חסידות · ספרי ראשית

בעל שם טוב על התורה

רבי ישראל בעל שם טוב

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

בעל שם טוב על התורה

רבי ישראל בעל שם טוב

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/בעל-שם-טוב-על-התורה/
הקובץ נוצר ב־17 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

הקדמה 5
קונטרס מאירת עינים 9
בראשית 39
נח 98
לך לך 152
וירא 171
חיי שרה 178
תולדות 179
ויצא 182
וישלח 189
וישב 194
מקץ 196
לחנוכה 201
ויגש 201
ויחי 203
שמות 204
וארא 211
בא 213
בשלח 216
יתרו 223
משפטים 247
תרומה 254
תצוה 257
כי תשא 257
ויקהל 266
פקודי 267
ויקרא 268
צו 270
שמיני 272
תזריע 275
מצורע 276
אחרי מות 283
קדושים 285
אמור 295
בהר 297
בחוקתי 299
במדבר 305
לשבועות 306
נשא 307
בהעלותך 309
שלח 311
קרח 313
חקת 315
בלק 317
פנחס 322
מטות 327
מסעי 329
דברים 331
ואתחנן 333
עקב 359
ראה 382
שופטים 387
כי תצא 390
כי תבוא 396
נצבים 401
וילך 406
לראש השנה ויום כפור 410
האזינו 433
לסוכות 435
וזאת הברכה 436
מגלת אסתר 439
שיר השירים 440

מגלת רות 444
מגלת איכה 445
מגלת קהלת 447

הקדמה

ברוך ה' אלהי ישראל, אשר שלח לנו בדורות השפלים הללו, עקבתא דמשיחא, נשמה גדולה וקדושה, הוא נשמת אדומו"ר הרב הקדוש והטהור, אשר לו דומיה תהלה, אור ישרא"ל וקדושו מוהר"ר ישראל בעל שם טוב להאיר לארץ ולדרים, באמרותיו היקרים, ובדרכיו הישרים, ובעצות נבחרים, לעבודת הבורא יתברך שמו, "בעת התפשטות החושך הנורא מאוד כפול ומכופל, תהו ובהו וחושך ממש אשר גם נביאינו הראשונים ראו כן תמהו, איך יוכלו בני ישראל לעמוד ולהחזק עצמם ביראת הש"י ואמונתו הקדושה, בתוך התגברות החשכות מה, וברוך ה' אשר הפליא חסדו עמנו, והקדים רפואה למכתנו, ובאחרית הימים האלו, שלח לנו מושיע ורב, קדוש ונורא, עיר וקדיש מן שמיא נחית, הרב בעל שם טוב זכותו יגן עלינו, הוא האיר עיני כל ישראל הקדושים, החפצים ליראה את שמו יתברך, ולקבל עליהם עול תורה ומצוות ועול מלכות שמים, באהבה ויראה אמתית, מעומקא דלבא ובדבקות עצום נפלא ונורא, ובהתלהבות גדול וחיות דקדושה" [לשון הרב לשון חסידים בהקדמתו].

ואמרו הצדיקים הקדושים, כי מן זמן התגלות הבעל שם טוב הקדוש התחיל התנוצצות המשיח, והענין בודאי הוא אמת לאמתו, על פי מה דאיתא בספר הקדוש תולדות יעקב יוסף פ' וישב רל"ג ע"א, ומובא לקמן בספר זה בפרשת לך אות ב', כי סוד המשיח הוא סוד הדעת, וע"ש בהגה ג', וזה מובן על פי פשוטו גם כן, כי כן כתב הרמב"ם בפרק ט' מהלכות תשובה הלכה ב', וזה לשונו, ומפני זה נתאוו כל ישראל נביאיהם וחכמיהם לימות המשיח וכו', לפי שבאותן הימים תרבה הדעה והחכמה והאמת, שנאמר (ישעיהו י"א:ט') כי מלאה האם דעה את ה' וכו' ע"ש, ולקמן פ' שמות אות ט"ז העתקתי מס' תולדות יעקב יוסף סוף פ' וישלח, שזה היה ענין גאולת מצרים, מה שנתגלה הדעת על ידי משה רבינו עליו השלום, ובגאולה העתידה יתגלה הדעת ביתר שאת ויתר עוז, כי זה הדעת שנתגלה במצרים נקרא דעת דנוקבא, ובגאולה העתידה במהרה בימינו יתגלה דעת דדכורא ע"ש היטב.

והנה זה היה כל עיקר שורש דרך העבודה, שלמד ולימד הרב בעל שם טוב הקדוש זכותו יגן עלינו שצריך האדם ליתן הדעת בכל דרכיו, כמבואר בס' תוי"י פ' וארא דמ"ד ע"ב, והעתקתי לקמן בסו"פ בראשית אות קפ"ו, ומפורסם בשם הצדיקים, כי בעל שם טוב הקדוש היה לו ניצוץ מנשמת משה רבינו עליו השלום, שהוא היה עצם דעת העליון.

ומכל זה מובן היטב כי כך הוא אמתות הדברים, שמן זמן התגלות בעל שם טוב התחיל התנוצצות זה הדעת, שעתיד להיות נתגלה בשלימות בעגלא ובזמן קרוב, בעת ביאת משיח צדקנו במהרה בימינו.

והנה דבר זה ידוע בספרים הקדושים, כי שם אהוה הוא שם הדעת, והוא בגימטריא טוב, וזהו שנאמר בו במשה רבינו עליו השלום (פ' שמות) ותרא אותו כי טוב הוא, לפי שהוא היה עצם הדעת העליון, ושם הדעת הוא בגימטריא טוב, ונראה לומר, שבשביל זה נתפרסם בעולם מאור עינינו, אור ישראל וקדושו בשם בעל שם טוב, לפי שהוא היה התחלת התנוצצות התגלות דעת דדכורא, וזהו בעל היינו דכורא שם זה המרומז בתיבת טוב, דהיינו שם אהוה שהוא שם הדעת כמו שזכרנו, והוא עולה בגימטריא טוב.

והנה רבינו ז"ל שמו נאה לו והוא נאה לשמו, דאיתא בספר אגרא דפרקא אות שכ"א בשם הרה"ק מו"ה צבי הירש זצ"ל מזידיטשוב כי בינ"ה דע"ת בגימט' ישראל וז"ש (תהילים ע"ג:א') אך טוב לישראל, כי אך הוא בגימטריא אהיה הוא שם הבינה, טוב הוא בגימטריא אהוה שהוא שם הדעת, ומשניהם נבנה תיבת ישרא"ל, עד כאן דבריו הקדושים, ונראה להוסיף, כי הגם ששם הבינה מרומז בתיבת א"ך, הוא מרומז גם בן בתיבת טו"ב, כי תיבת טוב עם האותיות ועם הכולל עולה במכוון כמנין אך, ומעתה הנה מרומזים שפיר שני שמות הללו יחד בתיבת טוב, והיה מרומז כל זה בשמו הקדוש והטהור, שהיה נקרא בשמו מוהר"ר ישראל,שעולה בגימטריא בינה דעת, שהוא רומז לשני שמות הקדושים אהיה אהוה, ושניהם מרומזין בתיבת טוב, כמו שביארנו, ולכן נתפרסם בעולם בשם בעל שם טוב שעיקר השם שלו דהיינו השם ישראל הוא גם כן מרומז כולו בתיבת טוב, כמו שמרומז בו כח מעשיו ופעולת עבודתו בהמשכת הדעת כמו שאמרנו.

והנה ידוע מאגרת הבעל שם טוב, שנדפם בסוף ספר בן פורת יוסף, והועתק לקמן פ' נח בהגה י"ג, ששאל הבעש"ט את משיח אימת אתי מר, והשיב לו, בזאת תדע בעת שיתפרסם לימודך ויתגלה בעולם, ויפוצו מעיינותיך חוצה מה שלמדתי אותך והשגת, ויוכלו גם הם לעשות יחודים ועליות כמוך, ואז יכלו כל הקליפות ויהיה עת רצון וישועה, עד כאן דברי משיח צדקנו, ונראה שרמז לו במה שאמר לו בזאת תדע, אל ענין הדע"ת, כי תדע הוא אותיות דעת, וזהו שורש הגאולה העתידה, שזה יהיה כשיתפרסם לימודך, מה שאתה מלמד אותם, לכוון הדעת בכל הדרכים והפעולות, תהו עיקר שורש היחודים והעליות, שיתעלה כל דבר גשמיי שבפעולת האדם, אל הרוחניי, על ידי הדעת, שמייחד האדם המחשבה עם המעשה, כמבואר לקמן סוף פ' בראשית בארוכה, שזהו

יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה, וזהו שמקשר אנ"י עם אי"ן, שעל ידי זה מבטל כל גזרות קשות ורעות ונעשה הכל טוב.

וכתב הבעל שם טוב הקדוש זכותו יגן עלינו, שם במכתבו, וזה לשונו, ותמהתי על זה, והיה לי צער גדול באריכות הזמן כל כך, מתי אפשר זה להיות, אך מה שלמדתי בהיותי שם, שלשה דברים סגולות ושלשה שמות הקדושים, והם בנק"ל ללמו"ד ולפר"ש, ונתקררה דעתי, וחשבתי אפשר על ידי זה, יוכלו גם כן אנשי גילי לבוא למדרגה ובחינה כמותי, דהיינו בהיותם יכולים לעליות נשמות, וילמדו וישיגו כמו אני, ולא ניתנה רשות כל ימי חיי לגלות זאת וכו' ע"ש.

וכבר מפורסם בשם הרה"ק הגאון מוהר"ם ז"ל מניסקיאז שאמר, שאע"פ שלא ניתן לו רשות לגלות בפרסום, מבל מקום נרמזים שם הדברים ההם באותו מכתב, וכמו שהעתקתי בשמו לקמן פ' נח במקומו בהגה י"ג בסופו ע"ש, והנה בענין השמות הרמוזים שם, אין אתנו יודע עד מה, ויבא מי שדעתו רחבה ויגלה אותם בעזרת הש"י, אבל שלשה דברי סגולות שלמד שם, נראה שאפשר לומר שהם רמוזים בשלשה תיבות הללו, בנקל, ללמוד, ולפרש, שכל תיבה מן שלשה תיבות הללו, הוא סגולה בפני עצמה, איך לפרסם לימודו של הבעש"ט בעולם, סגולה ראשונה הוא "בנקל" לסדר הדברים בנקל, לקשר ולשלב כל דיבור ודיבור למקומו הראוי לו, איש על מחנהו ואיש על דגלו, שיהיה עי"ז מסודר בנקל, ושיהיה אפשר למצוא בנקל כל דיבור ודיבור במקומו, והשני הוא "ללמוד" וזהו פשוטו כמשמעו, שצריכים ללמוד דבריו הקדושים היטב, למען תשכילו את כל אשר תעשון, והשלישי הוא "לפרש" לפרש הדברים הסתומים שבדבריו הקדושים, שיהיה הכל מובן באר היטב, וגם יש לפרש כל סתרי התורה ע"פ דרך עבודה להש"י שזה היה דרכו של הבעש"ט הקדוש זי"ע עיין לקמן פ' בראשית מן אות נ"ח והלאה וכמבואר בסוף קונטרס מאירת עינים, וזה היה טעם הענין בפשטות הדברים, מה שהבעש"ט בעצמו, לא כתב בעצמו שום דבר חידוש מתורותיו הנפלאים, רק מה שתלמידיו הקדושים כתבו בשמו בספריהם הקדושים, וגם הם לא כתבו רק בקיצור נמרץ וברמז, ובלא שום סדר, ובלא שום פירוש, שזהו בכלל מה שכתב הבעש"ט שלא ניתן לו רשות כל ימי חייו לגלות זאת, איך לפרסם תורתו ולימודו, ושצריך דייקא להיות ע"פ שלשה סגולות הללו, שיהיה "בנקל" ויהיה "ללמוד" ויהיה "לפרש", ולכן לא הועילו בזה כלום תלמידיו הקדושים, במה שפרסמו בספריהם את דברי הבעש"ט, לפי שזכרו דבריו בקיצור, ובלא שום סדר, ובלא שום פירוש, ומפוזר ומפורד, כאן חצי דיבור וכאן חצי דיבור, גם הרב כתר שם טוב שהוא התעורר ראשונה ללקט יחד כל מאמרי הבעש"ט,

לא עשה הדבר בשלימות, כי לא היו לפניו כל הספרים הנצרכים לזה, כי הרבה מהם לא נדפסו בזמנו, ולא לקט רק מן ספרי הרב התולדות, וגם שם הניח במה מאמרים שלא העתיק כלל, וכמה מאמרים העתיק כמה פעמים עד ארבעה וחמשה פעמים, והם מפוזרים על פני כל ספרו, כאן מעט וכאן מעט בלי שום סדר, גם הרב לשון חסידים ודרך חסידים הניח הרבה מאמרים שלא העתיק, כמו שכתב בהקדמתו בעצמו, ועוד נדפסו בימינו ספרים בענין זה, שהוסיפו הרבה במזיד, וכתבו בשם הבעש"ט דברים שלא אמרן, ולא נזכרו שם במקומותם בשם הבעש"ט כלל, ועל כל אלה לא נתעורר עדיין שום אחד להדפיס פירושים על דברי הבעש"ט, אמנם שבזמנינו זכינו לאור בהיר בשחקים, הוא הרה"ק מקאמרנא ז"ל, שהעתיק בכל ספריו הקדושים לבאר בארוכה הרבה ממאמרי הבעש"ט, אבל ספריו הם יקרי המציאות, וגם שדברי הבעש"ט מפוזרין בכל הספרים הקדושים שלו, ולאו כל אדם זוכה ליקח לעצמו פנאי, ללקט מן הים הגדול הזה, כל הפנינים ואבני החפץ השייכים לדברי הבעל שם טוב.

לכן קמנו ונתעודד בשם ה' אלהי ישראל, לאסוף יחד לתוך חיבור אחד, כל מה שמצאנו בספרים הקדושים, מתלמידי הבעש"ט ומתלמידי תלמידיו עד היום הזה, כל מה שנזכר בהם בשם הבעש"ט, עם כל מה שמצאנו בספרי הרה"ק מקאמרנא ז"ל בביאור הדברים, וסדרנו הכל בסדר התורה וחמש מגילות ועל סדר המועדים, וכל הדברים המדברים בענין אחד סדרנו הכל ביחד, איש על מחנהו ואיש על דגלו, הן בפנים הספר והן בהגה, וסדרנו הכל בציוני אותיות, כדי שיהיה בנקל ללמוד ולפרש כדברי הבעל שם טוב זי"ע במכתבו, ויהי נועם ה' אלהינו עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו ומעשה ידינו כוננהו.

ירבו ההוגים ותתרבה התבונה, אנשי הדעת ובעלי החכמה, יכוונו הכוונות יעוררו היחודים, אוהבי האמת יבינו היטב, את דרך נפשות ישראל, איך לעבוד השם יתברך ממעמקים, יחפצו אהבת השם דבקותו ויראתו נצח היות יראים. אמן.

וראינו לנכון לסדר קונטרס מאירת עינים, להאיר עיני המעיינים, ולגלות לפניהם עכ"פ אפס קצהו ממהותו של הבעש"ט, וממדרגותיו הנוראים והנפלאים, ממה שאספנו וקבצנו מספרן של צדיקים, כדי שיוכל כל מעיין, להשיג עכ"פ השגה מעוטה במקצת מן המקצת, מגדולתו ורוממותו, וערך עבודתו הרמה והנשאה, של הבעל שם טוב הקדוש זכותו יגן עלינו, וגם זה סדרנו בסדר נכון, מן ראשית לידתו ועד שעלה ונתעלה למעלה בגן עדן, וחיים לכל ישראל שבק וצדקה וברכה ורחמים וחיים ושלום יהיה לכל ישראל מעתה ועד עולם. ועתה, אתה קורא נעים, התקן עצמך בפרוזדור קודם שתכנס לטרקלין, וקרא נא את הקונטרס הזה ויאירו עיניך, למען תדע לפני מי אתה עומד לשמוע דבריו,

דברי אלהים חיים אשר בספר הקדוש הזה, וע"ד דאיתא בירושלמי שבת פ"א ה"ב ושקלים פ"ב הלכה ה' רב גידל אמר האומר שמועה בשם אומרה יראה בעל שמועה כאילו עומד לנגדו ע"ש היטב ומבואר בזוהר הקדוש פ' פינחס דר"כ ע"א בעובדא דר"פ בן יאיר ע"ש היטב, שבחי ירושלים את ה' הללי אלהיך ציון, מגדיל ישועות מלכו ועושה חסד למשיחו לדוד ולזרעו עד עולם, אמן ואמן.

נאם המלקט נתן נטע הכהן במוהר"צ ז"ל האבדק"ק קאלביעל

נאם המעתיק והמסדר שמעון מנחם מענדל מגאוורטשוב במוהרי"צ ז"ל מקוטנא

קונטרס מאירת עינים

חלק א

ר' אליעזר אבי הבעל שם טוב ז"ל היה דר בכפר ומכניס אורחים, והושיב אנשים בקצה הכפר, שאם יראו איזה אורח ישלחו אותו לר' אליעזר, ומי שבא אצלו נתן לו נדבה הגונה כדי שיאכל בשמחה, פעם אחת שבחו אותו בשמים, ופסקו לנסות אותו, ואמר הס"ם אני אלך לנסותו, ואמר אליהו ז"ל לא טוב שאתה תלך רק אני אלך, והלך אליהו ז"ל ובא בשבת אחר חצות היום בדמות עני במקלו ותרמילו, ור' אליעזר היה סבלן גדול ונתן לו מיד סעודת שבת, וביום א' נתן לו נדבה, ואמר לו אליהו אני באתי לנסותך, ועבור שעמדת בנסיון תזכה לבן שיאיר עיני בני ישראל והוא הבעל שם טוב ז"ל.

(רחמי האב אות נ').

חלק ב

הבעש"ט ז"ל זכותו יגן עלינו, נשמתו היה כל כך גבוה אשר לא היה אפשר לבוא לזה העולם אם היה לאביו איזה כח התאוה, על כן היה אביו בן מאה שנה כשנולד לו הבעל שם טוב, שכבר נתבטל ממנו כח התאוה ולא היה נולד רק בעזר הש"י.

(אמרי נועם).

חלק ג

בשם הצדקים מקארלין זי"ע, שאמרו שנשמה כמו נשמת הבעל שם טוב באה לעולם פעם אחת לאלף שנים.

(כן הוא בכתבי הרי"ם ז"ל מקאזנץ).

חלק ד

מרן אלקי הר"ב ישרא"ל ב"ן אליעז"ר אמר שנשמתו לא רצתה לירד לזה העולם מפני הנחשים השרפים שיש בכל דור, שלא יוכל לקום מפניהם חלילה, שלא יחלישו דעתו

כל כך עד שיתבטל חלילה, ונתנו לו ששים גבורים נשמות צדיקים לשמרו ואחד מהם היה הגאון בעל המחבר ספר מאיר נתיבים וכדומה לו.

(נתיב מצותיך שביל א' אומ י"ג מנתיב המורה).

חלק ה

סיפר לי מורי וחמי שהיה לו תלמיד אחד למרן הבעל שם טוב ז"ל, שכל מי שנכנס לתוך ד' אמות שלו בעת התפלה היה מת וחלף מן העולם, מרוב קדושת השכינה השורה עליו, (העתק מכי"ק הרי"א ז"ל מקאמרנא).

חלק ו

הרב הקדוש מוהר"ן מטשרנבל ז"ל בעל ס' מאור עינים אמר אשר הה"ק ר' צבי ז"ל סופרו של הבעל שם טוב הקדוש בעת שכתב התפילין ראה מסוף העולם ועד סופו, כן סיפר מוהר"י מסקווירע בשם אביו הרה"ק ר"מ בשם אביו הרה"ק ר"נ מטשרנבל.

(צרור החיים דכ"ה ע"ל).

חלק ז

הרב הקדוש מוהרר"פ מקאריץ היו חשובין בעיניו תפילין של הרב ר' צבי סופרו של הבעל שם טוב זי"ע, ואמר שכתב ידו הוא מעלמא דדכורא.

(מדרש פינחס החדש אות כ"ה).

חלק ח

שמעתי מחסיד אחד, כששמע הרב מו"ה דוב בער זלה"ה מהשם הגדול של הרב הקדוש הבעש"ט וכל העם נוסעים אליו ופועל בתפלתו פעולות גדולות ונוראות, והנה הרב מו"ה דוב בער זלה"ה היה חריף גדול ובקי בכל הש"ס ובכל הפוסקים והיה לו עשר ידות בחכמת הקבלה, והיה מתמיה מגודל מעלת הבעש"ט, ופעם אחד נתיישב בדעתו לנסוע אל הבעש"ט כדי לנסותו וכו', ומחמת שהרב מוהר"ר דוב בער זלה"ה היה מתמיד גדול בלימוד, תיכף כשהיה בדרך יום ושתיים ולא היה אפשר לו להתמיד בלימודו כמו בביתו, התחיל להתחרט על שנסע, והנה אחר כך כשבא אל הבעש"ט זלה"ה וסבר שישמע ממנו תורה, והבעש"ט זלה"ה סיפר לו מעשה איך שנסע דרך כמה ימים ולא היה לו עוד לחם ליתן להערל שלו בעל העגלה ונזדמן לו גוי עני אחד עם שק לחם וקנה ממנו הלחם כדי לפרנס הערל בעל עגלה שלו, ועוד מעשיות כאלו, ואחר כך ביום השני בא עוד אצל הבעש"ט, וסיפר לו איך שבדרך לא היה לו עוד שחת לתת להסוסים ונזדמן לו וכו', והנה כל המעשיות שסיפר הבעש"ט זלה"ה היה בהם חכמה רבה ונפלאה למבין, והנה הרב מו"ה דוב בער שלא הבין זה על כן בא לבית האכסניא ואמר למשרת שלו

אני הייתי חפץ לנסוע היום תיכף למקומינו אך מפני חשבת הלילה שהיה חושך מאור על כן נלין פה עד שתעלה מאור הלבנה אזי ניסע לדרכנו, והנה בחצות לילה כשהכין הרב מו"ה דוב בער את עצמו לנסוע, שלח הבעל שם טוב את המשרת שלו לקרוא אותו, והלך אצל הבעש"ט, ושאל אותו הבעש"ט זלה"ה יכול אתה ללמוד, והשיב כן, ואמר לו הבעל שם טוב וכן שמעתי עליך שאתה יכול ללמוד, ושאל אותו הבעש"ט יש לך ידיעה בחכמת הקבלה, אמר לו כן, ואמר הבעש"ט למשרת שלו קח לי ספר עץ החיים, והראה הבעש"ט להרב מו"ה דוב בער מאמר אחד, אמר לו הרב מו"ה דוב בער הנה אקח לעיין ולהתיישב בו', ואחר כך אמר להבעל שם טוב את הפשט בהמאמר, ואמר לו הבעש"ט אינך יודע כלום, וחזר ועיין בו, ואמר להבעש"ט הנה הפשט הנכון הוא כמו שאמרתי ואם יודע מעלתו פשט אחר יאמר לי, ואשמע האמת עם מי, ואמר לו הבעש"ט עמוד על רגליך ועמד, והנה במאמר הזה היה כמה שמות מלאכים, ומיד כשאמר הבעש"ט זלה"ה זה המאמר נתמלא כל הבית כולו אורה ואש היתה מלהטת סביבותיו, וראו בחוש את המלאכים הנזכרים, ואמר לו הבעל שם טוב זלה"ה להרב מוהר"ר דוב בעל זלה"ה אמת שהפשט כמו שאמרת אבל הלימוד שלך היה בלי נשמה, ותיכף ומיד צוה הרב מו"ה דוב בער זלה"ה את המשרת שלו לנסוע לביתו והוא נשאר שם אצל הבעש"ט זלה"ה ולמד אצלו חכמות גדולות ועמוקות, כל זה שמע מפה קודש הרב מוהר"ר דוב בער זלה"ה.

(כתר שם טוב ח"ב דכ"ג ע"א).

חלק ט

שמענו מאת הרב הקדוש הבעל שם טוב זלה"ה עם תלמידו הרה"ק מוהר"ר דוב בער ממעזריטש זלה"ה זי"ע אשר לא היה רצונו להיות כפוף אליו לבוא אצלו, רק על ידי סיבה חסרון הבריאות שהיה חולה מאוד ובא אל הבעש"ט לבקש ממנו עזר ותרופה, וכן עשה הבעש"ט להצמיח לו רפואה על ידי תחנות ובקשות לאלהים, ועל פי מופת, ועל ידי זה נתגלגל הדבר למסור לו כל מעיינות החכמה וזכה להיות מנהיג הדור, ועודנו מתנוצץ אור קדושתו מתלמידיהם הבאים אחריהם בכל דור ודור, מפיהם אנו חיים עד ביאת הגואל במהרה בימינו, והבעל שם טוב זלה"ה היה מוכרח לזה להראות לו על פי מופת למען השיגו תחת כנפיו.

(תפארת שלמה רמזי פורים ועיין בשבחי בעש"ט צד ל"ז).

חלק י

שמעתי שהרב ר' בער נבג"מ היה אצל הרב הבעש"ט נבג"מ, וכשראה שהבעש"ט אוכל היה נראה להרב ר' בער זלה"ה שהוא אוכל כמו אכילת מלאך ולא אכילת בן אדם, ופעם

ראה שהוא אינו אוכל כמו מלאך מאחר שראה שאוכל כמו אדם.
(אור החכמה פ' בשלח).

חלק יא

שמעתי מהמגיד שאמר בשם מו"ר ר' דוב ז"ל דבעת שרצה ליסע מהבעש"ט ז"ל לא הסכים אה ועיכב אותו כמה זמנים, ושאל אותו על מה זה הוא מעכב אותו, והשיב לו שמוחו הוא כמעיין הנובע והמעיין יותר ויותר ששואבין ממנו הוא נובע יותר.
(לב שמח בראשית ד"ו).

חלק יב

העידו על מרן הקדוש רבינו חיות נפשינו אור זורח 8האר"י הבעש"ט כשהיה לומד תורה עם התלמידים הקדושים היה אש מלהטת סביבותיהם, ומתקבצין מלאכי השרת, והיו שומעין הקולות והברקים ואמירת אנכי ה' אלהיך מפי הש"י, וזה ידוע ומפורסם הרבה.
(היכל הברכה פ' ואתחנן, עי' לקמן פ' יתרו אות נ"ו ולקמן אות ל"א).

חלק יג

הרה"ק ר' יעקב ישראל מטשערקאס סיפר איך נתקרב להבעש"ט הרב הגאון הקדוש המקובל ר' ישראל חריף זצוק"ל מסאטינוב בעל המחבר ספר תפארת ישראל, הנה הרה"ק ר' ישראל הנ"ל היה מכיר מקודם את הבעש"ט כי ראה אותו כמה פעמים, רק לא האמין בו, והבעש"ט רצה למשוך אותו אליו, פעם אחת היה הרה"ק ר' ישראל הנ"ל נבוך מאוד בשני עניינים ענין אחד היה באיזה שיטה בש"ס וענין אחד בהרמב"ם, והרגיש בזה הבעש"ט ובא אליו ואמר לו הפשט הנכון בעניינים אלו, והשיב לו הרה"ק ר' ישראל אמת כי הפשט שאמרתם הוא טוב מאוד ובשביל זה הייתי אוהב אתכם רק שלא תהיו בעל שם, אחר כך נזדמן עוד הפעם שהרה"ק מוהר"י הנ"ל היה נבוך מאוד באיזה ענין והבעש"ט הרגיש בזה ובא אליו ואמר לו הפשט הנכון והרה"ק מוהר"י הנ"ל אמר לו עוד הפעם מה שאמר לו בראשונה, אחר כך חלה בנו של ר' ישראל הנ"ל חולי גדול ר"ל והיה מוטל על ערש דוי מן קודם חג הפסח עד שעברו כמעט כל ימי הקיץ, ואשתו הציקתהו מאוד באמרה הלא כל העולם נוסעים להבעש"ט והוא פועל ישועות ומדוע לא תסע גם אתה אליו אולי ירפא את בננו, והשיב לה כי על ידי הנסיעה יצטרך להתבטל מתורה ותפלה, ואיני מאמין כי ביטול תורה ותפלה יועיל לרפאות החולה, וכעבור איזה זמן לחצה אותו אשתו עוד הפעם ליסע, אז אמר כי איתא בספרים שבימי הסליחות נכון למעט מעט בלימוד ולעסוק בענייני יראת שמים ביותר, לכן יסע אז להבעש"ט, וכן עשה שנסע להבעש"ט על ימי הסליחות, ובלילה ראשונה של סליחות בא לבית מדרשו,

ומחמת שלא היה עמו סדר סליחות עמד אצל העמוד ואמר הסליחות עם החזן בסליחה שלו, והמנהג היה אצל הבעש"ט שהוא בעצמו אמר לפני התיבה אל רחום שמך ועננו וכשהגיעו החזן והקהל לאל רחום שמך הלך החזן מהעמוד והמתינו עד שיבא הבעש"ט אל העמוד, וכשהתחיל הבעש"ט לומר עננו נפל ברעיונותיו של הרב ר' ישראל פשט נכון ואמיתי בענין התוספות, ואחר כך כשגמר הבעש"ט אמירת עננו אמר אל הרה"ק ר' ישראל העננו שלי יכול לומר פשט טוב בתוספות, אז אמר לו הרה"ק ר' ישראל עתה רואה אני כי יש לכם חלק בהתורה של כל אחד ואחד מישראל על כן הנני נכון להתקשר לכם בכל לבבי באמת ומאז נעשה מתלמידי הבעש"ט.

(מעשיות ומאמרים יקרים ד"ו ע"א).

חלק יד

גם הרה"ק בעל התולדות ז"ל שהיה מתחלה מתנגד על דרכי הבעש"ט ואח"כ נתקשר בו באהבה יתירה ובמורא גדול, יש בזה הרבה נוסחאות איך בא לידי כך, רק שבס' שבחי בעש"ט צד כ"ח הביא מה ששמע מפה קדוש הרב בעל התולדות עצמו, שבבואו פעם ראשונה להתפלל באותו בית שהיה מתאכסן שם הבעש"ט באה לו בשעת התפלה בכיה גדולה ובכה בתפלתו זאת מה שמימיו לא בכה בכייה גדולה כל כך, והבין שבכייה זאת לא משלו היתה רק מכחו של הבעש"ט זי"ע לכן דבקה בו נפשו לאהבתו ע"ש, לכן לא העתקתי שאר הסיפורים שבס' נוצר תאנה ובס' מעשיות ומאמרים יקרים מה שספרו בענין זה באריכות.

חלק טו

הבעש"ט הקדוש זי"ע ראה רב גדול אחד ורצה להתקשר עמו, והנה בליל ש"ק חלם לאותו גדול מאמר אחד בזוהר הקדוש אשר אמר הבעש"ט הקדוש עליו איזה פירוש, והאר"י הקדוש אמר על זה המאמר פירוש אחר, ואמרו זה לזה נלך ונשאר את ר' שמעון בן יוחאי, ואמר רשב"י כהאר"י, ואמר הבעש"ט לרשב"י אתם עשיתם הזוהר ע"פ רוח הקודש נשאל את הש"י כביכול בעצמו, ואמרו בשמים שהפירוש הוא כהבעש"ט, כך ראה אותו הגדול בחלום, והנה בסעודה שלישית הלך הגדול הנזכר להבעש"ט ודחק את עצמו לשמוע דברי תורה של הבעש"ט, ושמע שאמר הבעש"ט הזוהר הזה ואמר לו הבעש"ט לאותו גדול אתה כבר שמעת בלילה פירוש זה.

(צרור החיים ד"י ע"ד, ונדפס באריכות גדול סיפור זה בס' עמק יהושע אחרון).

חלק טז

איש אחד חכם גדול ובקי בכל הש"ס ופוסקים היה בעיר שהבעש"ט דר שם ולא היה נשמע לדברי הבעש"ט ולא האמין בהשגתו הגדולה, והבעש"ט היה חושק מאוד לקרבו אליו, והנה פעם אחד למד זה החכם הלכה עמוקה ודיבור תוספות אחד ולא הבין דברי התוספות ונתקשה מאוד בעיון גדול להבין ולא עלתה בידו, ונצטער מאוד על זה, והנה בלילה אחת ראה בחלומו כי מעלין אותו לעולמות עליונים, וראה שמעלין אותו היכל לפנים מהיכל, עד שכהו עיניו מלראות גודל האורות עליונים והיה סוגר עיניו, עד שהכניסוהו להיכל פנימי אחד ואמרו לו פתח עיניך, ופתח עיניו וראה הרבה חכמים גדולים וצדיקים יושבים ועוסקים בתורה והבעל שם טוב זלה"ה יושב בראש כולם, ואמר לו הבעש"ט למה אתה מתקשה כל כך להבין את דברי התוספות הלא הפשט הוא כך וכך וכו', ובבוקר כשניעור משינתו לקח הגמרא והיה מעיין בדיבור התוספות הנ"ל וראה שהפשט הוא ברור כשמש כאשר אמר לו הבעש"ט זלה"ה, והנה אעפ"כ היה סובר שמא הוא חלום לבד, והנה כשבא שבת קודש הלך על סעודה שלישית להבעש"ט זלה"ה ותיכף כשבא לבית הבעש"ט אמר לו ברוך הבא ואמר לו ההיית מעיין בפשט התוספות אשר אמרתי לך אם הוא פשט אמיתי וכו', ומזמן ההוא והלאה היה משמש את הבעש"ט ז"ל ונעשה חסיד גדול, כל זה שמעתי מאנשי אמת.

(כתר שם טוב ח"ב דט"ז ע"א, ושכחי בעש"ט צד ע"ט עובדא דר"מ קעדס).

חלק יז

איתא בזוהר הקדוש (משפטים דצ"ד:) כד בר נש זכה יהבין ליה נפש, זכה יהבין ליה רוח, זכה יתיר יהבין ליה נשמה, זכה יתיר יהבין ליה נשמה לנשמה, ואמר אאמו"ר זצוקללה"ה (הר"מ מטשרנבל) שהבעש"ט זצוקללה"ה זכה לנשמה לנשמה, ונודע שנפש הוא מעשיה ורוח הוא מיצירה ונשמה מבריאה ונשמה לנשמה מאצילות, ולכן הבעש"ט שזכה לנשמה לנשמה היה נשמתו מאצילות.

(צרור החיים דכ"ט ע"א בשם הרה"מ מטריסק ז"ל).

חלק יח

שמעתי כאשר בא הבעל שם טוב זי"ע לבית הרה"ק ר"מ מפרימישליאן ז"ל ובנו הרה"ק ר' אהרן אריה ז"ל היה קטן מוטל בעריסה ושאל אותו הבעל שם טוב מי אני, והשיב הילד, מר ניהו האר"י לוריא ואמר לו הבעש"ט כן תחיה, ונתקיים בו לא ימושו מפיך ומפי זרעך וכו'.

(מעשה יחיאל בראשית אות ד').

חלק יט

עיר וקדיש משמיא נחית אור ישראל וקדושו רוח אפינו קדוש ה' רבן של כל בני הגולה שר התורה אשר לו דומיה תהלה רבינו ישראל בעל שם טוב זי"ע, וללהב יצא ללבב, ולהלהיב לבות בני ישראל ולהאיר את העולם, והנה קבלה בידינו מצדיקים יסודי עולם אשר היה בחינת נפש דוד המלך עליו השלום, ונראה לענ"ד ברור שגם כן היה לו ניצוץ ממשה רבינו עליו השלום מעצם הדעת העליון [אח"כ מצאתי בס' דגל מחנה אפרים מנכדו הקדוש ז"ל ששמע ממנו ז"ל שאביו לקחו בלי דיבורים כמו אביו של משה ע"ש והנאני], ובאמת כי גם דוד המלך עליו השלום היה מבחינת הדעת דנוקבא מעצם הדעת עיין בסידור הקדוש ר' יעקב קאפיל בסוד תרועה שכתב בן להדיא, ומחמת שהבעש"ט הקדוש הי' מבחינת עצם הדעת דזו"נ סוד תורה ותפלה הי' לו כח להאיר את העולם בתורה ועבודה, והלביש זה בזה, חכמת האמת בעבודת ה' באמת, וגילה אור חדש בתורה ועבודה והאיר את העולם.

(דברי שלום בהקדמה ד"ו ע"ב).

חלק כ

אמר הר"ן ז"ל שזרע הבעש"ט רגילים ביוחר לפרש שיחתם בכל פעם לפני הש"י בבכייה גדולה, כי הם מזרע דוד המלך עליו השלום, ובל עסקו של דוד היה ענין זה שהיה משבר לבו מאוד לפני הש"י תמיד שזהו עיקר ספר תהלים.

(לקוטי מוהר"ן ח"כ אות ק').

חלק כא

עוד תוספות מעלה היה לרבינו הבעל שם טוב זי"ע אשר ממנו התחיל התנוצצות משיח, כמו שמקובל בידינו מצדיקים יסודי עולם, וכמו ששאל הוא עצמו ז"ל למשיח אימתי אתי מר והשיב לו לכשיתפרסם תלמודך בעולם, על כן מאת ה' נסיבה שנתקרבו אליו גדולי חכמי ישראל וכו'.

(דברי שלום בהקדמה ד"ו ע"ב).

חלק כב

אמר הרה"ק מקאיידנוב כי כל דרך הבעל שם טוב הקדוש נ"ע הוא ללמוד עצמו למשוך עצמו להעבודה שיהיה בימות המשיח, כי ממנו ואילך התחיל להתנוצץ ניצוצי נשמת משיח בראשי הדור, וזהו (סנהדרין צ"ז סע"א) שני אלפים ימות המשיח, אלפים הוא לשון לימוד אאלפך חכמה, והוא ללמוד עצמו דרך העבודה שיהיה בימות המשיח, כי בכלל, כל דרך החסידות הוטבע על שני הגלגלים והאופנים האלו שתמיד יסבו בלכתן

והוא ענוה ושמחה כו'.
(זכר צדיק ד"י ע"א).

חלק כג

הרב הקדוש ר' יעקב ישראל מטשערקאס זצוק"ל סיפר כי זקנו הרה"ק ר' נחום מטשרנבל אמר שאע"ג דכתיב (קהלת א') וזרח השמש ובא השמש, דור הולך ודור בא, אמנם הבעל שם טוב זי"ע לפניו לא היה ואחריו לא יהיה עד ביאת הגואל, וכשיבא משיח [וועט עהר זיין] וכפל הדיבורים האלו שלשה פעמים [וועט עהר זיין], ואמר הרה"ק ר' יעקב ישראל הנ"ל כי היה המשמעות מדברי זקינו כי הבעש"ט יהיה משיח, (מעשיות ומאמרים יקרים ד"ד).

חלק כד

החכמים גדולי הדור מהריב"ש ז"ל זכותו יגן עלינו עד התגלות משיח לגמרי, הם הארות המשיח כנודע.
(שארית ישראל דרוש ד' מ"ג משער התקשרות).

חלק כה

אמר הרה"ק ר' ישראל מרוזין ז"ל, רבים אומרים על הבעל שם טוב זצוקללה"ה כי לכן קראו אותו בעל שם טוב יען שימש בשמות הקדושים, אבל באמת לא כן הוא, הן הצדיק מושל ביראת ה', והקב"ה גוזר והצדיק מבטלה (מוע"ק דט"ז ע"ב, שבת דס"ג ע"א) ולכן קראו אותו בעל שם יען הוא ביטל כמה גזרות אשר נגזרו מאת השי"ת ב"ה כביכול על כל איש מישראל.
(ישועות ישראל ח"ב אות ו').

חלק כו

בושת פני כסתני, כי התחת אלהים אני, היה היה דבר השם ביד הבעל שם ויגזור אומר ויקם אחד היה, ומהקדמונים לא קם כמהו ואחריו לעפר מי יקום וכו' ע"ש.
(פרי הארץ בד"ה יהא שלמא).

חלק כז

סיפר לי מורי חמי הרה"ק ר' אברהם מרדכי מפינטשוב, פ"א שאל את מרן אחד מתלמידיו ואמר מה יהיה מעשי, ואמר לו חזן, אמר אין אני יכול לנגן, ואמר לו הבעש"ט אני אקשר אותך בעולם הניגון, וסיפר לי מו"ה שהוא היה מביר אותו ולא היה בעולם מנגן כמוהו, ופ"א בא זה החזן אל רבינו אור שבעת הימים מו"ה אלימלך ז"ל מליזענסק זי"ע והיה מבוכה בין רבינו ובין בנו הצדיק מו"ה אלעזר ז"ל אם יכבדו החזן לקבל

שבת, כי היה ירא הקדוש שלא יבלבל אותו מקדושתו, והיה להחזן משורר שקורין בס עם משורר זינגער, ואחר המבוכה הסכימה דעתם לכבד החזן להתפלל עם משוררים, וזה היה מגודל הפחד מקדושת מרן אלקי הבעש"ט, כי היה נקרא שמו הזן של הבעל שם טוב, ומשום כבודו ההכרח לכבדו ויהיה מה שיהיה, וכשהתחיל החזן לקבל שבת שלח רביו הר"ר אלימלך שהזינגער ילך לו והחזן והבס יחד יקבלו שבת, ואחר כך שלח רבינו הנ"ל שילכו להם, כי ירא שיתבטל ממציאות מגודל אור וקדושות עליונות והארות עליונות שנפתחו לרבינו על ידי שיר של צדיק זה, ואח"כ כיבד רבינו מאוד בכל השבת את החזן אבל לא היה מתפלל לפני התיבה, מיראה כנ"ל.

ובמוצאי שבת קרא רבינו הרר"א ז"ל להחזן שיספר לו מקדושת מדרגות מרן אלקי אור ישראל, וסיפר לו עניינים נוראים לא שמעתן אוזן, ועיקר היה איך היה יראתו ואהבתו, והאיך עשה עליות נשמה בהקיץ ובלי זעזוע, בכל העולמות, לצפות בכל חדרי תורה ומרכבה, וכשהיה אומר הלל הגדול על כל פסוק מהשיר לא אמרו עד שראה את המלאך ושמע נעימות שיר שלו, ואמר עמו ביחד, והאיך היה קדושתו ופרישותו נורא מאוד מיום הוולדו, והאיך היה מדבר עם נשמת הצדיקים ועם אליהו זכור לטוב, ובפרטות עם מרן אלוקיי האר"י שהיה שכיח אצלו בכל שעה, ופעם אחת שאל מרן אלוקיי הבעש"ט את האר"י מפני מה דיבר הסודות כך באתגלייא ולא בדרך עבודה, והשיב לו שאם היה חי עוד שתי שנים היה הכל מתוקן, וסיפר עוד מעליית נשמתו והגוף מונח דומם, והאיך היה מדבר עם המשיח ועם רעיא מהימנא ומה היה תשובותיהם אליו, והיה בקי במעשה בראשית ובמעשה מרכבה ובכל התורה כולה, ובשיחות כל בריה ובריה, ושיחות מלאכי השרת, והיה מלא אהבת הש"י ויראת הש"י וכל מדות טובות חסידות וענוה ואהבת ישראל, ואמר על זה רבינו הנ"ל שכל המדרגות שנכתבו על מרן האר"י הכל היה למרן הבעל שם טוב ועוד יותר, אלא שזה שנכתב על מרן האר"י הוא כטיפה מן הים ממה שהיה לו באמת.

חלק כח

וסיפר לו עוד האיך היו נאספין אליו בכל ערב שבת בעת מנחה אלפים ורבבות נשמות ואת כולם תקן והעלה לשורשם.

חלק כט

ואחד כך בהמשך הדברים סיפר לו האיך שהיה צופה מסוף העולם ועד סופו, וסיפר שפעם אחת ישבו לפניו תלמיריו ושחק מעט כדרך הצדיק, ושאלו לו סיבת השחוק, ואמר שבעיר אחת בארץ רחוקה מאוד בנה שר אחד פלטרין יפה ובנהו כמה שנים, וכעת

הלך צדיק אחד להתפלל מנחה והתחיל לירד ברד גדול עד שרץ הצדיק וחסה נפשו בתוך פלטרין זה, וכשיצא הצדיק ממנו והלך לבית הכנסת נפל הפלטרין, והאיך לא אשחק על גודל ההסתר שבהנהגת עולם הזה, שעיקר הבנין הגדול הזה לא היה אלא בשביל זה לחסות נפשו של צדיק על שעה קלה, ועל ידי זה הצדיק ניתקנו כל האבנים, וכל הניצוצין שהיו בהם, ומה להם עוד לעמוד על חנם, ולכן נפלו מיד לארץ, ואחד כך בא על הגאזעטק מעשה זאת מבנין הנ"ל ומנפילתו בלי סיבה והיה מכוון ממש באותה שעה,

חלק ל

וסיפר לרבינו שמרן אלוקיי הבעש"ט ז"ל כשראה שום כלי כגון ספסל ושלחן וכיוצא, אמר כל המחשבות שהיו לאומן כשעשה זה הכלי ועל זה היה רבינו הנ"ל הרר"א ז"ל מתמיה.

חלק לא

אחר כך עמד החזן על רגליו והעיד שפעם אחת למדו תורה לפני מרן אלוקיי הבעש"ט ז"ל וליהטה אש סביבותם עד שנזדככו כל כך וקבלו תורה מפי מרן כדרך שקבלו ישראל על הר סיני בקולות וברקים וקול שופר חזק מאוד ממש כמו בהר סיני
כי אותן הקולות לא נתבטלו כי הם אלהות אלא שצריך קדושה וזיכוך, והשיב רבינו הקדוש הנ"ל לא השגתי זה אבל אין זה תימה, כי עבודתו וקדושתו מישראל מרן אלקי היה מאוד מאוד, ובפרט שהיה עבודתו וקדושתו על הנהר נעסטיר מקום טהרה, ומפי אחיה השילוני אשרי ילוד אשה שזכה לכך, והבינו היראים ששמעו זאת שכל המעלות שנזכר לעיל היו גם כן לרבינו אלימלך זצללה"ה או מעין זה.

חלק לב

ואחר כך לימים נפטר החזן הזה ובתוך שלשים ביום ערב שבת קודש בא המשורר הבם לביתו אחר המרחץ והטבילה ואמר לאשתו מהר קרא לי החברה וצבית לי זוודתא, כי כבדו בגן עדן את החזן שלי שיקבל שבת ואינו רוצה אלא עמי, והניח עצמו על מיטתו ושבק לן חיים ולכל ישראל.
(מכי"ק מהרי"א ז"ל מקאמרנא).

חלק לג

סוף דבר חביב כנפשי ולבי, תאמין במה שהאמין אחרון בדורנו שארית ישראל וגדול בנביאים מרן אלקי קודש קדשים מורנו ורבינו הרב ישראל בן אליעזר בעל שם טוב, בעלה דמטרוניתא, שזכה להעלות המלכות עד כתר שם טוב רישא דלא אתיידע, אשר זכה על ידי אמונתו באלהים ודבקות נפשו בהש"י, לתכלית אמת בלי שום דבר, שנעשו

על ידו נסים כמו לרחב"ד, אותן דברים מבהילים, לא נראה ולא נשמע מימות התנאים, ורבו המובהק היה אחיה השילוני הנביא, ודיבור קטן מדבריו הוא מעיין החכמה הקדמה אמיתית לכל כתבי מרן האר"י, והיה מלא חכמה ויראת חטא ואמת וחסידות וענוה ושפלות הרוח, אין ממש, ורוח הקודש ושכינה שורה עליו בקביעות, ברגע קטן צפה בכל ההוה, והיה לו השגות עליית נשמה ועליות פרדס, השגה ממש של רבי עקיבא וחביריו, וגילוי אליהו, והיה מייחד בכל תנועה קטנה יחודים נוראים, והוא אשר העמיד אותנו על רגל אמת בלימוד כתבי האר"י ובדרכי השם ובאמונה ובכל המדות טובות שבעולם, והלוואי שאזכה להיות עפר ואפר תחת כפות רגליו.

(נוצר חקר פרק ו' אות ו').

חלק לד

סיפר צדיק אחד תלמיד מרן הבעל שם טוב ז"ל למורי חמי מו"ה אברהם מרדכי הצדיק מפינטשוב שהלך עם מרן למקוה בימי החורף בעת קור גדול אשר במשך הגליד מן הגגות ונקרא סאנפיל, והמקוה נתחמם תיכף על ידי יחודים, וענין זה היו יכולים כל בית מרן לחמם המקוה בחום גדול ועמד במקוה איזה שעות עד שהתחיל הנר לטפטף וליכבות, ואמר לו לרבינו הנה הנר מטפסף ליכבות, ואמר לו הבעש"ט בזה הלשון, דארניע, קח סנפיל מן הגג והדלק, מי שאמר לשמן וידלוק יאמר לזה וידלוק, וסיפר שהיה דולק והולך עד שהלך עמו לביתו אחר שעה ושתים, וכשבא לבית נשאר מעט מים ביד.

חלק לה

וטעם אחת הלך חוץ לעיר עם התלמידים ובא עת מנחה ואמרו התלמידים אין מים לנטילת ידים לתפלה, ולקח המטה והכה על האדמה ונבקע מעיין מים והולך עד היום סמוך למעזבוז ונקרא על שמו אפילו בין האומות, ומסוגל המים למי שיש לו קדחת שלישית נרפא מיד, וכן עשה כמה דברים נפלאים לא נראה ולא נשמעו מימות תנאים רשב"י ורחב"ד וחביריו, וכל זה על ידי דבקותו בבל רגע באלהים.

חלק לו

וכל זה הוא כחלק קטן כטיפה מן הים לכל מעשה הגדול שעשה מרן לעיני כל ישראל בלי שום שם, כי מימיו לא נשתמש בשום שם, וסיפר שבעת היותו עדיין קטן ולמד לו רבו המובהק אחיה השילוני הנביא כל השתמשות השמות להבין ולהורות, ומחמת שהיה קטן חשק לראות אם יש בכחו לעשות איזה פעולה, והניח חתיכת בגד על הנעסטר ועבר הנעסטר בשם, ועל זה עשה תשובה כל ימיו, והרבה תעניתים על זה_לתקן פגם

זה, ולבסוף תיקן זה, שפעם אחת היה נצרך לעבור הנעסטר מחמת סכנת מות של ישמעאלים, והניח חגורה על הנעסטר ועבר הנעסטר בלי שום שם אלא באמונה גדולה באלהי ישראל, וכל זה זכה על ידי לימוד תורה לשמה ודבקות נפשו בקונו בכל עת ורגע.
(נוצר חסד פ"ו).

חלק לז

ופעם אחת נסע מרן הקדוש אור ישראל הבעל שם טוב עם תלמיד אחר במקום שמם שאין שם מים, ובכמה פרסאות לא נמצא שם מים והתלמיד צמא למים עד סכנת מות, ואמר לרבינו הקדוש הנה צמאתי למאוד, ורבינו הבעש"ט לא השיב לו כלום, ואחר כך כשראה התלמיד צרתו שבא לסכנת מות חזר ואמר עוד הפעם, רבינו הנה צמא אני מאוד ובסכנה, אמר לו הבעל שם טוב ההנך מאמין שברגע שברא הקב"ה את העולם ראה כל זה הצרה שיש לך והכין לך מים לשתות, ולא השיב תיכף עד שנתיישב בדעתו ואמר אני מאמין באמת, והשיב לו הבעל שם טוב המתן עוד מעט, ונסעו משם דרך מועט וראו ערל אחר נושא שני כדים מים גדולים על כתפו, וכשבא אצלם נתנו לו איזה פרוטה ונתן לו לשתות, ושאל מרן לגוי מה זה שאתה נושא כאן מים במדבר שמם, והשיב, השר שלי נשתגע ושלח אותי אחר מים אל מעיין אחר רחוק, ואני נושא זה המים שלשה פרסאות ואיני יודע למה, ואמר מרן, ראה השגחתו ית"ש שברא בשבילך שר שישתגע להמציא לך מים, וכל זה צפה בהשגחתו ית"ש ברגע בריאת העולם.
(נתיב מצותיך נתיב היחוד שביל ג' אות א').

חלק לח

מרן הר"י בעש"ט היה גאון מופלג עוסק בתורה כל ימיו ושבחו מי ימלל ומי ידמה לו, ותלמידו הקדוש מוהר"י בעהמ"ח סה"ק תולדות יעקב יוסף אמר קודם פטירתו שהוא מבקש מאת הש"י שירוויח בתורה ומצוות של כל ימיו מה שהרויח רבו מרן הקדוש אור ישרא"ל אש, ביחודים שעסק בעת עישון פעם אחת את הלולקע.

חלק לט

ופעם אחת הראה לתלמידו מו"ה דוד אב"ד דק"ק אוסטראה את השמים החדשה שברא ביחודים שעסק בעת עישון לולקע שלו, ונתעלף מוהר"ר דוד הנ"ל מאימה ופחד, וכל זה זכה על ידי עסק התורה לשמה ותפלה בציבור וטהרה במקוה במעט בכל יום ויום.
(זוהר חי תרומה דס"ב ע"ב).

חלק מ

הרב הקדוש מוהר"י ז"ל מנעסכאיז בעהמ"ח ס' תולדות יצחק סיפר, שפעם אחת ציוה הבעל שם טוב שיביאו לו יין ממדינת בתרביא בהשגחה גדולה ושמירה יתירה על צד היותר כשר ע"פ ר"ת, ומסר את הדבר לתלמידו הרב ר' דוד ז"ל ממיקלאיוב, ונסע הרב ר' דוד בעצמו לבתרביא לעיר טילנעשט ונתעכב שם שני חדשים אלול ותשרי כל עת עבודת היין, והשגיח בעצמו על כל פרט ופרט שבעסק עשיית היין בלי שום היסח הדעת, שיהיה הכל כשר וישר על צד היותר טוב, מן הרגע הראשונה שקנה את הענבים, ובכל עת הדריכה, וטרח בעצמו והשגיח בעינא פקיחא על כל פעולה ופעולה שיהיה בכשרות הראוי למהדרין מן המהדרין, וגם אחר חג הסוכות נתעכב שם עוד איזה שבועות עד אחר גמר תסיסת היין, שיוכלו ליתנו בחביות, ומפני שאז הוא זמן קלקול הדרכים, היה לו יגיעה גדולה וטרחה עצומה בחזירתו עם היין לביתו, עד שנסע כמעט במסירות נפש בכל פרסה ופרסה, לפי שלא רצה להסיח דעתו כלל משמירת היין אפילו רגע קטנה ביום ובלילה, בעת גשם שוטף ורוח סערה ושלג גדול, וקלקול הדרכים מטיט חוצות, וטבעו בבוץ רגליו, ובאו מים עד נפש, עד שברוב עמל ויגיעה עלה בידו להביאו בשמירה גדולה ובכשרות גדול לעיר מעזיבוז, ורץ תיכף להבעל שם טוב לבשר אותו שהביא את היין בשמירה מעולה כחפצו, והנה באותו רגע שעמדה העגלה עם חביות היין לפני בית הבעש"ט רכב שם קאזאק אחד מהשומרים של אדון העיר שהשגיחו שלא יביאו יי"ש להעיר ממקומות אחרים, וכשראה על העגלה חבית זו התחיל לצעוק שהביאו יי"ש ולא זז משם עד שהוצרכו לפתוח החבית והכניס השפוד שלו וטעם וראה שהוא יין והלך לו, אמנם היין כבר נאסר במשמוש הקאזאק, ונצטער הרב ר' דוד מאוד, שכל טרחתו הגדולה ויגיעתו העצומה היה הכל להבל ולריק, ונכנס בבכיה ובנפש עגומה אל הבעל שם טוב, ואמר לו יודיעני רבינו מפני מה נתחייבתי בעונש גדול כזה שרציתי למסור נפשי לדבר מצוה, שיהיה לרבינו יין בתכלית הכשרות והיה כל יגיעתי להבל וריק, ואמר לו הבעל שם טוב זה העונש מגיע לך, בעבור שמסרת נפשך בשמירת היין, ושכחת בעיקר השמירה, שהיה לך להתפלל להש"י שהוא יעזור לך לשמור היין היטב, ובשביל ששכחת שמירת הש"י, השומר האמיתי, לכן עלה לך כן וכמאמר הכתוב (תהילים קכ"ז:א') אם ה' לא ישמור עיר שוא שקד שומר.

(מבעל צרור החיים בשם אביו ז"ל).

חלק מא

פעם אחת היה הבעש"ט ז"ל כמקום אחד, ופתח החלון בימי הקור, ואמר שרואה כאן אור גדול מצדיק אחד שהיה כאן מכמה מאות שנה, ועתה היה המקום ההוא מקום אשפה, כי הבית נחרב כבר, ומזה אנו רואים שעצם קדושת ישראל קיימת לעולמי עד ואין שום דבר יכול לכבותה.

(תולדות אדם ברמזים לפסח).

חלק מב

שמעתי מאיש נאמן מאוד שבעצמו שמע מהרב הקדוש מוהר"א מקארלין ז"ל שאמר בשם אביו הרה"ק בעל המחבר ס' בית אהרן שאמר בשם הבעל שם טוב זצוקללה"ה שאמר שבעת שציוה לקרוא את הרב המגיד הקדוש זי"ע מקאזניץ בשם ישראל משך עליו קדושה אשר צדיק צריך לעבוד בעבודת השי"ת שמונים שנה שיזכה למשוך על עצמו קדושה כזאת.

(צרור החיים די"ד ע"ב).

חלק מג

הרב הקדוש מוהר"י ז"ל מנעסכיאז בעל המחבר ס' תולדות יצחק אמר בשם אביו זלה"ה שאינו מחשיב שום סיפורים שמספרים מעשיות מצדיקים, כי הרבה מעשיות בדויים ומעורבים בטעיות, זולת המעשיות שמספרים מן הבעל שם טוב זלה"ה, כי הגם אם לא היה המעשה בפועל ממש, אבל בכחו של הבעל שם טוב זצללה"ה היה לפעול הכל.

(זכרון טוב ד"ט ע"ב).

חלק מד

אמר הרה"ק זצ"ל מקאברין אשר כל המעשים והמופתים והנפלאות שמספרים על הבעל שם טוב זללה"ה מחוייבים להאמין, וגם אנו צריכים להאמין אף אם שלא היה בפועל היה לו בכח.

(אמרות טהורות עמוד ל"ד).

חלק מה

אציגה נא מה ששמעתי מפי הרה"ג הצדיק המקובל ר' חנוך העניך אבד"ק אלעסק זצ"ל ששמע מפה חותנו הגאון הקדוש וכו' ר"ש רוקח אבד"ק בעלז זצ"ל, ששמע מפי מורו הקדוש הרבי מלובלין זצ"ל, שאמר אם יבא אדם ויאמר לי שראה שעשה הבעל שם טוב סולם ועלה לשמים בחיים חיותו בגופו ובמלבושיו אאמין לו, כי כל מה שאומרים על

הבעל שם טוב ראוי להאמין.
(במכתב מהגאון בעל דעת תורה).

חלק מו

סיפר הרב הקדוש מוהר"ן ז"ל מברסלב, שבבית אביו ואמו הצדיקים ז"ל, היו שכיחים שם כל הצדיקים, כי כל הצדיקים היו מצויים בק"ק מעזיבוז מחמת שהוא מקום הבעל שם טוב ז"ל, ורובם ככולם התאכסנו בבית אביו ז"ל, ושמע הרבה מעשיות, ועי"ז היה עיקר התעוררותו לעבודת השי"ת עד שזכה למה שזכה.
(שיחות הר"ן אות קל"ח).

חלק מז

הרב הצה"ק מוהרא"י מס"ג ז"ל התחיל פעם אחת לדבר בשמיני עצרת מישיבת הסוכה ביום שמיני עצרת, ופתח ואמר כך, הבעל שם טוב וצללה"ה לא היה יושב כסוכה בשמיני עצרת, אא"ז המגיד זצללה"ה היה יושב כסוכה בשמיני עצרת, יש סוכות מלא ויש סכת חסר וכו' ובכל ימי הסוכות הוא סכת חסר וכשמיני עצרת הוא סוכות מלא, כי ביום שמיני עצרת הוא היחוד הגמור, על כן בארץ ישראל נגמר היחוד בשמיני עצרת על כן יושבין בשמיני עצרת בבית כי עיקר היחוד הוא בפנים בבית, אבל בחוץ לארץ בא אלינו היחוד הגמור ביום שלאחריו היינו כשמחת תורה על כן מחוייבים לישב גם בשמיני עצרת בסוכה, והיחוד הוא ביום שמחת תורה בביתם, והבעש"ט זללה"ה היה מקדש את עצמו בקדושת ארץ ישראל, על כן גם הוא לא היה צריך לישב בסוכה בשמיני עצרת, אף בחוץ לארץ, וכן הוא דרך העולם שמעמידין ארבע קונדיסין ופרוכת למעלה וזו היא חופה, ועם כל זה היחוד הגמור עושין רק בפנים בבית.
(עשר אורות ד"ע ע"ב).

חלק מח

הרב הגאון הקדוש מוהרמ"ם מליובאוויטש בעהמ"ח ס' צמח צדק אמר, שמעתי מרבינו [הרב אדומו"ר בעל התניא ז"ל] שאמר שהרב המגיד ג"ע היה יכול להמשיך יראה עלאה בתינוק בן יומו וכו' והבעל שם טוב נ"ע היה יכול להמשיך גם בדומם וכו'.
(בית רבי סוף ח"א ד"צ ע"ב).

חלק מט

יש צדיקים כגון רשב"י ומרן הקדוש הרב ישראל בן אליעזר [הבעל שם טוב] שאע"פ שהיה נפשם אש לוהטת באור מופלא, לא היה להם מציאות, אלא ביטול באור החכמה לפני כל אחד מישראל, בהתקשרות ואהבה שוה בשוה, ובזה מתבטלין כל הדינין,

ואי אפשר שיתאחז שום קליפה חלילה באור שלהם, והיה עבודתן בהתקשרות מלכות לחכמה ובינה ביחוד אחד, אבל בדרך עבודה של אש שורף שהוא עיקר עבודה באמת.
(נתיב מצותיך נתיב אמונה שביל ג' אות כ"ד).

חלק נ

אמר מרן הריב"ש טוב לתלמידו הרב מקאלאמעא אביו של הצדיק ר' נחמן ז"ל, את הקל שבקלים והפחות שבפחותים אשר הוא בדעתך, אני אוהב אותו יותר מן מה שאתה אוהב את בנך יחידך.
(לקט אמרי פנינים דר"ח ע"ב).

חלק נא

נאמר מרבינו הבעל שם טוב נבג"מ שפעם אחת שאלו אותו, מה זאת שאנו לומדים תורה ומתפללים והננו עושים מצוות ומעשים טובים, ובקשתינו נשארה מעל, וכבודו נשמעים דבריו בשמים, ובקשתו יעשה פרי לעינינו, והשיב במשל לבן מלך שתעה במקום אחד ונזדמן למקום מרעה צאן, והבן מלך רעב וצמא ויגע, וירא הרועה ויאספהו אל ביתו, אולם במה יש לרועה עני לקבלו בסבר פנים יפות, אך לקח חתיכה מן הנקי והמכובד אשר בתרמילו ופרש אותה החתיכת פשתן על השלחן, ואחר כך השכיב אותו על הארץ ופרש תחתיו שמיכה לבנה וטהורה [והיינו שיותר מזה לא היה בידו כלום לכבד את בן המלך ולא לחם להניח על המפה, ולא כרים וכסתות לתת על השמיכה, כי לרש אין כל רק שמה שהיה בכחו עשה בכבוד ובדרך ארץ גדול] ואחר זה כשבא הבן מלך לביתו ציוה לקרוא את הרועה לפניו וינשאהו מעל כל השרים, וישאלו אותו מדוע אתה מנשא ככה את הרועה הזה, הלא אנחנו תמיד עושים רצונך בכל עבודתיך אשר אתה מצוה לנו, והשיב להם כל הכבוד והיקר אשר אני מכבד אותו הוא רק בעבור זה שנתן לי מפה לבנה ונקייה ושמיכה לבנה על הארץ, ע"כ דבריו הקדושים, והבן הדברים כי יש בהם עמקות גדול.
(שושנים לדוד תהלים פ"ב).

חלק נב

מה שהיה לרבינו הקדוש מרן הר"י בעש"ט שעמדו עליו צדיקים גמורין לבלעו חיים, זהו על ידי גלות השכינה, נעשה פירוד בין הצדיקים ומקטריגין זה על זה.
(נתיב מצותיך נתיב אמונה שביל ג' אות כ"ט).

חלק נג

והגאון בעל ס' נודע ביהודא ז"ל היה גם כן מהמתנגדים על רבינו הבעל שם טוב, עם שהיה שאר בשרו, וכמה פעמים היה הבעש"ט אצלו, והרבנית זוגתו של הנודע ביהודא היתה מאמנת בו, אך הנוב"י בעצמו לא היה מאמין בו, ושמענו שמתחלה נסע הנו"ב להבעש"ט להיות תלמידו, ושמע ממנו דברי חסידות בשבת קדש שלשה פעמים, אך מה' היתה נסיבה שלא נתקבלו דברי הבעש"ט אצלו ונסוג אחור וכו', ויש בזה אריכות דברים, והבעל שם טוב אמר טעם לשבח על מה ולמה היתה כזאת כו'.

(בית רבי פרק כ"ח).

חלק נד

שמעתי כי הרה"ג משדה לבן שחיבר הספר ושב הכהן היה מתנגד גדול על הבעל שם טוב ז"ל, ופקד על כל אנשי עירו שאם יבא הבעש"ט לא יתנו לו אכסניא, וכן היה שכשבא הבעש"ט הקדוש לעיר שדה לבן לא הניח אותו שום בר ישראל שיעמוד אכסניא בביתו, ונסע משם למקום אחר, ואחרי נסעו משם נזדמן אצל הרב איזה שאלת נשים והכשיר, ואחר כך בלילה עיין באיזה ספר, והיה נראה לו שהשאלה שהכשיר ביום, היה ראוי להיות טריפה, ושלח תיכף להודיע שהוא טרפה אבל כבר היה אחר מעשה, ונתחרד הרב חרדה גדולה עד מאוד, כי היה גדול מאוד ביראת שמים, ונצטער מאוד על מכשול חמור מה שיצא מתחת ידו, ומחמת גודל המרירות שהתמרמר על זה יצא כמעט מדעתו, והתחילו בני ביתו לדרוש ברופאים ולא היה מהם תועלת, ושמעו שלא רחוק מעיר מעזבוז יש מומחה אחד שיודע לעסוק בלחשים, ונסעו עם הרב אל זה המומחה, אכן בדרך פגעו בהם אנשים, וכשראו שמובילים אדם גדול זה אל מלחש, אמרו אותן האנשים הלא ודאי יותר טוב ליסע עמו אל הבעל שם טוב כיון שאינכם רחוקים עכשיו ממעזבוז, והנה אף שהם היו מתנגדים גדולים על הבעש"ט כמו שהשריש להם אביהם הרב, מכל מקום הטו עכשיו אזנם והתחילו לעשות נסיעתם למעזיבוזש, והנה תיכף הכירו בו בהרב החולה שינוי לטובה, וכן הוטב לו בכל דרך נסיעתם מעזיבוזה, עד שכשבאו להעיר ממש נתיישבה דעתו עליו לגמרי, ונכנס לבית הבעל שם טוב בדעה צלולה ומיושבת כשאר כל אדם, ולקח הבעש"ט ספר אחד והראה לו כי באמת יפה הורה, כדין וכהלכה, ולא טעה כלום בהוראה זו, רק לפי שלא רצה לקבל את פני הבעל שם טוב בהיותו שם בעירו, נתגלגל הדבר שיצטרך לבא לכאן לקבל פניו.

(במכתב הרב ממעזבוש).

חלק נה

שמעתי ממורי וחמי שהיה תלמיד מובהק מרבינו הקדוש והצדק מוהר"ר יחיאל מיכל מזלאטשוב, שפעם אחד נסע מרן אלוהיי קודש קדשים אור שבעת הימים רבינו ישראל בעל שם טוב על הדרך, והלך אל היער להתפלל מנחה, וראו התלמידים שמכה ראשו מאוד באילן, וצועק ובוכה בכייה רבה, והמה ראו כן תמהו, ושאלו פה קדוש מה זה ועל מה זה, והשיב שצפה ברוח קדשו על הדורות שיהיו סמוכין למשיח, וראה שיהיו רביים כארבה לרוב, והם יעכבו את הגאולה מלשלח האם מעל הבנים בכללות.

(אוצר החיים פ' תצא דקל"ד ע"ג).

חלק נו

כשאדם נושא מרגליות ואבנים טובות עומדין עליו גזלנים ולסטים, מה שאין כן כשנושא תבן וקש, ולכן בכל דור הרעים עומדים על כלל ישראל, וערב רב, שיש בהם כל מה שיש בקדושה,, וכבר ראה כל צרה זאת מרן אלוהיי הריב"ש ז"ל, וצעק ובכה על זה, על היותו בדור כזה, בדור אחרון, ואי אפשר לו לתקן נשמת ישראל בתורה ועבודה, על ידי הקוצים האלו, שיש להם דרכים משונים מקולקלים, וכל צדיק וחסיד יש נגדו כח המנגדו, ומושך לעצמו כל נשמות הנובלות פסולים, ולפעמים יכול להתגבר ברשעו על צדיק וכו'.

(נוצר חסד פ"ב אות ד).

חלק נז

הגאון בעל ספר קצות החושן ז"ל שאל את פי הרב בוצינא קדישא מוהר"צ מזידיטשוב ז"ל, מה יום מיומים, שמיום שנתגלה הבעל שם טוב ז"ל רבו החסידים המחזיקים בו, והלא הבעש"ט ז"ל גם הוא התחקה על שרשי ויסודי דברי האר"י ז"ל, ולא מצאנו כזאת אחרי האר"י ז"ל עצמו שתהיה כת מיוחדת דבקים בו, ומה זה חידש הבעש"ט בשורש החסידות הזה עד שהמשיך אחריו עדה גדולה וכתות כתות בכל עיר ועיר.

והשיב לו הרה"ק מוהר"צ ז"ל בדרך משל נחמד ונעים, היות שפעם אחת הוצרכו בני מדינה אחת לבחור להם מלך, והנה נשמע להם קול ממרחקים ששם במדינה רחוקה מאוד יש שם אדם אחד נפלא ונעלה בנוי ובקומה ובחכמה יפה עינים וטוב רואי קווצותיו תלתלים ושער רישי' כעמר נקי עד שהוא מושלם מאוד בכל המעלות ואין כמוהו ראוי למלוכה זולתו, אך לפי גודל המרחק שבינם לבינו לא היה אפשר להם כלל להשיג פרטי מעלותיו כל מעלה ומעלה שיש לו מה הוא אע"פ שבדרך כלל שמעו שהוא דגול מרכבה מצוין במעלות נפלאות, ורבים לא ידעו ולא הבינו שורש דבר, עד אשר בא לפניהם איש

אחד שהיה שם במקום ההוא וראהו בעיניו וזה היה יכול לתאר לפניהם כל פרט ופרט בפני עצמו ולכן נכנסו דבריו בלבות קצת בני אדם שהיו מבינים דבריו, אבל מרבית העם שאינם ביכולת להבין הכל על פי שמועה בלבדה, לא יכלו להבין הדבר עדיין, עד אשר הפליא חכם אחד לעשות להביאו ולהציגו לעין כל ולהראותו לפני כל הרוצה לראותו ולהסתכל בו, ועל ידי זה נהרו אליו רבים וכן שלמים ודבקה נפשם באהבתו וישימו כתר מלכות בראשו כי ראו מעצמם והבינו בשכלם כי רק אליו יאתה המלוכה.

והנמשל מובן, כי הנה רשב"י וחביריו היו הראשונים אשר פרסמו וגילו בס' הזוהר הקדוש ובפרט בשני האידרות קדושות מעט מסוד ה' ליראיו והעלימו דבריהם מאוד מאוד, עד אשר נתגלה עולם התיקון דור רבינו האר"י ז"ל, הוא בא לפרסם ולספר את אשר העלימו רשב"י וחביריו ז"ל, אך כל דבריו הקדושים של האר"י ז"ל הם בעניני האורות העליונים ובעולמות עליונים ולאו כל מוחא סביל דא, כי כל דבריו הם בשמים למעלה למעלה וברוחניות העניינים ולא רבים יחכמו, עד אשר קם אדוננו מורינו ורבינו רבן של כל בני הגולה הקדוש איש אלהים הבעל שם טוב זכותו יגן עלינו הוא גילה את האלהות גם בעולם השפל התחתון הזה, בכל פרט ופרט, ובפרט באדם התחתון, שאין בו שום דבר, לא שום אבר ולא שום תנועה, מה שלא יהיה לבוש לכח אלוהיי הטמור ובעלם וגנוז בו, וכן בכל הדברים הנמצאים בעולם, ולית אתר פנוי מיניה, וגדול כח הצדיקים שמדמין צורה ליוצרה כביכול, שאין שום תנועה ודיבור מה שאין בו יחודים נוראים ונפלאים וכל אדם נברא בארץ התחתון לגדולות ונפלאות, לעשות בתחתון ולרמוז בעליון, והורה לנו איך לקשר את עצמו בדבקות הש"י ב"ה בכל פעולות, ואפילו בשיחות בטלות ע"ד שדרשו (סוכה דב"א ע"ב) ועליהו לא יבול זהו שיחות חולין של תלמידי חכמים, ובה הביא לנו את המלך לעינינו המלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא.

(דברי צדיקים).

חלק נח

משנת של"ה ואילך עדיין היה רוב העולם מגששין באפלה ורבו על החכמה הזו [חכמת הנסתר] כמה מעוררים ונוקפים, וכמה מהמתעסקים בחכמה לא היו יודעין האיך לעסוק במושכלות החכמה ובאו לידי הגשמה ח"ו, עד אשר שלח לנו הש"י למחיה נשמת הקדוש הבעל שם טוב זצוקללה"ה הוא האיר עיני העולם האיך לעסוק במושכלות וליקח מהחכמה הזאת עבודה תמה ושלימה, כאשר יתבונן המשכיל בדברי הבעל שם טוב, אשר הלבישו את ענייני החכמה בשכל הנפש המשכלת, וידוע תדע כי לא דברו תלמידי הבעש"ט זלה"ה אם לא למי שעוסק בהחכמה הקדושה להבין על ידי עסק החכמה ענייני

עסק העבודה.

(הגהות מהרצ"א לס' סור מרע, בראש הספר אות ה').

חלק נט

כמו שכתב מהר"י צמח על האר"י ז"ל כי התגלות נשמתו היה מוכרח מאוד בדור ההוא כדי שתתגלה ותתפרסם חכמת האמת על ידו, בדורות השפלים, שיהיה לנו מגן ומחסה לעבודת אבינו שבשמים, כן ממש היה מן השמים שנשמה גדולה מעולם היותר עליון, הוא נשמת רבינו אור עינינו הבעל שם טוב הקדוש זכותו יגן עלינו תתגלה בדור זה בדור עקבתא דמשיחא כדי להאיר לארץ ולדרים עליה באור תורתו וקדושתו. ואמנם כי בדורות שלפנינו היו גם כן רבים וכן שלמים אשר עבדו את ה' בכל לבבם ובכל נפשם ועסקו בתורת ה' יומם ולילה, אכן על פי רוב היה זה באחד משני דרכים, או באיש אשר הצליח אותו הש"י בפרנסתו שהתפרנס בנחת שעל ידי זה היה ביכלתו לקבוע עתים לתורה ועבודה, או להיפוך באיש אשר השליך אחר גיוו כל טרדות העולם הזה וקיבל באהבה עניות ודלות והשליך הבל ועסק בתורה, אכן שאר אנשים מדלת העם אשר לא מצאו פרנסתם כי אם על ידי יגיעה וטרדה רבה בבית ובשדה בשווקים וברחובות, והיו טרודים כל היום על המחיה ועל הכלכלה, המה לא יכלו לטעום אור ה' בתורה ועבודה כלום כי נתרחקו מזה לגמרי.

וכן לעומת זה אפילו אלו האנשים אשר לא היה נמנע מהם מלקבוע עתים לתורה, גם כן לא רבים יחכמו למצוא בתורתם מגן ומחסה בפני האורב הגרול אשר יארוב במסתר לב האדם מיום לדתו, כי אירע לפעמים שנתבטלה מעט התורה והעבודה שלו בששים בין התאוות הרעות והמדות המגונות, לשון הרע ושקר וקנאה ושנאה וחנופה וכעס ואכזריות ודומיהן, ובפרט בגאוה שהיא עיקר שורש הרע להבאיש ולהסריח כל מדה נכונה וכל המעשים טובים.

ולזאת עלינו לשמוח ברחמי השי"ת שריחם עלינו ושלח לפנינו בדורות השפלים האלו שהכל לחוצים ודחוקים בפרנסתם מאוד והטרדה מרובה, אין הפרוטה מצוייה והיוקר יאמיר, ושוקדי התורה יתמעטו מיום ליום בעו"ה, אין דורש ואין מבקש, ושלח לנו הש"י למחיה מלאך מן השמים עיר וקדיש מרנא ורבנא אור ישראל וקדושו הבעל שם טוב ז"ל והוא האיר עיני כל ישראל שיוכל להיות לפניהם לזכרון תמיד שגם בעת הטרדות העצומות, בל ישכחו ח"ו בהשי"ת ובתורתו, על ידי זה שישמור את עצמו תמיד להפריד את הרע מן הטוב בכל פעולותיו ובכל מעשיו ובכל דרכיו ובכל דיבוריו.

וזהו עיקר שורש החסידות, שיזכור האדם תמיד עבודתו זאת המוטלת עליו בכל עניניו, בין בעת לימודו בתורה, ובין בעסקו בעבודה ובתפלה, ובין בשעת עשייתו פעולותיו הגשמיים, ובין בשעה שהוא טרוד מאוד בעוצם טרדותיו, ובין בשעה שעוסק בשיחות חולין, תמיד יש לפניו חלק רע וחלק טוב, והוא צריך לברר תמיד איזהו חלק הרע שבפעולה זו כדי להפרידו ולהרחיקו, ואיזהו חלק הטוב שבפעולה זו לברור אותו ולהתחזק בו.

ושקר העלילו המתנגדים על דרכי החסידות, באמרם, כי דרך החסידות הוא למעט בלימוד התורה, לפי שהעקר אצל החסידים הוא היראה, אלה וכאלה העלילו בשקר, כי האמת הוא שאין לו להקדוש ברוך הוא בעולמו אלא ד' אמות של הלכה בלבד (ברכות ד"ח ע"א) אבל שורש החסידות הוא שיזכור האדם היטב שגם בעת התורה והתפלה ובעת עסקו בפעולת המצוה והמעשים הטובים יש גם בתוך זאת הפעולה עצמה חלק רע מחלקו של יצר הרע וצריכים להתאמץ מאוד להרחקו.

ובאמת גם דבר זה כתוב הדר הוא דין מפורש בשלחן ערוך (או"ח סי' רל"א) שיהיו כל פעולות האדם לשם שמים, רק שזהו בדרך כלל, אבל שורש החסידות הוא להבין זה ררך פרט על כל מחשבה ורצון וכוונה שאפשר להסתעף גם בעסק התורה והמצוה, ולהראות בעליל שורש הכוונה ההוא מה טובה, שלא כמו שחושבים הפתאים כי עיקר העבודה הוא בקום ועשה בלבד, והחלק של סור מרע הוא יוצא בו במה שיודע בעצמו שלא עבר מעולם על העבירות החמורות שבתורה, וכאשר יודע הוא בעצמו שמעולם לא בא אל אשת איש ולא הרג שום אדם ולא גנב ולא גזל וכדומה אז כבר הוא שמח בחלקו שקיים מאמר הכתוב סור מרע, וכן הוא בחלק ועשה טוב, שכל מה שיודע בעצמו שהוא עושה מצות עשה כגון שלובש טלית ותפלין, ומתפלל בסידור, ונוטל ידיו לסעודתו ומברך ברכת המזון ונותן פרוטה לעני, הכל עומד לפניו בהיר בשחקים, ויודע הוא היטב שכבר הוא מקיים כל מצוות הש"י וקושר כתרים לקונו, ומכל שכן אם הוא למדן ולומד תורה הרבה, בודאי הוא מרגיש בעצמו כמה הוא גדול יותר משאר אנשים בני גילו שאינם לומדים כלל, או שעל כל פנים הם ממעטים ולומדים פחות ממנו, וממילא יודע הוא בעצמו שהכל חייבים לכבדו, וכל מי שיפגום ח"ו בכבודו, הוא נחשב בעיניו כפוגע ח"ו בכבוד התורה עצמה, והוא מתמלא כעס וחימה וקצף גדול, לנקום ולנטור כנחש, ואחר כך כאשר כעסו נשקט על פי דרך הטבע, אז הוא חושב עצמו כמעביר על מדותיו ומחשיב עצמו בלבו כי הוא עניו כהלל וממילא מגיע לו כבוד יותר גם בשביל זאת המעלה של העניוות היתרה שמרגיש בעצמו.

אבל אם היה מסתכל על עצמו במדת האמת, היה מרגיש בעצמו שאין בו ממדת ענוה, לא מיניה ולא מקצתו, רק הכל הוא מפיתוי היצר, הטמון בקרבו מיום הוולדו, שמסמא את עיניו שלא יראה את האמת, ויחשוב עצמו עניו, שעל ידי זה יגבה עליו לבו, והראיה לזה כי אם היה עניו באמת, בתחלה מה קסבר שהבעיר בקרבו כל כך אש הכעס, ומה איכפת לו דבר שפל כזה, אדרבה ראוי לו להתבונן אולי נכון לו לשמוע דברי המקנטר הזה, ולהתיישב אולי אפשר לי ללמוד דבר מה מאיש זה ומדבריו הללו שהוא מתרים כנגדי ואולי הוא מן השמים וכו'.

עתה נודה להשי"ת על רוב רחמיו וחסריו אשר שלח לנו מלאך גואל ומושיע להאיר עינינו בדרכי החסידות, אשר על ידי זה הדרך יוכל כל איש ישראל לחזק את נפשו ליראת ה' גם בתוך צער ודוחק ועוני ח"ו, והמעט מן הטוב אשר ישיג על ידי עסקו בתורה ובמצוות, יהיה לו לאור גדול, למען לא יתור אחרי עיניו ואחרי לבבו גם בעת טרדותיו העצומים, בשעת משא ומתן, כגון שנשמר מלדבר שקר, משום שכך נאמר בתורתינו הקדושה לא תכחשו ולא תשקרו, וכן כשמודד במדה ונותן היו צדק ואיפת צדק משום שזהו רצון הבורא ית"ש בתורתו, וכן נזהר מלשון הרע ושאר גנות הלשון בשביל שלא לקלקל את פיו, ונזהר מהסתכלות בנשים ובגדי צבעונין כדי לשמור את עיניו שלא יקלקלם, והכל מפני שכן הוא רצון הבורא ית"ש, נמצא שהוא עובד את הש"י תמיד, והרי זה ממש כאילו הוא לומד תורה ממש בו בשעה שהוא עוסק במשא ומתן, והולך בשוק, ומכל שכן אם הוא בא בסוד ה' ויודע לייחד יחודים, הרי הוא יכול לייחד יחודים גם בדברי חולין שלו כמו שהורה לנו הבעל שם טוב הקדוש, והרי זה ממש עוסק בסתרי תורה ובכתבי האר"י ז"ל בשעת משאו ומתנו, והילוכו בשוק ודיבורו עם הבריות, וממילא הוא עובד את הש"י תמיד ותדיר ואינו מזיז ממחשבתו קדושת הש"י, וזהו ענין ההתקשרות וזהו שורש החסידות.

(קיצור מדברי סה"ד חדש).

חלק ס

עיקר פעולת צדיקי הדורות והשרידים אשר ה' קורא כרשב"י וחביריו, וגם אחריו באחרית הימים שהופיע אור רבינו יצחק לוריא, ואחריו שהתנוצץ ניצוץ הבעל שם טוב ותלמידיו צדיקי הדורות מאז ועד עתה, היתה מגמתם לקשר נשמות בני ישראל לשרשם, ולהסיר מעליהם המסכים המבדילים, והתאוות הגשמיות, בכדי שיהיו נשמותיהן קשורות בשרשן, לבל יוכלו ח"ו להנתק משרשם, וגם שתהיה יראת הבורא ב"ה על פניהם אפילו בחדרי חדרים, לבלי לעבור בזדון אפילו על קל שבקלות מדקדוקי סופרים,

וענין התקשרות נשמותיהם הוא על ידי שמפשיטין את עצמן מהגשמיות ויוצאין מתוך חומריותם לגמרי, לקשר נשמותיהם באור אין סוף ב"ה, ועל ידי זה ממשיכין גם כן אתם את נשמות עם בני ישראל לקשר אותם בשורשם.

אמנם כבר אמרו זה בשם הבעל שם טוב ז"ל, שהגם שנקשרו הנשמות למעלה בשורשם, צריך לראות לבל יתבטלו ממציאותם, ושיוכלו לחזור להגשמיות, רק שישארו דבוקים באופן שאף גם אם יתעסקו בגשמיות לא תפרוד מחשבתם מן הבורא ית"ש, וגם בעסקם בגשמיות יהיה מגמתם לעבודת הבורא בדרך הוא, וזאת הוא עבודה בבחינת קטנות כנודע.

(מאור ושמש פינחס ד"ה א"י יפקוד).

חלק סא

אמר הרה"ק מוהר"פ מקאריץ, מהרמב"ן עד האר"י, ומהאר"י עד הבעל שם טוב, ומהבעש"ט עד לו, במה נשמות נאבדו בקליפות, שלא היה מי שיעלה אותם, עוד אמר שמהרמב"ן עד האר"י, ומהאר"י עד הבעל שם טוב ומהבעל שם טוב עד לו, לא היו אנשים שילכו בעליות העולמות, וממנו לא יהיה עד ביאת משיח.

(מדרש פינחס החדש אות ק"כ).

חלק סב

שמענו מעשה שהיה בימי הבעל שם טוב ז"ל, שבא אליו גלגול אחד מאדם גדול אחד שהיה בימי האר"י ז"ל, ומאותו הזמן הרב הזה היה מצפה עד אשר בא הבעל שם טוב לתקן את נשמתו, ולא השיגה ידו להיות זוכה לבוא לצדיקי הדור שהיה לפניו כי לא הניחוהו עד זמן הבעש"ט ז"ל.

(תפארת שלמה לשבח חנוכה ד"ה לעושה).

חלק סג

אי אפשר לידע מה הוא יראה אמיתית, שילמוד ויתפלל ברתת ובזיע, כי אם כשיהיה נזהר בטבלת עזרא, ואם הוא לומד או מתפלל ואינו נזהר בטבילה זו, אי אפשר לו בשום אופן להגיע לגופי תורה ומצוות, ואם הוא לומד ספרי קבלה והוא בלתי טהור יוכל לבא חלילה על ידי זה לאפיקורסות, והכת ש"ץ ימ"ש שהיו בימים הקודמים נעשו על ידי זה אפיקורסים לפי שלמדו ספרי קבלה בטומאת הגוף, והיה העולם שמם, עד שבאו שני המאורות הגדולים לעולם, הבעל שם טוב הקדוש ואחריו אדומו"ר הרב רבינו אלימלך נבג"מ, והם פתחו שער לה' צדיקים יבואו בו שלא יהרהר אדם שום הרהור תורה עד שיטבול עצמו לקריו, שחכמי הגמרא לא בטלוהו אלא מפני שאין רוב הציבור יכולין

לעמוד בה, אבל אותן האנשים הרוצים להשיג גופי התורה והמצוות, צריכים להיות נזהר מאוד בטבילה זו.

(מאור ושמש פ' אמור ד"ה במדרש).

חלק סד

הרב הקדוש מוהר"ם ז"ל מטשרנובל אמר, אנו מאמינים שעד ביאת הגואל במהרה בימינו, כל מה שיאנח איש אחד מישראל וישבר לבו בהרהורי תשובה הכל הוא מכח הבעל שם טוב זי"ע.

(מפעלות הצדקים).

חלק סה

הנה בדורות שהיו קודם הבעל שם טוב מוהר"ר ישראל זצוק"ל, אף שהיו עוסקים בתורה ועבודה מכל מקום לא שמו את לבם לתקן את אשר פגמו, עד ימי זקנה, ולא ידעו כחה של תשובה עד היכן מגיע, עד שעיר וקדיש מן שמיא נחית הוא הבעל שם טוב ז"ל ואחריו בא הרב הקדוש רבינו אלימלך ז"ל והם פתחו השער לה' שטוב לעשות תשובה בעוד שהוא איש, דהיינו בימי נערותו, ושהאדם צריך לתקן אף מה שפגם בגלגול הראשון, ומכל שכן מה שפגם בקטנותו, ובימיהם התחילו להתעורר ציצים ופרחים בתשובה, שעל ידי שהם היו דבוקים תמיד בתשובה, היו ממשיכים את עולם התשובה על כל העולם, והתעוררות תשובה בימי נערותו בא לאדם על ידי שמדבק עצמו בצדיקי הדור.

(מאור ושמש רמזי רות).

חלק סו

יש צדיק גדול שיודע לייחד יחודים וצירופי שמות, זה יכול לתקן את האדם בהסתכלות שמסתכל בו לחוד, תיכף מביא בו הרהור תשובה על ידי יהודים וצירופי שמות, כמו ששמענו מבעל שם טוב שתיקן תיכף ומיד בהסתכלות בו, ואם היה אדם קשה עורף ואינו מניח עצמו לתקן בשום פנים, היה מוציא ממנו ניצוץ הקדוש לגמרי.

(תולדות אהרן פ' וירא).

חלק סז

מקודם הריב"ש ז"ל היה אופן העבודה על ידי סיגופים ביותר, מפני שבכלל היה מאיר מבחינת התיקון דתהו ביותר, ועל ידי התגלות נשמת הבעל שם טוב ז"ל התחיל להאיר הארה מבחינות התיקון ביותר, ולא נצרך לסיגופים כל כך, והעבודה באופן אחר נעלה בהמשכת חסדים יותר.

(שארי ישראל לסוכות דכ"ט ע"א, וע"ש במאמר ג' לשבעות).

חלק סח

עד הריב"ש ז"ל אשר היה העבודה בסיגופים היו נותנים כח במלאכי אלקים בבחינת הצמצום, ומהריב"ש ואילך שנתחדשה העבודה על ידי יחודים וכו' נותנים כח במלאכי ה' ובמלאכי ה' צבאות.

(שארית ישראל דט"ו ע"ג וע"ד).

חלק סט

שאלו להבעש"ט מהו עיקר העבודה [שחידש מר] הלא אנו יודעים ואבותינו ספרו לנו שבימים הקדמונים היו אנשי מעשה מתענין משבת לשבת, ואתם בטלתם את הדבר הזה, ואמרתם שכל אדם שהוא מתענה [הרבה] עתיד ליתן את הדין שנקרא חוטא שמענה את נפשו, על כן הגידו נא לנו מהו עיקר העבודה, והשיב להם הבעש"ט אני באתי לעולם הזה להראות דרך אחר, והוא, שיראה האדם להמשיך על עצמו שלשה דברים הללו היינו אהבת ה', ואהבת ישראל, ואהבת התורה, ואין צריך לעשות סיגופים, כך סיפר הרב הקדוש מוהר"ר ברוך ז"ל ממעזבוז בשם זקנו הבעל שם טוב זי"ע.

(בוצינא דנהורא די"ח ע"ד).

חלק ע

מהריב"ש ז"ל ואילך שהתחילו התיקונים לא על ידי סיגופים, כי אם על ידי התקשרות ליראים, התחיל להתנוצץ התגלות משיח, אעפ"כ מי שיודע בעצמו שיש לו כח יסגף את עצמו מעט.

(שארית ישראל די"ז ע"ג).

חלק עא

בדורותינו עיקר הזדככות הנפש שיוכל לבא לידי עבדות הש"י ואלהותו, הוא על ידי תפלה, מעת שבא הבעל שם טוב הקדוש זצוק"ל וזרח אור התאמצות קדושת התפלה בעולם אל כל מי שרוצה לגשת אל עבודת הש"י, אבל כדי שיוכל האדם לזכות לתפלה זכה, צריך לזה שימוש חכמים ויגיעה, יום ולילה, בתורה ובמעשים טובים, עד שעל ידי זה יכולים לבא באמת לידע להתפלל ביראה ואהבה רבה כידוע.

(מאור ושמש דוד ד"ה בן פורת).

חלק עב

סיפר הר"י מקאמינקא שהבעל שם טוב היה מצפה לעלות בסערה כמו אליהו זכור לטוב, ואחר כך כשמתה אשתו והיה מצטער בצער גדול, וסברו בני ביתו שמצטער בצער גדול כל כך על פטירת אשתו, ושאלו אותו, כי ידעו שאין זה מידתו, והשיב שהוא מצטער

על אלו המוחין שיהיו מוכרחים לנוח בהאדמה כי הייתי מצפה לעלות בסערה, ועכשיו שאני פלג גוף אי אפשר, ועל זה אני מצטער.

(שבחי בעש"ט צד ע"ו).

חלק עג

שמעתי שאמר הבעל שם טוב אולי לא יבא הגואל צדק במשך ששים שנה מוכרח אני לבא בזה העולם, ורב אחד אמר ששמע זה מזקנו ששבת אצל הבעל שם טוב שבת אחד קודם חג השבועות שנסתלק בו הבעש"ט, ואמר אז דבר זה, והיה לו לזקנו בזה ספק אחר, וזה הרב המספר בשמו אמר שהוא כבר יש לו שני ספקות שאינו זוכר אם אמר בחמשה עשר שנים או שאמר בחמשים שנה [זהו ספק אחד] או שאמר בששה עשר שנים או בששים שנה [זהו הספק השני] ואני שמעתי מאחרים בפירוש ששים שנה, ושאל את ר' אהרן ממעזבוז ואמר לו כי אמר בודאי יתגלגל בזה העולם, אבל לא אהיה כמו שאני עכשיו, והפירוש לא ידעו, כי אמר מי הוא זה אשר ישאל אותו פירושו של דבר.

(שבחי בעש"ט צד ע"ו).

חלק עד

שמעתי סיפור מהבעל שם טוב ז"ל שקודם הסתלקותו עמדו אצלו תלמידיו, ושאלו אותו, רבינו על מי אתם עוזבים אותנו, והשיב להם, על הבן יחיד שלי, ואחר כך פנה לבנו הקדוש ואמר לו, הרשלי, אתה ירא להתמנות על מקומי, הנני מבטיחך שבכל עת שתצטרך אלי ותקרא אותי, אבוא אליך, והנה בשבת הראשון שאחר הסתלקות הבעש"ט ישבו כל התלמידים אצל השלחן, והרה"ק ר' צבי ז"ל היה נחבא אל הכלים ולא דיבר שום דברי תורה, כן היה בסעודה ראשונה ושנייה של שבת, ואח"כ בסעודה שלישית לא יכלו התלמידים להתאפק לישב בחשאי והתחילו מעצמם לדבר דברי תורה והזכירו מאמר אחד בשם הבעש"ט ז"ל, והרב ר' צבי ז"ל [שלא רצה ברבנות בשום אופן כמו שהוכיח סופו שלא עיכב אותם אצלו] בשמעו זה, הוציא מפיו מלין ואמר, ראה נא אבי שאין להם דרך ארץ ממני, והנה תיכף נתראה אליהם הבעל שם טוב הקדוש ועמד לפניהם, ונפל עליהם פחד גדול, והתנצלו עצמם מיד ואמרו חלילה חלילה, אין כוונתינו, רק בשביל שכל כך רגילים אנו בדיבורי הבעל שם טוב, עד שלא היה אפשר לנו להתאפק מלחזור עכ"פ מאמר אחד.

(במכתב הרב דמעזבוז).

חלק עה

שמעתי כי הרבנית הצדקת מרת אדל בת הבעל שם טוב שהיתה אם הבנים האחים הקדושים הרב בעהמ"ח ספר דגל מחנה אפרים והרב הרבי ר' ברוך ז"ל, היתה לה גם כן בת, ואותה הבת היה לה בן שהיה נקרא בשמו ר' ישראל המת [ר' ישראל דר טוטר], והענין שהיה נקרא כן, מעשה שהיה כך היה.

כי אמו שהיתה בת הצדקת מ' אדל מיד אחר נישואין שלה לא היה לה בנים, ובקשה את זקנה הבעש"ט ז"ל שיבטיח לה בן זכר והבטיח לה, ואחר פטירת הבעל שם טוב נולד לה בן זה, וקראו אותו ישראל על שם זקנו הבעש"ט ז"ל, וכשהיה ילד בן שתי שנים נחלה וימת ר"ל, מה עשתה אמו, הלכה ונשאה הילד המת על ידיה והניחתו על ציון הבעל שם טוב ז"ל, ואמרה בזה הלשון, זיידי, איז דאס דען דאם קינד וואס דו האסט מיר צוגעזאגט, והניחה אותו שם להיות מונח על הציון והיא הלכה לדרכה לביתה, והנה אירע אחר כך שהלכו אנשים באותו יום על ציון הבעל שם טוב, וראו ילד חי יושב על הציון ובוכה, ולא ידעו מי הוא ילד זה, ומהיכן בא לכאן, וכשחזרו להעיר נטלו עמם את הילד, ופרסמו בעיר שמצאו שם ילד זה, עד שנתוודע לאמו, והלכה ולקחה הילד חי ובריא בעזה"י.

ואחר זה נראה לה הבעש"ט ז"ל, ואמר לה למה עשית דבר הזה, ואם היית באה בעצמך על הציון גם כן היה הש"י עוזר לך, ולי גרמת טרחה גדולה, כי כבר נתערבה נשמת הילד עם רבבות אלפים שאר נשמות, והיה לי טורח גדול לחפש נשמה הזאת בין כל שאר הנשמות, להחזיר אותה לתוך הגוף.

(במכתב הרב דמעזבוז).

חלק עו

הרב ר' ליבר הגדול, שהיה מ"מ בעיר ברדיטשוב היה רגיל שבא אליו בכל לילה זקנו הרב בעל מגלה עמוקות ז"ל ולמד עמו, ואירע שנשתהה כמה ימים שלא בא אליו, ונצטער מאוד הר"ר ליבר מזה ושלח את בנו הר"ר יחיאל לעיר קראקא על ציון הרב מגלה עמוקות שיתפלל שם על זה, והשיב לו שזה מקרוב נסתלק מן העולם הבעל שם טוב וסגרו לכבודו את הישיבה של מעלה על שלשים יום לכן אין לו פנאי לבוא.

(צרור החיים דכ"ב ע"א).

חלק עז

מה שאירע להרב הצדיק מו"ה יוסף מיאמפלא בן הקדוש הרב מוהר"ר מיכל זצ"ל, פעם אחד אינגד ואיתנח ועלה למעלה וטבלו אותו בנהר דינור, והמעשה ארוך ונפלא, ופעם

אחת חלה ונטה למות ואינגד ואיתנח, והוא היה דרכו להתפלל מאוד בכוונה ובפרט תפלת ערבית, והיה מקפיד על מי שאינו מתפלל מעריב בכוונה עצומה, וכך אמר עליו אביו הקדוש, יוסף בני יכול להתפלל, ובעת חליו ראה ששוקלין כל זכיותיו, והביאו כל התפלות שהתפלל מקטנותו ועד עתה לא נעדרה אחת מהם, וראה שבא מלאך אחד נורא, ואמר מה זה אלו התפלות, ונפח בם, וברוח שפתיו נתפזרו ולא נשאר אלא אות ה"א אחת שהיתה מאירה באור צח, והוא היה עומד לפני ב"ד של מעלה וידיו מרתתין, ובאותו היום מת אביו הקדוש, כי פתאום בסעודה שלישית נסתלק, בעת הילוכו אנה ואנה בדבקות בפלא בחדר שלו, ואמר בהאי רצון אסתלק משה,כי לערך שתי שנים קודם פטירתו היו צריכין לשמור אותו שלא תצא נשמתו מרוב דבקותו בבוראו, כי היה דרכו לילך אנה ואנה עד שפניו היו בוערות כמראה הלפידים, ופעם אחת אמר הגאון הקדוש מו"ה יוסף מזמיגראד תלמידו, אל אחיו הצדיק מורי וחמי מוהר"ר אברהם מרדכי ראה אחי האיך עקביים של רבינו הקדוש עומדים בגן עדן העליון והיה צריך שמירה יתירה, והיה דרכו לאכול סעודה שלישית בחדרו מיוחד עם איזה מבניו, ואחר כך היה הולך אל בית מדרשו לומר תורה ושירות, עד שגמר הסעודה שם, ובעת הזאת לא היה שום אדם שם, והיה רץ בחדרו אנה ואנה ואמר בהאי רצון איסתליק משה, עד שראתה בתו הצדקת ורצתה ואמרה לאחיה הצדיק ר' יצחק ז"ל ורץ לחדרו לתפסו ולבלבל אותו ולהורידו ונפל על שכמו ואמר שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד, ויצאה נשמתו הקדושה, ור' יוסף היה למעלה עד יום ראשון בבוקר, ובעת שהיה עומד לפני הב"ד של מעלה שמע כרוז שילכו הצדיקים לקבל פני הרב ר' מיכל מזלאטשוב שבא לכאן והלכו, ובתוכם הלך מרן הקדוש נר ישראל רוח אפינו הרב ישראל בן אליעזר, רבו, וראה אותו עומד לפני הב"ד, ואמר לו יוסף בני מה לך בכאן, וסיפר לו כל הענין, והלך מרן לפני הב"ר ואמר, מה לכם עם ר' יוסף חביבי שאתם אומרים שאין תפלתו זכה, אני אומר לו שיתפלל בכאן תפלת שחרית, ואתם תראו איך תפלתו הוא בלב שלם ואמת, וקרא אותו ואמר לו התפלל בני כאן לפני יוצר כל, ויושע לך, והתחיל להתפלל, ומתוך גודל כוונת התפלה התחיל למטה הגוף להזיע, ובתפלה הזאת העלה כל התפלות להיותם מאירים ובהירים, ואיתער ונתרפא מחליו, ובאו אליו אמו ואחיותיו ואמר אליהם למה אין אתם מפשיטין הקישוטין מעליכם הרי אבינו נסתלק.

(נתיב מצותיך נתיב אמונה שביל ג' אות כ"ה).

חלק עח

סיפר מו"ר הגאון הקדוש מבעלז כי פעם אחת ראה בחלום שהוליכו אותו לגן עדן העליון, והראו לו חומות ירושלים שלמעלה החריבות, ועליהם היה מהלך איש אחד מחומה לחומה, ושאל מי הוא זה האיש, והשיבו לו כי הוא ר"י בעל שם טוב, שנשבע שלא ירד משם, עד שיבנה בית המקדש במהרה בימינו אמן.

(מכתב מהגאון בעל דעת תורה).

חלק עט

שמעתי אשר אא"ז הרה"ק ה"ר נחום מטשרנובל היה על ציון הבעל שם טוב הקדוש ז"ל בימות החורף והיה אז שלג רב וכפור גדול וחזק, והוא עמד על הציון בפוזמקאות בלא מנעלים, ושאלו אותו על זה, ואמר שהוא מכוון ועומד על הרצועה של ארץ ישראל לכן אינו מרגיש את הקור.

(מכתב הרב דמעזבוז).

חלק פ

אמר הרב הקדוש מוהר"ן ז"ל מברסלב בענין קברו של הבעל שם טוב זצ"ל, שטוב מאוד להיות שם על קברו, ואמר כי כתיב (תהילים ל"ז:כ"ט) צדיקים יירשו היינו שצדיקים אמיתיים יורשים ארץ ישראל, שמקום גניזתן הוא קדוש בקדושת ארץ ישראל ממש,וארץ ישראל הוא תיקון גדול לפגם הברית.

(ליקוטי מוהר"ן ח"ב אות ק"ט).

חלק פא

אמר הרה"ק רד"מ ז"ל מטשרטקוב לאחי החסיד ר"צ נ"י שהוא מפחד מאוד מפני הרעם, אמר לו אדומו"ר זי"ע סגולה לזכור את הבעל שם טוב הקדוש בשם אמו שרה, ואת תלמידו הרב הקדוש מוהר"ר פינחס ז"ל מקאריץ בשם אמו שהיתה נקראת שרה רחל שיינדל.

(ס' דברי דוד הובא בהגהות למדרש פינחס החדש אות מ"ה).

חלק פב

שמעתי בשם גדולים וצדיקים שבמוצאי שבת קודש מצוה לספר איזה ענין מהתנא האלהיי הר"ר ישראל בעל שם טוב זצוקללה"ה.

(שיורי המנחה בס' מנחת שבת לסי' צ"ו סק"ו).

חלק פג

הרה"ק מוהרר"י ז"ל מס"ג כה אמר בפה קדשו, כשמדברים במוצאי שבת קודש מהבעל שם טוב זה הוא מסוגל להנפש, וכשמדברים במוצש"ק מהרבי רבי משה ליב מסאסוב זהו מסוגל לפרנסה, וכשמדברים מן הרב הקדוש מברדיטשוב ז"ל זהו מסוגל להמתקת הדינים, ולא שם קדשו דייקא רק אפילו מזכירין בשם העיר, ברדיטשוב, הוא גם כן מסוגל להמתקת הדינים.

(סיפורי צדיקים ע"ט).

חלק פד

קבלה בידינו מפי הצדיקים יסודי עולם נ"ע שטוב להזכיר את הבעל שם טוב הקדוש בכל מוצאי שבת קודש, ולספר משבחיו ומתהלוכותיו, וזהו סגולה להצלחה בכל השבוע בכל העניינים, הן בגוף והן בנפש.

(בארות המים בהקדמה).

חלק פה

קודם שעמד רבינו בעל התניא למשפט היו אצלו פעם אחת רבו הרב המגיד זי"ע עם הבעל שם טוב נ"ע מעלמא דקשוט, ורבינו לא הכיר מימיו את הבעל שם טוב, רק מאשר ראהו נכנס קודם להרב המגיד הבין שזהו הבעש"ט וכו', אחר כך ביקש רבינו מהם שיהיו לו לעזר, וטען הלא כל דברי תורה שאני אומר אינני אומר כלל משלי כי אם משלכם, כפי שקבלתי ממורי כפי מה שקיבל הוא ממורו ורבו הבעש"ט ז"ל כו', ואמר לו הבעל שם טוב שיאמר איזה דרוש ואמר רבינו הדרוש מראיהם ומעשיהם [שאחר כך נדפס בס' תורה אור] ואמר הבעש"ט להרב המגיד אמת הדבר שהוא אומר אות באות כפי שקבלת ממני וכו' וברכו אותו והלכו ממנו.

(בית רבי פט"ז בהגה ב').

חלק פו

איתא באגרת הקודש של אא"ז ז"ל הנדפס בספר הקדוש של הרב מפולנאי ע"ה ששאל למשיח אימתי אתי מר, והשיב כשיתגלה תורתך ויפוצו מעיינותיך חוצה ע"ש, וזה יש לומר שמרומז בפסוק ובני ישראל יוצאים ביד רמה היינו ובני ישראל יוצאים מן הגלות, ביד רמה, תרגם אונקלוס בריש גלי, בריש ר"ת רבי ישראל בעל שם, גלי, היינו כשיתגלה תורתו ויפוצו מעיינותיו אז יפקון מן גלותא והכן.

(דגל מחנה אפרים פ' בשלח).

חלק פז

בראשית הוא צירוף א"ת ריב"ש, והוא ראשי תיבות 'אור 'תורת 'רבינו 'יצחק 'בן 'שלמה הוא מרן האר"י ז"ל אשר האיר עיני הגולה באלף הששי בהתגלות דברי רשב"י בסוד עולם התיקון, אשר עין ראתה כל אלה, וגם כן בצירוף הלז יהיה ר"ת 'אור 'תורת 'רבינו 'ישראל 'בעל 'שם שהוא היה מקרוב סמוך לדורותינו ופתח לנו פתחים להבין דברי מרן האר"י ז"ל על סדר העבודה וכו'.

(אגרא דכלה בצירופי בראשית אות נ"ו).

סליק הקדמה לספר ובה פ"ז אותיות וסימנה ראשו כתם פ"ז

בראשית

פירוש א

בעזרת השם יתברך לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה בדחילו ורחימו על ידי ההוא טמיר ונעלם בשם כל ישראל.

בראשית. קבלתי מהרב המוכיח שאמר בשם הבעל שם טוב נ"ע, שכשיבוא משיח במהרה בימינו, ידרוש כל התורה מרישא לסיפא על כל הצירופים שבכל תיבה ותיבה, ואחר כך יעשה מכל התורה תיבה אחת ויעלו צירופים לאין מספר וידרוש על כל הצירופים:

(תשואות חן פ' תזריע).

פירוש ב

בראשית ברא אלהים וגו'. לתרץ הקושיא שהקשו כל הראשונים ז"ל למה לא ברא הקב"ה את העולם קודם זמן הזה, דהרי פעולה הוא תמיד טובה מהעדר, ולמה נשתנה רצונו ית"ש מלא רוצה לרוצה, בעת שברא, ולא מקודם לזה, הרי הוא ית"ש אינו בעל שינויים, ע"ד דכתיב (מלאכי ג':ו', פסוק ו') אני ה' לא שניתי:

והתירוץ על זה, דהוא ית"ש אינו דומה לפועל בשר ודם, כי פועל בשר ודם, החכמה שיש לו עתה לא היה לו מקודם, וחכמתו הוא קנינית, וגם הוא בעל חסרון, ע"ד משל, שמפני שהוא צריך מקום לדור בו, על כן כשקנה חכמה לבנות לו בית אז הוא בונה לעצמו בית, אבל הוא ית"ש חכמתו עצמיית ולא קנייניית, וגם אינו בעל חסרון. ולכן זה הרצון שעלה ברצונו לברוא את העולם, לא שנתחדש לו זה הרצון בעת בריאת העולם, אלא שכמו שהוא ית"ש קדמון כן רצונו קדמון, ומקדמת דנא היה מיד רצונו לבראות את העולם בעת הזה שברא אותו ולא קודם לכן, ולכן בעת שנברא העולם נברא ממש בעתו

ובזמנו, כמו שהיה ברצונו הקדום לברוא אותו בעת הזה דווקא, ואם כן שפיר לא היה לו שום שינוי רצון כלל:

והראיה לזה, דהרי העולם שיהיה לעתיד לבא, עולם שכולו שבת, צדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם (ברכות די"ז ע"א), ונשגב ה' לבדו ביום ההוא, וודאי מעלתו יותר גדולה מן מעלת העולם שהוא עתה, ופעולה טובה כזו בוודאי גם כן יותר טובה מן ההעדר, ולמה לא הקדימו הקב"ה אלא שכל זה צריך לבוא בעתו ובזמנו דווקא, כמו שדרך השבת לבא דווקא אחר ששת ימי החול, כן הוא בענין בריאת העולם שאף על פי שידע השי"ת שפעולה טובה מהעדר, אף על פי כן התנגד רצונו ית"ש לידיעתו, כי מקדמת דנא, כמו שהיה ידיעתו שהפעולה טובה, כך היה מיד רצונו שלא לעשות הפעולה מיד, עד שיבא העת, ולכן עזב את הידיעה ונמשך אחר הרצון, וקודם הבריאה היה דרך משל עולם שכולו שבת וזהו שאמר הכתוב (קהלת ג':י"א) את הכל עשה יפה בעתו, גם את העולם, וזהו סוד עמוק והמשכיל יבין:

וזהו עצמו פירוש ענין הידיעה והבחירה החפשית שנשארה לאדם, שלא יוקשה איך שייך שכר לצדיק ועונש לרשע, הלא ידע אל ויש דעה בעליון, וצפה והביט עד סוף כל הדורות, וידע מראש שזה יהיה צדיק, ואם כן מוכרח הוא להיות צדיק, ולא יתכן לו שכר, וגם ידע שזה יהיה רשע, ולא יתכן לעונש, כיון שלא היה יכול לשנות ידיעתו יתברך שמו.

אבל זה אינו כי הגם שיש לו ית"ש ידיעה, מכל מקום הרצון שלו הוא שייטיבו מעשיהם, כי על כן נתן לנו כל התורה והמצוות לעשות רצונו ית"ש, ואם כן הרי הרצון שלו הוא מתנגד להידיעה שמתחלה המחשבה, ולכן יכול האדם להיות נמשך אחר הרצון של השי"ת ולא אחר הידיעה, שהרצון יכריח את הידיעה כיון שאין חפץ להשי"ת בידיעה זו ובמעשה זה, והידיעה היתה שלא לרצון, ואם ירצה האדם ייטיב מעשיו כמו שהוא הרצון של הש"י, ולא יוריד וישלשל לעצמו את הידיעה, כי הידיעה של הרע נבראה לנסיון הצדיקים, כמו שכתוב (בפ' ראה) כי מנסה ה' אלהיכם אתכם, כי עולם הזה הוא עולם הנסיון, שנשלחה הנשמה להיותה בנסיון בעולם הזה, שאם יעשה החטא יטה אחרי הידיעה, ואם לא יעשה החטא הרי יטה אחרי הרצון והציווי, המתנגד להידיעה, שעל זה נאמר (בפ' ויקרא) אשה ריח ניחוח לה', שהוא נחת רוח לפני שאמרתי ונעשה רצוני, והבן זה היטב:

(כתר שם טוב ח"ב די"ג ע"ג).

פירוש ג

בשם האלהיי רבש"ן, בגמרא (מגילה דכ"א ע"ב) בענין עשרה מאמרות, ומשני הגמרא בראשית נמי מאמר הוי, והקשה למה לא כתיב בתורה לשון ויאמר, ותירץ כי בהירות של מאמר הראשון אי אפשר לקבלו:

(כתבי קודש דכ"ו ע"א).

פירוש ד

שמעתי מן אדוני אבי זקיני זללה"ה על גמרא במס' שבת (דל"א ע"א) והיה אמונת עתיך וכו' ואפילו הכי יראת ה' הוא אוצרו, אי איכא יראת ה' אין, אי לא לא, ומביא הגמרא משל לאחד שאמר לחבירו העלה לי כור חטין, אמר עירבת בו קב חומטין אמר לאו, אמר אם כן מוטב שלא העלית, ודקדק הוא ז"ל בזה, הלא אין המשל דומה לנמשל, כי המשל הוא שהחומטין הם הטפל והחטים הם העיקר, והנמשל הוא שהיראה היא עקריית והתורה הוא הטפל ליראה, והרבה להשיב בצחות לשונו, ופומיה ממלל רברבין בסודות הנסתרות פנימיים, ותוכן הדברים כי כשהקב"ה וב"ש ברא עולמו, לא היה העולם יכול להיות קיים כי הכל חזר לשרשו לאין ב"ה, עד שברא **ישראל** ונתקיים העולם, והשם ישראל מורה על זה, כי **הר**' הוא החכמה וה**ל**' הבינה וה**א**' הדעת, וה**יש**' שבישראל, אותיות הנשארים, הוא הישות של קיום העולם ונעשה יש מאין, וזהו שם ישראל, וזהו קיום העולמות שנעשה יש מאין, ולכן ישראל הם הקיום של כל העולמות והבריאה, כי באם לאו היה הכל חוזר לקדמותו לאין, והישות שבישראל הם מקיימין כל היש של כל העולמות, ודווקא כשאיש הישראלי אין לו בו ישות רק כפי הצורך לקיום העולמות, לאפוקי אם יש בו יותר ח"ו, עד כאן תוכן דבריו הנוראים, ולהבין זה אין הפה יכול לדבר, וכל הדברים יגעים, מפני עומק המושג וקוצר המשיג, כי לפענ"ד כל התורה רומז בזה:

(דגל מחנה אפרים ואתחנן בפסוק וצדקה ובפ' וזאת הברכה)

פירוש ה

בראשית ברא אלהים וגו'. דלא היה באפשרי להיות בריאת העולם, שהיה מתפשט עד אין סוף, ונסתכל הקב"ה במעשה הרשעים ונתצמצם האור הרבה, והסתכל במעשה צדיקים ונמשך קו חיים, בסוד מטי ולא מטי, כל זה ידוע ממרן האר"י ואור ישראל מרן הריב"ש טוב:

(היכל הברכה ריש פ' בראשית)

פירוש ו

שמעתי מהרב המוכיח ז"ל שאמר בשם הבעל שם טוב נ"ע לפרש ענין הצמצום המוזכר במקובלים, שהענין הוא כשעלה ברצונו ית"ש להיטיב לנבראים, היינו שהתעוררות הרצון היה כשנסתכל הקב"ה במעשה הצדיקים והשתוקק מאוד להיטיב להם, ועל ידי זה עלה בדעתו לברוא העולם, אך לגודל השפעת החסדים היה מתבטל העולם מכל וכל, והוכרח להיות צמצום, היינו שנסתכל הקב"ה במעשה הרשעים המעוררים גבורות בעולם, ועל ידי זה היה אפשר לברוא את העולם:

(תשואות חן בפ' חיי ובליקוטים לפ' שלח).

פירוש ז

נודע שהאדם מורכב מחומר וצורה, שהוא הנשמה והגוף, והנה הנשמה תתלהב תמיד לידבק בקונה, רק סיבוב החומר מפסיק הדבקות, ומתאווה גם לחומריים משגל ואכילה, שהוא גם כן צורך גבוה לברר ניצוצין וכיוצא בזה, כי אם לזמנים ידועים יכול לגבור הצורה על החומר לידבק בו יתברך שמו בסוד (יחזקאל א' י"ד) והחיות רצוא ושוב ונקרא קטנות וגדלות, וכמו ששמעתי ממורי בזה סוד הצמצום שהוא מיניה וביה, וסוד ג' רישין ודפח"ח:

(ספר תולדות יעקב יוסף פ' יתרו דנ"ד ע"ב.)

פירוש ח

אסתכל קוב"ה באורייתא וברא עלמא (זוה"ק ר"פ תולדות ופ' תרומה דקס"א ע"א וריש ע"ב), המחשבה הוא כמו ספר, שאומר מה שראה בספר, כן אומר מה שרוצה במחשבתו וכמדומה לי שזהו ששמעתי הפירוש אסתכל קוב"ה באורייתא וברא עלמא, שהתורה מחכמה נפיק, ר"ל, מה שראה שמחשבתו כביכול רוצה שיברא, זה הדבר ברא:

(לקוטי אמרים ד"ד ע"א, כש"ט ח"ב ד"ב ע"ד, ועי' לקמן בסוף הגה כ"ה.)

פירוש ט

שמעתי מן הרב המנוח מו"ה יעקב יוסף הכהן זללה"ה, ששמע מן אדוני אבי זקיני [הבעל שם טוב] זללה"ה שאמר, לפעמים יש שהעולם עומד במעלות הרוממות, ולפעמים העולם עומד במדרגות תחתונות, ועתה שאני בעולם העולם עומד במדרגות הרוממות, עד כאן לשון הטהור של אא"ז זללה"ה:

(דגל מחנה אפרים בלק בפ' כעת יאמר).

פירוש י

בראשית. ואיתא בזוהר הקדוש (תיקוני זוה"ק תיקון ז') ירא בושת, פי' כמשל אחד שיושב לפני המלך שיש לו בושה גדולה מפניו, עד שאינו מחשב אם המלך אוהב אותו, כדי שיאהבנו, אלא מחשב גדולתו כדי שיבוש ממנו, וזהו בראשית ירא בושת:

(כש"ט ח"ב ד"ג ע"ב, ועיין בס' לק"א ד"ב ע"ד ד"ה איתא בזוהר).

פירוש יא

כמו שיש כ"ב אותיות בדיבורי תורה ותפלה, כך יש בכל עניני החומר והגשמיי שבעולם גם כן כ"ב אותיות, שבהם נברא העולם וכל אשר בו, וכמו שאמרו בש"ס דברכות (דנ"ה ע"א) יודע היה בצלאל לצרף אותיות שנבראו בהם שמים וארץ וכו' רק שהאותיות מלובש בחומר ענייני העולם, בכמה כיסויין ולבושין וקליפות, ובתוך האותיות שורה רוחניות הקב"ה, הרי שכבודו יתברך מלא כל הארץ וכל אשר בה, לית אתר פנוי מיניה, כמבואר בתיקונים (תיקון כ"ו) רק שהוא בהסתרה, וכאשר אנשי הדעת יודעים מזה ההסתרה אינו אצלם הסתרה ושינוי, וזהו שאמר בתיקונים הנ"ל אבל אינון דתליין מהקב"ה לא אישתני מהם וכו':

(תולדות יעקב יוסף ר"פ בראשית ד"ח ע"ג.)

פירוש יב

אמר הבעל שם טוב ז"ל שכל העולמות כולם הם לבושים וכסא זה לזה, עד בחינה התחתונה, וכן אפילו האותיות א"ב הם גם כן כסא זה לזה:

(חסד לאברהם פ"ב בראשית ענף ב' ועיין לקמן אות כ"ב)

פירוש יג

שמעתי מאדוני אבי זקני זי"ע זללה"ה פירוש הכתוב (דה"י א' כ"ט פסוק י') ויברך דוד את ה' לעיני כל הקהל וגו', שהראה דוד בחוש לעיני כל הקהל שמלא כל הארץ כבודו, ולית אתר פנוי מיניה, ובמה הראה זה לכל במה שאמר לך ה' הגדולה והגבורה וכו' לך ה' הממלכה וכו', ואז ראו הכל ואפילו המון העם כי הקדוש ברוך הוא הוא שורש כל הדברים והוויתם:

(דמ"א פ' ראה ד"ה כי ירחיב).

פירוש יד

בכל תנועה נמצא הבורא יתברך שמו, שאי אפשר לעשות שום תנועה ולדבר שום דיבור בלי כח הבורא יתברך שמו וזהו (ישעיהו ו':ג' פסוק ג') מלא כל הארץ כבודו:

(כש"ט ח"ב ד"כ ע"א, לק"א ד"ג ע"ב.)

פירוש טו

מלא כל הארץ כבודו. פירוש כבודו מלשון לבוש, ור"ל שהש"י כביכול מלובש אפילו בכל הגשמיות, וזהו מלא כל הארץ כבודו אפילו בגשמיות, כבוד ה', פי' לבושו:

(ליקוטים יקרים די"ז ע"ג).

פירוש טז

שמעתי בשם הבעל שם טוב ז"ל על פסוק (ישעיהו נ"א:י"ב) אנכי אנכי הוא מנחמכם, היינו כשתדעו שאין אנכי אלא אנכי לבדי ואין זולתי אז וודאי הוא מנחמכם ודפח"ח:

(תשואות חן פ' צו).

פירוש יז

בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ. וברש"י אמר ר' יצחק לא היה צריך להתחיל את התורה אלא מהחודש הזה לכם שהוא מצוה ראשונה שנצטוו בה ישראל, ומה טעם פתח בבראשית משום כח מעשיו הגיד לעמו וכו', כתיב (תהלים פ"ה י"ב) אמת מארץ תצמח, יסוד הכללי וגם הפרטי הוא שכל אדם מישראל יאמין וידע שיש בעולם, ה' הגדול הגבור והנורא, והוא אחד יחיד ומיוחד, הוא היה מעולם מאין תחלה וראשית, והוא הוה בשמים ממעל ועל הארץ מתחת בזמן העולם מראשית ועד תכלית, והוא יהיה עד עולם עד אין סוף ותכלית, הוא ברא בששת ימי בראשית את העולם בכללות ובפרטי פרטיות, והכל ברא בשביל ישראל עם קדושו שברא אותנו בעולם, שישראל עלה במחשבה תחלה: (זוהר בראשית דכ"ד ע"א). והוציאנו מארץ מצרים וקרבנו לפני הר סיני ונתן לנו תורת אמת, כדי ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים, ולעבוד עבודתו יתברך שמו באהבה וביראה.

אמנם צריך כל אדם לדעת, כי עיקר עבדות הש"י הוא לעבדו באמת, כמו שכתוב בזוהר הקדוש (בהקדמת תיקוני הזוה"ק) אית יראה ואית יראה אית אהבה ואית אהבה יעו"ש, והכלל העולה משם הוא, שצריך האדם בכל עת ורגע, לפשפש ולמשמש בכל מעשיו, אפילו במעשיו הטובים ובהמצוות שעושה, אם לא נמצא בהם ח"ו שום תערובות כוונה לאיזה פנייה אחרת ח"ו, או לכבוד הנאת עצמו, ויראה שלא יהיה כוונת עבודתו רק לשמו הקדוש הנכבד והנורא, וכל עשיותיו יהיו בלתי לה' לבדו באמת ובלבב שלם:

ואת כל זאת הודיע לנו השי"ת בתורתו הקדושה תיכף ומיד בהתחלת התורה הקדושה, ופתח ואמר בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ, ולרבות תולדותיהן, (ברש"י בפ' יהי מאורות), וגם בראשית הוא בשביל ישראל שנקראו ראשית כנודע, (רבתי בחקתי פ' ל"ו) וגם בראשית הוא ר"ת בראשונה ראה אלהים שיקבלו ישראל תורה כנודע

(כדאיתא בבעל הטורים), וגם בראשי"ת בר"א אלהי"ם הוא ס"ת אמת, הרי שרמוז הכל בפתיחת התורה, שהוא ית"ש ברא הכל, ומה שברא היה בשביל ישראל, וחיבת ישראל הוא בשביל קבלת התורה, וקיום התורה הוא כשמקיימין אותה באמת, שרק כשעושין באמת אזי הוא עבודת הקודש וסלקא לגבוה:

אמנם צריך כל אחד לידע, שאין אדם זוכה לבא לנקודת האמת כי אם כשיקנה בנפשו בתחלה מדת הענוה והשפלות עד תכליתו, עד קצה האחרון, עד שלא יהיה נחשב בעיני עצמו לכלום, וכמו שאמר מרע"ה ונחנו מה (בפ' בשלח), על כן כל ערום יעשה בדעת, לראות בעין שכלו שבאמת אין בו שום צד במה להשתבח ולהתגאות ח"ו, והגאוה הוא היפך האמת, אבל האמת הוא הענווה והשפלות והגיאות הוא השקר, וכבר מפורסם זה בכל ספרי מוסר, שמראין בחוש הראות לעין כל, שבאמת אין לאדם שום צד שבח במה להתגאות, והחכם עיניו בראשו, ורואה שבאמת כן הוא שאין לו כלום במה להתגאות, אמנם איש בער לא ידע וכסיל לא יבין, לכן לא יזכה כל ימיו לבא למדת האמת, אדרבה הוא מתרחק עצמו מן האמת, ורחוק הוא מהשי"ת שחותמו אמת, ורחוק הוא מן התורה שהוא תורת אמת, ואומר השי"ת (סוטה ד"ה ע"א) אין אני והוא יכולין לדור בדירה אחת, ואמרו עוד (שם בסוטה ד"ד ע"ב) שכל המתגאה כאילו עובד ע"ז שנאמר (משלי ט"ז:ה') תועבת ה' כל גבה לב, בפרט שגאוה הוא שקר כנ"ל ואמר הכתוב (תהילים ק"א:ז') דובר שקרים לא יכון לנגד עיני.

אמנם מי שהוא בעיני עצמו אין ואפס, זהו מתקרב אל הש"י ואל תורתו הקדושה, כמו שאמר הכתוב (ישעיהו ס"ו:ב') ואל זה אביט כו' ונכה רוח, ועוד נאמר (שם בישעיהו נ"ז:ט"ו) מרום וקדוש אשכון ואת דכא ושפל רוח, וזה מרומז ג"כ באמרם אין אני והוא יכולים לדור כו' היינו, אין, מי שהוא אין, אזי אני והוא יכולין לדור בדירה אחת, ואז זוכה לבא לנקודת האמת, וכל עבודתו אמת ופעולתו אמת וסלקא לגבוה:

וזהו ביאור סיום הפסוק, שמכיון שרמז בתיבת בראשית ברא אלהים, לנקודת האמת, אמר על זה, את השמים, היינו שעבודה שהוא בנקודת האמת סלקא לגבוה אל השמים, אך מהיכן אדם זוכה לבא אל האמת, זהו, ואת הארץ, היינו כאשר נפשו כעפר לכל תהיה ויהיה שפל כארץ, נמצא ששפיר רמז הש"י עיקר יסוד ושורש עבודתו הקדושה בפתיחת התורה:

וע"ז פירש רש"י ז"ל ומ"ט פתח בבראשית, משום כח מעשיו הגיד לעמו, היינו שגילה לנו ר' יצחק ברוח קדשו שזהו מכוונת הש"י שפתח את התורה בבראשית, ולא התחיל מיד בציווי המצוות, שהוא כדי להגיד לנו ולהודיע לנו עיקר היסוד ושורש של עבודתו

הקדושה כמו שביארנו, וזהו משום כח מעשיו הגיד לעמו, שכל זה הוא בכלל כח מעשיו, ראשית הוא כח מעשיו שהוא אדון יחיד ומיוחד, והוא ברא את העולם כרצונו: וגם הגיד לנו שעיקר כוונת הבריאה הוא בשביל ישראל, וזהו ג"כ ענין כח מעשיו, כי הכח הוא בחינת המחשבה ומעשיו הוא הפעולה, והגיד הוא לשון המשכה, וז"ש כח מעשיו היינו קדימת המחשבה, הגיד לעמו, שהמשיך זה בשביל עמו ישראל שהם עלו במחשבה תחלה:

(זוהר בראשית דכ"ד ע"א).

וגם הגיד לנו הש"י שעיקר בריאת ישראל היה כדי שיקבלו את התורה, והתורה הוא קיום העולם, כמו שאמרו חז"ל (שבת דפ"ח ע"ב) שעל כן נאמר יום הששי בה"א, שכל מעשה בראשית כולם היו תלוים ועומדים עד יום הששי בסיון שקבלו ישראל את התורה, ואז נתחזקו כל יצירת מעשה בראשית, נמצא שהתורה הוא כח של כל העולם ומלואה, שעל ידי התורה יוכל העולם לעמוד בחזקתו, וז"ש משום כח מעשיו היינו הכח מכל מעשיו שהוא התורה, זה הגיד והודיע לנו במה שפתח את התורה בתיבת בראשית וכמו שבארנו:

וגם הודיע לנו השי"ת שעיקר עבודתו ית"ש הוא כשיהיה בנקודת האמת, ואז יפה כחו בעבודתו בקודש, שעולה למעלה וסלקא לגבוה, וז"ש כח מעשיו, כי המעשים טובים נקראים מעשיו של השי"ת מטעם שהוא ית"ש צוונו עליהם לעשותן ואנו עושין אותן לשמו הקדוש, וגם מטעם שגם השי"ת מקיים כל התורה כנודע, וזהו מעשיו דייקא, וז"ש כח מעשיו היינו הכח מכל מעשים טובים, והיינו האמת, זה הגיד והודיע לנו בפתיחת התורה בראשי"ת בר"א אלהי"ם שהוא ס"ת אמת:

וגם זאת הודיע לנו השי"ת שקניית האמת אי אפשר כי אם בקדימת קניית הענוה והשפלות שאז יפה כחו לזכות לבוא אל האמת, כי הענוה הוא כחו של האמת, ואם אין ענוה אין כלום, ובחינת האמת נקרא מעשיו כמ"ש פעולתו אמת, וז"ש כח מעשיו היינו הכח מן האמת שנקרא מעשיו. והכח היינו הענוה, זה הגיד והודיע לנו השי"ת בפתיחת התורה בבראשית ברא כו' עד ואת הארץ כנ"ל, נמצא כי כל היסוד ושורש עבודתו הקדושה הנקרא כח מעשיו, כפי שביארנו כל אחד באופן הראוי לו, הכל כאשר לכל הגיד והודיע לנו השי"ת בתורתו במה שפתח בבראשית, והבן:

וזהו אמת מארץ תצמח, מי שהוא בבחינת ארץ ונפשו כעפר לכל, לאיש כזה נצמח נקודת האמת, ואמר [הבעל שם טוב ז"ל] בלשון אשכנז, הפסוק אומר אמת מארץ תצמח, וקשה ווארים הייבט עס קיינר ניט אויף, כאשר עינינו רואות אם רואה אדם איזה דבר

חשוב על הארץ אזי מיד מגביה אותו, רק התירוץ הוא, עס וויל זיך אבער קיינער ניט איין בייגין והבן:

(גאולת ישראל, פתגמין קדישין בשם הבעש"ט ז"ל)

פירוש יח

בראשית ברא אלהים וגו'. פירש"י בתחלה עלה במחשבה לבראות במדת הדין וכו', קבלתי מן אדוני אבי זקיני זללה"ה נ"ע, כי שם הוי"ה ברוך הוא, הוא שורש כל החסדים, ושם אלהים הוא שורש כל הדינים ר"ל:

(דגל מחנה אפרים פ' לך ופ' תולדות).

פירוש יט

ויאמר אלהים יהי אור וגו'. מאמר הבעל שם טוב שיש ה' אלפין בשירת הים אמר אויב ארדוף אשיג אחלק, וה' אלפין שבחמש פעמים אור, אלפי"ן לשון לימוד, לזה חמשה אלפין שגם הם יאירו, ומאירים בתוכם ומתמתקים:

(חסד לאברהם בליקוטי הרר"ב ז"ל)

פירוש כ

שמעתי מאא"ז זללה"ה כי אין לך כל דיבור קטן וגדול שאין בו אלף, פירוש כשאדם רוצה לדבר איזה דיבור דרך משל גא בא או גא בא, ובאל"ף יש חמש אלפין פירוש בכל א' של דיבור יש בו חמשה אלפין והבן:

(דגל מחנה אפרים בליקוטים ד"ה כל המשמח, ועיין בהגה י"ח כאן)

פירוש כא

קבלתי מאדוני אבי זקני נ"ע ריב"ש זלה"ה, אלף הוא ה' אלפי"ן וצריך להבין זה היטב כי דבריו הקדושים צריכים לפני ולפנים:

(דגל מחנה אפרים פ' לך)

פירוש כב

שמעתי ממורי כי אות א' הוא סוד אלופו של עולם טמיר וגניז בגוויה ואות ב' הוא ב' אלפי"ן, וכן ג' הוא ג' אלפי"ן וכו' עד ת' ארבע מאות אלפי"ן, אם כן שורש אותיות התורה שקרוב יותר אל החיות הרוחניי אור אין סוף הוא אות א', ואחר כך יורד והולך ומתלבש זה בזה, ונתרחק מן החיות, עד אות ת' שהוא מלכות שבמלכות ששם מתלבש בתוך מחשבות רעות וזרות, וצדיקים שלוחי דמטרוניתא אינון, לקשר את עצמן אל האותיות, ולהעלותן במחשבה עד מחשבה עליונה, ואז מעלה מתהום עד רום רקיע את ניצוצי השכינה שהיו בלבושים הנ"ל שנקרא זה לימוד לשמה, לכך זוכה לדברים הרבה (אבות

פרק ו') שיש כמה מדרגות בכל אות והוא מזכה להעלותן וזוכה עמהם ודפח"ח:
(תוי"י ויצא דכ"ת ע"ג)

פירוש כג

ויאמר אלהים יהי אור ויהי אור. בשם האלקיי הרב בעל שם, הוא אמר ויהי (תהלים ל"ג) אמר לשון לבוש, כמו בצע אמרתו (איכה ב':י"ז), ואמרו ז"ל (מגילה ד"י ע"ב) כל מקום שנאמר ויהי הוא צער, ור"ל האין סוף רצה להלביש את עצמו כדי שיקבל טובו ובהירותו היה צריך ויהי שהוא צמצום כידוע ליודעי חן:
(כתבי קודש דכ"ד ע"ב).

פירוש כד

ויאמר אלהים יהי אור ויהי אור. כלומר "ויאמר" הש"י מכח מדת "אלהים" שהוא מדת גבורה המצמצם האור, מחמת זה "יהי אור" המתקיים שיוכל העולם לסבלו:
(כש"ט ח"ב בסופו, רמזי תורה פ' בראשית, לק"א).

פירוש כה

ויהי, הוא צמצום, שמעתי ממורי כי בריאת העולם היה על ידי דין שהוא הצמצום, ובכל עולם ועולם היה צמצום שצמצם עצמו אור אין סוף למדרגה זאת כדי שיוכלו לקבל אורו ולהשיג גדולתו כל חד לפי מה שמשער בלביה, והכל אחדות אין סוף, והוא כל יכול להיות במדה וגבול וצמצום, והכל הוא הוא, אחדות אחד, ודיני ויסורי האדם הם גוף אל הנשמה וחיות הרוחניות שמאיר על האדם, הוא אלהותו יתברך שמו אור אין סוף המחיה את הכל, וכשהאדם מקבל היסורין באהבה ובשמחה, נעשה היחוד, והוא מקרב ומקשר ומדבק הכלי והגוף, בחינת צמצום ודין, אלהים, אל הנשמה שהוא השמחה והחיות הרוחניות, ונתבטל הדין ונעשה רחמים, ועצה היעוצה (בפ' ואתתנן) ואהבת את ה' אלהיך, שהוא בחינת דין, לקבלו בשמחה, לקשרו אל הוי"ה שהוא הנשמה:
(כל זה מבואר בס' תוי"י פ' עקב דק"פ ע"ג והעתקתי בפ' ואתחנן אות ט"ז).

וכל ויהי של מעשה בראשית הוא הצמצום, כי הוא אמר ויהי (תהלים לג) שלא תאמר כי ויהי הוא סיפור שכך נעשה, לא כך הפירוש, רק שכך היה האמירה, יהי אור ויהי אור, יהי אור הנשמה וחיות שהוא אין סוף באחדות, ולא יהיה כח לסבול, לכך היה האמירה עוד ויהי אור, על ידי צמצום ודין, כדי שיהיה עמידה וקיום לעולם, הוא צוה ויעמוד, לכך היה אמירה ויהי, כי היסורים והצער והדין הם קיום העולם, וכשמקבלים באהבה, נמתקין ונעשים חסדים טובים, לכך ויהי, כשכבר נתפשט בימים, הוא מורה בבירור על הצער, אבל ויהי סתם הוא עדיין לא נתפשט ויוכל להשתנות, מדין לרחמים

מצרה לצהר והבן:
(זוהר חי במדרש הנעלם פ' וירא דקי"ט).

פירוש כו

כתיב (תהלים פ"ד) כי שמש ומגן ה' אלהים, פי' כי שם הוי"ה נקרא שמש, וז"ש שמש ומגן פי' כמו מחיצה המגין בעד אור השמש, הוא הדמיון כמו ה' אלהים, ר"ל כמו שאי אפשר להסתכל בשמש, מגודל אור הבהירות שלו, אם לא על ידי מגן ומסך המבדיל, שהוא המגין בעד אור השמש, שיוכלו חלושי הראות ליהנות מאורו, כך הוא שם הוי"ה ב"ה אורו רב מאוד, מגודל אור בהירותו, לכך הוצרך לצמצמו ולהגבילו בתוך שם אלהים גימטריא הטבע שהוא המגן.

וזהו שאמרו רבותינו ז"ל (נדרים ד"ח ע"ב) לעתיד לבוא הקב"ה מוציא חמה מנרתיקה, שהוא שם אלהים, גימטריא הטבע, שעתה הוא מלובש בתוכו, וצדיקים מתרפאין בה שיקויים בהם (ישעיהו ל':כ') והיו עיניך רואות את מוריך, ויהיה ההנהגה עמהם למעלה מהטבע ויוכלו לקבל בהירותו ורחמיו הגדולים, אבל לא כן הרשעים אלא מתלהטין כמו"ש הנביא (ישעיה מ, ב) ה' כגבור יצא, כלומר אף על פי שהוא הוי"ה מדת הרחמים, עם כל זה כשיוציא שם הוי"ה מנרתיקה ילבוש נקם כגבור וכו', שיתהפך לרשעים מדת הרחמים למדת הדין כמו שכתוב (בפ' בא) וה' הכה כל בכור, וכתיב (בפ' בראשית) ויאמר ה' אמחה וגו':
(כש"ט ח"ב דכ"ד ע"ג).

פירוש כז

וירא אלהים את האור כי טוב ויבדל וגו'. ואיתא במדרש (רבתי פ"ג ופי"א) כי טוב לגנזו וגנזו לצדיקים כו', ושמעתי מאדוני אבי זקני נ"ע זלה"ה, היכן נגנז האור ההוא, ואמר שהש"י גנזו בתורה, ולכן משתמשים צדיקים בכל דור ודור באור ההוא היינו על ידי התורה, שיש בה אותו האור, שיכולין להסתכל בו מסוף העולם ועד סופו כמו שראו עיני ממש כמה מעשיות, מה שכתב לדודי זקיני המנוח ר' גרשון קוטיבר ז"ל לארץ הקדושה איך שראה אותו בשבת בחוץ לארץ, ומה זה עשה בחוץ לארץ, והשיב לו דודי זקני באגרת שבאותו שבת עשה איזה גביר ברית מילה בחוץ לארץ, ושלח אחריו להיות מוהל אצלו, וכהנה וכהנה אשר קצר היריעה מהכיל, אשר הסתכל ממש מסוף העולם ועד סופו, והכל היה על ידי אותו האור שנגנז בתורה וכו':
(דגל מחנה אפרים פ' בראשית, תצוה, ועוד)

פירוש כח

שמעתי ממורי קושיא, דכתיב בזוהר (בלק דר"ד ע"א) בכל אות יוכל להסתכל בו מסוף העולם ועד סופו וכו', וזה אינו בדור זה וכו', ותירץ יש אדם שנקרא עיני העדה וכו' וכאשר הסומא אוחז אור האבוקה וכו' ודפח"ח:

(צפנת פענח פ' יתרו ד"ס ע"ב).

פירוש כט

שמעתי ממורי זלה"ה ביאור משנה (אבות פ"ב) עין רואה ואוזן שומעת וכו', מצד שהוא עין ראוי לדאות מסוף העולם ועד סופו, ואוזן ראוי לשמוע הכרוזין של מעלה, רק עונותינו מבדילין, מצד שהנשמה בגלות היצר הרע, וג' קליפות של ערלה מסבבין הראייה והשמיעה, וצריך שישבית הקליפות, ואז יוכל לשמוע ולראות, ומורי זלה"ה יוכיח שראה מרחוק ושמע הכרוזין כאשר נתברר לאמתו:

(צפנת פענח וארא דכ"ה ע"א, בן פורת יוסף ויחי דפ"ג ע"א)

פירוש ל

שמעתי ממורי זלה"ה כשהיה אחד לומד איזה משנה היה אומר לו מה שיהיה לעתיד בגשמיי, כמעשה שהיה וכו':

(בן פורת יוסף דקכ"ב ע"א, זוהר חי ויחי דרכ"ד).

פירוש לא

כתיב (ישעיהו ו':ב' פסוק ב') שרפים עומדים ממעל לו וגו', פירוש שרפים עומדים הם הצדיקים שבוער בלבם אהבת הבורא, הוא מחמת שממעל לו. ע"ד (אבות פ"ב) דע מה למעלה ממך, שתדע כי האדם חלק אלוהיי ממעל, וכשהוא מדבק מחשבתו למעלה יכול לידע מה שנעשה למעלה, כי כל הדברים הנעשים למעלה עוברים במחשבתו, כמו שאמר רשב"י ע"ה (בזוהר הקדוש ויחי דרכ"ה ע"א) אנא סימנא בעלמא, פי' כל המדות שמעוררים למעל הם מתעוררים למטה בצדיק, וזהו פי' שרפים עומדים ממעל לו:

(לקוטים יקרים די"ז סע"ד, הובא בקיצור בכש"ט דט"ז ע"ב, לק"א די"ב ע"ב ד"ה על הר)

פירוש לב

שמעתי בשם רבינו הריב"ש זצוק"ל בענין מה שדרשו רבותינו ז"ל שהקב"ה גנז האור הזה (בראשית רבתי פ"ג ופי"א), והאיך גנזו, אחר שהוא אור גדול שהיה מלא כל העולם ואדם צופה בו מסוף העולם ועד סופו, ואמר הוא ז"ל שגנזו בתורה, שהתורה הוא גדול יותר מאוד כמה אלפים פעמים מן העולם (עירובין דכ"א ע"א), ומי שלומד תורה לשמה

זוכה לאור הגנוז הלז ודפח"ח:
(חינוך בית יהודא פרק ה'.)

פירוש לג

בשם רבינו הבעל שם טוב זללה"ה, כי בפתיחת הספר יכול הצדיק לפעול כל משאלותיו וכעין נבואה:
(שפתי צדיקים פ' בהר.)

פירוש לד

מאמר הבעל שם טוב, כי אור הגנוז עדיין הוא תמים, שלא הגיע לו שום אדם, כי אם מעט מזעיר כמו שנאמר (תהילים י"ט:ח') תורת ה' תמימה פי' בחינת התורה שנקראת ע"ש השי"ת ולא על שם משה, תמימה, שעדיין לא דרכו בה רבים, ולא באו לזו המדרגה כו':
(מאור עינים פ' תקת)

פירוש לה

וירא אלהים את האור כי טוב וגו'. דרשו רז"ל (חגיגה די"ב ע"א) ראה הקב"ה שאין העולם כדאי להשתמש באור הראשון וגנזו לצדיקים לעתיד לבא, והקשה הרב הקדוש מוהר"ר דוב בער זלה"ה בשם רבו [הבעל שם טוב ז"ל] היכן גנזו, דהרי חמה ולבנה כוכבים ומזלות גם כן אינם ברקיע הראשון (חגיגה די"ב ע"ב), ואפילו הכי הם נראים דרך זוהר הרקיע, ואע"ג דנר גשמיי אפשר לגנוז האור על ידי שגונז הנר, מפני שהוא אור הנתפס בשלהבת ובנר, אך [באור הראשון לא שייך זה] כמו שאמר בתיקונים (בהקדמה פתח אליהו) על האין סוף לית מחשבה תפיסא בך כלל, ופירש בס' הקנה דאמר לו מט"ט למשה רבינו ע"ה מפני שכל דבר שנתפס בהרהור המחשבה הוא נכלל בשש קצוות, אם כן הוא מוגבל, וכל מוגבל הוא מחובר ומחודש, פי' כי כמו שהאדם הוא בעל מדה כן כל דבר הנתפס במחשבתו הוא מוגבל ובעל מדה, ומוגבל בששה קצוות הוא מחובר, כי על כן אמרו רז"ל (חגיגה דט"ו ע"א, רמב"ם הלכות יסודי התורה פ"א הלכה י"א) שאין למעלה לא מעלה ולא מטה ימין ושמאל פנים ואחור ולא עודף ולא עיפוי, כי בדבר מוגבל נקרא זה מעלה מפני שנוטה ליסוד אש, וזה מטה מפני שנוטה ליסוד עפר, ימין מיסוד המים ושמאל מיסוד הרוח, ואם כן כל מוגבל הוא מחובר, שהדברים אשר נתחבר מהם קודמים לו בקדימה טבעיית, ומחברו קודם לו בהקדמה זמניית וטבעיית, אם כן צריכים לומר כי האין סוף לית מחשבה תפיסא ביה כלל, דאי לא תימא הכי אם כן תאמר שהוא מחובר ומחודש ואינו קדמון ח"ו, וכן באור הראשון כתב בספר יצירה (פרק ב' משנה ו') וחצב עמודים גדולים מאויר שאינו נתפס, אם כן קשה איך אפשר לגנוז.

ותירץ דאורה זו תורה, מתחלה רצה ליתן אור נגלה של התורה וסודותיה לעולם, ואחר כך גנזו הקב"ה והיכן גנזו בסיפורי מעשיות של התורה, אבל לצדיקים עתיד לבא אליהם האור, כמ"ש (משלי ב':ד') אם תבקשנה ככסף וכמטמונים כו' אז כו', וז"ש וגנזו לצדיקים לעתיד לבא, ר"ל שעתיד לבא לצדיקים האור על ידי שדורשים את הש"י על ידי התורה, וזהו שאמרו (במדרש ויקרא רבתי פי"ג סי' זיי"ן) לעתיד לבא תורה חדשה מאתי תצא וקשה הא לא יחליף האל ולא ימיר דתו, אלא שיפרש הסודות שבה, ושדיבר הכל מן שמות הש"י ומבנין עולמות העליונים:

(כש"ט ד"ז ע"ד).

פירוש לו

ויהי ערב ויהי בוקר יום אחד. דיש זיי"ן מחשבות ולא יותר וזהו זיי"ן ימי הבנין ובכל אחת יש ערב ובוקר, ערב לשון תערובות שחושב מחשבה חיצונה, ובוקר לשון בקורת שמבקר את הש"י, ואלו הם, אהבת הש"י ואהבת עבירות ויראת הש"י ויראה רעה כגון שנאה, והתפארות שמפאר את הש"י ורעה שמפאר את עצמו, וניצוח, והודיה, ויסוד לשון התקשרות וכל אחד כלול מעשרה, ובכל מחשבה רעה מחיה ח"ו זיי"ן עממין, וזהו פירוש מדרש הנעלם (זוהר לך דפ"ו ע"ב) העולם היה מתמוטט אמר הקב"ה הא אברהם זמן למיפק בעולמות, פי' מדת אהבה, הא ישמעאל זמן למיפק פי' אהבה רעה, ממילא כשחושב באהבה רעה מחיה את ישמעאל ועוד ט' שעמו, הא יצחק, פי' מדת יראה, הא עשו פי' רציחה, וכשחושב ביראה רעה ח"ו מחיה את עשו וט' שעמו.

אמנם אם חושב באהבה רעה יאמר בלבו מה עשיתי שלקחתי חלק מעולם המחשבה אל מקום הטינופות, ובזה יוכנע ויבא עד לעפר ויביא זאת המחשבה למדת אין, ואחר כך אל עולם האהבה בזכרו אם אני אוהב את הדבר כזה כגון אשה שהוא טפה סרוחה כמה יש לאהוב את הש"י, וכן אם שמע איזה דבר שחוק ועל ידי זה נולד לו שמחה, יחשוב הלא זהו חלק מעולם התענוג, ויראה מאוד שלא יגשם התענוג ההוא, כי אז תתענג על ה' (ישעיהו נ"ח:י"ד) כביכול למעלה מהשם, אלא ישים כל עצמותיו אל התענוג ההוא כי הלא הוא חלק מעולם התענוג, ויבא הוא אל עולם התענוג, והוא יושב כאן ואוכל והוא שם בעולם התענוג, וכשצריך ועשה תענוג לעצמו מביא תענוג של הש"י אל כל העולמות.

וכן אם רואה דבר כזה שיש לו פחד ממנו, יאמר מה יש לי לירא מפני דבר כזה הלא הוא אדם כמוני, ומכל שכן לפני בהמה וחיה, אלא שהוא ית"ש הנורא מתלבש בדבר זה וכמה יש לי לירא ממנו בעצמו יתברך שמו, וכן בהתפארות אם מפארין אותו או אם בא

לו התפארות באמצע התפלה או שמפארין אותו שלומד בכוונה, יחזק בעצמו, ויראה שהוא בושה לפני הש"י, ואם בניצוח ינצח את המדה הזאת או כמו שמבין יחזק בעצמו ניצוח ה', וכן בהודיה, וכן בהתקשרות שלא יהיה מקושר רק להש"י עצמו:

(צוואת הריב"ש ד"י ע"א, לק"א די"ח ע"ב ד"ה יחשוב).

פירוש לז

אם בא לאדם במחשבתו התפארות הוא בעולם התפארת. ואם באה במחשבתו אהבה הוא בעולם האהבה, וכן בשאר המדות של שבעת ימי הבנין, ואם הוא חכם להפשיט עצמו מהגשמיות אז הוא מדבק עצמו באותה אהבה עליונה במדות הבורא יתברך שמו, אף על פי שהאהבה הבאה עכשיו במחשבתו הוא מעניני העולם הזה, יכול להפשיט עצמו מזאת הגשמיות לדבק עצמו בשורש אהבה העליונה:

(לקוטי אמרים ד"ג ע"ג.)

פירוש לח

כשיש למלך בן במקום מטונף הוא הולך לאותו מקום מחמת אהבת הבן. כדי ליקח אותו משם, כך לפעמים נולד מחשבה באדם מחמת שהעולמות יורדים מלמעלה ובאה לאדם גם כן אותה מחשבה, וכשהוא חכם לידע באיזה ענין הוא המחשבה אם באהבה אם ביראה אם בתפארת, אף על פי שהוא מענייני עולם הזה בתאוות גופניות, הוא יכול להעלות אותה, וידע שאותה המחשבה צריך לתקן בזו השעה, אם באהבה אם ביראה אם בתפארת, שנתקלקלה מחמת השבירה, ועכשיו הוא עת להעלות אותה ולכך ירדה המחשבה מעולמות עליונים ובאה לאדם כדי להעלותה מהשבירה וכו':

(לקוטי אמרים ד"ג ע"ד, כש"ט ת"ב ד"ג ע"ג.)

פירוש לט

כלל הדברים שכל מה שרואה ושומע, וכל המקריות שיקרה לאדם, הכל הם באים לעורר אותו, הן דבר אהבה הן דבר יראה והתפארות וניצוח והודיות והתקשרות וממשלות כלליות, הם בשני אופנים, או שבאים לו בתפלה במחשבתו המעשים רעים שעשה כבר, באים הם כנגדו במחשבה שלו כדי לתקנם ולהעלותם, וזהו כמשל מי שרואה במראה, שרואה כנגדו פרצופו, כך באו לו במחשבה המעשים שלו, או שבאים אותיות מהשבירה, ועל זה צריך להשגיח אם הם אותיות מאהבה ויראה או כיוצא משאר מדות, וזהו בתפלה, וגם בכל עת לפעמים מתפחד האדם מדבר מה, או מאיזה בריה, הכל בא לו כדי להעלותה, ולפעמים רואה דבר אהבה או יראה, ועל דרך משל לאדם שמורגל בליצנות מראין לו ליצנותא דעבודה זרה, דהיינו אם רואה פתאום עבו"ז יבין שלא לחנם

ראה זאת, או אם שומע ליצנותא, הכל כדי לתקן הליצנות וימתיק בשורשו שיעלהו לשורש אהבה, ולכך כל מה שאסור יש כנגדו היתר (חולין דק"ט ע"ב) והבן, וזהו הכלל שכל מעשיו יהיו בדבקות להשם יתברך, וישגיח על הכל, על כל אשר יראה וישמע, וכל שכן כל אשר יעשה, וזהו שנאמר על שלמה, המלך ע"ה (מלכים א' ה') וידבר על העצים (והאבנים) וכו' שעל כל מה שראה אמר על כולם טעמים שמגיעים לעבודתו יתברך שמו:

(ליקוטי אמרים דכ"ת ע"ד).

פירוש מ

שמעתי ממורי זללה"ה כי התענוג שיש לבעל עבירה נמשך מן הניצוצות של מלכים קדמאין שנפלו בשבירה בקליפות נוגה וכו' ודפח"ח:

(צפנת פענח פ' תרומה פן ג' ד"צ ע"ב).

פירוש מא

ויהי ערב ויהי בוקר וגו'. במדרש (רבתי פרשה ג) ויהי ערב אלו מעשיהם של רשעים, ויהי בוקר אלו מעשיהן של צריקים כו', ושמעתי ממורי זללה"ה שפירש בזה על פי ביאור משנה (דאבות פרק ה') ארבע מדות בנותני צדקה וכו', והקושיא מפורסמת איך הוא ארבע מדות, דמדה זו לא יתן ולא יתנו אחרים אינו מנותני צדקה, וכן ד' מדות בהולכי לבית המדרש וכו' קשה גם כן כנ"ל, וביאר לי שאלת חלום וכו' וביאר פסוק (תהילים קי"ט:נ"ט) חשבתי דרכי ואשיבה רגלי אל עדותיך, על פי מדרש ויהי ערב אלו מעשיהם של רשעים ויהי בוקר אלו מעשיהם של צדיקים וכו' ושם איתא ואיני יודע באיזה מהם חפץ כשהוא אומר וירא אלהים את האור כי טוב הוי במעשיהם של צדיקים חפץ יותר, והוא תמוה, וכי סלקא דעתך שחפץ במעשה רשעים, וביאר מה שקיבל מרבו כי דוד המלך עליו השלום היה במזל שלא עלו לו מחשבותיו כהוגן, והוא מצד מזל שבתאי המקבל מבינה וכו' לכך היה חושב בדרכיו הגשמיים וממילא היה בהיפוך וכו' וזהו שאמר חשבתי דרכי ואז ואשובה רגלי, ר"ל אשובה להרגיל בו אל עדותיך, והבן, והלבנה שהוא בסוד דוד מלך ישראל חי וקיים (ר"ה דכ"ה ע"א) אין לה אור מעצמה רק מה שמקבלת מן השמש כנודע לחכמי התכונה.

אמנם יש תועלת, ויתרון לאור מן החושך (קהלת ב':י"ג), דהיינו מעלת יתרון האור ניכר מצד החושך, וכן החכם ניכר מצד הטיפש, וניכר מעלת הצדיק מצד הרשע, והתענוג ניכר מכח הנגע והיסורין, ומעלת הדעת נודע מכח השכחה, אם כן נעשה זה כסא לזה כמו יד האדם המושיט דבר למעלה אז הוא בעצמו שם, וזהו מעלת גזרה שוה, כי ברוחניי

אחר שיש לו שיווי בצד מה נעשה אחד, ולכן דנין בגזרה שוה גם למיתה החמורה וכן כתב הרמב"ם שגרגר חרדל מצד שהוא עיגולי כדורי שוה לרקיע וכו'.
אמנם לפי זה יש מקום לטעות לעובדי ע"ז, מאחר שהכל נעשה כסא זה לזה, אם כן באמת הכל נכנס באחדות אחד ח"ו, אפם שזה אינו כי יש הבדלה וכו' כי רק התענוג שנמשך אחר שסר השכחה הוא נכנס באחדות, והשאר יורד למטה בסוד הבדלה וכו', וזהו שכתב המדרש ואיני יודע באיזה מהם חפץ, מאחר שגם מעשה הרשעים הוא כסא למעשה הצדיקים אם כן הכל אחדות אחד, לכך נאמר וירא אלהים את האור כי טוב אלו מעשיהן של צדיקים, כי במעשה הרשעים צריך הבדלה וכו', ובזה מובן כי יש ד' מדות בנותני צדקה, כי זה שאינו נותן נעשה כסא להנותן בדרך הנ"ל ודפח"ח וכו'.
ונחזור לביאור מורי זללה"ה בפסוק הנ"ל, כי יש מעשה הרשעים, אכילה ושתייה ושמחה ושחוק וכיוצא, ויש מעשה הצדיקים תענית וצום ובכי ומספד וכיוצא, אמנם כשנתגברה חולי המרה שחמה על ידי עצבות וסיגופים וכיוצא, אז צריך לאחוז במדות הרשעים, לאכול ולשתות ולשמוח להסיר החולי הנ"ל, ולפעמים כשרואה שיצר הרע מתגבר בו, ילבש שחורים ועצבות (קדושין ד"מ ע"א) וכל זה צריך לשקול במאזני שכלו, וזהו שאמרו ואיני יודע באיזה מהם חפץ וכנ"ל:

(צפנת פענח דק"ד ע"ב, בן פורת יוסף דמ"ו ע"ג)

פירוש מב

הקשה מרן הריב"ש לא הולך ולא עושה מה זה חושב בהולכי בית המדרש, ומתרץ, רע מבחין הטוב, כי אם לא הי הרע לא היה ניכר הטוב, כיתרון האור מן החושך וכו', ולכן גם הרשע והשוטה נקרא מהולכי בית המדרש, כי מהשוטה הזה אתיא תועלתא לחכמה, ואמר מרן שכמעט יש כח לרע לעלות על ידי זה, כי הוא צורך לעולם, אבל משם אורידך נאם ה' אמן:

(נוצר חסד פ"ה אות י"ד).

פירוש מג

צריך להבדיל ולהסיר חיצוניות, הקליפה והחושך, שהוא מחשבה זרה, להוציא מתוכה אור הקדושה שהיה גנוז בה, ואחר שעשה הבדלה, אז התענוג והיתרון הנמשך לאור מן החושך נעשה זה כסא לזה, כמו שכתבתי בשם מורי זלה"ה ביאור מדרש ויהי ערב ויהי ערב אלו מעשיהן של רשעים וכו' יעו"ש, וזהו שכתוב ויהי ערב ויהי בוקר יום אחד, ר"ל אחר הבדלה נעשה כסא לבוקר, לכך שניהם יחד גם הערב גם הבוקר נקרא יום אחד:

(תוי"י בראשית ר"ט ע"א, ופ' אמור דקט"ז ע"ד, והובא בשמו בס' רב ייבי תהלים נ').

פירוש מד

שמעתי ממורי זלה"ה יתרון האור הנמשך מן החושך וכו', ודפח"ח, ויש בכלל זה יתרון האור הנמשך מן חושך של עצמו או מחושך של זולתו, וזהו ביאור הכתוב ויהי ערב ויהי בוקר יום אחד כו':

(תולדות יעקב יוסף פ' משפטים ד"ע ע"ב, דברים דקע"ו ע"א).

פירוש מה

קבלתי ממודי כשהרע הוא גורם טוב, נעשה כסא אל הטוב והכל טוב גמור, כמעט ביטול הקליפות, מעין העתיד הגם שיש בזה דברים עמוקים לענין מחשבות זרות וכו':

(תוי"י פ' בא דמ"ט ע"ב).

פירוש מו

כשאדם בימי קטנות בענין תורתו ועבודתו יתברך ואחד כך כשבא לימי הגדלות שהוא התענוג בתורתו ועבודתו יתברך שמו, נמשך יתרון האור מכח זמן החושך כמו ששמעתי זה ממורי זלה"ה:

(צפנת פענח ד"ב ע"ב)

פירוש מז

אמרו רבותינו ז"ל אור זו מעשיהם של צדיקים, פי' כי אדם החכם יכול לאכול דברים טובים ושארי תענוגים ומכל מקום יכול הוא לסגף עצמו עם זה וכן יכול לראות בכל מקום שירצה, ועם כל זה שלא להסתכל חוץ לד' אמות היינו לראות תמיד בשם בן ד' אותיות שיש באותו דבר, בסוד (תהלים ט"ז) שויתי ה' לגדי תמיד, בסוד אל תסתכל בקנקן אלא במה שיש בו (אבות פ"ד) דעיקר כל דבר שבעולם הוא הרוחניות שבו, הבא מהשם יתברך, שנותן בו טעם ומקיימו, וכן בדיבור כנ"ל יכול הוא לדבר אפילו דברים בטלים באיזה פעם ולהיות דבוק בהשם יתברך, וכן בתפלה יכול הוא לעבוד עבודת התפלה להשם יתברך, שלא יהיה עבודתו נראה בפני בני אדם כלל, שלא יעשה שום תנועה באברים, רק בפנימיות בנשמתו, יהיה בוער בלבו, וצועק בלחש מחמת התלהבות, בענין שתהא עבודתו שבפנימיות הלב יותר גדול משתהא עבודה נראית באברים החיצוניים:

(לקוטים יקרים דט"ו ע"ד).

פירוש מח

ויאמר אלהים יהי רקיע וגו'. כתיב (תהילים קי"ט:פ"ט) לעולם ה' דברך נצב בשמים, ופירש הבעל שם טוב זצוקללה"ה כי דברך שאמרת יהי רקיע בתוך המים וגו', תיבות

ואותיות אלו, הן נצבות ועומדות לעולם בתוך רקיע השמים ומלובשות בתוך כל הרקיעים לעולם להחיותם, כדכתיב (ישעיהו מ':ח') ודבר אלהינו יקום לעולם, ודבריו חיים וקיימים לעד וכו' כי אילו היו האותיות מסתלקות כרגע ח"ו וחוזרות למקורן, היה כל השמים כאין ואפס ממש, והיה כלא היה כלל, וכמו קודם מאמר יהי רקיע ממש, וכן בכל הברואים שבכל העולמות עליונים ותחתונים, ואפילו ארץ הלזו הגשמיית בחינת דומם ממש, אילו היו מסתלקים ממנה כרגע ח"ו האותיות מעשרה מאמרות שבהן נבראת הארץ בששת ימי בראשית היתה חוזרת לאין ואפס ממש, כמו לפני ששת ימי בראשית ממש, וזהו שכתב האר"י זצוקללה"ה שגם בדומם ממש כמו אבנים ועפר יש בחינת נפש וחיות רוחניות, דהיינו בחינת התלבשות אותיות הדיבור מעשרה מאמרות, המחיות ומהוות את הדומם להיות יש, מאין ואפס שלפני ששת ימי בראשית, ואף שלא הוזכר שם אבן בעשרה מאמרות שבתורה, אף על פי כן נמשך חיות לאבן, על ידי צירופים וחלופי אותיות המתגלגלות ברל"א שערים פנים ואחור כמו שכתוב בספר יצירה (פרק ב' משנה ד') עד שמשתלשל מעשרה מאמרות ונמשך מהם צירוף שם אבן, והוא חיותו של האבן, וכן בכל הנבראים שבעולם, השמות שהם נקראים בהם בלשון הקודש, הן הן אותיות הדיבור המשתלשלות ממדרגה למדרגה מעשרה מאמרות שבתורה על ידי חילופים ותמורות האותיות ברל"א שערים עד שמגיעות ומתלבשות באותו נברא להחיותו, לפי שאין פרטי הנבראים יכולים לקבל חיותם מעשרה מאמרות עצמן שבתורה, שהחיות הנמשך מהן עצמן, גדול מאוד מבחינת הנבראים הפרטיים, ואין בהם כח לקבל החיות אלא ע"י שיורד החיות ומשתלשל ממדרגה למדרגה פחותה ממנה על ידי חילופים ותמורות האותיות וגמטריאות, שהן חשבון האותיות, עד שיוכלו להתצמצם ולהתלבש, ולהתהוות ממנו נברא פרטי זה, וזה שמו אשר יקראו לו בלשון קודש, הוא כלי, להחיות המצומצם באותיות שם זה שנשתלשל מעשרה מאמרות שבתורה, שיש בהם כח וחיות לברוא יש מאין ולהחיות לעולם, דאורייתא וקודשא בריך הוא כולא חד:

(ספר התניא בשער הייחוד והאמונה ע"ש).

פירוש מט

מה שאמר הריב"ש ז"ל בפסוק לעולם ה' דברך נצב בשמים, כי האותיות שאמר הקב"ה במעשה בראשית ויהי הוא צוה ויעמוד, המה האותיות שמחיים ומהווים הדבר ההוא לעולם, כמו יהי רקיע, או תדשא הארץ דשא, וכן כולם וזהו לעולם ה' דברך נצב בשמים:

(עבודת ישראל בדרוש לשבת תשובה).

פירוש נ

מאמר מרן אלוהיי הבעל שם טוב זללה"ה, לעולם ה' דברך נצב בשמים, שאם אומן עושה כלי אזי הכלי אינו צריך לאומן, אבל מלך עליון דיבור יהי רקיע תמיד נצב בשמים, והוא בהשגחתו ובכח שפעו שמשפיע בכל רגע להחיות העולמות על ידי זה הם חיים וקיימים: (היכל הברכה בראשית ד"ל ע"ב).

פירוש נא

נודע מה שאמר הבעל שם טוב זי"ע ועכ"י על פסוק לעולם ה' דברך נצב בשמים, כי הנה אומן בשר ודם העושה כלי, על דרך משל הצורף לוקח שברי חתיכות כסף ועושה מהם כלי, הנה וודאי בעת עשיית הכלי הניח בה חכמתו ופעולת מעשה ידיו, וכח הפועל בנפעל להיות הכלי נעשה על ידו, אבל אחר גמר פעולתו בעשיית הכלי על תכונתה, אין בה שום מחשבה ושום פעולה, כי הכלי נשארת על מעמדה בלתי השגחת האומן, כי הוא עשה את הכלי יש מיש, כלי נאה מחתיכת כסף, ועל כן אחר שנגמרה עשייתו אינה צריכה להאומן, כמו שעיקרה היה במציאות קודם שבאה ליד האומן, לא כן באומנתו יתברך שמו, כי הוא בדא כל העולמות יש מאין, וקודם הבריאה לא היה במציאות כלל שום נברא, ונמצא גם אחר בריאתן אם יסתלק חלילה השגחת הבורא מהם, אף על רגע כמימריה, היו כל העולמות כמו שהיו קודם בריאתן והיו לאפם ואין ממש, ועיקר חיותן וקיומן הוא בכח הראשון שהניח בוראינו ברוך הוא וברוך שמו בבריאתן, והמה אותיות התורה אשר בהם ברא את עולמו כמאמר חד'ל ע"ש, דרך משל במאמר יהי רקיע בתוך המים וגו', הנה באותיות הללו נתהוה הרקיע, ועד עתה באותיות הללו הם חיותן וקיומן של השמים ושמי השמים, ואלמלי יצוייר העדר שפע חיות האותיות משמים ברגע אחד, תיכף ומיד יחזרו לכמו שהיו לאין ואפס ממש, והיו כלא היו, וכמו כן בכל העולמות שלמעלה ושלמטה, וזהו שאמר הכתוב לעולם ה' דברך נצב בשמים כלומר דברך אשר דיברת בבריאת השמים להיות אמר ויהי, עד הנה הוא נצב ועומד בשמים להיות על ידו קיום השמים, עד כאן דפח"ח:
(באר מים תיים פ' בראשית).

פירוש נב

ויהי מבדיל בין מים למים. כי תכלית בריאת האדם בעולם הזה הוא בעסק לימוד התורה ועשיית המצוות כמו שכתוב בתיקונים תיקון מ' [וכן הוא בתיקון תלתין] ויהי מבדיל בין מים למים הכא רזא לאתעסקא באורייתא דבעל פה ולאפרשא בין איסור והיתר טומאה וטהרה וכו', וזה מן השכינה שנקרא הלכה איסור טמא ופסול וכו', אמנם כל

אלו בבחינות ו' קצוות ז"א, שיש ימין ושמאל דהיינו חסדים בימין וגבורות בשמאל, מה שאין כן למעלה בג' ראשונות הכל אחדות אחד, ובזה ביאר מורי זלה"ה ש"ס (עירובין די"ג ע"ב, חגיגה ד"ג ע"ב) אף על פי שאלו אוסרין ואלו מתירין היינו בששה קצוות ז"א, אבל למעלה בבינה שנקרא אלהים חיים הכל אחדות אחד, וזהו שאמר אלו ואלו דברי אלהים חיים .

(בן פורת יוסף דס"ט ע"ג).

פירוש נג

שמעתי מגדול אחד פירוש הש"ס (עירובין די"ג ע"ב, חגיגה ד"ג ע"ב) אף על פי שאלו אוסרין ואלו מתירין אלו ואלו דברי אלהים חיים וכו', שדברי חז"ל הוא שני הפכיים בנושא אחד, כי איך אפשר ששניהם יהיו אמת, אבל הענין, כי ענין ג' קוין שהם חסד ודין ורחמים, הוא מתחיל מן ששת ימי הבנין, מחסד ולמטה, בסוד (תהלים פ"ט) עולם חסד יבנה, והוא בסוד ששה קצוות, שהם כשר ופסול היתד ואיסור טמא וטהור, כי שם יש שני הפכיים, אבל מששה קצוות ולמעלה, הכל מתיחד ביחוד גמור, ואין שם טמא ופסול ואיסור, כנודע והנה בינה שהוא למעלה מששת ימי הבנין, נקרא אלהים חיים, וזהו שאמר אף על פי שאלו אוסרין ואלו מתירין, אלו ואלו דברי אלהים חיים, כי בבינה מתייחד יחוד גמור, וכשיורד בששת ימי הבנין, שהוא צריך לדין ורחמים, יצר הרע ויצר טוב עונש ושכר, אז נעשו ההפכיים הנ"ל ודפח"ח:

(תוי"י פ' משפטים, דס"ז ע"ד, קדושים ק"ה ע"ג, צפנת פענח דפ"ד ע"ב, קי"ט ע"ג).

פירוש נד

תכלית הלימוד בתורה שבעל פה שהוא דיני איסור והיתר טומאה וטהרה כשר ופסול, לפי שיש חסדים וגבורות, ומן החסדים נתפשט הטוב והקדושה שבימין, ומן הגבורות נתפשט היצר הרע בשמאל, ועל ידי חטא נחש נתערב טוב ורע, וצריך ללמוד בששה סדרים ששה קצוות הנ"ל, להפדיד הקליפות שהוא האיסור מן ההיתר והטומאה מן הטהרה ופסול מן הכשר, וכאשר מפריד מן השכינה הטומאה והאיסור, אז יקשט הכל"ה אותיות הלכ"ה בימין, ששם בית הלל, וזהו שיצא בת קול (עירובין די"ג ע"ב) הלכה כבית הלל, ונכללו חסדים וגבורות יחד ביסוד, כמו בדעת שהיו כלולים יחד:

(תולדות יעקב יוסף בהעלותך דקנ"א ע"א).

פירוש נה

ויעש אלהים את חית הארץ למינה וגו'. ופרש"י תקנן בצביונן, ובגמרא (חולין ד"ס ע"א) פירש רש"י לצביונם בדמות שבחרו להם ע"ש, והבעל שם טוב זללה"ה הקשה על זה

דאם כן למה לא בחרה הארץ להיות בדמות שמים וכו', והוא בס' צפנת פענח פ' יתרו דס"ד ע"א, והעתקתי לקמן פ' האזינו בפסוק אני אמית ואחיה ע"ש באות ד':

פירוש נו

ויאמר אלהים נעשה אדם בצלמנו וגו'. פירוש הפסוק נעשה אדם בצלמנו, למשל אדם שיש לו בן, אף שהבן עבר מכנגד פניו והלך מאתו, עם כל זה הצורה של הבן נחקקת במחשבת האב, אך מי שלא היה לו בן מעולם, לא שייך בו לומר שיהיה נחקק במחשבתו צורת הבן שיהיה לו אחר כך, כי עדיין לא ראה אותו ולא הכיר צודתו, זהו דרך בני אדם, אבל בהשם יתברך שייך לומר אף קודם שנבראו ישראל היה נחקק צורתם במחשבתו יתברך שמו, כי אצלו ית"ש העבר והעתיד אחד, וזהו שאמר נעשה אדם, ר"ל ישראל הנקרא אדם, בצלמנו, פירוש באותו צלם וצורה שהיה נחקק במחשבה, וזהו כדמותנו, ר"ל באותו דמיון שהיה במחשבה קדומה נעשה אדם עתה:

(כתר ש"ט ח"ב דכ"ד ע"א, רמזי תורה פ' בראשית).

פירוש נז

ויברא אלהים את האדם בצלמו וגו'. עיקר האדם הוא הצלם דמות אדם שבו, וכדאיתא בזוהר הקדוש (פ' נח דע"א ע"א, וישב דקצ"א ע"א) כשחיה דורסת את האדם בוראי נדמה לה כבהמה, והלך ממנו דמות אדם מחמת העבירות שעשה, ואדם בגימטריא מ"ה, וזהו פירוש מה שאמרו חז"ל (חגיגה ד"ד ע"א) איזהו שוטה המאבד מה שנותנים לו, ר"ל צלם אדם גימטריא מה שנותנים לו מעולמות עליונים, ונקרא שוטה אם איבד זה מחמת שטות, כי (סוטה ד"ג ע"א) אין אדם עושה עבירה אלא אם כן נכנס בו רוח שטות:

(לקוטי אמרים ד"ב ע"ג).

פירוש נח

ויברא אלהים את האדם בצלמו בצלם אלהים ברא אותו, קבלתי ממורי שיש באדם עשר ספירות כי הוא עולם קטן, וכמו שכתב הראב"ד, כי מה שיש בעולמות עליונים הוא גם כן בשנה ובנפש האדם, וסימנך והר סיני עשן וכו' והיינו כי תיבת עשן הוא ר"ת עולם שנה נפש כידוע] יעו"ש, ומדרגה אחרונה שבאדם כגון צער ועוני ויסורין וכדומה זה נקרא מדת מלכות שהיא אמדה אחרונה כי רגליה יורדות מות, ונצח והוד שבאדם הם עמודי קיימין, שהאדם מאמין אמונת הבורא על אמיתותו, ומדת יסוד הוא כשיש לו תענוג בעבודת השם יתברך יותר מכל התענוגים, כי מבשרי אחזה שאבר המשגל הוא מבחר התענוגים, שהוא אחדות שנתחבר דכר ונוקבא, ומן הגשמיי יבין תענוג הרוחניי

כשמדבק את עצמו באחדותו יתברך שמו שהוא שורש כל התענוגים וכו':
(תוי"י לך לך די"ט ע"א)

פירוש נט

קבלתי ממורי כי יש עשר ספירות באדם הנקרא עולם קטן, כי המחשבה נקרא אבא, ואחר הצמצום להחליט נקרא אמא וכו', עד והאמונה נקרא תרי ירכי קשוט, ותענוג בעבודת השם יתברך נקרא יסוד צדיק ברית מילה וכו' ודפח"ח:
(תוי"י מצורע דצ"ה ע"ב).

פירוש ס

ידוע כי נצח והוד הם תרין פלגי גופא, תרין שוקין, שהם סוד האמונה, תרין סמכי קשוט, כידוע בשם אדוני אבי זקיני זללה"ה :
(דמ"א במאמרים לפורים).

פירוש סא

שמעתי ממורי שאדם נקרא צדיק בסוד צדיק יסוד עולם כשיש לו תענוג גדול בעבודת ה', כי מבשרי אחזה אלהי (איוב י"ט:כ"ו), ונצח והוד הוא מצד האמונה בו יתברך וכו' ודפח"ח:
(תוי"י סו"פ ואתתנן דקע"ט ע"ב)

פירוש סב

שמעתי ממורי כי על ידי האמונה מעלה רגלי המלכות אשר רגליה יורדות מות, ומקשרה עם סמכי קשוט דזעיר אנפין וכו' ודפח"ח:
(בן פורת יוסף דנ"ו ע"א).

פירוש סג

ביאר מורי זלה"ה כי בחינת האמונה הוא סוד תרין ירכי קשוט דזעיר אנפין ועל ידי האמונה מעלה המלכות אשר רגליה יורדות מות אל ירכי קשוט דזעיר אנפין וכו' ודפח"ח:
(בן פורת יוסף דקט"ז סוף ע"א).

פירוש סד

שמעתי ממורי שיש בשכל אדם עשר ספירות כי אבא ואמא הם המולידים, דבר שנתחדש בתורה נקרא אבא ואמא, ובתחלה נקרא חסד כשנתחדש הדבר, שמתפשט לאין תכלית, שהוא בחינת חסד כנודע, ואחר כך צריך בחינת גבורה סוד הצמצום שיוכל לתפוס לאמרו בפני אחרים, והכל על ידי קו אמצעי וכו', ואחר כך צריך האמונה, כמו

שאמרו בש"ס (מכות דכ"ד ע"א) בא חבקוק והעמידן על אחת וצדיק באמונתו יחיה, ובחינת האמונה הם תרי ירכי קשוט נצח והוד, ואחר כך התענוג שיש לו במה שחידש נקרא יסוד שהוא אבר התענוג, ונתגלה על ידי הדיבור שהוא מלכות ודפח"ח:

(בפ"י די"ז ע"א).

פירוש סה

ולהלביש דבר זה מהו באדם חסדים וגבורות שמעתי מהמנוח מו"ה נח מראשקוב שיחשוב האדם גריעותו וחסרונו, ושפלותו נקרא גבורות, וההיפך גודל מעלת חסדי השם יתברך עם האדם נקרא חסדים וכו' ודפח"ח:

(כתר שם טוב ח"ב דכ"ג ע"ב מפורש בשם הבעש"ט, ובתוי"י וישב דל"ג ע"א הוא כמו שהעתקתי, וכ"ה שם בפ' ויחי דל"ט ע"ב בהגה)

פירוש סו

שמעתי ממורי זלה"ה איך יש באדם בחינת התלבשות זה בזה כמו בעולמות העליונים המלבישין זה את זה כמבואר בכתבי האר"י זלה"ה, וביאר כי אם ידבר איש אחד דברים טובים על חבירו בפני השררה וכיוצא בזה, אז נהנה ממנו כאילו מלבישו וכו' ודפח"ח:

(בן פורת יוסף תולדות פן ג' דמ"ה ע"ד).

פירוש סז

שמעתי ממורי ענין קטנות וגדלות שיש בספירות העליונות למעלה כך הענין למטה בכל דבר [הן באדם עצמו] הן בבגדים, והוא שלפעמים עושה מלאכת הבגד מקולקלין, להצר לאדם, והוא בסוד קטנות וכו', והתקנה שיעשה פדיון או שיתן בגד הישן לעניים, או שיתן לפי ערך שיווי הבגד לצדקה ודפח"ח:

(תוי"י תזריע דצ"ג ע"ב).

פירוש סח

בסוד הקטנות שאין עבודת הש"י מאהבה ומיראה רק על דרך ההכרח וטורח רב, בלי תענוג, שנקרא ימי קטנות, כאשר שמעתי זה ממורי וכתבתי במקום אחר יעו"ש:

(כתונת פסים די"א ע"ב).

פירוש סט

להבין מהו קטנות ומהו גדלות, דרך משל, כשאדם יושב ללמוד תורה שלא בהבנה, הוא בקטנות שאין שכלו שלם, אבל כשהוא לומד בהבנה ובהתלהבות, אז הוא במדרגות גדלות, שמקושר במדרגות עליונות, וכן בתפלה, ובכל מצוה ומצוה שעושה האדם יש

קטנות וגדלות:

(צוואות הריב"ש דט"ז ע"ב, ליקוטים יקרים ד"ד ע"ב).

פירוש ע

במדרש (רבתי פרשה ת') ר"י פתח אחור וקדם צרתני כו', שמעתי ממורי ביאור פסוק (תהילים קל"ט:ה') אחוד וקדם צרתני ותשת עלי כפיך, כי החיות רצוא ושוב (יחזקאל א, י"ד) וחיות האדם הוא בסוד קטנות וגדלות, וכאשר יתן דעתו לידע שהוא בקטנות, על ידי דעת זה נמתק הדינין בשרשן, כי ה' גבורות מנצפ"ך בדעת ז"א וכו' ודפח"ח:

(תוי"י תקת דקנ"ז ע"ד).

פירוש עא

כתבתי במקום אחר [שיש] ג' סוגים בענין עבודת הש"י כי החיות רצוא ושוב, וביאר מורי זלה"ה אחור וקדם צרתני שיקשור ימי הקטנות עם ימי הגדלות כשיזכה וכו', אמנם כל זה כשיזכה לימי הגדלות וכו', ויש בחינות אחור וקדם צרתני בכללות העולם אנשי החומר עם אנשי הצורה, עיין מזה במקום אחר, ויש בחינה ב' שביאר מורי זלה"ה אם נותן דעתו להבין שהוא בימי הקטנות אז על ידי דעת זה ששם מנצפ"ך ממתיק הדין בשרשו לתקן עולמות תחתונים וכו', עוד יש סוג ג' שאינו יודע שהוא בימי הקטנות, וכמו שביאר מורי זלה"ה גם כן ואנכי הסתר אסתיר פני וכו' יעו"ש:

(צפנת פענח ריש שמות, ופ' בא דל"ת ע"א).

פירוש עב

החיות רצוא ושוב מטעם הנהגת הספירות, שיש קטנות ראשון וקטנות שני וגדלות ראשון וגדלות שני, ובאדם נקרא גם כן כך, כמו בעולם שנה נפש, ותקנה לזה שמעתי ממורי ביאור פסוק אחור וקדם צרתני כי בקטנות נקרא אחור ובגדלות נקרא קדם, ונקשר מדרגת אחור אל הקדם, כשיבא אל הגדלות, יחד שניהם עולין יפה, ועין במקום אחר ודפח"ח, בחינה ב' כי כל זה אם ירצה לבא למדריגתו הגדולה אז נקשר כאמור, אמנם בינו לבינו שיש כמה אנשים שנשארו בבחינת הקטנות, וכאשר שמעתי זה, ממורי, לכך עצה היעוצה כאשר שמעתי ממורי גם כן זה אם יודע שהוא במדרגת הקטנות, ונותן הדעת להעלות מדרגה זו, שהוא גם כן במדות עליונות, אז נמתק על ידי מנצפ"ך וטוב לו וכו', הרי בחינה ב', אמנם יש עוד בחינה שלישית, שנופל בגדר השכחה, ואינו יודע לייחד ולהעלות מדרגה זו וכמ"ש ביאור (בפ' ויצא) ואנכי לא ידעתי, שאם ידעתי לא ישנתי וכו' ר"ל שאם ידע לייחד מדה זו לא היה נקרא שינה, וכמו ששמעתי ממורי זלה"ה גם כן ואנכי הסתר אסתיר (בפ' וילך) ר"ל שאסתיר ממנו ולא ידע שהוא בהסתרת

פנים וכו' ודפח"ח:

(כתונת פסים דל"ה ע"א).

פירוש עג

יקח תענוג בטהור מן תענוג הטמא ונעשה כסא זה לזה, כי יש ש"ב ופ"ר דינים והם כשאדם בימי קטנות בענין תורתו ועבודתו יתברך שמו, ואחר כך כשבא ימי הגדלות, שהוא התענוג בתורתו ועבודתו יתברך שמו, שנמשך יתרון האור מכח זמן החושך כמו ששמעתי זה ממורי זלה"ה וכתבתי במקום אחר, ואז נמתק מן ש"ך שכ"ה ומן פ"ר פר"ה על ידי ה"א אחרונה שנתחברה לשם ידו"ד, ואז תואר פר"ה מכפרת ומקנחת גם ימי הקטנות שנעשה כסא אל הגדלות, כמו ששמעתי ממורי זלה"ה שזה סוד אחור וקדם צרתני וכתבתי זה במקום אחר:

(צפנת פענח ד"ב ע"ב).

פירוש עד

שמעתי ממורי בסוד אחור וקדם צרתני, כשהוא בסוד אחור, אחר כך כשחוזר ועולה למדרגה הנקרא קדם, מעלה גם אותן המדרגות הנקרא אחור, וזהו אחור וקדם צרתני ודפח"ח:

(תוי"י ר"פ שמות דמ"א ע"ב).

פירוש עה

שמעתי ממורי אחור וקדם צרתני, לקשר מדרגה תחתונה שהיה בה בבחינת אחור, ואחר שעלה בסוד קדם יקשר גם המדרגה שהיה בו תחלה להעלות עמו וזהו שאמר אחור וקדם צרתני והבן ודפח"ח:

(תוי"י שופטים דקצ"ד ע"ב).

פירוש עו

ויברא אלהים את האדם בצלמו בצלם אלהים ברא אותו, שמעתי ממורי זלה"ה בשם רבינו סעדיה גאון, כי עיקר בריאת האדם בעולם הזה לשבר מדות רעות שלו הטבעיות וכו':

(צפנת פענת דכ"ז ע"ב).

פירוש עז

ויאמר להם אלהים פרו ורבו וגו'. ענין פריה ורביה בלימוד תורה מבואר בפ' ואתחנן אות ס"א ע"ש:

פירוש עח

וירא אלהים את כל אשר עשה והנה טוב מאוד וגו'. יש לתמוה מה שכתוב בתורה והנה טוב מאוד וכתיב כמה פעמים כי טוב במעשה בראשית, ובמשנה תורה כתיב (בפ' נצבים) ראה נתתי לפניך את החיים ואת הטוב ואת המות ואת הרע, מהיכן בא הרע, אבל אין לפרש כמו שאנו אומרים רע ממש, אלא הרע הוא גם כן טוב רק שהוא מדרגה תחתונה מטוב הגמור, וזה רמוז בזוהר (עיין זוהר בראשית דמ"ט ע"ב) מלעיל ומלרע, וזהו כשפועלים טוב אז הרע גם כן נעשה טוב, אבל כשח"ו חוטאים אז נעשה רע ממש, למשל המטאטא שמכבדין בו הבית הוא עשוי לפנות את הבית, והוא טוב קצת, אבל הוא במדרגה תחתונה, ועל כל פנים טוב הוא, וכשצריך להכות בו את התינוק כשהוא חוטא, אז המכבד ההוא נעשה רע גמור, ומכין בו את התינוק:

(צוואות הריב"ש דט"ז ע"ב, וכ"ה בס' אור תורה)

פירוש עט

במדרש רבתי (פרשה ט' סי' ה') בתורתו של ר' מאיר מצאו כתוב והנה טוב מאוד והנה טוב מות, בש"ס (כתובות דק"ג ע"ב) מת בערב שבת סימן יפה לו, והקשה מורי הא כוונת הש"ס להשמיענו איך לעשות תקנה להנצל מחיבוט הקבר, מה שאין כן בענין זה שימות בערב שבת, שאין זה בידו לעשות, וביאר שהוא מוסר גדול, שימות בערב שבת ר"ל לפנות את עצמו מכל עסקי העולם הזה כאילו מת, כדי לעשות הכנה לשבת, ובזה ניצל מחיבוט הקבר ישמע חכם ויוסיף לקח, ודפח"ח:

(תוי"י בסופו דר"ח ע"ד).

פירוש פ

ביאר מרן הריב"ש טוב בענין מת בערב שבת ניצול מחיבוט הקבר, אף על פי שהוא באמת כך הקשה מודי הא בודאי כוונת הש"ס להשמיענו איך להנצל מחיבוט הקבר, דאם לא כן מה קמשמע לן, והרי זה אין בידו שימות בערב שבת, וביאר שהוא מוסד גדול שימית עצמו בעולם הזה שהוא ערב שבת כידוע (עי' בגמרא עבו"ז ד"ג ע"א מי שטרח בערב שבת כו') ויסבול בזיונות וירידות ודוחק ויסורין באהבה, כדי לעשות הכנה לשבת, ובזה ניצול מחיבוט הקבר, ואסתלקו בחייהם מן עלמא ואתתקן בעפרא, ונפשי כעפר לכל תהיה, ומית בחיי עלמא עולם הזה, שהמית עצמו על התורה ועל העבודה, ואחד כך בתר דאישתלים זימניה מית וודאי, דא הוא שבחא משאר מתי עלמא, ואי תימא איתדן בההוא עלמא, לא, דכתיב (נחום א':ט') לא תקום פעמיים, כיון שסבל עונש ויסורין בעולם הזה, דהא קביל עונשיה, ובוודאי לזה שמת בערב שבת, והמית עצמו על

התורה לשמה ודאי אתריה אתתקן בשבחא יתיר וכו':
(זוהר חי על זוה"ק חקת דקפ"ב).

פירוש פא

במדרש דבתי (פרשה ט) והנה טוב מאוד זה גיהנם כו', וכל מי שאינו מסגל במצוות ומעשים טובים הרי גיהנם, עכ"ל איתא בש"ס (נדרים ד"ת ע"ב) עתיד הקב"ה להוציא חמה מנרתיקה צדיקים וכו', ושמעתי כי לעתיד לא יהיה גיהנם, רק מכניסין הרשעים לגן עדן, וזה לו לגיהנם יחשב, ששומע שם מתפללין בשמחה וריקוד ולומדים בהתמדה, וזה לו לצער יחשב שלא היה מורגל בזה, אם כן בזה עצמו שהצדיקים מתעדנין בה הרשעים נדונין:
(צפנת פענח סו"פ בשלח דנ"ט ע"ד).

פירוש פב

ויכלו השמים והארץ וכל צבאם וגו'. סוד השבת, ובזוהר (יתרו דפ"ח ע"ב) מאי שבת שמא דקודשא בריך הוא, ואמרו רבותינו ז"ל (הובא ברש"י) בא שבת בא מנוחה, פי' כי הקב"ה נקרא מנוחה שאין שייך בו תנועה, כי תנועה לא שייך כי אם בדבר שהוא בזמן ובמקום אבל הקב"ה הוא אין סוף ואינו נעתק ממקום למקום וגם אינו בגדר זמן, וענין השבת הוא שמתגלה השורש והענפים חושקים אליו, פי' שיום השבת הוא יום קדוש שמאיר ומתגלה בהירות מקדוש, שהוא הש"י, קדוש הקדושים, ומאיר על הברואים, פי' כי ענין רוחניות של הכל הוא מה שנאצל במחשבה הקדומה, וזה חיות של הכל, ואחר כך, כשנברא הכל בפועל על ידי השתלשלות, אף על פי כן אותו הרוחניות נשאר למעלה נעלם בשרשו, והחיות שבברואים היה קטן מאוד, שנצמצם לשיוכל להתלבש בגופניות, ואחר שנגמר הכל ביום ו', אילו היה העולם נשאר בזה הבריאה לא היה יכול להתקיים, לזאת אחר גמר כל מעשי בראשית, הבהיק השם יתברך בהירות מבריאה הנעלמת, דהיינו ממה שהיו הברואים במחשבתו הויה רוחניות מאוד, והבהיק זיו הדרו מסוף העולם ועד סופו בכל מעשה בראשית, והעיקר בהאדם, שהוא מבחר הברואים, הבהיק השם יתברך אליו בהירות משרשו הנעלם שבמחשבת השם יתברך ב"ה.
וזהו ענין מה היה העולם מנוחה, ר"ל השם יתברך נקרא מנוחה כנ"ל, בא שבת בא מנוחה, היינו בהירות הוייתם של הברואים, הנעלמת, שהוא מעצמותו יתברך שמו, ואז נתמלאו חשק ורצון אליו, כמו התינוק שהולך אחר מעשה נערות ושוכח באביו, ואחר כך כשרואה את אביו, מחמת חשקו אליו משליך הכל ומתדבק בו, ורץ אליו, מחמת שהוא נתח מנתחיו, כן כביכול כשהשם יתברך מבהיק זיו הדרו אל הברואים, אז מגמת

פניהם אליו בתשוקה גדולה, וזהו רצונו שמקווה מהם, וזה סיבת קיומם, וזהו ענין השבת, שהוא השבה אל השורש, ר"ל שהשורש מאיר על הענפים, והענפים חושקים ומתענגים בו ונכספים אליו והוא אחדות השם יתברך.

וזהו שאמרו בזוהר הקדוש (תרומה דקל"ה ע"א) רזא דשבת איהו שבת דאתאחדת ברזא דאחד וכו' דהא אתאחדת כורסייא יקירא בדזא דאחד, פי' כי הברואים נקראים בכללות, כסא להשם יתברך, כמו שכתוב (ישעיהו ס"ו:א') השמים כסאי והברואים הם רבים מצד חיצוניותם, אבל מצד פנימיותם הם אחד, ואימתי הם אחד, כשהם דבוקים, וחשקם למחשבה אחת לדביקות השם יתברך, נמצא כל מגמת חפצם רצון אחד וחשק אחד ולהתדבק כאחד, והדביקות בזה הוא המאחדת ומקשרת השם יתברך עם הברואים, לשיתקיימו על ידי השם יתברך שהוא אחד, וזהו ההתקשרות נקרא ברית, ולזה נקרא השבת (בפ' תשא) ברית עולם, שאז הוא זווגא דקודשא בריך הוא ושכינתיה, ר"ל קוב"ה נקרא אלהות הנעלם מהברואים, ושכינתיה הוא אלהות השוכן בתחתונים, והתקשרות שניהם הוא ביום השבת, וכבר ידעת שתמיד כמו שהיה בפעם הראשון כך מתעורר באותו זמן תמיד, ובפרט בענין יום השבת מוכרח להיות כן תמיד, כי בטובו מחדש בכל יום תמיד מעשה בראשית, וכל יום ויום נברא יום אחד, ונבראים הברואים בכל יום מדומם צומח חי ומדבר, עד בוא יום השבת, ומתעורר השם יתברך כביכול ליתן להם חיות כמו שהיה בעת הבריאה:

(כתר שם טוב ח"ב ד"כ ע"א וע"ב, וספר ליקוטים יקרים דכ"ט ע"א).

פירוש פג

וזהו גם כן ענין שאנו אומרים בשבת הפורש סוכת שלום (זוהר פינחס דרנ"ו ע"א) והפירוש הוא כי סוכה הוא מענין סוכה ברוח הקודש, ולשון צופה, שהוא ענין הבהירות המתגלה, כדי שעל ידי זה ישתוקקו הנשמות אליו יתברך שמו, ועיני כל אליו יצפו, ושלום, הוא ענין התקשרות הברואים בבורא יתברך שמו, כי ענין שלמות ושלום הכל אחד, וענין שנקרא סוכה הוא כמו סכך, שיש בו נקבים, ומתנוצץ אור השמש בו דרך נקבים כמו שאמרו רבותינו ז"ל (ירושלמי סוכה פרק ב' הלכה ג') כמו כן הבהירות של השם יתברך מתגלה לכל אחד ואחד לפי ערכו, לאחד הניצוץ הוא קטן, ולאחד הוא גדול מזה ולזה נקרא סוכה, ועיקר יום השבת הוא להתדבק בהשם יתברך על ידי תפילה ותורה לשמה, ולזה קורא בזוהר הקדוש (פ' ויקהל דר"ה ע"א) האי יומא, יומא דנשמתין ולא יומא דגופא, ר"ל שמאיר שורש הנשמות על הנשמות שבגופים, והם נכספים אליו,

וזה נקרא תוספות שבנשמה יתירה, וכל זה נדגש לבדי לבב:

(כתר שם טוב ח"ב ד"כ ע"ג).

פירוש פד

ענין שבת, הוא צרוף **ש** שמצטרף עם **בת** (זוה"ק בראשית דכ"ג ע"ב, ויקהל דר"ד ע"א) להעלות את המלכות שנקרא **בה** על ידי ג' קוין שנקרא **ש** ג' אבהן חסד גבורה תפארת וכו':

(תו"י נשא דקל"א ע"א).

פירוש פה

ויברך אלהים את יום השביעי ויקדש אותו וגו'. במדרש (רבתי פרשה י"א סי' ד') ברכו במטעמים כו', שמעתי בשם מורי טעם לענג החומר בשבת הוא מצוה, שעל ידי זה יוכל הצורה לשמוח יותר בדבקות השם יתברך, והוא על פי משל לבן מלך שבא לו כתב מאביו בהיותו בשביה וכו' ודפח"ח:

(תו"י בא דמ"ט ע"ג).

פירוש פו

משל למלך שנשבה בנו יחידו בשבי דקשה מכולם, ועברו זמני זמנים בתוחלת נמשכה מלפדותו ולהשיבו אל אביו, וברוב עיתים ושנים הגיעהו מכתב מאביו המלך לבל יתיאש שם, ולא ישכח נימוסי המלכות בין זאבי ערב, כי עוד ידו נטויה להחזירו לביתו אל בית אביו על ידי כמה וכמה טצדקות במלחמה או בשלום וכו', ומיד שמח בן המלך שמהה גדולה, אפס שהיתה מגילת סתרים ואי אפשר היה לשמוח בגלוי, מה עשה, הלך עם בני עירו אל בית היין או שאר דבר המשכר, והם שמחו ביין שמחה גשמיית והוא שמח באגרת אביו וכו', וככל החזון הזה הוא ממש מצות עונג שבת, אל הגוף שהוא החומר, במאכל ומשתה, כדי שיהיה פנאי להצדיק לשמוח שמחה שנייה שהוא שמחת הנשמה בדבקות השם יתברך כל היום, לבל יסיח דעתו מקדושת ומורא השבת, קל וחומר מתפילין וכו':

(תו"י ריש פ' קדושים).

פירוש פז

למשל כשהתינוק רוצה איזה דבר שהתינוק נהנה ממנו, הנה אביו מחמת אהבתו לתינוק, יש לו הנאה כשיהיה אותו דבר להתינוק, נמצא התינוק מוליד אהבת אותו דבר באביו וכו', וזה המשל שייך בענין שאמרו דז"ל שמצוה בשבת אכילה ושתייה. ולכאודה קשה, מה הנאה יש לנשמה יתירה באכילה ושתייה, ולפי המשל הזה אתי שפיר, כי

הנשמה יתירה יש לה גם כן תענוג זה, כמו שכתוב בזוהר (פ' פנחס דרמ"א ע"ב) על פסוק באתי לגני אחותי כלה, בשביל דעותא דילה אכיל ושתי:
(כש"ט ח"ב ד"ג ע"ב בקיצור, והוא בליקוטי אמרים ד"ג ע"ג).

פירוש פח

אלה תולדות השמים והארץ בהבראם וגו' איתא בגמרא (מנחות דכ"ט ע"ב) העולם הזה נברא בה', ופירש הבעל שם ע"ה, כי העולם הזה מתנהג בחמשה דברים, צער, וקבלת צער, ותפילה, וישועה, והודיה, ופירש הרב לפי סדר הגבורות מתתא לעילא, כי הצער נמשך מהו"ד שהוא קו שמאל נמשך מהגבורה, (איכה א' י"ג) כל היום דוה, וקבלת הצער שהוא מקבל באהבה, שהוא מבין שהכל בחסדו יתברך שמו, כי דרכו להיטיב, ואהבה גימטריא אחד, נמצא מקשר עצמו באחדות והוא נצח"י, אם כן זאת הקבלה נגד מידה שניה, ותפילה היא התחברות, והוא קו האמצעי המחבר שני הקצוות לאחד והוא קו הרחמי"ם, אם כן זו התפילה נגד מידה השלישית, וישועה הוא מצד הגבורה, כמה דתימא (תהילים כ':ז') בגבורות ישע ימינו, כי הישועה הוא מצד הסכמת הגבורה, כי התחלת הדין הוא מצד הגבורה ואחר כך כשנמתק הגבורות נמשך הישועה, אם כן ממילא הישועה מצד הגבור"ה, והודיה היא מצד החסד שעשה עמו הקדוש ברוך הוא, אם כן הודיה היא מצד החס"ד.

וזו הוא שאמרו חז"ל בגמרא (מנחות שם) כי ביה ה' צור עולמים ביו"ד נברא העולם הבא ובה"א נברא העולם הזה, כוונו על ה"א ראשונה שבשם יתברך, אם כן חמשה מדרגות [האלו] צריך להעלות בה' ראשונה הנקרא מחשבה, שמשם יצאו, ושם יבואו, וזהו [מחשב"ה] חש"ב מ"ה, כי מ"ה נקרא בחינה אחרונה המקבלת מה' גבורות, שהוא עולם הזה המתנהגת בה' בחינות אלו ולכך צריך להעלות מ"ה לחש"ב, וזהו סוף מעשה במחשבה תחלה, פי' סוף ותחלה הכל במעשה במחשבה, וזהו (בפ' בהעלותך) על פי ה' יסעו בני ישראל ועל פי ה' יחנו, שהנסיעה משם והחנייה אינו אלא לשם, ששם חירות מכולם.

וזאת המידה נקראת אדנ"י מלשון (יהושע ג':י"א פסוק י"א) אדון כל הארץ [ומלשון הכתוב בפ' פקודי] ככר לאדן והוא שבהיות האדם בצער, ידע ויתבונן שהוא גלות השכינה, כי כל הרגשות של האדם אינו אלא מצד החיות שלו, כי הגוף אינו בעל הרגשה מצד עצמו, רק מצד החיות, והחיות הוא חלק אלהות, כי הנשמה חלק אלוה ממעל, אם כן צער הרגשה הוא גלות השכינה וזהו שאמרו (סנהדרין דמ"ו ע"א) כשאדם מצטער שכינה מה אומרת קלני מראשי כו' וכשאדם מתחיל להתפלל ולזעוק אל ה', הוא מרים

הצער של השכינה אל הקול, הוא עושה מן אדן, אדון, ונעשה היחוד עם הקול וזהו (תהילים ו':ט'-י') כי שמע ה' קול בכיי, שמע לשון (שמואל א ט"ו:ד') וישמע שאול הוא חיבור השמות:

(דברים נחמדים בס"ס גנזי יוסף).

פירוש פט

[עוד שם בגמרא (מנחות דכ"ט ע"ב) ומאי טעם נברא עולם הבא ביו"ד, מפני שצדיקים שבו מועטין], שמעתי ממורי שהראו לו כשהוליכו אותו תחת עץ הדעת טוב ורע היו עמו אנשים הרבה מישראל, ואחר כך כשהכניסו אותו תחת עץ החיים היו מועטין, ואחר כך כשהכניסו אותו בגן עדן הפנימי, נתמעט עוד, עד שנשארו מעט מזעיר, ודפח"ח:

(בן פורת יוסף די"ז ע"ג)

פירוש צ

אלה תולדות השמים והארץ בהבראם ביום עשות ה' אלהים ארץ ושמים. כשם שנבראו העולמות, שנבראו בשם הוי"ה אלהים, כך כאשר מזכיר האדם דברי קדושה צריך להיות בדחילו ורחימו, שהוא הוי"ה אלהים:

(כתר שם טוב ח"ב ד"ג ע"ב, לקוטי אמרים ד"ג ע"ג).

פירוש צא

ויפח באפיו נשמת היים וגו' כבר ידוע שהמחשבה נקרא ראשית שהוא בחכמה, וממנו נשתלשלו ונאצלו ונבראו כל העולמות עד העשיה ועולם התחתון ואדם התחתון, כי הוא היה עיקר כוונת הבריאה כנודע, וכולם נבראו על ידי צירופי הכ"ב אתוון דאוריתא, הנכללים בעשרה מאמרות שנבראו העולמות, ומההבל שהוא קודם לאמירה ודיבור, מזה נמשך לכל העולמות חיותם וחיות האדם התחתון, וזאת נקרא רוח, ויפח באפיו נשמת חיים, כי כל הנופח מעצמותו הוא נופח (עיין לשון הרמב"ן ז"ל בפ' בראשית בפסוק ויפח באפיו נשמת חיים), גם כאן נמשך ובאה אל האדם רוח חיים באמצעות העולמות, ולכך כאשר קלקלו דור המבול נאמר לא ידון רוחי באדם לעולם, שהוא ההבל והרוח הנזכר, הנמשך לעולם בשביל האדם, לעולם, ואחר כך כאשר קבלו ישראל את התורה חזר הדבר כמו קודם החטא, ונמשך לאומה ישראלית לבדם רוח חים הבא מכ"ב אתוון של התורה שקבלו , ואפשר שזהו כוונת הפסוק (ישעיהו מ"ו) מגיד מראשית אחרית, מגיד שהוא לשון המשכה, מראשית, כלומר המשיך מראשית שהוא המחשבה הנקרא ראשית ממנה נמשך ההבל והרוח והחיות לכל העולמות עד אחרית כל הנבראים והיצורים והנעשים, שהוא תכלית כל הנבראים, ויפח באפיו באמצעות העליונים והנה

אמרו רז"ל (מנחות דכ"ט ע"ב) כי ביה ה' צור עולמים בב' אותיות ציייר העולמות, עולם הזה ועולם הבא כו', הנה הגם שיש עולמות עד אין קץ ומספר, עם כל זה רבותינו ז"ל אמרו דרך כלל העולם הזה והעולם הבא, ובב' אלו נכללו כל העולמות, ואפשר לפרש רמז הנ"ל בזה הפסוק (תהילים קל"ה) כי יעקב בחר לו יה ישראל לסגולתו, פי' אחר שקבלו בני יעקב התורה ותקנו הדבר כמו שהיה מקודם החטא, אז בחר בהם הקב"ה, ויפח באפיו, בכל איש הישראלי, רוח חיים, הבאה באמצעות העולמות הנבראים על ידי שני אותיות י"ה, והם ב' אותיות אלו יראה ואהבה כידוע:

(לקוטים יקרים די"א סוף ע"ג).

פירוש צב

עיקר הסוד מה שהקדוש ברוך הוא שולח הנשמה בגוף השפל הזה, אדרבה מזה יש להקב"ה נחת ותענוג גדול מאוד, כי אף שהנשמה בכלי מלוכלך מאוד, כי אין דבר גרוע ויותר גשמי מעפר, ואף על פי כן נותנת תמיד שבח והודיה לבוראה וזה חידוש גדול, לכן יש להקדוש ברוך הוא מאלו השבחים יותר תענוג מכל העבודות והשבחים של המלאכים, כי עליהם אין חידוש, כי אין להם גוף עכור, וזהו שאמרו בגמרא (תענית דל"א ע"א) אין אשה אלא לנוי ר"ל הגוף נקרא אשה, וזהו אין האשה כלומר לא ברא הקדוש ברוך הוא את הגוף העכור הזה, אלא לנוי, ליהנות ממנו, שיהיה לו תענוג ממנו:

(ליקוטים יקרים די"ד ע"ג).

פירוש צג

ויהי האדם לנפש היה. ותרגם אונקלוס לרוח ממללא, כתב הבעל שם טוב זצללה"ה, כי ענין רוח האדם בקרבו, וחיות שלו, הוא כח הדיבור אשר בקרבו, וכמו שאמר הכתוב ויפח באפיו נשמת חיים ויהי האדם לנפש חיה, ומתרגמינן לרוח ממללא, ולפי זה כשאדם מדבר דיבורים, אזי הדיבורים ההם הן הן חיותו, והוא מוציא חיות שלו באותן הדיבורים, רק לפי שחיות האדם דבוק תמיד בשרשו, לכן הדיבורים ההם בעצמם, ממשיכים עליו משורש, חיות חדש, ועל ידי זה הוא חי תמיד, אף שבכל דיבור יוצא חיותו מקרבו, רק שכל דיבור עצמו מביא לו חיות חדש:

(ערבי נחל פ' וישלח)

פירוש צד

כשמדבר תפול עליו יראה, דלעולם הדיבור הוא עולם היראה, אמנם כשמדובר באהבה ויראה, תפול עליו יראה וכשילך להלאה יבוא להתלהבות גדול, (צוואת הריב"ש ד"י ע"ב)

פירוש צה

יש יראה שירא מהדיבורים שיוצאים מפיו, שהוא עולם הדיבור:

(כש"ט ח"ב ד"ב ע"ד, לקוטי אמרים ד"ד ע"א).

פירוש צו

כל הדיבורים שמדברים בני אדם הוא עולם הדיבור, ומחשבתו הוא עולם המחשבה, וכשהם מדברים טוב ומדברים המחשבה בזה הדיבור, אז הם מחברים עולם הדיבור בעולם המחשבה, וגורמים טוב, וכן כשמדברים רע גורמים רע ח"ו, ויש בזה חכמה נפלאה, וזה (איוב ט"ו) ותבחר לשון ערומים, שלא ירגיל עצמו שיצאו מפיו דברים רעים שהם מסטרא דדינא, רק ירגיל תמיד את עצמו בדיבורים טובים, שהם מסטרא דחסד, וכן במחשבתו, ויגרום כך:

(כש"ט ח"ב ד"ב ע"ג, לקוטי אמרים ד"ג לע"ד).

פירוש צז

כשהוא מחשב בדברים רעים שהם מסטרא דדינא, אז מצמצם מחשבתו באותן הדיבורים רעים, ומרחיק עצמו מהתפשטות החסד עליון של אין סוף, ושורין עליו דינים, וכן כשמחשב בדברים גשמיים הוא מצמצם לשם את מחשבתו שכל מקום שהוא מחשב בו, הוא ממשיך עצמו לשם, שהמחשבה הוא קומה שלימה:

(כש"ט ח"ב ד"ב ע"ג, לקוטי אמרים ד"ד ע"א).

פירוש צח

שמעתי בשם הבעל שם מפני מה השכינה בגלות, כי (תהלים ל"ג) בדבר ה' שמים נעשו, וצריך האדם לדבר כל הדיבורים לשם שמים, כדי לעורר הדיבור שנברא בו העולם, להשפיע מדיבור של מעלה לכל העולמות, אבל עכשיו בעו"ה כל דיבורינו לתאוות גופנייות, ואפילו הדיבור שבתפלה ושבתורה, הוא במחשבות זרות ובפניות, והוי הדיבור בגלות:

(כתבי קודש דכ"ב ע"ב).

פירוש צט

הרב בעל שם טוב ז"ל אמר שמה שהשכינה הוא בגלות, הוא שכל הדיבורים ממנה, וכולם צריכים להיות לעבודת הבורא, ובעו"ה לוקחין אותן הדיבורים לגשמיות, ולדברים בטלים ושקרים:

(דרכי צדק ת"א אות כ').

פירוש ק

ק. הבעל שם טוב אמר שגלות השכינה הוא, שמחשבה זרה רוכב על הדיבור:
(דודאים בשדה פ' וירא).

פירוש קא

צריך לרחם על השכינה, שמדבר דיבורים בהטבעיות, ומפריע אותה מהשם יתברך:
(צוואות הריב"ש ד"י ע"ב.)

פירוש קב

כשאדם מדבר דיבור טוב, והדיבור הוא החיות של האדם, והחיות הוא ממנו יתברך שמו, אז הדיבור סלקא לעילא ומעורר הדיבור העליון, ומשפיע עליו יותר חיות מלמעלה, אבל כשהוא מדבר דיבור רע, אזי יוצא ממנו החיות, ולעילא גם כן לא סלקא, אז קרוב הדבר להיות נפסק ממנו כל החיות לגמרי, וזהו מה שאומרים העולם, ער האט אויס גירעט: (צוות הריבש די"ב ע"ב ליקוטים יקרים ד"ד ע"ב). [ועיין לקמן פ' וישלח אות י"ג.]

פירוש קג

יהיה הדיבור חשוב בעיניו, ואם אירעו לו איזה דיבורים יתרים יכולין להעלותם עם הנשמות, כידוע מחכמת מרן הריב"ש טוב.
(זוהר חי בהקדמה ד"א ע"א).

פירוש קד

דע כלל גדול. כי כל דיבור, קודם שמנענעים אותו בחמשה מוצאות הפה, צריך להיות תחלה במחשבה שלו, והוא בהעלם גדול מאוד, כי אין יכולים לדבר רק מהאותיות שהיו תחלה במחשבתו, כי גם כל מה שאדם מחשב במחשבתו הוא על ידי צירופי אותיות:
(ליקוטים יקרים די"ז ע"ג, ועיין לעיל בהגה כ"ט, ובפ' וישב אות ג' ושם בהגה).

פירוש קה

שמעתי בשם אדוני אבי זקיני זללה"ה [הבעל שם טוב] כי הדיבור הוא חלק זיי"ן או חלק יו"ד מהמחשבה, ואיני זוכר על בוריו אם חלק י' או חלק זיי"ן:
(דגל מחנה אפרים בליקוטים ד"ה מלכותך).

פירוש קו

ריב"ש אמר בענין עובדא זו כשאני מדבק מחשבתי בבורא יתברך שמו, אני מניח הפה לדבר מה שירצה, כי אני מקשר הדברים בשורש העליון בבורא יתברך, שכל דבר יש לו שורש למעלה בספירות, גם לפעמים כשבני אדם מדברים הרבה מדברים בטלים ואני

יושב ביניהם, אני מדבק עצמי בבורא יתברך כראוי, ואני מקשראת כל דבריהם למעלה:
(לקוטים יקרים ד"ג ע"ג).

פירוש קז

שמעתי מפי קדוש הבעל שם טוב ז"ל על מאמר רז"ל (סוכה דכ"א ע"ב) שיחת חולין של תלמידי חכמים צריכין לימוד, והוא כי עיקר שלימות כל צדיק וצדיק הוא שלא יופסק הדביקות שלו מאתו אפילו רגע אחת, גם בכל דיבוריו כאשר יצטרך לדבר עם בני אדם דברים הצריכים לעניני העולם, יראה שידבר בענין שלא יופסק הדביקות חלילה, ואפילו בעשיית איזה מצוה יזהר מאוד בזה, כי כאשר הוא חושב בעניין העשייה של המצוה, אז אפשר שיתעלם ממנו הדביקות, לזה צריך זריזות מאוד לזה, וזהו שכוונו רבותינו ז"ל שצריך ללמוד לדבר שיחת חולין המוכרחים לדיבורו, שאל יופסק הדביקות כנ"ל:
(דברי משה פ' וירא ופ' חיי).

פירוש קח

כשאדם מדבר דברי תורה או שאר דברי חכמה, ביראה, עושים דבריו רושם בכל דיבור ודיבור, ויש צדיקים אפילו כשמדברים דברי חולין, על דרך שאמרו שיחתן של תלמידי חכמים צריכה לימוד, אזי דבריהם עושים גם כן רושם, ופועלין הרבה טובות למקום כביכול כידוע זה מאבותי ז"ל:
(דגל מתנה אפרים פ' חיי).

פירוש קט

שיושב ללמוד, או אפילו כשמדבר דברי חולין, יחשוב באיזה ענין הוא מדבר, אם באהבה או ביראה או דחמנות או בניצוח או בהודיה או בהתקשרות או באיזה ממשלה, ויתקשר את עצמו במדה ההוא:

פירוש קי

אפילו הדיבור עם חבירו בשוק, צריך להיות הדיבור בדחילו ורחימו, מפני שהדיבור הוא על ידי אותיות, וכמו שאמר הבעל שם טוב ז"ל, ראוה מדברת עם אחד בשוק (כתובות די"ג ע"א) שראוי להיות דיבורו עם האחד מיוחד וכו': (אור הגנוז פ' פקודי):

פירוש קיא

שמעתי ענין בכל דרכיך דעהו (משלי ג':ו') גם בסיפורי דברים שעם חבירו יכוון שהוא כדי שיתקרב אצלו, ואז אם יבקש ממנו אחר כך שיעשה איזה דבר מצוה ויראת השם יתברך, ימלא משאלתו, על ידי שנתקרב כבר אצלו, בסיפורי דברים בעלמא, והוא סוד

ו' כורע לגבי ה' להעלותה והבן וכו' והוא יחוד גדול:
(תוי"י תרומה ד"ע ע"ד).

פירוש קיב

יש יחודים בכל דיבורים וסיפורי גשמיים גם כן, וכמו ששמעתי בשם מורי שהוא מייחד את עצמו עם אחותה דמטרוניתא בסיפורים גשמיים, והטעם ביאר וכו':
(תו"י ר"פ שמות דמ"א ע"ב).

פירוש קיג

שמעתי מאדוני אבי זקיני זללה"ה על פסוק (תהילים קי"ט:מ"ה) ואתהלכה ברחבה כי פיקודיך דרשתי, היינו דוד המלך עליו השלום התפאר את עצמו שהיה יכול לילך בשווקים וברחובות, והטעם כי פיקודיך דרשתי, היינו שלא היה דורש מעולם כי אם יחודים וזה היה כל מגמותיו תמיד שיוכל לייחד קודשא בריך הוא ושכינתיה:
(דגל מחנה אפרים פ' תצא).

פירוש קיד

צריך לעבוד את השם יתברך בכל כחו, שהכל הוא צורך, מפני שהשם יתברך רוצה שיעבדו אותו בכל האופנים, והכוונה כי לפעמים האדם הולך ומדבר עם בני אדם, ואז אינו יכול ללמוד. וצריך להיות דבוק בהשם יתברך ולייחד יחודים, וכן כשהאדם הולך בדרך, ואינו יכול להתפלל וללמוד כדרכו, וצריך לעבוד אותו יתברך שמו באופנים אחרים, ואל יצער את עצמו בזה, כי השם יתברך רוצה שיעבדוהו בכל האופנים, פעמים באופן זה ופעמים באופן זה, לכך הזדמן לפניו לילך לדרך, או לדבר עם בני אדם, בכדי לעבוד אותו באופן הזה:
(צוואות הריב"ש ד"ב ע"א)

פירוש קטו

נודע לבעלי בינה לעשות ייחוד גם בסיפורי דברים שעם חבירו כמו ששמעתי ממורי (בברכות דף כ"ד ע"א) קול באשה ערוה וכו', ולהסיר העצבות יפקח באיזה עסק ויהיה גם כן יחוד, גם כשרואה דבר מכוער באדם, או שיבטל אותו מתורה ותפלה, יבין שהוא מהשם יתברך, לתועלת שלו, כאשר כתבתי בקונטרס אחרון יעו"ש:
(תוי"י ויצא דכ"ו ע"ג.)

פירוש קטז

שמעתי בשם הבעל שם טוב ז"ל מפני מה אנו רואים אישים פועלי און ידברו בצוואר עתק בגאוה ובוז על אנשים משכילים, דברי ריבות וכזבים, הם הם דיבורים שלהם

בעצמם, על שיש להם דיבורים נפולים, שלא שמרו פיהם ולשונם, ועתה נתלבשו אלו הדיבורים ברשעים האלה להלשין עליהם וכו':

(אור המאיר תקת ד"ה ויסעו מהר ההר).

פירוש קיז

ויטע ה' אלהים גן בעדן מקדם וישם שם את האדם וגו', ש"מ [נראה שהוא ר"ת שמעתי ממורי] כי אף על פי דאין מקדא יוצא מידי פשוטו, ששם אותו הקדוש ברוך הוא בגן עדן שבארץ, אף על פי כן פירש בזוהר הקדוש (תיקוני הזוהר סוף תיקון כ"א) כי גן רומז לג"ן סדרים שבתורה, ולפי הזוהר הכי פירושו, ויטע ה' אלהים גן, פי' הג"ן סדרים שבתורה הוא, בעדן מקדם, פי' גם הקדוש ברוך הוא שהוא קדמונו של עולם היה לו עדן ותענוג ושעשועים מזאת התורה שקדמה לעולם כמו שכתוב (משלי ח':ל') ואהיה אצלו אמון ואהיה שעשועים יום יום, ופירשו חז"ל (ב"ר פ"ח סי' ב') אלפים שנה קודם שנברא העולם נבראת התורה, וישם שם את האדם אשר יצר, פירוש, הקדוש ברוך הוא היה מלמדו תורה, כמו שנאמר לעבדה ולשמרה ופירשו (זוהר בראשית דכ"ז ע"א) לעבדה זו מצות עשה ולשמרה זו מצות לא תעשה, ויצו ה' אלהים על האדם לאמר, פי' אמר לו ולמדו האיך יהיה שמיעתו בתורה ולימודו, כי האומר דברי תורה יש לו לומר דברים שילמוד השומע מהם עצה וחכמה והשגה איך לעבוד את השם יתברך, והשומע דברי תורה [לא יכוין להבחין ולומר] זה הפשט היה טוב וזה הפשט לא היה טוב כל כך, שנמצא הולך מאת הלימוד בלי שום לימוד ליראת השם יתברך, כי אם [להבחין] בין טוב ורע, ועל זה התורה חוגרת שק ואומרת עשאוני ככינור שמנגן בו בבית משתאות, וזהו שאמר הקב"ה לאדם הראשון, ויצו ה' אלהים על האדם לאמור מכל עץ הגן, פי' מכל שאותן פרשיות שבתורה שאלמדך אכל תאכל, היינו שתראה שיהיה לך לאכילת הנפש, לרעבון הנפש השוקקה לעבודתו יתברך שמו, כמו שכתוב (ירמיהו ט"ו:ט"ז) נמצאו דבריך וכו' וכתיב (יחזקאל ג':ב') ויאכילני את המגילה כו', אבל, ומעץ הדעת טוב ורע, פי' שתשים דעתך לזה לבד לומר זה הוא פשט טוב מה שאין כן פשט זה אינו טוב, זה לא תאכל ממנו כי ביום אכלך ממנו מות תמות, פי' תתקשר באילנא דמותא, כי אין זה אלא מפיתוי היצר הנחש ר"ל הן בלימוד והן בשומע:

(כתר שם טוב ח"ב ד"ו ע"ג).

פירוש קיח

כל עץ נחמד למראה וטוב למאכל. עיין לקמן פ' מצורע בהגה י"ח מה שהעתקתי מצוואת הריב"ש ד"ב ע"ב:

פירוש קיט

ועץ החיים בתוך הגן ועץ הדעת טוב ורע. עיין לקמן פ' נח בעמוד התפלה אות ק' שזהו מפריד השכל מן הדיבורים ע"ש מה שהעתקתי מספר לקוטים יקרים ד"ה ע"ד

פירוש קכ

ויצו ה' אלהים על האדם לאמר. ובגמרא (סנהדרין דנ"ו ע"א) דרשו מכאן שבע מצוות בני נח, שמעתי בשם ר"י בעל שם טוב, בשבע מצוות שנצטוו בני נח, יש ערבות לישראל בעד האומות:

(רב ייבי פ' וישב)

פירוש קכא

לא טוב היות האדם לבדו אעשה לו עזר כנגדו. שמעתי מהרבני הוותיק מוהר"ן פירוש על דברי הרב [הבעל שם טוב] ז"ל שיכוון בכל דיבור הכנעה והבדלה והמתקה דמעל"ד, שיצא ממדת הגבורה שלא ללמד חוב על בני עולם, רק שיכנס ברחמים וילמד זכות על כולם, גם שיראה דבר כעירות מחבירו, ידגיש שהוא לטובתו, שיבחין בעצמו שיש לו שמץ מנהו, וישוב בתשובה ממנה גם במחשבה, וזהו טובתו, שאילו היה יחיד היה סובר שהוא חסיד, מה שאין כן עתה, ונ"ל שזהו פירוש לא טוב היות האדם לבדו מטעם זה, רק אעשה לו עזר מן כנגדו, שיבחין שיש בו שמץ מנהו, והבן, ולכך אם על ידי שכן רע מבלבל תפלתו או תורתו או שאר ביטול, יתן [לב להבין] שהוא לטובתו, שלא היה בכוונה ישרה ושלחו לו ביטול זה להרגיש, ויתחזק יותר, ישמע חכם ויוסיף לקח: והעיקר שיתן לב להבין שהשם יתברך בכל מקום ובכל עסקיו, אם כן גם בסיפורי דברים יוכל להרגיש ענייני הבורא יתברך שמו, כמו בלימודו ותפלתו:

(תוי"י בסופו דר"ט ע"ב).

פירוש קכב

וכן אם שומע אחד מדבר בעת שהוא מתפלל, יאמר למה הביאו ה' הלום לדבר בתוך תפלתי, הלא כל זה בהשגחה פרטיית, אך הדיבור הוא השכינה ושרתה השכינה בפיו של זה האדם כדי שאחזק את עצמי לעבודה, כמה יש לי לחזק את עצמי בעבודה הוא תפלה, ובפרט אם האיש המדבר הוא גוי או קטן, נמצא כביכול השכינה באדם זה, כמה ראוי לעשות בזריזות:

(צוואת הריב"ש די"ד ע"ב).

פירוש קכג

כתב רמ"א באורח חיים סי' א' שויתי ה' לנגדי תמיד (תהילים ט"ז:ח') זה כלל גדול בתורה ובמעלות הצדיקים וכו', אך יש להבין דהוי ליה למימר, לפני תמיד, מה שאין כן לנגדי משמע שהוא נגדיות, כמו שאמרו חז"ל (יבמות דס"ג ע"א) זכה עזר לא זכה כנגדו וכו', הגם דשמעתי שיחזיק האדם את עצמו איך שהוא רחוק מהשם יתברך, וזהו שאמרו שויתי ה' לנגדי ה' לנגדי ודפח"ח, ולי נראה לפי מה שקבלתי מרבותי וחבירי איך יתנהג במדת רחמים עם כל אדם, וגם שרואה באיזה אדם שום דבר מכוער יתן לב שגם שם שורה שמו יתברך דלית אתר פנוי מיניה, ועל כרחך שהוא לטובתו, שיש בו גם כן שמץ מנהו, ויתן לב לשוב וכאשר זכרתי בקונטרס אחרון בשם מוהר"ן, כגון שבא לו שום ביטול על ידי שום אדם בתורה או בתפלה, יתן לב שהוא לטובתו, או שלא היה מתפלל ולומד כראוי, או שיכוון כוונה אחרת וכיוצא בו, שיקבל טובה, ואז ימצא שבאמת הוא טובתו וזהו שכתוב שויתי ה' לנגדי תמיד:

(תוי"י פ' חיי דכ"ב ע"א)

פירוש קכד

שמעתי ממורי שאם נזדמן לראה דבר עברה (או שמע על אחד), יבחין שיש בו שמץ עברה זו, ושירגיש לתקן את עצמו:

(תולדות יעקב יוסף סוף פרשת לך)

פירוש קכה

שמעתי בשם מורי זלה"ה ביאור משנה (אבות פ"ד משנה א') איזה חכם הלומד מכל אדם על פי משל, המסתכל במראה יודע חסרונו כו' כך ברואה חסרון זולתו יודע שיש בו שמץ מנהו כו' ודפח"ח:

(תוי"י פקודי דע"ז סע"ד).

פירוש קכו

שנינו (במס' נגעים פ"ב משנה ה') כל הנגעים אדם רואה חוץ מנגעי עצמו, ופירש הבעל שם טוב הקדוש, כל הנגעים שאדם רואה חוץ, זה נמשך מנגעי עצמו, כמאמר רבותינו ז"ל (קדושין ד"ע ע"א) כל הפוסל במומו פוסל:

(דברי שלום פ' קרח דנ"ו ע"ב).

פירוש קכז

הבעל שם טוב אמר כי האיש אשר הוא נקי לגמרי, ולא פגם כלל מעולם אפילו כל שהוא, אי אפשר לו לראות רע בשום אדם, או שישמע מרע שיעשה שום אדם, כי לא

יזמין לו השם יתברך לראות רע או לשמוע שום רע, ולכן כשרואה האדם איזה איש שעושה רע, או שמספרים לפניו מאיזה איש שעשה רע, ידע בבירור שיש בו שמץ מנהו מאותו הדבר עצמו, ואף אם הוא צדיק, מכל מקום יש בו קצת דקצת מאותו ענין, והזמין לו השם יתברך ראייה זהו או שמיעה זו, כדי שישים אל לבו לשוב ולתקן הפגם ההוא, ועל ידי זה ישוב גם האיש הזה העושה רע, כי הוא תלוי בו ולכן אין לאדם לדבר לשון הרע על חבירו אף שראה אותו עובר עבירה, או ששמע מאיש מהימן שעשה עבירה, דהא מזה שהוא ראה או שמע הדבר ההוא, מזה יראה שמסתמא גם בו בעצמו יש מקצת מאותו הדבר, ומוטל עליו לתקן אצלו הדבר ההוא, ועל ידי זה יתוקן גם האיש העושה רע וכו':

(ערבי נחל פ' לך, אמתחת בנימין קהלת בפ' את הכל ראיתי)

פירוש קכח

שמעתי בשם ריב"ש שאמרו לו פעם אחד על אחד מישראל שחילל שבת, השיב הריב"ש שבעצמו יש לו חלק בעבר הזו, כי הוא בעצמו עשה מעין זה, במה שהשתמש עם תלמיד חכם שדומה לשבת (עיין בזוהר הקדוש פ' צו דכ"ט ע"א) ונתפשט עבירה זאת עד שנתגשם ועבר אותו האחד עברה גמורה שחילל שבת:

(רב ייבי תהלים כ"ב).

פירוש קכט

אמר הרב בוצינא קדישא איש אלקי הבעל שם טוב ז"ל נשמתו בגנזי מרומים, שאין במציאות שיהיה אדם רואה לאחד עובר עבירה, אלא אם כן יש בו שמץ מנהו, מאותה עבירה עצמה או דוגמתה, על דרך משל אם רואה לאחד שבא על אשת איש, מסתמא שיש בו שמץ מזה, מעין אותה עבירה, והיינו גאוה שאמרו חכמינו ז"ל (בסוטה ד"ד ע"ב) כל המתגאה כאילו בא על אשת איש, או שרואה שעובר עבודה זרה מסתמא שיש בו שמץ מזה והיינו כעס, שאמרו ז"ל (זוהר בראשית דכ"ז ע"ב) כל הכועס כאילו עובד עבודה זרה, ועל דרך זה בכל העבירות, ומראין לו מן השמים, כדי שיזכור ויעשה תשובה. ואמרו מגידי אמת שפעם אחת ראה הבעל שם טוב הקדוש נשמתו בגנזי מרומים לאחד שחילל שבת, פשפש ומצא בעצמו ששימש עם צורבא מרבנן טרם שלמד ממנו דברי תורה, והיינו חילול שבת כי תלמיד חכם דומה לשבת:

(שפתי צדיקים וירא, תורי זהב פינחס).

פירוש קל

מקובל בידינו מאת תלמידי הבעל שם טוב זללה"ה, אפילו הצדיק כשרואה איזה עבירה באיזה אדם, הנה זה ודאי אינו במקרה, ולמה הזמין השם יתברך אשר הוא יראה אותה עבירה, על כרחך הוא שיש בידו גם כן שמץ מה מדוגמת אותה העבירה, והראוהו מן השמים בכדי שיפשפש במעשיו, וספרו מתלמידי הבעל שם טוב שאירע שראה באחד שחילל שבת בפרהסיא, ועמד משתומם למה הראוהו כזאת, ופשפש במעשיו דעל כרחו יש בו עון כזה, פשפש ומצא ששמע מקרוב זילותא דתלמיד חכם (שנקרא שבת כאמרו בזוהר) ושתק:

(בני יששכר, תשרי מאמר ד' אות ו').

פירוש קלא

וכל אשר יקרא לו האדם נפש היה הוא שמו. שמעתי ממורי כמו שתפיסת הגוף הוא בגשמיי שאוחז בגופו, כך תפיסת הנשמה הוא על ידי קריאת שמו, גם בישן ניעור משינתו בקראו שמו:

(תוי"י שמות דמ"ב ע"ד).

פירוש קלב

הנשמה הוא בחינת השם, כמו ששמעתי ממורי, ונתן מופת, כי בקריאת שמו והוא ישן, נתעורר מהשינה:

(תולדות יעקב יוסף פ' תצא דקצ"ז ע"ג).

פירוש קלג

קבלנו מרבותינו היות שם האדם הוא שורש נשמתו באותיות על שמו, וכן תמיד ראוי לו ליחד יחוד שמו, כי יש בו ניצוץ מזה השם אשר הוא חי בו, כי אם לא היה לו מצד זה חיותו, לא היה אפשר לחיות רגע אחת, ואמרו ז"ל בשם אדונינו הבעל שם טוב מופת על זה ונדבר במקום אחר:

(בית ישראל פ' נח).

פירוש קלד

המקובל אצלינו מרבותינו, אשר עיקר נפש והנשמה הוא שמו של האדם, כח הצירוף אותיות, אשר בא לתקן בזה העולם, וכח היחוד אשר צריך לייחד שמו ברוך הוא וברוך שמו, וכן קבלתי בשם הבעל שם טוב, והוא דבר ידוע ומפורסם בתפלה, וביחוד בתפלה על החולים וכל צרה שלא תבא על האדם, הוא בהזכיר שם החולה ולעשות היחוד בשמו, להמתיק הדין האחוז באותיות שמו, ולעשות מן שם אלהים או אדני וכיוצא אשר

הדינים ח"ו יונקים מהם, לעשות מהם שמות הוי"ה או אהי"ה שמות הרחמים, והכל על ידי צירופי אותיות, הידוע לבעלי עבודה היודעים לרצות את קונם בלבם ובנפשם, כאשר שמענו וראינו מפעלות תמים דעים ברוך הוא וברוך שמו, ואין להאריך בזה למביני מדע כי סוד גדול הוא זה וראוי להעלימו בכתב, ויש לזה סמך בזוהר הקדוש בכמה מקומות (ובפרט בפ' נח ד"ס ע"א) אשר שם שמות (תהילים מ"ו:ט'), שמות וודאי דהא שמא גרים לכולא וכו' דכאן אינון צדיקייא דרשימין ברשימו דגושפנקא דמלכא למיהוי בשמיא רשימין יעו"ש:

(עטרת צבי, בזוה"ק ויצא דקנ"ג ע"ב)

פירוש קלה

כל אחד מישראל עסק עבודתו הוא לפי שמו, וכמו שאמר הבעל שם טוב ז"ל על פסוק וכל אשר יקרא לו האדם נפש חיה הוא שמו:

(דברי שלום בדרוש לחנוכה, פינחס דנ"ח ע"ג).

פירוש קלו

ויקרא האדם שמות לכל הבהמה ולעוף השמים ולכל חית השדה, ידוע לנו ממרן הבעל שם טוב ששם אדם הוא עצם החיות, וכל הבהמות ועופות וחיות לפי ערך ניצוצי אותיות התורה כך שמו, והוא נשרש בשר שלו עד עדי עד והבן, ועיין בתיקונים (תיקון נ"ז) שקרא אדם שמות כל חיות הקודש, ולפי שרשו בספירות כך שמו:

(היכל הברכה בראשית דנ"ד ע"א).

פירוש קלז

ותתן נם לאשה עמה ויאכל. קבלה ביד הצדיקים שהבעל שם טוב ז"ל היה מאותן הנשמות שנסתלקו וברחו קודם חטא עץ הדעת, ולא טעמו מעץ הדעת כלל, וענין הסתלקות הנשמות קודם חטא עץ הדעת, נמצא בספר שער הגלגולים ע"ש:

(בית אהרן ברמזי אבות ממהר"א ז"ל).

פירוש קלח

ויאמר לו איכה. ובגמרא (סנהדרין דל"ת ע"ב) דרשו שהיה מין וכופר בעיקר ע"ש, ובתיקונים איתא (זוהר בהר בר"מ דקי"א ע"ב) כי שלשה אבות תקנו חטא אדם הראשון מה שחטא בעבודה זרה וגילוי עריות ושפיכות דמים, שהוא סוד פגו בג' קוין, ולפי מה ששמעתי בשם מורי, חטא עבודה זרה תיקן אברהם שהוא קן אמצעי, יעקב תיקן גילוי עריות שהוא קן ימין בסוד (בפ' קדושים) ואיש אשר יקח את אחותו חסד הוא, ואל תתמה איך אברהם תיקן קו אמצעי ולא קו החסד שהוא מידתו, כי זהו סוד שאמרו

חכמינו ז"ל (תולדות רבתי פס"ג סי' ב') יעקב אשר פדה את אברהם (ישעיהו כ"ט:כ"ב) יעקב פדה את אברהם מכבשן האש, שהוא על דרך הנזכר, כי בו כלול הכל שנקרא איש תם יושב אוהלים, כתרגומו גבר שלים, רז"ש אנכי ה' אלהיך שבו נכלל כל תרי"ג מצוות וזהו (תהילים ק"ד:כ"ד) כולם בחכמה עשית רק החסד שבו כלול ת"ת, ע"ש:

(תוי"י פ' שלח דקמ"ט ע"א).

פירוש קלט

ואת להט החרב המתהפכת לשמור את דרך עץ החיים. יש להט החרב המתהפכת לשמור את דרך עץ החיים שכשאדם רוצה לדבק מחשבותיו בעולמות העליונים, בבורא יתברך שמו, אין מניחין אותן הקליפות, ואף על פי שאינו יכול, ידחוק עצמו בכל כחו פעמים הרבה בתפלה, אזי ידבק עצמו בהבורא יתברך שמו ויכנוס בעולמות העליונים, ויחזיק עצמו באמונה, שיאמין שמלא כל הארץ כבודו, וזהו בהיותו בעולם העליון באמונה שלימה, דכתיב (חבקוק ב':ד') וצדיק באמונתו יחיה:

(צוואת הריב"ש ד"ז ע"א).

פירוש קמ

הלא אם תיטיב שאת ואם לא תיטיב לפתח הטאת רובץ וגו', בשם הבעל שם טוב הקדוש זכותו יגן עלינו, האדם צריך להיות תמיד בדרך הממוצע, לא בהתנשאות ולא בשפלות ח"ו, וזהו, אם תיטיב שאת, כשטוב לו יש לו התנשאות, ואם לא תיטיב יש לו שפלות, ולפתח חטאת רובץ, אבל כל זה לא טוב, רק, נע ונד תהיה בארץ, שתמדי יהיה לא בהתנשאות ולא בשפלות ועצבות, רק פעם כך ופעם כך, והיינו אם יבא לו בתנשאות יכריע את עצמו לצד השני, ואם ירגיש שיבא לו עצבות יכריע את עצמו להיפוך.

והנה משה הוא בחינת הדעת, והר סיני הוא רומז לשני הפכיים, הר הוא בחינת גאות וסיני הוא בחינת שפלות וזהו (בפ' בהר) וידבר ה' אל משה בהר סיני, שצריך האדם ליקח בחינת משה בחינת דעת לשני המדות הללו הר וסיני, שיהיה בידו המשקל נגד היצר הרע לפעמים בבחינת הר ולפעמים בבחינת סיני כי דרכו של יצר הרע להגיס דעתו של אדם בבחינת הר, ולפעמים עושה את עצמו כיצר טוב להשפילו בשפלות, בכדי למנוע אותו מעבדות השם יתברך, ואז נקרא בבחינת סיני, ועצה לנגד מדה זאת מדת השפלות הוא לומד הלא יהודי אני ונגד הגדלות, העצה הוא להשפיל עצמו מצד שפלות החומר, והכל על ידי בחינת הדעת:

(צרור החיים ד"י ע"ב).

פירוש קמא

ואליך תשוקתו ואתה תמשל בו. משל ששמעתי, שהיה מלך אחד על כמה וכמה מדינות קרובים ורחוקים, ולמקצת הימים רצה לעמוד על ענין בני המדינה אם הם עובדים אותו באמת, ושלח אחד מעבדיו וכסות ולשון שינה, כאילו הוא מלך הרוצה להלחם עם מלך זה, ויש שעמדו להלחם נגדו, ויש שאמרו מה לנו להלחם, אי מר מלכא אנא עבדא וכו'. עד שבא זה למדינה אחת שהיו חכמים גדולים, וחקרו הענין, איך אפשר שיהי דבר זה כפשוטו, מכמה טעמים, וודאי שהוא שליח המלך לנסות לבני אדם אם ימדדו במלך, לכך יצאו לקראתו ואמרו לו הדברים, והוטב בעיניו על חכמתם, ופנה לדדכו.

והנמשל מובן שזהו שנזכר בזוהר (תרומה דקס"ג ע"א) ענין היצר הרע נמשל לזונה שציוה המלך לפתות את בנו וכו' יעו"ש, הגם שיש בזה ענין פנימי כמו ששמעתי ממורי ענין ווידוי אשמנו, שהמלך בעצמו כסות ולשון שינה ובא לכבוש המלכה וכו' ודי בזה למבין, והוא דבר גדול כאשר קבלתי ממורי שבכל צער האדם בגשמי וברוחני שאם נותן לב שגם בזה הצער הוא השם יתברך בעצמו, אלא שהוא דרך לבוש, וכאשר נודע לו זה הוסר הלבוש ונתבטל הצער וכל גזירות רעות והאריך בזה ודפח"ח. וכאשר שמעתי ממנו גם כן ענין ה' אלפין אמר אויב ארדוף אשיג אחלק שאלופו של עולם הוא כאן בהסתר ודפח"ח:

(תוי"י ויקהל דע"ה ע"ב).

פירוש קמב

משל מלך אחד שמושל בכיפה, ושלח אחד מעבדיו שינסה המדינות, כאילו הוא עבד מורד באדונו, וקצת המדינות עשו עמו מלחמה ושלטו עליו, וקצת מדינות השלימו עמו, ובמדינה אחת היו חכמים והרגישו שזהו רצון המלך עושה וכו', יעו"ש, והנמשל מובן, שיש בני אדם שעושין מלחמה עם היצר הרע שעושה עצמו כאילו הוא עבד מורד באדונו, שמפתה בני אדם שלא יעשו רצון הבורא ומלך העולם, ועומדין כנגדו עד ששלטו ביצר, על ידי גודל המלחמה וסיגופים גדולים, ויש בני אדם שהרגישו שהוא עושה רצון הבורא, ושם מלובש שמו הקדוש מן ע"ב שמות הקדושים **סאל** שהוא ממתיק לסמא"ל, וזהו שכוונת שם הקדוש **כוזו** שבכל מקום יש כ"ו [גימטריא] שם הוי"ה בזו ובזו וכמו ששמעתי זה ממורי והבן:

(תוי"י ויקהל דע"ה ע"ד).

פירוש קמג

שמעתי בשם ש"ב מהר"י משל אחד (בענין המשמרות שניתקנו) למלך שהיו לו כמה מדינות, פעם אחד ביקש לחקור אם המה באמנה אתו ובחר אחד מעבדיו עם כמה חיילות שילכו למדינות ולומר שהוא מורד במלך, אז יבחנו מי הם שיתקרבו אליו ומי שילחמו במלחמה כנגדו, וכך עשה, ולכד כמה מדינות, ואיזה מדינות עשו משמורות לשמור פתחי העיד נגד המורד, שלא ילכוד המדינה, ועשו משמר פלוני ביום פלוני וכיוצא בזה, והגבור מהם יהיה בפתח המדינה הלהבין מקול הקריאה אם ניגש השונא למדינה, והנה נמצא בהם חכם אחד שנתן לב להבין הדבר, איך אפשר שיתן המלך הגדול מקום לעבד נבזה למרוד בו עם מעט מזעיר חיל, אין זה כי אם לנסות בו המדינה, והלך זה החכם ודיבר עמו תחנונים ומלט העיר והמדינה בחכמתו.

והנמשל מובן כי היצר הרע שהוא מורד באדונו בכוונת הבורא, שיראה מי שיתקרב אליו ומי ילחום כנגדו, והאיש המשכיל יבין בכוונת היצר הרע לשם שמים לעשות רצון הבורא, בתחנונים ידבר רש עם המורד שכוונתו לעשות רצון השם יתברך, אם כן הפדד מעלי וכו':

(חוי"י פ' נח די"ג ע"ב).

פירוש קמד

שמעתי כי לשעבר היה היצר הרע רק לדחותו מעולם הבא, מה שאין כן עתה, נתחכם לדחות את האדם מעולם הזה ומעולם הבא, כגון טרדת הפרנסה אשר יומם ולילה לא ישקוט, ואין לו מנוחה בעולם הזה, ומכל שכן שאין לו פנאי לפקח בעניני עולם הבא ונדחה משניהם וכו' :

(תוי"י פ' נח די"ג ע"ב)

פירוש קמה

שמעתי משל באחד שהפציר בחבירו לקנות ביתו ולא עלתה לו, עד שקנה בדמים מרובים שיהיה לו מקום בביתו דק על מסמר אחד, עד שזה היה סיבה שהוכרח המוכר לעקור מביתו לגמרי כך הענין כשיש מקום לקליפות ויצר הרע לשלוט באדם באבר אחד ח"ו, אזי הוא סיבה להסתלקות הקדושה ח"ו מכל וכל:

(תוי"י תצוה דע"ב ע"א).

פירוש קמו

שמעתי בשם מורי ביאור משנה (זבחים דמ"ז ע"א) קדשי קדשים שחיטתן בצפון וקדשים קלים שחיטתן בכל מקום, שהיצר הרע בא אל התלמיד חכם בדמות יצר טוב לעשות

מצוה, מה שאין כן להמוני עם ודפח"ח:
(תולדות יעקב יוסף פ' תשא דע"ד ע"ב, שופטים דקפ"ט ע"ב).

פירוש קמז

שמעתי ממורי פירוש הש"ס (שבת דע"ה ע"א) שוחט משום מה מיחייב משום צובע, וחד אמר משום נטילת נשמה, ופריך משום צובע וכו' אלא אף משום נטילת נשמה, כי היצר הרע נידון לעתיד (סוכה דנ"ב ע"א) וקשה הא לכך נברא, וצריך לומר שבשביל זה נענש שעושה עצמו ליצר טוב וכו', ובזה יובן השוחט דעלמא חייב, וקשה הא לכך נברא, ומשני משום צובע שהוא צובע עצמו ברמות יצר טוב ועל ידי זה נוטל נשמה ופריך וכו', ומשני אף נטילת נשמה ודפח"ח:
(ס' בן פורת יוסף דקכ"ז ע"א).

פירוש קמח

שמעתי טעם למה נענש היצר הרע (שהוא מלאך המות) לעתיד הא עושה שליחותו יתברך שמו כמבואר בזוהר (תרומה דקס"ג ע"א) משל לזונה, וביאר על פי ביאור הש"ס (שבת דקי"ג ע"ב) וכי דדכו של בועז לשאול בנשים אלא דבר צניעות וחכמה ראה בה, וקשה האיך מתורץ קושיא הנ"ל וכו' ותירץ כי כאשר האשה מתחלת להרהר באיש על ידי זה נתעורר הרהור באיש וכו' מה שאין כן בצנועה ובזה יובן וק"ל, והכי נמי יש לפרש אם הזונה מפתה הבריות לקיים שליחות האב יתברך שמו, בלי הרהור, אז אינה גורמת הרהור לאיש, מה שאין כן אם כוונת הזונה לדעתה לוכו' ודפח"ח:
(בן פורת יוסף דק"ז ע"ד).

פירוש קמט

מבואר בש"ס דסוכה (דנ"ב ע"א) שלעתיד שוחט הקדוש ברוך הוא למלאך המות וכו' יעו"ש, אמנם ששמעתי ממורי זלה"ה ענין שחיטת יצר הרע לעתיד לבא שמוציא ממנו הרע שהוא אות **מ** ונשאר **מא"ל** והוא שמו יתברך וכו' ודפח"ח:
(תולדות יעקב יוסף פ' קדושים ד. צ"ח ע"ד)

פירוש קנ

שמעתי ממורי בשם הרמב"ן כו' כלל גדול בדרכי האדם להתנהג בהן בין בדבר מצוה בין בעסקיו אם ירצה לקיים (משלי ג') בכל דרכיך דעהו שיהיו כל מעשיו לשם שמים, לא להנאת עצמו, בהזדמן לו דבר אחד ונפשו חשקה לעשותו, תחלה יסיר מדבר זה כל צד הנאה שיש לו אם יעשה דבר זה, ואז כשיסיר מדבר זה הנאת ותועלת עצמו, אז ישכיל, ויכול לחשוב בנקל כל חלקי הסותר, ולברר הבינוני הצודקת, אם לעשותו, או לא יעשה

הדבר הזה, ואז בהסר הנאת עצמו ישכיל, ושמור כלל זה:

(תוי"י פ' עקב דקפ"א ע"ב).

פירוש קנא

כלל גדול מה שקבלתי מגדול אחד, ובו תחזיק ואל תדף, והוא תועלת גדול הן בעבדה השם יתברך, או במילי דשמיא, או במילי דעלמא, והוא, כי אחר שהסכים שכלך באיזה דבר לעשותו, בהחלט גמור, שכדומה לך שהוא הנכון בלי לשנותו, מכל מקום תראה מיד להפוך הדבר בשכלך, שמא הנכון הוא היפך לזה, ומאן מפים הזה הוא הנכון או זה הנכון, ויבא לך צד ההכרעה מבין שני ההפכיים, איזה דרך ישכון אור, מה שאין כן במחליט דעתו על צד אחד, איכא למיחש לכמה קלקולים, והחוש והנסיון מעיד על זה ודפח"ח:

(תוי"י משפטים דמ"ט ע"א).

פירוש קנב

שמעתי ממורי שאמר בשם הרמב"ן, כי דבר שיש לו לאדם הנאה ממנו, אז יכול למצוא ראיה להתיר האיסור, על כן צריך תחלה להסיר כל הנאתו מזה כו', כי תיבת אין יש לו שני משמעות:

(בן פורת יוסף דקכ"ו ע"ד).

פירוש קנג

לפעמים מטעה היצר הרע לאדם ואומר לו שעבר עבירה גדולה, אף על פי שבאמת אינו אלא חומרא בעלמא או שאינה עבירה כלל, וכוונתו שיהיה האדם בעצבות מכח עה, ויבוטל בעצבותו מעבדות הבורא יתברך שמו, וצריך האדם להבין הרמאות הזה, ויאמר ליצר הרע איני משגיח על החומרא שאתה אומר, שכוונתך לבטל אותי מעבודתו יתברך שמו, ושקר אתה דובר, וגם אם הוא באמת קצת חטא, יותר יהיה נחת רוח לבוראי כשלא אשגיח על החומרא שאתה אומר לי לגדום לי עצבות בעבודתו יתברך שמו, אדרבה אעבוד אותו בשמחה, כי זהו כלל גדול, כי אין כוונתי בעבודה לצורך עצמי רק לעשות נחת רוח לפניו יתברך שמו, ואם כן אף אם לא אשגיח על החומרא שאתה אומר, לא יקפיד הבורא יתברך שמו עלי, כי כל עיקר מה שאיני משגיח עליך הוא מחמת שלא אבטל מעבודתו יתברך שמו, ואיך אבטל מעבודתו אפילו רגע אחד, וזהו כלל גדול בעבודת הבורא שיזהר מעצבות כל מה שיוכל:

(צוואת הריב"ש ד"ה ע"ב).

פירוש קנד

ואל ירבה בדקדוקים יתירים בכל דבר שעושה שזהו כוונת היצר לעשות לאדם מורא שמא אינו יוצא בדבר זה כדי להביא אותו לעצבות, ועצבות הוא מניעה גדולה לעבודת הבורא יתברך שמו, ואפילו נכשל ח"ו בעבירה לא ירבה בעצבות, שיבוטל מעבודה, רק שיעציב על העבירה ויחזור לשמוח בהבורא יתברך שמו, כיון שהוא מתחרט בחרטה גמורה ובדעתו שלא ישוב לכסלתו בשום פנים ואפילו כשיודע בוודאי שאינו יוצא בדבר אחד מחמת מניעות הרבה לא יהי עצב ויחשוב שהבורא יתברך שמו בוחן לבות וכליות ויודע שרצונו לעשות מן המובחר, רק שאינו יכול, ויחזיק עצמו לשמוח בבורא יתברך שמו כמו שכתוב (תהילים קי"ט:קכ"ו) עת לעשות לה' הפרו תורתך, שפעמים יש מצוה שיש בה קצת נדנוד עבירה, אל ישגיח על היצר הרע שרוצה לבטלו מלעשות המצוה, ויאמר ליצר הלא אין כוונתי באותה המצוה רק מה שאני רוצה לעשות נחת רוח לבוראי יתברך שמו במצוה זו, ובזה יסתלק היצר הרע ממנו בעזרת השם יתברך, אבל מכל מקום צריך להבחין בשכלו אם יעשה המצוה הזאת אם לאו:

(צוואת הריב"ש ד"ו ע"א).

פירוש קנה

יש שני מיני אדם, אחד שהוא רשע גמור שיודע רבונו ומכוון למרוד בו, ויש שהיצר הרע סוגר את עיניו ומדמה לו בעיניו שהוא צדיק גמור, וגם בעיני הבריות שהוא צדיק גמור, ובאמת אף שהוא לומד בתמידות ומתפלל ומסגף את עצמו, לריק יגע כי אין לו דבקות בבורא יתברך שמו ואמונה שלימה, כראוי להיות דבוק בכל עת בו יתברך שמו, ואינו יודע איך הוא העבודה כמו שראוי, ללמוד ולהתפלל ולעשות מצוה לשמה, וחילוק ביניהם הוא כך, הרשע הגמור אפשר שיהיה לו מעלה תרופה למכתו כשיבא לו התעוררות התשובה, ושב אל ה' בכל לבו, ויבקש מהשם יתברך שיורהו בדרך ישכון אור, אבל השני אין לו שום תקנה, כי טח עיניו מראות את הבורא יתברך שמו וגדלותו ועבודתו, וצדיק הוא בעיני עצמו ואיך ישיב בתשובה, ומזה הטעם כשיצר הרע מפתה את האדם לעבירה מראה לו כאילו עשה מצוה כדי שלא ישוב לעולם, וזהו הרמז בפסוק (תהילים ל"ו:ד') דברי פיו און ומרמה, שיצר הרע מרמה את האדם בעבירה, שמראה לו שעושה מצוה, ולזה חדל להשכיל להיטיב, שיחדל מלשוב לעולם, וגדולה מזה, און יחשוב על משכבו, רצה לומר גם בזה מרמה אותו שכשהוא נופל למשכב הוא מתפלל להשם יתברך שירפאהו מחליו על ידי זכות תורתו ומצוותיו שעשה, ואינו יודע שבזה

הוא מזכיר עונותיו שהכל הוא פיתוי היצר הרע:
(צוואת הריב"ש ד"ח ע"א).

פירוש קנו

שמעתי בשם מורי פירוש הש"ס (גיטין דמ"ז ע"א) ריש לקיש זבין נפשיה ללודאי וכו' חייתא ופלגא וכו', והעולה מדבריו כי אחר שזכה להתפלל בתכלית השלימות, או למד בתכלית, בא יצר הרע אחר כך כמה נאה מעשיך וכו', וזהו חייתא ופלגא וכו' ודפח"ח:
(תוי"י פ' נשא דקל"א ע"ג)

פירוש קנז

ביאור מרן הריב"ש זצ"ל על מאמר ריש לקיש זבין נפשיה ללודאי האוכלים בני אדם.
כי באמת בכל תאוות עולם, יש ניצוצי בחינות בני אדם, קומה שלימה והצדיק מתקנם, ומי שהולך אחר תאוות לבו, אוכל ומשחית את בני אדם, וריש לקיש נפל תחת תאוות הזמן, שנתגבר עליו היצר והקליפות בפיתויין ומתוקי דלישנא כנודע, שיתענג בעונג מר ורע, והצדיק הזה התגבר על הכל והרג את כולם, כל כחות רעות והקליפות, וכשרואה היצר שאין בו תוחלת שיתגבר להרשיע ולפתות את הצדיק, אז אומר לו ראה כמה מעשיך נאים ביותר, כי כל העולם הולכים אחר תאוות לבו ואתה בלבדך צדיק וקדוש וחסיד, ובזה מתגאה על כל, והגאוה הוא ממש עבודה זרה, וצריך להכות גם את זה, וזהו חיותא ופלגא, כי אחר שממית אותו צריך עוד לפלגא חיותא להנצל מגאוה שילך בדרך הממוצע, צדיק אוכל לשובע נפשו, וכל מעשיו יהיו לשם שמים כל אחד לפי השגתו יש ביחודים ובאהבת ישראל, ויש בדרך אחר, וישלים עם יצרו להפכו אל הטוב, וקליפות נגה חציו טוב וחציו רע, וכשעושה שלום, נהפך חציו של טוב אל הקדושה וחציו של הרע נדחה, וזהו הדרך הנכון, מתחלה כשמתגרין בו שלש קליפות הטמאות, צריך לפרוש עצמו מכל וכל מתאוות עולם הזה בסיגופים ותעניות הרבה, עד שממית כח הרע, וזהו חיותא, וכשכבר המית כח הרע יתנהג בדרך הממוצע, באהבת ישראל ובהכנעה, ויחזיר חציו הטוב של נגה אל הקדושה על פי דרך התורה וחציו ידחה וזהו ופלגא, כך עולה מדברי מרן אלקי הריב"ש זצ"ל:
(נוצר חסד אבות ריש פ"ג).

פירוש קנח

איזה גבור הכובש את יצרו (אבות פ"ד), יש להבין לשון איזהו, שמשמע שמדבר משני בני אדם, ושואל איזה מהם גבור, והוי ליה לומר מי נקרא גבור, ועוד יש להקשות

שמלשון הכתוב משמע איפכא שהכתוב אומר טוב ארך אפים מגבור משמע מי שהוא מאריך אף דהיינו הכובש את יצרו חשוב יותר מגבור.
ויש לומד דיש שני מיני צדיקים, א' שאין מניח היצר הרע לקרוב אצלו, וקודם בואו אליו מרחיקו מעליו, ויש צדיק שמניחו לבא אצלו אך כובשו שלא להסיתו לעבירה, למשל, היצר הרע מסיתו לחמדה, ואומר ליצר הרע אני אעשה כדבריך שאלך אחר חמדה אך אחר חמדה של מצוה, והולך ולומד תורה בחשק גדול ובחמדה גדולה, וכן בכל דבר שמסיתו למדה רעה הוא לוקח אותה המדה לעבודת הבורא.
אך מי מהם יותר משובח, וודאי הב' יותר משובח, והוא על דרך משל אדם שישן בחנות לשמור הסחורה ולא היה הדלת סגור בבריח חזק, ושמע באמצע הלילה שגנב אחד בא ועושה תחבולות לפתח הדלת, וכאשר שמע זה היה ירא לנפשו והתחיל לצעוק בקול גדול לבני ביתו שיבואו, וברח הגנב מחמת הצעקה, ומעשה כזה אירע לאיש אחר גם כן, רק שאותו האחר כששמע שגנב בא שתק כמו שאינו שומע, וכשבא הגנב לחנות בפנים תפס אותו ואסר אותו בנחושתיים, אבל לא היה רוצה לצעוק כדי שיברח הגנב, כי אמר אם יברח הגנב עכשיו, שמא יבא עוד בלילה זו או בלילה אחרת, ושמא אז אהיה נרדם בשינה ולא אשמע, ויעשה הגנב מה שלבו חפץ, לכן אעשה לו דבר זה שלא יגנוב עוד, והנמשל מובן מאליו.
וזהו פירוש איזהו גבור וכו' כלומר איזה מב' צדיקים הללו נקרא גבור, ואמר הכובש וכו' ולא זה שאינו מניח את היצר הרע לקרוב אצלו כלל, שנאמר טוב ארך אפים מגבור, רצה לומר זה שהוא מאריך אף דהיינו היצר הרע נקרא אף, שהיצר תמיד אצלו ועם כל זה הוא כובש אותו, זהו טוב ומשובח יותר מהצדיק הא' שאינו מניחו ליקרב אצלו כנ"ל ומושל ברוחו, רצה לומר מי שהוא מושל על היצר הרע וכובש אותו הוא יותר משובח מלוכד עיר, כי מי שהוא לוכד עיר בוודאי מגרש את התושבים תחלה ואחר כך בא לעיר, אבל זה אינו מגרש את היצר הרע רק כובשו:
(כש"ט דט"ז ע"א בקצרה, והוא בליקוטים יקרים ד"ג ע"א).

פירוש קנט

איזהו חכם הלומד מכל אדם (אבות פ"ד) גם מיצר הרע, כרבי מאיר שנקרא חכם (הוריות די"ג ע"ב) תוכו אכל וקליפתו זרק (חגיגה דט"ו ע"ב) וכו' ונמשך לו יתרון אור מחושך של עצמו, ומכל שכן שיש יתרון אור מחושך של זולתו וכו':
(צפנת פענח דפ"ג ע"א)

פירוש קס

ביאור משנה איזהו חכם הלומד מכל וכו', והעולה משם כי ר' מאיר תוכו אכל וקליפתו זרק, והכוונה כי קליפתו יזרוק, שלא ישמע ליצר הרע בגוף העבירה, ותוכו אכל, דהיינו שיקח מוסר לעצמו מן החשק של עוברי עבירה והחשק של אנשי החומר בגשמיי מזה יבוא לחשוק ברוחנייי:

(בן פורת יוסף דק"י ע"ד).

פירוש קסא

איזה חכם הלומד מכל אדם. גם מיצר הרע ואז נעשה גם היצר הרע יצר טוב, וזהו שאמרו איזה גבור הכובש את יצרו, ולא הרגו רק כובשו תחת ידו לעבוד בו עבודת ה':

(צפנת פענח די"א ע"ג)

פירוש קסב

אם חושק לאיזה מצוה יראה וישתדל לעשותה, ואל יבטל אותו היצר הרע לומר שהוא דבר שיוכל לבא לידי יוהרא, אף על פי כן לא יבטלנה, אך יזהר מאוד אף שיבא לו התפארות באמצע המעשה, ירחיק אותו בחוזק ובהתלהבות ובוודאי לבסוף יעשה לשמה ממש בלא שום התפארות, שמתוך שלא לשמה בא לשמה (פסחים ד"נ ע"ב), וירבה במצוות כל מה שיוכל והקדוש ברוך הוא יעזור לו שיהיה בלא פנייה אך יתחזק עצמו בכל יכלתו:

(צוואת הריב"ש ד"ו ע"ב).

פירוש קסג

זהו כלל גדול כשיבא לאדם איזה מצוה במחשבה אל ימנע מלעשותה משום יוהרא או משום איזה פנייה, כי בוודאי מתוך שלא לשמה בא לשמה, כי גם במעשה טובה יפעול למעלה כלי טוב, ובמחשבה נעשה למעלה פנימיות הכלי:

(לקוטי אמרים דכ"ז ע"ב, צוואת הריב"ש ד"ו ע"ב).

פירוש קסד

דברי פיו און ומרמה חדל להשכיל להטיב (תהילים ל"ו:ד') פירוש, דבריו של היצר הרע, חדל להשכיל להטיב, פירוש, דוודאי אין היצר הרע מפתה לאדם שלא ילמוד כלל, כי ידוע לו שאין האדם שומע לזה כלל, כי כאשר לא ילמוד כלל, לא יהיה חשוב בעיני הבריות, ואינו נקרא למדן, אך היצר הרע מפתה אותו שלא ילמוד איזה דבר שיבא לו מזה יראת שמים, כמו ספרי מוסר, או שלחן ערוך, לידע הדין על בריו כו', וזהו חדל היצר הרע להאדם להשכיל להיטיב, ר"ל שהוא מונע אותו לעסוק גם בלימוד זה שיבא

להאדם טובה בלימודו דהיינו יראת שמים:
(צוואת הריב"ש די"ד ע"א).

פירוש קסה

שמעתי ממורי פירוש הכתוב (תהלים קי"ט) חשבתי דרכי ואשיבה רגלי אל עדותיך, והענין כי אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא (קהלת זיי"ן כ') ר"ל שלא יהיה בטוב ההוא שום פנייה וחטא זה אי אפשר, וביאר כי כשיעשה טוב בלי שום דבר רע, מתגרה בו יצר הרע, מה שאין כן כשרואה היצר הרע שיש בו תערובת חלק היצר הרע מניחו והולך לו ואז גומר הדבר ויעשה לשמה אחר כך וזהו שאמרו (ע"ז ד"ע ע"א) ישראל גנבים וכו', כי צריך לגנוב דעת היצר הרע בכל דבר מצוה, וזהו שאמר חשבתי דרכי כו' רצה לומר בכל דבר מצוה או קדושה, בהתחלה חשבתי דרכי להנאתי, הגשמיי, ואחר כך ואשיבה רגלי אל עדותיך, ר"ל רגלי ההרגל שהורגל שלא לשמה אז עשיתי לשמה, וזהו שאמר (תהלים קי"ט) חצות לילה אקום ר"ל לתועלתי הגשמיי, כי מיד שיתעורר משינתו לשם שמים אי אפשר [כל כך בנקל], אלא חצות לילה אקום לצרכי, ואז בדברי הטבע יכול להתגבר על הטבע שינת חצות:
(תוי"י חקת דקס"א ע"ב).

פירוש קסו

אמר הבעל שם טוב ז"ל בענין הכתוב (תהילים ס"ט:י"ט) קרבה אל נפשי גאלה שהוא תפלה על גאולה פרטית של הנפש שלו מגלות היצר הרע, וכשיגאל כל אחד גאולה פרטית, אז יהיה אחר כך גאולה כללית, ויבא משיח במהרה בימינו אמן, וידעו אותו מקטנם ועד גדולם לעשות הכל לשמו יתברך בלבדו:
(תשואות חן פ' וארא, ובהשמטות לפ' נח)

פירוש קסז

גדול עוני מנשוא, זה כלל גדול שבכל מה שבעולם יש ניצוצים הקדושים ואין דבר ריק מהניצוצים, אפילו עצים ואבנים, ואפילו בבל המעשים שאדם עושה, ואפילו עבירה שהאדם עושה יש בה ניצוצות השבירה, ומה הוא ניצוצות השבירה, הוא התשובה ובשעה שעושה תשובה על העבירה מעלה הניצוצות שהיו בה לעולם העליון, וזהו שכתוב (בפ' תשא) נושא עון, פירוש נושא ומעלה את העון למעלה, וזהו גדול עוני מנשוא היינו להרימו ולהעלותו לעולם העליון:
(צוואת הריב"ש די"ט ע"ב)

פירוש קסח

שמעתי ממורי פירוש הפסוק (מיכה ד"י"ן) נושא עון ועובר על פשע, ורצה לומר שהוא על דרך משל, שהיה ריב בין שני אנשים, וכשרוצין להתפייס זה עם זה, אז מתווכחין לידע מי חטא נגד מי, מה שאין כן כשאין רוצה להתפייס אינו נושא עונו, להוכיחו נגד פניו מה שחטא לו, וזהו שאמר נושא עון, רצה לומד שנושא עונו ומוכיחו על פניו, היינו כשרוצה לעבור על פשע, ודפח"ח, והכי נמי מצינו לשון שאת הוא שמחל על עונו כמו שכתוב אם תיטיב שאת והוא על דרך הנ"ל:

(ס' תולדות יעקב יוסף פ' תזריע דצ"ג ע"א).

פירוש קסט

ויהי אדם שלשים ומאת שנה וגו'. [הנה רבותינו ז"ל רמזו בפסוק זה ענין תענית כדאיתא בגמ' (עירובין די"ח ע"ב) היה ר' מאיר אומר אדם הראשון חסיד גדול היה כיון שראה שנקנסה מיתה על ידו ישב בתענית מאה ושלשים שנה וכו', לכן ראיתי לנכון להעתיק כאן אצל פסוק זה כל ענייני תענית שמצאתי על שם הבעל שם טוב ז"ל].

עיקר [התענית הוא] התשובה, שישוב מדרכיו הרעים, גם לא יתגאה, שאם מתגאה בתעניתא, לכלבא איתמסר, ואפילו יחיד שעשה תשובה מוחלין לכל העולם (יומא דפ"ו ע"ב) וכיון שכן, ישמח ביסורי התענית שמסר נפשו עליו, שבוודאי יפעל דבר גדול, ויישן בתחלה בשלשה ימים הראשונים כדי שיתחזקו המוחין אבל לא הרבה מאוד.

וישב פעם במקום זה ופעם במקום זה, וילך מעט, ואחר כך ישכב מעט, כדי לבטל צערו, וילמוד במחשבה לבד בלי דיבור כדי להקל צערו מעליו: פעמים יש יבשות בפיו ומר מאוד, ויראה לו היצר שכואב לו הראש ולא יוכל לסבול, וכשיבטח בחסד הבורא יתחזק כחו ולא יכאוב לו כלל.

ויכוון לעשות נחת רוח לבורא יתברך שמו בתעניתו, וכדי להקל צער מהשכינה הוא מקבל עליו צער, ויעבוד בשמחה, ויחשוב שהשכינה תסעוד אותו כמו שהוא סועדת שאר חולים, ויעזור לו השם יתברך:

(צוואת הריב"ש ד"ה ע"ב).

פירוש קע

יכוון בתענית אוי לי שבשביל תאוותי וכבודי הסרוח הכעסתי את המלך העליון וכו', לכך אני רוצה לענות את עצמי, להכניע תאוותי וכבודי, ואגרום למעלה שיכנע עבד תחת רבו ושפחה תחת גבירתה, ולקיים מצות תשובה, והריני רוצה לענות את עצמי כדי שאוכל לעבוד את השם יתברך באמת ובלב שלם באהבה ויראה, כדי שיהיה ייחודו על

ידי, לכך אני רוצה לענות את עצמי, וכדי להקריב את עצמי לקרבן לפניו יתברך שמו, אוי לי מה אני ומה חיי שאני רוצה להקריב חלבי ודמי וגופי ואשי ורוחי ונפשי וכחי ולבי וזרועותי לפניו, לפני בורא כל העולמות, וכל העולמות נעשו בדבריו, והכל כאין נגדו, ומכל שכן אני עפר ורימה ותולעה, ואין לי לבקש רק מחסדיו הגדולים שיוסיף לי כח להקריב הרבה קרבנות לפניו, ויפה לי לשמוח עצמי מאוד שזכיתי שנעשה מגופי ורוחי ונפשי כמה נחת רוח לפניו יתברך שמו, ועוד יפה לי לשמוח עצמי שנתן לנו דבר זה שנוכל בו להכניע את היצר הרע מעלינו, ואני רוצה להתענות בשביל שציערתי לקודשא בריך הוא ושכינתיה, וכדי להקל צערה גם כן אני רוצה לענות את עצמי, אוי לי מה נחשב עינויי נגד מה שציערתי אותה זה כמה שנים, ואין לי לבקש רק מחסדיו הגדולים שישגיח על עינויי, להקל צער משכינתיה, ויסר הקליפות מעלינו על ידי עינוי שלי, ואגרום למעלה שיסורו כל הקליפות מהשכינה, ותטהר ותייחד עם בעלה ביחוד גמור, בחסר וברחמים, ויהיה ייחוד מעילא לתתא על ידי עינוי ממוח ללב ומלב לכבד, ויריק שפעו גם עלי.

ואני בוטח בו יתברך שמו שהוא בורא כל העולמות בדברו, יש מאין, והכל כאין נגדו, והוא משגיח עליהם לתת להם שפע וחיות, וכל שכן שיכול להוריד לי כח, וישגיח בחסדיו גם עלי, ויצילני, שלא יבטל אותי היצר הרע בשום דבר, בעינויי, שיאמר לי שאני חלש ונתייבשו המוחין שלי, וכן כמה פיתויים, ולכן יש לי לבקש כח מחסדיו הגדולים, ושהוא נתן בלבי לעשות עצתי, ועזרני תמיד בחסדיו, גם היום יעזור לי, ויצילני מכל הדברים המבטלים אותי, גם מצדי אין נחשב עינוי שהכל מאתו יתברך שמו, אבל מצדי לא הייתי יכול לענות את עצמי כלל, הבזיונות ואני מוסר את עצמי להבורא כל העולמות בדיבורו אפילו לסבול כל העינויים וכל לשם ייחודו יתברך שמו, והריני רוצה לקיים מה שאמר הכתוב והייתם קדושים, ואני בטוח בחסדיו שיוסיף לי כח שאוכל לעבוד אותו באמת, ויעזרני שלא ידעו בני אדם ממעשי, ואין אני מתיירא מחולשה מחמת התענית, כי בלא זה כמה בני אדם חולים, ועוד שהשכינה סועד את החולה שנאמר (תהילים מ״א:ד׳) ה' יסעדנו על ערש דוי, ובחסדיו יסעדני גם כן, ואני הולך בדרך שאר בני אדם, ואין אני משנה, וחכמים אמרו (סוכה דנ"ב ע"א) כל הגדול מחבירו יצרו גדול ממנו, וכיון שאין אני משנה יכול אני לבטוח בו כמו שנאמר (תהילים ל״ז:ג׳) בטח בה' ועשה טוב, שעל המצוות רשאי לבטוח, ונאמר (ישעיהו מ׳:ל״א) וקוי ה' יחליפו כח, וגם אמרו ז"ל שהמת מתוך תשובה סימן יפה (עי' מדרש רות פ"ו בעובדא דאתר) ואפשר שבלא זה אהיה צריך להתגלגל על עוונות ועל שלא עבדתי את עבודת השם יתברך כראוי באהבה

וביראה, וגם אמרו (סנהדרין ד"ק ע"ב) אל תדאג צרת מחר, ולכן אין התענית נקרא שינוי ויכול אני לבטוח בו בהשם יתברך שיחזק את כחי לתענית:
(צוואת הריב"ש ד"ה ע"א)

פירוש קעא

לפעמים באמצע השבוע מתגבר עליו היצר הרע, ומראה לו כבדות גדול בתענית, ואומר לו שלא יכול לסבול וצריך האדם להבין בשכלו, שהיצר מקנא אותו שלא יבא למדרגה, והוא מקטרג בו מאוד. וכשיהיה חכם בדעתו ויתגבר על היצר, יגרום באותה שעה דבר גדול למעלה, כמו דאיתא בזוהר (תרומה דקכ"ח ע"א, ודף קפ"ד ע"א) דא יקריה דקודשא בריך הוא יתיר כד האי יצר הרע וסטרא אחרא איתכפיא בשביל פולחניה, בגין כך, מחמת שיש ליצר חשק גדול לבטלו מהתענית והוא מתגבר עליו, איתכפייא מאוד הסטרא אחרא:
(צוואת הריב"ש ד"ט ע"א)

פירוש קעב

ולפעמים ניתן רשות לשטן לעשות לו צער גדול, כדי לנסות אותו אם יעמוד בנסיון ויתגבר על היצר הרע, ואחר כך כשיגמור התענית, לא ירגיש כלל באותו התענית אותו הצער הגדול, שהרגיש באותה שעה, ויבקש רחמים מהבורא יתברך שמו, שיתן לו כח בעינים, שלא יתקלקלו מחמת התענית:
(צוואת הריב"ש ד"ט ע"א).

פירוש קעג

כשאדם יש לו חשק להתענות, אז צריך ליזהר שלא ליבטל מאותו דבר שהוא רוצה, אף על פי שיודע שטוב יותר לעבוד השם יתברך בשמחה בלי סיגופים כי הם גורמים עצבות, אבל מסתמא ידע אינש בנפשיה שצריך להתענות שעדיין לא תיקן נפשו כראוי, וכן יש כמה וכמה דברים שזה צריך לדקדק בהם מצד נשמתו, ולהחמיר על עצמו חומרות, וזה אינו צריך לדקדק כל כך:
(צוואת הריב"ש ד"ו ע"ב).

פירוש קעד

כשמתענה אדם אפילו משבת לשבת, לא יהיה לו פנייה אפילו קטנה, שיחשוב בלבו שהוא עושה דבר גדול שמענה את עצמו כל כך הרבה, ויזדכך מאוד בזה התענית, רק יחשוב בלבו מה מעשי נחשבים נגד עבודת המלאכים שעבודתם בתמידות להשם

יתברך, ואני טפה סרוחה וסופו לעפר:
(צוואת הריב"ש ד"ט ע"א)

פירוש קעה

איתא בגמרא (ברכות דל"ה ע"ב) הרבה עשו כרבי שמעון בן יוחאי ולא עלתה בידם, הכוונה הוא שהיו רוצים לעשות לעצמם סיגופים כדי שיבאו למדרגת רבי שמעון בן יוחאי, ולכך לא עלתה בידם, ולכן לא יכוון בעבודתו, רק לעשות נחת רוח לבורא יתברך שמו בלבד ולא שיבא למדרגה:
(צוואת הריב"ש ד"ו ע"א).

פירוש קעו

כל אחד צריך להתנהג על פי מדרגתו, מה שאין כן התופס מדרגה שאינה שלו, זה וזה לא נתקיימו בידו, וזהו שאמרו הרבה עשו כרבי שמעון בן יוחאי ולא עלתה בידם, ורצו לומר שלא היו בבחינה זו רק שעשו כרבי שמעון בן יוחאי שראו אותו בבחינה זו ולכך לא עלתה בידם, וכן שמעתי ממורי סברא זו ודפח"ח:
(בן פורת יוסף ד"ה ע"ב)

פירוש קעז

שמעתי ממורי ביאור (מכות כ"ב ע"א) בא חבקוק והעמידן על אחת שנאמר וצדיק באמונתו יחיה, כי מתחלה היה תענית יום אחר מספיק לכמה דברים נוראים:
(תוי"י פ' שמות דמ"א ע"ג).

פירוש קעח

שמעתי ממורי פירוש הש"ס הרבה עשו כרבי שמעון בן יוחאי ולא עלתה בידם, ר"ל שעשו כרשב"י לא מצד בחינתן רק שרוצה לעשות כמו שעשו אחרים, ובזה נשאר קרח מכאן ומכאן, כי מדרגתו אבד ומדרגת אחרים לא השיג:
(תוי"י פ' מצורע דצ"ד ע"א)

פירוש קעט

ויתהלך חנוך את האלהים וגו'. אמרו רבותינו ז"ל (הובא בילקוט ראובני בשם עשרה מאמרות) חנוך תופר מנעלים היה ועל כל תפירה ותפירה היה מייחד קודשא בריך הוא ושכינתיה ע"ש, שמעתי בשם מורי פירוש הפסוק (קהלת ט':י') כל אשר תמצא ידך לעשות בכחך עשה כי אין בשאול דעת וחשבון כו', הוא כך, דהמחשבה נקרא אין סוף **הוי"ה**, והמעשה הוא **אדני**, וכאשר מחבר המעשה עם המחשבה, בעת עשיית המעשה, נקרא יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה, וזהו שאמר כל אשר תמצא ידך לעשות בכח"ך

עשה, רצונו לומר כי המחשבה נקרא חכמה כח מה ותעשה המעשה בכחך שהוא המחשבה לחבר שניהם שהוא יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה כי אין בשאול וכו', ותיבת אין משמש למעלה ולמטה, ורצה לומר, שאם אינך מאמין בזה ותסתפק בזה, אז אין בשאול דעת וחשבון וכו', ודפח"ח:

(תוי"י פ' וירא ד"ב ע"א)

פירוש קפ

שמעתי ממורי כל אשר תמצא ידך לעשות בכחך עשה, רצה לומר לקשר המעשה שהוא מלכות דעשייה מצד שמאל, אל המחשבה חכמה כח מה, קו ימין שהוא יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה ועל ידי זה מבטל גזרות רעות לקשר מלכות הנקרא אנ"י אל המחשבה הנקרא אי"ן וכו' ודפח"ח:

(צפנת פענח דקי"ט ע"ג)

פירוש קפא

שמעתי ממורי זלה"ה כל אשר תמצא ידך לעשות בכחך עשה, ובזה מקשר הגשמיי ברוחניי, וזהו (ב"ב דע"ד ע"א) דנשקי ארעא ורקיע אהדדי וכו' יעו"ש:

(תוי"י ר"פ ואתחנן דקע"ו ע"ד)

פירוש קפב

שמעתי ממורי זלה"ה ביאור פסוק כל אשר תמצא ידך לעשות בכחך עשה, וחנוך מט"ט היה מייחד בכל תפירה קודשא בריך הוא ושכינתיה וכו', יעו"ש, ובזה מקשר מעשה הגשמיי של עולם התחתון על ידי המחשבה שהוא בכחך אל רוחניי עולם העליון ובזה מקיים (משלי ג':ו') בכל דרכיך דעהו, בכל דרכיך הגשמיי **דעה**"ו דע לייחד **ה** עם **ו**, קודשא בריך הוא ושכינתיה:

(צפנת פענח דקי"ח ע"ג)

פירוש קפג

שמעתי ממורי ביאור פסוק כל אשר תמצא ידך לעשות בכחך עשה, שיעשה המעשה שעושה בכל אבריו, על פי הדעת, ובזה יש התפשטות הדעת בכל אבריו וכו':

(צפנת פענח לפ' יתרו פן ב' דס"ב ע"ב).

פירוש קפד

שמעתי בשם מורי פירוש הש"ס (תענית דכ"ב ע"א) דהני תרי בדחי דהוי בני עלמא דאתי, ועל פי שאלה נאמר לו, דהענין דהני תרי בדחי היה כל עסקם להתחבר עם כל איש ואיש ולייחד קודשא בריך הוא ושכינתיה, בכל פרטי מעשה איש, הן בביתו של

כל איש ואיש, או בעסקיו, ובכלל ובפרט, זולת מי שהיה לו צער ח"ו לא היו יכולים לייחד ייחודו להתחבר עמו, לכך הוי מבדחי ליה בדברים, עד ששמח, ונתחברו עמו, לדבוק אתו עמו בו יתברך שמו כו', והוא כלל גדול והבן ודפח"ח:

(תוי"י דע"ב ע"א, בן פורת יוסף דפ"א ע"ג.)

פירוש קפה

בכל דרכיך דעהו (משלי ג':ו') זהו כלל גדול דעהו לשון חיבור ה' עם ו' בכל מעשיו אפילו בדברים גשמיים שעושה, צריך שתהיה עבודה לצורך גבוה לבד, ולא לכוונת דבר אחר, אפילו המעט מן המעט לא תהיה לכוונת עצמו, רק כולו לשם שמים:

(צוואת הריב"ש די"ב ע"א)

פירוש קפו

בכל דרכיך דעהו. שיתן הדעת בכל דרכיו, שהוא דבר נפלא, כמו ששמעתי ממורי דברים פרטיים בזה, איך יתן הדעת בכל דבר הגשמיי, גם כן, להעלותו ולקשרו ולחבר את האוהל להיות אחד, אמן נצח סלה ועד, ודי בזה:

(תוי"י פ' וארא דמ"ד ע"ב)

פירוש קפז

יודע צדיק נפש בהמתו. (משלי י"ב:י') פירוש אפילו הנפש [הבהמיית] הוא מחבר לעבודת הבורא יתברך שמו, ומלת יודע הוא לשון התחברות:

(צוואת הריב"ש די"ב ע"א)

פירוש קפח

כל ערום יעשה בדעת. (משלי י"ג:ט"ז) פירוש, מי שהוא חכם יעשה אפילו משא ומתן שלו בדעת, וכסיל, אפילו הוא פרנס או ראש, אולת הוא:

(צוואת הריב"ש די"ב ע"א, ועיין לקמן פ' עקב בהגה מ"ג)

פירוש קפט

מלא כל הארץ כבודו. (ישעיהו ו':ג') ואין דבר גדול או קטן נפרד ממנו, כי הוא המצוי בכל המציאות כולם, ולכך יכול האדם השלם לייחד יחודים עליונים אפילו במעשיו הגשמיים, הן מאכל ומשתה ומשגל, ומשא ומתן ודבריו הגשמייס שבינו לבין חבירו, כאשר קבלתי מחכם אחד שאמר סוד כריעות ו לגבי ה שהגדול נכנע לקטן כדי להגביהו וכו', וכבוד ה' הסתר דבר, וזה שכתוב (משלי ג':ו') בכל דרכיך דעה"ו כמו (וידע אדם את חוה) [והאדם ידע את חוה אשתו] שהוא יחוד וזווג.

ואם בדברים הגשמיים כך, מכל שכן בענייני התפלה שהם דברים העומדים ברומו של עולם, שיש כמה מדרגות, ובכל אחד ואחד יכול האדם לייחד מדות העליונות, בסוד (פ' אחרי) בזאת יבא אהרן אל הקודש מן אותה מדרגה שהאדם הוא שם יכלול עצמו עם כללות העולם שהם במדרגות האלו, שכולם הם אברי כנסת ישראל, ומשם יתפלל, והיה אלהיו עמו ויעל:

(תוי"י פ' בהעלותך דקל"ז ע"ג)

נח

פירוש א

אלה תולדות נח נח איש צדיק וגו'. מבואר לעיל פ' בראשית אות ס"א שמעתי ממורי שאדם נקרא צדיק בסוד (משלי י:כ"ה) צדיק יסוד עולם כשיש לו תענוג גדול בעבודת השם יתברך כי מבשרי אחזה אלוה וכו' עיי"ש.

פירוש ב

בשם מורי כי מבשרי אחזה אלוה (איוב י"ט) כמו בזווג הגשמיי אינו מוליד כי אם המשמש באבר חי בחשק ובשמחה, כך בזווג הרוחניי הוא הדיבור בתורה ובתפלה, כשהוא באבר חי בשמחה ותענוג אז הוא מוליד וכו', אם כן זה העוסק בתורה ובעבודת השם יתברך לשם שמים לעשות נחת רוח להשם יתברך בלי שום תשלום שכר, אז זוכה לטעום מתיקות ועריבות ותענוג בתורה ובעבודת השם יתברך, ועל ידי זה הוא מוליד ברוחניי, כמו בזווג כשהוא בתענוג ושמחה, מה שאין כן העוסק בתורה ובעבודת ה' שלא לשם שמים, ואין לו נחת ותענוג אינו מוליד:

(בן פורת יוסף לר"פ נח די"ט ע"ד)

פירוש ג

שמעתי ממורי זלה"ה בשם הרמב"ן, ששאלו אחד איזו עבודת ה', והשיב לו כל שיש בו תענוג ושמחה בצירוף המורא וכו':

(תוי"י משפטים ד"ע ע"ב).

פירוש ד

שמעתי ממורי זלה"ה כי בגשמיי מקום שיש יראה אין גילה ובמקום גילה אין יראה כי אם בעבודת השם יתברך נמצא שבמקום יראה יש אהבה, ואחר כך מצאתי כן בספר אלנאזי:

(תוי"י סו"פ בחקותי דקכ"ז ע"ב).

פירוש ה

לעבוד את השם ביראה ובשמחה, והן תרין רעין דלא מתפרשין, ויראה בלא שמחה הוא מרה שחורה, לא יאות לצער על עבודת השם יתברך איך לעבוד, רק תמיד יהיה בשמחה, ואפילו באותו שעה צריך גם כן לעבור אותו, ואין פנאי ליישב איך ומה:

(צוואת הריב"ש די"ג ע"ב)

פירוש ו

שמעתי מידידי הרב החסיד המפורסם מו"ה שלמה מדאלינא שאמר משם הרב הקדוש מו"ה משה ברבי דן, ששמע מרבו מרן הקדוש הריב"ש טוב שדקדק במשנה [מס' עוקצין פ"ג משנה א', שזה לשון המשנה, יש צריכין הכשר ואינן צריכין מחשבה, מחשבה והכשר, מחשבה ולא הכשר, לא הכשר ולא מחשבה] למה לא סידר כסדרן, הכשר ולא מחשבה, מחשבה ולא הכשר, מחשבה והכשר לא הכשר ולא מחשבה.

ואמר אף שעיקר עבודת האדם, החיות והדבקות והשמחה, ואור אלוקי זיו השכינה השופע על נשמת הצדיק בעת תורה ותפלה ומצוות, אשר נועם זה לא ישוער אהבה בתענוגים, וכל זה, כשאדם נזדכך בתכלית הזיכוך, אז בחר קטירא אתקטרנא ביה בקודשא בריך הוא (לשון זוהר הקדוש פ' האזינו דרפ"ח ע"א) ואין צריך הכנה ויגיעה לזה, אבל מי שעדיין לא הזדכך, צריך הכנה והכשר מעשים טובים וכפיות הרע הרבה, כולי האי ואולי, שיזכה לראות עולמו בחייו.

ולכן יש צריכין לתקן נפשם בכפיות הרע לבא להכשר מעשה, לעשות מצוות ללמוד תורה ולהתפלל וכל זה הם מצריכין לנפשם, ודוחקין עצמן לזה, ואינן צריכין לעצמן לבא למחשבה לאהבה וליראה, ולזיו נועם השכינה כל"ת נפ"ש באש להבה שלהבת, אלא מתפללין עם פירוש המלות ומניחין תפלין, בלי הרגש חיות אלהות ונועם זיוו והדרו ומוחין הקדושים, ולומדים תורה באהבה זוטא, בלתי נועם מתוקים מדבש ונפת צופים, ופעמים הרבה הוא מחמת שאין נשמתם מסוגל לזה, או לא זכו עדיין, ולכן הקדוש ברוך הוא מעלה עליהם מחשבה והכשר כאילו השיגו כל המראות עליונים, כי עשה מה שביכלתו בכל כחו.

אבל מחשבה ולא הכשר אינו כלום, ואין לו לא מחשבה ולא הכשר, כי אף שבאמת עיקר הוא המחשבה, ועסק היחודים גדול הרבה מעסק התורה, כי ממש ממשיך אור אין סוף ומחיה כל העולמות, ועושה נחת רוח ליוצרו לשכינה הקדושה לסעדה בגלות, אבל אין זה אלא לקדושי עליונים, עיין שער הקדושה, אמנם לא יתנועעו העליונים במחשבת אדם התחתון, זולתי בהיותו ראוי להמשיך האור העליון עליהם, ולהחיות אותם בחיות

חדש, מאין, מאור אין סוף, ואז בשמחה זאת גם הם ימשיכו מאותו האור עליו, עד שיהיה מקושר ומדובק ממש באוד אין סוף ובנועם זיו השכינה, עד שיצא נפשו בדברו, ואז כלה ממנו כח הדיבור מגודל האור והזיו והנועם, אבל אם אין בו יכולת להמשיך עליהם אור עליון אור אין סוף, לא יחשיבוהו כלל, ולא יתרצו להתקרב אליו, לעזרו, ולהמשיך מחשבתו למעלה, כי מחשבתו הבל הוא ואין בה מועיל ולא שום תועלת (עיין שער הקדושה חלק ג' שער ה') ובזה איש פשוט שלא נזדכך ונתקדש לגמרי, מחשבתו הבל ואין בה תועלת, ולכן אם הולך ומבלה ימיו במחשבה בלא הכשר תורה ומצוות, מעלה עליו הקדוש ברוך הוא לא הכשר ולא מחשבה, וערום ישוב שמה, ועוד יש בזה סכנה חשש מינות של הערל הפלשתי אריסטו ימח שמו שביזה כל מעשה תורה ומצוות, ולא דיברה תורה במתים, אבל צריך להזהיד להשרידים שבעמנו, שמחשבתם יביאו להכשר תורה ומצוות, כי גם מרן האר"י שמחשבתו עלה עד אין סוף, אמר, שלא השיג כל כך השגה אלא על ידי שמחה ואור המצוות, כי צריך להכנים מחשבה בהכשר תורה ומצוות, עד כאן אמרי קודש מרן חיות נפשינו רבינו הקדוש הריב"ש טוב בתוספות ביאור:

(מעשה אורג במס' עוקצין)

פירוש ז

את האלהים התהלך נח. וברש"י נח היה צריך סעד לתמכו אבל אברהם היה מתחזק בצדקו מאליו עכ"ל, שמעתי אומרים בשם המקובל איש אלהים הישיש בעל שם **ר' ישראל ממעזיבוז** זצלה"ה ששאל לו איש אחד מאנשיו, מה זה שלפעמים כשהיה אדם דבוק בדבקות הבורא, ויודע איניש בנפשיה שקרוב הוא אליו יתברך שמו, ובאמצע הדבקות נמצא לפעמים שהוא נפסק ורחוק מהבורא יתברך, כי גם זה יכול האדם לידע בנפשו כי הוא רחוק מהמקום ברוך הוא.

ואמר לו הבעל שם שמצאנו בינינו דבר זה על דרך משל, כשאב רוצה ללמד לבנו הקטן שיהיה יכול לילך ברגליו, מה עושה אביו, נוטל את בנו ומעמיד אותו לפניו על הארץ ומרחיב את ידיו סמוך לו כדי שלא יפול התינוק ארצה, והתינוק הולך בין שני ידי אביו, וכשיגיע התינוק סמוך אצל אביו אזי מתרחק אביו מעט מעט לאחוריו, כדי שהתינוק ילך ויתקרב בכל פעם יותר ומכח זה יתלמד הילד לילך בטוב, כי אם לא היה אביו מתרחק בכל פעם לאחוריו, לא היה הולך התינוק רק אותו המיעוט שהיה בין המקום שהיה אביו מעמידו בתחילה, למקום שהיה אביו עומד בתחילה, אבל השתא כשהולך אביו בכל פעם לאחוריו נמצא הולך התינוק בכל פעם יותר, כך מתנהג הקדוש ברוך הוא עם בריותיו, כשאדם מתלהב בדבקות הבורא, אם לא היה מתרחק ממנו המקום ברוך

הוא לא היה דבקותו בכח ובתמידות, אבל השתא כשמתרחק ממנו בכל פעם, הוצרך האדם להתחזק בדבקותו בכל פעם יותר ויותר, כי בכל פעם כשרואה את עצמו רחוק מאתו יתברך שמו, יצטרך להוסיף ולחדש בכל פעם דבקות יותר מדמעיקרא ומכח זה יתייחד ויתחזק דבקותו בכל פעם יותר, ואמר שלזה רמז דוד המלך עליו השלום (תהלים מ"ח) הוא ינהגנו עלמות ופירש רש"י ז"ל כאדם המנהיג את בנו הקטן לאט:

(תורי זהב ברמזי ראש השנה)

פירוש ח

הבעל שם טוב אמר הוא ינהגנו עלמות, משל לאב המלמד לבנו הקטן ללילך, כשהולך הקטן ב' או ג' פסיעות לקראת אביו מרחיק אביו את עצמו ממנו כדי שילך יותר, ואחר כך כשהולך יותר מרחיק אביו את עצמו עוד כדי שילך יותר, ועל דרך זה נקרא השם יתברך אל מסתתר, שכשהצדיק עובד את השם יתברך נדמה לו שאינו עדיין בשלימות ושהוא רחוק מהשם יתברך, כדי שיתקרב הצדיק יותר, וזהו הוא ינהגנו עלמות שזה השם יתברך מסתתר שנקרא הוא זהו כדי שינהגנו עלמות כהדין עולמיא כדי שיתקרב בכל פעם יותר, עד כאן דבריו הקדושים:

(קדושת לוי פ' שמות)

פירוש ט

שמעתי פירוש הכתוב הוא ינהגנו עלמות, דדרך האב להנהיג את הילד ללילך ברגליו וכאשר יוכל ללילך בעצמו אז יניח האב את הילר שילך בעצמו בלי סיוע וכן הענין בעבודת ה', בתחלה מסייעו הקדוש ברוך הוא ומחזיק בידו, ואז מתלהב ועולה, ואחר כך מניח לו שילך בעצמו ואז הוא קשה לאדם כו':

(צפנת פענח דנ"א ע"ב).

פירוש י

קשה אם יש יראה שלא יפרד ממנו יתברך, מכח שיש לו יכולת להפרד ממנו מפני מה עשה הבורא יתברך שמו שיכולין לפרוד ממנו, ותירץ הבעל שם, אם הבן תמיד אצל האב אז אין להאב תענוג, כמו אם יאכל אדם עופות מפוטמים תמיד אין זה תענוג, לאפוקי אם פעמים מרחיק עצמו מהאב, ואחר כך מתקרב אזי יש תענוג גדול וד"ל:

(כתבי קודש דכ"ד ע"ג).

פירוש יא

ממורי שמעתי ענין (יחזקאל א':י"ד) החיות רצוא ושוב, כי הנשמה אחר שחוצבה ממקום קדוש ראוי שתתלהב תמיד אל מקום מחצבתה, ופן תתבטל ממציאות, לכך

סיבבה בחומר שתעשה גם כן עניינים חומריים כמו אכילה ושתייה ומשא ומתן וכיוצא שלא תתלהב תמיד בעבודת השם יתברך בסוד תיקון וקיום הגוף עם הנשמה וכן הוא במדרגת הספירות קטנות וגדלות ודפח"ח:

פירוש יב

עוד יש לומר והחיות רצוא ושוב, כי תענוג תמידי נעשה טבע ואינו תענוג, לכך האדם עולה ויורד בעבודת השם יתברך כדי שיהיה תענוג שהוא עיקר עבודת ה' כמו ששמעתי ממורי:

(תוי"י תזריע דצ"ב ע"ב, שלח דקל"ט ע"ג).

פירוש יג

שמעתי ממורי זללה"ה ענין החיות רצוא ושוב וגו', כי כל דבר חושק ומתלהב לחזור לשרשו לידבק שם, לכך הנשמה תתלהב תמיד לדבק בשרשה למעלה על ידי חשק בתורה ובעבודת ה', ואם מתלהב תמיד היה בטל ממציאותו כמו קודם עולם התיקון, וזהו סוד קברות התאוה שכתב בספר ברית מנוחה כו', והוא סוד המבול ונפתחו ארובות השמים וכו', לכך תיקן השם יתברך שיעסוק לפעמים זמן מה בצרכי הגוף, אכילה ושתייה, ומעט להתעסק בצרכי פרנסתו, גם שיש לו מדת הסתפקות, ועל ידי ביטולו מעבודת ה' בזמנים אלו ינוח הנשמה, וכח השכלי יתחזק לחזור ולעסוק בעבודת השם יתברך, אחר כך, וזהו והחיות רצוא ושוב ודפח"ח, אך שאין זה לשונו כי הוספתי מעט:

(צפנת פענח דל"ג ע"ב, פ"ה ע"ד, פ"ט ע"א)

פירוש יד

משל נאה שאמר מרן הקדוש הריב"ש טוב, כשאדם בא לחנות שיש בה כמה מיני מטעמים ומעדנים, מתחלה נותן לו בעל החנות לטעום מעט מכל מין, שידע מה לקנות, ואחר כך כשהוא טועם ורואה שהוא מתוק וטוב, ורוצה לטעום עוד, אומרים לו קנה לך בדמים כי בחנם אין נותנים כאן כלום, והנמשל הוא על האור שמרגיש האדם בתחילת החסידות שעל ידי טעם ואור זה יכול לכפות כל הרע ולהחזיר הכל לתכלית הטוב, ונותנין לו זה כדי שידע טעם עבודה, ויהיה נשאר בו רשימו כשמסתלקין ממנו בחינות אלו, שידע מה לחפש:

(אוצר החיים נשא ד"ג ע"ד)

פירוש טו

עמוד התפלה

טו. צהר תעשה לתבה ואל אמה תכלנה מלמעלה וגו', ריב"ש ע"ה אמר, צהר

תעשה לתבה, שתהיה התבה [שאדם מדבר בתורה ובתפלה] מצהיר, כי יש בכל אות עולמות ונשמות ואלהות, ועולים ומתקשרים ומתייחדים זה עם זה, עם אלהות, ואחד כך מתייחדים ומתקשרים יחד האותיות ונעשה תיבה, ואחד כך מתייחדים ייחודים אמיתיים באלהות, וצריך האדם לכלול נשמתו בכל בחינה ובחינה מהנזכר ואז מתייחדים כל העולמות כאחד ועולים ונעשה שמחה ותענוג גדול עד אין שיעור, וזהו תחתיים שניים ושלישיים וכו', דהיינו עולמות ונשמות ואלהות, תלת עלמין אית ליה וכו', (זוהר פ' שלח דקנ"ט ע"א) וצריך לשמוע בכל תבה מה שאומר, שהשכינה עולם הדיבור (זוהר פינחס דר"ל ע"א) מדברת והוא שושבינא לה, צהר, שתצא בבהירות, ולעשות נחת רוח ליוצרו, וצריך אמונה גדולה לזה, דהשכינה נקראת אמונת אמן (זוהר ויקרא דט"ז ע"ב) ובלא אמונה נקרא ח"ו (משלי ט"ז:כ"ח) נרגן מפריד אלוף, ואל אמה תכלנה מלמעלה, היינו אמא, או יש לומר אחר שיצא התבה מפיו אין צריך לזכור אותה להלן, והענין שלא יראה שהולכת למקום גבוה, דוגמא שאין יכול לראות בשמש, וזהו תכלנה מלמעלה, ובמה אתה יכול לעשות כן, בא אתה וכל ביתך אל התבה היינו בכל גופך וכחותיך תבא אל התבה:

(צוואת הריב"ש ד"ח ע"ב, ובס' אור התורה).

פירוש טז

בתפלה צריך לשום כל כחו בהדיבורים, וילך כך מאות לאות עד שישכח מגופניות, ויחשוב שהאותיות מצטרפים ומתחברים זה עם זה, וזהו תענוג גדול, דמה אם בגשמיות הוא תענוג, מכל שכן ברוחניות, וזהו עולם היצירה, ואחר כך יבא לאותיות המחשבה ולא ישמע מה שהוא מדבר, וזהו בא לעולם הבריאה, ואחד כך הוא בא למדת **אין** שנתבטל אצלו כל כחותיו הגשמיים, וזהו עולם האצילות מדת חכמה:

(כש"ט ח"ב די"ז ע"ב, וק"א ד"ז ע"ד סוד"ה אורייתא, ועיין לקמן פ' שמיני אות ו').

פירוש יז

צהר תעשה לתבה וגו'. האיר אדוני אבי זקיני [**הבעל שם טוב**] נ"ע, תבה מרומז על מלה, שהוא נקרא תיבה, וזהו מה שאמר צוהר תעשה לתבה, ואמר הוא ז"ל שתראה להאיר התבה היוצא מפיך וכו', תחתים שנים ושלישים תעשה, יש לומר כאן מרומז מה ששמעתי מן אא"ז נ"ע כי בכל דיבור ודיבור יש עולמות נשמות ואלהות, וזהו שמרמז כאן אצל התבה, ותיבה הוא פירוש דיבור וזהו תחתיים היינו עולמות שהוא מדרגה תחתונה, שניים הוא לשון משנה אותיות נשמה, והיינו נשמות, ושלישים היינו אלהות, על שם הכתוב (בפ' בשלח) ושלישים על כלו, שהוא על ידי שהוא מושל ומנהיג את הכל, וכל

אלה, תעשיה, היינו התבה והדיבור שתוציא מפיך יהיה בכוונה זו, ובאמונה שלימה, שיש בכל דיבור תחתיים שניים ושלישים, והם עולמות ונשמות ואלהות כנ"ל, והבן:
(דגל מחנה אפרים נח, ובפ' שלח).

פירוש יח

אמר ר"י בעל שם טוב ע"ה, צוהר תעשה לתבה, שיהא מנהיר התיבה, ואל אמה תכלנה מלמעלה, פירוש שנותן מזון להשכינה ממדרגות שלמעלה:
(אור האמת דף א' ע"א)

פירוש יט

שמעתי בשם הבעל שם טוב זללה"ה שפירש, צוהר תעשה לתבה, לעשות צוהר מן התבה של תורה ותפלה, לראות ולהסתכל עמה מראש העולם ועד סופו:
(אור המאיר פ' בשלח)

פירוש כ

הבעל שם טוב זי"ע פירש, צוהר תעשה לתבה, צוהר לשון אורה, ותיבה לשון דיבור, פירוש כשאיש ישראל רוצה לדבר דיבור צריך לראות שהמחשבה תאיר בהדיבור בתחלה, כי מחשבה אותיות חשב מה:
(תולדות יצחק פ' נח)

פירוש כא

אמר אדוני אבי זקיני זלה"ה בסוד תחתיים שניים ושלישים וכו', ובפירוש אמר לבקש מהאותיות היינו מסוד אור האלהות אשר בתוכם ולבקש משם וכו':
(דגל מחנה אפרים פ' יתרו)

פירוש כב

לבקש מן האותיות ממש, וכמו ששמעתי פירושו מן אדוני אבי זקיני זללה"ה, פירוש מן סוד אלוה שבהם שיעזור להם לדבר האותיות בכוונת אמת לשמה, ועל ידי זה נמתקין כל הדינין בשרשן:
(דגל מחנה אפרים פ' בשלח)

פירוש כג

שמעתי מאדוני אבי זקני זללה"ה כי האותיות בלי פירוש:
(דגל מחנה אפרים פ' עקב)

פירוש כד

שמעתי כי כל תיבה נכלל מכל העולם וכו' ודפח"ח:

(בן פורת יוסף דנ"ה ע"א)

פירוש כה

דע כי כל תיבה הוא קומה שלימה, וצריך להיות כל כחו בה, כי אם לאו, תהיה כמו מחוסר אבר:

(צוואת הריב"ש ד"ד ע"ב)

פירוש כו

המכוון בתפלתו בכל הכוונות הידועות לו, אינו מכוון רק אותן הידועות לו, אבל כשאומר התיבה בהתקשרות גדול, נכלל בכל התיבה כל הכוונות מעצמן ומאליהן, שכל אות ואות הוא עולם שלם, וכשאמר התיבה בהתקשרות גדול, בוודאי מתעוררין אותן העולמות בעליונים, ועושה פעולות גדולות בזה, לכן יראה אדם להתפלל בהתקשרות ובהתלהבות גדולה, ובוודאי יעשה בזה פעולות גדולות בעולמות העליונים, כי כל אות מעורר למעלה:

(צואת הריב"ש די"ד ע"ב, לקוטים יקרים די"ז ע"ד).

פירוש כז

גם אם תפלתו תהיה זכה וברורה, בוודאי מן ההבל הקדוש היוצא מפיו יתדבק ויתחבר עם ההבל העליון הדבק אליו ונכנס אליו בתמידות כמו שאמרו רבותינו ז"ל (בראשית רבתי פי"ד) על פסוק (תהילים ק"נ:ו') כל הנשמה תהלל יה על כל נשימה ונשימה שהאדם נושב, ויוצא ההבל ממנו מתתא לעילא, וחוזרת אליו מעילא לתתא, ובוודאי בנקל יוכל להתחבר חלק אלהות אשר בתוך האדם אל שרשו:

(ליקוטים יקרים די"ב ע"א)

פירוש כח

הנשמה אמרה להרב, שמה שזכה שנתגלו אליו הדברים העליונים לא מפני שלמד הרבה בש"ס ובפוסקים הרבה, רק משום תפלה שהיה מתפלל תמיד בכוונה גדולה, ומשם זכה למעלה עליונה:

(צוואת הריב"ש ד"ד ע"ב)

פירוש כט

הבעל שם טוב גילה שאף על פי שאדם מתפלל בדביקות גדול ואהבה ויראה כראוי, מכל מקום יזהר שיהיה לו הכנעה לפני השם יתברך כראוי גם כן, כי פעם אחד התפלל

עם תלמידיו בדבקות גדול ולא היה להם הכנעה והיה קטרוג גדול מלמעלה, רק אחד היה מתפלל בהכנעה וניצולו על ידי זה:

(דרכי צדק אות ה)

פירוש ל

ריב"ש אמר אדם שהוא קורא בתורה, ורואה האורות של האותיות שבתורה, אף על פי שאינו מבין הטעמים כראוי, כיון שהוא קורא באהבה גדולה ובהתלהבות, אין השם יתברך מדקדק עמו אף שאין אומרם כראוי, משל לתינוק שאביו אוהבו מאוד ומבקש דבר מאביו, אף על פי שהוא מגמגם ואינו אומר כראוי, אביו נהנה מאוד, לכן כשאדם אומר דברי תורה באהבה, השם יתברך אוהבו מאוד ואין מדקדק אחריו אם אומרם כראוי, כמו שדרשו רבותינו ז"ל (במדרש שיר השירים פרשה ב') ודגלו עלי אהבה אל תקרי ודגלו אלא ודילוגו עלי אהבה:

(ליקוטים יקרים דף א', ועיין לקמן פ' ואתחנן אות כ"ב)

פירוש לא

צריך האדם לשמור פיו ולשונו מכל דיבור, ואפילו דבר הרשות החמירו רבותינו ז"ל קודם התפלה כמו שאלת שלום, (ברכות די"ד ע"א) אף זה פוגם קודם התפלה, כי ידוע שהעולם נברא על ידי מחשבה ודיבור ומעשה, וראשית הכל הוא המחשבה, והדיבור הוא ענף המחשבה, והמעשה הוא ענף הדיבור, וכמו כן האדם בקומו משינתו, שהוא נעשה בריה חדשה כמו שאמר הכתוב (איכה ג') חדשים לבקרים, אם ידבר תחלה דבריו דברי הרשות, ופשיטא דברים אשר לא כן, אף אם יתפלל ויעסוק בתורה אחר כך, הכל מסתעפין ונמשכין אחר הדיבור הראשון, כי כמו שהדיבור הוא ענף המחשבה וטפלה אליו, כן הדיבור השני אל הראשון, כמו שכתוב בזוהר (פ' קדושים דפ"ג ע"א) ובכתבי האר"י ז"ל בענין כיבוד אח הגדול מפני שאח הבכור נוטל חלק העקריי ושאר אחיו הם המסתעפים ממנו וענפים אליו, כן הוא כאן, ולכן יזהר האדם שיקדש ויטהר דיבורו הראשון, ויזדכך מחשבתו הראשונה שתהיה דבוקה בקדושה, כדי שימשוך אליה כל שאר הדבורים שאחריה. ואחר כך כשיעמוד בתפלה מתוך שמחה של מצוה, כמו שקידש דיבורו ומחשבתו כנ"ל, בוודאי יענה בתפלתו:

(כתר שם טוב ד"כ ע"ב, לקוטים יקרים די"ב ע"א)

פירוש לב

כל מה שרואה יזכור בהקדוש ברוך הוא, אם אהבה, יזכור אהבת השם יתברך, ואם יראה, יזכור יראת השם יתברך כידוע בכמה מקומות, ואפילו כשהולך לבית הכסא

יחשוב הלא אני מפריד רע מטוב, והטוב ישאר לעבודתו ית"ש וזהו יחודים:
(צוואת הריב"ש ד"ג ע"ב ע"ש)

פירוש לג

צדק לפניו יהלך וישם לדרך פעמיו (תהלים פ"ה) רצה לומד דרך מוסר, כי יש בני אדם שהולכים לדבר מצוה להתפלל או כיוצא, ובאמצע הדרך עומדין לדבר עם בני אדם, אף שעושה אחר כך המצוה מכל מקום עבירה הוא בידו שלא הלך בזריזות והעונש שלו לאחר פטירתו הוא גם כן מדה כנגד מדה, לפי הידוע מכמה ספרים, שמעבירים אותו על הנהר על מעבר קצר מאוד, וזה נחשב לו יסורים קשים מאוד, כי יש לו פחד ורעדה והוא צריך לרוץ מהרה מאוד, כי זהו פעולה כשהמעבר צר, לעבור מהרה, והנה באמצע הדרך והמעבר שולח לו הקדוש ברוך הוא את המלאך לעכבו, והוא אותו המלאך שנברא מאותה מצוה והיה לו לאותו מלאך צער, כי במחשבתו שחישב בביתו לילך לדבר מצוה נברא נשמה למלאך, ובעשיית המצוה נברא הגוף, ובשביל ששהה לברוא אותו הגוף מחמת שעמד לדבר עם בני אדם, על כן בא זה המלאך גם כן באמצע המעבר לעכבו, כדי שלא יוכל לרוץ ויצטער מהפחד, וזהו צדק לפניו יהלך וכו', לפי פשוטו כל המצוות הולכים לפני האדם אחר פטירתו, אך שיראה בשעת הליכתו שהולך לדבר מצוה או לבית הכנסת להתפלל שילך בזריזות ולא בעצלות, כדי שישם לדרך פעמיו ואל יעכבהו במעבר הנהר:
(צוואת הריב"ש די"ד ע"א)

פירוש לד

ולך ה' החסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו (תהילים ס"ב:י"ג), הקושיא ידוע, ונראה על פי מה שסיפר הבעל שם טוב הקדוש שפעם אחת היה קטרוג גדול ביום הכפורים, כי השטן אמר שאינו מדבר כלל מאנשי רשע, כי אם מאנשים היראים ושלימים, ההולכים בכל יום להתפלל במנין בבית הכנסת, אשר בעת הליכתם להתפלל רואין עגלה עצים, ועומדין על המקח לקנות העצים ועל ידי סך קטן שמוזיל להם המוכר הם מתאחרים ובאים לבית הכנסת אחר ברכו וקדושה, וכל המלאכים מליצי יושר לא היה להם מליצה על זה, והשיב הבעל שם טוב מליצה ישרה, אמת שקודם שעושים המצוה בקל להפסיד המצוה על ידי סך קטן, אבל לאחר שכבר עשו המצוה, גם אם יתנו לו הון רב לא ימכרנה אף מי שהוא קל הדעת, ועל ידי מליצה זו נמתקו הדינים, וזהו הכוונה ולך ה' החסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו היינו כמו שחביבה עליו המצוה אחר עשייתה ולא כקודם

עשייתה:

(דגל מחנה ראובן אות נ"ט)

פירוש לה

שמעתי ממורי ז"ל כי יש שצריך להתחזק תחלה קודם התפלה, כדי שיהיו לו מוחין להתפלל בלי מחשבה זרה על כל פנים, או בדבקות, והוא על ידי מזמורים או תורה שיתעסק תחלה ומתוך כך הוא עומד להתפלל מתוך דברי תורה, שיש לו מוחין, ויש שאם ירבה במזמורים או תורה קודם התפלה לא יהיו לו מוחין לתפלה, וזהו שאמרו (מנחות דף ק"י) אחד המרבה ואחד הממעיט ובלבד שיכוון לבו לשם שמים שיהיו לו מוחין בתפלה לכך הם שוים, וסרה קושיית הט"ז [או"ח סי' א' סק"ג] ודפח"ח:

(תוי"י תזריע דצ"ב ע"א).

פירוש לו

לא יאמר הרבה תהלים קודם התפלה, שלא יחליש גופו, ולא יוכל אחר כך לומר העיקר, היינו חובת היום, דהיינו זמירות וקריאת שמע ותפלה, בדבקות גדול, מחמת שהפסיד כחו קודם התפלה בשאר דברים, רק תחלה יאמר העיקר בדבקות, ואם יתן לו השם יתברך עוד כח יאמר תהלים ושיר השירים בדבקות, וכן ביום הכיפורים קודם נעילה יאמר מחזור בקטנות כדי שיוכל אחר כך להתפלל בדבקות:

(צוואת הריב"ש ד"ד ע"ב).

פירוש לז

אמרו רבותינו ז"ל (פסחים דקי"ז ע"א, זוהר נח דס"ז ע"א) כל מקום שנאמר מזמור לדוד היה מנגן ואחר כך שרתה עליו שכינה, מזמור להביא רוח הקודש לדוד, וכל שנאמר בו לדוד מזמור שרתה עליו שכינה ורוח הקודש ואחר כך אמר שירה, והנה באמירתנו ספר תהלים יש לנו ליבוש ולהכלם, דאימתי רוח הקודש שורה עלינו קודם האמירה או אחר כך, על כן יראה לומר בקדושה ובטהרה, באימה וביראה:

(כתר שם טוב ח"ב ד"ד ע"ד)

פירוש לח

בשם הבעל שם טוב. שציוה לאנשיו, שקודם כל תפילה ילמדו מאמר זוהר:

(לקוטי תורה הדרכה זיי"ן).

פירוש לט

יזהר להיות התפלה בין בקיץ בין בחורף קודם הנץ החמה, דהיינו, יהיה רוב התפלה עד קרוב לקריאת שמע, קודם הנץ, והחילוק בין קודם הנץ לאחר הנץ כרחוק מזרח

ממערב, כי אז עדיין יכולין לבטל [הדינין בנקל] וסימנך (תהילים י"ט:ו'). והוא כחתן יוצא מחופתו ישיש כגבור וכו' ואין נסתר מחמתו, אל תקרי מחמתו אלא מחימתו, כלומר כשכבר השמש יצא על הארץ אזי אין נסתר מהדינים הבאים ממלאכי חמה, על כן אל יהא דבר זה קטן בעיניך, כי גדול הוא, ובעל שם ז"ל היה מדקדק גדול על זה, ולפעמים כשהיה עת שלא היה לו מנין היה מתפלל ביחיד:

(צוואת הריב"ש ד"ג ע"א)

פירוש מ

בשם רבינו הבעל שם טוב נשמתו בגנזי מרומים, טעם למה אסור להקדים תפלתו לתפלת ציבור כדאיתא בגמרא (ברכות דכ"ת ע"ב) ובשלחן ערוך (אורח חיים סי' צ' ס"י) שהוא קודם רצון והסכמת האברים:

(קול אריה פ' תולדות)

פירוש מא

יחשוב קודם התפלה שהוא מוכן למות באותה התפלה, מחמת גודל הכוונה, ויש מכוונים כל כך עד שפעמים בטבע היה יכול למות, בשנים או בשלשה תיבות שאומר לפניו יתברך שמו, וכשיחשוב כך, יאמר בלבו למה לי איזה פנייה וגאוה, באותה תפלה, כיון שבדעתו אפילו למות אחר שנים או שלשה תיבות, ובאמת הוא חסד גדול מהשם יתברך, שנותן לו כח ומשלים התפלה והוא חי:

(צוואת הריב"ש ד"ד ע"ב ודף זיי"ן ע"א)

פירוש מב

זה חסד גדול מהשם יתברך שאדם חי אחד התפלה, שלפי דרך הטבע היה לו למות מחמת שמפסיד כחו, כי נתן כחו בהתפלה, כל כך, מכח הכוונה הגדולה שהוא מכוון:

(בריש לקוטים יקרים, צוואת הריב"ש ד"ד ע"ב)

פירוש מג

בשם הבעל שם טוב ז"ל, שאמר שנס גדול הוא כשאדם חי אחר התפלה, שלא יצאה נשמתו מגודל הדבקות:

(שפתי צדיקים פ' בשלח)

פירוש מד

המדבר בלא מחשבה הוא כמו מוציא ז"ל רחמנא ליצלן, כי המחשבה אצל האדם הוא שיעור קומה שלימה והראיה לזה כי כשאדם מחשב בדבר אחד בעת הזווג מוליד בן תמורה (נדרים ד"כ ע"ב) וגם כשאין מחשב כלום מענין הזווג אינו יכול לזווג, והמחשבה

הוא החכמה, והדיבור הוא ההולדה, כי גם במחשבה יש אותיות, כי מחשב באותיות, וכשאדם אינו מחשב במה שהוא מדבר אזי הוא כמוציא ז"ל, שהדיבור הוא חיות שלו:
(ליקוטים יקרים ד"ד ע"ב)

פירוש מה

כשאדם במדרגה קטנה, אז טוב יותר להתפלל מתוך הסידור, שמכח שרואה האותיות, מתפלל יותר בכוונה, אבל כשהוא דבוק בעולם העליון, אז יותר טוב לסגור עיניו, כדי שלא יבטל אותו הראייה מלהיות דבוק בעולם העליון:
(צוואת הריב"ש ד"ד ע"ב)

פירוש מו

החכם עיניו בראשו להבין ולהשכיל אם הזמן גורם שיוכל לכוון בסוד הפנימי ולהתענג כנ"ל מוטב, ואם רואה שהוא בסוד הקטנות ואינו יכול לכוון, שמתגברין עליו מחשבות זרות, אזי יתפלל כתינוק בן יומו מתוך הכתב, כאשר העיד מורי על עצמו שהיה בארץ אחרת זמן מה בבחינה זו, שנסתלק ממנו הנ"ל והיה מדבק עצמו אל האותיות וכו', ואמר כאשר מתפלל מתוך הכתב ומדבק עצמו אל האותיות אזי מעלה בחינת עשייה, כי תבת כתב הוא ר"ת כתר של מלכות שהוא **ת** על ידי בינה, וכך ציוה לאיש פרטי שיעשה כך עד שחזר למדרגתו העליונה וכו' ודפח"ח:
(כתונת פסים בלק דמ"ג ע"ג)

פירוש מז

צריך לילך ממדרגה למדרגה בתפלה שלא יפסיד כל כחו בתחלת התפלה רק יתחיל במתון, ובאמצע התפלה ידבק בדבקות גדול, אז יהיה יכול לומר אפילו במרוצה התבות של התפלה, אף על פי שבתחלת התפלה אינו יכול להתפלל בדבקות מכל מקום יאמר התבות בכוונה גדולה, ויחזק את עצמו מעט מעט עד שיעזור לו השם יתברך להתפלל בדבקות גדול:
(צוואת הריב"ש ד"ד ע"א)

פירוש מח

וכן כשנפל ממדרגתו באותה התפלה, יאמר התבה בכוונה קטנה כפי שיכול, ואחר כך יחזק עצמו לחזור למדרגתו אפילו כמה פעמים במדרגה אחת, ומתחלה ידבק בגוף של התבה ואחר כך יתן בתבה הנשמה, וצריך לעורר עצמו בתחלה בגוף שלו בכל כחו, כדי שתאיר בו כח הנשמה כדאיתא בזוהר (פ' שלח דקס"ח ע"א) אעא דלא דליק יבטש בו

וינהר ואחר כך יכול לעבוד במחשבה לבד בלי תנועת הגוף:
(צוואת הריב"ש ד"ז ע"א).

פירוש מט

ואי אפשר להתפלל בכוונה כי אם על ידי חיזוק, וצריך לבקש מהשם יתברך סיוע ועזר:
(צוואת הריב"ש ד"ז ע"א).

פירוש נ

יחשוב שטוב לו שהשם יתברך יעזור לו שיכוון כמו חצי תפלה או רובו בכוונה גמורה, ולבסוף כשיחליש ושיבטל הדבקות מה לעשות לו, יתפלל כפי יכלתו בכוונה קטנה עד סוף עלינו:
(צוואת הריב"ש ד"ז ע"א).

פירוש נא

פעמים מתפלל בקטנות ואחר כך ברגע אחד מאיר אור נשמתו ועולה לעולם העליון כמו אדם העולה בסולם כמו שכתוב (תהילים מ"ג:ג') שלח אורך ואמתך המה ינחוני דהיינו אור העליון:
(לקוטים יקרים ד"ג ע"ד)

פירוש נב

פעמים אין אדם עובד רק בקטנות, היינו שאינו נכנס בעולמות עליונים כלל, רק שמחשב שמלא כל הארץ כבודו, והוא קרוב אצלו, והוא באותו שעה כמו קטן, שאין שכלו גדול רק מעט, ומכל מקום אף שהוא עובד בקטנות עובד בדבקות גדול:
(צוואת הריב"ש ד"ז ע"ב)

פירוש נג

אפילו כשנופל ממדרגתו יהיה דבוק בבורא במחשבה קטנה [כי] לפעמים יש גם כן קטנות למעלה, בזעיר אנפין, ומכח אותה הקטנות יבא לגדלות, כמו בגחלים, אם יהיה ניצוץ אחד שנשאר יכול לנפח בהם הרבה, עד שיהיה מדורה גדולה, לאפוקי אם לא יהיה אף ניצוץ קטן לא יכול לנפח אש, כך אם לא יהיה דבוק במחשבה קטנה תמיד בו יתברך, יכבה נשמתו לגמרי ח"ו:
(ליקוטים יקרים דט"ו ע"ב, ובכתר שם טוב דכ"א ע"א קצת בשינוי לשון).

פירוש נד

לפעמים אם אינו יכול להתפלל לא יאמין שהיום בוודאי לא יתפלל אלא יחזק עצמו יותר, ויפול עליו יראה יותר ויותר, כי הוא משל למלך שיצא למלחמה, ומתלבש עצמו,

והחכמים מכירים אותו בתנועותיו, אבל אותם שאינם חכמים כל כך מכירים את המלך על ידי סימנים, שבמקום שיש שם שמחה יתירה וגדולה, שם הוא המלך, וכן כשאינו יכול להתפלל בכוונה ידע שיש שם שמירה סביב המלך, ובאמת יש שם המלך אבל הוא אינו יכול ליקרב אל המלך, מחמת גודל השמירה שסביב המלך, לכן צריך לחזק עצמו ביראה, ובכח גדול בכוונה יתירה, כדי שיהיה יכול להתקרב ולהתפלל לפניו יתברך שמו, ואז יהיה יכול להתפלל בכוונה יתירה:

(צוואת הריב"ש ד"ה ע"א)

פירוש נה

לא יאמר אדם כשאוכל להתפלל בהתלהבות אתפלל ואם לאו לא אאנוס את עצמי להתפלל, כי אם אדרבה, במשל המלך כשבא למלחמה ומשנה את בגדיו, אותם שהם קרובים למלכות מכירים את המלך בתנועותיו, ואותן שאינם קרובים למלך, רואים כשהעם משמרים יותר באותו המקום, מסתמא שם המלך, כך הוא כשאינו יכול להתפלל, משמרים את המלך שלא לגלות אותו לפניו, ואם כן יחזק את עצמו יותר, כי הלא המלך בכאן ומסתתרין אותו בפניו:

(צוואת הריב"ש ד"י ע"א).

פירוש נו

כשיהיה בקטנות יהיה גם כן בדבקות גדול עם השכינה, ואחר כך ברגע אחד תיכף כשיחשוב בעולם עליון מיד הוא בעולמות עליונים, שכמו שאדם מחשב שם הוא, ואם לא היה בעולם עליון לא היה מחשב כלל:

(צוואת הריב"ש ד"ה ע"א)

פירוש נז

אינו יכול להתפלל כראוי אם אין לו אור מקיף אותו מכל צדדיו וסביבותיו, שירגיש אותו מקיף:

(לקוטים יקרים ד"ב ע"א)

פירוש נח

מתהלה כשרוצה להתפלל יהיה ביראה, שהוא השער לכנוס לפניו יתברך (שבת דל"א ריש ע"ב) ויאמר בלבו למי אני רוצה לדבק את עצמי להבורא בדיבורו כל העולמות, ומהווה אותם ומקיים אותם, ויתבונן בגדלותו וברוממותו, ואחר כך יכול להיות בעולמות עליונים:

(צוואת הריב"ש ד"ז ע"ב)

פירוש נט

יש מי שמתפלל בעצבות מחמת מרה שחורה הגוברת עליו, וסובר שמתפלל ביראה גדולה, וכן יש מי שסובר להתפלל מגודל אהבת הבורא, והוא מחמת מרה אדומה, אמנם כשהוא באהבת ה' ומחמת זה נופלת עליו בושה ורוצה לפאר את השם יתברך, ולנצח את היצר הרע בשבילו אז הוא טוב, כי אדם לא נקרא עובד השם יתברך כי אם בדחילו ורחימו, ויראה שתפול עליו יראה, ולא מה שהוא מעורר עצמו ליראה כי זהו העלאת מיין נוקבין, אבל היראה האמיתית [הוא] כשתפול עליו חיל ורעדה, ומחמת פחד אינו יודע היכן הוא, והמוחין נזדככו ויורדין דמעות מאליהן, אבל כשאינו כך, אף על פי שנראה לו שאוהב את הבורא, בוודאי אינו כלום, כי זה השער לה', יראה הוא השער לאהבה, ואם אינו בהשער שהוא יראה, איך אפשר לו להיות באהבה, ומי שהוא כהנ"ל אינו אפילו עבד, ומכל שכן שאינו במדרגה ההוא שתפול עליו יראה, ואין הוא עובד עבדות הראוי ליהודי כלל, שאינו עובד השם יתברך רק מצות אנשים מלומדה, והוא מרמה בעצמו שהוא עובד את השם יתברך ועובדו בשמחה, ואין זו רק שמחה של הוללות, על כן ישוב אל ה' בכל לבו ובכל נפשו:

(ליקוטים יקרים ד"ג ע"א)

פירוש ס

התפלה שהוא בשמחה גדולה, בוודאי הוא יותר מקובלת לפניו יתברך שמו, יותר מהתפלה בעצבות בבכייה, ומשל על זה כשעני שואל ומבקש ומתחנן לפני המלך בבכיה גדולה אף על פי כן אינו נותן לו אלא דבר מועט, אבל כשהשר מסדר לפני המלך שבח המלך בשמחה ומתוך זה מבקש גם בקשתו, אז נותן לו המלך בקשה מרובה מאוד כמו שנותנים לשררות:

(צוואת הריב"ש די"ג ע"א)

פירוש סא

תורי זהב נעשה לך עם נקודות הכסף (שיר השירים א':י"א) תורי זהב דחילו, עם נקודות הכסף רחימו שלא ידבר התורה והתפלה בפנייה חיצונית, שמזה נבראים הקליפות ומתלבש ברשעים לנקום ממנו כמו ששמעתי כעין זה ממורי, וזהו שאמרו (הובא ברש"י בפ' והקימותי את בריתי) שלא יהרגוהו רשעים שבדור, והבן, וצריך דחילו יותר מרחימו שנקרא נקודות הכסף כמו ששמעתי ממורי:

(בן פורת יוסף דכ"א ע"ב)

פירוש סב

שמעתי ממורי כי על ידי פנייה חיצונית שהוא קומה שלימה מזה נברא אדם המצערו וכו':

(צפנת פענח י"ח ע"א)

פירוש סג

לא יאמר אדם בשבת אתפלל בכוונה ולא בחול, שלא יהי כעבדים המשמשים את המלך, וכשהמלך עומד לפניהם הם מתדבקים בעבודה, וכשאין המלך לפניהם אין מזדרזין בעבודה, ואין זה עבד נאמן, אבל יוודע לו באמונה שרע לו בלא המלך, וידחה כל המשמורות עד שיבא לפני המלך אף על פי שאינו יכול לדבר לפניו, ואינו ראוי לבא לפניו אף על פי כן יעשה לו המלך רצונו, כי רחמנות גדול עליו עד מאוד:

(צוואת הריב"ש ד"י ע"א)

פירוש סד

כל ימי עני רעים (משלי ט"ו:ט"ו), על פי מה שאמרו רבותינו ז"ל (נדרים דמ"א ע"א) אין עני אלא מן הדעת, כך הוא הפירוש, כל ימי עני, שהוא עני בדעת, רעים, ר"ל שאין תפלתו ולימודו נחשבת כלל לפניו יתברך שמו, כי בוודאי הם בלא דחילו ורחימו, ולא פרחת לעילא (תיקוני זוהר הקדוש תיקון י'), ופריך (בגמרא בבא בתרא דקמ"ו ע"א) והא איכא שבתות וימים טובים ר"ל, שבוודאי בימים הללו בא לכל אדם התעוררות מלמעלה, ובוודאי מתפלל בהם בכוונה, ותירץ שינוי וסת, רצה לומר אף שמתפלל עתה בכוונה, רואה את עצמו שמתפלל בכוונה ומחמת זה בא לו גאות וגדלות בלבו, ורואה את עצמו שעלה עתה במדרגה עליונה לכן אף עתה הם רעים לפי ששינוי וסת הוא תחלת חולי מעיים, רצה לומר שאין היצר הרע מתגרה אלא מתוך אכילה ושתייה (זוהר וירא דק"י ע"א במדהנ"ע) ומחמת זה בא לו הגיאות וד"ל:

(צוואת הריב"ש דט"ז ע"ב, רמזי אגדות בס"ס אור אורה דס"ז ע"ד)

פירוש סה

שמעתי בשם הבעל שם טוב זללה"ה שהיה אומר עבירה גדולה ביד הציבור, כשהש"ץ אינו מאריך בניגונים ורוצה לסיים איזה ענין מהתפלה, והם מאריכים בתפלתם, ומעכבים על ידו מלהשפיע, ואם ימתין עד כלותם ויסיימו הציבור תפלתם, בין כך ובין כך יחליש המוחין אצלו, ולא יהיו לו אחד כך מוחין חזקים להשפיע אל השכינה, ואם כן, מה מאוד צריכין הציבור להזהר ולהשמר שלא יגרמו ככה ח"ו ויאבדו טובה הרבה, וכיוון שכן ראה גם ראה, אשר מלאכה גדולה ועובדא כבדה הוא בין שניהם, הש"ץ עם

הציבור, לדעת איך יתנהגו בענייני התפלה, וביד הש"ץ ביותר:
(אור המאיר פ' תצוה ד"ה ואתה תצוה)

פירוש סו

יש פעם שאדם רוצה להתפלל בהתלהבות ואינו יכול שאבריו כבדים עליו, **ור' ישראל בעל שם זלה"ה** אמר, שדוד המלך עליו השלום התפלל על זה (תהילים ע"א:ט') אל תשליכני לעת זקנה שאבריו כבדים עליו כזקן:
(אור תורה פ' עקב, אור האמת די"ח ע"ב)

פירוש סז

מהבעל שם טוב ביאור ענין אל תשליכני לעת זקנה, הכוונה שאל ישליך העת לידי זקנה, כי לפעמים נופל העבודה של האדם לידי זקנה באמצעות המשך הזמן וכו':
(אור המאיר פ' יתרו)

פירוש סח

מהרב אלהי וכו' הבעל שם טוב ז"ל. בפסוק אל תשליכני לעת זקנה וגו', תימא וכי בבחרותו אינו צריך סיוע אתמהה, אלא הכוונה דלפעמים יתלהב האדם לאיזה עובדא הן לתורה הן לתפלה, אבל אינו מתיישן אצלו זה ההתלהבות והחשק, רק תיכף ומיד יפול מהחשק, ודומה לו כאילו הזקין זה המצוה, על דרך שאמרו (בטור אורח חיים סי' ס"א) כפרוטגמא ישנה, לזה אמר אל תשליכני מההתלהבות, להיות בעיני כזקנה וכפרוטגמא ישנה, אלא שיהיה אצלי כפרוטגמא חדשה:
(שפתי צדיקים סו"פ פקודי, תולדות יצחק ואתחנן, ושם ברמזי תהלים).

פירוש סט

צריך האדם ללמוד ולהרגיל את עצמו שיתפלל אפילו הזמירות בקול נמוך, ויצעק בלחש, ויאמר הדבר בין בזמירות בין בלימוד, בכל כחו, כדכתיב (תהלים ל"ה) כל עצמותי וכו', והצעקה שתהיה מחמת דבקות תהיה בלחש:
(צוואת הריב"ש ד"ד ע"ב)

פירוש ע

פעמים יש לעבוד להשם יתברך בנשמה לבד, דהיינו במחשבה, והגוף יהיה עומד במקומו, כדי שלא יחלה כשישתמש בו הרבה, ולפעמים יכול אדם לומר התפלה באהבה ויראה והתלהבות גדול בלי שום תנועה, ויהיה נראה לאדם אחר שהוא אומר אותן דברים בלי שום דבקות, וזהו יכול האדם לעשות כשהוא דבוק מאוד להשם יתברך אז יכול לעבוד אותו בנשמה לבד באהבה רבה וגדולה, וזה העבודה הוא יותר טובה והולכת

במהירות יותר ובדביקות יותר להשם יתברך, מהתפלה שנראה בחוץ על האברים ואין להקליפה אחיזה בזו התפלה שכולו הוא בפנימיות:

(צוואת הריב"ש די"ג ע"א, כש"ט דכ"ב ע"ב).

פירוש עא

פעמים יכול לומר התפלה במהירות מאוד מחמת שבוער בלבו אהבת השם יתברך מאוד, והתיבות יוצאים מפיו בעצמם:

(צוואת הריב"ש ד"ד ע"ב)

פירוש עב

לטהר המחשבה, קבלתי ממורי נר"ו [**רבינו הבעל שם טוב זי"ע**] לכוון בשם **כוז"ו** וכתב מו"ה מ"פ ששם זה בחכמה, ששם המחשבה, והוא בחינת דין, ושם זה במילואו, כזה **כ"ף וא"ו זי"ן וא"ו** גימטריא **טפטפיה** שם המחשבה, עד כאן:

(סידור ר' שבתי ז"ל)

פירוש עג

לולי דמסתפינא להעלות בכתב מה ששמעתי ממורי דברים נוראים בענין מיתוק דינין ש"כ ופ"ר, והמתקת הרהורים על ידי שם **שדי** וחילופו **כהה** וגם שם **הויה** בחילוף [הוא שם **כוזו**], ורשמתי ראשי פרקים בנייר בפני עצמו:

(תו"י שמות דמ"א ע"ב).

פירוש עד

סוד שם **כהה** שחילופו **שדי** ובזה השם הרג משה למצרי, והעלה הניצוץ השורה במקום טינוף לשרשו, והשם הזה מסוגל מאוד לזה כידוע ממרן אלהי הבעל שם טוב [זי"ע] האיך להעלות עם זה השם לכל הניצוצין כו':

(אוצר החיים פ' צו דנ"ת ע"א)

פירוש עה

בשם ריב"ש שמעתי שהשם **כוזו** הוא אחוריים של שם הוי"ה, ושם **הוי"ה** הוא מדת רחמים ושם **כוז"ו** שהוא מדת אחוריים הוא מדת גבורה, ואותיות **כ"ו** מן שם **כוז"ו** הוא מספר של שם **הוי"ה** ברוך הוא נמצא שעודף שם **כוזו** שהוא מדת גבורה על שם **הוי"ה** מדת הרחמים הם אותיות **זו** לכך אמר (תענית דכ"א ע"א) [גם זו לטובה היינו] גם **זו** שהוא ממדת גבורה לטובה הוא, כלול בחסד:

(רב ייבי תהלים פי"ח ופ"ל)

פירוש עו
שמעתי ממורי זלה"ה הן בסדר הלימוד הן בתפלה אם הוא מבין פירוש המלות בתפלה ומבין פשט ההלכה בלימודו אז מקשר מלכות שהוא דיבור אל הבינה שהוא מחשבה, ודפח"ח:

(תוי"י ר"פ ואתתנן דקע"ו ע"ג)

פירוש עז
שורש התפלה לקשר דין המלכות, ולמתק הדינין בשרשה שהוא בינה כמו שכתבתי במקום אחר בשם מורי זלה"ה:

(בן פורת יוסף דקט"ז ע"ב ועיין לקמן אות קנ"ט)

פירוש עח
סוד חשמל (יחזקאל א' ד') [שדרשו חז"ל בגמרא (חגיגה די"ג ע"ב) עתים חשות ועתים ממללות שהוא מלשון] חש מל, שצריך לחשות עד שמל וכורת הקליפות אז ימלל וידבק למתק הדינין בשרשן שהוא סוד התפלה שביאר מורי בשם רבו וכו':

(בן פורת יוסף דכ"ט ע"ג)

פירוש עט
כוונת התפלה גם כן לחבר יוד שהוא חכמה אל ה שהוא המלכות שהוא הדיבור על ידי הקול שהוא הוי"ה ועל ידי המחשבה שלו, שהוא הבינה שלו, והוא סוד אהי"ה הוי"ה אדנ"י, ולזה נקרא שמה תפלה שמחבר צוקה ליוצקה:

(לקוטים יקרים ד"ד נדב).

פירוש פ
יכוון בתפלה שמעורר אותיות שנבראו בהם שמים וארץ וכל הברואים כולם עליונים ותחתונים, כל העולמות כולם, ואם כן באמרו התפלה והשבחים הוא אומר עם כל העולמות ועם כל הנבראים, כי הוא מעורר האותיות, והאותיות הם החיות של הברואים, אם כן עם כולם הוא אומר, ומעלה כל הנבראים משמים וארץ בכוונה זו, ועל ידי בני העלייה שמתפללין בכוונה, הם מעוררין גם האותיות של פחותי ערך, וגם הם יוכלו להתפלל יותר בכוונה ובהתלהבות, ויחזרו למוטב, ובעל שם טוב גילה זה גם כן ואמר לתלמידיו צריך אתה להתפלל אפילו על עוף הפורח המצפצף, וכן בדברי תורה לבני אדם להוכיחם מועיל כוונה זו להועילם, והזהיר בזה הרבה:

(דרכי צדק אות ל"ט)

פירוש פא

שמעתי בשם הרב המגיד מו"ה מנחם מענדל כו' באומר דברי מוסר ותוכחה לבני עירו, יראה לקשר את עצמו תחלה בו יתברך שמו, ואחר כך יראה לדבק ולקשר את עצמו עמהם מצד האחדות והתכללות כי שורש אחד להם לראשי הדור עם בני עירו, וכשעושה כך אז ה' אלהיו עמו ויעל עמהם לדבק אותם בו יתברך שמו, וזהו שאמר בזוהר (תרומה דקכ"ח ע"ב) זכאה מאן דאחיד בידא דחייביא דאוחז בידם להעלותם, ואם כן עושה פעולה מיד באמירתו תוכחה ומוסר לעם בני ישראל ודפח"ח, וכן שמעתי זה הדרך ממורי בענין התפלה להעלותם גם כן:

(תוי"י משפטים דס"ו ע"ג, בהעלותך דקל"ז ע"א).

פירוש פב

שמעתי בשם מורי בענין התפלה וכוונתה, ויחודים, שצריך לקשר את עצמו בהם, וידוע שהוא עולם קטן, ובהתעוררות דלמטה יתעוררו למעלה למעלה וישפיעו למטה עד מדרגתו של זה האדם המכוון זה ומקבל השפעה כו':

(תוי"י פ' קדושים ד"ק ע"א)

פירוש פג

אמר מורי בעל שם טוב נבג"מ פירוש הכתוב (ישעיה ח') שאל לך אות מעם ה' אלהיך, רצה לומד שתתחנן ותשאל מהקדוש ברוך הוא שיתן לך אות, דהיינו האותיות [שמדבר בתורה ובתפלה] מן אותן הדבקים עם ה' אלהיך, שתזכה לחבר אותם לשרשם:

(מאור עינים פ' תשא)

פירוש פד

יחשוב כשמתפלל שבאותיות מתלבש השם יתברך, פירוש, דאין אנו יודעים מה שאדם חושב אלא אם כן מדבר, נמצא הוי הדיבור מלבוש למחשבה, ויאמר בלבו, מלך גדול כזה אני עושה לו מלבוש, ראוי לי לעשות בשמחה, וידבר בכל כחו, כי בזה נעשה אחדות עמו יתברך שמו, כי כחו בהאות, ובהאות שורה הקדוש ברוך הוא, נמצא הוא אחדות עמו יתברך שמו:

(צוואת הריב"ש די"ג ע"א)

פירוש פה

אין דיבור בלא מחשבה, כי מקודם הוא חושב מה שידבר, והנה כשחושב קודם התפלה מה שידבר ולפני מי ידבר, בוודאי תפול עליו יראה ובושה שיהיה ירא מן הדיבורים עצמם, כשנותן על לבו שהעולם הדיבור, היא השכינה כביכול מדברת בו, והיא כלולה

מכל המדות יראה ואהבה והתפארות וכן כולם כידוע, ואיך לא יהיה לו יראה ובושה כשידע שמעורר השכינה וכל המדות כביכול, וזהו (תהלים ק"ג) עושי דברו, שעושים מדיבור מעשה:

(כש"ט ח"ב ד"ה ע"ב, והוא קיצור מלק"א ד"ו ע"ב ד"ה בן בג בג)

פירוש פו

כשמדבר יחשוב ברמז קול ודיבור, וידבר ביראה ואהבה, ויחשוב שזה מדבר עולם הדיבור מפיו, אז מעלה הדיבורים:

(כתר שם טוב ח"ב ד"ד ע"ב, לקוטי אמרים ד"ד ע"ר, ועיקר רמז קול ודיבור מבואר לקמן בפ' תשא אוח י"ח ע"ש).

פירוש פז

המשל הוא כלי להשכל, וכן הדיבור הוא כלי להמחשבה, וכשהוא מדבר בלי כוונה הוא שבירת הכלים, שאין חיות בכלים, וכשהוא מפשיט עצמו מגשמיות, שהוא הגוף והכלי שלו, אז יכול לראות הפנימיות הכלי, דהיינו החיות והאורות של האותיות, כשהוא מפשיט עצמו מגשמיות, ומלביש עצמו בתוך דיבורים, אז הוא דבוק בבורא יתברך שמו, שהוא מלובש בתוך הדיבורים, ויראה שלא יפול ממחשבתו, ויחזיק עצמו להעלות למעלה:

(כש"ט ח"ב ד"ב ע"ב, לקוטי אמרים ד"ד ע"א).

פירוש פח

ישים כל מחשבתו בכח התבות שהוא מדבר עד שיראה האורות של התבות האיך מתנוצצים זה בזה, ומתוכו נולדים כמה אורות, וזהו (תהילים צ"ז:י"א) אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה, האותיות שבתורה הם חדרים של השם יתברך שהוא ממשיך בהם את אצילות אורו כמו שכתב בזוהר הקדוש (עי' יתרו דפ"ה ע"ב, אחרי דע"ג. ע"א) קודשא בריך הוא ואורייתא כולא חד ולתוכן צריך אדם לתת כל הכוונה שהיא הנשמה, כי הכוונה הוא הנשמה, וזהו הדבקות, קודשא בריך הוא ואורייתא וישראל כולא חד, וזהו התפשטות הגשמיות, פירוש שיפשיט נשמתו מגופו, ותהיה נשמתו מלובשת באותן המחשבות שהוא מדבר, ויראה כמה עולמות העליונים:

(כתר שם טוב ח"ב ד"ד ע"ד, ולקוטי אמרים ד"ד ע"א בשנוי קצת)

פירוש פט

יחשוב שעולם הדיבור מדבר בו וזולתו אי אפשר לדבר כמו שנאמר (תהילים נ"א:י"ז) אדני שפתי תפתח, וגם כן מחשבתו אי אפשר להיות כי אם על ידי עולם המחשבה,

והוא כשופר כי מה שתוקעין בתוכו אותו הקול הוא מוציא, ואם יפרוש ממנו התוקע אז לא יצא קול, כך בהעדר ח"ו כחו יתברך שמו ממנו אינו יכול לדבר ולחשוב:
(כש"ט ח"ב די"ט ע"ד, והוא בלק"א די"ח ע"ב).

פירוש צ

יחשוב אדם בדיבור שעולם הדיבור מדבר בו עולם גדול כזה שבו נבראו כל העולמות כדאיתא בהבראם שהוא בה' מוצאות הפה, ועל ידי זה יחשוב בתפארתו יתברך שמו, שכל חיות העולמות הוא בדיבור, והוא הוא עולם היראה, וכביכול שכינה מצמצמת את עצמה ושורה בדיבורו ופיו כדאיתא בספר יצירה (פרק ב' משנה ג') קבען בפה ואם הדיבור הוא כך מה הוא עולם המחשבה, ועוד אורות מצוחצחות אשר אין סוף וחקר וכשיתחיל לחשוב ואומר בלבו כי זהו צמצום עולם המחשבה במוח מדת חכמה ובינה עולם גדול כזה ראוי לבייש מפניו:
(כתר שם טוב ח"ב דכ"א ע"א לקוטי אמרים די"ח ע"א)

פירוש צא

וזה נקרא מתפלל לשמה, פירוש לשם הדיבור, שהדיבור מתאוה ומשתוקק להיות דבוק במחשבה, וכשמדבר באהבה ויראה הקול והדיבור משתעשעים זה עם זה והחכמה משגחת על זה, ומתענגת כאב שמתענג עם בנו, שהמחשבה משתוקקת לבא בקול כדי שיבא בדיבור:
(לקוטי אמרים די"ח ע"ב)

פירוש צב

הדיבור של ישראל הוא עולם הדיבור כביכול המחיה העולם, ומחשבתן של ישראל הוא עולם המחשבה, ועולם הזה מקבל אותיות הדיבור דרך אמצעות המדות, חסד דין רחמים, לפי שעולם הזה יש בו שטח וגבול, צריך לקבל על ידי המדות, כמשל השמש שאין יכולין להסתכל בו מחמת גודל הבהירות שבו, והאור היוצא ממנו יכולין להסתכל בו, ולהשיגו וליהנות ממנו לסיבת מיעוט בהירותו, כי אילו היה באור בהירות כמו בשמש לא היו יכולין גם כן להשיגו וזהו (תהלים פ"ד) כי שמש ומגן ה' צבאות:
(כתר שם טוב ת"ב די"ט ע"ד לקוטי אמרים די"ט ע"א)

פירוש צג

כאשר האדם הוא מדבר באהבה וביראה הלא השכינה משתוקקת לדברים אלו, כמו האם המשתוקקת שידבר בנה דבר של שכל כדי שתחשב בעיני בעלה, כך כשהדיבורים באים למעלה מכח האדם, מקושטים, בזה הכח נולד התפארות גדול והמלאכים אומרים

מי כעמך ישראל גוי אחד (דברי הימים א' כ"ז כ"א) ולכך עדיף שיאמר [לפחות] תיבה אחת בתפלה באהבה וביראה כי בזה מעורר שכל המלאכים אומרים שירה להקדוש ברוך הוא, וגם הוא מעורר כל העולמות כשהוא עובד להקדוש ברוך הוא, כל העולמות עובדין אותו יתברך שמו:

(כתר שם טוב ח"ב ד"ה ע"א, ובלקוטי אמרים ד"ה ע"ב הוא יותר באריכות)

פירוש צד

ישמע מהיכלו קולי (תהילים י"ח:ז') היכל נקרא הדיבור, וצריך להתפלל רק בשביל שיביא את הדיבור לו יתברך שמו, וכשמתפלל כך, מניחין אותו כל המשמורות, על דרך משל, חותם המלך שנושא אותו בן כפר שאינו הגון לבא לפני המלך, אף על פי כן מניחין אותו כל המשמורות, שהמלך יש לו געגועין על החותם, וממהרין אותו אל המלך, כדי שיהיה אל המלך תענוג מהר, כך הקדוש ברוך הוא מגעגע אחר הדיבור, וזהו ישמע מהיכלו קולי דהיינו מחמת הדיבור:

(ליקוטים בס"ס אור תורה, ד"ה כי רחץ ה', דנ"ד ע"א).

פירוש צה

שמעתי ממורי בענין תפלת היום שיהיה על דרך דאיתא (בטור אורח חיים סי' א) אני מעורר השחר ואין השחר מעורר אותי, שיטרח וייגע בהדרגה עד ברוך שאמר שהוא נגד עולם העשייה, שהוא למטה מקום הקליפות, ואחר כך יכוין יותר מברוך שאמר עד ישתבח שהוא יצירה, ואין שם קליפות כל כך כמו בעשייה, ומישתבח עד עמידה יכוין יותר, ובעמידה הוא החיבוק והזוג האמיתי יפשיט את עצמו מן הגשמיות כמו שכתב באורח חיים סי' צ"ח יעו"ש, ואז נעשה תחלה מיין נוקבין ואחר כך בא מיין דכורין ויולדת זכר, מה שאין כן כשבא לאדם התעוררות מעצמו אז ח"ו מורה על הצרה בסוד (תהלים ק"ט) ותפלתו תהיה לחטאה והתקנה לזה כשיעלה על לבו זאת, ויחרד בחרדה גדולה, ויתפלל מעומק הלב וכו':

(תוי"י פ' אחרי דצ"ז ע"ד)

פירוש צו

כאשר מתחיל האדם להתפלל מיד כשאומר אדני שפתי תפתח השכינה מתלבשת בו ומדברת הדיבורים, וכשיהיה לו האמונה שהשכינה מדברת אלו הדיבורים בוודאי תפול עליו אימה ויראה וגם הקדוש ברוך הוא כביכול מצמצם את עצמו ושורה אצלו כמו שנאמר (שיר השירים ב':ט') מציץ מן החרכים מהאותיות שהם היכלות והוא הולך מהיכל להיכל, ובכל היכל דנין אותו אם הוא ראוי לכנוס, ואם היה האדם משים

אל לבו שדנין אותו בעת שנפלה לו מחשבה זרה בוודאי היה מתפלל בכוונה, רק שהוא שוכח שדנין אותו כו':

(ליקוטי אמרים ד"א ע"ב)

פירוש צז

הבעל שם טוב ע"ה אמר על מה שאמרו בזוהר (ויחי דרל"ד ע"א, פקודי דרמ"ה ע"ב) שדנין את האדם בכל היכל והיכל ומגרשין אותו מההיכל, פירוש, כי הדיבורים נקרא היכלות שהשכל שורה בהם והאדם המתפלל הוא הולך מאות לאות ומתבה לתבה וכשהוא אינו כדאי מגרשין אותו דהיינו שזורקין לו מחשבה זרה וממילא הוא בחוץ:

(לק"א ד"ז ע"ב)

פירוש צח

כשנופלת לו מחשבה זרה אזי יתבושש עד מאוד כי דחפו אותו מהיכל המלך וישוב לתוך ההיכל בבושה דבה והכנעה גדולה עד מאוד, כי מחשבה זרה הוא עבירה כמו מוליד ממזר, על דרך דאיתא בגמרא (כתובות דס"ג ע"א) דחילא בתר דחילא אזלא, כמו שהמחשבה הוא דכר ונקבא, כך הקול והדיבור הם דכר ונוקבא ואם יש לו מחשבה זרה ומדבר דברי קודש הוי כמו ממזר, שיש לו צורה כמו האדם ואם יש לו מחשבה זרה ומדבר דברי קודש הוי כמו ממזר, שיש לו צורה כמו האדם הכשר רק הפנימיות הוא דע, כך הדיבור הוא באותיות קדושות רק שהמחשבה הוא דעה שחושב דבר אחר ומוליד ממזר מדיבור קדוש, ועוד יחשוב כי הקדוש ברוך הוא אומר לו מדוע באת בהתבה ואין אני בהתבה, כי מחשבתו משוטטת בדברים אחדים:

(צוואת הריב"ש ד"י ע"ב, לקוטי אגדות בס"ס אור תורה, לקוטי אמרים די"ח ע"ב)

פירוש צט

אם אדם מתפלל ויש לו מחשבה אחרת אזי ח"ו הקליפה רוכבת על הדיבור, כי מחשבה רוכבת על הדיבור, וזהו (שיר השירים א':ט') לסוסתי ברכבי פרעה, סוסים נקראים הדיבורים, וכשפרעה היינו מחשבה זרה, רוכב עליו, אזי דמיתיך רעיתי, יותר טוב אילו שותק, אבל דבר היוצא מלב נכנס ללב, פירוש בלב העליון על ידי ההבל כנודע:

(צוואת הריב"ש ד"ח ע"א)

פירוש ק

ענין הייחוד הוא שלא להפריד השכל מן הדיבורים, שלא לערב רע בטוב, וזהו (בפ' בראשית) ועץ הדעת טוב ורע, (משלי ל':כ"ג) שפחה כי תירש וכו' וכענין מים עליונים:

(ליקוטים יקרים ד"ה ע"ד), [ועי' לקמן אות קל"א]

פירוש קא

בתפלה צריך להיות כמו מופשט מגשמיות ואיננו מרגיש מציאותו בעולם הזה, וזהו (אבות פ"א) אם אין אני לי מי לי, כלומר כשאני אבוא למדרגה שלא אדע וארגיש כלל אם אני לי, היינו אם אני בעולם הזה או לאו, בוודאי אין לי שום פחד ממחשבות זרות כי איזה מחשבה זרה יקרב אלי בהיותי מופשט מזה העולם, וזהו מי לי, רצה לומר איזה מחשבה זרה יבא לי, אבל כשאני לעצמי, רצה לומר כשאני חושב לעצמי לדבר יש, במציאות בזה העולם, אז אדרבה אינני נחשב לכלום, וזהו שאמר מה אני, רצה לומר מה אני חשוב ומה עבודתי חשובה לפניו יתברך שמו, כי אז יבלבלו אותי מחשבות זרות, והריני כמו שאינני בעולם הזה, כי עיקר בריאת אדם בעולם הזה הוא לעבודת השם יתברך, והרי אין אני יכול לעבוד עבודתו, מחמת מחשבות זרות המבלבלים אותי, וגם מה שאמרו חכמינו ז"ל (בסוכה דנ"ג ע"א) אם אני כאן הכל כאן יש לפרש על פי דרך זה:

(צוואת הריב"ש ד"ז ע"א, ודי"ב ע"א)

פירוש קב

כשישראל מתפללים ומתדבקים את עצמם להשם יתברך, קלא נפיק (שיר השירים ג':י"א) צאינה וראינה בנות ציון כו' כלומר מי שאינו ראוי לייחוד זה ולא ניחא ליה, יצא, וזהו צאינה, ומי שראוי לזה וניחא ליה יראה, וזהו וראינה וכששומעין הקליפות קול זה, אז רוצים הם לבטל את האדם הזה בתפלתו, במחשבה זרה מתענוגי הזמן, והחכם מתדבק באהבת ויראת הבורא יתברך, ובזה מעלה ניצוצי החיות שבתוך המחשבה ההוא, ואומר בלבו מה לי לדבק בחומריות הדבר, מוטב אדבק בחיותו שהוא כח מכחות השם יתברך שהוא החכמה כמו שנאמר (תהילים ק"ד:כ"ד) כולם בחכמה עשית:

(כתר שם טוב ח"ב די"ט ע"ב, לקוטי אמרים די"ב ע"א)

פירוש קג

שמעתי ממורי זלה"ה בפירוש הפסוק (תהלים יו"ד) תכין לבם תקשיב אזניך, ורצה לומר כי סימן זה מסור ביד האדם, שאם נזדמן שיוכל להכין לבו להתפלל לפניו יתברך שמו, בלי שום מחשבה זרה על כל פנים או בדחילו ודחימו כל אחד לפי מדרגתו, אז ידע כי נתקבלה תפלה ההוא, וזהו שאמר תכין לבם תקשיב אזניך, כי בעת שמתפלל יוכל לידע שתקובל ותקשיב אזנו יתברך שמו, ודפח"ח: (תוי"י פ' בהעלותך דקל"ח ע"ג), [ועיין לקמן אות קכ"ד].

פירוש קד

שמעתי מפי קדשו של מורי החסיד האלקי **הבעל שם טוב** ז"ל שהזהיר על הזריזות והזהירות בעסק התפלה לאנשים כערכנו, בכדי שינצל מן מחשבות זרות, ואמר בשם גיסו הרב החסיד מו"ה גרשון קוטיבער ז"ל שאמר משל יפה על האנשים וכו' שאינם מרגישים כלל בתפלתם אם היו במחשבה זרה או לאו, ואמר משל, כי היה דרך אחד מסוכן מאוד, והוא שהיה צריך לילך דרך יעד שהיו שם מחבואות של גזלנים ושודדים, שהיו מצפים לאיזה עובר ושב, ואז קמו ממחבואיהם וגזלו וחמסו וטרפו ועשו בו פצעים וחבורות, וכל מי שהיה מוכרח לילך דרך היער היה מהלך במרוצה גדולה מאוד, שלא יהיה להשודדים פנאי לילך ולבא אליו ממחבואיהם שישבו בהם, פעם אחת נסעו שני אנשים בחבורה אחת, והיה אחד מהם שתוי ושיכור מאוד, והשני לא כן היה רק כדרך כל הארץ, והנה בנסעם דרך היער הזה, זה שהיה לשם בשכלו נסע במהירות גדול עד שעבר בשלום את היער בלי פגע, וחבירו השני השיכור הלך לאט לאט פסיעה אחר פסיעה, והרוצחים היו טורפים אותו והכו אותו ועשו בו חבלות ופצעים והוא לא הרגיש בדבר כלל מחמת שכרותו הגדול, ואחר זה פגעו זה בזה, ועמד הראשון ותמה את עצמו על זה השני ושאל אותו איך ניצלת שלא המיתו אותך בהכאות גדולות שעשו לך, והשני השיכור היה מתמה את עצמו על תמיהתו של זה, ואמר שאינו יודע שום דבר שעשו לו, כי לדעתו הלך בלי פגע, עד שהראשון הראה לו במראה את הפצעים והחבורות שבכל אבריו, וגם כתמים מן הדם שהיה שותת על בגדיו מן הפצעים והחבורות והוא נשאר בתמיהתו ואינו זוכר כלל והנמשל מובן מעצמו:

(דברי משה פ' בא)

פירוש קה

הבעל שם טוב הקדוש ז"ל אמר מה שבא לאדם מחשבות זרות ומבלבלים אותו בשעת התפלה הוא אדרבה סימן טוב, על פי משל, דלפני מלך בשר ודם יש כמה מחיצות ושומרים לפתחים, שלא לגשת אליו, ופעמים מזדמן שאחד רוצה לילך עם המבוקש אל המלך והשומרים יודעים שזה יהיה רע להם, ואז אם זה ההולך אינו חשוב והגון, והרי ודאי להם שלא יפעול כרצונו כי המלך לא ישגיח עליו כלל, אז תיכף כשזה האיש אומר להשומרים שיניחוהו לעבור הפתחים והמחיצות תיכף פותחים לו כי מה איכפת להו, מה שאין כן אם זה האיש הוא שר וחשוב לפני המלך אז אשתמוטי קא משתמטי ליה בכל היכולת לדחותו בלך ושוב, שרצונם שלא יבא לפני המלך בידעם כי רע יהיה להם, כי דבריו יתקבלו לפני המלך, כמו כן נמי ענין התפלה ידוע כי הוא התקשרות להעלות

ניצוצות הקדושות מהסטרא אחרא ר"ל ומכל דברים השפלים, וזה רע להם, לכן אם איש פשוט בא להתפלל לפני הקב"ה אשר גם בלאו הכי תפלתו איננה כל כך כהוגן ולא תעשה בהם רושם, אז מניחין אותו ואין מבלבלין אותו כל כך, מה שאין כן באיש הירא, אשר תפלתו תעשה פרי למטה ושורש למעלה אז מתגברין הסטרא אחרא בכל היכולת ומבלבלין אותו במחשבות זרות, והמשכיל היודע זאת מתגבר בכל כחו עליהם וצועק בקול מר אבי הושיעני, והקדוש ברוך הוא מתאוה לתפלתן של ישראל, אז נפתחין כל המחיצות והפתחים, וגורם תיקון הראוי, להעלות הניצוצות הקדושים, ופועל ישועות:

(שפת אמת בערזאן פ' וארא).

פירוש קו

.**מבעל שם טוב**, אם יפול לאדם מחשבה זרה יחשוב שהכל בא מאותיות והם קדושים, רק שנצרפו במחשבתו לשטות, על כן אם יכול להפוך אותיות הללו לדברים קדושים, היה טוב מאוד, או על ידי היפוך התבות של המחשבה זרה, או בהפסק התבות לשתים, והן בראשי תבות של המחשבה זרה, ודווקא שלא יופסק מהדבקות:

(דרכי צדק אות כ"ה)

פירוש קז

ויש באדם כמה כחות, שלזה העולם צריך כח זה, ולזה העולם כח זה, שעולה נשמתו לכל העולמות שצריך לעלות, ובודקין אותו בכל עולם אם הוא ראוי לעלות ואם לאו דוחין אותו לחוץ, ולפעמים שולחין לו מחשבה זרה מחמת שדוחין אותו, ואם הוא חכם, באותה המחשבה יכול לקשר עצמו יותר להשם יתברך, שהמחשבה הוא אותיות שהם אברי השכינה רק שנפלו בקליפות מכח השבירה, ונעשה הצירוף של האותיות רע, כמו אדם שנותן מעדנים מעורבים מין בשאינו מינו, שכל אחד בפני עצמו הוא טוב וכאשר נתערבו הוא מאום ורע מאוד, כך זה הוא גם כן נעשה רע.

וכשהוא מבין באיזה ענין הוא המחשבה אם בתאוה הוא מעולם התאוה נפל, אם ביראה רעה הוא מעולם היראה, אם בגאוה הוא מעולם התפארת, וכן בשארי דברים, שכולם משבעת ימי הבנין נפלו, וכשהוא מקשר אותם בהשם יתברך באהבת הבורא וביראת הבורא, הוא מחזיר אותם לשורשם, וכן בשאר מדות, כל מחשבה לפי המדה שנפלה ממנה הוא מקשר אותה לאותה המדה, והקליפות נופלים ממנה, ונעשה הצירוף טוב, וזהו דאיתא (שבת דקנ"ג ע"א) מתיר החבלים והשקים נופלים, השקים דהיינו הקליפות נופלים.

ויש להשם יתברך ברוך הוא בזה הנאה גדולה, כמשל הבן מלך שנפל לשביה כשמביאין אותו לפני המלך הוא נהנה מאוד יותר מזה הבן שהיה אצלו תמיד:

(כש"ט ח"ב ד"ג ע"א, לקוטי אמרים ד"ד סוף ע"א)

פירוש קח

בשם ריב"ש כאשר בא לאדם מחשבה זרה בתפלה או בלימוד, ישבור המחשבה זרה ההוא, וידבוק עצמו בבורא יתברך, ובזה מתקן ניצוץ קדוש שיש במחשבה ההוא, והוא משל לאדם שהיה מונה מעות והיה בנו בשביה ובא אצל אביו ואמר הרי יש לך מעות פדני מהשביה:

(לקוטים יקרים דט"ו ע"ג)

פירוש קט

הנה האדם העוסק בתורה ותפלה בלא דחילו ורחימו לא פרחת לעילא (תקוני הזוהר תיקון י') ומכל שכן אם יש בו מחשבות זרות, שנקראו קדשים פסולים ונמסרו לחיצונים, וכשחוזר האדם בתשובה מגביה הניצוצות הקדושים שנמסרו אל החיצונים, ולכן כשעומד בתפלה או בעוסקו בתורה עומדים המחשבות זרות לבלבל תורתו ותפלתו, כי המחשבות זרות הם חטאותיו, ועומדים לפניו בדרך מלחמה, אבל כוונתם שיתקנם ולהוציאם מעמקי הקליפות, והיינו על ידי שיחרד כשירגיש שהם עונותיו ויצטער עליהן, וביאור דבר זה קבלתי מרבי ואין צריך להאריך כאן:

(תולדות יעקב יוסף חקת דקנ"ח ע"א)

פירוש קי

שמעתי ממורי ביאור סוד א"ב וכו' ואיך שצריך לעשות בכל תבה הכנעה והבדלה והמתקה, ורצה לומר כי דיני ש"כ ופ"ר הרמוזה בתבת אדנ"י דפתיחת תפלת שמונה עשרה, כל הכוונות שיש שם צריך לכוון בכל תבה ודיבור להמתיק הדינין, כי אות **א** הוא סוד **פלא**, ונתלבש באות **ב**' שהוא ב' אלפין, וכן **ג**' ג' אלפין, עד אות **ת**' ד' מאות אלפין, וכל מה שנתרחק האות נתרחק מהחיות ונתלבש בקליפות עד מלכות שבמלכות ששם מחשבות רעות וכו', וכאשר יתן לב על גלות השכינה שהיה ניצוץ השכינה מלובש בתוך כיעור הקליפות הזה יחרד חרדה גדולה ואז יתפרדו כל פועלי און, ונעשה ייחוד יראה עם נורא ונתברר ניצוץ הקדוש ונתחבר למעלה אל החיות בסוד (יחזקאל א':י"ד) והחיות רצוא ושוב והוא גאולה מהשביה, וזהו הכנעה, כאילו הוא אינו מדבר רק השכינה, והבדלה להפריד הקליפות, והמתקה להעלותן להמתיקן בשרשן וכו' ודפח"ח:

(תוי"י בסופו דר"ח ע"ד)

פירוש קיא

אלופינו מסובלים (תהילים קמ"ד:י"ד) כשיודע האדם שאלופו של עולם הוא בכל תנועה שבעולם אז יכול לסבול הכל ואז אין פרץ וכו', וכן שמעתי אחר כך ממורי כי בידיעת אדם שהשם יתברך מלא כל הארץ כבודו וכל תנועה ומחשבה הכל ממנו יתברך, אף אם יעלה היפך בכמה דברים ממשמעות הפירוש של התפלה, מכל מקום בידיעה זו יתפרדו כל פועלי און וכו', הגם ששמעתי ממנו גם כן שצריך הכנעה הבדלה והמתקה וכו' מצד השבירה שנפלו הניצוצות קדושות בין הקליפות צריך להפריד מהשכינה מחשבות רעות וזרות וכו', ודפח"ח, והחכם יבין וישכיל דיש בזה ב' סוגים, אחד דרך כלל ואחד דרך פרט, כמו ששמעתי ממורי וכתבתי מזה במקום אחר ביאור (כתובות דט"ז ע"ב) כיצד מרקדין לפני הכלה בית שמאי אומרים כלה כמות שהיא ובית הלל אומרים כלה נאה וחסודה וכו' דבית שמאי סבירא להו דבזמן הגלות סגי דרך כלל כמות שהיא, ובית הלל אומרים דצריך דרך פרט לקשט הכלה שתהיה נאה וחסודה וכו' ודפח"ח, והכי נמי אם יכול לטהר מחשבתו אזי מה טוב ומה נעים שיעשה דרך פרט בענין הבדלה והכנעה והמתקה שהוא עמוק מאוד, ואם לאו ידע דרך כלל שהכל ממנו ית' ואז יוכל לעמוד על עמדו ולא ידחו הקליפות אותו בכל המדרגות, שיהיה נשאר דבוק בו יתברך, וזהו הבטחתו יתברך (בזכריה ג':ז') ונתתי לך מהלכים בין העומדים האלה שהם המלאכים, שאין החיצונים והקליפות יכולים להדיחו ממעמדו ומצבו:

(כתונת פסים דכ"ז ע"א).

פירוש קיב

שמעתי ממורי זלה"ה כיצד מרקדין לפני הכלה בית שמאי אומרים כלה כמות שהיא ובית הלל אומרים כלה נאה וחסודה, וביאר כי לעתיד השכינה נקראת כלה וכו' מה שאין כן עתה השכינה נקראת זאת וכו', ובזה יובן כיצד מרקדין בזמן הזה בגלות השכינה שהוא לפני וקודם שנקראת כלה, כי הריקוד הוא להעלות ניצוצין ומדרגה תחתונה להעלותה אל העליונה כמו ריקוד קדוש וכו', ואין זה עולה יפה בזמן הגלות כי מי יוכל לעשותה על צד השלימות, כמבואר (בכתבי האר"י ז"ל) בסוד נפילת אפים שהוא להעלות ניצוצין מן עשייה עד רום המעלות וכתב מוהרח"ו שאין אתנו יודע עד מה וכו' יעו"ש, לכך אמרו בית שמאי כלה כמות שהיא על דרך שכתב בזוהר (פ' וירא דק"ג ריש ע"ב) סוד נודע בשערים בעלה לפי מה שמשער כל אחד בדעתו ויכלתו אף בדרך כלל, אם אינו יכול בדרך פרט לייחד השכינה ולקשטה מכל מקום ישער כלה כמות שהיא, ובית הלל סבירא להו כלה נאה וחסודה, שצריך לידע בפרט איך להסיר בגדי צואים

ולכלוך מהציצין ולקשטה בפרט, שתהיה השכינה כלה נאה וחסודה וכו' ודפח"ח:
(צפנת פענח דמ"ו ע"א)

פירוש קיג

כתבתי במקום אחר בשם מורי ז"ל שביאר פלוגתא דבית שמאי ובית הלל כיצד מרקדין לפני הכלה בית שמאי אומרים כלה כמות שהיא גם בדרך כלל שידע שכבודו יתברך מסתתר בכל מקום וכו' ובית הלל אומרים כלה נאה וחסודה שידע דרך פרט איך שנפלו אור ניצוצי הקדושה בתוך הקליפות, ובאו בשעת תפלה מחשבות זרות לתקנן וצריך להבדיל ולהסיר הקליפות ולהעלות מתוכה ניצוצי הקדושה ולקשטה שתהיה כלה נאה וחסודה וכו':
(תוי"י ר"פ בראשית ד"ח ע"ד)

פירוש קיד

בידיעת האדם שידע ומאמין שהשם יתברך מלא כל הארץ כבודו בכל תנועה ומחשבה והכל ממנו יתברך אז יתפרדו כל פעלי און וכו' והוא בחינת דע את אלהי אביך (דברי הימים א' כ"ח) ששמעתי ממורי גם כן בענין זה:
(צפנת פענח דפ"ו ע"ב).

פירוש קטו

שמעתי ממורי זללה"ה, ענין מחשבות זרות איך להעלות הפנימי ולתקנם וחיצונות יתפרדו, ואם אינו יודע דרך פרט על כל פנים ידע דרך כלל שבכל דבר ודבר יש בו יחוד שני שמות **הוי"ה אדנ"י** וכו' ודפח"ח, וכענין זה שמעתי ממנו סוד רומח וכו':
(צפנת פענח דפ"ו ע"ב)

פירוש קטז

שמעתי בשם מורי זלה"ה ביאור ש"ס (דברכות דל"ג ע"ב) א"ר זירא כל האומר שמע שמע משתקין אותו אמר ליה ר"פ לאביי דלמא מעיקרא לא איכוין דעתיה וכו' אמר ליה חברותא כלפי שמיא מי איכא אי לא כוון דעתיה מעיקרא מחינן ליה במרזפתא דנפחא עד דמכוון דעתיה, והקשה מורי זלה"ה דאכתי הקושיא במקומה עומדת מכל מקום דלמא מעיקרא לא איכוין והשתא בא לצאת ידי שמים ולכוון, וכו', ועוד קשה למה נקט ר' זירא דווקא האומר שמע שמע ב' פעמים וכו' ולא פסוק אחר בקריאת שמע או כיוצא, וביאר מה הוא ענין קבלת עול מלכות שמים, והענין כי האדם מחוייב להאמין כי מלא כל הארץ כבודו יתברך לית אתר פנוי מיניה וכל המחשבות של האדם יש בו מציאותו יתברך וכל מחשבה הוא קומה שלימה, וכאשר יעלה במחשבתו של אדם

בעת עסקו בתפלה איזה מחשבה רעה וזרה היא באה אל האדם לתקנה ולהעלותה, ואם אינו מאמין בזה אין זה קבלת עול מלכות שמים שלימה, כי מקצר ח"ו במציאותו ית' ובזה מובן האומר שמע שמע וכו' וקשה למה אמר שני פעמים, וצריך לומר כי מעיקרא לא איכוון דעתיה, דהיינו שהיה לו איזה מחשבה זרה, אמנם אם ידע ששם גם כן הוא מציאות השם יתברך לא היה צריך לומר שני פעמים שמע, וזהו צחות לשון הש"ס מחינן ליה במרזפתא דנפחא, והכוונה כי המחשבה עצמה הוא מכה את האדם כמו במרזפתא דנפחא כדי לתקנו ולהעלותו, ולמה הוא חוזר פעם שנית לומר שמע כאילו ח"ו בפעם ראשון לא היה שם מציאות השם יתברך, ונמצא הוא מקצר במציאותו יתברך ובקבלת עול מלכות שמים, ולכך אמר משתקין אותו ודפח"ח.

ועל פי זה ביאר ש"ס (דברכות ד"ח ע"ב) רצוצא דמיית (פירש"י אפרוח שמת בקליפתו) מהיכן נפיק רוחיה, ומשני מהיכא דעייל נפיק, וש"ס זה צריך ביאור, ואמר על פי ש"ס דברכות פרק הרואה (דנ"ז ע"א) הרואה ביצים בחלום כו' כי בחינת ביצה מראה בחינת התפלה, והענין, שאין לך מחשבה שלא יהא בה קומה שלימה, אף מחשבה רעה וזרה שבאה אל האדם היא באה כדי לתקנה ולהעלותא כנ"ל, ואם האדם דוחה המחשבה ההיא ממנו, אז הוי כאילו דוחה והורג קומה שלימה, אמנם לפעמים יש מחשבה שצריך לדחותה, ואם נפשך לומר במה אדע איזה מחשבה לדחותה ואיזה לקרבה ולהעלותה, יתבונן האדם אם בשעה שבאה המחשבה זרה מיד עלה במחשבתו במה לתקנה ולהעלותה אז יראה לקרבה ולהעלותה, ואם לא יעלה מיד במחשבתו במה לתקנה, אז מסתמא באה לבטל את האדם בתפלתו ולבלבל מחשבתו, ואז יש רשות לדחות המחשבה ההוא כי הבא להורגך השכם כו' ובזה יובן רצוצא דמיית מהיכן נפיק רוחיה, כלומר המחשבה שבאה בשעת התפלה שנקרא ביצה, דמיית, דהיינו שדוחה אותה המחשבה וממית אות ההיכי נפיק רוחיה כלומר האיך הוא ממית ודוחה קומה שלימה, ומשני מהיכי דעל נפיק, כמו שעלה המחשבה לבלבל את האדם ולדחותו, כך נפיק, שיש רשות לאדם לדחות את המחשבה ולהוציא אותה וזהו שאמר מהיכא דעל נפיק ודפח"ח.

ופעם אחת שאל השואל למורי זלה"ה אם אמר כמה תבות בקריאת שמע ובתפלה בלא כוונה אם רשאי לחזור פעם שנית ולאומרם בכוונה, ואמר בזה הלשון הלא ידוע ומפורסם שאין לך שום דבר שלא יהיה בו מציאות השם, אפילו מחשבה חיצונית שם יש גם כן ניצוצות קדושות כנודע, ואם כן אם אמר כמה תבות של תפלה בלא כוונה רק במחשבה חיצונית, אם כן באה אותה המחשבה להוציא ממנה ניצוצות כנודע, ואם יחזור ויאמר

פעם שנית אז הוא מורה שפעם הראשון לא היה שם שום מציאות השם והוא מקצר במציאות השם יתברך, גלל כן אל יאמר פעם ב', רק יהרהר במחשבה ובכוונה אותן התיבות שאמר בלא כוונה, כל זה שמעתי בשם מורי זלה"ה ודפח"ח:

(בן פורת יוסף ד"נ ע"ב וע"ג, וע"ש עוד דנ"ג ע"ד).

פירוש קיז

אמר. הריב"ש נבג"מ על גמרא (ברכות דל"ד ע"א) מחינן ליה במרזפתא דנפחא שהוא מיתת הנפש:

(קול אריה פ' משפטים)

פירוש קיח

בספרים בשם הרב הקדוש הבעל שם טוב ז"ל על מאמר רבותינו ז"ל כל האומר שמע וכופלו וכו' מחינן ליה במרזפתא דנפחא עד שיכוון דעתו, עיין שם מה שכתבו בשם קדשו באריכות, ושורש הדברים, כי ענין המחשבות זרות הבאים בתוך התפלה, או בעסקו בתורה, הוא אותם הניצוצות קדושים אשר נפלו על ידי אותו האיש בעצמו בתוך הקליפות, או בגלגול זה או בגלגול הקודם, או ע"י חטאו של אדם הראשון אשר כל נשמות ישראל היו נכללים בו, ולזה מגיע על כל אחד מישראל לתקן הניצוצות המגיע על חלקו, ולזה כאשר האדם עומד בתפלה ורוצה לדבק את עצמו בהקדושה אז באים אותם הניצוצות גם כן אליו כדי לתקנם וכו', ואני בעצמי שמעתי מפי קדשו ז"ל בזה הלשון, צריך להתחכם הרבה בענין המחשבות זרות אשר באים לאדם בעמדו בתפלה, כי המה כחותיו ממש אשר באים אליו לתקנם:

(דברי משה פ' לך)

פירוש קיט

שמעתי ממורי ביאור פסוקי (תהלים סי' ק"ט) ותפלתו תהיה לחטאה יהיו בניו יתומים ואשתו אלמנה וגו' ינקש נושה לכל אשר לו וגו', והקשה מה זה עונש לרשע שתהיה אשתו ובניו וגו', וביאר על פי דאיתא בש"ס (קדושין ד"מ ע"ב) תלמוד גדול שמביא לידי מעשה וכו' והקשה דמשמע דמעשה גדול וכו', וביאר כי תלמוד יש בו שניהם כי אמרו רבותינו ז"ל (עיין מנחות דק"י ע"א) כל העוסק בתורת עולה כאילו הקריב עולה, אם כן שניהם בידו, מה שאין כן מעשה הוא לבד וכו', והנה נפש הוא מלבוש לרוח, ורוח מלביש הנשמה, אם כן נפש נגד רוח נקרא אשתו, וכן רוח נקרא נגד נשמה אשתו וכו', וכמו שאמרו חכמינו ז"ל (מגילה ד"ו ע"ב) שצדיק ממנו בולע הכי נמי אמר דוד המלך עליו השלום נגד דואג ואחיתופל שלמדו על כל פנים תורה שהוא מיין נוקבין לתפלה,

וכמו שכתב מהרש"א שכל התורה הוא הכנה ליראה הנקרא תפלה וכו', ובתפלה משפיעין למתפלל מיין דכרין נגד מיין נוקבין וכשלמד לשמה כמו שהיה מיין נוקבין כך הוא מיין דכורין, מה שאין כן כשלמד שלא לשמה כך משפיעין לו בתפלה ואז תפלתו לחטאה, שמבלבלין אותו בתפלתו מחשבות זרות, ואז אשתו שהוא נפש הוא אלמנה שאינו מלבוש לרוח להיות מיין נוקבין וכו', וגם בניו שהם מעשים טובים הם יתומים, כי התורה שנקרא מעשה כנ"ל אחר שהיה שלא לשמה הם נע ונד דלא פרחית לעילא והם יתומים וגו', ינקש נושה לכל אשר לו, כי היצר הרע מלוה לו להמציא לו איזה מצוה שיעשה כדי להתפאר, או שילמד תורה שנקרא מעשה להתפאר וכך משפיעין לו מיין דכרין מלמעלה, רבות רעות וצרות, ואז היצר הרע נושה שלו בא להפרע מן הלוה, וזהו שאמר הכתוב ינקש נושה לכל אשר לו רחמנא לשיזבן וכו' ודפח"ח:

(תוי"י בסופו דר"ח ע"ד).

פירוש קכ

מבואר בכתבי האר"י זלה"ה שאין בחינת תפלה של יום זה דומה לתפלת יום מחר, עד ביאת המשיח, וזהו כוונת המשנה (ברכות דכ"ת ע"ב) העושה תפלתו קבע אין תפלתו תחנונים, יעו"ש ושמעתי בשם מורי מופת על זה מן המחשבות זרות שבאין לאדם באמצע התפלה מסוד השבירה ורפ"ח ניצוצין שצריך האדם לברר בכל יום, והם באים שיתקן אותם ולהעלותן, ואין מחשבה זרה של יום זה דומה למחשבה זרה של מחר, והוא בחון למי שנותן לב על זה, וכאשר שמעתי ממורי איך לתקן מחשבות זרות, אם הוא הרהורי נשים יכוין להעלותם ולדבקן בשרשן שהוא חסד בסוד (בפ' קדושים) ואיש אשר יקח את אחותו וגו' חסד הוא, ומחשבת עבודה זרה פגם בתפארת ישראל, ודי בזה:

(תוי"י ויקהל רע"ה ע"ג).

פירוש קכא

בתפלה יש דורון ומלחמה שהוא להלחם נגד מחשבות זרות עד שיקשור כל אחד בשורשו, כאשר קבלתי ממורי בכל ג' קוין וכו', ואז מקבל בדורון, זה המחשבה שהיה זרה, ונתקרבה בשורש הקדושה אל אבינו שבשמים:

(תוי"י סו"פ ויחי ד"מ ע"ג).

פירוש קכב

גם כי יבואו איזה מחשבות זרות, קבלתי ממורי איך ידע איזה מחשבה מקו החסד שנפלה בסוד השבירה וצריך לתקנה ולהעלותה, אמנם יש מחשבות שהם הרהורי עבירה, וכאשר באה מחשבה זו, אז ידע האדם שיש עליו דינים ורוצים להענישו על כן

יחרד חרדה גדולה ונעשה יחוד יראה ונורא ויתפרדו כל פועלי און, וכאשר פירש הפסוק (בפ' וילך) ידעתי כי אשה יפת מראה את וכו' ופסוק (בפ' תולדות) פן יהרגוני וכו' שהוא סימן העונש שיכנוס הרהור האשה בו:

(כתונת פסים דמ"ב סוף ע"ד).

פירוש קכג

שמעתי ממורי ביאור תוספות דפרק קמא דראש השנה (דט"ז ע"ב ד"ה ועיון תפלה) בשם ירושלמי יומא חד בעי איכוין, כי צריך להעלות במחשבתו ממטה למעלה בסוד רפ"ח ניצוצין וכו' וכל מחשבות זרות הוא מלכות שבמלכות, ובבא המחשבה זרה, צריך ליפחד ולירא ממנה, ועל ידי היראה מתחבר יראה עם נורא ומברר ניצוץ הקדושה מתוך הקליפה שהוא המחשבה זרה, והנה זה התנא שהיה מחשבתו ברורה וצלולה ממחשבות זרות לא מצא מקום להעלות ממטה למעלה כי אם על ידי שעלה מחשבתו למנות קורות ביתו או אפרוחים וכו', ובפרטות דברים אלו צריך לימוד וכו' ודפח"ח:

(תוי"י דר"ט ע"א).

פירוש קכד

קבלתי מרבותי ומפי ספרים דהתפלה בכל יום צריך כוונה אחרת, וזהו שאמרו בש"ס (ברכות דכ"ט ע"ב) אם יכול לחדש דבר וכו', וראיה מוכרחת לזה, דענין תפלה הוא לברר ניצוצות מרפ"ח ניצוצות מאנין תבירין, וזהו בסוד העלאת מיין נוקבין למלכות להזדווג אשה בבעלה, והעלאת הניצוצות הוא המחשבה העולה במחשבתו לאדם בשעת תפלתו, והחכם אשר עיניו בראשו יודע מן המחשבות זרות, לברר הפנימיות שבו, שהוא ניצוצות קדושות שנכנסו בתוך הקליפות ונעשו מחשבות זרות, ובדרך משל שאם בא לו הרהורי תאוות נשים הוא מצד חסד כמו שנאמר (בפ' קדושים) אשר יקח את אחותו וגו' חסד הוא, ויבין שאם יש לה לזה תאוה מצד ניצוץ אחד קדוש שיש לו, אם ידבק את עצמו בשורש של זה התענוג, ששם הוא התענוג בלי קצבה וערך, וכן בהרהור עבו"ז ח"ו, ושפיכות דמים שהוא קו שמאל, והאריכות בזה הוא סכנה, והמשכיל ידום, והנה עינינו הרואות שזה אי אפשר שיהיה בכל יום הרהור אחד כמו תמול שלשום, ואם כן, גם התפלה שיתחדש בה לפי ראות עיניו בהרהורים שלו, ולזה צריך דעת רחבה וכוונה גדולה שיהיה פיו ולבו ומחשבתו בהסכמה אחת שוין כנודע, מה שאין כן אם מתפלל בקביעות כמו תמול ושלשום, לשונו רגיל לדבר, והראש כורע במודים מעצמו, ולבו בל עמו וכמו שכתבו תוספות (ראש השנה דט"ז ע"ב ד"ה ועיון) בשם ירושלמי מחזיקנא טיבותא לרישא דכשהגיע למודים כורע מעצמו: לזה נראה לי שיש עשר לשונות של

תפלה (רבתי ר"פ ואתתנן) שהם נגד יו"ד מדות שבמלכות הנקרא תפלה, ומדה אחרונה שבה מלכות שבמלכות ולפי מדת ימיו של אדם שבכל יום צריך לתקן ניצוץ אחד מפרקי י' מדות שבמלכות עד שלבסוף ימיו שתיקן מדה אחרונה, תשוב בתשובה שלימה למלכות הנקרא תפלה, בערך אדם זה וצינור שלו, כמו בעקבות משיחא שיהיה התיקון בכלל העולם כולו עד עקביים, ויעלה כל ניצוצות המלכות בערך כל העולם, אזי בלע המות לנצח וייתי משיח, כך בפרטות אדם אחד נעשה מדת ימיו קומה אחת וכו':

ולפי זה ידע האדם שאין התפלה לצורך עצמו, כי אם צורך גבוה לתועלת השכינה וכמו שכתב האר"י, דאם מכוון לתועלת עצמו השכינה מקוננת עליו (איכה א') נתנני ה' בידי לא אוכל קום, ואם מכוון לתועלת השכינה מיד נענה, כמו שכתוב בתיקונים (תיקון י"ח דנ"ה ע"א) אם שכינתא תמן מיד פתחין ליה עיין בסוף ל"ג, וגם מבוקש האדם נכלל בבינה שהוא אם כל חי, וכל הנשמות הוא חלק השכינה וגם הוא נענה, אבל אם מכוון לשכינה כדי שיהיה הוא נענה גם כן נעשה מסך מבדיל, השם יתברך יאיר לנו לעבדו באמת ובתמים.

והסימן לידע שיהיה נענה הוא כמו שאמר הכתוב (תהלים יו"ד) תכין לבם תקשיב אזניך, שאם נסתייע כל כך ונזדמן שהוא יכול לעיין בה, אז בוודאי תקשיב אזניך, שאם לא היה עת רצון שיהא יכול לכנוס בחדדי המלך ולהיות נענה, לא היה יכול לכוון, וכיון שנכנס למלך בוודאי נעשה מבוקשו, שאין מונע מלהשיב אחור תאוות לבו ומבוקשו, שהשם יתברך הוא תכלית הרחמים והחסד.

ויש שנכנס למלך ולא נעשה בקשתו, והוא בדרך משל למלך שסרחה עליו מטרוניתא, ובהאריך הזמן שגירשה מעל פניו, והלכה למרחקים, נזדמן להמלך עסק הדרך שמה, וכאשר נודע לה זה, עשתה תחבולה שתבא לפניו, ותלך ותתחנן לפניו איך מר לה על עזבה את המלך, וסיפרה המאורעים שאירעו לה מיום גירושיה, וכל דברי תחנונים ופיוסים למלך עד שנתפייס מהרה ונתמלא מבוקשה, אך אם באה בתרעומות עליו על שבגד בה, אז אם מצאה את המלך שהיה בצער בלאו הכי והיא הוסיפה תרעומות להוסיף על צערו, אין דבריה נשמעים, כי אם כשמצאה אותו בעת שהיה טוב לב המלך, ונתישבו הדברים בלבו, שהדין עמה על שעזבה, שאין זה כבודו של מלך, בוודאי עושה לה כמבוקשה, ונענית בעת רצון, אף שדיברה דרך ריב וקטטה, ועל שם זה נקרא השכינה ריב ודי למבין וכו':

(תולדות יעקב יוסף דקפ"א ע"א וע"ב)

פירוש קכה

אל תהיו כעבדים המשמשים את הרב על מנת לקבל פרס אלא הוו כעבדים המשמשים את הרב שלא על מנת לקבל פרס (אבות פרק א') ויש גירסא אחרינא על מנת שלא לקבל פרס, ושמעתי מאא"ז זללה"ה ששני הגירסאות נכונים, והם מדרגות זו למעלה מזו, והוא כי שלא על מנת לקבל פרס הוא עבודה נכונה וגדולה, דהיינו כשמתפלל על איזה דבר יהיה כוונתו לצורך גבוה, והדבר אשר הוא מתפלל עליו אם יבא יבא ואם לא יבא לא יבא, וכן כל עבודת האדם ועשיותיו יהיה לשם שמים, לא לשום דבר הנאתו, ויש עוד בחינה נשגבה, על דרך משל, למי שחפץ ורוצה מאוד ולבו בוער לדבר עם המלך, והמלך גזר ואמר שכל מי שישאל איזה שאלה ימלא בקשתו, וכשאדם הזה אשר חפצו ורצונו לדבר תמיד עם המלך, כשבא לדבר מבוקשתו לפני המלך, מתייירא פן יתן לו המלך וימלא חסרונו ומה לו עוד לדבר עם המלך, לכן הוא רוצה יותר שלא ימלאו לו מבוקשו, כדי שיהיה לו איזה דבר לבא עוד לפני המלך באיזה פעם ולדבר עמו, וזהו (תהילים ק"ב:א') תפלה לעני כי יעטוף ולפני ה' ישפוך שיחו, פירוש כל התפלות של עני הוא שלפני ה' ישפוך שיחו, והוא על דרך דאיתא בש"ס (תענית דכ"ה ע"ב) רמז לזה במעשה דשמואל הקטן, וזהו על מנת שלא לקבל פרס:

(דגל מחנה אפרים הפטורת תצא ד"ה רני)

פירוש קכו

שמעתי ממורי כי השכינה נקרא תפלה כמו שכתוב בכתבים ואני תפלה וכו', וגם מבואר שם כשיתפלל ישים מגמת פניו לשכינה לייחדה בבעלה, ולא יכוון לתועלת עצמו שה"ו עליו נאמר (איכה א') נתנני ה' בידי לא אוכל קום וכו' יעו"ש, וביאר מורי זללה"ה הטעם יותר, כי אם יכוון לתועלת עצמו הגשמיי שיהיה נענה בתפלתו, לתועלתו הגשמיי, אז נעשה מסך מבדיל, על ידי שהכנים הגשמיי ברוחני שם, ואינו נענה כלל ודפח"ח:

(צפנת פענח ר"פ שמוח ד"ב ע"ג)

פירוש קכז

שמעתי ממורי ענין התפלה בח"ל, העיקר הוא האמונה שיאמין שהשם יתברך מלא כל הארץ כבודו, ועל ידי זה מעלה ומנשא רגלי השכינה וכו', וגם יאמין, מיד כשיצא מפיו נוסח התפלה מה ששואל, מיד נענה, וכי תימא הא לפעמים שלא מצא מבוקשו, הענין הוא שהוא בהעלם ממנו, למשל שנעשה בקשתו בכללות העולם, הגם שבפרטות הוא מבקש להסיר הצער, באמת הוא לטובתו, או למרק עון או כיוצא וכו', כי אם יהיה בכוונת שאלתו, שמצפה שיהיה נענה, אז מכנים הוא גופניות בתוך שאלתו שהיה ראוי

שיהיה רק ברוחניי לתועלת השכינה, ולא לתועלת עולם הזה, לכך הוי מסך מבדיל וכו' והאריך בזה ודפח"ח:

(בפ"י בסופו דקכ"ז ע"א).

פירוש קכח

בבחינת תפלה זו, יש כמה בחינות זו למעלה מזו כאשר קבלתי מפי ספרים וסופרים, בחינה הפחותה, המתפלל לעצמו שיתוקן החסרון לעצמו, והוא בחינת מדרגת העולם וכמו שכתוב (ישעיהו מ':ו') כל בשר חציר וגו', כל חסד דעבדין לגרמוי עבדין וכו' (תקוני הזוהר תיקון ל') למעלה מזה המכוון לתקן למעלה חסרון השכינה, וממילא נתקן החסרון עצמו למטה בתיקון שרשו למעלה, כי הכל למעלה ולמטה אחדות אחד הוא, ועל כל פנים לא יכוון בתיקון למעלה וגם למטה לעצמו, כי הוי כמו קוצץ בנטיעות לעשות פירוד, כאשר שמעתי ממורי וזכרתי במקום אחר.

וכן שמעתי פירוש הש"ס דברכות (ד"ו ע"ב) דברים העומדים ברומו של עולם ובני אדם מבזין אותו, והכוונה לפי שהפעולה של התפלה הוא למעלה ברומו של עולם ולא למטה, לפעמים, לכך בני אדם מבזין אותם בחשבם שתפלתם ח"ו לריק, וזה אינו, ודפח"ח.

ויש עוד בחינה יותר מעולה שגם בתיקון למעלה לא יכניס את עצמו בהכרח שיעשה מבוקשו, דיש בזה סכנה, כמו שדרשו חז"ל (שיר השירים ג':ה') בפסוק אם תעירו ואם תעוררו את האהבה עד שתחפץ, ומעשה של ר' יוסף דילרייני יוכיח ר"ל, על כן עצה היעוצה לאיש משכיל, שהוא יעשה את שלו, ויתפלל על דבר המאורע, ובעל הרצון יעשה כרצונו הטוב, וזהו בחינה המעולה, עבודה שלא על מנת לקבל פרס:

(תולדות יעקב יוסף פ' שלח דקמ"ד ע"ב).

פירוש קכט

שלשה ספרים נפתחים בראש השנה וכו' (ר"ה דט"ז ע"ב) ספרים, רצה לומר דיבורים, וצדיקים גמורים הם שכל דיבורם בדברי קדושה בתפלה ובתורה, הם לייחד הדיבור בעולם המחשבה, שבכל תפלה ודברי תורה צריך להאמין שמיחד בוודאי עולם הדיבור בעולם המחשבה, אם הוא בכוונה, ואף על פי שמתפלל ואין נותנים לו בקשתו מה שהוא מתפלל, עם כל זה באתערותא דלתתא שהוא מיחד עולם הדיבור בעולם המחשבה בזה הוא גורם למעלה גם כן כזה, ואלו בני אדם שכל כוונתם לייחד עולם הדיבור עם עולם המחשבה הם צדיקים גמורים, וזהו שאמרו רבותינו ז"ל (ברכות ד"ל ע"ב) אין עומדין להתפלל אלא מתוך כובד ראש, רצו לומר שיחשוב שמה שחסד לו [חסר למעלה גם כן] וכן בשלומו לא יפסיק, דהיינו כשמתפלל בכוונה אז הקדוש ברוך הוא מתפאר בעולם

הדיבור, ובא ההתפארות בכל העולמות ונופל עליו גם כן התפארות, ויזהר שלא יבטל מהדבקות שיש לו, לחשוב בהתפארות שלו איך הוא מתפלל בכוונה גדולה:
בינונים הם אותן בני אדם שבתפלתם מכוונים גם לזה שיעשה הקדוש ברוך הוא בקשתם מה שהם צריכים בצרכי עולם הזה, והם תלוים ועומדים עד יום הכיפורים, ר"ל עולם המחשבה הנקרא יום הכיפורים, ור"ל שהוא תלוי ועומד עד המחשבה ר"ל אחרי כוונת הלב, אם כוונתם לשם שמים בבקשת צרכי העולם הזה, כדי שיהיו פנויים לעבודתו יתברך שמו, אז גם הם נכתבין לחיים, כי גם בכוונתם נתייחד עולם הדיבור עם עולם המחשבה וכו':

(צוואת הריב"ש דט"ו ע"א רמזי אגדות בס"ס אור תורה דס"ה)

פירוש קל

האדם כשידבק את עצמו להדיבורים, הדיבורים ימליצו בעדו, והוא, שלא תהיה כוונתו לשום דבר, רק לדבק עולם הדיבור, לעולם המחשבה, וזהו פירוש ג' ספרים נפתחים בראש השנה, ספר הוא לשון דיבור, סיפור של צדיקים שכוונתם אינו כי אם לייחד עולם הדיבור לעולם המחשבה, נכתבים לאלתר לחיים, פירוש, שהם מתדבקים לאלתר להיות חיים, בינונים שכוונתם לייחד וגם בשביל שיעשה הקדוש ברוך הוא רצונם, בינונים תלויים ועומדים עד יום הכיפורים, שאז הוא התגלות עולם המחשבה, ויש לכל מחשבה עליה, ונעשה גם כן מחשבתם:

(כתר שם טוב ח"ב ד"ד סע"ב, לקוטי אמרים ד"ד ע"ד).

פירוש קלא

צריך האדם לחשוב את עצמו כאין וישכח את עצמו מכל וכל ויבקש הכל בכל תפלתו על השכינה, ואזי יכול לבוא למעלה מהזמן, דהיינו לעולם המחשבה, ששם הכל שוה, חיים ומות, ים ויבשה, וזהו מה שכתוב בזוהר (בשלח דמ"ח ע"א) אלי דייקא דא בעתיקא תליא, שהיו צריכין להפקיר את עצמן, ולשכח בצרתן, כדי שיבואו לעולם המחשבה, ושם הכל שוה, מה שאין כן כשהוא דבוק בגשמיות עולם הזה הוא דבוק בהתחלקות טוב ודע, דהיינו זיי"ן ימי הבנין, ואיך יבא למעלה מזמניות, ששם אחדות גמור, וכן כשחושב את עצמו ליש, ומבקש צרכיו, אז אין הקדוש ברוך הוא יכול להתלבש בו, כי הוא יתברך שמו אין סוף, ואין כלי יכול לסבלו, מה שאין כן כשחושב את עצמו לאין:

(ליקוטי אמרים די"ח ריש ע"ג, והוא בקיצור בכתר שם טוב ח"ב ד"כ ע"ד).

פירוש קלב

שמעתי אומרים שהרב הקדוש מו"ה גרשון אמר פעם אחת למורינו הריב"ש ז"ל בזה הלשון, כל זמן שאתה תוכל עוד בתפלה לומר ברוך אתה על פי רצונך תדע כי עדיין לא הגעת לכוונת התפלה, כי כל כך צריך האדם להיות בהתפשטות עד שאפס מאתו כח ושכל לדבר התפלה:

(עבודת ישראל פ' מצורע)

פירוש קלג

שמעתי ממורי פירוש הכתוב (תהילים ק"ב:א') תפלה לעני כי יעטוף דהוי לו לומר תפלה מעני וגו', והמשיל למלך אחד גדול רחמן שהכריז שכל מי שצריך לשאול דבר יבא וישאל מאת המלך שיתן לו, והנה יש שבא בשביל כסף וזהב, ויש עבור שררה, והנה איש אחד משכיל נמצא שביקש מהמלך שימצא חן בעיניו לדבר עמו המלך בכל יום ג' פעמים, והוטב בעיניו על שהוא משכיל, ונבחר לו דיבורי המלך עמו מזהב ומפז, וגזר אומר, שכאשר ירצה זה האיש משכיל, לילך אל חדרי המלך פנימה, לדבר עמו, שילך דרך כל אוצרות בית המלך, ויטול מה שירצה באין מוחה, והנה המלך בעצם נקרא עני שאין עמו דבר רק הכל ביד הממונים שלו על אוצרות המלך, וזה שאמר תפלה לעני ר"ל שזה ביקש והתפלל לעני, ר"ל שידבר עם המלך שנקרא עני, ובאמת כי יעטוף, ר"ל שנתעטף בשאלה זו כל חמדה ואוצרי המלך, ומפרש ואומר שהתפלל ואמר כי לפני ה' בעצמו ישפוך שיחו, שידבר עם המלך בעצמו, ובו נתעטף הכל, ודפח"ח:

(תוי"י פ' ואתחנן דקע"ח ע"ג)

פירוש קלד

שמעתי ממורי כי ר' נחוניא בן הקנה אחר שידע כל הכוונות היה מתפלל כתינוק בן יומו וכו' יעו"ש, וביאר מורי כי בענין התפלה ועבודת ה' יש שני בחינות, א' שמאל, שהקדוש ברוך הוא דוחה אותו, ב' ימינו יתברך מקרב, והענין הוא כי מבואר בטור אורח חיים סי' ה' דכתב הטור יכוין ה' בקריאתו באדני שהוא אדון הכל, ויכוין בכתיבתו הוי"ה היה הוה ויהיה המהווה כל העולמות וכו', אם כן כשאדם אומר בלב מבין ברוך אתה, שהשם יתברך הוא לנגד פניו, וגם פירוש שם הוי"ה שהוא היה הוה ויהיה, המהווה כל העולמות, ומחיה כל הנשמות, בהזכרת שם הזה, היש תענוג גדול מזה, שמדבר עם המלך מלכו של עולם פנים בפנים וכמו שכתוב (שיר השירים א':ב') ישקני מנשיקות פיהו, ואז נקרא בחינה זו ימינו יתברך תחבקני, מה שאין כן אם עונותיו מבדילין בינו לבין קונו, ובעת אומרו ברוך אתה וכו' מחשבה זרה מפרדת בינו לבין אליהו, וטורדת

אותו המחשבה בהבלי עסקיו של עולם הזה, ואין יכול לכוון וכו', וניטל ממנו התענוג הנפלא של ישקני מנשיקות פיהו, אז בחינה זו נקרא שמאלו של הקדוש ברוך הוא, ומכל מקום גם בעת שהשמאל דוחה הוא לתכלית, כדי שיקרב אותו בימין לקבלו בתשובה, והחכם יתן לב לידע בעת ששמאלו של הקדוש ברוך הוא דוחה אותו, השם יתברך בעצמו ובכבודו שם, כי חוש הראות מעיד, בעת שאדם דוחה חבירו, הוא עצמו שם, לכך יקבל דחייה זו באהבה, וינשק הדחייה, ויחרד חרדה גדולה, ולהבין שזה הדחייה הוא כדי להתקרב אליו יתברך יותר, והוא אשר ימינו פשוטה לקבל שבים, וכן בכל ענייני פחד ויראה חיצונית יכנס מזה ליראה פנימית, וכן על ידי מחשבות רעות יבין וכו', הגם שהנשיקה ממנו יתברך טוב יותר מהדחייה, מכל מקום יעשה כנ"ל ודפח"ח:

(כתונת פסים דמ"ג ע"ב).

פירוש קלה

שמעתי ממורי כי אדם השלם אם יזדמן לו איזה ביטול תורה ותפלה יש לו להבין שגם זה הוא ידו יתברך שדוחה אותו כדי שיתקרב יותר בסוד (שיר השירים ב':ו') שמאלו תחת לראשי וימינו תחבקני וכו' ודפח"ח, וזהו ששמעתי מן מוהר"ן עיין בקונטרס אחרון:

(תוי"י ר"פ וישב, דל"ב ע"א ויקהל דע"ה ע"ג).

פירוש קלו

שמעתי ממורי זצללה"ה כי דחייה של שמאל הוא הקדוש ברוך הוא בעצמו כדי לקרבו בימין:

(צפנת פענח בשלח דמ"ז ע"ג).

פירוש קלז

שמעתי ממורי שרוב ענוותנותו של האדם גורם שנתרחק מעבודת השם יתברך, שמצד שפלותו אינו מאמין כי האדם גורם על ידי תפלתו ותורתו שפע אל כל העולמות, וגם המלאכים נזונין על ידי תורתו ותפלתו, שאילו היה מאמין זה, כמה היה עובד ה' בשמחה וביראה מרוב כל, והיה נזהר בכל אות ותנועה ומלה לאומרה כדקא יאות, וגם לתת לב אל מה שאמר שלמה עליו השלום (תהילים ס"ח:י"ד) אם תשכבון בין שפתים שהקדוש ברוך הוא שומר ושוקד על שפתי האדם לנושקה כשהוא אומרה בתורה ובתפלה בדחילו ורחימו, ואם ישים אליו לבו בוודאי מי זה האיש אשר לא יאחזנו רתת וזיע שהמלך גדול ונורא שומר ושוקד על שפתיים של אדם נבזה וחדל אישים וכיוצא בזה, והוא מעין מה שאמרו חכמינו ז"ל (גיטין דנ"ו ע"א) ענוותנותו של ר' זכריה גרם חורבן וכו', כך האדם ראוי לשום לב ולומר כי הוא סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה, וכל תנועותיו

ודיבורו והילוכו ועסקיו, עושה רושם למעלה למעלה, ובוודאי יזהר בכל דרכיו ועסקיו שיהיה לשם שמים, מה שאין כן כשחושב האדם מה אני ספון לפגום או לתקן למעלה ולמטה, שיהיה נרשם כל עסקי למעלה, ובזה הולך בשרירות לבו ואומר אך שלום יהיה לי, ובאמת זה אינו, כי האדם על ידי מעשיו הטובים הוא דבוק בו יתברך ממש וכמו שכתוב (בפ' תבא) והלכת בדרכיו, ועל ידי שהוא רחום מלמטה נתעורר מדה זו של רחום למעלה בכל העולמות, וכמו שכתבתי ביאור (פרק ב' דאבות) דע מה למעלה ממך רצה לומר ממך תדע, איזה מדה שנתעורר בך שכך הוא למעלה:

(תוי"י פ' עקב דקפ"א סוף ע"ב, וע"ג.)

פירוש קלח

שמעתי בשם הבעש"ט זללה"ה שאמר, משל, אדם שרוצה לאכול, ותאב ביותר לדבר מאכל הנערב אליו, ואחר כך רואה על מקום גבוה מונח הדבר מאכל הישר בעיניו, ואין ידו מגעת לשם, ומכוון כאילו אוכל, ונמצא מה הועיל בכוונתך, וכל מה שהוא מכוון ביותר הוא רעב ביותר, וכמו כן אותן אנשים המכוונים כוונת נוראות ורמים העומדים ברומו של עולם, ואין יד שכלו מגעת לשם, להיות שהוא רחוק מאוד מהכוונה, ומה הועיל בתקנתו, וטוב לו שאל יכניס עצמו במקום גבוה יותר מערכו והשגתו:

(אור המאיר פ' וירא ד"ה ואשה אחת)

פירוש קלט

ריב"ש ע"ה אמר, כשאדם טובע בנהר, והוא מראה כמה תנועות שיוציא עצמו מן המים השוטפים אותו, בוודאי הרואים אותו לא יתלוצצו עליו ועל תנועותיו, כך כשמתפלל ועושה תנועות, אין להתלוצץ עליו, שהוא מציל את עצמו ממים הזדונים, שהם הקליפות הבאים לבטלו ממחשבתו בתפלתו:

(לקוטים יקרים דט"ו ע"א, אור האמת דפ"ג ע"ב)

פירוש קמ

מה שאומרים לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה, הכוונה להביא התפארת למלכות שיתפאר הקדוש ברוך הוא עם המלכות, דהיינו המדרגה התחתונה, עולם הדיבור, שזאת המדרגה מחיה את כל העולמות כמו שאמר הכתוב (תהילים ל"ג:ו') בדבר ה' שמים נעשו, ונאמר (נחמיה ט':ו') ואתה מחיה את כולם, והדיבור של הקדוש ברוך הוא הוא תמיד מחיה את העולמות, וכשאדם עושה מצוה, הקדוש ברוך הוא מתפאר במלכות דהיינו הדיבור שלו שהוא בתוך העולמות, ואז מביא האדם את המלכות אל הקדוש ברוך הוא, דהיינו שהקדוש ברוך הוא מתפאר עם עולם הדיבור, וזהו יחוד קודשא בריך הוא

ושכינתיה, שיתפאר הקדוש ברוך הוא במלכות שהוא בתוך העולמות ויתגלה מלכותו, דהיינו שיכירו הכל שהוא מלך העולמות, וזהו תענוג גדול להקדוש ברוך הוא, ומדת המלכות הוא מצדינו ובידינו, דהיינו שאנו מכירים גדולתו ומלכותו, ואז הוא נשלם במדת מלכותו כי אין מלך בלא עם, שמחמת העם נתגלה המלכות, ויש לקודשא בריך הוא תענוג גדול מזה:

(לק"י ד"ד ע"א, כש"ט ד"ב סע"ד).

פירוש קמא

טעם למה אנו אומרים אלהינו ואלהי אבותינו, כי יש שני סוגי בני אדם המאמינים בהשם יתברך, א' שמאמין בהקדוש ברוך הוא מחמת שהולך בדרכי אבותיו הקדמונים, ועם כל זה אמונתו חזקה, והב' הוא מי שבא על האמנת הדת מחמת החקירה, והחילוק ביניהם הוא, שהסוג הא' יש לו מעלה שאי אפשר לפתות אותו, אף אם יאמרו לו כמה חקירות הסותרות ח"ו, כי אמונתו חזקה מצד קבלת אבותיו, ועוד שלא חקר מעולם, אבל יש לו חסרון, שהאמונה אצלו הוא רק מצות אנשים מלומדה, בלי טעם ושכל, אבל הב' יש לו מעלה, שמחמת שהכיר הבורא יתברך מחמת גודל חקירתו, הוא חזק באמונה שלימה ובאהבה גמורה, אבל גם כן יש לו חסרון, שבקל יכולים לפתותו, ואם יביאו לו ראיות הסותרות חקירותיו, יתפתה ח"ו, אבל מי ששני המדות בידו, אין לו למעלה ממנו, דהיינו שסומך על אבותיו הקדמונים בחוזק, וגם כן באה לו על ידי שחקר בעצמו, זו הוא אמונה שלימה וטובה, ולזה אנו אומרים אלהינו ואלהי אבותינו, גם יש לפרש בזה הכתוב (תהלים ל"ד) טעמו וראו כי טוב ה', רצה לומר, טעמו [מעצמכם להרגיש הטעם והיינו] מחמת החקירה, וראו לשון ראיית [מה שאתם רואים מאחרים] הנהגה כמו שהנהיגו אבותינו:

(כתר שם טוב די"ט ע"ג, לקוטים יקרים דט"ז ע"ב)

פירוש קמב

טעם למה אנו אומרים הודו בין הקרבנות ובין פסוקי דזמרה ואין אנו אומרים בתוך פסוקי דזמרה, כי ידוע שהקרבנות הוא עשייה, ופסוקי דזמרה הוא יצירה, ויוצר אור הוא בריאה, והוא סוד אופנים וחיות ושרפים, וסוד שמותיהם הוא שעשייה הם נקראים אופנים, מלשון גלגל, שהמלאכים אשר שם חושקים וגוללים להתקשר למעלה, וגם הם בסוד נפש לשון יתרון והוספה שחושקים להוסיף להם יתרון שפע וחיות, ומלאכים דיצירה הם יותר עליונים ובא להם החיות יותר מלמעלה ולכן נקראים חיות, ומלאכים דבריאה הם יותר עליונים ומתלהבים יותר להתקשר לעילא ולכן נקראים שרפים, ואדם

הוא עולם קטן, כשקם בבוקר ממטתו הוא בלא יראה כלל ובקרבנות הוא מתדכה כדאיתא בזוהר (במדבר דק"כ ע"ב) והוא בסוד עשייה והוא [כמו] אופן שהוא חושק להתקשר ולהתגלגל עצמו להשם יתברך, ובמה, בפסוקי דזמרה, שישיג בפסוקים אלו התלהבות יותר מקרבנות, אך קודם בואו להתלהבות גדול מתחיל בתחילה בלא התלהבות כל כך, ולכן ניתקן לומר הודו תחלה, שהוא רק פסוקים מלוקטים ואינם פסוקי דזמרה ממש, בכדי שכשיגיע לפסוקי דזמרה יהיה בהתלהבות גדול ואז בא לו חיות יותר כי התלהבות הוא חיות, וביוצר יבא לו עוד יותר התלהבות ויבא למדרגת השרפים:

(ליקוטים יקרים ד"ד ע"ג, וקצת מזה הוא בצוואת הריב"ש די"ט ע"ב)

פירוש קמג

לכל הפחות לדקדק בקריאת שמע הנאמר פעמים בכל יום לאומרה בלי מחשבה זרה, והוא דבר גדול לאין ערך, וסימנך כל הקורא קריאת שמע מזיקין בדלין וכו'.

(ברכות ד"ה ע"א) מזיקין היינו כל המזיקים שבעולם הן בגופם הן בנפשם, הגם שאי אפשר להתפלל בלי מחשבה זרה, ירגיל עצמו בלי מחשבה זרה בתחלה: (צוואת הריב"ש ד"ג ע"ב).

פירוש קמד

בתפלה בלחש כשהוא מדבק עצמו למעלה אז זוכה ומעלין אותו יותר למעלה באותה תפלה כמו שאמרו רבותינו ז"ל (יומא דל"ח ע"ב) בא ליטהר מסייעין אותו, ועל ידי התפלה זו זוכה במחשבתו למעלה, ומכח זה יוכל לבא עוד למדרגה יותר גדולה אפילו שלא בשעת התפלה, שיהא דבוק למעלה:

(צוואת הריב"ש ד"ד ע"ב)

פירוש קמה

ברוך אתה וגו'. ברוך כורע ו' לגבי ה', אתה י' לגבי ה' (מ"ח באצילות דערבית פ"ד משנה ח' ט') הכוונה בכריעת י' לגבי ה', דהיינו המשכיל שהיא החכמה, שאין העולמות שלמטה ממנו יכולים להשיג אותו, שהשכל שהוא הבינה אינו יכול להשיג את החכמה כי בחכמה אינו מושג עולם המחשבה, רק עולם המחשבה הוא בהעלם שם, דרך משל, שנוטעין אילן מגרעין והאילן עושה פירות, נמצא בוודאי היה מתחלה בגרעין כל האילן כמו שהוא, הענפים והפירות, הכל היה בגרעין בהעלם, כי אנו רואים שמכחו יצא האילן שלם עם פירותיו, בוודאי היה מתחלה הכל גנוז בתוך הגרעין, אך שם היה בהעלם גדול, שלא היה מסוים וניכר שם איזהו מקום דהיינו ענף האילן ואיזהו מקום הפרי, כן הוא כאן, שהחכמה הוא היו לי, שם יש כל המדות השכל שהוא המחשבה

וכן אהבה ויראה וכן כולם, אך אין מתגלה שם המחשבה בפרטות, ששם כל הדברים הכל אחדות גמור, רק בבינה נתגלה המחשבה לעשות כך או כך, ומבשרי אחזה אלוה (לשון הכתוב איוב י"ט:כ"ו) כשאדם רוצה שיהיו לו בנים, נושא אשה, ומתחלה היה זה במחשבה לישא אשה כדי שיהיו לו בנים, וזהו שנקרא בינה עולם הבריאה, עולם המחשבה, וזהו שאמרו רבותינו ז"ל (זוהר בראשית דכ"ד ע"א) ישראל עלה במחשבה, ר"ל שהקדוש ברוך הוא צפה במחשבה כל התענוג שיהיה כשיהיו ישראל בעולם, ומכח זה הוא ברא את העולמות, והדיבור הוא המחיה העולמות, והוא הנקרא אשה, ומכח זה נולדים הבנים שהם כל המעשים טובים שעושים ויש להקדוש ברוך הוא תענוג מזה, וכשהוא שוחה ראשו אז באתערותא דלתתא אתער לעילא, וממשיך י' לגבי ה', והיינו המשכיל ממשיך אל השכל שהוא הבינה, ברוך ו' לגבי ה', היינו שממשיך התפארת לגבי מלכות שיתפאר הקדוש ברוך הוא עם המדרגות התחתונים דהיינו המלכות שהוא הדיבור בתוך העולמות ומחיה אותם:

(לקוטים יקרים ד"ד ע"א).

פירוש קמו

אין כאלהינו הוא בעולם העשייה, שהוא כמו ספר שאי אפשר לטעות, **מי כאלוהינו** הוא ביצירה שאפשר חלילה לטעות שם, כמו [שטעה] אחר [לפי] שראה מט"ט וכו' (חגיגה דט"ו ע"א) אך אני איני טועה כי מי כאלהינו, **נודה לאלהינו** הוא בבריאה ששם אי אפשר לטעות מפני שקרובה לאצילות, ובאצילות אומר לנוכח **אתה הוא אלהינו**:

(כתר שם טוב די"ט ע"ג, לקוטים יקרים ד"ה ע"א).

פירוש קמז

שמעתי בשם מורי פירוש אתה הוא אלהינו, דמתחלה אמר לנוכח ואחר כך לנסתר כו', שאם סובר האדם שהוא דבוק בו יתברך, והוא נוכח פניו יתברך שמו אז הוא רחוק ממנו, ואם סובר שהוא רחוק אז הוא קרוב, ואם כן זהו שאמר מי שסובר **את"ה** אינו אלא **הו"א**, ומי שסובר **הו"א** אז **אלהינ"ו**, ודפח"ח:

(תוי"י קדושים דק"ט ע"ד).

פירוש קמח

בכל תפלה יש בירור ניצוצין חדשים, רק ביום השבת יערכנו (בפ' אמור) ר"ל התפלות של כל השבוע אינם עולים רק ביום השבת יערכנו הכהן לפני ה', הכהן העובד עבודה במוסף יום השבת, בקדושת כתר עולין כל התפלות, כמבואר בכתבים, ושמעתי זה

ממורי, והבן:

(כתונת פסים דל"ת ע"ב).

פירוש קמט

מריב"ש אף על פי שמתפלל שחרית ומוסף בשבת ויום טוב בדבקות, מתפלל מנחה בלא דבקות כל כך, מחמת חולשה שנחלש גופו ומוחו:

(לקוטים יקרים ד"ב ע"ג).

פירוש קנ

בשם הבעל שם טוב. שהחמיר מאוד שצריך לומר [בתפלת ערבית] ברוך ה' לעולם אמן ואמן:

(מדרש פינחס החדש אות ע"ב).

פירוש קנא

שמעתי ממורי בענין קישוטי הכלה שמקשטין אותה בכמה מיני לבושין, כדי שיבואו לקירוב הזווג על ידי שמצאה חן, על ידי הקישוטין, ובעת הזווג (תיקוני הזוהר סוף תיקון ס"ו) אשתלילו מלבושהון בקירוב בשר וכו' ומבשרי אחזה אלוה (איוב י"ט:כ"ו) כביכול שהתפלה הוא השכינה כלה עליונה, והשושבין הוא הצדיק שעל ידו נעשה היחוד והזווג, על ידי תפלתו מעומקא דלבא מייחד התפלה שהוא הכלה לאלהי ישראל, והוא זווג עליון, ועל כן קודם הזווג צריך לקשטה בכמה קישוטין כנ"ל, וצריך שתדע משם לבושים הגודם לקישוט, כי נודע מה שמצינו כי הפרי הוא הצדיק, והלבוש אל הפרי הוא המוץ והתבן הם הרשעים, שאי אפשר בטבע הבריאה להוציא הפרי בעצמו בלתי המוץ והתבן, כי אם לעתיד על דרך שאמרו חז"ל (כתובות דקי"א ע"ב) עתידה ארץ ישראל שתוציא גלוסקאות וכלי מלת [וכו'], ובעת אשר שליט האדם באדם לרע לו (קהלת ח) ר"ל לרע לו של השליט והטעם מבואר בכתבים להוציא ניצוצי קדושה שהם חיותו יעו"ש, ולדברינו הנ"ל מבואר, כי הרשע הנקרא לבוש מיצר אל הצדיק כדי שיקרא ממיצר, אם כן הוא קישוטי לבושי השכינה שגורם להתפלל ממיצר, ונעשה יחוד התפילה שהיא הכלה עם דודה, וכאשר נעשה הייחוד אז כביכול אישתליל מלבושיה ויתפרדו כל פועלי און, עד כאן תוכן דבריו הגם שאין זה לשונו:

(תוי"י פ' שלח דקמ"ט ע"א)

פירוש קנב

איתא בזוהר הקדוש (פ' פינחס דד"מ ע"א). פתח ואמר (ישעיה נ"א) שמעו אלי רודפי צדק מבקשי ה', רודפי צדק אינון דאזלין בתר מהימנותא, רודפי צדק ודאי, אינון מבקשי

ה', אי בעיתו למנדע מהימנותא ולאחדא להאי צדק לא תסתכלון בה בלחודהא כשאר בני עלמא דגדמי מיתה לגדמייהו על דא, אבל הביטו אל צור חוצבתם וכו', וכבר שמעתי פירוש מאמר זה ממורי שהוא ענין כלל גדול בעבודת ה' וכעת נשכח ממני כולו, ונראה מכל מקום להעלות מעט קט ואיני יודע אם הוא בכללות דבריו או לאו והשם יתברך יצילנו משגיאות.

והוא שכבר נזכר שכל תפלות האדם יהיה לתועלת השכינה שהיא נקרא תפלה ששואלת ומתפללת מדודה למלאות חסרונה, וכל מה שנחסר לאדם הכל הוא בשביל החסרון שבשכינה, וצריך האדם שיתפלל למלאות חסרונה שמה, ובתיקון למעלה ממילא נמשך למטה, שגם הוא אחד מאברי השכינה כי מלכותו בכל משלה (תהילים ק"ג:י"ט) ואין לך מקום פנוי ממנה, אך הלב יודע מרת נפשו שאין כל העתים שוות, שאם ח"ו יש לאדם איזה צער גדול ותפלתו הוא על עצמו, ואינו משים על לבו שצער זה הוא בשבילה ויותר היה ראוי להתפלל עליה כי ממנה פנה ויתר שהכל בה, או שהוא מתפלל ובתוך כך נזכר שצריך להניח את עצמו ולהתפלל על השכינה רק שאינו יכול להתאפק על צער עצמו, ואם יאמר שהוא מתפלל על השכינה, ובוחן לב הוא השם יתברך היודע שאין זה אמת, אפשר שח"ו נדחה מכל, ועל כן יתפלל בפשוטו לפי מה שהאדם הוא במדרגה בעת ההוא, רק שיהיו פיו ולבו שוים כי (תהילים ק"א:ז') דובר שקרים לא יכון וגו' כן שמעתי מפורש מפי הרב המגיד מו"ה מנחם מענדל ודפח"ח.

והנה בחינה פחותה הוא נקרא מלכות בלבד, מה שאין כן כשמייחד השכינה בהקדוש ברוך הוא בתפלתו על ידי שנותן לב שזהו השכינה המתפללת אליו יתברך, אז הוא דבוק אל חיים, שזעיר אנפין נקרא חיים, מה שאין כן מלכות נקרא דגליה יורדת מות (משלי ה' ה'), וכשמייחד מלכות על ידי יסוד צדיק הנקרא חי, אז הוא גם כן נדבק שם בחיים, אם כן זהו שאמד שמעו אלי רודפי צדק מבקשי ה' דלא תסתכלון בה בלחודהא כשאר בני עלמא המתפללין על עצמן, רק איזהו חסיד המתחסד עם קונו (זוהר פ' תצא דרפ"א ע"א) וזהו שאמר רודפי צדק מבקשי ה' דאינון צדיקא שלוחי דמטרוניתא הן וכאילו הם מבקשין אל ה' עבור צדק לייחדא שכינתא בהקדוש ברוך הוא, וזהו שאמר הביטו אל צור חוצבתם ואל מקבת בור וכו' והבן:

(תוי"י פ' קדושים ד"ק ע"ד ודק"א ע"א).

פירוש קנג

איש חכם ומשכיל יתן לב להבין כי צעד שיש לאדם הוא צער השכינה כמו שאמרו בסנהדרין (דמ"ו ע"א) קלני מראשי וכו', יתפלל על צער השכינה וממילא יעבוד הצער

מהאדם:
(תוי"י פ' בשלח דנ"ג ע"ב).

פירוש קנד

שמעתי ממודי זלה"ה כי צדיקייא אינון שלוחי דמטרוניתא שעל ידי הצער וחסרונו יודע חסרון השכינה להתפלל שימולא שם החסרון, ונעשה על ידו ייחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה, וזהו מעלת התפלה, וסדה קושיית הקדמונים למה צריך תפלה, הלא השם יתברך יודע מה שצריך האדם כי הוא בוחן כליות ולב וכו', ומודי ביאר על פי הנ"ל כי תפלה הוא צורך גבוה שידע האדם מחסרונו שהוא נמשך מחסרון של מעלה, ויתפלל שימולא החסרון שם למעלה בשכינה, כי צדיקייא אינון שלוחי דמטרוניתא, ממילא ימולא החסרון שלו גם כן, רק לא יכוון לתועלת עצמו רק לתועלת השכינה ודפח"ח:
(צפנת פענח ד"נ ע"ג, תוי"י ויקהל דע"ה ע"ב ובפ' שלח דקמ"ג ע"ד).

פירוש קנה

צדיקייא אינון שלוחי דמטרוניתא, ומכח החסרון שיש להם שהם חסרי לחם, או חסרי מלבושים, ידעו שחסרון זה הוא למעלה, ויתפללו למלאות החסרון שם ולא יתפללו לתועלת עצמן כלל וכו', והנה שמעתי מן המנוח החסיד מוהר"ן זלה"ה כי בהתפלל איש המוני על לחם או בגד שהוא מתפלל בגשמיי, מזה נמשך שפע לחם ובגד בגשמיי ממש גם לאנשי הצורה, שאינם מתפללים על לחם ובגד הגשמיי כלל, רק ברוחניי, ודפח"ח:
(בן פורת יוסף דכ"ג ע"ב).

פירוש קנו

שמעתי בשם מורי שצריך להתפלל על שונאיו שהם רוחו של צדיק בגלגול וכו' ועל ידי התפילה נמתק בשורשו ומוציא מהם רוחו, והנשאר בהם כלה מאליו וכו' ודפח"ח:
(בן פורת יוסף דכ"ג ע"ב)

פירוש קנז

שמעתי בשם מורי איך יתפלל על שונאו, והתועלת הוא זה, כי (משלי כ"ד:ט"ז) שבע יפול צדיק וקם, רצה לומר בזיי"ן ספירות נתגלגל נר"ן שלו, דהיינו נפש הם עבדים והבהמות שלו, ורוח היא אשתו, והדיבור הוא גם כן זווג שבפה נקרא אשתו, שאמרו חכמינו ז"ל (יבמות דס"ג ע"א) זכה עזר לא זכה כנגדו, דהיינו כשפגם בדיבורו כמו לשון הרע וכיוצא, מזה נעשו אנשים שונאיו המדברים עליו, הנשמה ממוח והם בניו, ופגם שבמוח במחשבה, גורם שיש לו צער מבניו, ובנפש גם כן, אם פגם במעשיו ובעובדא, גורם לו צער מעבדיו ובהמתו. ובכל הספירות יכול להעלות נר"ן, מה שאין כן בספירה

שביעית הוא במלכות, ומשם יונקים הקליפות נגה, קשה לו להעלות נר"ן משם, נמצא שונאיו שבאו על ידי פגם הדיבור, צריך לתקנם להעלותם על ידי דיבורי התפלה, ובאם לאו שדוחה אותן, נעשו יותר שונאים על ידי עבירות וחומריות, לכך (משלי י"ז:כ"ו) גם ענוש לצדיק לא טוב כי הוא רוחו של צדיק עצמו, לכך צריך להתפלל על שונאיו לתקנם ולהעלותם, ועל ידי התפלה נמתק בשורשה, ומוציא מהם רוחו, ומה שנשאר בהם הם כלים מאליהם, ישמע חכם ויוסיף לקח, ודפח"ח .

וזהו ענין מעלת משה רבינו עליו השלום שהעלה ותיקן דיבורו, ותחלה היו צאן שהיה רועה אותן, ואחר כך בגלגול נעשו תלמידיו, שנתן להם התורה, ולמד עמהן וכו' ודפח"ח:

(בן פורת יוסף בסופו דקכ"ו ע"ד)

פירוש קנח

שמעתי ממורי זלה"ה כי נר"ן של אדם נתגלגל בזיי"ן ספירות והנפש הם עבדיו ובהמותיו, ואם פגם בנפש דהיינו במעשה, גורם לו צער מעבדיו ובהמותיו, והרוח ממללא הוא הדיבור, ואם פגם בדיבור לשון הרע וכיוצא בזה, נעשה מדיבור זה אנשים שמצערים אותו, ומדברים עליו, ונודע כי הדיבור נקרא זווג כמו שאמרו חכמינו ז"ל (כתובות די"ג ע"א) ראוה מדברת וכו', אם כן אשתו היא רוח גם כן זכה נעשה לו עזר ואם לאו כנגדו, הנשמה שוכנת במוח שמזה נעשה טפה זרעיית והם בניו, ואם פגם במחשבה שבמוח גורם שיש לו צער מבניו, ובכל הספירות יכול להעלות נר"ן מה שאין כן בספירה זיי"ן שהוא מלכות אשר משם יונקים הקליפות נגה, קשה לו להעלות משם נר"ן שלו. כלל העולה כי בני אדם השונאים אותו באו על ידי פגם דיבורו לכך צריך להעלותן ולתקנן על ידי דיבור התפלה להתפלל עליהם שישובו ויתוקנו, כמו שאמרו בש"ס (ברכות ד"י ע"א) גבי ר' מאיר וברוריא איתתיה יתמו חטאים ולא יתמו חוטאים וכו', ואם אינו עושה כך רק שדוחה אותן נעשו חומריות ועב יותר, ושונאים אותו יותר, וזהו שדרשו חז"ל (ברכות ד"ג ע"א) גם ענוש לצדיק לא טוב, כי הוא רוחו של צדיק עצמו שמזה נעשו בני אדם השונאים אותו, וצריך לתקנם ולהעלותם בתפלתו, ועל ידי התפלה נמתק בשרשו ומוציא מהן רוחו, והנשאר בהם כלה מאליו וכו', וזה ענין משה רבינו עליו השלום שהיה רועה צאן ואחר כך נתן להם התורה ונעשו תלמידיו וכו' ודפח"ח:

(תוי"י פ' לך די"ז ע"ג).

פירוש קנט

שמעתי ממורי שהקשה הרמב"ן, והכותב בפרק ה' דברכות זכרו בשם רב חסדאי וכו', בענין תפלה, שנשתנה גזר דין על ידי תפלה מרעה לטובה, וכי יש שינוי רצון לפניו

יתברך שמו, בשלמא אם האדם מתפלל עבור עצמו, אז יש לומר מאחר שהאדם משתנה מרעה לטובה גם גזר דינו משתנה מרעה לטובה, מה שאין כן אם אחדים מתפללין עבודו קשה כנ"ל, ותירץ בשם מורו שהתפלה הוא למתק דין המלכות הנקרא דין בשרשו בבינה וכאשר מתפלל עבור חבירו בזה האופן אז מקשר אותו למעלה בשורש והוא אדם אחר לא זה הראשון וכו'. וביאר הוא ביותר, דנודע דגזד דין הוא טיפה ברחם המלכות, והוא אותיות כמו שאמרו בש"ס (ברכות דנ"ה ע"א) יודע היה בצלאל לצרף אותיות שנבראו בהם שמים וארץ וכו', ובוודאי אין המלך עצמו עושה דין באחרים, כי אם שמצוה לשליח, על ידי תיבות צירוף, המשמיע מה גזירה גוזר עליו, ויכול השליח לעשות בראשי תבות של הגזירות שגזר, באופן דמשמע בענין אחר, והנה הצדיק שלוחא דמטרוניתא היודע למתק הדינין בשורשן לקשר הטיפה שבמלכות אל הבינה ונשתנה לענין אחר והבן, ודפח"ח:

(כתונת פסים דמ"ז ע"ב)

פירוש קס

שמעתי בשם מורי פירוש הפסוק (תהלים קמ"ה) רצון יראיו יעשה ואת שועתם ישמע ויושיעם, דקשה אם כבר עשה רצון יראיו מה צריך עוד לשמוע שועתם להושיעם, ועל כל פנים איפכא הוי ליה לומר ששומע שועתם ורצון יראיו יעשה, וביאר כי מצאנו מדתו יתברך ששומע לכל הקוראים אותו או לטובה או לרעה ח"ו כמאמר חכמינו ז"ל (בעין יעקב ברכות פרק הרואה סוף סי' קל"ט) גנבא במחתרתא רחמנא קריא, וכי תימא אם כן מה הפרש יש בין צדיק לרשע, וביאר כי יש הפרש גדול ביניהם, כי הגנב שנשמע תפלתו שיוכל לגנוב ואחר כך כשנתפס בגנבתו וחוזר וקורא אליו יתברך שמו, שוב לא נענה מאחד שבחד בזה, מה שאין כן הצדיק המתפלל על איזה דבר גם שיודע השם יתברך שאין זה לטובתו מכל מקום השם יתברך עושה מבוקשו, וזהו שאמר רצון יראיו יעשה, ואחר כך כשרואה הצדיק שאין זה טובתו וחוזר וקורא אל ה' אז ברחמיו יתברך שועתם ישמע ויושיעם, ע"כ ודפח"ח.

ובדרך זה שמעתי מהרב מו"ה יואל פירוש המדרש (בפתיחתא דאיכה רבתי סי' ב') הלואי אותי עזבו ותורתי שמרו שהוא תמוה, וביאר כי מצינו לחכמינו ז"ל דגנבא במחתרתא וכו' ויש להבין למה באמת הוא כך שנשמע תפלתו במה שהוא נגד רצונו יתברך וצריך לומר דהוא מהכרח דאם לא כן אין בחירה כשלא יוכל לעשות רע, ועוד כי מזה יתן לב להתפלל שיוכל לעשות טוב מאחר שרואה שיש משגיח שומע תפלת המתפללים לפניו יתברך שמו, והראיה ששומע תפלתו גם בזה להרע לזולתו, אם כן

כל שכן להטיב שישמע לו, היוצא מזה אלו הרשעים חוטאים בסבת בטחונם בו יתברך שיעזור להם כשיתפללו שיוכלו לגנוב ולחמוס וכיוצא בזה, דלולא זאת לא היה עולה זאת על לבם, והיו סומכין על התורה דכתיב בה לא תגנוב, ובזה יובן הלוואי אותי עזבו, רצה לומר שלא יבטחו בי לעשות מעשים רעים ולבטוח בי לעזור להם, ואז כשלא יבטחו בי בזה אז ותורתי שמדו דכתיב לא תגנוב, מה שאין כן עתה על ידי סיבת בטחונם בי חוטאים ותורתי לא שמרו, ודפח"ח:

(תוי"י פ' שופטים דקפ"ו ע"ג).

פירוש קסא

שמעתי ממורי פירוש הפסוק (תהילים ל"ד:ט"ו) נצור לשונך מרע וגו' סור מרע ועשה טוב כי שם ישעיה הנביא חצי זעם וחצי נחמה, מה שאין כן ירמיה, והיה נענש ירמיה הנביא שהושלך בבור וכיוצא בו, על שלא התפלל על ישראל כשנאמרה לו הנבואה וכו', ובענין המחשבות הוא כמו החלומות שהולכין אחר הפה וכו' אם הוא מאמין וכו', ועל כן יכול להתפלל להמתיק בשרשן, כי נצח והוד שם הוא הגזר דין וכו' ואין יכול להמתיק, נאמר בעל פה ואין לכתבו, וגם אפשר שהמחשבה או החלום הוא בסוף העולם, ובזה יובן פסוק הנ"ל עד סור מרע ועשה טוב ודפח"ח:

(בן פורת יוסף בסופו דקכ"ו ע"ג).

פירוש קסב

שמעתי ממורי זללה"ה כשנזדמן לאדם איזה צדה והתפלל וניצול, גם כשיזדמן לו עוד סיבה זה לא יהיה צרה וכו' ודפח"ח:

(כתונת פסים דמ"ד ע"א)

פירוש קסג

שמעתי ממורי שהקשה על פסוק (ירמיה נ') ביום ההוא יבוקש עון בית ישראל ואיננו ואת חטאת יהודה ולא תמצאינה וגו', למה יבוקש הלא טוב יותר שלא ימצא, ב' הקשה בימות המשיח שיבטלו כל הצרות שיצטרכו להתפלל עליהם אם כן התפלה שהוא אבר השכינה וכי אפשר לבטלה ח"ו, וביאר כי יש ד' סוגי התפלה, א' על כבודו יתברך שנתמעט ונתחלל בין האומות וראוי שיתפלל וכו', ב' ראוי שיתפלל על מחילת העון כי העבירה חמורה ממיתה כי המיתה מכפרת וממרקת העון, מה שאין כן העון גורם כמה מיתות וכריתות ר"ל, ג' תפלה על הפרנסה, ד' על החיים, והנה אברי השכינה מעוטף בד' סוגים הנ"ל שיתפלל עליהם ויפרוו הגשמיי ויעלו ניצוצי השכינה הפנימי למעלה וגו', מה שאין כן בדליכא ד' סוגים הנ"ל אינו ידוע על מה להתפלל, וזהו שאמר הכתוב כי

יבוקש עון בית ישראל כדי שיתפלל עליו ואיננו, וגם חטאת יהודה שהוא חסרון סוגים הנ"ל, ולא תמצאינה מה להתפלל, כי אם דרך יחודים תהיה התפלה וכו' ודפח"ח:
(תוי"י ויקרא דפ"א ע"א, כ"פ דל"ט ע"ד).

פירוש קסד

מה שאמרו חכמינו ז"ל בגמרא (ברכות דל"א ע"א) לעולם יסדר אדם שבחו של מקום ואחר כך יתפלל מבואר לקמן ריש פ' ויגש כי שם מקומו:

פירוש קסה

דיבורי התפלה צריכין שיהיה יוצאין מעומק הלב, והפגם הגדול שבא על ידי שאיננה מעומק הלב מבואר לקמן ריש פ' שמות בפנים אות א' ושם בהגה:

פירוש קסו

איתא בספרים הקדושים ובשם **הבעל שם טוב** ז"ל כי בעת שח"ו הדין שורה לא יתפלל אדם [על ביטול הדינין] כי אם במחשבה, וכדי שלא יוכל לקטרג חלילה:
(תולדות אדם פ' ויגש)

פירוש קסז

ידוע בשם אדוני אבי זקיני [**הבעל שם טוב**] זללה"ה שאחר התפלה שאדם מתפלל צריך ליזהר במעשיו כי עלול הוא ליפול ח"ו לכעס או לשאר דברים שאינם מהוגנים, והיינו אם מתפלל במדת יראה נופל מזה אחר כך בכעס ח"ו, ואם מתפלל במדת אהבה גדולה, יכול לבוא לפעמים אחר כך לאהבה שאינה צריכה, ומזה תבין בכל מידה ומדה, ועצה היעוצה בזה הוא, לסמוך תיכף אחר התפלה לדברי תורה או למלאכה, והדברים הללו צריך ביאור רב ועמוק בהרחבה, כי לא ניתן לכתוב על הספר, והרב החסיד מו"ה יעקב יוסף הכהן סמך דברי פי חכם על משנה (במס' אבות פרק ב') וכל תורה שאין עמה מלאכה סופה בטלה וגוררת עון כנ"ל, והבן: (דגל מחנה אפרים פ' תשא ד"ה ואמלא),

פירוש קסח

עוד הקדמה אחת שידע האדם אם נענה בתפלתו, אם אחר התפלה לבו שמח, וההיפוך עצבות, ועל פי זה שמעתי פירוש הש"ס (ברכות ד"ט ע"ב) יומא חד סמיך גאולה לתפלה ולא פסיק מיניה חוכא כולא יומא, והקושיא מפורסמת, ונראה שהוא וודאי סמך גאולה לתפלה בכל יום, אבל לא נודע לו אם עשה פעולה למעלה, אבל בהיום שסמך גאולה לתפלה ולא פסיק מיניה חוכא שמע מינה שעשה ייחוד למעלה לכן לבו שמח, ודפח"ח:
(תוי"י פ' עקב דקפ"א ע"ב).

סליק עמוד התפלה בס"ד

פירוש קסט

סוד המבול וארובות השמים נפתחו מבואר לעיל ריש פרשתינו באות י"ג שזהו סוד והחיות רצוא ושוב ע"ש:

פירוש קע

כי יצר לב האדם רע מנעוריו. אמרו רבותינו ז"ל (קדושין ד"ל ע"ב) בראתי יצר הרע בראתי תורה תבלין, וזהו ענין הכתוב (תהילים מ"ח:ב') גדול ה' ומהולל מאוד בעיר אלהינו הר קדשו, רצה לומר, מאוד גדלה אהבתך וחיבתך אלינו, על דרך מה שאמר הכתוב (ישעיהו מ"ט:ג') ישראל אשר בך אתפאר, שיש להשם יתברך התפארות גדול ותענוג ושעשוע ממעשי הצדיק עם תורתו ותפלתו, ואף על פי שהכל ממך, אתה בראת יצר הרע ואתה בראת התורה, ואתה נותן בנו כח לכבוש את היצר הרע ולמתקו על ידי התורה, כמו תבלין לקדרה, נמצא הכל הוא ממך ומשלך ומכחך פעלנו כל זאת, ואף על פי כן יש לך תענוג גדול מזה ואתה מתפאר בנו כאילו עשינו הדבר מעוצם ידינו, ובזה ניכר אהבה עזה, וחיבה יתירה נודע לנו, שנקראים בנים למקום.

משל לבן החביב אצל אביו שבא אורח אחד ורוצה לנסות את הבן בלימוד ולתהות אותו בקנקנו, והנה לא היה יכול הבן להבין כלל ההלכה ההיא מתוך גודל עומקה וחריפותה, והנה מתוך גודל חיבת האב עליו, לא היה יכול לסבול צער בנו חביבו שהוא מתקשה מאוד ואינו יכול להבין, מה עשה אביו פתח לו פתחא בהאי הלכה, והראה לו את הדרך אשר ילך בה, ואשר יצא ואשר יבא בשקלא וטריא, כמעט אשר הגיד לו כל תוכיות ההלכה, והנה בא האורח ההוא לשאול אותו ההלכה ולנסותו בפני אביו, והתחיל לומר ההלכה, והאורח שואל אותו כמה שאלות ומקשה כמה קושיות, והוא משיב דבר על אופניו והוא מותיב והוא מפרק בשכל זך ובהיר, ואביו רואה ושמח ומתענג ומתפאר מזה, ואף על פי שמכחו עשה את החיל הזה, עם כל זה יש לו תענוג גדול.

והנה כראות האורח שיש לאביו תענוג מזה, רצה האורח להוסיף תענוג לאביו והתגבר על הבן, והוסיף לשאול אותו ולהקשות קושייות חדשות חזקות ועצומות, והבן ההוא בהיותו בוטח על אביו, התעורר מעצמו והתחכם, ותירץ כל הקושיות וזהו שאמרו חכמינו ז"ל (סוכה דנ"ב ע"א) כל הגדול מחבירו יצדו גדול ממנו, ואמרו רבותינו ז"ל (ב"ב דט"ז ע"א) שטן לשם שמים נתכוון, והנמשל מובן כי בראותו שהצדיק כובשו ויש להשם יתברך תענוג מזה, הוא מתגבר עליו בכל יום, והוא כובשו ומתגבר על יצרו, וזהו שאמרו רבותינו ז"ל (מגילה די"ת ע"א) הקדוש ברוך הוא קראו ליעקב אל, אל הוא לשון חוזק וגבורה (יבמות דכ"א ע"א) כמו ואת אילי הארץ לקח (יחזקאל י"ז:י"ג), וזהו שקראו אל

שהצדיק נקרא גבור שכובש את יצרו (אבות פרק ד'), ולעתיד אמרו רבותינו ז"ל (סוכה דנ"ב ע"א) לצדיקים נדמה היצר הרע כהר גדול, ואז יהי ניכר גלוי ומפורסם לכל, גבורת הצדיקים, שכבשו הר גדול כזה, ואפשר שלעתיד יקראו הכל שם הצדיקים בשם אל, שזה רמז הפסוק (בס' בלק) כעת יאמר ליעקב ולישראל מה פעל אל, כי ידוע שישראל הוא שם הצדיק, וזהו שאמר הכתוב כעת יאמר לישראל שהוא הצדיק, יאמר לו מה פעל אל, כמו אדם השואל בשלום חבירו אתה פלוני מה אתה פועל, ומה שלומך, כך יאמר לצדיק מה אתה פועל אתה אל, [ועיין לקמן בפ' לך בהגה ב' שת"ח העוסק בתורה הוא בסוד א"ל]: וזהו המשך הפסוק, גדול ה' ומהולל מאוד, כלומר עלינו לגדלו ולהללו, על כל הטוב אשר גומל אותנו, כי כל הגדלות וההתפארות שיש לו יתברך שמו, מעבודתינו, הכל הוא, בעיר לשון התעוררות, אלהינו, שהוא המעורר אותנו, ונותן לנו כח לעבדו ולהתגבר על היצר הרע, כמו שאמרו רבותינו ז"ל (סוכה דנ"ב ע"ב) אלמלא הקדוש ברוך הוא עוזרו וכו', ואף על פי כן יש לו יתברך שמו תענוג והתפארות ומשלם לנו שכר גדול כאילו עשינו הכל מעצמינו, אבל באמת העבודה האמיתית היה צריכה שתהיה מחמת התעוררות עצמינו, שאנחנו חלק אלוה ממעל, וזהו בעיר, פירוש בהתעוררות יצר טוב חלק אלהות שבתוכינו, וזהו אלהינו וכו':

(צוואות הריב"ש די"ח ע"א וע"ב, לקוטים יקרים דל"ד ע"א)

פירוש קעא

והיה בענני ענן על הארץ ונראתה הקשת בענן. שמעתי בשם ר"י בעל שם טוב עננים הוא רמז על המחשבה:

(לשון חסידים במחשבות אות ל"ב בשם ס' רב ייבי בחידושים ע"ש באורך).

פירוש קעב

על הברק שמעתי בשם ריב"ש שהוא גם כן הארת השכל בגדולת בוראינו, כמו ברק שמאיר בפעם אחד לכל העולם, כן מאיר השם יתברך בפעם אחד בשכל של אדם להבין גדולת בוראינו וכו':

(ס' רב ייבי תהלים י"ח).

פירוש קעג

ויהי כל הארץ שפה אחת ודברים אחדים, שורש כל שבעים לשון של כל הארץ הוא לשון של ישראל, שהוא לשון הקודש, שמשתמשין בו למעלה [לפני] השם יתברך, וכמו ששמעתי ממורי ענין לשון הקודש, ודפח"ח:

(ס' צפנת פענח דע"ה ע"ג)

פירוש קעד

ויולד את אברם וגו', איתא בגמרא (ב"ב דצ"א ע"ב) אימיה דאברהם אמתלאי בת כרנבו, אימיה דהמן אמתלאי בת עורבתי וסימנך טמא טמא טהור טהור כו' למאי נפקא מינה לתשובת האפיקורסין, עד כאן בגמרא, וקשה מה זה תשובה, ואמר הריב"ש ז"ל דאיתא בכתבים, שעל ידי חשבון שם אדם ושם אמו, אפשר לידע כוכב ומזל מולדו של אדם, ויודה אם יהיה צדיק או רשע וכו':

(קול אריה פ' תולדות).

פירוש קעה

וימת חרן על פני תרח אביו וגו'. [ואיתא במדרש רבה פ' ל"ח סי' י"ט שאמר הרן בלבו אם אברהם נוצח אני משלו ואם נמרוד נוצח אני משלו, והובא בדש"י] שמעתי בשם הבעל שם טוב זללה"ה כשאדם בא לידי ספקות בוודאי אין השם יתברך אצלו, וזהו פירוש הגמרא (ברכות ד"ג ע"ב) מי איכא ספיקא קמי שמיא, כי הוודאי שמו כן תהלתו, ואדם שהוא נופל לספיקות אז בוודאי אין השם יתברך אצלו, עד כאן דבריו:

(פרי חיים אבות פ"א משנה ט"ז).

פירוש קעו

שמעתי ממודי זללה"ה (במשנה ברכות די"ב ע"ב) עד שדרשה בן זומא וכו' כי הדרשה משבר הקליפות וכו' ודפח"ח, והענין כי כל הספיקות הוא קליפה, ועל ידי התירוץ הוא משבר הקליפות כמבואר בכתבי האר"י זלה"ה ענין לימוד הלכה וקישוטי הלכה יעו"ש:

(צפנת פענח דצ"ג סוף ע"א). סליק פרשת נח בס"ד

לך לך

פירוש א

ויאמר ה' אל אברם לך לך מארצך וגו'. שמעתי בזה מאדוני אבי ז"ל שאמר בשם אדוני אבי זקיני דיב"ש נ"ע כאן מרומז יחוד של קריאת שמע, לך מספד חמשין אתוון דיחודא, במסירת נפש, וזהו מארצך וכו':

(דגל מחנה אפרים לך).

פירוש ב

בפסוק, לך לך מארצך וגו', ביאר [מורי הבעל שם טוב ז"ל] סוד אות א"ב וגו' ומנצפ"ך, שיורד האות אחד מהחיות וכו' ומלובש במנצפ"ך שהוא דינין וצריך להעלותן, ואות **ל** הוא וכו', ואות **ך** הוא סוף מנצפ"ך וכו', וזהו ענין תחיית המתים ומשיח הוא סוד הדעת,

והוא סוד עולם הבא, והנה על ידי מעשי האדם הממשיך על עצמו בעולם הזה על ידי בינה שלו, שמבין לעשות כל מעשיו בבינה ודעת וכו' ודפח"ח (תוי"י בסופו דר"ת ע"ג).

פירוש ג

לך לך מארצך וגו'. ובפירש"י ועוד שאודיע טבעך בעולם, שמעתי ממורי זלה"ה בשם רבינו סעדיה גאון כי עיקר בריאת האדם בעולם הזה הוא לשבר מדות רעות שלו הטבעיות, ובזה מעלה וכו':

(בן פורת יוסף דכ"ז ע"ב). ובזה מעלה מדרגה הנקרא **טבעך** [מה שהוא דרך הטבע] **בעולם** עליון שנקרא עולם לשון העלם והסתר: (כן סיים בה בכתר שם טוב ד"ג ע"ב).

פירוש ד

גם אמר הגאון הנ"ל כי עיקר בריאת האדם בעולם הזה, לשבר מדות רעות שלו טבעיות ובזה מעלה וכו', כגון אם מחמת חמימות הכבד טבעו להיות כעסן, ראוי לו לשבר טבעו וכעסו בכל מה שאפשר, וכן בענין שז"ל רח"ל מחמת חמימות, ראוי לשבר וכו', וכן מי שטבעו בעצבות ואז מקונן ומתאונן גם בעבודת ה', אין זה מעלה, וכן אם טבעו להיות הולל ובדחן, יראה לשבר טבעו ולעשות ההיפוך: וזהו שאמרו חכמינו ז"ל (שבת דקנ"ו ע"א) האי מאן דאיתייליד ביום ג' בשבת הוי עתיר וזנאי וכו' ע"ש במס' שבת פרק כ"ד, וקשה הא הם שני הפכיים, אם הוא זנאי ראוי להיות עני ולא עושר כדכתיב (משלי ו':כ"ו) בעד אשה זונה עד ככר לחם (עיין סוטה ד"ד ע"ב) והוא בקרי והיא בבוצינא כו' (מגילה די"ב ע"א), וצריך לומר דהכי קאמר שאם היה בטבעו להיות זנאי, ושיבר טבעו [להיות נואף אשה] ונעשה זנאי דהיינו למכור מיני מזון וכפירוש רש"י גבי רחב (יהושע ב':א') אשה זונה מוכרת מיני מזון וכו', ולכך שפיר הוי עתיר וזנאי וכו', ודפח"ח:

(בן פורת יוסף דפ"ה ע"ב)

פירוש ה

ונברכו בך כל משפחות האדמה שמעתי ממורי כשיש כמה רשעים בעיר או מדינה המתנהגין בשקר, ויש ביניהם צדיק המתנהג באמת, כאשר עוסק בתורה ותפלה ומדבק את עצמו אל האמת אז יתפרדו כל פועלי און ושקר וכו' ודפח"ח:

(תוי"י פ' וירא ד"כ ע"ג).

פירוש ו

ואת הנפש אשר עשו בחרן, בשם אדוני אבי זקיני נ"ע זללה"ה כי כשאדם בקטנות מוליד נשמות גרים, וזהו את הנפש אשר עשו בחרן, שהם ג' בחינות אלהים דקטנות מספר

חרן וכו':

(דגל מחנה אפרים וארא ד"ה או יאמר וארא ע"ש).

פירוש ז

שמעתי ממורי, כל אשר תמצא ידך לעשות בכחך עשה (קהלת ט':י') להעלות אנשי עשייה אל המחשבה, שנקרא יוד אותיות ידו, והיינו על ידי הדעת שהוא בחינת יוסף כנודע כו':

(בן פורת יוסף דף ס"ח ע"ד)

פירוש ח

כבר זכרנו ענין הכתוב (שיר השירים ה':ג') פשטתי את כתנתי איככה אלבשנה, כי הצדיק אחר שעלה למעלה חוזר ויורד להעלות מדרגות [התחתונים] בסוד (משלי כ"ד:ט"ז) שבע יפול צדיק וקם, כמו שכתוב בתיקונים (בתיקוני זוה"ק סוף תיקון ל"ב) ובסוד הנפש אשר עשו בחרן וכו', ובחינה זו הוא בין בעולם הזה בין בעולם הבא, שחוזר בגלגול להעלות מדרגות אנשים שהם ניצוצי ענפיו שיתוקנו כולם, אך כשיורד לתקן אחרים, אינו רוצה לירד, מחמת יראה שלא יחזור ויבא לידי חטא ח"ו, עד שמבטיחין אותו שלא יבא לידי חטא, וכדומה שהוא בס' הגלגולים ע"ש:

(תוי"י פ' תיי דכ"א סע"ב).

פירוש ט

שמעתי ממורי משל וכו' שהיה בדרך יער מושב לסטים, והיה מאוד סכנה לכל עובר דרך שם, ונזדמן שהלכו שנים דרך היער ההוא, אחד היה שיכור כשכרותו של לוט, ואחד היה בדעת מיושבת, ולשניהם פגעו הלסטים וחסמו וגזלו והכום ופצעום, ונשאר להם רק נפשם לשלל, ובעברם לשם ולהלן פגעו אנשים באלו השנים, וקצת מהם שאלו לזה השיכור איך עבר דרך היער בשלום או לא, והשיב שלום אין שום סכנה כלל, ושאלו אותו מה אלו הכאות וחבורות ופצעים, ואינו יודע להשיב, וקצת שאלו לזה הפקח ואמר ח"ו, ושיזהרו, כי יש לסטים והאריך באזהרתו להם, והנפקותא בזה שזה הפיקח ידע להזהיר אחרים שלא ילכו שם כי אם בזריזות ומזויינים וכיוצא, מה שאין כן זה השיכור אינו יודע להזהיר כלל.

וכך הצדיק עובד ה', יודע ממלחמת היצר הרע, ומלסטים שבדרך עובד ה', שהוא מסוכן, ותמיד חיי צער יחיה, איך להנצל ממצודתו ויודע להזהיר אחרים מסכנת לסטים זה, יוסיף דעת יוסיף מכאוב, מה שאין כן הרשע ששמח בשמחת יצר הרע תמיד ואומר

שלום כי אין סכנה בזה העולם וכו':
(תוי"י פ' תבא דר"ב ע"ג)

פירוש י

האדם נקרא עולה ויורד, שאי אפשר לעמוד במדרגה אחת תמיד, רק שיש ב' סוגים בענין זה, כי יש דעייל ונפיק, וכמו שנאמר ויעל אברהם ממצרים, שירד ועלה עם כל המדרגות התחתונות, מה שאין כן סוג ב' היורד ואינו יכול לעלות ר"ל, וכמו ששמעתי ממורי משל על שני אנשים שהלכו במקום סכנה, אחד היה שיכור ושוטה, ואחד היה פיקח, שזה היה מרגיש מגזלת הגזלנים, והיה מזהיר לאחרים שיזהרו בדרך זה וכו' ודפח"ח:
(תוי"י ר"פ שמות דמ"א ע"א).

פירוש יא

עוד שמעתי ממורי ביאור פסוק ויאמר אל שרה אשתו הנה נא ידעתי כי אשה יפת מראה את וגו' והרגו אותי וגו' אמרי נא אחותי את וגו' וחיתה נפשי בגללך, והקשה דתיבת נא מיותר ושאר ספיקות, וביאר כי **נא** פירושו שירדה מלכות נ' מדרגות מן החיות הוא **א** שירדה כל כך, וחשקה לחזור להתקרב אל החיות שהוא **א** וכו', והנה קודם הפורעניות באה המחשבה רעה וזרה כמו מחשבות זנות או מחשבות עבודה זרה, רק שמחשבת זנות מורה על אחרים, ומחשבות עבו"ז על עצמו, איזה עונש מיתה מן השמים וכו', וזה התקנה לתקן מחשבה זו שיתן לב שיש בתוך המחשבה זרה זו ניצוץ השכינה שבתוך הקליפה מחמת השבירה כנודע, וישתף את עצמו עם השכינה, ויראה ורעד יבא בו ואז יתפרדו כל פועלי און ונעשה יחוד יראה עם נורא, וניצול גם הוא ממיתה, ובזה יובן הנה נא ידעתי כי אשה יפת מראה את וגו', שעל ידי שנכנס בו מחשבות זנות ועל ידי זה חש והרגו אותי וגו', לכך אמרי נא אחותי את וכמו שכתוב בזוהר (פ' לך דפ"א ע"ב) אמור לחכמה אחותי את וכו' ונדרש זה מיתורא '**א**'**ה**, ר"ל שישתף את עצמו עם השכינה שנקרא אחותי, ועל ידי זה וחיתה נפשי בגללך ודפח"ח וכו'.
ובזה ביאר (בפ' בהעלותך) ואם ככה את עושה לי וגו' שיש לכוון בקדושת כתר שם **ככה** **כ**תר **כ**ל **ה**כתרים, והוא סגולה נפלאה להעלות הנשמה ממעמקים וכו' ודפח"ח:
(חוי"י בסופו דר"ט ע"א, וישלח דכ"ט ע"א).

פירוש יב

אמר הבעל שם טוב נשמתו בגנזי מרומים על פסוק הנה נא ידעתי כי אשה יפת מראה את, כי איך לא ראה אותה עד עכשיו שהוא מהנמנע. אך על ידי שהיה אברהם אבינו עליו השלום מרכבה אליו יתברך, והיה מקושר במחשבתו תמיד בשורש המחשבה לא

ראה והכיר בה עד עכשיו בתמונת יפיה, כי היה דחוק מאוד מזה, אף שהיה רואה אותה תמיד מכל מקום מחשבתו היתה תמיד שלא במקום הראייה הגשמיית, לכן לא הכיר בה עד עכשיו, רק כשהלך למצרים נאמר שם וירד אברם מצרימה שירד ממדרגתו הקדומה וכו' כי הרשעים שבדור המבול הפילו בחינת התורה והמחשבה למקום קליפת מצרים, שעל ידי זה הוצרכו ישראל להיות שם ולברר הניצוצות ולייחדן כמקודם, כי המצריים היו שטופי זימה, והמקור היה מעולם האהבה שנפלה שם מהתורה שהוא בחינת חסד כמו שכתוב (משלי ל"א:כ"ו) ותורת חסד על לשונה, וישראל העיד עליהם הכתוב שלא נכשלו במדה זו של זימה כמו שכתבו (בפ' פינחס) הראובני השמעוני ה"א מצד זה ויו"ד מצד זה (מדרש שיר השירים פ"ד סי' כ"ד) ועל יד זה העלו את האהבה הנפולה לשרשה, ולהתורה שנקראת חסד כאמור, ועל ידי זה זכו לקבלה תיכף בחודש השלישי, על ידי שבררו בחינת התורה שהיתה שם. ובימי אברהם עדיין לא היה הבירור לגמרי, ולכך בבוא אברם למצרים ירד ממדרגתו והתחילו לבא אצלו מחשבות מבחינת השבירה כמ"ש (במשלי כ"ד:ט"ז) שבע יפול צדיק וקם, רצה לומר כי הצדיק יפול בבחינת השבע שהן שבע מיני מחשבות שנפלו ממקורן, אך על ידי שהוא צדיק, וקם, ומייחד לשרשן למקור המחשבה שנקרא חכמה בבחינת אחותי, ונחשב לו עבדות על ידי זה יותר, ולכן אמר הנה נא ידעתי כי נפלתי ממדרגתי עד שידעתי כי אשה וגו' מה שאין כן מקודם כאמור, ולימד לה דעת להנצל מזה במקום הזה שהוא מצרים על ידי שאמרי נא אחותי את, פירוש, לאחוז בבחינת אחותי שהוא החכמה העליונה כאמור ואז המחשבות שבמצדים שבאו לו הוא כדי להעלותן לשורשן, והוא אדדבה עבדות השם יתברך כאמור ולא שבאו לבלבלו, וזהו וחיתה נפשי וגו':

(מאור עינים פ' שמות ד"ה וזהו רבות)

פירוש יג

בשם הבעל שם טוב בפסוק הנה נא ידעתי כי אשה יפת מראה את ופירש"י הנה נא הגיע השעה שיש לדאוג על יפיך וכו' ע"ש, ופירש דהנה אברהם אבינו היה משולל מן התאוות מכל וכל, והפליא את עצמו מהיכן בא לו שידע ששרה היא יפת תואר, כי ידע היטב שגם שרה אמנו היתה צדקת גדולה, ולא גרמה לו זאת ח"ו מחמת הרהורים שלה, ועל ידי זה השכיל והבין שאין זה אלא מחמת שאנו באים למצרים שנקראת ערות הארץ, ומכח זוהמת קליפת מצרים, מזה בא אלי זאת לידע שאת אשת יפת מראה, ולזה התייעץ עמה שתאמר אחותי היא וגו', עד כאן ודפח"ח:

(תשואות חן בליקוטים)

פירוש יד

כתיב (תהילים י"ז:י"ד) וצפונך תמלא בטנם, שיש למנוע מלהסתכל בדברים הגשמיים הטובים, ומכל שכן מלהסתכל בנשים יפות, שהוא מסתכל עבור חמדתו, ונמצא שבזה הראייה עובד את עצמו וזהו כעובד עבודה זרה (עיין זוה"ק קדושים דפ"ד ע"א) ומזה ההרהור בא לו ח"ו עבירה בלילה, ונותן כח בקליפה ונתעברו ממנו, וזהו וצפונך מה שאתה צופה בעבורך, דהיינו על אשה ביפיה, שאינך מסתכל אלא בעבורך, ובזה הראיה נותן כח בהם, ועוד אם יעשה זה קודם שיוליד בן, יהיה זה הבן שורשו בכחם, ועל דרך מה שכתב האר"י ז"ל בפסוק כבד את אביך (בפ' יתרו) שדרשו חכמינו ז"ל (כתובות דק"ג ע"א, זוהר קדושים דפ"ג ע"א) לרבות אחיך הגדול, והטעם באח הגדול, הוא כמו ענף הגדול שבאילן, ומענף עצמו יוצא עוד ענף אחד, נמצא זה הענף יש לו יניקה מן ענף הראשון, כן אח הקטן יש לו יניקה מן האח הגדול, לפי זה אם נותן כח מעיקרא בקליפה ואחר כך נולד לו בן, אזי בזה הבן הוי כמו הענפים הנ"ל שעיקר הכח הוא בהם, והבן הוא כמו יתרון וזהו (תהילים י"ז:י"ד) והניחו יתרם לעוולליהם, אלא כך יש לנהוג בהסתכלות, אם הסתכל בפתע פתאום על אשה יפה יחשוב במחשבתו מנין לה זה היופי, הלא אם היתה מתה לא היה לה עוד זה צורת הפנים, אם כן מנין לה זה היופי על כרחך זה בא מכח אלהי המתפשט בה, הוא נותן לה כח היופי והאדמימות, נמצא שורש היופי הוא כח אלוהיי ולמה לי למשוך אחר החלק הלא טוב לי להתדבק בשרשא ועיקרא דכל עלמין ששם כל היפויים, וכן מה שמסתכל בשאר גשמיות כגון בכלי יחשוב מנין בא לכלי זה הנוי והצורה על כרחך החומר הוא הפסולת והנוי והצורה הוא הרוחניי והחיוני מזה הכלי, והוא ג"כ חלק אלוהי ממעל, וכן כשאוכל יחשוב שהטעם והמתיקות של דבר מאכל ההוא בא מכח חיוני והמתיקות של מעלה שהוא חיותו, ובדומם יש גם כן חיות, שאנו רואים שיש לדומם ההוא קיום ועמידה, נמצא שיש בכל מקום חיות אלוה ממעל.

ואם מסתכל תמיד כך נמצא מסתכל במחשבה ואין הסתכלות שלו אלא הסתכלות בעבור אין סוף ברוך הוא, וזה טוב לבטל הרהור, אז אם יחשוב כך כל היום, וזהו כלל דמה שחושבין ביום, זה המחשבה סליק על רעיונים בשינה וחלום, ובזה יזכה לראות בחלום את החיוני של הגשמיי ההוא גופיה, שביום אינו רואה אלא הגשמיי, ובמחשבתו חושב שהרוחניי מלובש בגשמיי, אבל בחלום הוא רואה את הרוחניי ערום מבלי לבוש, והטעם כי חלום הוא מלשון עתים חלים (ר"ה דכ"ח ע"ב) לשון חוזק, והענין כי ביום כח החיוני שבאדם הוא חלש שהוא מקושר בגוף, לכך אינו רואה החיוני של הדברים

הגשמיים, אבל בלילה החיוני שבאדם מתפשט מתוך הגוף, אז החיוני הוא חזק, לכן יוכל לראות החיוני גופיה, ומזה יכול האדם לבא למדרגת הנבואה, ולכן כתיב בכל הנביאים (בפ' בהעלותך) בחלום אדבר בו, אבל משה רבינו עליו השלום היה רואה בהקיץ חיוני של הגשמיי, וזהו שאמר דוד (תהילים י״ז:ט״ו) אני בצדק אחזה פניך גופא בלילה, כי אחזה הוא מלשון חזיון לילה, ומה טעם, כי אשבעה בהקיץ תמונתך, תמונה הוא רומז על הצורה, כלומר כשאני מסתכל בדבר גשמיי, אין אני מסתכל על גשמיותו בלבד, אלא אני מסתכל שהתמונה דהיינו הצורה והחיוני שלך הוא, והוא מלובש בגשמי ההוא, וזהו (קהלת ב׳:י״ג-י״ד) החכם עיניו בראשו, רצונו לומר, על הראש של הדבר דהיינו על הרוחניות והחיות של הדבר, וזהו (תהילים קי״ט:ק״ס) ראש דברך אמת, וזהו (דה"י א' כ"ט) והמתנשא לכל לראש ואיתא בזוהר (פ' האזינו דרפ"ט ע"ב) רישא דכל רישין:

(צוואת הריב"ש די"א ע"א, אור תורה דמ"ג ע"ג).

פירוש טו

שמעתי מריב"ש עליו השלום, מפני מה נקרא עלמא דחירו (זוה"ק פ' חיי דקכ"ד ע"ב ע"ש) דאפילו עבד הבא לשם נעשה בן חורין, פירוש, דכל דבר הוא מהתפשטות הקדוש ברוך הוא על ידי מדותיו אהבה ויראה כידוע, רק שהאהבה הוא בגלות, מלובשת בגשמיות, באשה או במאכל, וכשנותן אדם אל לבו שזאת האהבה הוא מלבוש לו יתברך שמו, וח"ו הוא פושט אותו יתברך ממלבושיו, יחרד חדרה גדולה בזכרו את המעשה הרעה שעושה, ויבוש ויכלם, ויאמר בלבו אם אני אוהב זאת שהוא רק אהבה שנפלה בשבירה, מלובשת בטיפה סרוחה, כמה יש לי לאהוב אותו יתברך שמו, וכן ביראה אם הוא מתייירא מגוי או מהרב, יאמר בלבו מה יש לי לירא מאדם כמוני, אלא בוודאי הוא יתברך שמו הבורא מלובש בזה האדם, וכמה יש לי לירא ממנו יתברך שמו בעצמו, וכן בהתפארות ובכל שאר המדות:

(צוואת הריב"ש די"ד ע"ב, אור האמת דט"ו ע"ב)

פירוש טז

ראשית דבר צריך להיות הבחירה [לבחור בטוב], ואחר הבחירה צריך להיות פיו ולבו שוין להאמין באמונה שלימה בלי שום פניה שמלא כל הארץ כבודו, ובכל דבר יש חיותו יתברך שמו, לפיכך כל אהבה ויראה וכל שאר מדות הכל הוא ממנו יתברך שמו, אפילו דברים רעים שבעולם, לכן אין רשאי לאהוב ולירא ולפאר ולנצח וכל שאר מדות חוץ ממנו יתברך, כי ראוי לחשוב באותו דבר שאני מתייירא ממנו, או אני אוהב את הדבר,

ראוי לחשוב מהיכן באה לכאן היראה או האהבה, הלא הכל ממנו יתברך שנתן היראה והאהבה אפילו מדברים רעים, למשל חיות רעות, או מכל המדות שנפלו בעת השבירה, ולפיכך אין היראה כי אם ממנו יתברך, ולמה לי לירא מניצוץ אחד ממנו שהבחינה רעה, ויותר טוב לקשר אותו ביראה גדולה, וכן באהבה, וכן בכל המדות, להוציא משם הניצוץ ולהעלותו אל שרשו, וכן כשמדבר אל יחשוב שהוא המדבר, אלא החיות שבו, הוא הבורא יתברך מדבר בו, והוא מעלה [על ידי זה] הדיבור אל שרשו, ובזה גם כן נכלל השתוות, כי כן הדיבור גם כן אצל חבירו כמו אצלו, הכל מאתו יתברך, וכן בעת האכילה יהיה מחשבתו להוציא החיות שבה להעלותה למעלה בעבודת הבורא יתברך וכן בכל שאר דברים, הכל יהיה מחשבתו לעשות כדי לקשר עצמו למעלה:

(צוואת הריב"ש דט"ז ע"א, לקוטי אמרים דכ"ז ע"ב וע"ג באמצע ד"ה בפסוק וכי תאמרו).

פירוש יז

ריב"ש עליו השלום, אמר מפני מה יש לעבירה הזו תאוה גדולה כי מכחה נולד האדם, והאדם יש לו תענוג מסתמא ממאכלים ושאר דברים, וכל התענוגים הם מטיפה ההוא, אם כן הוא דבוק הכל לקטנות, ומוטב שידבק את עצמו בהקדוש ברוך הוא:

(צוואת הריב"ש די"ב ע"ב).

פירוש יח

ברש"י ופשוטו של מקרא הנה נא הגיע השעה וכו', שמעתי מפה קדוש מורי דודי שאמר משם מרן הריב"ש טוב, שבכל מקום שרש"י אומר ופשוטו של מקרא, כוונתו כשיהיה לך התפשטות הגשמיות, ותהיה מופשט מכל עניני חומר, תשיג הפשטות של המקרא, מופשט מכל רעיון בסודות נעלמות:

(זוהר חי על זוה"ק שמות די"ב)

פירוש יט

ויעל אברם ממצרים וגו'. בזוהר הקדוש (דפ"א ע"ב) ויהי כאשר הקריב לבא מצרימה, אמר ר"א כאשר קרב מיבעיא ליה, אלא כדכתיב (בפ' בשלח) ופרעה הקריב לישראל בתיובתא, אוף הכי הקריב דאקריב גרמיה לקודשא בריך הוא כדקא יאות, לבא מצרימה לאשגחא באינון דרגין, ולאתרחקא מנהון מעובדי מצרים וכו', אמרי אחותי את כמה דאת אמר (משלי זיי"ן) אמור לחכמה אחותי, ולהבין זה נ"ל דקשה דאם נתירא למה ירד למצרים בלא רשות כמבואר שם, ואומר שהוא עיקר שורש הדבר לעבודת ה', וסודו ידוע, כי הוא דעייל ונפיק, כי אדם מצד כללותו מטוב ורע אי אפשר שיהיה תמיד במדרגה אחת, אפילו הקדושים בארץ, כי לפעמים עולה ולפעמים יורד, גם מצר שנקרא

עולם קטן, וכמו שלמעלה יש קטנות וגדלות כנודע, כך באדם צריך שיהיו בו מדרגות אלו, והחכם אשר עיניו בראשו, קודם שירד מצרימה, שהוא ירידה ממדרגתו שהיה בה תחלה, צריך לקשר את עצמו תחלה בדבקות השם יתברך, שגם אם ירד מטה לטעם הנ"ל, או להעלות גם מדרגות התחתונים אשר ירד להם, כדי להעלות ניצוצין, או להעלות בני אדם ובני איש שהם במדרגה תחתונה, כאשר זכרתי במשל השר היורד להעלות בן המלך שנעשה הדיוט וכו' אם יקשר את עצמו תחילה בדביקה וחשיקה וחפיצה בו יתברך אז לא תפרד בו הדבקות גם אם ירד לשם, שיזכה לחזור ולעלות, וכמו שהיורד לבור קושר את עצמו תחילה בחבל כדי שיאחז בו לעלות מהבור, כך שורש ישראל הם יעקב חבל נחלתו, לאחוז בו בחבל זה הקשור בו יתברך ולעלות בו, וזהו סוד דעייל ונפיק, וזהו כוונת אברהם אבינו עליו השלום, וזהו שאמר כאשר הקריב לבא מצרימה, לאשגחא באינון דרגין ושלא ישאר ח"ו, רק שיזכה לעלות משם, ולאתרחקא מעובדי מצרים, ר"ל לברר הטוב מן הרע, לכך הקריב את עצמו להקדוש ברוך הוא כדקא יאות, ושוב לא יעלה מורא על ראשו, כי גם כשיורד מצרימה, יהיה דבוק ביראתו יתברך שמו, שהוא ראשית חכמה יראת ה', וזהו שאמר אמרי נא אחותי את כמו אמור לחכמה אחותי את, בדביקה כמו אח ואחות כנודע בזוהר (פ' וירא דקי"ב ע"א) דבין איש ואשתו יכול ליפרד על ידי גט, מה שאין כן כאח ואחות וכאשר זכרתי בפסוק (שיר השירים ח') מי יתנך כאח לי:

(תוי"י ר"פ בהעלותך דקל"ה ע"ד)

פירוש כ

וילך למסעיו וגו'. כתיב (תהילים ל"ז:כ"ג) מה' מצעדי גבר כוננו ודרכו יחפץ, והוא כפל מצעדי ודרכו, ואמר הבעל שם טוב ז"ל כי מה' מצעדי גבר כוננו, כי מה שמוליך השם יתברך את האדם לאיזה מקום על ידי מבוקש שיש לאדם לזה המקום, אבל ודרכו יחפץ, כי השם יתברך רוצה לתקן האדם שם, להעלות ניצוצות הקדושות שבמקום זה, וזהו ודרכו יחפץ, כי השם יתברך חפץ דרכו, ולא מבוקש שיש לאדם שם, וכשמעלה הניצוצות הקדושות, אז נעשה יחוד בין שני שמות הוי"ה ואדני וכו':

(מאור עינים ויקהל)

פירוש כא

שמעתי מהבעש"ט שביאר פירוש הכתוב מה' מצעדי גבר כוננו ודרכו יחפץ, ואמר על אותן האנשים הנוסעים לארץ מרחקים בסחורות וכדומה, המרחיקים נדוד, לא מחשבותיו יתברך שמו מחשבותם, כי הם חושבים בנפשם שכל עצמם עם דרך נסיעתם

לארץ מרחקים הוא בעבור הרבות זהב וכסף חילוף סחורתם, ולזה המה מקציים רגליהם, ובאמת הוא יתברך שמו לא כן ידמה, כי הוא יודע לתקן עניינו יותר ממנו, ולפעמים יש לו לאדם ככר לחם בארץ מרחקים הנוגע אל בחינתו, והוא צריך לאכול אותו ככר דייקא באותו המקום ובשעה הזאת, או שצריך לשתות מלא לוגמיו מים במקום ההוא, ולכוונה זו מצעדי גבר כוננו, להרחיק נדוד כמה מאות פרסאות, בכדי להשלים את נפשו עם זה הככר לחם, ושתיית מים מעט או הרבה, ולפעמים אפילו אליו לא יגיע, כי אם לאחד ממשרתיו העברים, אם יש לו שם פת לחם וקתון מים, ולהיות שאין ידו משגת לנהוג נסיעה למקום רחוק כזה, זאת היא הגורמת רצון לבעליו לנהוג דרך נסיעתו דייקא למקום ההוא, בעבור עבדו, למלאות כרסו מלחם המזומן לו שם, ולשתות מימיו הנוגעים אליו, כי כן גזרה חכמתו יתברך שמו, הצריך להשלמת נפשו, לקבץ חלקיהן, המה אחת מדרכי אל, ולזה רומז הכתוב מה' מצעדי גבר כוננו, שנוהג איזה נסיעה למקום רחוק, והכל הוא מאתו יתברך, כאשר גזרה חכמתו, להשלמת נפשו, באחת מסיבותיו יתברך שמו, הידועים לו יתברך שמו, והוא האדם עצמו לא כן ידמה ולבבו לא כן יחשוב, כי אם ודרכו יחפץ, לנהג נסיעה ובסחורה וכדומה וכו':

(אור המאיר פ' צו, היכל הברכה בראשית דכ"ז ע"א).

פירוש כב

מהבעש"ט מה' מצעדי גבר כוננו ודרכו יחפץ, כי יפול לא יוטל, הכוונה שאדם צריך לעשות הכל כדי שיהיה שלם, וצריך לעיין על עצמו אולי יש חסרון במדות ובדעות, על כן כתיב (תהילים ל"ד:ט"ו) בקש שלום ורדפהו, ר"ל בקש ועיין בעצמך אולי יש לך חסרון, על כן יבקש להשלים את עצמו או במדות או בדעות, וכל זה אם יכול להשלים על ידי עצמו ואם לאו, ורדפהו, אולי ימצא איש חכם להשלים אותו, ולפעמים אינו צריך להשלים את עצמו אלא במקומו, בעירו בלבד, ואינו צריך לנסוע למקומות אחרים, מאחר שלא נפל ממנו למקומות אחרים, ויש גם כן שאף על פי שנפל ממנו לשאר מקומות אף על פי כן אינו צריך לנסוע ולטלטל את עצמו להשלים מאחר שהוא גדול בתורה שכתוב בה (תהילים י"ט:ח') תורת ה' תמימה משיבת נפש, ר"ל אם נפל חיות מנפש בשאר מקומות, על ידי תורה שלומד יכול לברר כל החיות אפילו מה שנפל לשאר מקומות כי תורה כנגד כולם (פאה פ"א משנה א') וזהו (אבות פ"ו) הלומד תורה לשמה זוכה לדברים הרבה, ר"ל, זוכה לברר החיות מכל המקומות, כי בתורה נבראו כל המקומות, רק זה אינו שכיח, כי זה היה מדת יעקב על ידי תורה שלמד היה מברר החיות מכל המקומות, על כן היה איש תם יושב אוהלים (בפרשת תולדות) רצה לומר כשלמד יעקב באוהל אחד

במקום שהיה דר, נחשב כאילו ישב בכל המקומות ואוהלים, ויש מי שצריך לטלטל את עצמו למקומות, כדי לתקן בכל מקום שבא לשם, החיות שלו, ועל כן לפעמים יקרה דרך מקרה שרצונו לנסוע למקום אחד, ובא למקום אחר, כל זה גם כן לא בדרך מקרה, רק מאחר שצריך לתקן במקום זה גם כן מהחיות שנפל ממנו, ולפעמים אין צריך רק לאכול או (לשמוח) [לשתות] וצריך לתקן כדי להיות לו שלום:

(אור החכמה פ' וירא)

פירוש כג

הנה הבעל שם טוב זי"ע אמר בהיות אדם פעם אחד באיזה מקום אזי מוכרח להיות שם באותו מקום פעם שני, והנה מלת מוכרח יתפרש לשני דרכים, א' פירושו לשון חיוב שחייב אדם להתאמץ ולהיות שם פעם שנית, ב' לשון הכרח כפשוטו היינו שבאם אינו נותן בעצמו אל לבו להיות שם פעם ב', אזי השם יתברך מגלגל הדבר, באופן שמוכרח להיות שם פעם שנית, והנה תוכן טעם הענין כך הוא, כי הנה ידע האדם בידיעה ברורה וצלולה שכל נסיעות והליכות האדם לאיזה מקומות, הכל לא במקרה הוא חלילה, רק מאת ה' היתה זאת, ובהשגחה פרטיית, שיש לו לאדם זה שום חלק לתקן שם במקום הזה, הן בתורה ותפלה, הן באכילה ושתיה ושינה לשם שמים, והן בשאר עבודות לשם שמים, להוציא משם הניצוצות הקדושות, להעלותן לשורש אחדותן, ואזי השם יתברך ברחמיו וחסדיו המרובים, מביא את האדם אל המקום זה, וכמו שאמר הבעל שם טוב זי"ע מה' מצעדי גבר כוננו דהיינו השם יתברך עושה לאדם חשק לילך ולנסוע לאיזה מקום, וכוונתו יתברך שמו הוא, כי ודרכו יתברך שמו יחפץ, היינו כדי שיעשה שם האדם הזה איזה עובדא מדרכי עבודת השם יתברך, ושיתקן שם האדם איזה עובדא הצריך לו, ועל כן חייב האדם לראות את עצמו בהיותו בא אל איזה מקום וליתן אל לבו מה זה ועל מה זה הביא אותו השם יתברך לכאן, ויראה ויבין בעיני שכלו, כל אחד ואחד לפי מדרגתו ובחינתו מה שצריך לתקן שם, אמנם לאו כל אדם זוכה לעשות תיקונו בשלימות בפעם אחת, מחמת מקיפין שיש לו, והמסכים שיש לאדם הן המה מקיפין סביב עיני השכל, ואין מניחים לו לבא אל האמת תכף ומיד, לכן חייב הוא ומוכרח להיות שם עוד פעם שנית וכו':

(פתגמין קדישין בשם הרה"ק מברדיטשוב)

פירוש כד

וישב את כל הרכוש וגו' שמעתי בזה הקדמה מאדוני אבי זקיני נ"ע [**הבעל שם טוב**] זללה"ה כי יש לכל צדיק וצדיק ניצוצין קדישין השייכים לשורש נשמתו, אשר צריך

לתקן ולהעלותם, אפילו משרתיו ובהמתיו וכליו הכל יש בהם ניצוצין קדושים וצריך הוא לתקנם ולהעלותם לשרשם, כמו שאמר ר' נחמן האירידענקר ז"ל נפש חיה הוא שמו, פירוש הנפש חיה החיות והנשמות של האדם הוא שמו של האדם, עד כאן, ואם תבין ותעיין היטב בפסוק ויקחו את לוט ואת רכושו בן אחי אברם תמצא שורש הדברים, כי היו ניצוצי הצדיק, וצריך לתקנם להעלותם לשרשם, והבן היטב:

(דגל מחנה אפרים פ' לך).

פירוש כה

ויאמר אברם הן לי לא נתת זרע וגו'. שמעתי מן אדוני אבי זקיני זלה"ה דמי שמת ואין לו בן אינו יכול למיעול בפרגודא דלעילא, ואפילו מי שיש לו בן רק שאינו נוהג עצמו כשורה, או שיש לו כמה חסרונות הוא גם כן חסרון לאביו, כהאי עובדא בזוהר (פ' שמות דט"ז ע"ב) בבר ליואי ע"ש, אבל להיפוך אם הבן הוא צדיק בשלימות המדות, ואין חסר לו כלום, הוי עלייה גם כן לאביו:

(דגל מחנה אפרים פ' קרח בפסוק הבדלו ד"ה או יאמר).

פירוש כו

ויוצא אותו החוצה וגו'. אמר לפניו רבונו של עולם נסתכלתי באצטגנינות שלי ואיני ראוי להוליד בן, אמר לו צא מאצטגנינות שלך שאין מזל לישראל (שבת דקנ"ו ע"א), והקשו בתוספות הא אמרינן (במועד קטן דכ"ח ע"א) בני חיי ומזוני לאו בזכותא תליא מלתא אלא במזלא, ואמד הבעל שם טוב ז"ל **אי**"ן ר"ל דבר שהוא אין, שהוא הרצון הנקרא **אין**, לרוב ההעלם שאין משיגים, זהו מזל לישראל, וזהו כוונת חכמינו ז"ל גם כן, בני חיי ומזוני לאו בזכותא תליא אלא במזלא, היינו **במזל א** שהוא הרצון, מה שנוזל מהרצון כדכתיב (בפ' תשא) וחנותי את אשר אחון, שהוא ברצון, ורצון הוא **א** שהוא ראשית הכל, והוא למעלה מזכות, כי מה שמגיע בזכות אינו חסד של אמת, שהרי מגיע לו התשלום, והחסד של אמת הוא ברצון בלי זכות, וזהו במזל א תלוי הדבר, והוא חסד של אמת, ונקרא **חס ד'** שחס על מדרגת הדלים לקרבו, וזהו העיקר:

(מאור עינים בליקוטים ד"ה כשרצה אברהם).

פירוש כז

הבט נא השמימה וספור הכוכבים וגו' כה יהיה זרעך. בשם הבעל שם טוב הקדוש ז"ל, שפירש, דכמו שהכוכבים נראים למטה קטנים ולמעלה בשמים הם גדולים מאוד, כן בני ישראל נראים קטנים למטה בעולם הזה, ובעולם העליון הם גדולים למאוד:

(בית ישראל פ' לך אות ל"ו)

פירוש כח

והאמין בה' ויחשבה לו צדקה. כתב בזוהר (פ' לך ד"צ ע"ב) ויחשבה לו דאף על גב דאיהו דינא כאילו הוא רחמי וכו', וכאשר בארתי זה במקום אחר דעל ידי האמנה הוא מקשר מלכות הנקרא אני אל המחשבה הנקרא אין, ועל ידי זה יוכל לבטל כל גזרות רעות, כאשר שמעתי זה ממודי ודפח"ח, ונעשה גם כן מן צדק צדקה וכו':

(תוי"י פ' חיי דכ"ג ע"א).

פירוש כט

והאמין בה'. האמנה בו יתברך שמו, הוא הדביקה והוא תכלית השלימות וכו' והאמונה הוא סיבה לבטחון שיבטח בהשי"ת בכל מאורעותיו, ויאהב להשם יתברך לעבדו וכו':

(תוי"י פ' עקב דק"פ ע"ב).

פירוש ל

והאמין בה'. האמנה היינו דבקות כמו שביאר מורי ש"ן וכתבתי מזה במקום אחר:

(צפנת פענח דקי"ז ע"ד)

פירוש לא

שמעתי ממורי ביאור ש"ס (זוהר תרומה דקע"ה ע"ב) לא גלו ישראל עד שכפרו בה' ובדוד וכו' וביאור ש"ס (ברכות דל"ד ע"ב) אין בין עולם הזה לימות המשיח אלא שעבוד מלכיות בלבד וכו', דאמרו בש"ס (ערכין דט"ז ע"ב) מי שעברו עליו ארבעים יום בלא יסורין קיבל עולמו וכו' היכי דמי יסורין המושיט ידו לארנקי וכו', והקשה הא אין יסורין בלא עון, (עיין שבת דנ"ה ע"ב) וכי סלקא דעתא שזה נחשב לכפרת עון, וביאר כי צדיק באמונתו יחיה (תבקוק ב') כי המאמין בהשגחה פרטיית של השם יתברך ויודע בו כי כל מאורעות של האדם הוא ממנו יתברך שמו, הן דבר קטן או גדול הכל הוא בדין אדנ"י דינא דמלכותא שמיא והוא לסיבת חטאו, ומיד מתחרט ומלא חרדה ופחד ה', מיד מוחלין לו, מאחר שהוא מאמין שזהו לסיבת חטאו ומתחרט, נחשב לכפרת עון, ובחינה זו נקרא **דוד** כי אין סוף שנקרא **אין** הוא בחינת **ד** ומזה נמשך השפעה שהוא **ו'** אל **ד'** השנית שהוא תכלית השפלות, הכל בהשגחה פרטית ממנו יתברך וכו', וכשאינו מאמין זה שהכל בהשגחה פרטיות ממנו יתברך שמו, רק אומר כחי ועוצם ידי עשה לי, זה נקרא כופר בהשם יתברך, ובבחינת דוד הנ"ל, ולעתיד בימות המשיח אשר רוח הטומאה יעבור מן הארץ, אז יתגלה השגחתו יתברך שמו בפרטי פרטייות וכו', ובזה יובן לא גלו ישראל עד שכפרו בהקדוש ברוך הוא ובמלכות בית דוד וכו', וזהו שבין

עולם הזה לימות המשיח שעבוד מלכיות בלבד:

(תוי"י וישלח ד"ל ע"א, בן פורת יוסף דס"ד ע"א, צפנת פענח דס"ז ע"א, דגל מחנה אפרים פ' ואתתנן).

פירוש לב

ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה וגו'. שמעתי בשם המגיד זללה"ה שאמר בשם הבעש"ט נ"ע דיש דברים שנעשים בהמשך זמן ארוך כגון בית דירה גדולה ובו חדרים נאים ואילנות טובות, אם רצון האדם לתפוס זה במחשבה יכול לתפוס כל הדבר בשעה אחת וברגע אחד, אבל אם ברצונו אחר כך לסדר הדבר ולעשות רצונו, צריך להיות נמשך בזמן ארוך, דהמחשבה מקצר הדבר והעשייה הוא בהמשכה, ואם האדם עושה מצוות ומעשים טובים, אז נעשה זאת למעלה מן העולם, ומדבק את עצמו לעולם המחשבה, וזהו שאמר הקדוש ברוך הוא לאברהם אבינו, אם יעשו ישראל רצוני ומצוותי, אז יהיה עולם המחשבה ויהיה הזמן קצר, ואם לאו יהיה ארבע מאות שנה, וזהו (דאיתא במכילתא בסדר הגדה) ברוך הוא שהקדוש ברוך הוא חישב את הקץ לעשות כו' היינו שהיה במחשבה [וזהו חישב], וגם לעשות שיהיה בעשייה כמו השני דרכים הנ"ל:

(כן הוא בכתבי הרר"ש ז"ל מבעלז בפ' שמיני).

פירוש לג

וגם את הגוי אשר יעבודו דן אנכי וגו' שמעתי ממורי פירוש הכתוב (תהילים ס"ט:כ"ז) כי אתה אשר הכית רדפו כו' תנה עון על עונם וכו' ימחו מספר חיים כו', והקשה הא לכאודה איפכא משמע שעשו שליחות הקדוש ברוך הוא, ולמה יענשו, וביאר על פי משל, שהיה מלכות אחת אדוק מאוד בעבו"ז, הידוע באדום ופעם אחת עשה משתה לכמה שרי מדינות ומלכים, ובטוב לבו ביין שאל את פי כל שרי מדינה ומדינה על מהות עבו"ז שלו, והשיבו כל אחד את אשר עם לבבו, אף שיש לכל אחד עבו"ז מיוחדת, מכל מקום הודו קצת לעבו"ז שלו שהיה נביא זה אומר בכה וזה אומר בכה, ובהגיע לשאול פי היהודי אמר שהיה אותו האיש אדם רשע מישראל, וחרפה היה לו מאוד למלך למיצר לו, אמר לו נמשיל לך משל, שהיה איש אחד בקי באבנים טובות, והיה לו אבן שהיה בו רימה, באופן שלא יוצלח לשום דבר, ואינו שוה בעיניו אף פרוטה אחת, מה עשה, כסות ולשון שינה איך שהוא עובד אדמה ויש לו למכור אבן אחת באין מבין מהות האבן, ומכרו לאיש אחד בכמה זהובים, וזה מכר לחבריו, וחבירו לחבירו עד שהגיע למלך, ובהגיעו לרשות המלך קרא לכל מביני האבנים טובים שיאמרו ערך האבן, וכל אחד הפריז על ערך האבן כדי להחניף למלך עד שהגיע לשאול פי אותו המבין שמכר את האבן, ואמר שאינו שוה כלום כי יש בו חסרון, וחרה למלך עד למאוד, והשיב זה האיש,

הלא אני הוא שהחלפתי שמלותי ומכרתי אבן זה וממני הוא, כך הענין בעבו"ז הוא מזרע ישראל ומי יודע מהותו יותר ממנו.

ובכך מובן מה שאמר דוד אל הקדוש ברוך הוא [בפסוקי תהלים הנ"ל], כי נודע שאין הקדוש ברוך הוא מייסר את הצדיק כי אם על ידי אדם רשע, ולא על ידי צדיק אחר, וכמו שאמר הקדוש ברוך הוא לאברהם וגם את הגוי אשר יעבודו דן אנכי דהוי לו לומר אדון אנכי, מה שאין כן דן, משמע דכבר דן אנכי, וצריך לומר דבאמת כך הוא, כי קודם שמייסר את הצדיק, כבר נידון הרשע אשר ראוי להענש בלאו הכי מצד מעשיו הרעים, נידון הוא על זה אשר על ידו יהיו יסורי הצדיק, ואז הרשע עדי אובד, וכמו שכתוב בכתבים על פסוק (קהלת א') בעת אשר שלט האדם באדם לרע לו לרע לו של המיצר, כי הצדיק מברר הניצוצין שהם מאנין תבירין, על ידי יסורין שנתייסר על ידי הרשע, והצדיק עולה והרשע יורד תחתיו שמה, בסוד שעיר עזים לחטאת דראש חודש יעו"ש, וזהו שאמר כי אתה אשר הכית רדפו, כי אתה היודע האמת שעל ידו נתייסר הצדיק, ועל כן רשע הוא, והראיה כי אשר רצית להכות נעשה על ידם שהם רדפו אותו, ואם כן כבר נגזר דינו להענש, לכך תנה עון זה גם כן על עונם וימחו מספר חיים ודפח"ח:

(תוי"י ר"פ פינחס דקס"ז ע"א).

פירוש לד

עוד שמעתי ממורי פירוש (פסוקי תהלים סי' ל"ו) יתייצב על דרך לא טוב רע לא ימאס וגו', ואגב ביאר עוד המשך הפסוקים נאם פשע לרשע וגו' אין פחד אלהים לנגד עיניו, והטעם שסילק השם יתברך פחד ממנו, כי החליק אליו בעיניו, שיהיה הכל חלק וישר בעיניו, כדי למצוא עונו לשנוא, ר"ל שישיג וימצא העון ויהיה מקום להשם יתברך לשנוא אותו רשע וסילק הבחירה ממנו, דברי פיו און ומרמה, ר"ל שאינו טועה לומר על רע שהוא טוב רק במרמה וכו', חדל להשכיל להיטיב, ר"ל גם כשעולה לפעמים במחשבתו להשכיל להיטיב שיחקור וישכיל אם הוא דרך טוב, להיטיב, מיד חדל ומונע פן ישוב וכו', און יחשוב על משכבו, כי האדם נקרא עולה ויורד, כי לפעמים מונע השם יתברך מן האדם דרכי עבודת ה', כדי שיטריח יותר ויקבל שכר, ואז און יחשוב על משכבו וכו', דשמעתי ממנו טעם שכתב הרמב"ן כשרוצה השם יתברך לענוש הרשע נזדמן לו איזה חטא כדי שיענש כו', והקשה מורי אם כן אין בחירה וכו', ותירץ כי החיות רצוא ושוב (יחזקאל א':י"ד) ונקרא קטנות וגדלות, וכשהוא בקטנות עלול לעבירה, בסוד (שאמרו רבותינו ז"ל סוטה ד"ג ע"ב) אין אדם עובר אלא אם כן וכו' וכמו שכתב בעץ חיים בסופו, אם כן החטא והעונש בא כאחד, וזהו שאמר און יחשוב על משכבו בקטנות,

יתייצב על דרך לא טוב, כי מהפך במעשה הצדיקים שהם אור לחושך, ומעשה הרשעים חושך לאור, כמו שאמרו במכילתא מסירת המן לאחשורוש שחשב פרעה לצדיק, וכן מרישא לסיפא שניצול אברהם בזכות ישמעאל וכו' עד עמלק הצדיק וישראל בהיפוך, וזהו שאמר רע לא ימאס, וככה עושין הרשעים בכל דוד להפוך, וזהו שאמר יתייצב על דרך לא טוב וגו' ודפח"ח:

(תוי"י בסופו דר"ח ע"א)

פירוש לה

ביום ההוא כרת ה' את אברם ברית לאמר לזרעך נתתי את הארץ הזאת וגו', ואת הכנעני וגו'. ענין שבעה אומות הללו שהם נגד זיי"ן מדות דקדושה חג"ת נהי"ס מבואר לקמן בפ' שמות עיין שם באות י"א:

פירוש לו

ונתתי לך ולזרעך אחריך את ארץ מגוריך וגו' והייתי להם לאלהים. וברש"י אבל הדר בחוץ לארץ כמו שאין לו אלוה, שמעתי ממורי זלה"ה ביאור ש"ס סוף כתובות (דק"י ע"ב) כל הדר בארץ ישראל דומה כמי שיש לו אלוה וכל הדר בחוץ לארץ דומה כמי שאין לו אלוה וכו' יעו"ש, והקשה הדיוקים אהדדי, וגם יציבא בארעא וכו' וביאר זה על פי מה שביאר משנה (אבות פ"ה) מה בין תלמידי אברהם אבינו לתלמידי בלעם הרשע וכו', והכי נמי כך, מי שהוא מתלמידי אברהם אבינו ומתמיד בתודה ובעבודת ה' כל היום נקרא דר בארץ ישראל, ופעם אחרת כשנזדמן לו ביטול תורה או תפלה, שאז דר בחוץ לארץ דומה לו כמי שאין לו אלוה, ובהיפך וגו' ודפח"ח:

(בן פורת יוסף לפ' וישב פן ד' דס"ח ע"ג).

פירוש לז

צריך האדם שיעשה לו עזר מפני יצר הרע, על ידי שיעשה כנגדו היפך היצר הרע, שאם היצר הרע משפילו לומר אתה טפה סרוחה אשר מחומר קורצת, איך אפשר שיתקדש בגדר הקדושה והחסידות וכו', אז יאחוז במדת הגאוה נגד היצר הרע, הללא נפשי חק אלוה ממעל, ונברא בצלם אלהים, וראוי ליכנוס בגדר הקדושה והחסידות וכמו שכתבתי במקום אחד בשם מודי ביאור משנה ומה בין תלמידי אברהם אבינו עליו השלום לבין תלמידי בלעם הרשע וכו' יעו"ש:

(צפנת פענח ר"פ יתרו ד"ס ע"א).

פירוש לח

שמעתי ממורי זלה"ה ביאור משנה מה בין תלמידיו של אברהם אבינו לתלמידיו של בלעם הרשע וכו', כי גם תלמידיו של אברהם אבינו יש להם מעלה של תלמידי בלעם הרשע רק זה בגשמיי וזה ברוחני:

(תוי"י פ' בהר דק"כ ע"כ)

פירוש לט

שמעתי ממורי ביאור משנה דאבות עין טובה ורוח נמוכה ונפש שפלה מתלמידיו של אברהם אבינו, עין רעה ורוח גבוהה ונפש רחבה מתלמידיו של בלעם הרשע, מה בין תלמידיו של אברהם אבינו לתלמידיו של בלעם הרשע, תלמידיו של אברהם אבינו אוכלין בעולם הזה ונוחלין לעולם הבא שנאמר (משלי ח') להנחיל אוהבי יש וכו' אבל תלמידיו וכו' שנאמר (תהלים נ"ה) אנשי דמים ומרמה לא יחצו ימיהם ואני אבטח בך, והקושיא מפורסמת מה זו שאלה מה בין תלמידיו וכו' שיש הפרש כמו בין מיתה לחיים, וביאר על פי משל שר אחד עשה סעודה וכו' למלאכה נקרא קטן ולאכילה נקרא גדול ואיש וכו', ובזה יובן כי הרשע יש לו מדות הנ"ל בגשמיי בטובת עולם הזה, עין רעה, שכל טובה שיש לו אינו מספיק לו, ואינו שבע, ומתאוה עוד, וכמו שאמרו חכמינו ז"ל (במדרש קהלת פרשא א') אין אדם מת וחצי תאוותו בידו, מה שאין כן הצדיק יש לו עין רעה ברוחניי שאין עינו שבע בכל מעשים טובים שעושה, כמו שיש לרשע עין רעה בגשמיי, וכן רוח גבוהה, כי הרשע יש לו מדה רעה זו בגשמיי והצדיק יש לו מדה זו ברוחניי נגד היצר הרע המפתה אותו מה אנוש שילך בגדולות הללו לעבוד השם יתברך עקרא ושרשא דכל עלמין, ונגד זה יש לו רוח גבוה, גם נפש רחבה שמתאוה הצדיק בכל מיני תאוה שאפשר בעבודת השם יתברך, והרשע יש לו מדה זו בגשמיי, תאוות המותרות בעולם הזה, וכן עין טובה יש לו לצדיק בגשמיי, מה שאין כן לרשע [רק] ברוחניי שיש לו עין טובה שמסתפק בג' עמודים בעמוד התורה מסתפק במיעוט לימוד התורה, גם שאינו לשם שמים רק להתפאר, ובמיעוט עבודה די לו בהליכה לבית הכנסת בשחרית וגם זו מצוות אנשים מלומדה ובחפזון וכו', ובמיעוט צדקה, ומימיו לא נתן מעות אתרוג ומגילה, ודי לו בערב יום כפור שנותן עבור נדות כדי לשתות וכו', ורוח נמוכה הצדיק בגשמיי, והרשע ברוחניי שאומר מה אני ספון וחשוב ליכנס בגדר החסידות, בזה יש לו רוח נמוכה מה שאין כן בתאוות עולם הזה אומר שאין ראוי לשום אדם עושר וכבוד חוץ ממנו, ונפש שפלה ג"כ כנ"ל, וזהו ששאלו מה בין תלמידיו של אברהם אבינו לתלמידיו וכו', מאחר שהצדיק צריך גם כן למדות של תלמידי בלעם וכו'

ומשני אוכלין בעולם הזה מתאוות ותענוג שיש לו בעבודת השם יתברך, ישקני מנשיקות פיהו, וכמו חלב ודשן תשבע נפשו אם שפתי רננות יהלל בפיו ונוחלין לעולם הבא, מה שאין כן תלמידיו של בלעם וכו' שנאמר אנשי דמים ומרמה לא יחצו ימיהם ואני אבטח בך, ודפח"ח:

(כתונת פסים פ' צו ד"ז ע"ב).

פירוש מ

אומרים בשם אדוני אבי זקיני [הבעל שם טוב] נ"ע זללה"ה על מאמר חכמינו ז"ל כל מי שיש בו כו', וביאר ז"ל דבאמת צריך להיות באדם גם בחינת שלשה דברים אחרים, היינו אצל עבודת השם יתברך ברוך הוא, יהיה עין רעה, שלא יספיק לו כל העבודה, רק ליילך תמיד ממדרגה למדרגה להוסיף שלמות בכל יום ויום, וכל העבודה שעשה מכבר, יהיה כלא נחשב אצלו נגד העבודה שצריך לעבוד את הבורא ברוך הוא, ועין טובה בעניני עולם הזה, שיספיק במה שיש לו, ולא יהיה נחשב בעיניו כלל תענוגי עולם הזה להיות מתאוה ומשתוקק כלל לזה, רק שיסתפק במה שיש לו ולא ירדוף כלל אחר המותרות, וכן השאר ב' מדות אחרות והמשכיל יבין, עד כאן דברי קדשו:

(דגל מחנה אפרים פ' חיי)

פירוש מא

ידוע שהקדוש ברוך הוא וברוך שמו ברא את האדם לעבודתו יתברך, ואיזה עבודה הוא תמה שידמה האדם ליוצרו בכל מדותיו, למען ישכון הקדוש ברוך הוא וברוך שמו, אצלו, וזהו שכן טוב (באבות פ"ג) שאמרו תלמידיו של ר' יוחנן בן זכאי איזה מדה טובה שידבק בה האדם, חד אמר שכן טוב, פירוש שהקדוש ברוך הוא שנקרא טוב ישכון אצל האדם ויהיה האדם כסא אליו יתברך שמו, וכיצד יעשה להיות כסא להקדוש ברוך הוא, יזדכך גופו ונשמתו (כאשר זכרתי במקום אחר) בהתקדש האדם חושים הרוחניים, ובכלל הם הכ"ד ראשי אברים של האדם, ואז מתקדשים ומתטהרין כל אבריו וגידיו, וזהו והיה מחניך קדוש (בפ' תצא ונעשה נשמתו אור, ורמ"ח אבריו נרות בוערים, וזהו על ידי תורה ומצוות לשמה בדחילו ורחימו נעשה אור תורה ונר מצוה, האור היינו הנשמה השורה במוח וחושים השייכים לה, ונר היינו רמ"ח אברי האדם, וכולם על ידי דחילו ורחימו ונעשה נר, ובהזדכך השרשים האלה נעשה גופו מרכבה לנשמתו ונשמתו נעשה כסא להקדוש ברוך הוא וברוך שמו ושורה אצלו, וממילא כשיש לו שכן טוב דהיינו הבורא ברוך הוא, אז לא יגורך רע, והרע בורח ממנו, וזהו (תהילים ל"ד:ט"ו) סור מרע ועשה טוב פירוש שתסיר מן הרע כל הרע שבו ותעשה מהרע טוב, דהיינו מכל המדות

הגשמיות והחומריות יפנה מהם הרע ויגביר בהם הטוב, ובהיות גובר בהם הטוב אזי הם נוטים ומטים אל החסד והחכמה וזהו (תהילים כ"ג:ו') אך טוב וחסד ירדפוני כל ימי חיי, כי הם קו הימין אשר השמאל נכנע להם על ידי מעשיהם הזכים כמבואר במקום אחר בפ' עקב (בפ' וישלח) לא יעקב יאמר עוד שמך כי אם ישראל ואיתא בש"ס (ברכות די"ג ע"א) שלא יעקר שם יעקב ממקומו לגמרי אלא שם יעקב טפל ושם ישראל עיקר, פירוש, שלא תבטל המדות לגמרי רק תהפכם אל הטוב לקבל הטוב בהם ושיהיו כלים אל הטוב כמו שאמר אדוני אבי זקיני זי"ע זללה"ה מה בין תלמידיו של בלעם הרשע לתלמידיו של אברהם אבינו עליו השלום (אבות פ"ה) והוא ידוע, וכשעושה כן נעשה כסא להבורא ברוך הוא, ושורה אצלו הקדוש ברוך הוא שהוא טוב וחסד וחיים וכו':

(דגל מחנה אפרים ר"פ ראה).

פירוש מב

כתב הקדוש מהר"י בעל שם טוב בענין המדות, גדלות וענוה, תוקפא וניחותא, נדיבות וכילות, וכיוצא, אלו בריאת המדות הגרועות, גדלות ותוקפא וכילות, לא היה בשביל הבחירה לבד ושכר ועונש, רק שצריך להשתמש בהם ולהביאם אל הקודש, כמו בנאוה שאמרו חכמינו ז"ל (סוטה ד"ה ע"א) תלמיד חכם צריך שיהיה בו אחד משיני וכו', ותוקפא, קנאת ה' בעוברי עברה, וכילות אמרו ז"ל (כתובות ד"נ ע"א) אל יבזבז יותר מחומש, וכמו כן כמה עניינים, והחכם עיניו בראשו, עד כאן דברי פה קדשו מהר"י בעש"ט ז"ל:

(נועם מגדים פ' צו)

פירוש מג

ובן שמונת ימים ימול לכם כל זכר לדורותיכם. שמעתי ביאור ש"ס דמנחות פ"ד (דמ"ג ע"ב) בשעה שנכנס דוד למרחץ ראה עצמו ערום אמר אוי לי שאני ערום בלא מצוות, כיון שנזכר במילה שבבשרו נתיישבה דעתו וכשיצא, אמר שירה (תהלים י"ב) למנצח על השמינית וכו' יעו"ש, וביאר כי דוד היה רוצה לרחוץ מן פנייה חיצונית שיש בכל מצוה וזהו שנכנס למרחץ לרחוץ מן טומאות הפנייה של המצוה, אז אמר אוי לי שאני ערום בלא מצוות, ר"ל כשירצה לרחוץ הטומאה הנ"ל ישאר ערום מכל המצוות, שאין מצוה בלי פניה חיצוניית, כיון שנזכר במצוות מילה שבבשרו שנימול כשהוא קטן בבלי דעת ופנייה חיצונית אז נתיישבה דעתו ואמר שירה וכו' ודפח"ח:

(תוי"י פ' פקודי דע"ז ע"ג)

סליק פרשת לך בס"ד

וירא

פירוש א

ויאמר אדני אם נא מצאתי חן בעיניך אל נא תעבור מעל עבדך, ובגמרא (שבת דקכ"ז ע"א) גדולה הכנסת אורחין מהקבלת פני שכינה כו', שמעתי ממורי ביאור גדולה הכנסת אורחין מהקבלת פני השכינה, והקשה, והעולה שלפעמים הכנסת אורחין הוא ביטול תורה, או סיפורי לשון הרע וכו' מכל מקום גדולה הכנסת אורחים:

(תוי"י בסופו דר"ט ע"ב)

פירוש ב

שמעתי כי אורח הוא אור ח' ודפח"ח, לכן היה אברהם מכניס אורח, כי ח' הוא עולם הבא, כמו אורח הבא, והוא עולם הבינה, לכן היה אברהם מדת החסד יומא דכולא יומין, כי אור החסד הולך בכל הספירות עיין בכתבי האר"י זלה"ה בהלכות סוכה, לכן היה אברהם מכניס אור ח' הבינה בכל הספירות, לכן זכה אברהם לכל התורה על ידי תוספות ה' בשמו, כי הוא עולם הבינה שמשם יוצא התורה וכו':

(דגל מחנה אפרים בסופו, בקונטרס דברים ששמעתי מפי אא"ז זללה"ה)

פירוש ג

קבלתי מאדוני אבי זקיני נ"ע זללה"ה על הענין פתח באכסניא של תורה, שהאורח הבא הוא המביא תורה לבעל הבית, ולפי האורח כך הוא ענין התורה שנתגלה לבעל הבית:

(דגל מחנה אפרים פ' וירא)

פירוש ד

בשם מרן הבעל שם טוב זצוקללה"ה זי"ע, אורח אותיות אור ח' וזהו בינה, שהוא מדה השמינית מתתא לעילא, שמשם מקור כל ההארות, מקור כל ההשפעות וישועות, מקור כל הברכות, וזהו (ברכות דמ"ו ע"א) אורח מברך, ולכן אמרו ז"ל (סוטה דל"ח ע"ב) כל המברך מתברך:

(תולדות יצחק בליקוטי הש"ס)

פירוש ה

מהרי שלש סאים קמה סולת וגו', ובג' (ב"מ דפ"ז ע"א) הוא אמר קמח והיא אמרה סולת מכאן שהאשה עיניה צרה באורחים, והקושיא מפורסמת, ופירש הבעש"ט על פי משל, שהארי ציוה ואמר לגוריו אריות קטנים בנים שלו, ואמר להם תדעו שאתם הגבורים אשר מעולם, וכל הבריות מחויבים להתייראות מכם, פעם אחת הלכו האריות הקטנים לסבב את העולם בבטחונם על גבורתם, כמו שאמר להם אביהם, ובאו לפלטין אחר חרב

ובו היו כל מיני ציורים, וראו ציור אחד על הכותל, והנה שמשון הגבור עומד והורג את הארי וישסעהו כשסע הגדי, וכאשר ראו זה האריות הקטנים ברחו בבהלה אל אביהם, ואמרו לו הלא אתה אמרת לנו שאנחנו הגבורים אשר מעולם כו' והרי ראינו שם זה הציור אשר נבהלנו מאוד, כי ראינו אדם אחד עומד והורג את הארי כשסע הגדי, והשיב להם אביהם אדרבה, מזה נודע גודל גבורתכם, שזה אירע פעם אחת בעולם שאדם אחד היה גבור מאוד ועשה פלא חוץ מהטבע להרוג את הארי, על כן מציירים אותו לחידוש ולפלא, וזהו שאמרו, כיון שכתוב בתורה צדקות ונדיבות שרה אמנו שהוא אמר קמח והיא אמרה סולת מכאן שאשה אחרת עיניה צרה באורחים:

(כתר שם טוב ח"ב דכ"א ע"ב).

פירוש ו

ותצחק שרה בקרבה לאמר אחרי בלותי היתה לי עדנה ואדוני זקן וגו'. שמעתי אומרים בשם המנוח הגאון ר' ישראל בעל שם טוב זללה"ה, מנוחתו כבוד, ז"ל בקיצור נמרץ, שהיצר הרע מצחק ואומר [אחרי בלותי] בעפר [היתה לי עדנה] דייקא בתחיית המתים, בתמיהה, בלתי אפשר הוא, ועוד שואל ואומר, הלא אתה גוף נגוף מוכרח לשמוע ליצר הרע על פי התורה שנאמר בה (בפ' קדושים) והדרת פני זקן, וזהו אומרו [ואדוני זקן] היינו היצר הרע שהוא אדון להגוף הנקרא שרה [זקן], הנה שאלות האלה שואל הגוף הנקרא שרה ומצחק, ובא התשובה [ויאמר ה' אל אברהם] זה הנשמה [למה זה צחקה שרה] בשני שאלות אלו [לאמר] ר"ל אמור לה תירוץ שני שאלות אלו, על הראשונה אמור [האף אמנם אלד] דייקא, ר"ל אם אני מוליד ובורא את האדם מטיפה מים בתחלת הוייתו במעי אמו, ומכל שכן שאוכל להחיות את האדם אחרי בלותו בעפר, שמכל מקום נשאר ממשות כדאיתא בדברי חכמינו ז"ל (סנהדרין דצ"א ע"א) משני יוצרי חרס אחד מעפר ואחד ממים וכו', ועל השאלה השנית שהיצר הרע זקן כמו שכתוב (בפ' בראשית) לפתח חטאת רובץ, באה התשובה [ואני זקנתי] דייקא, והיצר טוב אומר דברי השם יתברך שהוא עתיק יומין וחי וקיים לעד ודוק, עד כאן שמעתי:

(אור פני משה פ' וירא).

פירוש ז

לאמר האף אמנם אלד וגו'. שם **אלד** הוא טוב ליולדות, כשיודע הפנימיות של השם, שאות **א** רומז לחכמה ובינה, ואות **ל** לג' קוים ואות **ד** רומז לשכינה, ויכוין להמשיך מלמעלה למטה ויועיל:

(דרכי צדק אוח נ"ב די"ג מ"ב)

פירוש ח

כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו וגו', בשם הבעל שם טוב ז"ל תשובה על קושיית האפיקורסים, שהקשו האיך אפשר לעבוד את הקדוש ברוך הוא בימי בינה, לפי דבריהם ז"ל שאמרו (במס' אבות פ"ה) בן ארבעים לבינה, דממה נפשך אם עד עתה היה מעובדי השם, אם כן כמוכרח הוא לעבוד עכשיו להקדוש ברוך הוא גם במדה זו, דכיון שיצאו רוב שנותיו ולא חטא אם כן הוא מובטח שלא יחטא שוב (יומא דל"ח ע"ב) ואם כן אין מגיע לו שכר ועונש על ככה, והאדם נברא לשכר ועונש כידוע, ואם עד עתה לא היה מעובדי השם יתברך, אם כן גמירי דמבישא לא הוי טבא (שבת דקכ"ט ט"א) ולא שייך האזהרה על זה. וביאר הוא ז"ל על פי משל, שפעם אחת בא הבן אצל אביו לעת זקנת אביו, להתייעץ עמו, באיזה אומנות יתדבק להחיות נפשו, והיתה תשובת אביו אליו, הן מלכי ישפר עלך, אל תתדבק באומנות שאני מתעסק בה שטרחתי מרובה, יומם ולילה איני נפטר ממנה, ועזבני כחי, ואור עיני גם הם אין אתי, והפוכי בעסקא טב מינה, ואל תשיבני על שאני עצמי מתעסק באומנות זו, כי כאשר אבדתי אבדתי שכבר אני נבוך מעודי באומנות זו ואי אפשר לי לעת זקנתי לפרוש ממנה, הנה לאיש כזה מחשבתו ניכרת מתוך דבריו שהוא שונא אומנתו, והראיה, שהרי לאיש אשר כלבבו ימנעהו מלילך בדרך זו, ולא כן הדבר במי שאומנתו חביבה עליו ביותר שמקדים לצוות בניו ובני ביתו אחריו טרם ישאלוהו, לא תכבד עליכם העבודה, וקומו וזכו בה, כי יקרה היא מפנינים מפז ואדרכמונים, ואל תחלפוה בעשרת מונים, אתם חכמים ונבונים, וזהו פירוש הפסוק כי ידעתיו למען אשר יצוה מקודם את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ה', פירוש, שהקדוש ברוך הוא מצרף מחשבה טובה למעשה (קידושין ד"מ ע"א) שכיון שכל כך חביבה עליו עבודתו שמצוה לבניו ולבני ביתו, אם כן מגיע לו שכר על עבודתו שיעבוד להקדוש ברוך הוא במדרגות שיזכה בהם אחר שיעברו רוב שנותיו, מאחר שהמניעה לא ממנו היתה עד עתה לעבוד בבחינה זו מה שלא זכה למדרגה זו עד עתה, ודפח"ח ושפתים יושק.

(תשואות חן בליקוטים, שפתי צדיקים פ' לך)

פירוש ט

למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ה' וגו' למען הביא ה' על אברהם וגו'. שמעתי פירוש הפסוק (מלאכי ג':ט"ז) אז נדברו יראי ה' איש אל רעהו ויקשב ה' וישמע ויכתב בספר זכרון לפניו ליראי ה' ולחושבי שמו, ותיבת נדברו אין לו פרוש, ואמר הבעש"ט זלה"ה מה שהעולם נוהגין ענין [יאר צייט] הוא יום שמתו בו אביו ואמו,

היינו משום שביום שמתו דנין את נשמת אביו ואמו אם יעלו למעלה לעולם העליון ואז קודם שיעלה לעולם העליון דנין אותו על קלות שבקלות, ובכל [יאר צייט] דנין אותו כך כדי להעלות נשמתו יותר למעלה, ואז דנין על חומרות גדלות שלא נהג, ועל כן מתענים ועושים צדקה [ביאר צייט] כדי להעלות נשמות אביו ואמו יותר למעלה, כי ברא מזכה אבא (סנהדרין דק"ד ע"א) ואם כבר נזדכך הנשמה מכל וכל שאין שום דבר לדון אותה עליה, אז אי אפשר להעלות הנשמה עוד יותר, כי אי אפשר להעלותה אם אין דנין אותה מקודם, והנשמה המזוככת מכל וכל אי אפשר לעלות אלא אם כן מזכירין בעולם הזה זכותו, ומעשים טובים שלו שעשה בחייו, אז יוכל לעלות יותר למעלה, וזהו פירוש הכתוב אז נדברו יראי ה' איש אל רעהו כלומר שאיש אל רעהו מדברים זה עם זה מיראי ה', ומזכירים מעשיהם הטובים שעשו בחייהם, ויקשב ה' וישמע ויכתב בספר זכרון לפניו, ליראי ה', כלומר שבזכרו יראי ה' לפני השם יתברך, על ידי סיפורים ממעשיהם טובים נזכרים לפני השם יתברך, ויש להם עלייה למעלה על ידי זה, ולחושבי שמו, רצה לומר הם עצמם אותם איש אל רעהו המדברים מיראי ה' ממעשים הטובים וממנהגיהם ודרכיהם בעבודת השם יתברך נקראים חושבי שמו כי צדיקים הן הן המרכבה (כך איתא במדרש רבתי לך פמ"ז, ובזוהר פינחס רנ"ב ע"א) ואלו חושבי שמו נזכרין גם כן לפני השם יתברך בשביל זה שגרמו עלייה לנשמת הצדיקים, עכ"ד ידפח"ח:

(פרי חיים אבות פ"ד משנה מ)

פירוש י

ויאמרו האחד בא לגור וישפוט שפוט וגו'. שמעתי ממורי דאמרי אינשי עם אמת הולך בכל העולם, ורצו לומר שנדחה ממקום למקום וכו':

(חוי"י פ' בא דמ"ו ע"ב)

פירוש יא

ואת האנשים אשר פתה הבית הכו בסנורים וגו' הסגולה שיש בפסוק זה שמסוגל לבטל דינים ולהמתיקן מבואר לקמן בפ' בא בפסוק ויקרא משה כו' ע"ש באות ד':

פירוש יב

וה' פקד את שרה כאשר אמר וגו'. דרשו רבותינו ז"ל (בב"ק דצ"ב ע"א) שכל מבקש רחמים על חבירו והוא צריך לאותו דבר הוא נענה תחלה, ידוע מאמרם ז"ל (מועד קטן דט"ז ע"ב) על פסוק צדיק מושל יראת אלהים (שמואל ב כ"ג:ג') מי מושל בי צדיק שהקדוש ברוך הוא גוזר גזרה והצדיק מבטלה, ואיך הוא מבטל גזרת השם יתברך, הענין הוא כך, כי כל הרעות והיסורים הם דינים, ודינים אינם נמתקין אלא בשורשן, ואיתא

בזוהר הקדוש (תרומה דקע"ה ע"ב, אתרי דס"ה ע"א) בינה מסטרהא דינין נפקין, והצדיק מעלה כל הדינים אל הבינה ושם ניתקנין בשרשם. ולפי זה צריך להבין למה אינו יכול הצדיק לעשות לעצמו כך, דהיינו כשיש לו יסורים למה אינו יכול להעלות הדינים אל הבינה כנ"ל, הגם שאמרו רבותינו ז"ל (ברכות ד"ה ע"ב) אין חבוש מתיר את עצמו מבית האסורים, מכל מקום צריך להבין למה הוא כך, אך הטעם הוא כי אינו יכול לעשות זה רק בדעת, ואיך יעשה כשנוטלין ממנו הדעת והמוחין שלו, לכן אינו יכול לעזור לעצמו כלום, ומטעם זה הוא מצוה גדולה שאחרים יתפללו בעדו ויעלו הדינין כנ"ל, ולהבין איך ניתקנין הדינין בשרשם, גם מהו הלשון מסטרהא דינים נפקין, כי הנה יש חמשים שערי בינה והמ"ט שערים הם נקראים סטרהא ושם הוא מקום מוצא הדינים וכו' אבל בשער החמשים שהוא נקרא אי"ן, שם הוא רחמים גמורים, ואין שם דין כלל, ולכן כשמעלים הדינים אל שער האי"ן, נתקנים, כמאמר הבעל שם טוב נשמתו בגנזי מרומים כי בדבר שאין לו שטח אין שייך שבירה.

ולכן אמר הבעש"ט נבג"מ על מאמר רבותינו ז"ל שהמתפלל על חבירו הוא נענה תחלה, וצריך להבין למה נענה דווקא בתחלה, אבל הענין הוא שהמתפלל על חבירו הוא צריך להעלות הגבורות והדינים לשרשם כנ"ל, ואם כן הרי המתפלל הוא שם תחלה, ואחר כך ממשיך על החולה גם כן, ולכן הוא נענה תחלה וכו':

(מאור עינים פ' נשא).

פירוש יג

והאלהים ניסה את אברהם. אמר הבעל שם טוב זללה"ה, שבעת הנסיון לאדם הוא בבחינת הסתלקות הדעת, וביאר בזה לשון הכתוב והאלהים ניסה את אברהם, שאלהים הוא מוחין דקטנות כידוע, ואז ניסה את אברהם כשהיה בבחינת הקטנות:

(תשואות חן בליקוטים לפ' ויחי).

פירוש יד

פירוש הפסוק בתהלים (פרשה ט') אודה ה' בכל לבי אספרה כל נפלאותיך, הנה יש לדקדק על פשט הכתוב, דבשלמא מה שאמר אודה ה' בכל לבי ניחא, אבל סיפא דקרא אספרה כל נפלאותיך קשה הלא כתיב (תהילים ק"ו:ב') מי ימלל גבורות ה' ישמיע כל תהלתו, ואיך אמר אספרה כל נפלאותיך.

ואפשר לומר על פי מה שכתב בזוהר הקדוש (וירא דקי"ט ע"ב) והאלהים נסה את אברהם הוי לו לומר נסה לאברהם, ויובן על פי הידוע כי מדת אברהם הוא חסד כמו שאמר הכתוב (מיכה זיי"ן) חסד לאברהם, ואמרו רבותינו ז"ל (חולין דצ"א ע"ב) שיש

מלאכים שאין אומרים שירה אלא פעם אחד בשבוע, ויש אומרים פעם אחד ביובל, ומה שאומרים הם אומרים בקיצור יש אומרים קדוש, ויש אומרים ברוך, ויש אומרים פסוק אחד, כמו שמצאנו על מלאכים ידועים שאומרים כל אחר פסוק מן המזמור (תהילים קל"ו:א') הודו לה' כי טוב וכיוצא, והנה לאיש הישראלי הורשה לומר ולקלם בכל עת וזמן, ולהאריך בכל מיני קילוסין ושירות ותשבחות.

ולהבין זה, משל למלך שבאו כל עבדיו ושריו לומר הודמנין לפניו ולקלסו, והנה לכל אחד ואחד יש זמן ושיעוד לקילוסו, לפי ערכו וחשיבותו, וכל זה כאשר יש רצון לפני המלך, אבל אם פני המלך ח"ו בכעס אזי יראים לקלסו כל עיקר כמו שאמרו מה לקלס למלך בשעת זעם, ומחמת חשש זה שהם מסופקים אולי ח"ו המלך בכעס, או פן ואולי יכעוס בשביל איזה דבר, לכן דרכם לקצר בכל היכולת ותיכף לצאת מאת פניו, והנה בבוא בן המלך חביבו ואוהבו לקלס לפני המלך, הנה הבן אינו חש לכל זה, כי אף אם המלך בכעס מכל מקום כאשר רואה בנו חביבו, נכנס שמחה ותענוג לאביו.

והנה אמרנו בבוא השמחה והאהבה נסתלק הכעס, הגם שהוא כך טבעיית מכל מקום צריך להבין עניינו, ויש להסביר כי כאשר האהבה והשמחה גוברת, גורמת להכעס והזעם שיעלה למעלה אל שרשו, ושם הוא נמתק כידוע שהדינים אינם נמתקים אלא בשרשם.

וזהו פירוש הפסוק והאלהים ניסה את אברהם, ר"ל אלהים שהוא הדינין ניסה היינו שנתעלו ונסתלקו למעלה ונמתקו, ולמה, את אברהם, כלומר מכח האהבה וחסד שהוא אברהם שהוא נמשל לבן המלך וכנ"ל.

ונחזור לענין המשל הנ"ל שזכרנו שהבן מקלם בלי שיעור, כי הנה יש חיוב על הבן לקלס את אביו עד אין קץ ושיעור, מחמת שני עניינים, אחד שהוא אביו ומלכו, והחיוב מוטל עליו להודות ולהלל ביותר, ומה גם שאין לו חשש וכו', ועוד על זה גופא יש להלל לאביו המלך שנותן לו רשות כזה לקלסו בלי שיעור, שלא נתן רשות כזה לשום שר וטפסר.

ועל מה שנותנין איזה יתרון מלעילא, שייך לומר בו לשון הודייה, כמו שנאמד בלידת יהודה (בפ' ויצא) ותאמר הפעם אודה את ה', ואפשר יהיה פירוש הכתוב כך, אודה ה' בכל לבי, כלומד לבד השבח והקילוס שאני מחוייב לקלסו כמצוות הבן על אב, הנה לבד מזה אודה לו, כי, ה' בכל לבי, כלומד אהבתו יתברך תקועה בלבי, וזה מודה שגם אהבתי תקוע בלבו, כי כתיב (משלי כ"ז:י"ט) כמים הפנים לפנים כו', ומטעם זה ניתן לי רשות לספר כל נפלאותיך, אבל מי ימלל כו', לכך אספר, ר"ל המעט מה שיש יכולת בידי להורות ולספר, יהיה נחשב כאילו ספרתי כל נפלאותיך, כי אין המניעה ממני, רק

שבלתי אפשר לסיים שבחיה דמארי עלמא ולספר כל נפלאותיך, כי אין להם שיעור וקץ, לכן מה שאני מספר, כלומר המעט שאני מספר יהיה נחשב כאילו הם כל נפלאותיו כי החוב מוטל עליו לספר שבחו בלי שיעור מחמת שני עניינים הנ"ל:

(צוואת הריב"ש דט"ז ע"ב, רמזי תהלים שבסוף ס' אור תורה דיבור ראשון).

פירוש טו

קח נא את בנך את יחידך אשר אהבת את יצחק וגו', **והעלהו שם לעולה וגו'**. שמעתי [ממורי] את יצחק והעלהו לעולה, כי על ידי הצחוק והשמחה לשם שמים מעלה כל ימי הצחוק של בחרות גם כן למעלה, והבן, וכן ויקח את שני נעריו עמו, ר"ל להעלות השנים של נערות גם כן עמו ודפח"ח:

(בן פורת יוסף תולדות פן ה' דמ"ט ע"ג).

פירוש טז

ויאמר הנה האש והעצים ואיה השה לעולה ויאמר אברהם אלהים יראה לו השה וגו'. קשה למה שאל הנה האש והעצים, עוד קשה מה טעם השיב אלהים יראה לו השה לעולה בני, הוי לו למימר לעולה בני, ויש לומר דבגמרא פסחים פרק אלו דברים (פסחים דף ס"ו ע"א) תנו רבנן הלכה זו נתעלמה מבני בתירא כו' ולא ידעו אם פסח דוחה שבת, קראו להלל כו' למחר מי שפסחו טלה תוחבו בצמדו מי שפסחו גדי תוחבו בין קרניו, ומקשינן והא עביד עבודה בקדשים, ומשני כדהלל דלא מעל אדם בעולתו מימיו, דלא היה מקדישה עד שבא לבית המקדש, וזהו שטען יצחק, שהרי נאמר תחלה ויקח בידו את האש וגו' ויבקע עצי עולה וישם על יצחק בנו, ועל זה הקשה לו יצחק, ויאמר הנה האש שאתה נושא ואי אפשר לומר שאתה בעצמך תהיה העולה, והעצים אני נושא ועולה הוי קדשי קדשים ויש בה מעילה מחיים, אם כן מוכרח לומר שיהיה איזה שה אחר לעולה, ואם כן ואיה השה לעולה, והשיבו ויאמר אברהם אלהים יראה לו השה כו', פירוש דאפשר שהאמת עמך דאלהים יראה לו השה, ואם לאו לעולה בני, פירוש אינני אומר עכשיו עולה בני, דהוה משמע דכבר הקדשתיך להיות עולה, אלא לעולה בני, פירוש כשנבוא שם אקדישך וכדהלל :

(ס' כתר שם טוב ח"ב דכ"ג ע"א).

פירוש יז

ופלגשו ושמה ראומה וגו'. פירש הבעל שם טוב דקאי על ענוה פסולה, פירוש, שמתגאה בענווה שלו, ורוצה להראות שהוא עניו, וזה, ופלגשו ושמה ראומה, כי ענוה פסולה

הנה הוא פילגש, ושמה ראו מה, פירוש ראו שאני עומד במדרגת ובבחינת מה, ותלד את טבח, על ידי זה היצר הרע טובח אותו.
ועל ענין ענוה פסולה הנ"ל משל הבעל שם טוב זללה"ה, לאחד שהיו לו כל המעלות ומדות משובחות, אלא שהיה בעל גאוה גדול, ואמרו לו העולם הרי יש לך כל המעלות משובחות, אלא שיש לך חסרון זה שאתה בעל גאוה, התלמד עצמך להיות עניו ושוב לא יחסר לך שום מעלה ועשה כן, והתלמד להיות עניו וכו', ופעם אחד הקניטו אדם אחד, אמר לו, שוטה שבעולם מה אתה חשוב לנגדי, כיון שאני עניו גם כן אם כן לא יחסר בי שום מעלה כו', והיוצא מזה וכו':
(כתר שם טוב ח"ב ד"ה ע"ג).
סליק פרשת וירא בס"ד

חיי שרה

פירוש א
ואברהם זקן בא בימים וה' ברך את אברהם בכל. על דרך ששמעתי מאדוני אבי זקיני זללה"ה נשיו הטו את לבבו (מלכים א י"א:ד') אבל כאן וה' ברך את אברהם בכל גימטריא בן, והמשכיל יבין:
(דגל מחנה אפרים פ' חיי).

פירוש ב
שמעתי ממורי נשיו הטו לבבו, שאין לך שום תיבה בתורה שאינו סובל שני משמעות, שהוא בחינת דכר ונוקבא וכו' יעו"ש, אם כן אין לך שום דבר נברא בעולם שלא יהיה כלול מהכל, והבחירה נתונה לו להטות לאיזה בחינה שירצה, לכך נשיו הטו לבבו:
(בן פורת יוסף די"ד ע"ג).

פירוש ג
כתבתי במקום אחר בשם מורי זלה"ה ביאור פסוק לעת זקנתו של שלמה המלך עליו השלום נשיו הטו את לבבו, כי בכל תיבה יש שני פירושים, א' רחמים בחינת זכר, ב' בחינת דין, הנקרא נקבה, וזהו שאמר נשיו הטו את לבבו וכו' ודפח"ח:
(בן פורת יוסף דכ"ג ע"ד).

פירוש ד
ויאמר בא ברוך ה' וגו. ובמדרש רבתי (פרשה ס' סי' זיי"ן) על ידי ששרת אותו צדיק באמונה יצא מכלל ארור לכלל ברוך, אמר הבעל שם טוב נשמתו בגנזי מרומים, כי

אפילו גוי שאכל מין מאכל שמלובש בו ניצוץ הקדוש ובכח האכילה ההוא עשה שירות לישראל, נעשה עלייה בצד מה להניצוץ ההוא, אף שאינו כל כך כמו בישראל שאכלו כו':

(מאור עינים פ' מטות).

פירוש ה

בשם הריב"ש נבג"מ. בפסוק ואבוא היום אל העין, ופירש"י ז"ל היום יצאתי והיום באתי מכאן שקפצה לו הארץ, אמר ר"א יפה שיחתן של עבדי אבות מתורתן של בנים וכו', הנה מפסוק זה גופא יוצא שם לקפיצת הארץ, וזהו פירוש היום יצאתי והיום באתי מכאן שקפצה כו', פירוש מכאן גופא מדברים אלה שבזה המאמר, והבן, וזהו פירוש יפה שיחתן של עבדי אבות כי בשיחתן רומזים סודות נפלאים עם ייחודים לקפיצת הארץ, מה שאין ביד בנים אפילו על פי תורתן.

(עבודת ישראל פ' חיי).

סליק פרשת חיי בכ"ד

תולדות

פירוש א

ואלה תולדות יצחק בן אברהם אברהם הוליד את יצחק, שמעתי מהרב הבעש"ט זלה"ה פירוש הכתוב, שהוא קושיא ותירוץ, הקושיא הוא מהיכן בא שיצחק שהוא גבורות, בחינת צמצום, יהיה נולד מאברהם דהוא בחינת חסד, והתירוץ הוא אברהם הוליד את יצחק, זה הגבורה הוא מחסד שיהיה צמצום בעולם, כדי שעל ידי זה יהיה נחסר לאחד והשני יתן לו, ויהיה עולם חסד יבנה (תהלים פ"ט) ויומשכו חסדים בעולם עד כאן דברי קדשו:

(מבשר צדק פ' בהר).

פירוש ב

ויעקב איש תם יושב אהלים. זה הכתוב מבואר לעיל בפ' לך אות כ"ב ע"ש:

פירוש ג

ויאהב יצחק, את עשו כי ציד בפיו. פירש"י שהיה צד אותו ומרמהו בדברים, ואמר הקדוש רבי מיכל מזלאטשוב בשם רבו מרן הקדוש רבינו הבעל שם טוב זצלה"ה, שמיום שרימה עשו את יצחק גרם שאין שום צדיק יוכל לראות על בנו שום דבר רע:

(זוהר חי וישב דשמ"ו ע"א על הזוהר דקפ"ב ע"א).

פירוש ד

עקב אשר שמע אברהם בקולי וישמור משמרתי מצותי חקותי ותורותי. אחד תורה שבכתב ואחד תורה שבעל פה, כמבואר ברש"י, אמרו רבותינו ז"ל (נדה דס"א ע"ב) מצוות בטלות לעתיד לבא וכו', ומאדוני אבי זקיני [הבעש"ט] זללה"ה שמעתי או בשמו או בשם הרמב"ן ז"ל כי ישיגו העולם בחינות המצוה ושורש חיות המצוה האיך שהוא ממש חיות נפשו וחיות כל העולמות. כמו שכתוב (ירמיה ל"ב) אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמתי, ובריתי היינו התורה, וכמו שהשיג אברהם אבינו עליו השלום מצד עצמו כל התורה, ולא ששמר התורה מצד ציווי הקדוש ברוך הוא מחמת שהיה מצוה לו, כי עדיין לא ניתנה תורה, רק שהשיג מצד השכל שורש חיות של כל מצוה ומצוה איך שהוא חיות חפשו וצריך לעשותה לחיות נפשו כדי לדבק לחי החיים, ואז לעתיד לבא כתיב (ישעיהו י"א:ט') ומלאה הארץ דעה וגו' כמים לים מכסים.
וזהו (ישעיהו ל':כ') והיו עיניך רואות את מוריך, כי אותיות רבי הם בחינת חכמה ובינה עם הנביעו כמבואר בשם אדוני אבי זקיני זללה"ה, וזהו (ישעיהו ל':כ') ולא יכנף עוד מוריך, פירוש שלא יהיה מכוסה הבחינת **רבי** שהוא חכמה ובינה באותיות **מ"צ** שהוא הסתרה, רק יהיה הכל באתגלייא וישיגו הכל אורחות חיים כמו אברהם אבינו עליו השלום שורש של כל המצוה וסודותיה האיך הם מאירים באדם ובכל העולמות ומחיה אותם, ואי אפשר כלל להיות שלמות האדם כי אם על ידי זה:
(דגל מחנה אפרים פ' צו).

פירוש ה

כי ירא לאמר אשתי פן יהרגוני וגו'. עיין לעיל פ' לך בהגה י"א שהעתקתי מה ששייך לפסוק זה:

פירוש ו

וכל הבארות אשר חפרו עבדי אביו וגו'. זה סוד כל הבארות שחפרו האבות למצוא מים שהוא התורה בבחינות עפר, היינו במדרגות הפתוחות, וכמו שאמר הבעל שם טוב זללה"ה נשמתו בגנזי מרומים על הפסוק וכל הבארות אשר חפרו עבדי אביו בימי אברהם אביו סתמום פלשתים וימלאום עפר, שהוא כמו שכתבתי, שכל אחד מן האבות עשה התגלות התורה מיסוד העפר ומדרגות התחתונים, על ידי תיקון מדתו של כל אחד ואחד, למצוא שם מים, בחינת באר מים חיים, שלא יכסה מכסה יסוד העפר על המים, ואחר הסתלקות אברהם נסתמו ההתגלות ההם, על ידי יסוד העפר, ששב לכסות על בחינת המים, והסתימה היתה על ידי פלשתים שהם הקליפות שחזרו וגברו, ויצחק שב

וחפרן כמו שכתוב וישב יצחק ויחפור את בארות המים אשר חפרו וגו', כי זה הוא גם כן התגלות התורה שבמעשים דאברהם ויצחק, ששם גניזת התורה גם היום, מה שתקנו ועשו התורה ההוא שבפרטות, וכל זה היה לדורות הבאים לתקנם, שאלולא האבות לא היה אפשר להשיג שום השגה ולהתקרב להשם יתברך וכו':

(מאור עינים פ' ויצא).

פירוש ז

ויחפור באר אחרת וגו'. שמעתי ממורי ויחפור באר אחרת יראה פנימיות נקרא רחובות, כי אין שם פחד הקליפות לצמצם עצמו מפניהם בצער וקטנות וייסורין שלא יינקו מן הקדושה, אלא אדרבה כי עתה הרחיב ה' לנו בפנימיות היראה הנקרא רחובות, ואז ופרינו בארץ לעשות פירות, להשיב רבים מעון, ולהיות רב ורבי, להעלות נפשות ולעשות אותם, אבל אם אין לו יראה בפנימיות, והוא רב ורבי הוא מקליפת נגה כך שמעתי:

(לקט אמרי פנינים דר"ט ע"ב).

פירוש ח

ויתן לך האלהים מטל השמים ומשמני הארץ וגו'. ובמדרש (רבתי פס"ו סי' ב') לך בזכותך ובך הדבר תלוי, שמעתי ממורי זלה"ה פירוש הש"ס (ברכות די"ז ע"ב) שיצאה בת קול כל העולם ניזון בשביל חנינא בני וחנינא בני די לו בקב חרובין מערב שבת לערב שבת, דרצה לומר בשבי"ל דהיינו שהוא עשה צינור ושבי"ל להמשיך לכל העולם, וזהו שאמרו בשבי"ל חנינא בני, ודפח"ח:

(צפנת פענח לפ' תרומה דצ"ד ע"א).

פירוש ט

הריב"ש ז"ל אמר פירוש הגמרא יצאה בת קול ואמרה כל העולם ניזון בשביל חנינא בני וחנינא בני די לו בקב חרובין מערב שבת לערב שבת, דהצדיק הוא כמו שביל וצינור הממשיך נוזלים, כן הוא על ידי מעשיו הקדושים ממשיך השפעות טובות לעולם, וכמו שהצינור אינו נהנה במה שעובר עליו, כן הצדיק אין רצונו וחפצו כי אם להשפיע לכל באי העולם, וזהו הבת קול כל העולם ניזון בשבי"ל, פירוש, בצינור שעושה חנינא בני, והוא כמו השביל, והצינור שאין חפץ בטובת עצמו, ומסתפק במועט ודי לו בקב חרובין וכו' ודפח"ח:

(עבודת ישראל בליקוטים ד"ה ר' חנינא בני, ועיין לקמן פ' עקב אות ס"ה).

סליק פרשת תולדות

ויצא

פירוש א

ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה. ואיתא במדרש (רבתי פס"ח סימן ב') דאמר מה אנא מוביד סברי מן בריי ח"ו לית אנא מוביד סברי מן בריי אלא (תהילים קכ"א:א'-ב') עזרי מעם ה' עושה שמים וארץ ע"ש, שמעתי ממורי כשרוצין ליפרע העונש למי שהוא ראוי לעונש אזי נוטלין ממנו מדרגת הבטחון, על כן ראוי להתפלל לפניו יתברך שיתחזק בבטחון בו וכו' ודפח"ח:

(ס' תולדות יעקב יוסף פ' משפטים דס"ג ע"א).

פירוש ב

ויקח מאבני המקום וישם מראשותיו שמעתי ממורי כשבא נשמה מאצילות אל עולם העשייה ורואה איך שם נתגבר הקליפה, ואיך נקל כבוד המלך רב ושליט בעיניהם, אז הוא מעורר את עצמו, ליתן יותר שבח לכבוד המלך מלכו של עולם שאין הוא כאחד מהם וכו' ודפח"ח, וזהו שאמר ויקח מאבני המקום וישם מראשותיו, רצה לומר שלקח מוסר מאנשי המקום שיש להם לב אבן, ונקראו אצלו אבני המקום, וישם מראשותיו, [ששם דבר זה] בראש מחשבתו להבין זה, ויתן יותר שבח והודייה לשמו יתברך על שאינו כאחד מהם כו':

(תוי"י פ' ויצא דכ"ו ע"א).

פירוש ג

והנה סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה והנה מלאכי אלהים עולים ויורדים בו. שמעתי אומרים בשם הרב הקדוש הריב"ש ז"ל כי **סולם** בגימטריא **ממון**, וזהו אומרו והנה סולם שהוא ממון מוצב ארצה שהוא דבר גשמיי וארציי, רק שראשו השני מגיע השמימה שהוא שכר נצחיי, רק שמלאכי אלהים הם הבני אדם עולים ויורדים בו, ר"ל שיש מהם שעולים, שיש להם עליות גדולות על ידי הממון, ולהיפך ח"ו יש שיש להם ירידה גדולה לעמקי השאול על ידי ממונו, כענין (קהלת ה':י"ב) עושר שמור לבעליו לרעתו, עד כאן שמעתי מפה קדוש זללה"ה:

(תורי זהב פ' ויצא, אמתחת בנימין קהלת בפסוק מה שהיה).

פירוש ד

אמר הבעל שם טוב זללה"ה שמה שאמרו חכמינו ז"ל (במשנה אבות פ"ג) ומצודה פרוסה על כל החיים, פרוסה הוא מלשון פרס, כמו (אבות פרק א') על מנת לקבל פרס, ופירוש פרס מלשון פרנסה, וזהו מצודה של פרנסה הוא על כל חי, שמבקש פרנסתו

ונטרד מאוד, ואין לבו פנוי לעבודת ה':
(בת עין פ' במדבר).

פירוש ה

והנה מלאכי אלהים עולים ויורדים בו, הבעל שם טוב זצוק"ל המשיך לזה העולם מלאכים, ואמר, אסתכילו לא אסתכל באפיכון, כי מסתמא כשבראם הבורא יתברך שמו שיהיו בשמים, אינני צריך לראותן, רק לשאול אותם מה הוא העבדות שלהם, אפשר שיהיה יכולת לקבל מהם גם הוא דרך עבדות זה, לעבוד גם כן כך את הבורא יתברך שמו:
(בסוף ספר דברי ישראל).

פירוש ו

אני ה' אלהי אברהם אביך ואלהי יצחק. פירש הבעל שם טוב דלכך אנו אומרים אלהי אברהם ואלהי יצחק [ואלהי יעקב] ואין אנו אומרים אלהי אברהם יצחק [ויעקב] להורות שאל יסמוך האדם על חקירת ועבודת אביו, וכן יצחק ויעקב לא סמכו עצמם על חקירת ועבודת אברהם אבינו, רק חקרו בעצמם אחדות הבורא ועבודתו, לכן אנו אומרים אלהי בכל אחד ואחד:
(קרבן העני פ' בחקותי).

פירוש ז

הנה ידוע שהאבות הם חג"ת [חסד גבורה תפארת], שאברהם היה מדתו חסד, שהיה גומל חסד ואוהב את הבריות ומקרבן לאמונת השם יתברך ולעבודתו, כי מדת חסד הוא אהבה כידוע, ומתוך שהיה דבוק במדה זאת מאוד, הכיר והשיג את בורא שיש מנהיג ואלוהי בעולם, והנה יצחק הגם שקיבל ולמד מאברהם אביו שיש אלוהי בעולם, עם כל זה רצה לידע להשיג מעצמו ידיעת הבורא, כמו שאמר הכתוב (דברי הימים א כ"ח:ט') דע את אלהי אביך, ולא שיהיה אצלו בקבלה לבד, מצות אנשים מלומדה, ולכן התדבק את עצמו במדת היראה, ומכח זהירותו הכיר והשיג השם יתברך בעצמו, לבד ממה שהיה לו בקבלה מאביו, והנה יעקב ראה בעין השכל שמן ההכרח שיש בהנהגת העולם מדה הממוצעת והמכריע בין חסד וגבורה, שאילו לא כן לא היה העולם מתקיים אם היה נוטה לאחד משני קצוות הנ"ל, לכן התדבק במדת התפארת, שהוא רחמים המכריע בין חסד וגבורה, ומתוך זאת המדה הכיר והשיג יותר מאבותיו, [וזהו] שהוא בחיר שבאבות (רבתי וישלח ריש פ' ע"ו) ראה שאין העולם מתקיים בדין ושיתף עמו מדת הרחמים וכו':
(ליקוטים יקרים ד"ט ע"ב, אור תורה רמזי תהלים דמ"ח ע"ד).

פירוש ח

הארץ אשר אתה שוכב עליה לך אתננה וגו'. וברש"י קיפל הקדוש ברוך הוא כל ארץ ישראל תחתיו כו', והוא מדברי רבותינו ז"ל בגמרא (חולין דצ"א ע"ב) שמעתי בשם מורי ביאור הש"ס קיפל וכו' דהיינו שלא יצטרך לנסוע ממקום למקום לברר ניצוצין שלו, כי יבררן במקומו, ודפח"ח:

(בן פורת יוסף די"ח ע"ד, וד"כ ע"ב).

פירוש ט

שמעתי בשם מורי ביאור פסוק הארץ אשר אתה שוכב עליה לך אתננה ולזרעך וגו' ופרצת ימה וקדמה וגו' ודרשו חכמינו ז"ל פ"ז דחולין שוכב עליה מאי רבותיה, אמר ר' יצחק מלמד שקיפל הקדוש ברוך הוא כל ארץ ישראל תחתיו שתהא נוחה ליכבש לבניו, ע"כ, והקשה מהרא"ם למה הוצרך לקפלה ולא סגי בהבטחה לבד שתהא נוחה ליכבש, ותירץ שיש הפרש בין הכח והפועל וכו', והקשה מהרש"א אם כן מנא לן שהקפילה הוא כדי שתהא נוחה ליכבש, דהא לא קשיא לן אלא מאי רבותיה, ואימא שזו רבותא טובא שנתן לו כל ארץ ישראל וקיפלה תחתיו שתהא הבטחה בפועל, ותירץ שהיו שני הבטחות, א' על הנתינה, והבטחה ב' בקיפול שתהא נוחה ליכבש וכו' יעו"ש, ולפי מה שביאר מורי בזה מבואר כל הנ"ל.

דהנה כתבתי במקום אחר ביאור ש"ס (סוטה דמ"ז ע"א) חן מקום על יושביה וכו', ראיתא בפרק ה' דברכות (דל"א ע"א) אמר דיב"ח מאי דכתיב (ירמיהו ב':ו') ארץ אשר לא עבר בה איש ולא ישב אדם שם, וכי מאחר שלא עבר איש לא ישב שם, אלא לומר לך כל ארץ שגזר עליה אדם הראשון לישוב נתיישבה וכל ארץ שלא גזר עליה וכו'.

ולהבין זה יש לומר דמבואר בכתבי האר"י זלה"ה בפדי עץ חיים די"ב ודף מ"ה כי על ידי חטא אדם הראשון נפלו כל הניצוצות של הנשמות קדושות בתוך הקליפות ונתערב טוב ברע, וצריך לבררן על ידי התורה והעבודה והמצוות של בני אדם בעזר וסיוע העליון, השכינה אשר עמהם, בסוד (תהילים ס"ח:ל"ה) תנו עוז לאלהים, ואז מתבררץ ועולין בבחינת מיין נוקבין וכו', ולכן הוצרך גלות ישראל בכל שבעים אומות שנפלו שם הניצוצות, וצריך כל אחד מישראל לגלות שם במקום שיש שם הניצוצות משורש נשמתו להוציאן ולבררן, רק במצרים נאמר (בפ' בשלח) לא תוסיפו לראותם וגו' לפי שנאמר (בפ' בא) וינצלו את מצרים ודרשו חכמינו ז"ל (ברכות ד"ט ע"ב) כמצולה שאין בה דגים, שלא נשאר בה שום ניצוץ קדושה, והיה שם גלות השכינה לגמרי וכו' יעו"ש, וזהו שדרשו חכמינו ז"ל (הובא ברש"י פ' ויגש) ואתנה לכם את טוב ארץ מצרים ניבא ואינו יודע

מה ניבא סופם לעשותה כמצולה שאין בה דגים וכו', והכוונה שיבררו בארץ מצרים כל חלק הטוב שנתערב בין הרע והקליפות שם, והכל על ידי הדעת והמחשבה, וכמו שאמרו (עיין בזוה"ק שמות ד"כ ע"א) במחשבה אתבירו, והוא על ידי משה, שנקרא דעת שבקדושה הנקרא טוב וכמו שכתב בליקוטי תורה פ' שמות ותרא אותו כי טוב הוא, דאמרו חכמינו ז"ל (בספרי פ' ברכה) ולא קם נביא עוד בישראל כמשה וכו' אבל באומות קם וכו' כי משה ובלעם הם סוד הדעת זה בקדושה וזה בטומאה ותחלה נתערב טוב ודע על ידי חטא אדם הראשון וקין והבל ואחר כך ניתקן, ויצא משה טוב לבדו, וזהו שכתוב (בפ' שמות) ותרא אותו כי טוב הוא, ונפרד ממנו בלעם השקול כמשה בדעת של הטומאה, וזהו שכתוב (בפ' בלק) ויודע דעת עליון וכו', ודורו של משה נקרא דור דעה, וכן בכל דור ודור משה בתוכם להשלימם כו'.

ונודע כי מקום נפילת הניצוצות הוא בקליפת נגה כמבואר בעץ חיים יעו"ש, גם **נגה** גימטריא **חן**, ובזה יובן חן מקום על יושביה, ר"ל כי מקום שנפלו ניצוצות שורש נשמתו בקליפות נגה הנקרא חן, יש לו חן המקום על יושביה כדי לברר שם ניצוצין שלו מקליפת נגה.

ובזה מובן גם כן כוונת ריב"ח מקום שגזר אדם הראשון ליישוב, היינו שידע שנפלו שם ניצוצין מחטא אדם הראשון ונתערבו טוב ברע, שם גזר שיהיה מקום יישוב, כדי שיבא שם מי שיש לו שם ניצוצין משורש נשמתו לברר ולהוציאן, והבן.

ונחזור לביאור מורי הנ"ל, כי ענין נסיעת האדם ממקום זה למקום אחר עבור פרנסתו וכיוצא, הוא משום שיש שם ניצוצות שלו וצריך להוציאן משם ולבררן, ובזה יובן שקיפל הקדוש ברוך הוא כל ארץ ישראל תחתיו שלא יצטרך לנסוע ממקום למקום לברר הניצוצין שלו, כי נכלל כל ארץ ישראל תחתיו ויברר ניצוצין שלו במקומו, ודפח"ח.

אמנם יש להבין למה עשה כך ליעקב ולא לשאר אבות או לאדם אחר, ונראה לומר דשמעתי ממוהר"ן פירוש המשנה פרק א' דפאה אלו דברים וכו' והבאת שלום ותלמוד תורה כנגד כולם, והענין כמו שיש בחינת שלום וההיפוך פירוד לבבות בכללות העולם, כך יש בחינה זו בפרטות אדם אחד בסוד עולם שנה נפש, ויש בו חלק פירוד שני בני אדם וכשרוצה יסיר הפירוד שבו, ולהמשיך אחדות בעולם, והיינו בעוסקו בתורה, וממילא הוא בפועל גם כן, וזהו שאמרו ותלמוד תורה כנגד כולם, ר"ל גם שיש מדרגה של שלום מכל מקום על ידי התורה מתקן הכל ודפח"ח.

ולי נראה כפשוטו, כמו שיש בחינת תיקון על ידי המעשה להמוני עם, כך יש בחינה זו עצמה בעסק התורה של תלמידי חכמים, כי על ידי התורה נברא המעשה, שהוא כלי

אומנתו של הקדוש ברוך הוא, שעל ידי התורה נברא העולם, וזהו שאמרו ותלמוד תורה כנגד כולם.

והנה יעקב הוא בחינת התורה עצמו, וזהו שכתוב (בפ' תולדות) הקול קול יעקב, וכתיב (מיכה זיי"ן) תתן אמת ליעקב, שהתורה נקרא אמת, ואם כן יעקב יכול לברר במקומו מה שאדם אחר צריך לילך במעשה, כי תלמוד תורה כנגד כולם, ולכך קיפל ליעקב כל ארץ ישראל תחתיו, דהיינו שיברר במקומו על ידי עסק התורה, שהוא כנגד כל העולם, וזהו ופדצת ימה וקדמה, ר"ל במקומך תברר כל ניצוצין שיש בארבע דוחות העולם, ולא יצטרך לנסוע ממקום למקום, להיות נטרד בעסק פרנסתו, וכיוצא בזה, לברר שם על ידי הילוכו ממקום למקום כי תלמוד תורה כנגד כולם, וזהו שהאריך בש"ס (שבת דקי"ח ע"ב) לא כאברהם שכתוב בו קום התהלך בארץ לארכה ולרחבה, הרי שהוצרך להתהלך בארץ ממקום למקום כדי לברר, מה שאין כן ביעקב נאמר הארץ אשר אתה שוכב עליה שם נפלו כל הניצוצין וכו':

(כתונת פסים פ' בהעלותך דל"ה ע"ב וע"ג, צפנת פענח דקי"ד ע"א).

פירוש י

איתא שקיפל כל ארץ ישראל לד' אמותיו, כי יש באדם שצריך לטרוח וליסע בכל מקומות פיזור ניצוצותיו, כדי לבררם ולהעלותם לשרשם, אך יעקב שהיה מדרגת אמת, שהוא ראש תוך סוף כולו יחד, וזהו הרמז שקיפל הקדוש ברוך הוא כל ארץ ישראל תחתיו, כדי שלא לטרוח כלל לברר ניצוצות וכו':

(דגל מחנה אפרים בחקותי).

פירוש יא

אכן יש ה' במקום הזה ואנכי לא ידעתי. ופירש"י שאילו ידעתי לא ישנתי כו', ביאור ואנכי לא ידעתי שאם ידעתי לא ישנתי, ר"ל שאם ידע לייחד מדה זו לא היה נקרא שינה וכו':

(כתונת פסים דל"ה ע"א).

פירוש יב

מהבעל שם טוב זללה"ה, מה נורא המקום הזה אין זה כי אם בית אלהים וזה שער השמים, קשה דבשלמא אם היה אדם אחר עומד לנגדו והיה אומר שאין זה בית אלהים רק בית אחר כמו אכסניא וכדומה שייך לומר לו בלשון זה אין זה כמו שאתה אומר כי אם בית אלהים הוא, אבל כיון ששום אדם לא עמד לנגדו להכחישו, מהו הלשון אין זה כי אם בית אלהים, והוי לו לומר ודאי זהו בית אלהים. ופירש על פי הגמרא (שבת דל"א

ע"ב) מכריז ר' ינאי חבל על דלית ליה דרתא ותרעא לדרתא עביד, ופי' רש"י ז"ל (במס' יומא דע"ב ע"ב) דהתורה הוא בית שער ליראה, והנה ידוע שיעקב היה נטמן בבית עבר י"ד שנה ועסק בתורה קודם שהלך לחרן, (כן הוא בגמרא מגילה די"ז ע"א) והנה כל הי"ד שנה לא הרגיש עדיין יראה כזו שהרגיש כאן בהר המוריה מקום בית המקדש, על כן אמר כך, מכח שאני רואה מה נורא המקום הזה אני גוזר ואומר אין זה כי אם בית אלהים, זהו עיקר ביתי ודירתי כמו (ישעיהו נ"ו:ז') ביתי בית תפלה, וזה פירוש תלמודי שיש בידי מבית עבר, הוא שער השמים לבד, שאינו אלא תרעא לדרתא:

(כתר שם טוב ח"ב ד"ה ע"ג).

פירוש יג

והיה ה' לי לאלהים. ר"ל בכל דרכיך דעהו (משלי ג':ו') הן טוב הן רע (לתורה ומצוות), כאשר יארע לו ח"ו איזה רע יחשוב בוודאי הוא לכפר עונו, אך, הצדיק אף על הדרך הטוב יש לו לדאוג כי אולי מנכין לו מזכיותיו, וזהו והיה ה' לי לאלהים היינו ה' שהוא הוי"ה מדת הרחמים, אולי הוא מדת הדין, שהוא אלהים, וצריך אני להוסיף זכיות בתמידות:

(צוואת הריב"ש די"ב ע"ב, אור תורה ויצא).

פירוש יד

וישא יעקב רגליו וגו'. הם בחינות התחתונות, שעל ידי קטנות הצדיקים מעלים את הניצוצות הנתונות בשפלות כידוע במקום אחר בשם אדוני אבי זקיני נ"ע זללה"ה:

(דגל מחנה אפרים פ' ויצא).

פירוש טו

ורחל היתה יפת תואר וגו', **ויאהב יעקב את רחל וגו'**. זה היה בעבור שיש ליעקב מדת התפארת כל מה שהיה רואה דבר נאה אמר אם לגשמי זה נאה מכל שכן אם היה בזה הדבר הלול ושבח לה':

(אור תורה פ' ויצא).

פירוש טז

ותקרא שמו ראובן וגו', **שמעון וגו'**. ענין שמות השבטים כמו שיש בקדושה כך להיפך וכו' העתקתי לקמן בפ' שמות כי שם מקומו ע"ש באות ב' ובאות ג':

פירוש יז

ויקח לו יעקב מקל לבנה לח וגו' רמז לאור המחיה העולמות כמו שכתבו על פסוק (תהילים י"ט:ה') בכל הארץ יצא קום, כי תחלת הצמצום הוא קו, כי כל קו יש לו ימין

ושמאל, כי מהרוחב יבואו ימין ושמאל, ומהגובה מעלה ומטה, ומהאורך פנים ואחור, וזהו **יש מאין**, יש הוא ר"ת ימין שמאל, וזה הקו הוא הקו שבאמצע אות **א**, וכל זמן שהיה ישר כזה **יוי** הוא רחמים גימטריא הוי"ה, וכשנתעקם הוא דין כמו שכתוב בכתבי האר"י ז"ל ובתיקונים וכמו שאמר הכתוב (איכה ב':י"ח) חשב ה' להשחית חומת בת ציון על כן נטה קו, וקו הנ"ל נקרא דרך משל מקל לבנה, רומז לאור עליון המחיה כל העולמות, לבנ"ה ר"ת **ל"ב** נתיבות **ה**חכמה, לח, היינו שנותן שפע חיות ולחלוחית חיות לכל העולמות:

ויפצל בהן פצלות ע"ד רמז, התחיל להפריד הקליפות שהם לבושין וכיסויין של העולם, ועל כן אמר **לבנות** פירוש לגלות האור הפנימי שנקרא לבן, וזהו שאמר מחשו"ף הלב"ן, ר"ת ל"ב נתינות החכמה וזהו שאמר, אשר על המקלות, על דייקא, להוריד שפע אור לובן עליון:

ויצג את המקלות אשר פיצל ברהטים בשקתות המים. פירוש מקום שרהטים ורצים שפע העליון שנקרא שקתות המים של ירידת שפע אור עליון, **אשר תבאנה הצאן**, פירוש ישראל שנקראים (יחזקאל ל"ד:ל"א) צאן מרעיתי אדם, מפני ששרשם הם מאותיות, ונשמתם הם מטעמים ונקודות, '**צ**'**א**'**ן** ר"ת '**צ**ירוף '**א**ותיות '**נ**קודות וזהו שאמר, **לשתות לנכח הצאן**, נגד שרשי הנשמות שלמעלה בעולם העליון, ועל ידי זה, מחשוף הלבן, נתגלו לו ל"ב נתיבות החכמה ר"ת **הלבן**, ועולמות עקודים נקודים וברודים שבמחשבה:

ותלדן הצאן עקודים נקודים וגו'. על דרך רמז, דקשה מאי טעמא מקדימין במבטא הנקודה קודם לאות כגון קמץ אלף ולא אלף קמוצה, אלא מפני שאות בלי נקודה אין לו תנועה, וגם אין להם לאותיות חיבור כי אם על ידי הנקודות שהם התנועות, וזהו שאמר ותלדן הצאן עקודים, פירוש, מפני מה האותיות עקודים יחד, נקודים, פירוש על ידי הנקודות הם הצאן ר"ת 'צירוף 'אותיות 'נקודות שעל ידי הנקודות מצטרפים האותיות וזהו נקודים:

(כתר שם טוב ח"ב די"ד ע"ג).

פירוש יח

ויקח את אחיו עמו וירדף אחריו וגו' הנה נודע כי סוד יעקב הוא הדעת, כי בחינת יעקב ובחינת משה הן אחד, רק שזה מלגאו וזה מלבר, כי זה פנימיות הדעת וזה חיצוניות הדעת כנודע, וקודם הליכת יעקב לבית לבן, לא היה התגלות הדעת והתורה כי אם בהעלם, וכמה שרשי התורה היו מפוזרין במדרגות תחתונים על ידי שלא היה התגלות הדעת בעולם, ובבית לבן היו כמה שרשי תורה מלובשין שם, שזהו התורה הנכתב בספר

תורה מסיפורי מעשיות שעשה יעקב בבית לבן, שבהם היו מלובשין השרשים ההם שהוציא יעקב ובירר וצירף אותם מעומק קליפות לבן, כנודע גודל הקליפות שלו, והנה יעקב אבינו עליו השלום הוציא משם השרשים ההם בעשרים שנה שהיה שם וכו':
וכמו שאמר הבעל שם טוב זללה"ה נשמתו בגנזי מרומים שמה שרדף לבן אחר יעקב הוא, כי עדיין נשאר אצלו התלבשות התורה ההוא שהם אלו הפסוקים שנכתבו בתורה איך שרדף לבן אחר יעקב ואיך שנתווכחו זה עם זה, עד סוף הפרשה, כל הענין, שזאת התורה שבאלו הפסוקים נשארו עדיין בהתלבשות אצל לבן, מה שלא בירר עדיין יעקב, וסיבב השם יתברך כך שירדוף אחריו להביא אליו את התורה שעדיין לא נשלמה להתברר, ששם בהשיגו את יעקב, על ידי דיבורו עמו אלו הדיבורים שנכתבו שם, בירר יעקב זה את זה, עד שלא נשאר אצלו כלום, וכל מה שעשה אצל לבן בכל העניינים הכתובים במקרא, היה הכל תורה ועסק עבודה לשמים, לגלות התורה מבחינת חרן שהוא עומק הקליפות, להביאה לידי התגלות הקדושה, לכוללה לתורה עליונה:
(מאור עינים ר"פ ויצא).
סליק פרשת ויצא בס"ד

וישלח

פירוש א
וישלח יעקב מלאכים וגו'. השכינה נקרא יעקב כמו ששמעתי זה מפורש ממורי ויתבאר במקום אחר:
(ס' בן פורת יוסף לפ' ויחי פן ד', דפ"ג ע"ד).

פירוש ב
יעקב הוא השכינה כי **י'** הוא גולמי שנתלבש בזיי"ן ימי הבנין שהוא **ע'** כל אחד כלול מן י', ובאמת עשר ספירות כל אחת כלול מן יו"ד הוא **ק'**, והכל על ידי הבינה שהוא **ב'**:
מלאכים כמו שכתוב בתיקונים (תיקון כ"א דפ"ח) מלאכים המוני מעלה וכו': אל עשו אחיו, הוא עולם העשייה וכו' ודפח"ח:
(בן פורת יוסף דקכ"ז ע"ב בענין תפלה לימות המשיח דלעיל בפ' נח אות קס"ג ושם בהגה קנ"ט).

פירוש ג
ויירא יעקב מאוד וייצר לו וגו', שמעתי מפי אאמו"ר בשם הבעל שם טוב הקדוש ביאור פסוק (תהילים כ"ג:ו') אך טוב וחסד ירדפוני כל ימי חיי וכו', כי לפעמים האדם אינו יודע טובתו, כי מי זה האיש אשר יחכם להבין אופני טובתו, והגם שהטובה רודפת

אחריו בחמלת ה' עליו שרוצה להופיעו אור ישע והצלחה, הוא פונה עורף ולא פנים, ובורח ממה שהיה טובתו באמת, כי אין אתו ידיעה כלל שאם יעשה זה ירוויח ויצליח, על כן ביקש דוד ברוח קדשו עבור כלל ישראל, אך טוב וחסד, שאתה רוצה לעשות עמי ואין בי דעת לקבלם ולהביאם אלי, ואולי הנני עוד בורח מפניהם, על כן אני מבקש מאתך שהם ירדפו אחרי, בלי אוכל לברוח מפניהם עד שאקבלם ואביא ברכה לתוך ביתי, וזהו ירדפונ"י שהם ירדפו אחרי עד שישיגוני, עד כאן שמעתי ושפתיים ישק:

(לקוטי תורה מהר"י פ' תבא)

פירוש ד

ויירא יעקב מאוד וייצר לו וגו'. כתיב (תהילים צ':י"א) וכיראתך עברתך, פירוש, שתהיה היראה לאדם מהשם יתברך תמיד כמו בשעה שבאה לו ח"ו איזה צרה שאז יש לו יראה גדולה כן תהיה לו היראה תמיד: וכן הפירוש להיפוך גם כן, היראה בשעת צרה ח"ו לא תהיה רק יראה שראויה לאדם תמיד ליראה מהשם ית' ברוך הוא וברוך שמו:

(ליקוטים יקרים ד"ד ע"ג)

פירוש ה

בזוהר הקדוש (דף קע"א ע"א) בענין תמכין דאורייתא, ומאן דלעי באורייתא ולית מאן דסמיך ליה ולא אשתכח מאן דאטיל מלאי לכיסיה וכו' עיין שם, שמעתי משל מאדוני אבי זקיני זללה"ה למלך שעשה מלחמה, ויש לו חיילות רבים, יש מהם הולכי רגלים ויש מהם רוכבי סוסים, ודרך המלחמה הוא שאותם הולכי רגלים הם עומדים בקשרי המלחמה מקושרים ומשולבים אחד אל אחד ולא יסורו כי מקושרים הם יחד כטבעות ברזל והם העומדים בעומק המלחמה שאי אפשר להם לברוח אנא ואנא, והרוכבי סוסים אף שהם גם כן במלחמה, כשבא עליהם המלחמה בחזקה הם בורחים בסוסיהם ואין מוסרים נפשם, אבל הרגליים הם מוסרים נפשם במלחמה בשביל כבוד המלך, וכשהשם יתברך עוזר להם שמנצחין במלחמה, אזי באים הרוכבים ובוזזים השלל כי יש להם סוסים כאשר יוכלו שאת, ונותנים עליהם משא, אבל הרגליים אינם לוקחין מהשלל רק מעט מזעיר לחם ומים בכדי להחיות את נפשם על יום אחד על כל פנים, כי כבד עליהם המשא טורח כובד השלל ודי לו בשלל נפשו, ובוטח הוא הלא כלנו עובדים מלך אחד בעד כבודו הרמה, וכשיחסר לו איזה דבר בשעת השלום יתן לי הרוכב מהשלל הרב שלקח הוא, כי מלך אחד אנחנו עובדים ובוודאי יש לנו חלק בזה השלל יותר מהם, כי אנחנו הגורמים בעזרת השם יתברך ניצוח המלחמה במסירות נפשינו, והם אינם

עושים כן ואינם רוצים ליתן להם משללם אף מזון סעודה אחת באמרם שהם עצמם גרמו ניצוח המלחמה:

והנמשל מובן כי אנשי הצורה והעבודה הם דוגמת הרגליים, הם המוסרים נפשם תמיד על כבוד המלך מלכו של עולם, והם שמנצחים המלחמה להשבית כל המקטרגים והמסטינים הקמים עליהם ורוצים למנוע השפע מן העולם, ועל ידם יורד השפע לעולם, והרוכבים הם אנשי החומר, אשר רוכבים על סוסים גדולים וטובים, הם המזלות שלהם, ובשעת ניצוח המלחמה והשפע בא לעולם הם חוטפים הרבה שפע, ואנשי הצורה די להם בסיפוק יום יום כדרך התורה והבטחון, ודי להם בניצוח המלחמה שכבוד המלך נתגדל, ודעתם שאנשי החומר בוודאי יספיקו להם די צרכם כי הם באמת העיקר, והם לא כן ידמו, ואינם רוצים ליתן להם כלום, ואומרים לנו המים והשפע וכו' והם חוטפים את השפע וכו', עד אשר יעורר עצמו המלך בחסדו הגדול להסתכל על עובדיו ועל מעבדיו, ואז בוודאי יתן לכם השם בחסדו הגדול כל טוב וירויח לכם כי הוא היודע באמת שבכם תלוי הניצוח ולכם ראוי השלל והשפע לבא בראשונה:

(דמ"א פ' צו).

פירוש ו

שמעתי ממורי ענין המשנה (אבות פ"ג) כל שרוח הבריות נוחה הימנו רוח המקום נוחה הימנו, כי במקום אחר זכרנו שהאדם נקרא עולם קטן [וכן ישראל בכללם, כ"ה בכש"ט די"א ע"ד] זה ראש וזה רגל, וזהו שנקראים ראשי הדור עיני העדה, וכשעושה עצמו מרכבה להשראת שכינה ראש הדור, ממנו מתפשט לשאר בני דורו, וזהו שאמרו שרוח הבריות נוחה [לשון השראה] הוא הימנו, כי רוח המקום נוחה על כל העולם ממנו, ולכך מה שרוח הבריות נוחה [הוא בא] ממנו, וההיפוך כשאין השראת השכינה לא יתלה החסרון בדור רק בעצמו, וזהו שאמרו וכל שאין רוח המקום נוחה עליו הוא ממנו ר"ל שהוא עצמו גרם זה הסיבה ולא הדור וכו', ואם כי אין זה לשונו ממש מכל מקום כך משמעות דבריו, ודפח"ח:

(תוי"י סו"פ אחרי דצ"ח ע"א).

פירוש ז

כל העולם המה קומה שלימה ופרצוף אחד, בסוד עולם שנה נפש, ומה שיש בפרט אדם יחידי כך הוא בכלל, וכמו שיש באדם פרטי חומר וצורה, כך הוא בכלל עיר או מדינה, הראשי עם הם הצורה והנשמה של בני הדור, ובני הדור הם החומר של הצורה, לכך דרשו בש"ס דערכין (די"ז ע"א) זה דור דורשיו (תהילים כ"ד:ו') שהדור לפי דורשיו

ודורשיו לפי הדור, כי לפי זכות ובהירות הנשמה כך הוא זכות הגוף, שאם הנשמה עכורה הגוף יותר עכור וההיפוך בהיפוך, לכך משה שהיה סוד הדעה לכן בני דורו היו גם כן דור דעה, וכן בכל דור הוא בערך בחינה זאת, לכך אם רוצה לתקן הכלל צריך תחלה תיקון הפרט בתיקון עצמותו שיעשה מן חומר שלו צורה, ואז ממילא נתעורר בהם שהם כלולים בו גם כן התעוררות תשובה, ובנקל יוכל לתקן דורו שיעשה מחומר שלהם צורה, וכאשר כתבתי בחיבורי על ש"ס דערכין (דט"ז ע"ב) תמה אני אם יש בדור זה מי שיקבל תוכחה וכו' כי כשמוכיח את הרבים ואינו כולל את עצמו בתוכחתו אין עושה בהם רושם וכו':

(תוי"י פ' קדושים ד"ק ע"א).

פירוש ח

כל ישראל הם אחדות אחד זה חומר וזה צורה, וכמו שהחומר שהוא הגוף צריך לנשמה, כך צריך הנשמה אל הגוף, לכך אל תפרוש מהם, ותתחבר עמהם להשגיח עליהם בעין חמלה להחזירן למוטב:

(תוי"י פ' קדושים ד"ק ע"ג).

פירוש ט

ויקרא לו אל אלהי ישראל. מה שדרשו חכמינו ז"ל (במגילה די"ח ע"א) שהקדוש ברוך הוא קרא ליעקב אל מבואר לעיל סוף פ' נח אות ק"ע שהצדיק הוא גבור הכובש את יצרו, ואל, הוא לשון חוזק וגבורה ע"ש:

פירוש י

ויסעו מבית אל וגו'. מה שיש במקרא זה רמז לחורבן בית המקדש בעו"ה מבואר לקמן במאמרים לר"ה ויו"כ אות ט"ו:

פירוש יא

אלוף תימן אלוף מבצר וגו'. שמעתי ממורי על דרך הלצה, אלוף תימן אלוף מבצר אלוף מגדיאל וכו', דהנה כל לשון הרע הוא על ידי חיתוך ודיבור כ"ב אותיות התורה וכו', לכן כשמדבר דברים בטלים ואחר כך לומד עם כ"ב אותיות אזי מעלה אותיות של דברים בטלים למעלה וכו', וזהו שאמר הכתוב **אלוף תימן** ר"ל אלופו של עולם שהוא בתוך אות **אלף** ראש לכל האותיות והוא **תימן** מלשון תמוה איך ידבר **אלוף מבצר** רצה לומר במבצר איך ידבר לשון הרע עם אות אלוף ראש האותיות, רק **אלוף מגדיאל**, שהוא מגיד דברי חכמה לשון הגדה אז מעלה וכו' ודפח"ח:

(תוי"י בסופו דר"ח ע"ג).

פירוש יב

אמר הבעל שם טוב זצ"ל, כי האיש הנלבב ועוסק בתורה ובתפלה אזי אותן שיחות חולין שלו אשר הוא מדבר לצרכי גופו, ואינם דברים בטלים, נעשים לבוש אל דיבורי קדושה שלו, כי הלא אלו ואלו הן אותיות, ואין כל העולמות תלויים רק בכ"ב אותיות התורה, רק שבצירופים יש שינויים ולכן דיבורי הקדושה מכריחים את דיבורי הרשות הללו, ומהפכים אותם ומשנים הצירופים, ונעשו מהם צירופי תורה שלמד האיש ההוא, אלא שמכל מקום אין מעלתם כמעלת דברי תורה ממש, ולכן הם לבוש עליהם, כמו שאנו רואים גוף האדם לבוש בבגדים, והאדם עצמו חשוב יותר ממלבושיו, כך הנשמה צריכה מלבוש, והמלבוש אין ערכה כערך הנשמה עצמה רק גרוע ממנה, והם הם הדברי תורה הנעשים מצירופי שיחות חולין שלו, ואם כן גם השיחות חולין נעשו כתר להשם יתברך על ידי שנשתנו צירופיו, אכן האדם ההולך בדרך לא טוב ח"ו אין תורה ואין כלום ועוסק תמיד בדיבורים אסורים, אם כן השיחות חולין שלו הוא גם כן לצורך איסור, דהא אין במחשבתו עבודת השם יתברך, ואם כן ההצטרכות שעושה לגופו, הוא רק כדי שיכול לעסוק בדברים בטלים, ואזי הדברים בטלים ושאר דיבורי איסור שלו מכריחים את השיחות חולין שלו ומהפכים אותם ונשתנו בצירופים לדיבורים אסורים ונעשים גם הם כתר להסטרא אחרא רחמנא ליצלן וכו':

(ערבי נחל פ' ויקהל ופ' בהעלותך).

פירוש יג

נודע מהבעל שם טוב שהאדם על ידי דיבורו יוצא ממנו החיות, רק על ידי דיבורי קדושה, תורה ותפלה, בא לו חיות חדש, על דרך הכתוב (יחזקאל א':י"ד) והחיות רצוא ושוב:

(דודאים בשדה פ' בהעלותך).

פירוש יד

שמעתי ממורי פירוש המשנה (באבות פרק ב') והוי מתחמם כנגד אורן של חכמים והוי זהיר בגחלתן שלא תכוה, שנשיכתן נשיכת שועל ועקיצתן עקיצת עקרב וכל דבריהם כגחלי אש, וביאר כי התנאים נהגו לומר מלתא דבדיחותא קודם הלימוד (שבת ד"ל ע"ב). והטעם כי יש קטנות וגדלות בעולם שנה נפש ועל ידי מלתא דבדיחותא עולה מהקטנות ומתדבק להגדלות, והנה בזמן הגדלות שיש בעולם, דהיינו שיוכל ללמוד ולהתפלל בדחילו ורחימו, ויודע כי הוא מדבר עם המלך הגדול ומתדבק בו יתברך שמו, אין תענוג גדול יותר מזה, והוא בחינת גדלות, מה שאין כן בימי הקטנות שיש בעולם, אז צריך האדם מלחמה גדולה כדי שיוכל להתקרב אליו יתברך שמו, וזהו עיקר השכר שיש

לאדם שעושה על צד ההכרח, וגם כשלא יוכל לעשות הטוב בפועל מכל מקום (תהילים קי"ט:י"א) בלבי צפנתי אמרתך, ומבחוץ יעשה עניינים גשמיים, וזהו שאמרו חכמינו ז"ל (אבות פרק ב') בענין תורה ומלאכה שיגיעת שניהם משכחת עון, וגם על ידי סיפורים שמספר עם חבירו יכול לעשות על ידי זה ייחודים, ופירש מהרש"א (בחדושי אגדות ר"ה ד"ג ע"ב וכ"ה בס' ע"מ מאמר אם כל חי ס"א סי' ז') שהיה נחמיה ארתחששתא מספר עם המלך ועל ידי זה היה מתפלל להשם יתברך וכו', וכיוצא בזה הרבה.

ובזה יובן והוי מתחמם כנגד אורן של חכמים, רצו לומר, כשהם בגדלות ועוסקין באור תורה ותפלה שהם מתלהבין באור אש ממש, פשיטא דתיהוי מתחמם כנגד אורן, אבל הוה זהיר בגחלתן, רצו לומר כשהם בימי הקטנות שאין להם אור להתלהב באור פנימי, שאז נקראים גחלת בלי אור פנימי וירצה התלמיד ללמוד ממנו מה שעוסק בגשמיים, ואינו יודע מה שמקיים הרב אז בלבי צפנתי אמרתך, לעסוק בגשמיי ומכוון בפנימי ורוחניי, והתלמיד ילמוד ממנו מה שנגלה לו עוסקו בגשמיי ויענש, שנשיכתן נשיכת שועל, ועקיצתן עקיצת **עקרב**, רצה לומר שמקרב זיי"ן מדרגות שכל אחד נכלל מעשר ונקרא **ע** [כי זיי"ן פעמים עשר הוא ע', וזהו] עקרב [**ע' קרב**] שמקרב זיי"ן מדרגות אלו לשרשן, והתלמיד אינו יודע מזה וסובר שהרב עוסק בגשמיי כפשוטו, ודפח"ח:

(צפנת פענח דל"א ע"ד).

פירוש טו

ראיתי בס' מבחר פנינים בשם חכם אחד, הזהר שלא תקרב אדם יותר מדאי שלא יהיה הקירוב גורם ריחוק יעו"ש, ואפשר שזה כוונת המשנה באבות, והוה מתחמם כנגד אורן של חכמים והזהר בגחלתן שלא תכוה, רצו לומר שלא לחמם [אלא] מרחוק, ולא להתקרב מאוד עד גחלת האש, שלא יגרום היזק שיכווה, וכדומה ששמעתי בשם מורי:

(תוי"י וירא ד"כ ע"ג).

סליק פרשת וישלח בס"ד

וישב

פירוש א

אלה תולדות יעקב יוסף בן שבע עשרה שנה היה רועה את אחיו בצאן וגו'. רועה היינו מייחד ומחבר ומקשר מלשון אחוה ורעות, ולכך נקרא רועה צאן בלשון רועה על שם שהוא מייחד ומחבר הצאן אל מקום אחד שלא יתפזרו אנה ואנה, וזהו שאמר שהיה מייחד את אחיו היינו כל ישראל וניצוצי השכינה כביכול, הכל היה מעלה ומתקן אותם

על ידי יחודים קדושים שעשה בצאן, קבלתי מזה מאדוני אבי זקיני זלה"ה כי צאן הוא יחוד:

(דגל מחנה אפרים פ' וישב).

פירוש ב

ויבא יוסף את דבתם רעה אל אביהם. ענין זה מבואר לקמן פ' עקב בהגה נ"ג ע"ש.

פירוש ג

ואביו שמר את הדבר. הנה המחשבה והדיבור המחשבה קודמת להדיבור והוא המולידה לדיבור, לכן המחשבה נקרא אב והדיבור תולדה, וכדברי קדוש ישראל הבעל שם טוב ז"ל ואביו שמר את הדבר דהמחשבה שומרת את הדיבור, לבל ידבר רק דיבור הראוי ודפח"ח:

(נועם מגדים פ' משפטים, שלח, תבא).

פירוש ד

ויאמר את אחי אנכי מבקש וגו'. ובזוהר הקדוש (דף קפ"ד ע"א) ר' יהודה פתח (שיר השירים ח':א') מי יתנך כאח לי יונק שדי אמי אמצאך בחוץ אשקך וכו' אמצאך בחוץ גו גלותא דאיהו בארעא אחרא וכו' ע"ש, המשכיל על דבר ישכיל בדברי זוהר הקדוש הללו מה שנאמר בשם הבעל שם טוב שבגלותינו בחוץ לארץ יש סייעתא להשגת רוח הקודש הגם שאין השכינה שורה וכו', עם כל זה יש סיוע להשגת רוח הקודש, ואפילו אינו הגון כל כך אין מדקדקין עמו כמו בארץ הקדושה, משל למלך כשהוא בדרך ומוכרח ללון במלון ופונדק שאינו לפי כבוד המלך ביופי ונקיות, אין זה בזיון למלך, כיון שהכל יודעין שהמלך הוא בדרך, והבן הדבר:

(אגרא דפרקא סי' קמ"ח).

פירוש ה

כי כסתה פניה. ודרשו רבותינו ז"ל (בסוטה ד"י ע"ב) שכסתה פניה בבית חמיה שהיתה צנועה ע"ש ברש"י, וכשהיה הבעל שם טוב בסטמבול ראה יונגע לייט שהיה להם נשמת תנאים ואמר שזה מגודל צניעות הנשים:

(מדרש פינחס החדש את כ"ח).

פירוש ו

ויבא הביתה לעשות מלאכתו. ואמרו רבותינו ז"ל (סוטה דל"ו ע"ב) שראה דיוקנו של אביו, פי' לפי שידוע שאשת פוטיפר היתה מתפארת לפניו עד מאוד וכו' כדאיתא במדרש (תנתומא פ' וישב סי' ה') [כלים שלבשה בשחרית לא לבשה אותם בחצי היום

ובחצי היום לא לבשה בין הערבים] בגדים שלבשה בצפרא לא לבשה ברמשא, כדי לפתותו, ויוסף הצדיק לא היה חפץ בהתפארות זו, אבל היה חפץ והתלהב מהתפארות זו לתפארת העליון, שהוא דיוקנו של אביו, תפארת ישראל, וזהו וינס ויצא החוצה, שנס מתפארת זו הגשמיית להתלהב לנוס החוצה לעולם הזה, והתדבק בתפארת העליון:
(אור תורה פ' ויצא ד"ה ורחל באה).

פירוש ז

ויאמרו אליו חלום חלמנו ופותר אין אותו וגו'. קבלה ממורי נר"ו [הוא רבינו הבעל שם טוב זכותו יגן עלינו] לבטל חלום רע, יכוון לייחד יבק שהם ג' שמות, במקוה, כזה, קרקע המקוה שהוא עומד עליה הוא אדנ"י, והאדם עצמו הוא הוי"ה, והמים כשטובל ובאין על ראשו ומכסין הראש שבו המוחין הרי **אהיה** הרי בגימטריא **יבק**, וגם לכוון **אלד** גימטריא **אגלא**, כלול במקורו **אהיה** כזה **אאהלידה**, וזה טוב בראש השנה ובהושענא רבה:
(בסידור ר' שבתי ז"ל דף מ"ד).

פירוש ח

במדרש (תנחומא סו"פ וישב) אמר ריב"ל בא וראה שלא כמדת הקדוש ברוך הוא מדת בשר ודם, מדת בשר ודם מכה באיזמל ומרפא ברטיה, והקדוש ברוך הוא במה שהוא מכה הוא מרפא כו', נודע דברי הבעל שם טוב ז"ל על הפסוק (ירמיה ל') ועת צרה הוא ליעקב וממנה יושע כי מן הדינים בעצמם צומח ישועה:
(בית ישראל זידיטשוב, בפ' ויצא).
סליק פרשת וישב בס"ד

מקץ

פירוש א

ויהי מקץ שנתים ימים וגו' ובמדרש (רבתי ריש פרשה פ"ט) קץ שם לחושך וכו' (איוב כ"ח:ג') שכל זמן שיצר הרע בעולם אופל וצלמות בעולם וכו', הנה מבואר בכוונת האר"י זללה"ה ענין בירורי ניצוצות הקדושות שנפלו בעת השבירה, וצריך האדם להעלותן ולבררן מדומם לצומח חי מדבר, לברר הניצוץ הקדוש שבתוך הקליפה כו', וזה תכלית עבודת איש ישראל, בתורה ומצוות וכוונת אכילה, כמבואר כל אחד במקומו:
ונודע כי כל ניצוץ שבתוך דומם וצומח וכו' יש בו קומה שלימה מן רמ"ח אברים ושס"ה גידים [רוחניים] וכשהוא בתוך הדומם והצומח וכו' הוא בבית האסורין שאינו יכול לפשוט ידיו ורגליו, כי אם ראשו על כרעיו ועל קרבו, ומי שיוכל בטוב מחשבתו וכוונתו

להעלות הניצוץ הקדוש מצומח לחי מדבר, הוא מוציאו לחירות, ואין לך פדיון שבויים גדול מזה, וכמו ששמעתי ממורי וכו'. ובפרט אם בן המלך בבית האסורין, ובא אדם אחד בהשתדלותו, והוציאו מבית האסורין מעבדות לחירות ששכרו כפול ומכופל, אמנם כל זה הוא בדין ומשפט עליון אשר קץ שם לחושך, עד מתי יהיה בבית האסורין, ואימתי יזכה לצאת חפשי, ועל ידי מי יהיה היציאה לחירות וכו':

(בן פורת יוסף דע"ד ע"ב).

פירוש ב

במדרש (רבתי פרשה פ"ט סי' ג') אשרי הגבר אשר שם ה' מבטחו (תהלים מ') זה יוסף וכו', אמר אדוני אבי זקיני זללה"ה על פסוק (ירמיה י"ז) ברוך הגבר אשר יבטח בה' והיה ה' מבטחו, וזה תוכן דבריו, כי יש בוטח ומבטיח ומובטח, בוטח היינו אותו אדם שהוא בוטח, ומבטיח היינו אותו שהוא מבטיח, ומובטח היינו אותו עילה שעל ידה הוא בטוח לבא לאותו הדבר, והוא דרך משל, השם יתברך הוא המבטיח לאדם שיתן לו כל צרכו ודי מחסורו כשילך בדרכיו, והאדם הוא הבוטח בזה, ומובטח היינו שאף שהוא בוטח שהשם יתברך יזמין לו בוודאי פרנסתו, מכל מקום צריך עילה לזה, שיהיה הסיבה מאת השם יתברך, שעל ידה יתפרנס, או שהוא משא ומתן או שאר דבר, ואדם כזה עדיין לא הגיע לאמונה העקריית, כי העיקר להאמין בה' שהוא לבדו הוא ואין בלתו, ושאינו צריך לשום עילה וסיבה, שעל ידה ימשוך לו פרנסתו, כי הוא, יתברך שמו עילת כל העילות וסיבת כל הסיבות, ואפילו כשלא יעשה שום עילה ומשא ומתן ושום הכנה לפרנסתו, השם יתברך יכול להזמין לו פרנסתו בחסדו הגדול, וזהו ברוך הגבר אשר יבטח בה' והיה ה' מבטחו, היינו המובטח שלו יהיה גם כן השם יתברך, שרק הוא לבדו הוא, ואין שום דבר שיהיה עילה וסיבה לפרנסתו, או לשאר דבר שעל ידה יגמור הדבר שהוא מבטיח לו, שאינו צריך לשום דבר ושום הכנה, שתהיה עילה וסיבה, והכל הוא רק הבורא יתברך שמו, ואפילו כשיש לו הדבר על ידי עילה, יאמין באמונה שלימה, שהוא ממש ה' יתברך, שרצה לפרנס אותו בדרך זה, אבל לא שיהיה מוכרח הדבר על ידי סיבה והכנה, רק לבטוח בה' וזהו מדרגה גדולה:

(דגל מחנה אפרים בשלח, אור המאיר בהעלותך).

פירוש ג

הבעל שם טוב זצוק"ל אמר שבגודל בטחונו השלם היה יכול להאכיל ולזון לכל העולם, רק שאין לו קפילא [בל"א קעכערש, היינו מי שיבשל] כזה, ופירש אא"ז ז"ל [מהר"י מקאזמיר] את דבריו הקדושים כי מצינו באלישע הנביא (מלכים ב' פרשה ד') שאמר

לגחזי תן לעם ויאכלו, ושאל מה זה לפני מאה איש, וקשה וכי אלישע לא ידע כמה תלמידים יש לו, אלא שוודאי ידע אלישע שיהיה די, אך גחזי בשאלותיו ותמיהתו, בהעדר בטחונו קלקל המכוון עד שהוצרך אלישע לחזור ולומר הנבואה, פעם שנית כה אמר ה' וכו':

(דברי ישראל בסופו).

פירוש ד

בגמרא (ר"ה דכ"ו ע"ב) לא הוי ידעי רבנן מאי השלך על ה' יהבך (תהילים נ"ה:כ"ג) וכו' שקול יהבך ושדי אגמלאי, שמעתי בשם הבעש"ט כי יש שני בחינות בטחון של אדם, א' היינו שיעשה איזה עובדא כטעם (תהילים ל"ז:ג') בטח בה' ועשה טוב, כמבואר בזוהר הקדוש (פ' בהר דק"י ע"ב) מהו ועשה טוב אלא הכי תנינן בעובדא דלתתא יתער עובדא דלעילא, אמנם כביכול בגלות ישראל אי אפשר לתקן כראוי ועשה טוב בעובדא, ויש עוד בטחון ברזא דרצון עליון דייקא השלך על ה' יהבך והוא יכלכלך (תהילים נ"ה:כ"ג) וכמבואר בזוהר (יתרו דפ"ג ע"א) אר"ש תנינן אז תתענג על ה' (ישעיהו נ"ח:י"ד) אתר דאיהו לעילא וכו' עד ועתיק יומין מטא, נמצא למד סוד השלך על ה' יהבך, אמנם רבנן לא הוי ידעי אם מותר לאדם בטחון הזה, עד שרבב"ח אזיל בהדי טייעא ואמר לו שקול יהבך ושדי אגמלאי, רצה לומר שרבה בר בר חנה המתין עד שיאמר לו הטייעא בעצמו, משמע שמותר להיות הבטחון כל כך, עד כאן שמעתי בשם הבעל שם טוב זי"ע:

(לקוטי מהרי"א על הילקוט מלאכי א').

פירוש ה

שמעתי ממורי פירוש הש"ס (ברכות דל"ה ע"ב) הרבה עשו כרבי שמעון בן יוחאי ולא עלתה בידם וכו', והענין כי יש שני סוגי אנשים, אחד הנוהג על פי הטבע וחורש בשעת חרישה וקוצר בשעת וכו', ב' הנוהג למעלה מן הטבע לבטוח בה' שיזמין לו במעט עסקיו די פרנסתו, ושיפנה לעסוק כל ימיו בעבודת ה' יתברך, ואז מלאכתו נעשית על ידי אחרים, והיינו צדיק באמונתו יחיה שדרשו בש"ס דמכות (דכ"ד ע"א) בא חבקוק והעמידן על אחת וכו', מה שאין כן מי שאינו במדרגת בטחון ורוצה לעשות כמו רבי שמעון בן יוחאי, והניח מדרגתו על פי הטבע, ומדרגה עליונה לא השיג, ונשאר קרח מכאן ומכאן, וזהו שאמרו הרבה עשו כר' שמעון בן יוחאי גם מי שאינו בגדר זה, לכך לא עלתה לו, ודפח"ח, ובהרחבת ביאור משלי, הגם ששמעתי גם כן לפי שהרבה עשו כר' שמעון בן יוחאי לכך לא עלתה וכו' ודפח"ח:

(תוי"י פ' מקץ דל"ה ע"ב).

פירוש ו

שמעתי ממורי בש"ס דמכות בא חבקוק והעמידן על אחת וצדיק באמונתו יחיה יעו"ש, וההיפוך מזה הרבה עשו כר' שמעון בן יוחאי ולא עלתה בידם:

(תוי"י ויחי דל"ט ע"ג).

פירוש ז

שמעתי בשם המקובל הר"י בעש"ט ז"ל שפירש הכתוב (תהלים קמ"ה) רצון יראיו יעשה ואת שועתם ישמע ויושיעם, כי מצד האמת אין להיראים האמתיים שום רצון, מחמת הבטחון והאמונה החזקה, שאומרים כל מה דעבד רחמנא לטב עביד (ברכות ד"ס ע"ב) והקדוש ברוך הוא מבקש בתקנתם יותר ממה שהם מבקשים, רק דהקדוש ברוך הוא מתאוה לתפלתן של צדיקים (יבמות ס"ד ע"א) עושה להם רצון, כדי שיתפללו לפניו ויעשה בקשתם, וזהו שאמר הכתוב רצון יראיו יעשה, שהוא יתברך עושה להם רצון, למען ואת שועתם ישמע ויושיעם, ודפח"ח:

(תפלה למשה תהלים ק"ל והוא בס' לקוטי אמרים דכ"ח ע"ד סד"ה כל הבכור).

פירוש ח

בשם הבעל שם טוב זללה"ה, ברוך הגבר אשר יבטח בה' וגו', דאין לבטוח בה' על אכילה ודברים גשמיים [שיהיה בטוח שיתן לו הרבה] דדלמא לא יתן לו ה', אבל רשאי לבטוח בעבודתו שבוודאי ישלח לו ה' איזה מצוה, ובזה יש לו לבטוח בו שבודאי יתן לו כח לעשות המצוה, ואין לבטוח שכחו יהיה על ידי אכילה, אלא סתם, בוודאי הוא יתברך יתן לו כח, ואין מעצור לה' להושיע דוקא על ידי אכילה, וזהו והיה ה' מבטחו ולא על האכילה:

(כתבי קודש די"ח ע"ב).

פירוש ט

מחשבתו יהיה למעלה בעולם העליון, בעבודת השם יתברך, וידבק ויבטח בו שהוא ישיג חפצו:

(צוואת הריב"ש ד"ד ע"א).

פירוש י

כלל גדול, גול אל ה' מעשיך ויכונו מחשבותיך (משלי ט"ז:ג') שכל דבר שיזדמן יחשוב שהוא מאתו יתברך שמו, ויראה שיבקש מהשם יתברך שיזמין לו תמיד מה שהשם יתברך יודע שהוא לטובתו, ולא מה שנראה לבן אדם על פי שכלו, כי אפשר מה שבעינו

הוא טוב הוא רע לו, רק ישליך הכל כל עניניו וצרכיו עליו יתברך שמו:
(צוואת הריב"ש ד"ב ע"א).

פירוש יא

יחשוב בכל עת שכל דבר שיש בעולם הכל מלא מהבורא יתברך שמו, כמו שאמר הכתוב (ירמיה כ"ג) את השמים ואת הארץ אני מלא, וכל הדברים הנעשים מכח מחשבות בני אדם ותחבולותיהם צריך לידע שהם הכל מן הבורא יתברך שמו, ואפילו דבר קל שבקלים שנעשים בעולם הם כולם מהשגחתו יתברך שמו, וכשנודע סוד זה לאדם צריך להבין שלא יהיה חילוק אצל האדם בדבר שהוא רוצה לעשות, בין שנעשה דבר זה כרצונו, ובין שלא נעשה כרצונו, כיון שהכל הוא מהבורא יתברך, והוא יודע שכן טוב לו שלא יהיה נגמר ונעשה כרצונך, ומכח זה לא יקפיד אדם לעולם לצער על איזה דבר שחישב לעשות ולא עלה בידו מכח לפועל, לפי שהוא יאמין שרצון הבורא הוא להיפך, ובוודאי אם היה זה ישר לפני הבורא היה לי לסעד לגמור, ועכשיו שאין כח בידי לגמור, בוודאי לא עלה דבר זה לרצון לפני הבורא, ומכח זה עשה לי טובה עוד מכח זה שלא עשה לי דבר זה:
(הנהגות ישרות דף י' ע"א).

פירוש יב

ויאמר פרעה אל עבדיו הנמצא כזה וגו' פירש רש"י הנשכח כדין אם נלך ונבקשנו הנמצא כמהו, ומה בעי רש"י בזה, ושמעתי פירושו בשם מורי, כי להבין מעלת ומדרגת צדיק או חכם צריך הוא בעצמו להיות במדרגה זו להיות מבין מעלת ומדרגת חכם ונבון, ומאחר שאף אם נלך ונבקשנו לאותו איש חכם ונבון שיעמוד על מדרגתך שאתה איש חכם ונבון, לא נמצא, כי אין נבון וחכם כמוך אם כן אין מי שיעמוד על מדרגת חכמתך וכו' ודפח"ח:
(תוי"י פרשת בא דמ"ט ע"א).

פירוש יג

ואת הארץ תסחרו. הנה יש שני סוגי אהבה, א' שהאב אוהב מעשה בנו החכם, ומתפאר במעשה החכמה שעושה או בדברי החכמה שמדבר, והב' שאוהב את בנו בעצם, וכל מה שמדבר לפניו הכל הגון בעיניו בשביל אהבתו אותו, והנה באהבת השם יתברך אלינו אהבה א' הנ"ל כשהצדיק עושה מצוות ומעשים טובים הכל בחכמה נפלאה ומעלה ניצוצות הקדושים שבדומם צומח חי מדבר ואז השם יתברך אוהב אותו מאוד, ובזה מקשר גם חיצונית העולמות להשם יתברך, שהשם יתברך שורה בכל מעשיו, וזה יתתקן

לגמרי בביאת משיח במהרה בימינו כמו שנאמר (ישעיהו י״א:ט׳) ומלאה הארץ דעה וכו׳, וגם בהמות וחיות כולם יהיו יודעים את השם יתברך ולא ירעו ולא ישחיתו וכו׳, ואהבה הב׳ הנ״ל הוא כשהצדיק בעצמו מקושר להשם יתברך, והשם יתברך אוהבו מאוד אותו בעצמו, ואינו עושה מעשיו בחכמה כמו הראשון רק הולך בתמימות גדול ומקושר להשם יתברך ולכן השם יתברך אוהבו, וזה נקרא עניות פנימיות העולמות, שהצדיק הוא העולם, וזהו מה שנאמר **ואת** הארץ תסחרו, דהיינו כל האותיות מן **א** ועד **ת** מה שהם בארצייות כעת, דהכל נברא באותיות דהיינו הדיבור של הק׳ ברוך הוא, והם ניצוצות הקדושים, **תסחרו**, לשון עלייה, דהוא לשון סיבוב וגלגל:

(כתר שם טוב די״ט ע״ב, לקוטי אמרים ד״י ע״ד).

פירוש יד

ואל שדי יתן לכם רחמים וגו׳ שמעתי ממורי פירוש דברי המדרש (תנתומא סי׳ י׳) אל שדי שאמר לעולמו די, כי העולמות היו יורדין ומתפשטין עד עמקי הקליפות ופן ח״ו שלא יהיה אז הרע גובר מחמת עמקי הקליפות, עד שאמר די, אם כן יש למתק ולהעלות כל עניינם לשרשם על ידי שם זה, והבן:

(תוי״י שמות דמ״א ע״ג).

סליק פרשת מקץ בס״ד

לחנוכה

פירוש א

סגולה מהרמב״ן שיאמר ויהי נועם וכו׳ כל תיבה זיי״ן פעמים אחר הדלקת הנרות, וטוב מאוד, ובשם מורי הריב״ש נר״ו [הוא רבינו הבעל שם טוב זכותו יגן עלינו] לומר זיי״ן פעמים ויהי נועם יושב בסתר כפשוטו, והיה נוהג לומר כן גם כן לימים נוראים ובכל עת צרה שלא תבא, ויכוין ב׳ נוני״ן:

(בסידור ר׳ שבתי ז״ל).

ויגש

פירוש א

ויגש אליו יהודה וגו׳. שמעתי ממורי פירוש הפסוק ויגש אליו יהודה ויאמר בי אדוני וגו׳, דאיתא בברכות (דל״א ע״א) לעולם יסדר אדם שבחו של מקום ואחר כך יתפלל וכו׳, ובמס׳ ע״ז (ד״ז ע״ב) איכא דסבירא ליה איפכא, וביאר, דמר אמר חדא ומר אמר חדא ולא

פליגי, דכתב הרמב"ן כי כח הפועל בנפעל, ובריאת העולם כולו כהדין קומצא דלבושיה מיניה וביה (מדרש רבתי בראשית פפ"א סי' ה') ובכל מיני צער יש שם ניצוץ הקדוש ממנו יתברך שמו אלא שהוא בתוך כמה לבושים, וזהו ענין (אסתר ב׳:ט׳) שבע הנערות הראויות לתת לה מבית המלך וכאשר יתן לב להבין שגם כאן הוא יתברך שמו אתו עמו, אז הוסר ונתגלה הלבוש ונתבטל הצער: וזהו שאמר יסדר שבחו, שזהו שבחו שמלא כל הארץ כבודו, ובכל צרתם לו צר (ישעיהו ס"ג:ט') אז לא צער, ויתפלל, כי ממילא יתבטל הצרה אחר שיודע לסדר שבחו בענין הנ"ל (בסוד תכין לבם תקשיב אזניך (תהילים י׳:י"ז) ששמעתי ממורי גם כן עיין במקום אחר מזה) ומר סבירא ליה יתפלל תחלה, והוא על ידי שמאמין שהשם יתברך שם הוא גם כן, ואז יוכל לסדר שבחו ודפח"ח.

ובזה יובן ויגש אליו יהודה הודאה ושבח לו יתברך שמו, ויאמר בי אדוני, כי כל צער הוא בתוך שם זה, וכאשר יגיש אליו הודאה ושבח כנ"ל נתבטל הצער, ודפח"ח:

(תוי"י ר"פ ויחי)

פירוש ב

ויגש אליו יהודה ויאמר בי אדוני וגו'. ראיתי בשם הריב"ש זלה"ה דיש לדקדק, דהגשה היינו שניגש לדבר קשות ולפי זה מיותרין תיבת **בי** ותיבת **נא** שהם לשון בקשה, גם ואל יחר אפך מיותר תיבת **אל** דאדרבה ראוי לומר ויחר אפך ואיני חושש, גם **כ** של כפרעה מיותר, שהיה ראוי לומר כי כמוך פרעה, דהיינו שפרעה הוא איש כמוך שגוזר ואינו מקיים, אבל כל האותיות היתירים הללו [בי נא אל כ] הם ר"ת של פסוק במה יזכה נער את ארחו לשמור כדבריך, שהוא בגימטריא שם ס"ג ב"ן שהוא התיקון לכעס, כי מלת את הוא טפלה ונטפלת לפניו ולאחריו, והוא ענין נפלא:

(ישמח משה פ' ויגש)

פירוש ג

אנכי ארד עמך מצרימה ואנכי אעלך וגו'. שמעתי מן אדוני אבי זקני זללה"ה על פסוק אנכי ארד עמך מצרימה ואנכי אעלך גם עלה, כי אנכי שהוא השכינה הוא סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה וכדאיתא בזוהר הקדוש משל אחד יורד לבור צריך ליקח לעצמו סולם כדי שיוכל לחזור ולעלות, וזהו אנכי שהוא השכינה, ארד עמך מצרימה, ואנכי אעלך, היינו על ידי השכינה תוכל לעלות, גם עלה, היינו שיהיה עלייתך טפל נגד מה שתעלה כמה וכמה נשמות העשוקים:

(דמ"א מקץ ד"ה א"י והנה)

פירוש ד

ויאמרו אליו לא נכחד מאדוני כי אם תם הכסף וגו' מה שיש בכתוב זה רמז לכסיפה וחשק בעשיית התורה והמצוות מבואר לקמן במאמרים לר"ה ויו"כ אות כ"ה ע"ש:.
סליק פרשת ויגש בס"ד

ויחי

פירוש א

ויקרא יעקב אל בניו ויאמר האספו ואגידה לכם את אשר יקרא אתכם באחרית הימים. בשם הבעל שם טוב, אשר יקרא דרך מקרה, שכל אחד ואחד ישב על עבודתו, בהיסח הדעת, ופתאום יבא משיח:

(ילקוט משה פ' ויחי).

פירוש ב

בשם הבעל שם טוב זי"ע שאמר שעם ביאת משיח לא יהיו הריגות ח"ו:

(מדרש פינחס דכ"ח ע"ב אות י').

פירוש ג

יששכר חמור גרם רובץ בין המשפתים. בשם הריב"ש, בפסוק יששכר חמור גרם, רצה לומר יש שכר על ידי זה שהחומר גורם:

(צוואת הריב"ש די"ב ע"ב).

פירוש ד

בשם הבעל שם טוב דהכי פירושו, יש שכר שהחמור גרם, פירוש על ידי מאכל ומשתה שהם דברי החומר, גורם זה השכר, על ידי שמעלה לגרם המעלות את הניצוץ הקדוש, שהיה רובץ בין המשפתים, שהוא בין היסודות ובשפלות:

(ס' אור הגנוז לצדיקים פ' ויחי).

פירוש ה

איתא בגמרא (ר"ה דכ"ז ע"א) התורה חסה על ממונם של ישראל, ולמה כן, כי זה כלל גדול שכל דבר שאדם לובש או אוכל או משתמש בכלי הוא נהנה מהחיות שיש באותו הדבר, כי לולא אותו הרוחניות לא היה שום קיום לאותו דבר, ויש שם ניצוצות קדושות השייכים לשורש נשמתו, ושמעתי כי זה טעם שיש אדם שהוא אוהב דבר זה ויש אדם ששונא דבר זה ואוהב דבר אחר, וכשהוא משתמש באותו כלי, או אוכל מאכלים אפילו לצורך גופו הוא מתקן הניצוצות, כי אחר כך הוא עובד, באותו כח הבא לגופו מאותו

מאכל או מלבוש או שאר דברים, בזה הכח עובד להשם יתברך נמצא שעל ידי זה הם מתוקנים, לכך פעמים יארע שכשכלה כבר לתקן כל הניצוצות שהיו באותו דבר השייכים לשורש נשמתו, אז לוקח ממנו השם יתברך אותו הכלי, ונותן לאחר ששייכים הניצוצות שיש באותו הכלי לשורש אחר:

ואמר ריב"ש ע"ה, שאוכלין בני אדם ושותין בני אדם ומשתמשין בבני אדם, היינו בניצוצין שיש באותן הדברים, לכך צריך אדם לחוש על כליו ועל כל דבר שיש לו, היינו מצד הניצוצין שיש שם, בכדי לחוס על ניצוצותיו הקדושים:

(צוואת הריב"ש די"ג ע"א).

פירוש ו

ויגוע ויאסף אל עמיו. וברש"י ומיתה לא נאמר בו ואמרו רבותינו ז"ל (תענית ד"ה ע"ב) יעקב אבינו לא מת, הנה ידוע מאדוני אבי זקני [הבעל שם טוב] נשמתו עדן זללה"ה שהתורה נקרא יעקב כמו שאמר על יעקב אבינו לא מת, היינו שהתורה הוא נצחיית ואינה בטלה לעולם:

(דגל מחנה אפרים ויגש).

סליק פרשת ויחי

שמות

פירוש א

ואלה שמות בני ישראל וגו'. בשם ר' ישראל ב"ש זלה"ה. על פי מה שפירש (בתהילים ע"ט:א') שמו את ירושלים לעיים כלומר כשבא לאדם איזה יראה או איזה שלימות במעשה המצוות. בא לו מזה גבהות. כי מזה בא בעו"ה גלות לעולם. בשביל ששמו את יראה שלם שלהם. לעיים. לשון גל גבוה וגדול. ואם עושה איזה עבודה כמו תורה ותפלה וכיוצא. עושה אותה לנבל וכינור. כלומר בלא דחילו ורחימו רק כמו מנגן עלי נבל. וזה גורם ח"ו שהעבודה שלו הכל הולך אל הקליפות. וזהו נתנו את נבל"ת עבדיך מאכל לעוף השמים שהם הקליפות הנקראים כך. ומי גרם מחמת שעשה עבודה לנבל:

ואפשר לומר שזה רמז כאן. ואלה שמות. ר"ל גרם הגלות והשממון. וזהו הבאים מצרימה. ר"ל במיצר הגלות. ומפרש ראובן וגו' ר"ל כאשר עושה איזה עבודה אומר רא"ו מה בין בנ"י לשאר בני אדם. שאני עובד עבודתי בשלימות. וראוי הוא שהשם יתברך ישמ"ע לקולי וילו"ה אלי. וזהו שמעון לוי. וכן שאר השמות:

(צוואת הריב"ש דט"ו ע"ב. אור תורה פ' שמות).

פירוש ב

שמעתי ממורי זלה"ה תואר ראובן שמעון לוי ויהודה יששכר וזבולון רא"ו שאני ב"ן. ובזה יהיה שמע"ו הולך וגדול שהוא לו"י שנתחבר לחסידים. ויוד"ו וישבחו אותו. ויהיה מבחינת יששכר וזבולון. שהוא יעסוק בתורה והם יפרנסו אותו. ודפח"ח:

(תוי"י פ' בהעלותך דק"נ ע"ד).

פירוש ג

ביאר מורי זלה"ה ראובן שמעון לוי ויהודה, כמו שיש שמות השבטים בקדושה כך יש בקליפה. והוא ראובן. ראו שאני בן. שמעון. שעושה הטוב כדי שיהיה שמעו בכל הארץ. לוי. שיתחבר לאנשי מעשה. [יהודה] כדי שיודו וישבחו אותו. ודפח"ח:

(בן פורת יוסף לפ' וירא ד"ה ע"ד).

פירוש ד

ויקם מלך חדש על מצרים וגו' וברש"י שנתחדשו גזרותיו ע"ש. שמעתי ממורי ביאור הפסוק (תהילים ל"ז:ל"ו) ראיתי רשע עריץ וגו' ויעבור והנה איננו ואבקשהו ולא נמצא וגו'. ואמר למה יבקשהו לרשע שכבר איננו, וביאר כי יקום רשע יותר גרוע ממנו לכך יבקשהו לראשון ודפח"ח:

(תוי"י פ' וארא דמ"ד ע"ד)

פירוש ה

ענין גלות מצרים וגאולת מצרים כמו שהיה בדרך כללות אומה הישראלית כך יש בפרטות אדם אחד. וכמו ששמעתי פירוש הפסוק (תהלים ס"ט) קרבה אל נפשי גאלה כי קודם שיתפלל על גאולה כללית צריך להתפלל על גאולה פרטית לנפשו ודפח"ח:

(תוי"י פ' שמיני דפ"ח ע"א).

פירוש ו

שני מיני גלות. אחד גלות הגשמיי מן האומות, ב' גלות היצר הרע הרוחניי. שהנשמה בגלות אצל היצר הרע. כמו ששמעתי ממורי קרבה אל נפשי גאלה וכו' וזה נמשך מזה שנטרד משניהם:

(תוי"י ריש דברם דקע"ה ע"ג).

פירוש ז

ויך את המצרי וגו' סוד השם שבו הרג משה את המצרי מבואר בפ' נח בעמוד התפלה אות ע"ד:

פירוש ח

ומשה היה רועה את צאן וגו'. לעיל פ' נח בעמוד התפלה אות קנ"ז ואות קנ"ח מבואר שבאלו הצאן היו גלגולי נשמות שנעשו אחר כך תלמידיו של משה שלמד עמהם תורה ע"ש:

פירוש ט

שמעתי בשם מורי וירא ה' כי סר לראות. כי היה משה רבינו ירא שמא הוא קליפה עד שאמר משה משה אז אמר הנני. והענין כי משה שמו כולל כל העולמות ולכך שמו הוקשה לו. והענין כמו שהשכינה כוללת כל העולמות דומם וצומח וכל הנבראים טובים ורעים. כך אות **מ** מן משה הרומז למלכות כולל כל הענינים גם כן. ואות **ש** כולל כל הרוחות. ואות **ה** הנשמות. ולכך שמו הוקשה לו. ודרשו חכמינו ז"ל (בזוהר תרומה דקנ"ז ע"ב ברע"מ) מנורה **ש**קלים **ה**חודש ר"ת משה וכו' אבל באמת שמו עצמו הוקשה לו. ששמו כולל כל מיני רע גם כן זה היה תמוה לו. שהיחוד האמיתי הוא השכינה. ואיך כוללת שני הפכיים בנושא אחד. טוב ורע. שהם שני הפכיים והוא הייחוד. וכן גם כן שמו משה גם כן כולל הכל ואיך נעשה הייחוד על ידו. וזהו שאמרו בש"ס (בכורות ד"ה ע"א) משה רבכם קביוסטוס. אבל באמת אתי שפיר כי הרע הוא כסא אל הטוב. כמו (בפ' בשלח) ופרעה הקריב או על ידי שרואה מעשה הרשעים יש לו הנאה שהוא צדיק. ויש לו הנאה ותענוג. ונעשה זה בכל העולמות שבא התענוג על ידי הרע. וכמעט שעל ידי זה יש לרע עלייה גם כן. רק כשעולה משם יתפרדו כל פועלי און. וכן מחשבה רעה היא כסא על דרך הנ"ל. וזהו שכשאמר משה פעם א' לא אמר הנני. שהיה תמוה לו איך נעשה יחוד. כי כשנגלה בסנה מדרגה תחתונה. נפתחו כל מקורות עליונות עד למטה. ומה טעם לא יבער הסנה. שיכלו ויתבערו הרע שהוא הסנה. עד שאמר לו פעם ב' משה שנעשה על ידי זה ייחוד. וחיבור וקישור. מדרגה תחתונה בעליונה כו' אז אמר הנני ודפח"ח כי קצרתי:

(בן פורת יוסף דקכ"ו ע"ג, כ"ט ע"א)

פירוש י

ויאמר אנכי אלהי אביך וגו'. ובמדרש (שמות ריש פרשה ג') הדא הוא דכתיב (משלי י"ד:ט"ו) פתי יאמין לכל דבר, מה פתי נער. שכן בערביא קורין לנער פתיא. שמעתי מפי הצדיק ר"נ זי"ע [נראה ברור שכוונתו על הרב ר' נח מלעכוויץ] שהבעל שם טוב ז"ל אמר לתלמידיו. אחרי כל השגות שהשגתי למעלה בשרשי התורה והמצוות ואחר כל התענוג מהשגותי, אני מניח את כל ההשגות ומחזיק אני באמונה פשוטה איך בין א נער און

גלייב. ומו"ר הצדיק ר"מ זי"ע אמר שעוד פירש הבעש"ט דבריו יותר ואמר ואם דכתיב פתי יאמין לכל דבר. הלא כתיב (תהלים קט"ו) שומר פתאים ה' (יסוד העבודה מכתב כ"ד ע"ש),

פירוש יא

וארד להצילו מיד מצרים ולהעלותו וגו' אל מקום הכנעני והחתי וגו'. שמעתי בשם הרב א"א מו"ה ישראל בעש"ט דכל הזיי"ן אומות שבארץ ישראל הם נגד זיי"ן מדות, זה לעומת זה. למשל נגד החסד הוא כנען. תאוה אחרת. וכן חתי כנגד פחד יצחק. וכן כולם. ועל שהחסד הוא האהבה להיות רק להשם יתברך. ולאשר רצונו יתברך שנאהוב על כן נקרא ארץ הכנעני:

(זאת זכרון לפ' אמור דל"ה ע"ג שלח דכ"ו ע"א, בלק דל"ט ע"א).

פירוש יב

שמעתי בשם הרב ר' ישראל בעל שם טוב זלה"ה ראשי דברים והבנתי שהאדם צריך לתקן מעשיו ולהיישיר מדותיו [כנגד זיי"ן מדות דקדושה חג"ת נהי"מ המרומזים בפסוק (דברי הימים א' כ"ט י"א) לך ה' הגדולה והגבורה וכו' בראשונה צריך שלא להיות בעל עבירה. וביותר צריך ליזהר במה שנפשו של אדם חומדתו כמו זנות וממון ודומיהם. וזה נקרא בחינת מלכות שלא ישלוט בו מלך זקן וכסיל שיעשה רצונו. לקיימם. כמו שמקיימים אמרי מלך. שלא לחטוא בפועל. כי אם אדרבה יהיה בו עול מלכות שמים שלא לחטוא. ולקיים מצות ה'. נוסף על זה שלא לחטוא בדיבור פה. הגם שיש לפרש שלא לפגום בריתו. אך זה הוא הנ"ל. ושלא לפגום בשוגג תלוי בחסידות. להיות מחשבתו דבוקה בה' שלא תבא לך שום הרהור כלל. וזהו מעלה גדולה מעלת יחזקאל (חולין דמ"ד ע"ב) ואפשר יש לחלק, אך ברית הלשון אפשר לפרש כנ"ל. וזה נקרא עבירות שאדם דש בעקביו כמו לשון דש מבפנים כנ"ל. כי ברית הלשון מכוון כנגד ברית המעור. וליזהר משקר. כי אמת יש לו רגלים. גם ליזהר שלא להיות תקיף בדעתו רק להיות רך כקנה. ולא לנצח את חבירו דוקא עד שיודה לו. כי אם בענין רצון האל יתברך שמו לנצח רשעים עד שיודו להאמת. גם בזה משבר הנצח וההוד של סטרא אחרא ונותן כח לשל קדושה. ולרחם לאשר צריכים לכך ולהתאכזר על אשר ראויים לזה. גם שלא לפאר את אשר שונא ה' ולפאר ליוצרינו. [ובזה] מתקן מדת התפארת. גם ללמוד תורה לשמה. ולשנוא רשעים ולכעוס עליהם ולהפחידם. ולאהוב צדיקים. ולגמול חסד עם אשר טוב וראוי לגמול להם חסד, ולא לאהוב שונאי ה' יתברך, בזה מתקן מדות חסד וגבורה ויותר מזה טוב להחכים לעשות רצון האל ברוך הוא ולהבין ולהשיג רוממות אל. ולהבין חסרונותיו

וחטאותיו ולהודות עליהם לשוב בתשובה שלימה. ושלא לרצות כי אם לפעול רצון האל. בזה מתקן כל הג' ראשונות. הגם שאפשר בכיוצא בזה להאריך אמרנו קצת מהם: וכן נמי כשעלה ברצונו יתברך שמו להטיב לברואיו. הבי"ן בחכמ"תו וי"דע האיך להתנהג. להיות ההטבה מכח אל הפועל. לעשות חסד עמנו ועם כל העולם. כפי שצריך לקיום העולם. ולהפחיד ולעשות דין ברשעים המאבדים את העולם. מכ"ש שלא לעשות חסד עמהם. וכן לרחם עלינו. ולהתפאר בנו. ולנצח שונאינו עד שיודו להאמת. וכן לעשות עמנו נסים ונפלאות ולהשפיע עלינו כל טוב מה ששייך גם לנפש וגוף. ולבא לנו השפעה מכח אל הפועל: וזה לעומת זה הם שורש שבעה עממין שנאבדו ליתן לנו את ארץ ישראל בשלימות. והנה זה שמעתי בשם הבעל שם טוב ז"ל שכנעני חסד וכן כולם כסדר וכו':

(זאת זכרון פ' שלח דכ"ה ע"ד).

פירוש יג

אם מתאוה לאיזה עבירה יאמר הפסוקים של העבירה ההוא בטעמים ובנקודות בדחילו ורחימו. ואז תלך ממנו התאוה ההיא. ואם מתאוה לאיזה מדה רעה ח"ו אזי יאמר הששה עמים הכנעני וכו' בכל כחו בדחילו ורחימו ותסתלק ממנו:

(צוואת הריב"ש ד"ג ע"א)

פירוש יד

זה שמי לעולם וגו'. מה שאנו אומרים ה' שמך לעולם (תהילים קל"ה:י"ג). הכוונה. אפילו שם הוי"ה הנקרא בספרים שם העצם שמורה שמהווה כל הוויות. עם כל זה גדלותו ובהירותו מרומם ומתנשא למעלה ראש. אפילו משם העצם. כי מי הוא הנותן חיות בד' אותיות אלו. הלא הכל הוא מאתו יתברך שמו. וכמו דאיתא בפתיחת אליהו בריש התיקונים ואנת הוא שלימו ודכלהו וכד אנת תסתלק מינייהו אשתארו כלהו שמהן כגופא בלא נשמתא. וזהו ה' שמך לעולם. ר"ל אפילו מה שאנו קורין ותופסין לקרות בשם העצם הוי"ה ברוך הוא אינו רק לעולם. היינו שיהיו בני אדם יכולין לקרותך בשם. להמשיך השגחתך עליהם. ובאמת הוא יתברך גבוה מכל השמות. ואחר כך שמעתי שאומרים זה בשם הבעל שם טוב זלה"ה:

(אור המאיר פ' שופטים).

פירוש טו

כי מתו כל האנשים המבקשים את נפשך. שמעתי מהצדיק ר' נחום זלה"ה בשם הצדיק הבעל שם טוב זלה"ה פירוש הכתוב (משלי י"ז:כ"ו) גם ענוש לצדיק לא טוב. דרשע

השונא לצדיק ומריע לו. אי אפשר שהשם יתברך ינקום מהרשע כל עוד שהצדיק אינו מוחל לו. רק כשהצדיק מוחל לו ואינו חפץ בנקמת הרשע אז נוקם השם יתברך מהרשע. וזהו גם ענוש. ר"ל אימת הוא העונש להרשע. לצדיק לא טוב. כשאינו טוב בעיני הצדיק שינקום השם יתברך מהרשע אז הוא הנקמה ע"כ דפח"ח:

(כתר תורה פ' וישב).

פירוש טז

שמעתי ממורי כי ענין גלות מצרים היה שחסר מהם הדעת שידעו להכריע שיש בורא אחד. המחדש בטובו תמיד מעשה בדאשית. עד שבא משה. ועל ידי הנסים שעשה נתפרסם בעולם שיש בורא אחד המחדש תמיד. אמנם בחינת דעת זה שנתגלה ביציאת מצרים היה דעת דנוקבא. אך דעת דדכורא יתגלה לעתיד בימות המשיח. והיינו שיהיו עיניך רואות את מוריך (ישעיהו ל':כ') שיראו אותיות התורה והתפלה שלומדים ומתפללים. לנגד עיניהם. שהם עולמות מצוחצחות כו'. וזהו שאמרו חז"ל עין רואה ואוזן שומעת וכו' (אבות פרק ב') וזהו שאמר בעל הגדה (ברכות די"ב ע"ב) אמר ר' אלעזר בן עזריה הרי אני כבן שבעים שנה ולא זכיתי שתאמר יציאת מצרים בלילות, ר"ל שיוכל לפרסם חידוש העולמות שנקרא יציאת מצרים בלילות. שאין אורות ועולמות עליונים נראים. כי חשך הקליפות הנקרא לילות גורם זה שאי אפשר שתאמר יציאת מצרים שהוא פרסום חידוש העולמות. עד שדרשה בן זומא וכו'. כי סגולת הדרשה לשבר הקליפות. ואז היה יכול להראות פרסום יציאת מצרים. מה שאי אפשר להראות כי אם לעתיד יהיה נראה עין בעין. וזהו שאמרו חכמים כי תכלית זה יהיה לימות המשיח וכו' ודפח"ח:

(תוי"י סוף וישלח).

פירוש יז

שמעתי ממורי ענין גלות מצרים. וכן גלות המר הזה דעיניו כיונים דעבדין אונאה (זוה"ק האזינו דרצ"ג ע"ב) שהרשעים סוברים שהעולם הפקר. ודרך רשעים צלחה. הכל מחסרון הדעת היה. וגלות מצרים היה שלא ידעו להכריע שיש לעולם בורא אחד מלא כל הארץ כבודו המחדש בטובו בכל יום מעשה בראשית. עד שבא משה בחינת הדעת. ועל ידי הנסים שעשה נתפרסם בעולם שיש בורא והבורא משגיח בהשגחה פרטיית על כל פרט ופרט ועל כל פסיעה ופסיעה ועל כל דיבור ודיבור. אמנם לא נתגלה אלא דעת דנוקבא. ולכן בגלות המר הזה הוא בבחינת נשים דעתן קלות (שבת דל"ג ע"ב) ונסתלק הדעת עד שנתגבר המינות האומרים לא יראה יה. אך דעת דדכורא יתגלה לעתיד לימות המשיח. והיו עיניך ראות את מוריך שיראו אותיות התורה והתפלה שלומדים ומתפללים

לנגד עיניהם. ויראו שהם עולמות מצוחצחות. וזהו ולא זכיתי שתאמר יציאת מצרים בלילות שיתפרסם כבוד אלהותו. עד שכל אחד ירגיש ויראה שמלא כל הארץ כבודו. כי חשך הקליפות גורם הסתרה ואונאה. עד לעתיד שיתגלה כבוד מלכותו. וכל העולם יראו שהכל ברצונו הפשוט. והכל היה נעשה על ידי השגחתו בפרט ובפרטי פרטיות. ובכל תנועה היה אלופו של עולם, כי כח הפועל בנפעל, ובריאת העולם כהדין קומצא דלבושיה מיניה וביה (לשון מדרש בראשית רבתי פרשה כ"א סי' ה') וכו':

(אוצר החיים פ' בהר דרס"ד ע"ב).

פירוש יח

הנה זה היה סיבת גלות מצרים שלא ידעו חסרונם כמבואר בכתבי האר"י זלה"ה כי בגלות מצרים נסתלק הדעת. וזהו שאמר הכתוב וירא ה' כי סר לראות וכו' יע"ש. לכך היו בגלות אצל פרעה בחינת העורף מקום השכחה. לכן אמר פרעה לא ידעתי את ה' היפך הדעת. עד שנתגלה בעולם בחינת משה שהוא בחינת הדעת. ואז וימת מלך מצרים שהוא פרעה העורף. שנסתלק השכחה ובא בחינת דעת בעולם. ואז ידעו חסרונם. ולכך ויאנחו בני ישראל מן העבודה שחסרו עבודת השם יתברך ותעל שועתם אל האלהים מן העבודה. וכל זה על ידי ומשה היה רועה וגו'. ולכך מאחר שעיקר גלות מצרים היה על ידי שנסתלק הדעת בחינת גלות הרוחניי שהיו בגדר השכחה ולא ידעו חסרונם לכך נמשך מגלות הרוחניי גלות הגשמיי. מה שאין כן כשידעו חסרונם על ידי בחינת הדעת. אז עשו תשובה לתקן חסרונם ונתקרב קץ הגאולה:

(תוי"י פ' פקודי דע"ה ע"א).

פירוש יט

והנה האדם הוא עולם קטן ויש בו משה ואהרן ומצרים. והשלם שיש בו דעת לחבר כל המדרגות של בני דורו להעלותן ולהדביקם בשרשם. שכולל את עצמו עמהן. נקרא משה. שהוא כולל בעצמו כל בני דורו. ונקרא דעת. דור דעה. ואדם רשע נקרא קטן שאין בו דעת וכו':

(תוי"י בראשית די"ב ע"ב).

פירוש כ

והנה סוד גלות מצרים שהיה הדעת בגלות. דורו של משה שהיה בסוד הדעת. כמבואר בכתבים הלכות פסח יע"ש. ולכך היה הדיבור בגלות. כי נודע אמירה בחשאי ודיבור בהכרזה כדאיתא במדרשים. ולכך מי שדעת שלו בגלות היצר הרע שהוא המיצר. נקרא

גלות מצרים וכו':
(תוי"י פ' מצורע דצ"ה ע"א).

פירוש כא
שמעתי ממורי פירוש הפסוק (תהילים צ"ה:ד') אשר בידו מחקרי ארץ וגו'. שהקשה למה [שהעולם קדמון ח"ו]. מה שאין כן עתה. מאמינים שהוא יתברך שמו אחד יחיד ומיוחד. והשיב שהיה מצד עכירות חומר הארץ. שאז היה יותר רב ועצום. מה שאין כן עתה וכו'. ולשון ידו הוא סוף המדרגה. וזהו שאמר אשר בידו מחקרי ארץ וכו' ודפח"ח כי קצרתי:
(תוי"י סו"פ וישב דל"ד ע"ג)

פירוש כב
שלח את עמי ויחוגו לי במדבר ויאמר פרעה מי ה' וגו'. מבואר לעיל בפרשת בראשית בהגה כ"ה ע"ש:
סליק פ' שמות בס"ד

וארא

פירוש א
וארא אל אברהם אל יצחק ואל יעקב באל שדי וגו'. שמעתי בזה מהרב הקדוש מו"ה יעקב יוסף הכהן [בודאי הוא אמר זה בשם הרב הבעל שם טוב ז"ל] כי אותיות אל **א** היינו אלופו של עולם **ול** יש לו שלשה קווין, עד כאן דברי קדשו:
(דגל מחנה אפרים פ' וארא).

פירוש ב
ושמי ה' לא נודעתי להם. כי השם ברוך הוא, הוא שמו ושמו הוא, ואינו כשאר הנבראים חלוקים משמם ושמם חלוק מהם, אשר על כן לא יוצדק לומר לא הודעתי, כי השם הוא המדבר, וא"כ צריך לומר לא נודעתי, עד כאן לשון האור החיים, וכן שמעתי מן אדוני אבי זקיני זלה"ה בשם בעל חובת הלבבות:
(דגל מחנה אפרים פ' תרומה).

פירוש ג
איתא בזוהר הקדוש (פרשת וארא דכ"ה ע"א ברעיא מהימנא) ולקחתי אתכם וגו'. קדמאה לכל פיקודין למנדע ליה בכלל ובפרט וכו', ויש לומר ששמעתי ממורי ענין מה שאמר הכתוב (דברי הימים א כ"ח:ט') דע את אלהי אביך וכו', כי מי אשר בשמים ובארץ

אשר ידע אותו אפס קצהו, הגם ששמעתי ממורי פעם אחד בקיצור כי דע הוא לשון יחוד כמו (בפ' בראשית) והאדם ידע את חוה אשתו, אמנם כעת שמעתי ממנו כי תכלית הידיעה שידע שכל מאורעותיו בפרט וכל העולם בכלל, הכל ממנו ית"ש ודפח"ח: הגם שהוא עמוק עמוק ואי אפשר לבאר, אמנם מה שיש לבאר בקיצור לסימנא בעלמא שאם האדם הוא בעושר וכבוד ורב שפע, ידע שהוא מדת החסד שבשכינה, כי האדם הוא מאברי השכינה, עד שבכללות העולם נשלם שיעור קומה, וכאשר האדם הוא בתכלית העוני והיסורין ח"ו, הוא ממדת הגבורה שבשכינה, ואז יתפלל משם, בסוד בזאת יבא אהרן אל הקודש, וכשהוא כלול משניהם ידע שהוא ממדת תפארת, וכיוצא בזה בשאר מדות, ישמע חכם ויוסף לקח, וכשאדם הוא עובד ה' תמיד, ופעם אחד לא יכול ידע שגם זה הוא בשכינה, ונקרא קטנות ראשון או שני, באופן שידע שכל דבר שבאדם עם כל מאורעותיו הכל הוא בשכינה, וידע לייחד מדה זו ולחברה במדה העליונה שלמעלה ממנה, וכל זה הוא באדם דרך כלל, ויש בזה עוד פרטי פרטים, אשר יכול האדם השלם לייחד קודשא בריך הוא ושכינתיה על כל פסיעה, ועל כל דבר ודבר שעושה גם בגשמיי מאכילתו ועסקיו ומשא ומתן שלו, הכל לייחדו, ולידע מה זה המדה בשכינה, ועל זה נאמר דע את אלהי אביך והבן, ובזה מבואר רעיא מהימנא הנ"ל ענין כלל ופרט, והבן: (דגל מחנה אפרים פ' ואתתנן).

פירוש ד

וידעו מצרים כי אני ה' בנטותי את ידי על מצרים וגו'. הקשה אדוני א"ז זלה"ה שלפי הנראה הוא תמוה מאד שיעשה ה' כל האותות והמופתים בשידוד המערכות למעלה מדרך הטבע, וכל היד החזקה וכל המורא הגדול שעשה, הכל הוא בשביל שידעו מצרים כי אני ה' (כן הוא בס' דגל מחנה אפרים בפסוק וגם אני שמעתי וחבל על דאבדין שלא נזכר שם מה שאמר הבעל שם טוב זצללה"ה בביאור דבר זה).

פירוש ה

הנה אנכי מכה במטה אשר בידי על המים אשר ביאור ונהפכו לדם וגו'. שמעתי בשם מורי ענין מכת דם לפרעה ולישראל היה מים (במדרש רבה וארא פרשה ט' ס' י'), כי בחינת פרעה הוא העורף מדרגת השכחה, ואצלו היה מכת דם מה שאין כן להצדיק היה מים ודפח"ח:
(תוי"י ר"פ בא דמ"ד ע"ד).

פירוש ו

שמעתי בשם מורי ענין עשר מכות לפרעה, כי השכחה נקרא פרעה, ומכות ד"ם שהוא שם מ"ה חסר א' הוא מכה לפרעה שהיא השכחה, מה שאין כן לישראל היה מים שם מ"ה מים שאין להם סוף וכו', וכן צפ"ר דע"ה, כי צפר לשון צפרא נהיר (תרגום אונקלוס פ' מקץ בפסוק הבוקר אור), ודעה הוא היפך השכחה הנקרא פרעה לכשך היה זה מכה לפרעה מה שאין כן לישראל היה צפר דעה והבן ודפח"ח:

(תוי"י בשלח דנ"ג ע"ג).

פירוש ז

יש כלל גדול מאדוני אבי זקיני נ"ע זללה"ה כי מן המכות עצמן של מצרים נעשה רפואה לישראל, וכיצד, במכות דם היה למצרים מסוד השם **אהיה** בריבועו שהוא מספר **ד"ם**, ולישראל היה **מ"ה** בחינת מים, עד כאן דבריו הקדושים: (דגל מחנה אפרים פ' בא). סליק פ' וארא בס"ד.

בא

פירוש א

ויאמר משה כה אמר ה' כחצות הלילה אני יוצא בתוך מצרים, העיקר אם יכוון מחשבת לבו לשמים, גם כי המעשה זר כמו בנות לוט וכו', אך דתקשי מן מעשה פעור שכוונו לשמים (זוה"ק פינחס דרל"ח ע"א) ונענשו, וצריך לומר שבאמת צריך ישוב רב וגורל אם הוא לה' או לעזאזל וכו' שיתבודד ויעסוק בתורה להיות מתון, ואז כתוב (בפ' בראשית) ויאמר אלהים יהי אור, ר"ל שיאיר ה' עיניו על ידי אור תורה אם לעשותו או לא, וכמו שכתבתי במקום אחר כחצות הלילה שהספק הוא בחצות לכאן ולכאן אז אני יוצא בתוך מצרים במצר שלו, להאיר עיניו, וכעין זה שמעתי ביאור (סוכה דנ"ב ע"ב) אם פגע בך מנוול זה משכהו לבית המדרש וכו':

(בן פורת יוסף די"ח ע"ע)

פירוש ב

החודש הזה לכם וגו'. ודרשו רבותינו ז"ל (ר"ה ד"כ ע"א) כזה ראה וקדש, יש קבלה מהבעל שם טוב זצללה"ה נ"ע להתענות בכל ערב ראש חודש עד המולד:

(צרור החיים ד"י ע"ד).

פירוש ג

החודש הזה לכם ראש חדשים ראשון הוא לכם לחדשי השנה. שמעתי מאדוני אבי זקיני נ"ע זלה"ה שאמר פעם אחד בחודש ניסן להרב המגיד המפורסם מטורטשין [הוא הרב המגיד הגדול מוהרד"ב ז"ל ממעזריטש] עתה העת שצריכים להתפלל, כי באחד בניסן ראש השנה למלכים (ר"ה ד"ב ע"א) ואז מתמנים בו כל השרים והשלטונים שבעולם, ולעת עתה נתמנו שרים לא טובים, ועתה הוא עת להתפלל. עד כאן שמעתי מפיו הקדוש:

(דגל מחנה אפרים פ' בא).

פירוש ד

ויקרא משה לכל זקני ישראל ויאמר אליהם משכו וגו'. קבלתי ממורי ורבי הרב הקדוש ר' ישראל בעל שם טוב נבג"מ, להסיר הדינים עשה כך, בליל שבת להקיף את השלחן זיי"ן פעמים, יהיה ד' אנשים, ויהי ג' בית דין, ויכוין ג' **אהיה** ביוד"ין הימני, ובאלפ"ין האמצעי, ובהה"ין השמאלי, בעמידה, ואחר יקיף ויאמר למנצח בנגינות וכו', ובכל פעם שיקיף יכוון כוונות הושענא רבה אדם דיבור ולא מעשה, רק אדם דיבור ולא יותר, וב"ד יכוון לשם מ"ב, דהיינו בהיקף ראשון שם **א ב ג י ת ץ** ובהיקף ב' יכוון **קרע שטן** וכו', ולמחר בשחרית יכוין המקיף אדם דיבור, ויאמר בכל פעם ויהי נועם, והב"ד יכוין לשם מ"ב כבלילה, ואחר כך יאמר הפסוקים הן בלילה והן בשחרית ויקרא משה לכל זקני ישראל ויאמר אליהם משכו וקחו [וגו'] עד ואמרתם זבח פסח הוא לה' אשר פסח על בתי בני ישראל במצרים בנגפו את מצרים ואת בתינו הציל ויקוד העם וישתחוו, ויכוין בזה השם וַ ז ָּ פ ֹ ה ל ֵ א ָ פ ע ָ ב ָ ב ְ י ְ ב ְ א ָ מ ִ ו ָ ב ָ ה ַ ו ָ ה ָ ו, ויאמר הפסוק (בפ' וירא) והאנשים אשר פתח הבית הכו בסנורים מקטן ועד גדול וילאו למצא הפתח וְ ה ָ א ֵ פ ָּ ה ַ ה ֹ ב ָ מ ְ ו ָ ג ַ ו ַ ל ֹ ה ַ, ויכוין השמות אלו, ויאמר הפסוקים אלו ג' פעמים ישר והיפוך וַזֶּפְ הִלְאֵ פָעַבָ בְיִבְ בְאֶמְ וְבָהֹ וַהָוָ, וגם כן וְהָאֶ פֶּהַהֹ בְמְוָ גָוֹלְהַ כל השמות ג' אותיות על התבה גם כן, וג' פעמים היפוך וג"כ וישתחוו העם ויקוד הציל בתינו ואת מצרים את בנגפו במצרים ישראל בני בתי על פסח אשר לה' הוא פסח זבח ואמרתם, וג"כ הפתח למצוא וילאו גדול ועד מקטן בסנוורים הכו הבית פתח אשר האנשים ואת [וצירופי שמות היוצאים מן ההיפוך הם כך וַהָוָ הִבְוָ מֵאֶבָ בְיִבְ בָעַפָּ אֱלֶהֹ פֶּזֶוָ וג"כ הַלֹוַ גָוֹמְ בְהֹהַ פֶּאֱהָוָ או כך הַלֹוַגָ וְמְבָ הֹהַפֶּ אֱהָוָ], בחול בבוקר דווקא קודם זריחת השמש, וכן בשבת ג"כ קודם זריחת השמש והקף עם ספר תורה, ויאמר המקיף למנצח בנגינות, ויכוין במנורה בהציור הזה בכל פעם שמקיף ציור אחד, והבית דין יהיה ג"כ ג' אהיה כנ"ל, וגם ציור הנ"ל משם

מ"ב, ובפעם הז' כל השם מ"ה מראש ועד סופו, ככה יעשה זיי"ן ימים רצופים, ויכוין הבית דין והמקיף בצורות של אותן אנשים, והשמות המנגדים:

(עטרת תפארת ישראל ממהרי"ח ד"פ ע"ב).

פירוש ה

שמעתי ממורי כשרואה שיש עליו איזה דינין אז ילמוד בבוקר בדביקה וחשיקה שידבק את עצמו אל פנימיות אור אין סוף שבתוך האותיות וכו':

(תוי"י בסופו דר"ט סוף ע"א)

פירוש ו

עוד שמעתי ממנו שיעשה אלו ד' אמות של הלכה שהוא מלכות שירדה וכו' ויוציא ספר תורה וג' דיינין בסוד ג' [רישין] ג' אהיה וכו':

(תוי"י בסופו שם דר"ט סוף ע"א).

פירוש ז

ויהי בחצי הלילה וה' הכה כל בכור וגו'. שמעתי ממורי למה על ידי מכת בכורות יצאו ממצרים, וביאר בארוכה, ומפני עומק המושג כתבתי ראשי פרקים, כי בכור נקרא דבר חידוש הנאמר בראש, והוא דבר שכל ומשכיל, שישכיל בשכלו הקודש איך לנהוג בעבודת השם יתברך, רק בכור השפחה שהם הקליפות מבדילין בין השכל ובין קונו, וזה היה סיבת גלות מצרים ר"ל **מצ"ר י"ם**, וכאשר לקו בכור השפחה שהוא הקליפה, ממילא יצאו מהגלות, ולכן הוקדשו בכורי ישראל שהוא השכל, אלא שאי אפשר שיהיו על מדרגה אחד, כי החיות רצוא ושוב (יחזקאל א') בסוד קטנות וגדלות, וזהו שעשו עגל, ולקח הש"י תמורת בכורים את שבט לוי כי אותיות לוי כו', וזהו ג' בחינות קהת גרשון ומררי וכו', וכאשר האדם בסוד הקטנות ויודע מזה, מוליד נשמות גרים, כי **ג'** הוא ג' קוים דרך **ר'** עלמין דכסיפין וכו' ודפח"ח:

(תוי"י בסופו דר"ח ע"ג).

פירוש ח

וה' הכה כל בכור וגו'. מה שנתהפך לרשעים מדת הרחמים למדת הדין מבואר לעיל פ' בראשית אות כ"ו:

פירוש ט

וגם ערב רב עלה אתם. מה שקירב משה רבינו עליו השלום את הערב רב מבואר לעיל בפ' בראשית בהגה ק"ח, ומה שהיו משורש משה מפסולת הבירור מבואר לקמן פרשת קרח אות ג' ע"ש:

פירוש י

ולא יראה לך חמץ וגו'. דכתבתי במקום אחר ביאור פסוק (שיר השירים א׳:ח׳) אם לא תדעי לך היפה בנשים צאי לך בעקבי הצאן, וביאור משנה (אבות פרק ד") איזה חכם הלומד מכל אדם כי ברואה חסרון זולתו ירגיש בעצמו לתקן חסרונו, וזהו שכתוב ולא יראה לך חמץ וכו':

(בן פורת יוסף לפ' נח פן ד'. ד"כ ע"א).

סליק פרשת בא בס"ד.

בשלח

פירוש א

בפסוק ויהי בשלח פרעה את העם ולא נחם אלהים דרך ארץ פלשתים כי קרוב הוא וגו'. ושמעתי בשם מורי כשהזכרים קודם בשם הוי"ה, אז הוא חסד גובר [ואם לאו] גובר השכחה הנקרא פרעה, [כי האדם עולם קטן ויש בו פרעה ומצרים, והורה הכתוב סדר התשובה, שיהיה בהדרגה להסב דרך ולא בפ"א, שאם כן יתבטל מכל וכל, וזהו שאמר], עכשיו, ויהי בשלח פרעה את העם, שהם אברי האדם שהיו עד עכשיו מוכנעין תחת יד פרעה, ועתה שלח את העם שהם אבריו לחירות, ולא נחם אלהים דרך ארץ פלשתים, כי יש בחינה הנקרא דרך, כי שם ס"ג ושם אהי"ה קס"א גימטריא דרך, אשר משם ניזונין אפילו הרשעים, כי עד שם אינו מגיע פגם וחטא בני אדם התחתונים, ועל זה נאמר (איוב ל"ה ו') אם תרשע מה תפעל לו, תשובה מהני, כי שם לא הגיע פגם החטא, אם חטא בזנות לא מתעורר שם רק בחינת אהבה, רק למטה עשה רשימות רעות על ידי חטאו, ובעושה תשובה עשה רשימות טובים וניתקן הכל, כי העלה המדרגות עד הבינה שהוא אהי"ה וכו', ואמר שיש בעמקות הזה דברים נפלאים והמשכיל יבין, וזהו שאמר הכתוב ולא נחם אלהים דרך ארץ פלשתים, כי מן הדרך הזה ארץ פלשתים שהם הקליפות גם כן ניזונין, ולא נחם דרך ההוא, כי קרוב הוא, ר"ל השכחה הנקרא פרעה קרוב הוא, ופן יראה בחינה זו הנקרא דרך על דרך הנ"ל, ויש מקום בזה וכו' ותיכף בהעלות על דעתו זה, אז קרוב לחזור אל פרעה שהוא השכחה, לכך ויסב וגו' ודפח"ח:

(תוי"י בשלח דנ"ג ע"ב והמוסגר הוא מכתר שם טוב ד"י ע"ג. שהעתיק מס' תוי"י דיבור הקודם לזה ע"ש).

פירוש ב

בזוהר הקדוש (בשלח דמ"ר ע"א) בענין אלישע דלא אעבר זבובא בפתוריה ע"ש, שמעתי ממורי ביאור ש"ס (סוכה דכ"ח ע"א) שמונים תלמידים היו להלל וכו' עד עוף הפורח נשרף בהבל פיו וכו', ולהבין זה, גם ביאור ש"ס (ברכות ד"י ע"ב) שלא נראה זבוב על שלחנו וכו', והענין לפי מחשבתו של אדם כך יש עולמות למעלה ממנו העומדים עליו, אם מחשבתו בקדושה ורוחניי, כך הם העולמות שלמעלה ממנו, ואם מחשבתו בטומאה כך הם העולמות, וכפי המחשבה והעולמות, כך עוברין לפניו בגשמיי עופות טהורים או טמאים, והוא הדין שאר מיני בעלי חיים טמאים או טהורים עוברים לפניו, ויש בזה שלשה בחינות, א' טהורים, ב' טמאים, ג' ממוצע וכו', ולמעלה מזה יש עולם השכל שאין שום דבר משיגו וכו', וזהו שאמרו כל עוף הפורח נשרף וכו', וזהו שלא נראה זבוב על שלחנו וידעו שהוא איש קדוש ומחשבתו קדוש וכו' ודפח"ח:

(בן פורת יוסף לפ' ויצא דנ"ו ע"ד).

פירוש ג

ויקח משה את עצמות יוסף עמו וגו'. ובמדרש (רבתי פרשה כ') עליו הכתוב אומר (משלי י:ח') חכם לב יקח מצוות כו' הבעש"ט זלה"ה אמר על פסוק חכם לב יקח מצוות, ולמה לא אמר יקח מצוה לשון יחיד, אלא הכי פירושו לקשר מעשה המצוה שעשה שנקרא מצוה תתאה, לייחדה אל מצוה עליונה, שהוא המחשבה והכוונה של המצוה וזהו שאומרים על מצוה אחת אשר קדשנו במצוותיו לשון רבים:

(אור הגנוז לצדיקים פרשת וירא).

פירוש ד

ופרעה הקריב. מה שאפשר על ידי זה שיהיה הרע כסא אל הטוב מבואר בפ' שמות אות ט' ועוד עיין בסמוך בפרשתינו אות י"א:

פירוש ה

כי כאשר ראיתם את מצרים היום לא תוסיפו לראותם עוד וגו'. הבעל שם טוב ז"ל פירש כאשר ראיתם את מצרים היום לא תוסיפו לראותם עוד עד עולם. היינו הראייה שראיתם אותם היום היא גרמה לכם, שלא תוסיפו לראותם עוד עד עולם:

(מצאתי כתוב)

פירוש ו

ויאמר ה' אל משה מה תצעק אלי וגו'. ובזוהר הקדוש (דמ"ח ע"א) דא בעתיקא תליא, מבואר לעיל בפ' נח בעמוד התפלה אות קל"א ע"ש:

פירוש ז

וישב הים לפנות בוקר לאיתנו. מעשה מהבעל שם טוב ז"ל, שבא אחד אצלו ורצה לשאול אותו, היות כי למד חכמת הטבע והפילוסופיא ועל פי חכמות הללו יצא לו שבאותה שעה שנבקע הים לפני בני ישראל היה צריך הים אז להבקע על פי הטבע של הים, ואם כן מה זה הרעש מהנס בקריעת הים שאנו מאמינים, ועם זו הקושיא הלך במבוכה גדולה, ונסע להבעל שם טוב, וכאשר בא שמה, קודם שהוא שאל זאת מהבעל שם טוב, הלך הבעל שם טוב לבית הכנסת וציוה לקבץ את בני העיר ודרש לפניהם, בהיות כי יש שוטים בעולם ואפיקורסים שהוקשה להם כנ"ל, אמנם עינים להם ולא יראו כי כתיב (בפ' בראשית) בראשית ברא אלהים כו' אלהי"ם גימטריא הטב"ע, והטבע בעצמו גם כן ברא הקדוש ברוך הוא, וזהו שדרשו חכמינו ז"ל (במדרש רבתי בשלח פכ"א סי' ו') לאיתנו מלמד שהתנה הקדוש ברוך הוא במעשה בראשית כו', ומאז הטביע הקדוש ברוך הוא בטבע הים שיתבקע לפני בני ישראל לאותה שעה, וממילא הנס יותר גדול, כי בראשית בריאת העולם עשה הקדוש ברוך הוא טבע זו לצורך ישראל, ובראשית בשביל ישראל שנקראו ראשית נברא טבע זו, ובאם לא היו ישראל צריכים לזה הנס לא היה הקדוש ברוך הוא עושה טבע זו בים:

(בית יעקב פ' בראשית ופ' בשלח).

פירוש ח

ויאמינו בה' ובמשה עבדו. נודע שהאמונה היא דבקות הנשמה בהקדוש ברוך הוא כמו ששמעתי ממורי על פסוק ויאמינו בה' ובמשה עבדו:

(תוי"י פ' תבא דר"ג ע"ג)

פירוש ט

אמר אויב ארדוף אשיג אחלק וגו'. שמעתי ממורי כי ר"ת אמר אויב ארדוף וגו' ר"ת הם ה' אלפין ששם אלופו של עולם מסתתר בסוד שם סא"ל וכו' ודפח"ח:

(תוי"י ר"פ בראשית ד"ח ע"ג).

פירוש י

שמעתי ממורי שיש בר"ת אמר אויב ארדוף ה' אלפין ודפח"ח, והיינו שהאויב יודע שעושה רצון אלופו של עולם, מה שאין כן אם מכוון להנאת עצמו תמלאמו נפשי כמו שתרגם אונקלוס תשבע מנהון נפשי, לכך נענש נשפת ברוחך וגו':

(תוי"י סו"פ תצא דר"ב ע"ב).

פירוש יא

שמעתי ממורי פירוש הפסוק אמר אויב ארדוף אשיג אחלק שלל וגו' יש בו ה' אלפין כי אלופו של עולם גנוז בו כדי לקרבו אליו יתברך כמו ופרעה הקריב וכו' ודפח"ח:

(תר"י סו"פ וישב דל"ד ע"ד).

פירוש יב

ויבאו מרתה ולא יכלו לשתות מים ממרה כי מרים הם וגו'. ושמעתי ממורי זלה"ה דרך הלצה, כי דברת בני אדם שלא לשמוע מוסר המוכיחים. מאחר שכוונתם שיתנו להם מעות. וזהו שכתוב ולא יכלו לשתות מים מימי המוסר, כי מרים הם בל"א מר פר געלט ודפח"ח:

(בן פורת יוסף לש"ת תק"ן דקי"ג ע"ב).

פירוש יג

ויצא העם ולקטו דבר יום ביומו. שמעתי בשם ריב"ש, שיש זכייה לעני שבכל יום יש לו רשות לדבר לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא, כי העשיר נותן לו השם יתברך מזונות, בפעם אחת עשירות הרבה, שיהיה די כל ימי חייו, ואינו צריך לגשת לבקש בכל יום מזונות מאת השם יתברך, רק אם הוא צדיק הרבה ויש לו שכל שגם כשיש לו מזונות, אם ח"ו לא יתן השם יתברך חיות בתוך מזונותיו לפרנסו לא יועיל כלום, והראיה חולה שיש לו מזונות ואינו יכול לפרנס את עצמו באותן מזונות אבל העני מחמת דוחקו שאין לו מה לאכול. צריך בכל יום לגשת ולבקש מאת השם יתברך מזונות, נמצא שזוכה העני שמדבר לפני השם יתברך בכל יום, ועוד שהעני צריך השם יתברך לזכור אותו בכל יום, להזמין לו פרנסתו בכל יום ויום, אבל לעשיר אין השם יתברך צריך לזכור אותו בכל יום, כי כבר נתן לו בפעם אחת על כל ימי חייו:

(רב ייבי תהלים י"ג).

פירוש יד

והיה ביום הששי והכינו את אשר יביאו. הרב הגדול מוהר"ר צבי בן הריב"ש, אמר להר"פ מקאריץ, שצריך האדם לעשות הכנות שיוכל לקבל קדושת שבת, כמו שאמר הכתוב והכינו את אשר יביאו, והוא [הרר"פ מקאריץ] השיב לו כי דבר שניתן מלמעלה, והאדם אינו יודע כלל איך ומה יתנו לו, איך אפשר לאדם להכין את עצמו אליו, רק שצריך לשמור את עצמו מכל דבר רע, וזהו מה שאמרו (ברכות ד"כ ע"א) בשני דרב יהודה כולה תנויי בנזיקין הוה, היינו לשמור את עצמו מכל דבר המזיק לנפש:

(מדרש פינחס אות נ"א).

פירוש טו

ונחנו מה כי תלינו עלינו. ודרשו חכמינו ז"ל (חולין דפ"מ ע"א) גדול הנאמר במשה ממה שנאמר באברהם אבינו שאברהם אמר (בפ' וירא) ואנכי עפר ואפר ובמשה נאמר ונחנו מה, פירש קדוש ישראל מהר"י בעש"ט ז"ל דזה היה משום שגדלה מדרגת משה רבינו לכך גדלה ענוותנותו, עד כאן דברי פה קדשו:

(נועם מגדים פ' קרת).

פירוש טז

אמר הבעל שם טוב ז"ל על דבריהם גדול הנאמר במשה וכו', ודקדק הוא ז"ל מה בין בחינת עפר ואפר לבחינת ונחנו מה, ופירש דכוונת דבריהם דענין גדול הנאמר במשה הוא על שלא אמר ואנכי כמו שאמר אברהם רק שכלל עצמו בשאר העם ואמר ונחנו מה:

(תשואות חן פ' שמות, שפתי צדיקים פ' תשא).

פירוש יז

שבו איש תחתיו אל יצא איש ממקומו ביום השביעי. ורבותינו ז"ל (עירובין דנ"א ע"א) דרשו מכאן אלפים אמה של תחום שבת, שמעתי בשם מורי סוד עירוב אלפים אמה, כי אמרו רבותינו ז"ל (ברכות ד"ח ע"א) אין להקדוש ברוך הוא בעולמו אלא ד' אמות של הלכה, והענין כי בכל דבר שבעולם יש בו שלשה שמות אדנ"י הוי"ה אהיה כמו בית נקרא אדנ"י ומה שמהווה ממנו כגון שיש לו הנאה מבית מקושט וכיוצא נקרא הוי"ה ואור המקיף הבית להציל מכל הקליפה נקרא אהי"ה:

(**בן פורת יוסף בסופו דקכ"ז ע"א**).

פירוש יח

בענין ערובי חצרות בשבת, דפירש האר"י ז"ל **עירוב** הוא צירוף **ע"ב רי"ו** שהם חסד וגבורה, וידוע דחסד הוא בחינת אהבה, וגבורה בחינת יראה, ולעבודת השם יתברך צריך האדם לערוב שני המדות האלו, וכמו שהיה בבריאת עולם, כמו שדרשו רבותינו ז"ל (בראשית רבתי פ' י"ב) בראשית ברא אלהים בתחלה עלה במחשבה לברוא העולם במדת הדין, ראה שאין העולם מתקיים ושיתף מדת הרחמים והקדימו למדת הדין שנאמר ביום עשות ה' אלהים ארץ ושמים, ועל דרך שכתב בפרי עץ חיים בשם הרב גדליה בשם הרב ז"ל בתחלה היה בחינת יראה בספירות, על כן לא רצה העילה לרדת ממדריגתו להשפיע להעלות שלא תפגום קדושתו, וכן לא רצה העלול התחתון לעלות לעליון, שלא יתבטל ממציאותו, וזהו בחינת עלה במחשבה לברוא במדת הדין היינו במדת יראה, ואחר התיקון היה שנבראו במדת אהבה, שהעילה תרד ותשפיע, והעלות

יעלה ויקבל, וזהו שנאמר ביום עשות ה' אלהים [רמז אהבה ויראה] ארץ ושמים, ששיתף מדת הרחמים בחינת יראה, שלא יעלה העלול למעלה ממדריגתו, וכן שלא לרדת העליון למטה יותר מהראוי, והם על ידי שם מ"ב ושם ע"ב, שלא יעלה ולא ירד כל אחד חוץ מתחומו, כי אם עד תחום הראוי לו:

ועל כן קורה דמבוי שהוא למעלה מעשרים אמה ימעט (עירובין ד"ד ע"א) וכן למטה מעשרה טפחים הקורה (שם ד"ה ע"א) או לחיין שאמרו לא פחות מעשרה טפחים (עירובין די"ד ע"ב) וכן לפי הנ"ל שהעילה תרד והעלול יעלה. אמרינן פי תקרה יורד וסותם (עירובין ד"ח ע"ב) וגוד אסיק מחיצתא (שם ד"ד ע"ב):

וזהו ענין העירוב, שקודם שעירבו ונשתתפו צריך להיות בחינת יראה לחוד, דהיינו שלא להכניס מהמבוי לחצרות ומחצרות לבתים, שכיון שהחצרות והמבוא הם רשות לכל החברים, צריכין אנו לחשבו כרשות הרבים, וחלקו של כל יחיד לעצמו שהוא ביתו הוא בלבד רשות היחיד, על כן צריך להיות בחינת יראה, שלא להכניס מהמבוי והחצרות לבתים, דהוה ליה כמערב חול בקודש, ושלא להוציא מהבתים לחצרות ולמבוי, דהוי ליה כמוציא קודש לחול, דשמא יטעה ויוציא גם לרשות הרבים גמורה, אבל אם ערבו ונשתתפו, כלומר שכלנו מעורבים ואוכל אחד לכלנו, שכמו שאנחנו שוין במקום זה שנבחר לכלנו, כך כלנו שוים גם במקומות שאחז כל אחד לעצמו, וכלנו רשות אחד, ושוב על ידי מעשה זה לא יבואו לטעות ולדמות שמותר להוציא מרשות היחיד לרשות הרבים גמורה:

וגם ברמז עירוב הוא ע"ב רי"ו בחינת אהבה משותף לבחינת יראה, אזי מותר להכניס מהמבוי לחצרות ולבתים, ומהבתים לחצר ולמבוי, אבל עדיין צריך בחינות היראה שלא להוציא לחוץ מהמבוי לרשות הרבים גמורה:

(כתר שם טוב ח"ב די"ד ע"א).

פירוש יט

והיה כאשר ירים משה ידו וגבר ישראל. ענין תיבת יד"ו שהוא אותיות יו"ד מבואר לעיל בפ' לך אות זיי"ן ושם בהגה ל"ט ע"ש.

פירוש כ

ויהי ידיו אמונה וגו'. ותרגם אונקלוס והוה ידוהי פרישן בצלו וגו', שמעתי שהרב הצדיק ר"פ מקאריץ פעם אחת היה נבוך בענין עבודתו לה', והבין שנחוץ לו ליסע להבעל שם טוב, אך לא היה לו על הוצאת הדרך, ופתאום שמע שהבעש"ט בא לעירו, ורץ אליו בשמחה, והנה כל אנשי שלומו מקבלים שלום והוא אומר לפניהם תורה על פסוק ויהי

ידיו אמונה וגו', ואמר לפעמים יקרה לאדם שנבוך מעט בענין אמונת השם יתברך, התקנה לזה, שיבקש רחמים מהשם יתברך שיחזק אותו באמונה, כי ידוע שעמלק הרשע הקר את ישראל מאמונתם הגדולה שהיה להם בהשם יתברך, כמו שכתוב מקודם ויאמינו בה', ועתה אמרו היש ה' בקרבנו, וזהו אשר קרך בדרך. מלמד אותם משה רבינו עליו השלום לתקן את עצמם, על כן פירש התרגום על ויהי ידיו אמונה והוה ידוהי פרישן בצלו, וכאשר שמע הר"פ זאת נהפך תיכף לאיש אחר ונתחזק באמונת השם יתברך לגמרי כו':

(בסוף ספר ילקוט חדש).

פירוש כא

ויאמר ה' אל משה כתוב זאת זכרון בספר ושים באזני יהושע וגו'. שמעתי בשם רבינו הבעל שם טוב הקדוש זלה"ה, מה שצריכין לנסוע לצדיק הדור ולא די בספרי מוסר לבד, זה מפורש בתורה, ויאמר ה' אל משה כתוב זאת זכרון בספר ושים באזני יהושע, אף שאמר ה' אל משה לכתוב בספר, ולכאורה די בזה, ועם כל זה אמר לו ושים באזני יהושע, שידבר עמו פה אל פה, כי העיקר הוא מה ששומעין מצדיק הדור, כי משה היה צדיק הדור:

ואיתא במדרש (עיין מדרש רבה יתרו פרשה כ"ז) על פסוק ועתה ישראל שמע אל החקים כו' משל למלך שנתן לבנו שני כתרים ובאריכות הזמן נאבד ממנו כתר אחד כו', אמר לו המלך בני הוה זהיר מאד שתשמור הכתר שנשאר לך מאחר שכבר אבדת כתר אחד וכו', כן ישראל היה להם שני כתרים נעשה ונשמע ואחר חטא עשיית העגל אבדו כתר אחד שהוא נעשה, ולא נשאר כי אם נשמע, על כן מזהיר השם יתברך את ישראל ועתה ישראל שמע, רצה לומר שמור על כל פנים הכתר השני שנשאר לך, וזהו שמע דייקא, על כן כשלומד בספרים שזהו בחינת נעשה אין בזה כח כל כך לעורר אותו, כי כתר נעשה אבדו ישראל, אבל כששומעין מפי הצדיק הוא בחינת נשמע שזהו הכתר שנשאר להם, לכן מוכרח כל איש לנסוע לצדיק הדור ולהתקשר אליו:

(בהקדמה לס' מגדל דוד).

פירוש כב

כי יד על כס יה וגו'. ודרשו רבותינו ז"ל במדרש (תהלים פרשה ט') שאין השם שלם ואין הכסא שלם עד שימחה שמו של עמלק, שמעתי בשם הבעל שם טוב זכותו יגן עלינו פירוש הפסוק (תהילים כ':ו') ימלא ה' כל משאלותיך היינו שכל משאלותיך כללות כל התפלות וחפצם וכוונתם שימלא ה', כלומר שיתמלאו כל הוויות היינו במילויים

בהגיון ע"ב ס"ג וכו', וכשההויות הם מלאים, כל העולמות מלאים כל טוב וברכה, עד כאן דבריו וש"י:

(עטרת צבי על הזוה"ק שמוח ד"ט ע"א).

פירוש כג

בשם הבעל שם טוב זלל"ה, פירוש הפסוק ימלא ה' כל משאלותיך, דידוע בכל צרתם לו צר (ישעיהו ס"ג:ט') ועל דרך דכתיב (תהילים צ"א:ט"ו) עמו אנכי בצרה, ואיתא בתיקונים (תיקון ו') צווחין ככלבין ולית מאן דיתער בתיובתא לתברא בית אסורין דלהון, דעיקרה דתשובה צריך להיות למען כבודו יתברך שמו לתקן ולהסיר צערה מעוונותינו, וצריך האדם בכל בקשותיו, שיהיה כוונתו למען כבוד השכינה שיתמלא השם ברוך הוא, וזהו ימלא ה', פירוש שיתמלא ה', כל משאלותיך, זה יהיה כל בקשתך, וכשהאדם כל כוונתו רק למעלה, אזי גורם לה עלייה ונעשה ייחוד בתמניא אתוון:

(מבשר צדק פ' פקודי).

סליק פרשת בשלח בס"ד.

יתרו

פירוש א

ויבא אהרן וכל זקני ישראל לאכל לחם וגו'. בשם רבינו בעל שם טוב, שלא מצינו בכל התורה אצל משה רבינו עליו השלום שאכל. רק השלילה מצאנו (בפ' תשא) לחם לא אכל, ומצאנו ויבא אהרן וכל זקני ישראל לאכל לחם עם חותן משה וכו', רק שמשה אכל אכילה רוחניית כזו שאי אפשר לכתוב בתורה הקדושה שהוא בעולם הזה, שאכל, כי לא אכילה גשמיית שבעולם הזה, רק רוחניי מאוד מאוד:

(זרע קודש בסוף רמזי פסח).

פירוש ב

ויעמוד העם על משה מן הבוקר עד הערב. ודרשו רבותינו ז"ל (שבת ד"י ע"א) כל דיין שדן דין אמת לאמתו וכו', הובא ברש"י, שמעתי ממורי ביאור דברי התוספות בפ"א דשבת הדן דין אמת לאמתו לאפוקי דין מרומה וכו', כי שני מדות חסד וגבורה לוין זה מזה ונכללין זה בזה, וכאשר מתחברין זה לזה נעשה תפארת וכו', ועל ידי הדיינים שהם סוד ג' רישין וכו', לכך צריך שיהיו שונאי בצ"ע שהוא אותיות שניות מן האבות אברהם וכו', וכאשר מברר ומייחד במחשבה ונעשה אמת לאמתו, והנה למטה יש גם כן סיספיתא דדהבא (זוה"ק וארא דכ"ד ע"ב, ויקהל ר"ג ע"א, פקודי רל"ו ע"ב) וכספא,

שהם חוטפין וגוזלין זה מזה, ועל ידי הדין נתברר ודפח"ח:
(תוי"י בסופו דר"ט ע"א).

פירוש ג

שמעתי בפירוש מן אדוני אבי זקיני נשמתו עדן זללה"ה, כי אברהם יצחק ויעקב הם תלת דיינים, והסימן הוא כי אותיות שניות מן שמות האבות היא בצ"ע והוא רמז על הדיינים שצריכים להיות שונאי בצע וכו', וזהו שאמרו חכמינו ז"ל כל הדן דין אמת לאמתו נעשה שותף להקדוש ברוך הוא במעשה בראשית, כי אי אפשר להיות דיין אמת כי אם שיהיו ג' דיינים בחינת אברהם יצחק ויעקב כו':
(דגל מחנה אפרים בפ' וירא ובפ' תולדות ועוד).

פירוש ד

והודעת להם את הדרך ילכו בה וגו'. על דרך משל ששמעתי מאא"ז נ"ע זללה"ה לגזלנים שישבו ביער אחד, ושלחו משם איש אחד תמיד לפתות אחד שילך לשם כדי שיהרגוהו ויקחו ממונו, ומי שהוא חכם עיניו בראשו, ולא רוצה לילך לשם, וזהו גם כן את הדרך אשר ילכו בה, היינו הדרך הישר. ולא אחר פיתוי היצר הרע שמפתה להאביד את האדם, כמשל הנזכר:
(דגל מחנה אפרים פ' וישב)

פירוש ה

כתיב (תהלים כ"ז) הורני ה' דרכך וכו', הנה ידוע כי דרך נקרא כבושה, ואורח נקרא שאינה כבושה, ויכולים לפעמים לתעות מתוכה ולילך למקום סכנה, מה שאין כן בדרך כבושה שאין מקום לתעות מתוכה, כן באדם יש שני ענינים אלו, יש לאדם דרך כבושה בעבודת הבורא יתברך שמו, שילך תמיד בזה הדרך ובוודאי לא יתעה מתוכה, דהיינו אדם שפורש את עצמו מכל העניינים, ואינו עוסק רק בתורה יומם ולילה. ואינו מדבר רק דברים ההכרחיים ולא יותר, ויש דרך אחר שאינה כבושה ונקרא אורח, דהיינו אדם שמדבר לפעמים עם בני אדם, אך הדיבורים הם לשם שמים, דהיינו שמדבר אלו הדברים שיבא מהם איזה מוסר, או אהבת השם או יראת השם וכיוצא, או אדם שיודע להעלות דברים למעלה בקדושה כידוע מכמה בני אדם, נמצא שבוודאי מותר לדבר בדברים האלה, אך סכנה יש בדברים אלו, כי אולי יתעה מדרך הטוב ויתחיל לדבר דברים בטלים גם כן כדרך המון העם, ועל זה צריך האדם להתפלל, ולבקש מאתו יתברך שמו שיסייע אותו אם ירצה לילך בזה האורח, כי בלתי סיוע מאתו יתברך שמו, בקל יכול אדם לתעות באותו אורח הנ"ל, לכן צריך האדם לחגור מתניו בתפלה שלא יבא לידי מכשול עבירה

ח"ו, וזהו פירוש הפסוק הורני ה' דרכך ר"ל שתורני שאדע דרך הכבושה, ואז אהיה יכול לילך בעצמי, נחני באורח מישור, פירוש באורח שאוכל לתעות בה, בקשתי שתתן לי סיוע ועזר וסעד, שאלך במישור ולא בעקלתון, כי זולת העזר שלך ח"ו, אוכל לתעות בה כנ"ל:

וזהו רמז הפסוק (משלי ג') בכל דרכיך דעהו וכו' פירוש, בכל דרכיך הכבושים צריך האדם בעצמו לידע היטב איך ילך ויתנהג בהם, וזה יכול האדם לידע ולהתנהג, וזהו פירוש והוא יישר אורחותיך, דאפילו אותן הדרכים שאינם רק אורח, יישר לפניך, יהיה לך לסיוע ועזר שלא תתעה:

(צוואת הריב"ש די"ט ע"א, לקוטים יקרים די"ז ע"ב, רמזי תהלים בס"ס אור תורה דמ"ח ע"ב, ובכתר שם טוב דכ"ב ע"ג הובא בקיצור).

פירוש ו

ומשה עלה אל האלהים. בסוד הענין ומשה עלה אל האלהים שנשמתו היתה למעלה באצילות מבואר לקמן בפ' בהעלותך בהגה ד' ע"ש:

פירוש ז

ויתייצבו בתחתית ההר. ודרשו רבותינו ז"ל בגמרא (שבת דפ"ח ע"א) שכפה עליהם ההר כגיגית וכו', שמעתי מפי מורי זלה"ה ע"ה, לכך כפה הקדוש ברוך הוא על ישראל הר כגיגית ללמד שגם שאינו חושק לתורה ועבודת ה' מכל מקום אינו בן חורין ליבטל, רק יעשה בעל כרחו, וידמה כמי שכופין אותו לעשות בעל כרחו, והוא דרך טוב לאיש ישראלי לימי הקטנות, שלא יבטל התמיד מעסק לימודו ועבודת השם יתברך גם שאינו חושק, דמכל מקום עושה מעשה:

(בן פורת יוסף לפ' וישב פן ב' דס"ו ע"ד).

פירוש ח

שמעתי בשם מורי כי עשרת הדברות כולל כל התורה, כמו שביאר רבינו סעדיה גאון וכו', וכמו שנכללה כל התורה כולה בעשרת הדברות, כך נכלל כל התורה כולה בתיבה אחת וכו':

(בן פורת יוסף דכ"ג ע"ד).

פירוש ט

אנכי ה' אלהיך. ובגמרא (שבת דק"ה ע"א) אנכי אנא נפשאי כתבית יהבית, דהנה ידוע זאת התורה אדם (פ' חקת) כמו שיש באדם רמ"ח איברים ושס"ה גידים כן יש בתורה רמ"ח מצות עשה ושס"ה מצות לא תעשה), וכל מצוה שייך לאבר פרטי מהאדם, כדי

להחיות האבר ההוא ממקור המצוה ההיא, נמצא מכל התורה בכלל נובע חיות לכל האדם, וכמו שיש באדם חמשה בחינות נפש רוח נשמה חיה יחידה, כן יש בתורה הקדושה גופי התורה ורוחנייות התורה פרד"ס, רזין סתימין, וכמו שאמר אדוני אבי זקיני זלה"ה על אנכ"י [שהוא] ר"ת אנא נפשי כתבית יהבית, נפשי היינו התורה וכו':

(דגל מחנה אפרים פ' האזינו).

פירוש י

לא יהיה לך אלהים אחרים על פני. שמעתי ממורי אמר שאלת הפילוסוף אם לית אתר פנוי מיניה. אם אתה כופר בע"ז אם כן כופר אתה בחלק שהוא ממנו יתברך, וביאר כי יש באדם חצר הכבד בסוד והבדילה הפרכת לכם (בפ' תרומה), ודרך שם דוחה המותרות והצואה וכו':

(בן פורת יוסף בסופו דקכ"ו ע"ד).

פירוש יא

זכור את יום השבת לקדשו. כוונת המקוה מהבעל שם טוב זצלה"ה, לשמור שבת כהלכתו ובכל פרטיו, וסימנך (תהילים צ':ג') תשב אנוש עד דכא, תשב אותיות שבת, אנוש היינו אפילו עובד ע"ז כדור אנוש מוחלין לו:

(שבת דקי"ח ע"ב).

וצריך האדם להכין את עצמו לקבל בקדושה ובטהרה את יום השבת, על כן צריך שיטבול במקוה בכל ערב שבת קודש, וקודם לזה צריך לשבור לבו בקרבו ולקבל עליו עול מלכות שמים, ולעזוב פשעיו וכל חטאיו, ולמאוס עצמו מרוב פשעיו, ומעתה מוכן לעבוד את ה' באהבה **חסד** ויראה גבורה, בכדי שיוכל הקדוש ברוך הוא להתפאר בו במדת **תפארת** וזהו (ישעיהו מ"ט:ג') ישראל אשר בך אתפאר, וימסור עצמו על קדושת שמו הקדוש ועל ידי זה ינוצח הסיטרא אחרא **נצח** בבטחונו בהשם יתברך שישיב את נדחו, וצריך להודות לו **הוד** שניצול ממצולות ים ואז הוא נכלל בכלל צדיק יסוד עולם **יסוד** ועל ידי זה נתגדל ויוכר כבוד מלכותו **מלכות** שם שמים לעד ולדור דורים:

ויכנוס אחר זה למקוה. ויכוין בהיותו במקוה, כי שם **אדנ"י** ומלכות הוא סוד הדיבור, ושם **הוי"ה** הוא זעיר אנפין סוד הקול, ושם **אהי"ה** סוד המחשבה, ובמקוה, הגג של המקוה נגד שם **אהיה** וד' רוחות של המקוה נגד ד' אותיות **הוי"ה** ברוך הוא. וקרקע המקוה נגד שם **אדני** וג' שמות אלו בגימטריא **יב**"ק, הוא ר"ת **י**חוד **ב**רכה קדושה, ויכוין לבו לבקש מאת הקדוש ברוך הוא שיכנוס לקבל הקדושה והטהרה למחשבתו ולקולו ולדיבורו:

ואם יכוון כוונות הנ"ל, אף אם שבע יפול הצדיק ארצה, יקום, אף אם ירד שבע מעלות אחורנית, ירפאהו ה', ויכרות עמו ברית חדשה אשר לא תופר, ואז יאיר על נשמתו קומה הרוחניית, **קומה** אותיות **מקוה**, ויאמר פסוק (ירמיהו י"ד:ח' וי"ז) מקוה ישראל ה' מושיעו בעת צרה, ויכוין הר"ת **מי ים**, עד כאן מצאתי:

(ס' קדושת לוי על מס' אבות בסופו).

פירוש יב

כוונת המקוה. מהקדוש איש אלהי ר' ישראל בעל שם טוב זללה"ה, **אלף א הה ג יוד ל הה א אלד**. ופירוש הדבר שמעתי מהחסיד המפורסם מוהר"ר דוב בער מ"מ דק"ק מעזריטש, כי שם **אהי"ה** דההי"ן [שהוא אל"ף ה"ה יו"ד ה"ה] הוא השם של המקוה, ומקוה הוא בינה, ושם **אגלא** הוא השראת הדינין, כל הגבורות ממנו באו, ובינה מינה מתערין דינין, (זוהר אחרי דס"ה ע"א) וכשמביאין את הדין לעולם המחשבה נמתק בשרשו, כי נקרא עלמא דחירות אפילו עבד הבא שם נעשה בן חורין, כידוע, וממילא כשמביאין את השם **אגלא** לשם **אהיה** דההי"ן נמתק הדין בשרשו, ומשם **אגלא** נעשה שם **אלד**, נעשה ממנו הולדה ומהגבורה נעשה חסד, לכך יכוין את השם **אלד**, כי אלופ"ו של עולם נמשך על ידי הלמ"ד שהוא ג' אבות כל אחד כלול מעשר, ונמשך לדל"ת, פירוש למדרגות תחתונות, והבן:

(ספר קטן, ובהוספות מוהרצ"א לס' סמו"ט אות מ"ו).

פירוש יג

להבין כללות כוונות המקוה, הנה בתיקון ליל שבועות להאר"י ז"ל נזכר כללות הכוונה בשילוב שם אהיה פשוט בלתי מילוי ע"ש אבל בכוונת המקוה שנדפס בשם הבעל שם טוב ז"ל נדפס שם אהיה עם המילוי שלו והוא זה **אלף א הה ל יוד הה ד** נמצא שם **אלד** הוא בשילוב מילוי דאהי"ה על דרך הזה האל"ף דאל"ד ממילוי דאל"ף, ומילוי דה"ה ל', ומילוי דה"ה אחרונה הדלי"ת וכו' וזהו אמיתת ענין כוונתו על דרך הפשט, ולהבין אותו שם דאל"ד מהו, ולמה בשילוב דמילוי דשם אהי"ה דווקא כו' [והאריך מאד בזה בדברים עמוקים עומדים ברומו של עולם ומפני האריכות והעמקות אין כאן מקומו להעתיקו, והקורא ידרשנו במקומו, ובסיום דבריו הקדושים כתב וז"ל] ולא די במעשה הטבילה עצמה בלתי כוונה בביטול רוחני, דהיינו במסירת נפש, וזהו הטעם דטבילת המקוה בכלל, ואותיות ביטו"ל כאותיות טביל"ה, אלא שנתחלף הוא"ו בה"א בלבד:

(סידור אדומו"ר מוהרש"ז בכוונת המקוה מהבעש"ט ז"ל ע"ש).

פירוש יד

אמר הבעל שם טוב שמה שזכה לכל המדרגות שלו הכל היא בעבור שהתמיד בטהרת המקוה תמיד, ובאמת זה ענין גדול מאוד כי המקוה מטהר את הגוף והנפש, אבל צריך לעשות הכל בכוונה ולא ח"ו כמצוות אנשים מלומדה, שאז ח"ו אינו נחשב לכלום, רק צריך להתיישב את עצמו ולכוון דעתו מקודם, ואעתיק לך כוונת המקוה מהבעל שם טוב ז"ל מה שהעתקתי מסידור הוותיק מו"ה משה נ"י, וז"ל שם:

כוונת המקוה מהבעש"ט זלה"ה. מקודם יכוון סוד הנזכר בגמרא (ברישׁ מסכת מקוואות פ"א משנה א') שׁש מעלות במקוה ועל פי **סוד** הוא כזה, **יהו** חסד, **יוה** נצח, **הוי** גבורה, **היו** הוד, **ויה** תפארת, **והי** יסוד, והם השמות הכתובים בכוונת הלולב כמו שכתב האר"י ז"ל טעמם ונימוקם שם בכוונת הלולב, והמים שבמקוה הם ט' יודין דע"ב ס"ג מ"ה ב"ן גימטריא מים, וכולם נמשכין משם ע"ב שהוא הראשון שהוא חס"ד גימטריא ע"ב והוא בחינת מים, לכן הם מ' סאה נגד ד' יודין דע"ב, גם **מקו"ה** גימטריא קנ"א כמנין אהי"ה במילוי ההי"ן [כזה **אלף הה יוד הה**] שהוא בסוד הבינה, שהוא בית קיבול לקס"א קמ"ג: והנה בנין הגוף הוא על ידי שם קנ"א כמבואר בכתבי האר"י ז"ל בכוונת ליל הושענא רבה, והגוף הנגוף הוא כלי חרס ואין לו טהרה במקוה כי כלי חרס שבירתן היא טהרתן (כלים פ"ב משנה א'), והענין הוא, קודם כניסתו למקוה צריך לשבור לבו בקרבו, ומקבל עליו עול מלכות שמים לעזוב פשעיו, ומעתה מוכן לעבוד באהבה **חסד** ויראה **גבורה** בכדי שיוכל השם יתברך להתפאר בו תפארת כמו שאמר הכתוב (ישעיהו מ"ט:ג') ישראל אשר בך אתפאר, וימסור את עצמו על קדושתו, ועל ידי זה ינוצח הסיטרא אחרא נצח בבטחונו בהשם יתברך שישיב את נדחו, וצריך להודות לו **הוד** שניצול ממצולות ים, ואז הוא נכלל בכלל צדיק **יסוד** עולם, ואז על ידו יתגדל ויוכר מלכות כבוד מלכותו יתברך שמו וישתבח לעולם ועד:

ועוד יכוין בהיותו במקוה כי שם **אדני** מלכות הוא סוד הדיבור, ושם **הוי"ה** זעיר אנפין הוא סוד הקול, ושם **אהיה** סוד המחשבה, ובמקוה הגג של המקוה נגד שם **אהיה**, והד' רוחות של המקוה נגד ד' אותיות **הוי"ה**, וקרקעית המקוה נגד שם **אדני**. והשלשה שמות הנ"ל הם גימטריא **יב"ק** הוא סוד יחוד ברכה קדושה, ויכוין שנכנס לבקש מהשם יתברך טהרה וקדושה למחשבתו ולקולו ולדיבורו, ואז על ידי כוונות הנ"ל אף אם שבע יפול צדיק וקם (משלי כ"ד:ט"ז), היינו אף אם ירד שבע מעלות אחורנית, ירפאהו השם יתברך, ויכרות עמו ברית חדשה אשר לא תופר, ואז יאיר על נשמתו קומה הרוחניות **קומה** אותיות **מקוה**. סא"ה גימטריא אדנ"י ס"ה, ואות **א** שבסא"ה הוא סוד חכמה, שהוא

יוד ראשונה דשם הוי"ה, ויו"ד במילואו כזה יו"ד מרמז הו' לו' קבין שבסאה, רצה לומר, לשש מעלות שבמקוה כנ"ל, ששורש מילויים של ע"ב ס"ג מ"ה ב"ן גימטריא ק"ב, ו' פעמים קב גימטריא ברית, לתקן הפגם של ברית קודש, והד' של מילוי יוד רמז לד' לוגין, **יהו** במילוי אלפין [כזה **יוד הא ואו**] בגימטריא לוג, ועל ידי זה יזכה לעבודת השם יתברך. ויאמר פסוק זה עם הכוונה (ירמיהו י"ד:ח' ושם י"ז) **מקוה ישראל ה'** מושיע **בעת צרה**, ויכוין ר"ת מקוה ישראל הוא מי ור"ת יהוה מושיע הוא ר"ת **ים** שהוא סוד השכינה, שממנה מתגלים הדינים בעולם הזה, ומיתוק הדינים הוא על ידי שמעלה אותם לשרשם, שהוא יסוד הבינה שממנה מתערין הדינים, שבה שם **אלף הה יוד הה** כנ"ל שהוא בגימטריא **מקוה**, ושם נמתקין בסוד הלידה על ידי המים שבמקוה דהיינו ט' יודין דע"ב ס"ג מ"ה ב"ן שעולים בגימטריא **צ'** כמנין מים, ועל ידי ד' יודין דע"ב שהם מ' סאה, כי גילוי הגבורות הוא סוד שם **אנלא**, ר"ל שמתגלים החמשה גבורות שהם שורש של כל הגבורות ומתגלים בשכינה תתאה סוד **אדני**, אמנם כשמתעלים הגבורות לשרשם שהוא סוד **מי** שנקרא בינה, ונמתקים שם בסוד הלידה חדשה נרמז שם הנ"ל שמספרו **אלד**, לכן יכוון כששוחה ראשו לתוך המים לטבול בשם **אהיה אלד** משולב כזה **א א ה ל י ד ה**:

ועוד יכוין ויצייר אלו הד' שמות בהיותו בתוך המקוה כזה **אלד אהיה הויה אדני**, ויכוין באות **א** משם **אלד** רומז לכתר עליון שהוא **אלף** אותיות **פלא**, ואות **ל** רומז לג' קוין. קו ימין חח"נ [**חכמה חסד נצח**], קו שמאל בינה [**בינה גבורה הוד**], קו אמצעי דת"י [**דעת תפארת יסוד**], ואות **ד** רומזת למלכות [**מלכות**] סוד **אדני**, עד כאן העתקתי אות באות מדברי אלקים חיים של הבעש"ט זללה"ה:

(לקוטים יקרים דכ"ז רדכ"ח. ובראש לקוטי אמרים, וכתר שם טוב).

פירוש טו

קבלה מקודש הקדשים ורוח אפינו הבעל שם טוב זצ"ל כי כשצריך למקוה וטובל את עצמו פעם אחת, לא יזיק לו בשום אופן:

(משמרת שלום בדיני השכמת הבוקר סי' ב').

פירוש טז

שמעתי בשם אדוני אבי זקיני זללה"ה שפעם אחת הלך למקוה בין אינם יהודים, ובחזירתו מן המקוה ירא שלא יגע בו איזה גוי ושמע שני גוים מדברים זה עם זה, ואמר אחד לחבירו שמור עצמך שלא תגע ביהודי טמא הזה חלילה:

(דגל מחנה אפרים פ' בלק ד"ה כי מראש צורים).

פירוש יז

שמעתי בשם הבעל שם טוב ז"ל שהיה אומר תהלים בהיותו במקוה:

(בית אהרן בליקוטים בשם בנו מהר"א ז"ל).

פירוש יח

עוד שמעתי בשם הבעש"ט ז"ל פירוש הפסוק (חבקוק ג':י"ב) בזעם תצעד ארץ, **זעם** ר"ת זביחה עירובין מקוואות שעל ידי דברים אלו תצעד ותתייסד הארץ:

(בית אהרן בליקוטים בשם בנו מהר"א ז"ל).

פירוש יט

שמעתי שתלמידי הריב"ש ז"ל היו יושבים ביחד ומתווכחים איזהו הדבר העיקרי שראש ומנהיג הדור צריך להשגיח עליו, יש מהם אמרו שהעיקר הוא להשגיח על הזביחה שיהיה השו"ב ירא שמים, וכן בכל שאר ענינים השייכים לזה, כי ח"ו מאכלות אסורים מטמטמים את הלב, ויש אמרו עירובין הוא העיקר כי הלכות שבת כהררים התלויים בשערה (חגיגה י' ע"א) והאיסור חמור מאוד, ויש אמרו מקוה היא העיקר להשגיח שהמקוה תהיה כשרה בלי שום חשש, כי אם יסוד בנין האדם הוא ח"ו בלי כשרות קשה לו מאוד להתגבר על הרע ר"ל, ואחר זה אמר להם מרן הריב"ש ז"ל בזה הלשון, תיתי לי כי בעת הזאת פלפלו גם כן במתיבתא דרקיע איזה מהם עיקר ואמרו כמר וכמר, והסימן הוא במקרא (חבקוק ג') בזעם תצעד ארץ ר"ת זביחה עירובין מקוה, כל אלה הם יסוד הארץ:

(ברכת אברהם פ' ואתחנן).

פירוש כ

כדי לזכות את הרבים הצגתי סדר נטילת ידים העולה במקום מקוה, מהרב המגיד רבה דעמיה מדברנא דאומתיה אור צח ומצוחצח קדוש ה' מוהר"ר מרדכי מ"מ דק"ק טשרנבל זלה"ה, אשר מים חיים אלה ממקום קדוש יהלכו מהבעש"ט זללה"ה זכותם וזכות הרבים יעמוד לנו עד עולם: **מי שאין לו מקוה או אנוס ואינו יכול לטבול במקוה ירחוץ ידיו ויאמר זה קודם הרחיצה מהאר"י ז"ל**. לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה וכו' בשם כל ישראל, ארחץ בנקיון כפי ואסובבה את מזבחך ה' (תהילים כ"ו:ו'), ויהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו שתהא רחיצת ידי אלה נחשבת לי כאילו טבלתי במקוה טהורה של ארבעים סאה, ואהיה זוכה למשוך מים מן הלובן העליון החתום ביו"ד רבתי של ועתה יגדל נא כח אדני (וחוץ עזא ועזאל בני אגרת ולילית):

יהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי שבכח סגולת זאת הרחיצה יתהפך מדת הדין והגבורה העולה **רי"ו** כמספר **נקיו"ן** עלי למדת **רחמי"ם** העולה **רח"ץ** ועם הכולל **ארחץ**, ארחץ בנקיון כפי ואסובבה את מזבחך ה':

ויהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו שבכח סגולת רחיצה זו, יהיו נמתקין ברחמים, הדינים הרמוזים בפסוק ויקרא אלהים ליבשה ארץ, ויאיר שם **אהיה** עלי במילוי ההי"ן **אלף הה יוד הה** כמנין **מקוה** ויעלה לפניך כאילו טבלתי במקוה טהורה של ארבעים סאה:

ובכן יהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי שכשם שאני מטהר את עצמי למטה כן תטהר נשמתי למעלה בנהר דינור ובשם **ביה ה'** צור עולמים. ויהי נועם ה' אלהינו עלינו וכו':

ואחר כך ירחוץ, ויכוין באותיות שם ע"ב **יוד הי ויו ה"י כל אות ואות על שני ידיו, ותחלה יערה מים על יד ימין ויכוין באות י' פשוטה, ויערה על יד שמאל ויכוין גם כן כך, ואחר כך חוזר ומערה על יד ימין ויכוין באות ו המילוי, ואחר כך על יד שמאל כך, ואחר כך חוזר על יד ימין ויכוין באות ד המילוי, ואחר כך על יד שמאל כך, וכן על דרך זה כל שאר האותיות, ה פשוטה י המילוי וכן כולם, ונמצא מערה על כל יד עשר פעמים** [בסירוגין], **ואחר כך יערה על יד ימין עשר פעמים רצופים ויכוין עשר אותיות הנ"ל אות אחת בכל פעם, י פשוטה בפעם ראשון ו המילוי בפעם שני וכן שאר האותיות, ועל דרך זה יערה על יד שמאל גם כן עשרה פעמים רצופים, ויכוין גם כן כך, ואחר כך יאמר: והיה הנשאר בציון והנותר בירושלים קדוש יאמר לו כל הכתוב לחיים בירושלים אם רחץ אדני את צאת בנות ציון ואת דמי ירושלים ידיח מקרבה ברוח משפט וברוח בער.** (**ישעיהו ד':ד'**). **ואחר כך יאמר זה** (יומא דפ"ה ע"ב) **אמר רבי עקיבא אשריכם ישראל לפני מי אתם מטהרין ומי מטהר אתכם אביכם שבשמים שנאמר** (יחזקאל ל"ו:כ"ה) **וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם מכל טומאותיכם ומכל גלוליכם אטהר אתכם, ואומר** (ירמיה י"ז) **מקוה ישראל ה' מה מקוה מטהר את הטמאים אף הקדוש ברוך הוא מטהר את ישראל:**

(עד כאן נדפס מכתב קודש בראש ס' חסד לאברהם). כך צוה הרב מטשרנוביל זצל"ה שיאמר אחר יהי רצון שנכתב לעיל זו המימרא מגמרא ברכות דט"ו ע"א עם פירוש רש"י ז"ל, אמר רבי חייא בר אבא אמר ר' יוחנן כל הנפנה ונוטל ידיו ומניח תפלין וקורא קריאת שמע ומתפלל, מעלה עליו הכתוב כאילו בנה מזבח והקריב עליו קרבן, דכתיב (תהילים כ"ו:ו') ארחץ בנקיון כפי, אמר ליה רבא לא סבר לה מר כאילו טבל, דכתיב ארחץ בנקיון ולא כתיב ארחיץ כפי, ופירש רש"י, דכתיב

ארחץ בנקיון משמע ארחץ כל הגוף ולא כתיב ארחיץ כפי, לדרשא אתי, לומר שמעלה עליו שכר רחיצת כפים כאילו טבל כל גופו עכ"ל: (כן הוסיף בס' קטן הנהגות ישרות, והעתקנו כך הכל ביחד בס' מנורת זהב פ' מצורע).

פירוש כא

בערב שבת בתפילת מנחה וקבלת שבת מעלין כל אותן הדיבורים והמצוות של כל השבוע, שאז הוא עליית העולמות:

(כתר שם טוב ת"ב ד"ד ע"ב, לקוטי אמרם ד"ד ע"ב).

פירוש כב

מספרים בשבחי הבעש"ט ז"ל, שהתפלל כמה תפלות והתענה כמה תעניתים שיוכל להשיב לשואלו דבר בעת עליית נשמתו בערב שבת בין השמשות, בקבלת שבת דווקא, ולא שהיה כוונתו שיהיה יכול להשיב לשואלו דווקא, אלא הענין הוא דבשעת קבלת שבת אז עליית כל העולמות עד רום המעלות, והיה נשמתו עולה במעלה ומדרגה גבוהה מאוד (כמו בחינת יוסף ומשיח בחינת צדיק יסוד עולם שבכל דור כידוע) ולא היה יכול להשפיל את עצמו כלל למטה, להשיב לשואלו, וכי האי גוונא, שזהו ענין התיקון ובירור, בדברים בטלים לגמרי שנשאר למטה דווקא בעת עליית הפנימיות. ולזה התפלל כמה תפלות שיוכל לתקן גם מה שנשאר למטה בבחינת מותרות דריק ובטלה, כמדריגת יוסף שיש בכחו להשפיל את עצמו כל כך למטה בצירופי הדברים בטלים וריקנים לבררם גם כן, כי כל הגבוה יותר יכול להשפיל את עצמו למטה יותר, וזהו שהיה יכול להשיב לשואלו דבר בדברים בטלים, אחר שעשה כמה יחודים בתפלה ותענית על דבר זה, שלא היה בכחו תחלה לירד למטה כל כך, לפי שלא היה ברוממות המדרגה כל כך:

(תורת חיים סו"פ ויחי דק"ח ע"ב).

פירוש כג

ירגיש בשבת תוספות נפש ואחר כך תוספות רוח ואחר כך תוספות הנשמה, שירגיש בכל פעם שהולך גבוה יותר בעולמות עליונים:

(כתר שם טוב ד"כ ע"ד, לקוטים יקרים דט"ו ע"א).

פירוש כד

הבעל שם טוב זלה"ה, נשמתו בגנזי מרומים, יסד לומר בכל ערב שבת מזמור ק"ז, כי מחמת שצריך לזכך עצמו יותר ויותר בעת ההיא, ושם נזכרו ד' שצריכים להודות, והא' תעו במדבר, היא לשון דיבור, שכשבא להתפלל הוא תועה בהדיבור, ואינו יכול להביא מדותיו כולן בהדיבור, כי צריך לבוא עם כל המדות בהדיבור, ולשום כל חיותו בהדיבור.

שלא ישאר שום מדה לחוץ, ולפעמים אינו יכול לעשות כן מחמת שהיה מקושר כל ימי השבוע בעסקיו, וזהו תעו במדבר וגו' עיר מושב וגו' הוא לשון התעוררות, התקנה היא ויצעקו כו' צעקה היא בלא דיבור, לה' שירחם עליו לעזרהו, והבא ליטהר כו' (יומא דל"ח ע"ב) ומחמת שבא למדת רחמנות וכל עיקרו הוא לעבודתו יתברך, אזי נפרדין ממנו החשכות, כי אין קטרוג, מאחר שבא למדת רחמנות ולמדת **אין** כי לא לעצמו הוא מבקש רק להשם יתברך, כל אוכל תתעב נפשם, הוא שלפעמים אינו טועם טעם ותענוג מעבודתו, כחולה שאוכל ואינו טועם טעם, אזי גם כן התקנה ויצעקו וגו', וכן יושבי חושך שהוא בחשכות השכל, יורדי הים וגו' קאי על אותן שהם במדריגה, שהולכים בעולמות עליונים בתפלתם ולפעמים באה ח"ו פנייה או שום ניצוץ גבהות, אז יעלו שמים ירדו תהומות ח"ו, אזי ויצעקו וגו':

(מאור עינים פ' בשלח).

פירוש כה

תלמידי הבעל שם טוב תקנו משמו של הבעל שם טוב נ"ע לומר בערב שבת קודם תפלת מנחה מזמור ק"ז:

(עטרת צבי על זוה"ק תרומה דקס"ח ע"ב ע"ש הטעם).

פירוש כו

פירוש על הודו. (תהלים ק"ז) שתיקן החסיד המקובל מופת הדור גדול בישראל מו"ה **ישראל בעל שם טוב** זצוק"ל מק"ק מעזיבוז, על העלאת הניצוצין שנפלו בקליפה כל ימי השבוע:

הודו לה' כי טוב וגו'. פירוש, שכבר נודע שאין לך שום דבר בעולם שלא יהיו בו ניצוצות קדושות רק שהם מתלבשים שם בסוד הגילגול, והן עצמן סוד של זיי"ן מלכים דמיתו, שהם צריכים תיקון על ידי מעשה התחתונים, ובערב שבת הם עולים מהתלבשות הקליפות, לגדר הקדושה. עד שבת העליון שהוא הבינה, כנודע שיש ג' שבתות **מלכות ת"ת בינה**, וזהו שאנו אומרים לניצוצות אלו, שבחו והודו להקדוש ברוך הוא שעושה לכם טובה כל כך, מכח עת רצון שיש בשבת, שהם חוזרים לאיתנם הראשון ר"ל לקדושה, שבשבת אית נייחא לכלהו. ובינה ותפארת אתיין לחקל תפוחין שהוא סוד ליל שבת, וזהו סוד **הודו** בגימטריא **אהי"ה** וכל אהי"ה הוא בכתר, וזהו סוד שאנו אומרים בשבת כתר יתנו לך וכו', **לה'**, רומז בבינה שהוא מגדל הפורח באויר, **כי טוב** קאי על יסוד שנקרא טו"ב, שהוא מושך הטיפה למלכות שנקרא **עולם** מתפארת בעלה, וזהו סוד **כי לעולם חסדו** ר"ל **חסד ו'** חסד בגימטריא ע"ב שהוא הטיפה שיורדת דרך מעבר ו'

שהוא תפארת והבן: **יאמרו גאולי ה' אשר גאלם מיד צר**. ר"ל אלו הנשמות המגולגלים כנזכר לעיל, שהיו כל ששת ימי המעשה בגלות כנ"ל, בסוד מיתה, ולית מיתה אלא גלותא, בספירות דקליפות, והשתא בא להם גאולה, וזהו סוד אשר גאלם מיד צר, שהוא הקליפה שנקרא יד צר בסוד מפני היד שנשתלחה במקדשך, עיין בכוונות, והשתא בא להם גאולה משם, וזהו אשר **גאלם**, גאלם בגימטריא ע"ד בסוד (ישעיהו כ"ו:ג'-ד') בטחו בה' עדי עד, **ע"ד** בגימטריא **גאלם**, שהוא שם **אם גל**, והוא מעלה מן הקליפות שנקרא יד צר גימטריא **ש"ד** שאין בה יו"ד, והבן: וזהו סוד **ומארצות קבצם ממזרח וממערב וגו'**. ר"ל השתא בערב שבת בא להם גאולה וקיבוץ מארבע כנפות הארץ, מכח ד' שמות, ע"ב ס"ג מ"ה ב"ן, שסודם ממש ד' כנפות הארץ, ע"ב, מזרח שהוא אבא, ב"ן מערב שהוא ברתא בסוד (משלי ג':י"ט) ה' בחכמה יסד ארץ, ס"ג צפון שהוא בינה אימא, מ"ה דרום שהוא תפארת, בסוד (משלי שם) כונן שמים בתבונה, והבן, וזהו סוד **קבצ"ם** שהוא גימטריא ע"ב ס"ג מ"ה ב"ן, שהם ד' רוחות מזרח מערב צפון דרום, ובשבת יש להם גאולה והבן: **תעו במדבר בישימון דרך עיר מושב לא מצאו**. קאי על הניצוצות, שכל השבוע הם תעו מדרך הטוב שהוא הקדושה והם הולכים בדרך מדבר ושממה, בקליפות, ורמז **במדב"ר** בגימטריא **אברה"ם** שהוא בחינת חס"ד, נגד יום א' בשבוע, וכשבא יום א' בשבוע תיכף יש כח בקליפה לשלוט, והם בסוד כף הקלע, וכשבא שבת בא מנוחה לנדחי ישראל שהם הניצוצות, שנקראו נדחו ישראל שהם סוד טיפת ז"ל, נדחי גימטריא ע"ב והבן, מה שאין כן כל השבוע, עיר מושב לא מצאו, רק הם בסוד עלמא דחרובה, והבן, ובשבת עולים למקום מיושב וק"ל: **רעבים גם צמאים נפשם בהם תתעטף**. פירש בכאן סוד גדול ונורא, והוא, למה ברא הקדוש ברוך הוא עניני מאכל ומשתה שאדם תאב להם לאכול ולשתות, והטעם שהם ממש ניצוצי אדם הראשון שהם מתלבשים בדומם ובצומח ובחי ובמדבר, ויש להם חשק לדבק בקדושה, והן מעוררין מיין נוקבין, בסוד (זוה"ק פינחס דרמ"ז ע"ב) אין טיפה יורדת מלמעלה שאין טפיים עולים כנגדה מלמטה, וכל אכילה ושתיה שאדם אוכל ושותה הוא ממש חלק ניצוצות שלו, שהוא צריך לתקן, וזהו שאמר הכתוב רעבים גם צמאים, כשאדם רעב וצמא להם, למה זה, וזהו שאמר נפשם בהם תתעטף, בסוד גלות, בלבושים זרים, (בפ' וישב) ויחשבה לזונה כי כסתה פניה, ובאמת היא צדקה, והבן, וכל הדברים שהם משמשים לאדם הם ממש סוד הבנים שלו שהולכים בשביה והבן:

ויצעקו אל ה' בצר להם ממצוקותיהם יצילם. ר"ל אלו ניצוצות צעקו לה', מכח שיש להם צער ופחד גדול בקליפה. וכשבא שבת קודש. נתהפך להם האבל ליום טוב. ואפלה

לאור גדול. מצרה ממש שהוא דין. נעשה שמחה שהוא רחמים. שזהו ממש היפוך הדין לרחמים. והבן. וזה שאמר ממצוקותיהם ממש נעשה הצלה. וזהו **יצילם**. וזהו סוד (ירמיהו ל':ז') ועת צרה היא ליעקב וממנה יושע ממנו ממש נעשה ישועה. וזהו סוד (יומא דפ"ו ע"ב) זדונות נעשו לו כזכיות:

וידריכם בדרך ישרה ללכת אל עיר מושב. פירוש, שהצדיקים מכח תפלתם ידריכום להניצוצות הקדושות האלו, שהיו כל השבוע בחולשה גדולה. ובצרה גדולה. ואין להם כח לילך בעצמם. רק צריך להוליך אותן. וזהו שאמר ללכת אל עיר מושב. שרומז לבינה שנקרא עיר מושב בסוד שאמרו חכמינו ז"ל (בפסחים ד"ג ע"א) ובאשה קראו מושב. והבן. מה שאין כן כל השבוע לא היה להם מושב כנ"ל. עיר מושב לא מצאו:

יודו לה' חסדו וגו'. ר"ל אנו אומרים לניצוצות אלו שישבחו לה'. על החסד שעשה עמהם. שהם ממש בני אדם יושבי חושך וצלמות. שאדם הראשון היה מוליד ק"ל שנה רוחין ושדין. ואנו צריכים לתקנן. ולהכין אותם. ולהעלותם למעלה. מעולם לעולם עד אין סוף ברוך הוא. כנודע מעליות שבת. שאנו ממשיכין בתפלת מנחה מהמאציל לאצילות ומאצילות לבריאה ומבריאה ליצירה. ומיצירה לעשייה. ואחר כך אנו מעלים עשייה ליצירה ויצירה לבריאה ובריאה לאצילות ואצילות להמאציל. ורמז יודו לה' חסדו **יודו** בגימטריא **הוי"ה** נגד אצילות שעולה להמאציל. וע"ב שהוא חכמה מעלה לס"ג שהוא בינה:

וזהו סוד שמונה פסוקים שיש מהודו עד כאן נגד שמונה ספירות **בינה חסד גבורה תפארת נצח הוד יסוד מלכות** והבן. ואמר כאן פעם א' **יודו** נגד שם ראשון ע"ב. ותיבת **הודו** בגימטריא **אהיה** כנגד בינה שהוא שם אהיה. ופסוק ב' **יאמרו** נגד חסד. **ומארצות** נגד גבורה. **תעו במדבר** נגד תפארת. **רעבים** נגד נצח. שאין שם יניקה לקליפה והוא רעב. בסוד (שמואל א' ט"ו) נצח ישראל לא ישקר. ושקר אין לו רגלים (עי' שבת דק"ד ע"א) אלא רגל אחד. **ויצעקו** נגד הוד שהוא תמורת **דוה** ושם עיקר הצעקה. **וידריכם** נגד יסוד שהוא מוליך הטפה למלכות. **יודו** נגד מלכות. והבן:

כ'י ה'שביע נ'פש שוקקה ונפש רעבה מלא טוב. פירוש, עכשיו השביע הקדוש ברוך הוא למלכות שנקראת נפש שרגליה יורדת מות כל השבוע ללקוט שם הניצוצות. והיא עם הניצוצות היו רעבים כל השבוע. והשתא יורדת בחינת חסד שהוא סוד כהן הנרמז בר"ת של פסוק זה. ועל ידי זה נסתלקים ונכרתים הקליפות שהם סוד מלשינים על בני אדם הראשון, בסוד ולמלשינים אל תהי תקוה. ת"ק ו"ה. כנודע מכוונות האר"י ז"ל. ומלה זו רומז על ת"ק אברים של זכר ונקבה. רמ"ח ורנ"ב בגימטריא ת"ק. הכוונה לזכר

רמ"ח ורנ"ב לנקבה שהם בגימטריא ת"ק. שהם בעצמם **וה**. וזהו רמז **שוקק"ה** בגימטריא **תקו"ה**. ונפש שהוא מלכות רעבה. ר"ל הארה של זר"ע קודש שירדה בה [**זרע** בגימטריא **רעבה**] מן יסוד שנקרא טוב. וזהו שאמר מלא טוב והבן. והשתא בליל שבת שהוא עיקר כנודע בסוד וינוחו בה ובסוד אתה קידשת. ונאסר היא לחיצונים: **יושבי חושך וצלמות אסירי עני וברזל**. קאי הכל על ניצוצות שהיא מלקטת כל ימי השבוע. וכל זה. **כי המרו אמרי אל ועצת עליון נאצו ויכנע בעמל לבם כשלו ואין עוזר**. קאי על אדם וחוה. שהקדוש ברוך הוא צוה להם שלא יאכלו מעץ הדעת טוב ורע. ובסוד נדב ואביהו (בפ' שמיני) אשר **לא** ציוה אותם. ר"ל הציווי היה במלת לא. וזהו סוד כי המרו אמרי א"ל הוא אותיות ל"א. ועצת עליון נאצו. שגרמו חורבן העולמות כנודע. ובשביל זה הכניע ה' את לבם. וזהו ויכנע בעמל לבם שהוא מלכות. ונכשלו בצרה בקליפה. ואין להם עוזר כל ימי השבוע. והבן: **ויזעקו אל ה'**. ר"ל מכח התשובה וחרטה שיש להם. כי הרשעים מלאים חרטות. וה' הצילם ויושיעם מהיסורין שיש להם. שהוא סוד מאיו"ב נעשה אוי"ב. ר"ל מקדושה נתהוו הם שהם סוד הקליפות. ובשבת הם ניתקנים. וברמז ר"ת **איו"ב**. ר"ל **ויזעקו** הוא "**ו**' "**אל** הוא "**א**. הו"יה הוא "**י**. "**בצר** הוא "**ב** הוא אותיות איו"ב והבן: **יוציאם מחושך וצלמות ומוסרותיהם ינתק**. שהם חבלים דקליפה ינתק כנ"ל. והבן: וכאן אמר זיי"ן פסוקים נגד חג"ת נהי"ם. **כי השביע** וגו' נגד חסד.

יושבי חושך וגו' נגד גבורה. **כי המרו וגו'** נגד תפארת. שזה חטא אדם הראשון שכפר בתפארת. ויכנע בעמל לבם וגו' כנגד נצח. ששם הקליפות נכנעים שאין להם יניקה שם כנ"ל. **ויזעקו** כנגד הוד. ששם עיקר יניקה שלהם כנ"ל. **יוציאם** כנגד יסוד. **יודו לה' חסדו** נגד מלכות ונזכר פעם שנית מלת **יודו** שהוא בגימטריא הוי"ה דס"ג והבן:

כי שבר דלתות נחשת וגו'. ר"ל יסוד דנוקבא דקליפה. נקרא בורות נשברים. ושני דלתות לה וצירים. מיסוד דנוקבא שנקרא נחשת וברזל שיבר. ולמה, לזה אמר **ובריחי ברזל גדע**. ר"ל שאל אחר. שהוא דכר הנקרא ברזל אסתרס ואין לו בחינת דעת. שהוא סוד בריח [נ"א ברית] בין חכמה ובינה. והקדוש ברוך הוא מסרסו כדי שלא לטשטשא עלמא. ובשביל זה הם משבחים להקדוש ברוך הוא שעשה טובה זו. והבן: **אויל"ם וגו'**. הם ניצוצות אלו. שהם סוד הרשעים הנוטים מדרך הטובה. שהוא התורה דרכיה דרכי נועם ואדם הראשון כפר בתורה כמו שאמרו חכמינו ז"ל (סנהדין דל"ח ע"ב) וזהו שאמר ומעונותיהם יתענו שכל מיני חולאים שיש להם כל ימי השבוע הם באים ממש מסוד התורה בסוד מה שאמרו חכמינו ז"ל (יומא דע"ב ע"ב) זכה נעשה לו סם חיים לא זכה

נעשה לו סם מות. וזהו ממש **פשעם** שאין מלאך המות ממית אלא החטא ממית. ובאמת טוב ה' לכל. רק המקבל הוא רע. ושם נתהפך לסם המות ר"ל:

כל אוכל תתעב נפשם. קאי על התורה שנקרא אוכל. ע"ד שאמר הכתוב (משלי ט':ה') לכו לחמו בלחמי היינו בלחמי של תורה. והיא בעצמה תתעב נפשם. כמו החולה שכל מה שנותנים לו הוא מתעב. ואומר לרע טוב ולטוב רע. שמים מר למתוק ומתוק למר. מכח שהאדם נוטה לקליפה נעשה לו ממתיקות התורה מר. סם המות. וזהו שאמר ויגיעו עד שערי מות ותחלואים מכח החטאים הנ"ל. רק בשבת שולח הקדוש ברוך הוא דברו שהוא סם חיים. וכל זה על ידי שהם מתחרטים שם בקליפה. ויפקח הקדוש ברוך הוא להם עינים. בסוד מה שאמרו חכמינו ז"ל (יומא ל"ח ע"ב) הבא לטהר מסייעין אותו. ואז הוא רואה שהתורה היא אמת ואין בה נפתל ועיקש. רק לגבי חייביא איהי אשתני. ובאמת אני ה' לא שניתי. וזהו שאמר וימלט משחיתותם פי' משחיתותם ממש נעשה המלטה להם כנ"ל. שזדונות נעשו להם כזכיות. ויגלה להם נהורא מגו חשוכא ממש. וזהו סוד (בפ' לך) ואת הנפש אשד עשו בחרן. ר"ל שנתגיירו ונעשו מרע נפש טוב. כך ניצוצות אלו הם בסוד גרים. והם נתרפאו מהחולאים. ונעשה משחיתותם שהם סוד שחיתת ז"ל. נעשה מהם המלטה. ונעשה מהם בני אל חי:

ואמר כאן ששה פסוקים נגד גבורה תפארת נצח הוד יסוד מלכות. **כי שבר** וגו' נגד גבורה. ומשם הוא השבירה. **אוילים מדרך פשעם** נגד תפארת. שכפר מחמת אוולת בתפארת. **כל אוכל** נגד נצח. **ויזעקו אל ה'** נגד הוד. **ישלח דברו וירפאם** נגד יסוד. **יודו לה' חסדו** נגד מלכות. ונזכר כאן פעם ג' **יוד"ו** בגימטריא **הוי"ה** דמ"ה שהוא בוי"ו קצוות:

ויזבחו זבחי תודה פירוש והם יזבחו זבחי תודה על שחזרו לאיתנם הראשון. **ויספרו מעשיו** של הקדוש ברוך הוא **ברנה**. שהם זכו לתיקון. כנודע שהקליפה נתהווה מהקדושה. וצריך לתקן אותה:

יורדי הים באניות וגו'. ר"ל לפעמים יורדת נשמה גדולה ממקום רמה ונשגבה אל מקום הקליפות. והקליפות הם משמחין את עצמן בשמחת הנשמה שירדה ביניהם. וזהו יורדי הים באניות. קאי על הנשמה שירדה בים הקליפות. כמבואר בסבא דפ' משפטים ע"ש (דף צ"ה ע"ב) אבל הקליפות אינם יודעים שמלאכתם **במים רבים**. פירוש שפועלים נשמות קדושות אלו בירידתם במים רבים. ומעלים נשמות מאת הקליפות [נ"א ומכלים הנשמות אלו את הקליפות] ומשם עולים למקומם. וזהו סוד הכתוב (שמואל א ב':ו') מוריד שאול ויעל. פירוש. נשמה יורדת לשאול. ויעל כשפועלים מלאכתן. ונרמז בר"ת עושי מלאכה ר"ת **עם** כי חלק ה' עמו. אל תקרי עַמו אלא עִמו בחיריק. אבל הנשמה

שאינה כל כך ממקום הרם. תפול עליה אימתה ופחד בהוריד השם יתברך אותה לקליפות. מה שאין כן נשמה שהיא ממדרגה רמה ונשגבה. מורא לא יעלה על ראשה. וכל זה הוא בירידתה. אבל בעלייתה בסוד ירידה לצורך עלייה. הוא בסוד אור חוזר. היא מעלה ניצוצות הרבה. בסוד (פ' בלק) הנה עם יצא ממצרים ונרמז בר"ת למפרע "**במים** "**רבים** אותיות **רב** והבן:

המה ראו מעשי ה' וגו'. כלומר אלו הנשמות שיורדין ונופלין בעומקא דתהומא רבה ועל ידי זה המה ראו מעשי ה' בעלייתם. ונפלאותיו במצולה. שעל ידי נפילתם במצולה מכירים הם נפלאותיו. והבן: ויאמר ויעמד רוח סערה. ר"ל נשמות אלו שירדו שם. הם יעמדו נשמות העשוקים האחרים שהם בסערה: ותרומם גליו. אלו נשמות שגולים שם בקליפה. וזהו שאמר יעלו שמים ירדו תהומות. ר"ל מכח שהם רוצים לעלות למקום גבוה לשמים. שהוא הקדושה. מכח זה ירדו תהומות בקליפה. וירידה זו היא לצורך העלייה לתקן שורש שלהם. וזהו שאמר נפשם נפשם ממש ברעה תתמוגג לשון תמס והמסה. לגודל רעת הפחד. וזהו סוד גלות השכינה כל ששת ימי השבוע. וזהו סוד עקבות משיחא אשר אמרו ז"ל כי כאשר תכלה ללקוט הנשמות אלו שבעקביים של אותה המרכבה טמאה שהוא סוף גוף המרכבה טמאה. אז יבא משיח ואז יבולע המות לנצח שתתבטל הקליפה ההיא אחר שנתרוקנה מהקדושה. ואז. יחוגו וינועו כשיכור וכל חכמתם תתבלע. ר"ל שהקליפה בעצמה תודה שאין בה שום כח וממשות, כי חכמתם תתבלע לשון (ישעיהו כ"ה:ח') **בלע המות לנצח. והבן. וזהו שאמר:**

יקם סערה לדממה ויחשו גליהם. כי יתבטל כל הכח דמרכבה טמאה. ואז וישמחו כי ישתוקו. וישמחו אלו הניצוצות קדושות כי ישתוקו הקליפות. ואז וינחם אל מחוז חפצם, את הנשמות הקדושות שזכו ושנשלם חפצם ובקשתם שעולים למחוז שהוא לשון מקום וגבול הקדושה. והבן:

ואמר כאן עשרה פסוקים נגד עשר ספירות דב"ן כנזכר לעיל. ואמר כאן פעם ד' מלת **יוד"ו** שהוא בגימטריא **הוי"ה** דב"ן שהוא עשרה הכף: **וירוממוהו בקהל עם**. מחוייבים אלו הניצוצות להודות ולרומם לה' בקהל עם. והוא י' אנשים נקרא קהל. נגד עשרה ספירות הנ"ל שהם קהל עם: **ובמושב זקנים. שהם אבא ואמא שנקראו זקנים יהללוהו. והבן:**

יאמרו אלו הניצוצות להקדוש ברוך הוא. **ישם נהרות למדבר**. ישם הקדוש ברוך הוא השתא בשבת. נהרות דקליפה למדבר. שאין להם שום יניקה מהחסדים. לפי שקליפת נגה עולה השתא לקדושה. שהוא מחיה אותם כל השבוע בחסדים שהם גונבים למעלה. בסוד (משלי ט':י"ז) מים גנובים ימתקו. מכל אלו החסדים שקליפת נגה גונב. מזה

ימתקו. ויש לכל הקליפות חיות ומיתוק. והשתא שקליפת נגה עולה לקדושה נשארו כל הקליפות בלי הארה וזה שאמר **ומוצאי מים לצמאון**. ר"ל השתא הקליפות צמאים מחמת חסרון מים. והבן: **ארץ פרי למלחה**. ר"ל מלכות דקליפה שנקרא ארץ. המוציא כל ימי השבוע פירות וניצוצות קדושות. והשתא אין בה שום ניצוצות כמו ארץ שחופרין בה מלח. כך הוא השתא. דאפילו חייביא דגיהנם נייחין בה. וזהו סוד (בפ' ויקרא) על כל קרבנך תקריב מלח. כדי להתיש כח הקליפה ולסמא אותה בסוד (חולין דק"ה ע"ב) מלח סדומית המסמא את העינים. והבן. וזהו שאמר **מרעת יושבי בה**. ר"ל שכל השבוע היו שם הניצוצות שהם בסוד רע, ור"ת של "**ארץ** "**פרי** "**למלחה** **אפל** תמורת **אלף** דקדושה. והבן: **ישם מדבר לאגם מים. ר"ל יש כח ביד הקדוש ברוך הוא לעשות מקום חרב ויבש שהם הקליפות שהם עלמא דחרובא. כמדבר. שיהיה בהם אגם מים ונהרות מכח הנשמות שיורדות לשם. וזהו שאמר וארץ ציה למוצאי מים, שיצא משם אחר כך כל כח הקדושה שנקרא מים. ור"ת "ציה "למוצאי "מים הוא ר"ת צל"ם שאז עולים לצלם אלהים דקדושה. והבן: ויושב בם רעבים. ר"ל אלו הניצוצות שהיו שם רעבים מבלי קדושה. ואחר כך ויכוננו עיר מושב עיר זו ממש. שהיו רעבים שיהיה להם מושב מיושב בכל טוב בעלותם לקדושה כנ"ל: ויזרעו שדות וגו'. ויברכם אלו הניצוצות וירבו מאוד. ר"ל מה שהיה מקודם בסוד המות הנקרא מאוד. שהוא אסתרס. ובשבת ניתקנו כנ"ל: ובהמתם לא ימעיט. ר"ל שזה קאי על מלכות דעשיה שבעשיה. שרגליה יורדת מות אין בה משכלה שהוא נפל. בסוד (פ' בראשית) הנפילים היו בארץ, רק שניתקן הכל בקדושה: וימעטו וישוחו מעוצר רעה ויגון. וימעטו לקליפות וישוחו להם עד עפר, והבן: שופך בוז על נדיבים. כמבואר סוד הפסוק (תהילים קי"ט:קס"א) שרים רדפוני חנם ר"ת חרש שהקליפות נעשים חרשים בזמן שיורד שפע שהוא סוד מים שנרמז בס"ת. וסימן חרש נוטריקון חמישי רביעי שלישי ונשאר שני ששי שביעי שסימן בוז ובא"ת ב"ש הוא שפע, וזהו שופך בוז על נדיבים, ר"ל כשיורד השפע נעשים הנדיבים שהם הקליפות חרשים, ור"ת שופך 'בוז 'על הוא ר"ת שבע בסוד (משלי כ"ד:ט"ז) כי שבע יפול צדיק וקם וגו' כי שבע שהוא שבת, שם יפול צדיק וקום, צדיק שהוא יסוד, ומלת יפול לשון ינוח, בסוד (תהילים צ"א:ז') יפול מצדך אלף, וקם, בסוד (פ' לך) והקימותי את בריתי בהקמת ברית, כשזה קם, כשיסוד הנקרא זה דקדושה, קם, זה שהוא יסוד דקליפה נופל בסוד אבר מת. ויתעם בתהו לא דרך. קאי על הקליפות שהוא מתעה אותם, והם מסתלקים מיסוד דקדושה ששם אחיזתן, בסוד (תהילים ג':ב') רבים קמים עלי, ובסוד (פ' ויצא) והאבן גדולה על פי הבאר, וזהו שאמר לא דרך שבשבת**

הם אינם עומדים על יסוד שנקרא (משלי ל':י"ט) דרך גבר בעלמה: וישגב אביון מעוני. שהוא יסוד דקדושה, והבן. וישם כצאן משפחות. אותיות שאחר צאן הם קב"ס ובא"ת ב"ש הוא חרש, והבן סוד עליות ראש חודש, אחר רא"ש הוא אותיות שבת, והבן: יראו ישרים הם הניצוצות קדושות. וישמחו בעלייתן לקדושה. וכל עולה הוא הקליפה קפצה פיה: מי חכם וישמר אלה. מובן מהשאר. עד כאן פירוש על הודו ממוהר"ר ישראל בעל השם זצוק"ל דק"ק מעזיבוז:

(**ספר קטן וס' רמזי ישראל, וס' תהלות שבת**).

פירוש כז

מבואר בשם הבעל שם טוב ז"ל זכותו יגן עלינו שהארבעה בחינות של ויצעקו ויזעקו (בתהלים ק"ז) הם ברורי התהו שנפלו בשבירת הכלים:

(צרור החיים דמ"ב ע"ד, מכתבי הגה"ק מוהר"ם ז"ל מליבאוויץ).

פירוש כח

ידוע המעשה מהבעש"ט ז"ל פעם אחת לא היה רוצה להיות משובתי שבת בעיר אחת, מפני כי ראה ברוח קדשו כי הניצוצות רבו מאוד בעיר הזאת, והיה ירא לנפשו לבל יהיה להם אחיזה בו להפרידו מקדושתו הגדולה, כי לגודל מעלתו היו רודפים אחריו ביותר, עצמו מספר, כדי להעלותם, לזאת היה צריך שמירה יותר להנצל מהם:

(תפארת שלמה פ' פינחס).

פירוש כט

שמעתי אומרים בשם בעל שם טוב הקדוש זי"ע ועל כל ישראל אמן, אשר פעם אחד קיבל שבת על השדה והיו שם צאן רועים על פני השדה, והגביהו בשעת מעשה את רגליהם הראשונים למעלה, ועמדו רק על שני רגלים האחרונים כמו עמידת איש, ואומרים בשם הצדיקים טעמו ונימוקו עמו, מחמת שקידש את כל העולם, והעלה בשעת מעשה את כל העולם למקורו הראשון, אזי ממילא גם כל הברואים שהיו עומדים אז אצלו, הגם שאין בהם דעת, מכל מקום כיון שמעט החיות המלובש בהם נתעלה למקורו הראשון, ממילא הגביהו את עצמם:

(בית אהרן פ' בא).

פירוש ל

שמעתי ממורי ומחותני הרב הקדוש מרוזין זצ"ל שסיפר כי הר"י. בעל שם זצ"ל כאשר התפלל פעם אחת מנחה ערב שבת בשדה, התקבצו אליו צאן הרועים בשדה וצעקו כולם כל עת תפלתו, ואמר כי הריב"ש העלה אז בתפלתו כל מדרגות הנמוכים, עד שגם

הבהמות והצאן היה להם דעת להכיר את קונם, וצעקו כולם לה' עמו:
(דברי אלימלך פ' בחקותי, וברמזי שביעי של פסח).

פירוש לא
מספרים מהבעל שם טוב זצללה"ה שכשיצא לשדה בערב שבת קודש לקבל שבת, ובעת שאמר וישם כצאן משפחות נאספו סביביו צאן השדה:
(תולדות אדם פרשת נח)

פירוש לב
אמר הבעש"ט זי"ע כי כל מי שזכה להיות משובתי שבת מאוכלי שולחנו, הוא נותן בו סם חיים להיות בקרבו רפואה להוושע מכל התאוות, וגם פועל להבא להתנהג בביתו בקדושה ובטהרה, אשר מדרכי הרפואה על ידי בני אדם, הוא רק להתרפא מחליו הקודם, אך עודנו צריך שמירה להבא, שלא יבוא ויחזור אליו החולי ח"ו, ובזה יפה כח הצדיק על ידי שולחנו הטהור, לתת לאדם שמירה להבא להנצל מכל רע כנ"ל:
(תפארת שלמה פרשת יתרו ד"ה ויקח יתרו)

פירוש לג
בשם הבעש"ט זלה"ה שמן השמים נתנו לו ברירה לדור בנעמרוב או במעזבוז או בעיר שלישית, ובחר במעזבוז ששם שכיחים דגים וקל לו להשיגם על שבת קודש:
(זכרון טוב דף ה' ע"ג)

פירוש לד
שמעתי ממורי כי בשבת כמעט אין ללמוד רק ליחד, והבן:
(צפנת פענח פרשת משפטים דע"ז ע"ד)

פירוש לה
בכל מצוה ותורה ותפלה שבשבת, מה שצריך הכל להיות באהבה יותר מיראה, מבואר לעיל פ' נח בעמוד התפלה בהגה ל"ז, ולקמן במאמרי ר"ה ויו"כ אות ל"ז ע"ש:

פירוש לו
לדבר הרבה דברי תורה על שלחנו בסעודותיו של חול, וכל שכן בסעודות שבת מבואר לקמן פ' משפטים אות י"ח:

פירוש לז
ישמחו במלכותך שומרי שבת וקוראי עונג וגו' כולם ישבעו ויתענגו מטובך וקשה הלא בעסקי עולם הזה התענוג הוא קודם השביעה, והיה ראוי לומר יתענגו וישבעו, והפירוש הוא, דיש בעסקי עולם הזה תענוג בלא שביעה לעולם, ויש שיש שביעה אבל אחר

השביעה שוב אין תענוג, כי בענין קיבוץ ממון והון רב יש תענוג, וכל מה שהוא עשיר יותר יש לו תענוג יותר, אבל אין לו שביעה, כמו שאמר הכתוב (קהלת ה':ט') אוהב כסף לא ישבע כסף, אמנם באכילת מעדנים ותענוגי עולם הזה יש שביעה, אבל אחר השביעה שוב אין לו תענוג מזה, כי (משלי כ"ז:ז') נפש שבעה תבוס נופת וכל זה בעסקי עולם הזה, אבל בלימוד התורה אינו כן, ועל דרך משל מי שאינו חכם גדול בתורה אם יבקשו ממנו לפרש הלכה קשה ועמוקה, הנה תחלה מר לו, כמו שדרשו רבותינו ז"ל (שבת ד"ל ע"ב) על פסוק שפתותיו שושנים נוטפות מור (שיר השירים ה':י"ג) אל תקרי מור אלא מר, ולבסוף מתענג, אבל אם הוא חכם גדול בתורה, אפילו בתחלת העיון יש לו תענוג, מפני שיכול לפלפל בחכמה ולמצוא ראיות ופירושים מכל הצדדים:

והנה השבת לא ניתן לתענוג אכילה ושתיה לבד, אלא לעסוק בתורה ותפלה, כפירוש רמ"א על פסוק (ישעיהו נ"ח:י"ג) וקראת לשבת עונג, שלא אמר וקראת לאכילה ושתייה עונג, דאם כן מי שהוא עני דקיימא לן (שבת דקי"ח ע"א) עשה שבתך חול כו' אם כן מהו העונג שלו, אלא העונג הוא עיקר מעצם קדושת השבת, דהבית שנר שבת דולק בו או ביום השבת אור היום עצמו, הוא רומז לאור פני הספירות ממש, שהוא קודש קדשים, וחוץ לבית, התחום שבת אלפיים באמה סביב, הוא תחום חותם, רושם אור הקדוש וכל רוגזין וכל דינין הם חוץ לתחום:

וגם סוד הנשמה יתירה, כמו שכתוב בסידור האר"י ז"ל על ישמח משה במתנת חלקו, שנותנין לו במתנה בכל שבת אלף חלקי האור, בסוד תוספות נשמה יתירה, ועל ידי זה, כי עבד נאמן קראת לו, להחזיר לישראל אותן הכתרים, והם עדיים שהתנצלו בחטא עגל, וזהו כליל תפארת אשר בראשו נתת לו ע"ש, ועל כן אמרו רבותינו ז"ל (ביצה דט"ז ע"א) על פסוק שבת וינפש (פ' תשא) כיון ששבת אבדה נפש, פירוש כמו שהעשיר מרגיש יותר בצער העוני יותר מן מי שהוא עני בתולדתו, כן הצדיק שהיה לו נשמה יתירה ואור גדול וקדוש בשבת, מרגיש יותר בצאת השבת מה נאבד ממנו, יותר מן ההדיוט:

על כן עיקר התענוג להצדיק יהיה מהשבת עצמו, ומעסק התורה ותפלה בקדושה ובטהרה בשבת וכו', והנה השבת ניתן לישראל כדי שיהיו פנויין לעסוק בתורה, כמאמר רבותינו ז"ל (הובא בטור אורח חיים סי' ר"צ) אמרה תורה כו' אמר הקדוש ברוך הוא זווג אחד יש ושבת שמה כו', וזהו שאומרים ישמחו במלכותך שומרי שבת וקוראי עונג, ומה הוא העונג האמיתי לענג בו את השבת, ישבעו ויתענגו מטובך, פי' על ידי התורה, שמטבעה שכל מה שאדם שבע ממנה ביותר יש לו תענוג יותר:

וזהו ענין הכתוב (תהילים י"ט:י'-י"א) הנחמדים מזהב ומפז רב וכו', פירוש, דברי תורה נחמדים מזהב ומפז רב, כי זהב ופז אף על גב דיש תענוג לאדם מהם, מכל מקום יש חסרון שאין בהם שביעה, מה שאין כן דברי תורה, ומתוקים מדבש ונופת צופים, שאחר השביעה שוב אין לו תענוג, כמו שכתוב (משלי כ"ה:ט"ז) פן תשבענו והקאתו, מה שאין כן בתורה נאמר (משלי כ"ב:י"ח) כי נעים כי תשמרם בבטנך:

ואמר גם עבדך נזהר בהם והפירוש כמו שכתוב בשל"ה בשם מהר"ם פדוואה ז"ל כי נזהר יש לפרש מלשון זוהר הרקיע, כי כל החכמות האנושיות אינם מזככים את האדם, לא גופו ולא נשמתו, מכל שכן חכמת הפילוסופייא אשר עליה נאמר (משלי ב':י"ט) כל באיה לא ישובון ולא ישיגו ארחות חיים כו', אבל חכמת התורה הקדושה מזככת הגוף והנשמה, כי על כן אדם הראשון קודם חטאו אמרו רבותינו ז"ל (בזוה"ק תולדות דקמ"ב ע"ב) עקבו היה מכהה גלגל חמה, כי חמה נבראת לשמש העולם והוא נברא לשמש את קונו, ועל ידי מה היה אור זוהרו, על ידי עסקו בתורה, כמו שכתוב במשה רבינו עליו השלום (בפ' תשא) כי קרן עור פניו:

(כתר שם טוב ח"ב ד"ו ע"א).

פירוש לח

בש"ע אורח חיים (סי' שז) כתב רמ"א שבני אדם שסיפור שמועות ודברי חדושים הוא עונג להם מותר לספרם בשבת כמו בחול, והוא תמוה שהוא נגד הש"ס שאמרו (בשבת דקי"ג ע"א) שלא יהא דיבורך של שבת כדיבורך של חול כו', כל שכן לדבר דברים בטלים בשבת וכו', שמעתי ממורי ז"ל משל למלך שציוה שיתנו לכל אחד מבוקשתו, וביקש אחד שיתנו זבל לצרעתו וכו' ודפח"ח:

(צפנת פענח דל"ו ע"ג).

פירוש לט

בזמירות לשבת, יחבק לה בעלה וביסודא דילה וגו', שמעתי ממורי יחבק לה בעלה ביסודא דילה, להעלות מדרגה קטנה הוא יותר חשובה להשם יתברך ודפח"ח:

(צפנת פענח ר"פ שמות ד"ב ע"ד).

פירוש מ

ידוע ממרן אור ישראל הבעל שם טוב יחבק לה בעלה ביסודא, כי שם ביסוד דנוקבא שורש קליפות נגה האוחז בצירים ודלתות, ונעשה שקר, דם נדות דם עכור גלות הנפש, גם שם בהעלם מחבק לה בעלה, ולהעלות מדרגה קטנה של חושך לעשותה אור, יותר

חשובה לפני השם יתברך:
(נתיב מצותיך נתיב אמונה שביל א' אות ו').

פירוש מא
נוטרי ליום השביעי זכור ושמור להקם, אמר אדוני אבי זקיני זללה"ה כי יש בעבודה טיפה המוקדמת והמאוחרת וצריכין תיקונים, ובזה מתורץ קושיית הט"ז ז"ל (ש"ע או"ח סי' א' סק"ג) אחד המרבה ואחד הממעיט וכו', והם האותיות שמדברים כדי לבא לדחילו ורחימו, והבן:
(דגל מחנה אפרים בליקוטים).

פירוש מב
עזור לשובתים בשביעי וגו'. שמעתי ממורי ביאור זמר לליל שבת עזור לשובתים בשביעי בחריש ובקציר עולמים, כי חר"ש ר"ת 'חמישי 'רביעי 'ששי רומז לג' סעודות דשבת, כי חמישי הוד סמכי קשוט, רביעי הוא תפאר"ת, ויסו"ד הוא ששי,, והענין:
(תוי"י בסופו דר"ט ע"ב, דגל מחנה אפרים בסופו).

פירוש מג
בתפלת מוסף תכנת שבת וכו' ראיתי כתוב בשם הקדוש האלקי מ' ישראל בעש"ט זצ"ל, כי לכך נתקן בדרך תשר"ק, כי בחול הכל הוא בלבושים, על דרך משל אות **א** מתלבש באות **ב** ואות **ב** באות **ג** וכן כל האותיות עד **ת**', ובשבת הוא דבקות העליון בלי הפסק אומרים בתשר"ק דרך פשיטות הלבושים עד כאן דברי קדשו:
(יישמח משה פ' נח במדרש תהלים, ובדרך חסידים שבת ס"ב בשם ס' עונג שבת).

פירוש מד
בשבת במוסף בקדושת כתר שאנו מעלין עולם הדיבור בעולם המחשבה, ושם הבהירות גדול עד שאין נראה התחלקות המדות, לפי זה לא ישאר חיות לעולם הזה התחתון, ועולם הזה צורך גבוה כי אין מלך בלא עם, על כן תיכף כשאנו אומרים **איה** מקום כבודו, ואי"ה מרמז לג' ראשונות שאין שם התחלקות המדות, תיכף אחר זה אנו אומרים ממקומו הוא יפן ברחמים, דהיינו להשפיע טובו לכאן, לפי שאין מלך בלא עם:
(כתר שם טוב ח"ב ד"כ ע"א, לק"א די"ט ע"ב).

פירוש מה
מה שביום השבת עולין כל התפלות של ששת ימי השבוע על ידי קדושת כתר מבואר לעיל בפ' נח בעמוד התפלה אות קמ"ח ע"ש:

פירוש מו

שמענו בשם הבעל שם טוב שהזהיר מאוד לבלי לאכול בצלים חיים:

(שיחות הר"ן רס"ד).

פירוש מז

בזמירות ליום שבת, ולוו עלי בני וגו', איתא בגמרא (ביצה דע"ז ע"ב) אמר הקדוש ברוך הוא לוו עלי ואני פורע, וקשה למה המדה הוא כך, ולמה לא יזמין השם יתברך לעני שיהיה לו על סעודת שבת ולא יצטרך ללוות, ויש לומר על פי הלצה, כי ידוע שאין הברכה שורה אלא על איזה דבר, שאף שהוא מועט מתברך כמו אסיך שמן דאלישע, אבל אין הברכה שורה על דבר ריקן, אלא כשיעשה הקדוש ברוך הוא נס מפורסם יש מאין, והנה אין הכל רוצים ליהנות ממעשה נסים כמו שמצינו כמה תנאים ואמוראים, ולזה אמר לוו עלי, כי זה מדבר בעני שביתו ריקן ואין אתו בבית אפילו דבר מועט שתשרה עליו הברכה, בכדי שלא יצטרך לנס ניכר כל כך, ואם ירצה הקדוש ברוך הוא לעשות לו נס מפורסם, אפשר שלא ירצה ליהנות, לזה אמר לוו עלי ואני פורע, דאיתא בגמרא (נדרים דל"ג ע"א) המודר הנאה מחבירו פורע לו חובו, ואם כן מצינו בפריעת חוב דאינה הנאה, אם כן לא יחוש העני, וילווה ויענג את השבת, שאף שהקדוש ברוך הוא יפרע את חובו אין זה הנאה ממעשי נסים כלל, ואף על גב דבגמרא מוקי לה באותו חוב שאין המלוה תובע את הלוה ושאם ירצה לא ישלם להמלוה כדאיתא שם, הנה גם הכא המלוה לעני כזה מסתמא גם כן מלוה לו על מנת שלא לתבעו:

(לקוטים יקרים ד"ו ע"א).

פירוש מח

אלהים תן במדבר הר, שמעתי מן אדוני אבי זקיני זללה"ה על תן במדבר הר, היינו שהוא תפלה להשם יתברך שיתן הר היינו הרי"**ש** שהוא חכמה על דרך דכתיב (תהלים קי"א) ראשית חכמה, במדבר היינו בדיבור, ר"ל שיהיה יחוד דיבור שהוא מלכות סוף כל המדרגות, עם חכמה, וזהו ייחוד **יוד** ראשונה של הוי"ה ברוך הוא עם **יוד** אחרונה של אדנ"י, וזהו סוף מעשה [במחשבה תחלה] היינו יו"ד של אדנ"י יתייחד במחשבה תחלה שהוא יו"ד ראשונה של הויה, ואז יהיה גאולה שלימה:

(דגל מחנה אפרים פ' בשלח ד"ה ובני ישראל).

פירוש מט

מה שיש חילוק בין תפלת שחרית ומוסף דשבת לתפלת מנחה דשבת בענין הדבקות מבואר לעיל בפ' נח בעמוד התפלה אות קמ"ט:

פירוש נ
נהג מרן הקדוש רבינו ישראל בעל שם טוב זי"ע להאריך בסעודה שלישית עד הלילה הרבה:

(זוהר חי בהקדמת בראשית די"ד ע"ב).

פירוש נא
מרגלא בפי החסידים בשם הבעל שם טוב ז"ל לאכול שומים במוצאי שבת קודש בסעודת מלוה מלכא:

(ס' מעשה יחיאל בקונ' מיכלא דאסוותא דט"ז ע"ד).

פירוש נב
שמעתי מספרים אשר בימי הבעש"ט הקדוש זצללה"ה אירע לאחד שיצרו הרע בער בקרבו, ומסר את עצמו לכפירה ח"ו, ועל ידי זה שהיה רגיל תמיד לקיים סעודת מלוה מלכה, פיתהו איש אחד על פי ציווי הבעל שם טוב שיקיים גם עתה קודם הכפירה סעודה זו, וכשהתחיל לטעום מסעודה זו נשתנה דעתו לטובה וניצול:

(מנחת שבת דקי"ח ע"ב).

פירוש נג
ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך וגו'. מה שכל אדם מישראל מחוייב לעסוק בל"ט מלאכות לתקון נפשו וכו' מבואר לעיל ריש פ' לך בהגה ב' באורך ע"ש:

פירוש נד
תרי"ג מצוות ושבע מצוות דרבנן הם תר"כ ניצוצי אור וכו' מבואר לעיל בפ' בשלח בהגה ו' ע"ש:

פירוש נה
וכל העם רואים את הקולות וגו'. יש לומר בזה על דרך ששמעתי משל מן אדוני אבי זקיני זללה"ה, שהיה אחד מנגן בכלי זמר יפה מאוד, במתיקות ועריבות גדול, ואותם שהם שומעים זה לא יכלו להתאפק מגודל המתיקות והתענוג עד שהיו רוקדים כמעט עד להתקרה מחמת גודל התענוג והנעימות והמתיקות, וכל מי שהיה קרוב יותר והיה מקרב עצמו לשמוע קול הכלי זמר, היה לו ביותר תענוג והיה רוקד עד מאוד. ובתוך כך בא אחד שהיה חרש שאינו שומע כלל קול של הכלי זמר הערב. רק ראה שאנשים רוקדים עד מאוד, והם בעיניו כמשתגעים, ואומר בלבו כי לשמחה מה זה עושה. ובאמת אילו היה הוא חכם וידע והבין שהוא מחמת גודל התענוג והנעימות קול של הכלי זמר. היה הוא גם כן רוקד שם, והנמשל מובן, ויש לומר בזה וכל העם רואים את הקולות

היינו שהשם יתברך הופיע על כולם כאחד אור אלהותו שהשיגו יחד כולם כשראו גודל השמחה כי מלאכי צבאות ידודון ידודון וגו' (תהילים ס"ח:י"ג) הבינו שהוא מחמת מתיקות ונעימות אור התורה הקדושה וכו':

(דגל מחנה אפרים)

פירוש נו

העידו על מרן הקדוש רבינו חיות נפשינו אור זורח האר"י הבעש"ט כשהיה לומד תורה עם התלמידים הקדושים היה אש מלהטת סביבותיהם, ומתקבצין מלאכי השרת, והיו שומעין הקולות והברקים ואמירת אנכי ה' אלהיך מפי השם יתברך וזה ידוע ומפורסם הרבה:

(היכל הברכה פ' ואתחנן דכ"ח ע"א).

פירוש נז

שמעתי אומרים בשם הבעל שם טוב זללה"ה דאם זוכים ישראל שמתקדשים ומטהרים עצמם בתורתו ובמצוותיו, שומעין תמיד קול ה' מדבר, כמו במעמד הר סיני, עד כאן שמעתי ודפח"ח:

(כתר תורה פ' יתרו).

פירוש נח

וירא העם וינועו ויעמדו מרחוק. בשם הבעל שם טוב, וירא העם וינועו אם מנענע את עצמו בשביל וירא העם, זהו סימן ויעמדו מרחוק, היינו שהוא רחוק מהשם יתברך:

(ילקוט משה, בשערי הפרפראות).

פירוש נט

ויאמרו אל משה דבר אתה עמנו וגו' מעלת הלומד תורה מצדיק הדור מבואר לקמן פ' ואתחנן אות ס"א:

סליק פרשת יתרו בס"ד

משפטים

פירוש א

ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם. איתא בזוהר הקדוש (ר"פ משפטים דצ"ד ע"א) אלין סדורין דגלגולין ע"ש, והוא תמוה לכאורה הא הפסוק מפרש ואזיל דיני ממונות, אך שמעתי בענין הדין שאחד דן את חבירו בבית דין ויודע בעצמו שבוודאי הוא זכאי בדין, והתורה מחייבתו, אל יקשה לו הלא תורת אמת הוא ודרכיה דרכי נועם, כי זהו

אמיתות התורה ונועם דרכיה, כי בודאי מסתמא היה חייב לחבירו בגלגול העבר לאיש הדן עמו, וכעת חייבתו התורה לשלם לו כדי לצאת ידי חובתו, וחבירו שלוקח עתה המעות במרמה הוא עתיד ליתן את הדין, וכאלה רבים בענייני דינים, וזה יש לומר שרימז בזוהר הקדוש ואלה המשפטים שהם דיני ממונות אף על פי שמן הנראה הם לפעמים נגד האמת, אך דהאמת הוא אלין סדורין דגולגלייא, והיינו שהבורא הכל ובורא כל הנשמות, הוא היודע איך היה בגלגולים הקודמים בין איש לחבירו, ככה יסובב המסבב ומנהיג על פי התורה את עולמו, בחסד וברחמים בצדק ובמשפט אמת, לשפוט בין איש ובין רעהו שורו וחמורו וכל אשר לו, כפי אשר יורם אלהים, ויש בזה פתח רחב:

(דגל מחנה אפרים)

פירוש ב

ידוע מאדוני אבי זקיני זללה"ה שתלת אבהן הם תלת דיינים ונקראו משפטים:

(דגל מחנה אפרים).

פירוש ג

ורפא ירפא. דרשו חכמינו ז"ל (ברכות ד"ס ע"א) מכאן שניתנה רשות לרופא לרפאות, ענין רפואות הבעל שם טוב זצללה"ה עיין לעיל פ' נח בעמוד התפלה בהגה קמ"ט, ולקמן פ' ויקרא אות א' ואות ב' ע"ש, ולקמן בפרשתינו אות י"ט ושם בהגה:

פירוש ד

כי יבער איש וגו'. ואמרו רבותינו (בב"ק ד"ב ע"א) ארבעה אבות נזיקין השור והבור המבעה וההבער, השור מלשון אשורנו (בפ' בלק) לשון הבטה והסתכלות, וזה הראייה מזיק לבני אדם, והבור, לשון שדה בור שאינה חרושה וזרועה והוא מי שאינו לומד אלא הולך בטל, המבעה לשון שן שאוכל כל דבר, וההבער זה הכעס שהוא הרתחת האש:

(צוואת הריב"ש דט"ו ע"א).

פירוש ה

מכשפה לא תחיה. בגמרא (שבת דפ"א ע"ב) רב חסדא ורבה בר רב הונא הוי קאזלי בארבא, אמרה להו ההוא מטרוניתא אותבן בהדייכו ולא אותבוה, אמרה איהי מלתא אסרתא לארבא, אמרו אינהו מלתא שריוה כו', ופירש רש"י אמרה מלתא דכשפים כו', אמרי אינהו מלתא על ידי שם טהרה עכ"ל, והקשה כבוד קדושת הבעש"ט ז"ל, בשלמא מלתא דידה לא נזכר בש"ס, מצד שהוא שם טומאה, אבל מלתא דידהו שהוא שם טהרה, למה לא נזכר בש"ס מה שאמרו, בכדי שנדע הלחש במה ביטלו הכישוף, והרי מצאנו בכמה דוכתי שנזכרו לחשים לכמה ענינים:

ואמר הוא ז"ל, שביטול הכישוף הוא, כשאומרים הפסוק מכשפה לא תחיה, ובתנאי שידע לכוון בכוונות הנסתרות המרומזים בפסוק זה, ודרש דרוש גדול סודות נפלאות בפסוק זה, ואמר שבאלו הכוונות יכולים לבטל כל מיני כישוף שבעולם, ואמר שגם רב חסדא ורבה בר רב הונא בטלו הכישוף באמרם פסוק זה בכוונות הנסתרות, כי מה שאמרו בש"ס אמרה איהי מלתא הוא כפשוטה, שאמרה דבר של טומאה, ולא נזכר מה שאמרה, אבל מלתא דידהו צ"ל **מלת** והוא ר"ת 'מכשפה 'לא 'תחיה ובזה הפסוק בטלו הכישוף, כן אמר הבעל שם טוב הקדוש זצוקללה"ה, ואחר ששמענו הפירוש הנפלא הזה טרחנו ועמלנו לחפש ספרי ש"ס ישנים, ומצאנו ש"ס ישן נושן אשר נדפס כמעט בהתחלת מציאות מלאכת הדפוס, ומצאנו כדבריו הקדושים, שמלתא שלה נדפס באות א בסוף, ומלתא דידהו נדפס מלת בלא א' לבסוף וגם נרשם למעלה נקודות כמו לסימן ר"ת, הנה זכינו לראות בחוש שתורתו של הבעל שם טוב הוא תורת אמת כמו למשה בסיני:

(כך כתב בעל מצרף העבודה ששמע מהרב בעל שערי תשובה).

פירוש ו

אל תשת ידך עם רשע להיות עד חמס. היינו שלא לדבר רע על שום אחד מישראל ח"ו, כי על ידי זה יצטרך להיות עד חמס, כשמקטרג הרשע זה היצר הרע, ויביא אותו לעדות על דבריו ולכן גם כשיצטרך לגנות איזה מדה רעה, ולדבר מאיזה אדם רשע, יאמר בפירוש שאינו מדבר על עצם האדם רק על המדה הרעה, וכמו שאירע למרן הבעל שם טוב הקדוש:

(רשפי אש השלם פ' משפטים אות מ"ד)

פירוש ז

שמעתי מאדוני חמי הרב האלהיי הקדוש מו"ה אברהם מרדכי מפינטשוב, שסיפר לי מגדולת מרן אלהיי הבעל שם טוב, ובתוך הדברים סיפר, שפעם אחת עמדו התלמידים בר"ה והתפללו, ואחד מן התלמידים נפל ממנו לארץ בתוך התפלה הכלי עם הטאבאק, והגביה אותו, וחבירו ראה זה והתרעם עליו על שהפסיק בתפלתו להגביה הטאבאק ולשאוף, כמנהג, ומרן אלוהיי הבעש"ט ראה ברוח קדשו, שתרעומת של צדיק זה, גרם לחבירו שפסקו עליו שימות באותה שנה ר"ל, ועלה הבעש"ט בעליית נשמתו למעלה, וטען הרבה טענות על זה, ולא הועיל, עד שבליל הושענא רבה עלה עוד וטען וצעק, ופעל בתפלתו שאם זה המקטרג מעצמו ימצא לו זכות יפטר זה, נכנס מרן לבית מדרשו ומצא התלמיד שהתרעם שהוא עוסק בתיקון במשנה תורה, ונטל הבעש"ט המוחין ממנו,

ולא היה יכול לומר בדביקות כראוי באמירת התיקון, ומפני זה הלך אנה ואנה לחשוב ברוממות אל ויחודו ובאיזה ענינים, ונפל בזה במחשבתו, מפני מה נתגלה בדור אחרון עקב הזה, ענין עשב טאבאק לשאוף ולעשן, ואמר במחשבתו כי יש כמה נשמות יקרות בדור האחרון, שאי אפשר להם שיתלבשו ויתגשמו, אלא עיקר תיקונם בדבר דק בריח כטעם (בפ' ויקרא) אשה ריח ניחוח לה', ומזה באה לו חרטה. שלא היה לו להתרעם על חבירו, ששאף הטאבאק בתוך התפלה, כי מי יודע איזה נשמה ודבר יקר העלה הצדיק הזה בייחודו:

וביום הושענא רבה, היה דרך מרן אלקיי הבעש"ט, להשיב לכל שואלו מה שנגזר למעלה ולמטה, ומה שיתהוה בכל העולם, כי צפה ברוח קדשו מסוף העולם ועד סופו, והיה בדיחא דעתו מאוד ביום הנ"ל, וכל אחד היה מכין לעצמו איזה שאלה, הן בדרוש הן בגמרא ופוסקים, או בשאר עניינים, ולכולם היה דרכו להשיב ביום זה, ואותו תלמיד הכין לעצמו לשאול שאלה הנ"ל [למה נתגלה טאבאק בדורותינו] וכששאל זה להבעש"ט, אמר לו הרב הקדוש הבעש"ט אמור אתה, ואמר טעמו של דבר, ואמר מרן אמור יותר יתר הדברים שהיו במחשבתך אז, ונזכר וסיפר לו האיך שמצא בזה זכות על חבירו, ואז נתבטל הקטרוג והגזר מעל חבירו, וכיון שנתבטל סיפר לו מרן כל הענין שגרם על חבירו, והזהיר לו שתמיד ידין לכף זכות להירא שמים, ולא יעורר עליו דינא ודיינא, ויהיה טוב לו:

(אוצר החיים פ' קדושים דקע"א ע"ג, נוצר חסד פ"ד משנה ח').

פירוש ח

כי תראה חמור שונאך רובץ תחת משאו וגו'. פירוש, חמור נקרא הגוף, שונאך, הוא שם מושאל ליצר הרע, וזהו רובץ תחת משאו הן בחליו ר"ל, הן בירידת פרנסה, או כל צרה שלא תבא, עזוב תעזוב, ותעזור לו בתפלתך, וזה מכוון למה שדרשו חכמינו ז"ל (ב"מ דל"ב ע"א) עמו דווקא, היינו שהוא גם כן יתפלל ויחזור בתשובה, לאפוקי כשהוא יושב ואינו פונה עצמו להשם יתברך, אז אתה גם כן פטור כשהוא אינו רוצה, וכאשר ראיתי מאא"ז זללה"ה:

(דגל מחנה אפרים בליקוטים לפ' משפטים).

פירוש ט

לא תטה משפט אביונך בריבו. מבואר לקמן פ' קדושים אות ב' בענין בצדק תשפוט עמיתך:

פירוש י

מדבר שקר תרחק. שמעתי ממורי, מי שרגיל לדבר שקר, אז תשובתו שלא לדבר שקר גם לעשות שלום, כמו לוקחי רבית, גם מגוי לא יקבל ודפח"ח:

(בן פורת יוסף לפ' ויצא אופן ד', דנ"ה ע"ג).

פירוש יא

שמעתי מאדוני אבי זקיני זללה"ה, משל לרופא אומן וחכם מופלא בעיני הטבעים ומזגם של בני אדם, כשבא לחולה קשה, והוא יכול לעמוד על דעתו, ונותן לו סממנים אף שהם חדים ומרים מאוד, וכמעט מסוכנים הם למות, אך מחמת שהוא מבין היטב הדבר, שלזה החולה צריך סממנים ההם, אבל רופא אחר זולתו אין רשאי לעשות כך, כשאינו חכם ובקי כמוהו, כי בקל יכול לטעות ולאבד נפש כו':

(דגל מחנה אפרים ר"פ אחרי).

פירוש יב

שמעתי פירוש הפסוק (תהילים נ"ב:ה') אהבת רע מטוב שקר מדבר צדק סלה, שרואה צדיק מדבר פעם אחת שקר [כגון] מפני השלום, והוא לומד ממנו לדבר שקר תמיד וכו', וזהו שאמר הכתוב (תהילים ל"ד:י"ד) נצור לשונך מרע, שלא תלמוד מצדיק המדבר שקר לעשות שלום:

(בן פורת יוסף דנ"ה סוף ע"ב)

פירוש יג

בשם הבעל שם טוב שאמר להנלווים אליו בזה הלשון, [קינדער, איהר דארפט מיין ניט נוהר איהר זאלט זיך זייער היטין פון ליגינט, וועט אויס אייך זיין לייט], בניי, אין אתם צריכים יותר רק לשמור עצמכם מאוד מן השקר, ובזה תהיו לאנשים גדולים:

(מדרש פינחס דכ"ו ע"ב).

פירוש יד

מדבר שקר תרחק. שמעתי ממורי בענין עבודת השם יתברך, אף שאינו עולה לו לפי דעתו יכוון כי בפעם א' אשר נשבעתי באפי (תהילים צ"ה:י"א) כי גם כשיש ח"ו אף, יכוון כי אלו שמונה מדרגות מבינה, **ואף** שהוא **פא** בו גם כן נתעלם אלופו של עולם, ועל ידי זה נמתק האף, ודפח"ח: ובענין מחשבות יש כמה מיני מחשבות טובים ורעים, ובתוך שקר יש אמת כי מספר שקר [עולה בגימטריא] ת"ר, ובו מובלע אמת שהוא תמ"א, והבן:

(צפנת פענח דקכ"ו ע"ג).

פירוש טו

ועבדתם את ה' אלהיכם וגו'. שמעתי ממורי פירוש הש"ס (חגיגה ד"ט ע"ב) ושבתם וראיתם בין צדיק לרשע, בין עובד ה' לאשר לא עבדו (מלאכי ג':י"ח) ופריך הש"ס היינו צדיק היינו עובד היינו רשע היינו לא עובד אלא אינו דומה שונה פרקו מאה פעמים לשונה פרקו מאה פעמים ואחד, ויש להבין וכי בשביל שחסר אחד יהיה נקרא רשע לא עובד, וביאר על פי משל (תהילים קכ"ו:ו') בא יבא ברנה נושא אלומותיו, אם יסוד תורתו ועבודתו ליוהרא, גם כשהוא עובד ה' אינו כלום, מאחר שחסר ממנו **אחד** היינו שיכוין לשמו יתברך, סוד אחד האמיתי, ובזה יובן, גם שהוא עובד ה' מכל מקום מקרי לא עובד, והטעם שאינו דומה שונה מאה פעמים לשונה מאה פעמים ואחד [שיש בו אחד, אבל בזה שלומד מאה פעמים מה לנו וללימודו אם] חסר אחד, והבן:

(תוי"י בסופו דר"ח ע"ג).

פירוש טז

הלוך ילך ובכה נושא משך הזרע בא יבא ברנה וגו' (תהלים קכ"ז), ר"ל אם הוא הולך ממדרגה למדרגה ועוד חפץ להשיג יותר, הוא ממש כמו שאין סוף כביכול אין לו סוף, כך זה האדם יש בו המדה להשיג הזרע המושפע מאין סוף, אבל זה האיש האומר יש לי די בזה שאני יכול ללמוד, זה אינו משיג רק הקש והתבן שהם הקליפות, וזהו פירוש הפסוק הלוך ילך ובכה, ר"ל שרוצה לילך ממדרגה למדרגה, וכל מה שהשיג כבר אינו שוה לו, זהו נושא משך הזרע מא"ס ב"ה המשפיע אליו, אך מי שאומר בא יבא, היינו שבא כבר לכל המעלות, והוא ברנה תמיד, לאמור שלום עלי נפשי כי למדתי תורה הרבה ואין צריך יותר, זה נושא אלומותיו דהיינו הקש והתבן:

(ליקוטים יקרים ד"ד ע"ב, רמזי תהלים בס"ס אור תורה דמ"ו ע"ג).

פירוש יז

שאלו להבעש"ט מהו עיקר העבודה, הלא אנו יודעים ואבותינו ספרו לנו שבימים קדמונים היו אנשי מעשה מתענים משבת לשבת ואתם בטלתם את הדבר הזה, שאמרתם שכל אדם שהוא מתענה עתיד ליתן את הדין, שנקרא חוטא, שמענה את נפשו (עיין בגמרא תענית די"א ע"א) על כן הגידו נא לנו מהו עיקר העבודה, והשיב להם הבעל שם טוב, דעתי בזה, שיראה אדם להמשיך על עצמו שלשה דברים הללו היינו אהבת השם יתברך, ואהבת ישראל, ואהבת התורה, ואין צריך לעשות סיגופים:

(בוצינא דנהורא די"ז)

פירוש יח

ועבדתם את ה' אלהיכם ובירך את לחמך ואת מימך וגו', כשמדבר דברי תורה על השלחן, הדברי תורה הם נשמה לאותו הגשמיות של השלחן, וידבר הרבה דברי תורה על שלחנו תמיד בסעודתו בחול וכל שכן בשבת:

(כתר שם טוב ח"ב ד"ד ע"ב, לקוטי אמרים ד"ד ע"ב).

פירוש יט

והסירותי מחלה מקרבך. כשיש כאב לאדם יקשר את עצמו להבורא יתברך שמו, דהיינו שיקשור עצמו למעלות הבורא יתברך שמו ולא ירגיש הכאב:

(כתר שם טוב ח"ב ד"ד ע"א, לקוטי אמרים ד"ד ע"ב).

פירוש כ

כל אשר דיבר ה' נעשה ונשמע. [שמעתי מן מוהר"ן] ביאור ענין נעשה ונשמע, שהוא בכל אדם ובכל זמן, כי על ידי עשייה כפשוטו יוכל לשמוע ולהבין בו, איך יתנהג לעבודת השם יתברך, והוא, בין בתפלה יעשה עשייה כפשוטו, ואחר כך ישמע, וכן בתורה על ידי דבקות עשייה, יהיה אחר כך שמיעה להבין, וכן בכל עניני גשמיים, והבן:

(תוי"י בסופו דר"ט ע"ג)

פירוש כא

ויראו את אלהי ישראל. פירוש, שהשיגו דבר זה כי, ותחת רגליו, פירוש על ידי מה יוכל האדם להיות תחת רגליו היינו שיוכל להיות מרכבה אל אלהי ישראל, זהו על ידי, כמעשה לבנת הספיר, אם מזכך חומרו כמעשה לבנת הספיר, שיהיה עירוב ושיתוף גוף ונפש, וגם עושה כמעשה לבנת הספיר שמפוצץ הפטיש, כמו שנאמר (ירמיהו כ"ג:כ"ט) וכפטיש יפוצץ סלע, ובמס' שבת (פ"ח ע"ב) פירשו התוספות דסלע ספיר מפוצץ הפטיש, וכן הוא ברמז לפוצץ היצר הרע (קדושין ד"ל ע"ב) אם ברזל הוא מתפוצץ, ועל ידי זה יזכה שיהיה וכעצם השמים לטוהר, וכמו שכתוב (דניאל י"ב:ג') והמשכילים יזהירו כזוהר הרקיע וגו':

(כתר שם טוב ת"ב ד"ד ע"ב).

פירוש כב

ויאמר ה' אל משה עלה אלי ההרה וגו' ואתנה לך את לוחות האבן והתורה והמצוה וגו'. ודרשו רבותינו (ברכות ד"ה ע"א) שכולם ניתנו למשה מסיני ע"ש, שמעתי משל בשם מוהר"ז, שרצה להוכיח לאחד איך כל חכמות שבעולם הן חכמת מדידה והן תשבורת ושבע חכמות, הכל נרמז בש"ס, ושאל השואל הא יש כמה עוסקים בלימוד הש"ס ואינם

יודעים חכמות אלו, והשיבו על פי משל, שהיה מלך אחד, ולו כמה מיני אוצרות זה גדול מזה, וגם היו לו כמה מיני עבדים ובן אחד, ולעת זקנתו התחכם והטמין אוצרות החשובים בבנין, בכותלי אפריון וחדרי המלך, ועשה רק שינוי אחד בכותל, שירגיש בו החכם ומבין, ומה שהיה האוצר יותר חשוב הטמינו יותר, ועשה שינוי יותר דק בתכלית, ואחר כל זה אמר לבנו ביחידות שתדע כל מה שעשיתי אינו דבר ריק, שים לבך להבין. והנה אחר מיתת המלך, האוצרות הגלויים חטפו העבדים, וזה הבן נתן לב להבין מה שאמר לו אביו, ואחר העיון הרגיש שיש שינוי בכותל במקום זה, וחפש על ידי סתירת הכותל ומצא אוצר, ואחר זה נתן לב יותר והרגיש המעט שינוי שיש שם אוצר יותר חשוב, כך הוא בנמשל, חכמות חיצונות חטפו העבדים, שהן האומות, ואוצרות החשובים הוא יראת ה' לבנו יחידו, ואוצר החשוב יותר מזה תוכו רצוף אהבה, ודפח"ח:

(תוי"י פ' בהר דקכ"ג ע"ד).

פירוש כג

איתא בגמרא (ר"ה דכ"א ע"ב) חמשים שערי בינה ניתנו למשה חסר אחת וכו', שמעתי בשם מורי זלה"ה טעם שניתן רק מ"ט שערי בינה למשה ולא שער החמשים, ותירץ כי שער החמשים הוא חוזר ומתחיל נ' שערים למעלה מזה, וכן למעלה למעלה עד אין סוף, כי שנת החמשים דיובל עולה לכאן ולכאן וכו' ודפח"ח:

(תוי"י פ' דברים דקע"ו ע"א).

פירוש כד

מאמר הבעל שם טוב, מ"ט שערי בינה זכה משה רבינו עליו השלום, ואמר הבעש"ט אם כן מה עשה אחר כך, ותירץ כשבא לשער החמשים וזה בחינת האינו מושג, ואחר כך כשזכה להשיג בו התחיל מחדש חמשים שערים, וכן היה לעולם וכו':

(חסד לאברהם בראשית פ"ד ענף ב' אות ב').

סליק פרשת משפטים בס"ד

תרומה

פירוש א

דבר אל בני ישראל ויקחו לי תרומה וגו'. ופירש רש"י לי לשמי, שמעתי מפי מוהר"ש קאמינקר ז"ל שאמר לפני הבעל שם טוב ז"ל ביאור על פירוש רש"י הנ"ל, על פי הקדמתו שקיבל ממנו שנתינת הצדקה עולה יפה אפילו כשאין נותנין לשם שמים, כי טרם הכל ניזון העני, ומחיה את נפשו בצדקה, וביאר שזהו מה שפירש רש"י ז"ל, שהקשה לו

דהכי הוי למקרא לומר ויתנו לי תרומה, אלא שמלת לי מורה על לשמי, כי כפשוטו לא יתפרש כי לי תבל ומלואה, וכיון שמלת לי הכוונה בזה לי לשמי, שוב לא יכול למכתב ויתנו לי תרומה, דבאמת נתינת הצדקה יכולה להיות אפילו שלא לשם שמים, רק שכיון שכן הדבר, שהותר ליתן צדקה אפילו שלא לשם שמים, על כל פנים ויקחו לי תרומה, שיראה המקבל צדקה לקבל אותה לשם שמים, שלא לקבל הצדקה לשם מותרות ח"ו, רק לאשר מצטרך להחיות נפשו ונפשות ביתו כל אחד לפי אשר יאות ונכון לו:

(ס' תשואות תן).

פירוש ב

מאת כל איש אשר ידבנו לבו תקחו את תרומתי. בשם הבעל שם טוב, היינו שכל אדם צריך לשית עצות בנפשו, להפוך לעשות מדות טובות, מכל אשר ידבנו לבו מהתאוות החיצונייות, ומדות הרעות אשר הרגיל בהם, מהם יקח דרך לעבודת הבורא ברוך הוא, באותו החשק ובאותה התאווה, ביתר שאת:

(תפארת שלמה פ' תולדות).

פירוש ג

שמעתי ממורי זלה"ה בשם רבינו סעדיה גאון, שראוי לאדם לחשוק בכל הדברים הגשמיים, ומתוכו יבא לחשוק בתורה ועבודת ה' וכו', כמו משל הנ"ל:

(בן פורת יוסף לפ' ויחי דפ"ה ע"ב).

פירוש ד

שמעתי ממורי זלה"ה, משל למלך שהיה לו בן, ורצה ללמדו כמה מיני חכמות שצריכין לו, ושכר לו כמה חכמים שילמדו עמו, והוא לא יוצלח לקבל שום חכמה, עד שנתייאשו מללמדו, ונשאר חכם אחד עמו, ופעם אחת ראה בן המלך איזה בתולה וחמד יפיה, והיה החכם קובל למלך על בנו בענין זה, והשיבו אם כן מאחר שיש לו חמדה, גם שהוא בגשמיי, אפילו הכי מזה יבא לכל החכמות, וציוה להכניס הבתולה לחצר המלך, וציוה עליה המלך שאם יתבענה לא תשמע אליו עד שיקבל חכמה אחת וכן עשתה, ואחר זה אמרה שילמוד עוד חכמה, עד שעל ידי זה קיבל כל החכמות, וכשנעשה חכם אז מאס בבתולה הנ"ל, כי ישא בת מלך כמוהו, והנמשל מובן ודפח"ח:

(בן פורת יוסף לפ' ויחי דפ"ח ע"א).

פירוש ה

מאמר הבעל שם טוב נשמתו בגנזי מרומים על פסוק (שיר השירים ז':ז') מה יפית ומה נעמת אהבה בתענוגים וגו', שמה יפה ומה נעים הוא, שבכל התענוגים הוא האהבה

העליונה, שעל ידי התעוררות זאת התענוג בטבעו, יקל לו לאהוב את הבורא ברוך הוא, כי בלאו הכי קשה לפתוח זאת המדה להתחיל לאהוב אותו יתברך שמו, ועל ידי התענוגים שנתעוררה בו זאת האהבה יקל לו, והבן, ובוודאי כל מה שמתאוה האדם לאיזה תענוג, ונתעורר בטבעו מדת האהבה לאותו התענוג שהוא אהבה נפולה ממקור האהבה העליונה, ידע נאמנה שזה הוא סיוע העליון מן הבורא ברוך הוא, בכדי שיקל לו לאחוז אז באהבתו יתברך, כי יודע הוא יתברך שמו שבלעדי זה לא יתעורר בו זאת המדה, וכשאין לו הדעת הנ"ל אזי נמשך הוא אחר אותו התענוג ומפיל המדה עוד למטה ח"ו: ולפעמים כשנתעוררה בו איזה אהבה רעה ח"ו, שמתאוה לעשות איזה עבירה, ואינו יכול להוציא מחשבתו הרעה מן הכח אל הפועל מחמת שנזדמן לו איזה מניעה, זה הוא גם כן סיוע העליון יתברך שמו, בראותו שאין לו דעת זה שיגביה האהבה הנפילה לשרשה, לאחוז באהבתו יתברך, ואדרבה רוצה להמשיך אחר הרע, אזי כביכול מצמצם עוד כבודו יתברך שמו להזמין לו אותן מניעות, להיות לפחות בשב ואל תעשה, והלוואי שלא יזיק עוד, אחרי שלא יועיל לעשות ככוונתו:

(מאור עינים פ' ואתחנן).

פירוש ו

ועשית את הקרשים למשכן עצי שטים עומדים. להבין זה איך הוא נוהג גם בזה הזמן, בקיצור נמרץ, כי קבלתי מאדוני אבי זקיני זללה"ה כי קרש הוא אדם, ולהבין זה כי באותיות קרש הוא אותיות קשר, והוא מרומז על האדם שהוא המקשר כל העולמות ומייחדם זה בזה וכו':

(דגל מחנה אפרים פ' תרומה).

פירוש ז

קבלנו ממרן אלקי הבעל שם טוב הקדוש שקרש הוא ציור אדם, בת עין, נקודה הפנימיית, המציירת כל כח ציור אדם ומקשרת אבריו על ידי שתי ידות סוד אות ש, וב' פעמים צי"ר עולה קרש, ומשם נצטיירין נשמות הצדיקים וכו':

(אוצר החיים פ' שמיני דפ"ח ע"א).

פירוש ח

והבדילה הפרוכת לכם וגו'. מה שיש בזה רמז לסוד חצר הכבד דבקדושה, מבואר לעיל פ' יתרו (אות י'):

סליק, פרשת תרומה בס"ד

תצוה

פירוש א

ונתת אל חושן המשפט את האורים ואת התומים. יש בזה סוד עמוק ושער גדול ואגלה ואכסה וכו', כי ידוע שבאורים ותומים היו הכ"ב אתוון בדוחק כידוע מאמר חכמינו ז"ל (בגמרא יומא דע"ג ע"ב), ונמצא כשהיו צריכין לשאול דברים שיש בו ב' או ג' אותיות שוין כגון האלך לבבל, האיך היה התשובה בזה, ויש בזה סוד עמוק, ואענה חלקי בזה כי קבלתי בזה מאדוני אבי זקיני זללה"ה כי בכל אות מהכ"ב אתוון יש כל הכ"ב אותיות [היינו על ידי המילואים ומילואים דמילואים וכו'] חוץ מאות מ' [שגם המילוי אינו אלא מ' כזה והכהן המתלבש ברוח הקודש השואל, אחר שציוה השם שיהיו כל הכ"ב אותיות באורים ותומים והיו מאירין האותיות עם מילואין שלהם גם כן, ומזה היה יודע כל מה שצריך, והבן, וזהו אבני שהם ואבני מילואים גם כן [היינו המילואים של האותיות שהאירו גם כן על האבנים] שצריך לאפוד ולחושן וכו':

(דגל מחנה אפרים בליקוטים).

סליק פרשת תצוה בס"ד

כי תשא

פירוש א

זה יתנו וגו'. [דרשו רבותינו ז"ל (מדרש תנחומא סי' ט') כמין מטבע של אש הראה לו למשה ואמר כזה יתנו, הובא ברש"י], שמעתי משל איש אחד למד אצל צורף אומנתו, ואחר שלמדו האומנות רשם לו ברשימה סדר האומנות ולא רשם לו שישים גחלת של אש בתחלת המלאכה, כי הוא העיקר ואין צריך להזכירו, והוא טעה בזה וסבר וכו', והנמשל מובן, כי העיקר כשיש ניצוץ אש להתלהב: (בן פורת יוסף דקי"ט ע"ב).

פירוש ב

קח לך סמים נטף ושחלת וגו'. שמעתי ממורי כי אלו י"א סממני הקטורת הם יו"ד ניצוצות הקדושה של אור פנימי המחיה את הקליפות, ויש ניצוץ אחד שהוא אור מקיף, כיון שהוא מקיף מבחוץ אינו נחלק ליו"ד ונקרא אחד, ולבונה זכה הוא אור מקיף, כי הפנימי בהכרח הוא מוגבל ונתון תוך הקליפה ואינו זך, אמנם המקיף הוא הזך: (אוצר החיים פ' ויקרא דל"ג ע"ב ד"ה ועניין).

פירוש ג

איש אשר יעשה כמוה וגו' שמעתי ממורי זלה"ה פירוש הפסוק איש אשר יעשה כמוה להריח בה, שיהיה ריחו נודף שיצא לו שם כאנשי חסידים, שנקרא קטורת, שמקשרין ומייחדין קודשא בריך הוא ושכינתיה, ואם עושים להריח בה ונכרת מעמיו ודפח"ח: (צפנת פענח דנ"ו ע"ב).

פירוש ד

ושמרו בני ישראל את השבת לעשות את השבת וגו'. שמעתי ממורי זלה"ה ענין ושמרו בני ישראל את השבת על פי משל בן מלך שהיה בין פחותי הערך וכו': (צפנת פענח סו"פ משפטים דפ"ד ע"ב, תוי"י משפטים ד"ע ע"א).

פירוש ה

עצבות וקליפות החומר מעכב שמחת הנשמה בעשיית המצוה, לכך עצה יעוצה (בפ' בהר) ושבתה הארץ שבת לה', הכוונה שיעשה נייחא ושביתה לארץ שהוא החומר והגוף, לשמוח בשמחה מגשמיי, ועל ידי זה תוכל הנשמה לשמוח ברוחניי, וזהו שבת לה', כי שני בחינות אלו צריך לעשותן בשבת, כמו ששמעתי ממורי זלה"ה ביאור פסוק ושמרו בני ישראל את השבת והבן: (תוי"י בהר דקי"ט ע"ד).

פירוש ו

וביום השביעי שבת וינפש. שמעתי שדקדק הרב האיש האלהים קדוש ר' ישראל הבעש"ט למה אנו אומרים זה בתחלת השבת שבת וינפש כדרוש וי אבדה נפש (ביצה דט"ז ע"א, זוהר ויקהל דר"ד ע"ב) די לזה בשעתה במוצאי שבת, וידוע מה שתירץ הוא ז"ל להוסיף לנו אהבה ושמחה משבת קודש, בזכרנו כי אחרי כן תפסוק הנשמה היתירה הגדולה של שבת כאשר האריך במשל ומליצה: (זכרון זאת בהשמטות לפ' תשא, דברי אמת פ' מטות).

פירוש ז

באמת על ידי השבת יכולין להתחזק להשאיר הארת השבת גם בימי המעשה, כמ"ש בשם הרב הבעל שם טוב ז"ל על מה שדרשו חכמינו ז"ל (ביצה דט"ז ע"א) וינפש כיון ששבת וי אבדה נפש, וקשה דזה אין מקומו לכתוב בשבת, ופירש שעל ידי שאדם זוכר זאת שאחר שבת יסתלק ממנו הארה זו, לכן מתדבק בה ביותר: (שפת אמת למרן ז"ל פ' תשא תרל"ז, ראה דכ"ח ע"א). ובשם הבעש"ט כתבו כי נכתב זה בשבת, שעל ידי שיודעין זה בשבת כי בחול ניטל זה, משמרין יותר יום שבת, שלא לילך בטל בעת מצוא הנשמה יתירה המסייעת לעבודתו ית"ש: (שם פ' תשא תרל"א).

פירוש ח

ויהי כאשר קרב אל המחנה וירא את העגל ומחולות וגו', מבואר לעיל בפ' בראשית בהגה ק"ח:

פירוש ט

ועתה אם תשא חטאתם ואם אין מחני נא מספרך אשר כתבת וגו', שמעתי בשם מורי הרב המפורסם בוצינא קדישא הבעל שם טוב ז"ל, שהקשה וכי זו הוא מדת ענוותנותו של משה לומר מחני נא, שר"ל שמיתתו יכפר העון הגדול הזה, והשיב ז"ל כי הלא צריך להבין מהות ענוותנותו של משה רבינו עליו השלום, כי בשלמא בשאר בני אדם היטב מובן מהות ענוה, שרצה לומר שמוחלט בדעתו שהוא מקטני ערך מכל אדם, אך משה רבינו עליו השלום אתו המדע שורש נשמת כל אחד מישראל ערך כל אחד ואחד, וגודל ערכת נשמתו שהוא כוללת כל נשמת ישראל, וכמו שאמרו ז"ל (בזוה"ק בראשית דכ"ה ע"א) אשה אחת ילדה במצרים ס' רבוא בכרס אחד זה משה רבינו עליו השלום, ואיך היה יכול להחזיק במדת ענוה:

אך הנה אמרו ז"ל (סנהדרין דכ"ז ע"ב) שכל ישראל ערבים זה בזה, ורצו לומר, שהמה מעורבים זה בזה. כי כולם המה שורש אחד לכולם, ואמר ז"ל, כי לפי זה, כאשר בא על העולם איזה התעוררות לטובה מן היצר טוב מצד הקדושה, אותו התעוררות הוא בכל אחד ואחד מבני ישראל. והוא פועל בכל אחד ואחד לפי ערכו, הצדיק הוא מתעורר הרבה בעבודת השם יתברך בקדושה גדולה, ובחשקות גדול, ומי שאינו צדיק כל כך הוא מתעורר גם כן, אך בהתעוררות קטנה, גם אפילו רשע גמור, מכל מקום הוא מתעורר באיזה הרהור תשובה, הגם שהוא רק לפי שעה, מכל מקום מתעורר קצת. ויכול להיות שעל ידי התעוררות הזה יחזור בתשובה שלימה, וכן להיפוך כאשר בא איזה התעוררות מצד היצר הרע, גם כן בא לכל אחד ואחד, והרשע נכשל בו הרבה, ועושה איזה מעשה בפועל, אך הצדיק גם כן נכשל באיזה הרהור לפי שעה: והנה כאשר אנו רואים שמרשעים יצא רשע בפועל, שנכשלים באיזה עבירה, אז יש להסתפק מי הוא החייב בדבר, כי יש לומר שהצדיק הוא החייב, כי הלא גם אליו בא איזה הרהור כנ"ל, והנה אם היה תיכף מתחזק את עצמו לבטל הכח הזה אשר ממנו בא ההרהור הזה, אז היה מתבטל הכח הזה, ולא היה הרשע בא לידי מכשול, אך יש לומר דהרשע הוא החייב, כי לפי שהוא עשה בפועל הרשע הזאת תיכף כאשר בא אליו ההרהור, שוב אין בכחו של הצדיק לבטלו, וזהו מהותו של ענוותנותו של משה רבינו עליו השלום, שכל מה שראה איזה דבר לא טוב בישראל, היה תולה בעצמו, וחשב בלבו מסתמא אני הגורם, כנ"ל,

וזהו גם כן מה שאמר מחני נא, ר"ל אני הוא החייב בדבר ולא הם כנ"ל, ועל זה השיב לו השם יתברך מי אשר חטא לי וכו', ר"ל לפני גלוי מי הוא החייב, עד כאן דברי פי קדשו: (דברי משה פ' שמיני).

פירוש י

אמר הרב הקדוש בעל שם טוב דיש שני בחינות בענין העבירות, הא' כשגדול הדור מהרהר בעבירה מזה נמשך להמון העם שיבואו לידי מעשה ח"ו, הב' הוא להיפך, שמחמת שהמון העם התחילו לחטוא במעשה מזה ממשיכין הרהור בגדול הדור לפעמים, ונפקותא בזה, דלבחינה הא' אין בכח הגדול להתפלל בעדם כיון שממנו נצמח הרעה, אבל לבחינה הב', אם כן הגדול הדור הוא אנוס ותפלתו רצוייה, וזהו שאמר משה, ועתה אם תשא חטאתם, היינו, ועתה אם תשא דהיינו שתמחול להם אם כן יודע אני שהוא חטאתם, דהיינו שהם בעצמם חטאו, ואם אין, שאינך מרצה להם, אם כן אין תפלתי רצוייה ואפשר ח"ו שהרהור שלי גרם זאת אם כן מחני נא, ויאמר ה' אל משה וגו': (גנזי יוסף פ' תשא).

פירוש יא

בשם הבעש"ט, ועתה אם תשא חטאתם ואם אין מחני נא וגו', ולכאורה היה לו לומר אם תשא חטאתם מוטב וגו', נמצא נחסר בתורה תיבת מוטב, אך הכלל הוא כך במדרגת הצדיקים שהם תולים הכל בחסרונם, שמה שמזדמן אצל שום אחד מבני ישראל איזה עון בפועל, הם תולים זה בעצמם, שאפשר ח"ו היה להם איזה פנייה במחשבתם שמץ מנהו, ולכן בא להמון מבני ישראל זה בפועל, וגם אפשר להיות בהיפך, שמחמת שעשו אנשים מבני ישראל איזה עון בפועל בא להצדיק איזה מחשבה בפנייה דקה מן הדקה, והחילוק ביניהם, שאם בא להצדיק איזה מחשבה מחמת עם בני ישראל, אזי הוא בנקל להתפלל בעדם וללמד סנגוריא, מה שאין כן ח"ו בהיפוך, כי אין קטיגור נעשה סניגור, ונמצא כך אמר משה רבינו עליו השלום, ועתה אם תשא אז אדע שהוא חטאתם, ואין אני נוגע בדבר: (אמרי צדיקים בשם בעל קדושת לוי).

פירוש יב

שמעתי מפי הרב המוכיח ז"ל שאמר בשם הבעל שם טוב ז"ל, שאהרן ומשה היה להם בחינת מסירת נפש בשעת מעשה העגל, בסוד שני בחינות מסירות נפש שבקריאת שמע ונפילת אפים, שאהרן היה לו בחינת מסירת הגוף בסוד קריאת שמע, ומשה היה לו בחינת מסירת נפש ממש בסוד נפילת אפים, ע"ד ואם אין מחני נא מספרך אשר כתבת, וכבוד אלהים הסתר דבר: (תשואות חן פ' עקב, ובלקוטים לפ' בשלח).

פירוש יג

אמר מרן הריב"ש טוב, מחני נא מספרך, מלשון (פ' מסעי) ומחה אל כתף היינו התפשטות כו': (זוהר חי ר"פ תצוה דקל"ט ע"ד).

פירוש יד

והביטו אחרי משה. ענין שלא הסתכלו רק בחינת אחוריים דמשה מבואר לקמן פ' קרח אות א' ע"ש:

פירוש טו

ודיבר ה' אל משה פנים אל פנים. הנה כתיב כמים הפנים לפנים כן לב האדם אל אדם (משלי כ"ז:י"ט), בשם הבעל שם טוב נשמתו בגנזי מרומים, כשאדם עומד אצל מים נראה הצל שלו גדול על המים, וכשהאדם מרכין את עצמו, כן הצל נעשה קטן, וכל מה שהאדם מרכין עצמו יותר אצל המים נעשה הצל קטן עוד יותר, עד שכשהאדם משים הפנים שלו על המים אזי בא גם הפנים של הצל נגד פניו של האדם, כן לב האדם לאדם, כשאדם חושב בעצמו שהוא גדול, אזי חבירו גם כן גדול, וכשאדם מקטין עצמו לפני חבירו, אזי חבירו גם כן מקטין את עצמו, עד שהקטנות הוא שלא יוכל יותר להקטין, אז גם חבירו עושה כן, ואז נעשה בהם השווי, ונעשה בהם שיהיו שוים, וזהו שנאמר אצל משה ודיבר ה' אל משה פנים אל פנים כאשר ידבר איש אל רעהו, ר"ל לפי הקטנות של איש נגד חבירו כן חבירו הוא גם כן קטן, ונעשים שוים פנים אל פנים, כן משה מאחר שהיה מקטין את עצמו נגד הבורא ברוך הוא, כן כביכול הקטין הבורא את עצמו נגד משה ודיבר עמו פנים אל פנים, נמצא פנים של הבורא הוא כמו הצל שנעשה לפי ערך הפנים של משה, וזו המדרגה אין יכול שום אדם, רק משה שהוא הדעת וכו': (אור החכמה פ' ויקהל)

פירוש טז

ועתה אם נא מצאתי חן בעיניך הודיעני נא את דרכיך וגו', שמעתי ממורי זלה"ה כל מה שאדם משיג בענין אלהות, הוא בחינת מלכות, אבל למעלה מזה אי אפשר להשיג כו' ודפח"ח: (בן פורת יוסף לפ' וישלח פן ג' דס"ה ע"ב).

פירוש יז

שמעתי ממורי בענין כל הנוטל מלכות לבד (עיין בתיקוני זוהר הקדוש תיקון ס"ט) כי כל הדברים הניכרים נקרא מלכות, ושאינו מושג הוא למעלה מן מלכות, וצריך להבין שיש למעלה ממנה וכו': (בן פורת יוסף בסופו דקכ"ו ע"ד)

פירוש יח

וחנותי את אשר אחון וגו'. יובן על פי מה שכתוב בזוהר (בתק"ז תיקון י') האי מלה דלא נפקא בדחילו ורחימו לא פרחת לעילא, פירוש, כי קול ודיבור הם נגד זכר ונקיבה שהם **ו"ה** של שם הוי"ה ברוך הוא, ואם נפקי בלא דחילו ורחימו שהם אבא ואמא **י"ה** של השם, הוא עושה פירוד ח"ו, ובפרט שכל עיקר הכוונה בתפלה ובלימוד, כדי להעלות הדיבורים אל שרשם מתתא לעילא, כי כמו שתחלת בריאת העולמות היה בכ"ב אותיות התורה כמו שכתוב (בהקדמת הזוהר ד"ה ע"א) באורייתא איברי עלמא שהם הכ"ב אתוון דאורייתא, ומהם היה ההשפעה וקיום העולמות מעלא לתתא, כן צריך האדם להעלות הדיבורים מתתא לעילא אל שרשם, דהיינו כשאדם מדבק ומחבר דיבור עם דיבור וקול עם קול והבל עם הבל ומחשבה עם מחשבה שהם ד' אותיות שם הוי"ה כידוע, ואם האדם עושה כן כל דיבוריו פורחין לעילא אל שרשם, ובזה הוא גורם שהדיבורים באים לפניו יתברך שמו ומסתכל בהם, ובזה הוא נענה בתפלתו, כי ההסתכלות הוא כעין השפעה מעילא לתתא, וכאשר השם יתברך מסתכל הוא קיום העולמות כולם, כי למעלה אין שם שעות וזמן, כי ברגע אחד באה ההשפעה מהמעיין העליון הנובע תמיד דדרכו להטיב ולהשפיע לבריותיו רק שיהיה המקבל ראוי לקבל, ואם הוא מתפלל או לומד תורה בענין הזה, הוא נעשה כצינור אל המעיין העליון הממשיך ומשפיע שפע טובה לו ולכל העולם כולו, והנה מלת אשר יש לפרש בלשון שבח והלל, כמו (בפ' ויצא) באשרי כי אשרוני וגו', ויש לפרשו גם כן בלשון הסתכלות כמו (בפ' בלק) אשורנו ולא עתה, ובזה יובן פירוש הפסוק וחנותי, את אשר, הינו למי שמשבח ומהלל אותי **בא"ת** שהם הכ"ב אתוון דאורייתא מן **א** עד **ת**, ובאופן אם יגרום בדיבורו בתפלתו ובלימודו, את אשר, שיעלו הדיבורים לעילא אל שרשם ויגרום, **אשר**, ע"פ פירוש השני שהוא לשון הסתכלות, ובוודאי אז אחון אותו, כי ההסתכלות הוא עניית התפלה והשאלה: (לקוטים יקרים ד"י ע"א, רמזי תורה פ' תשא, והוא בקיצור בכתר שם טוב ד"כ ע"ב).

פירוש יט

ה' ה' אל רחום וחנון וגו'. **אל** הוא המדה הראשונה מי"ג מדות, ששני הויו"ת הראשונות אינם נכללים בין הי"ג מדות, כנודע שבהירות הוי"ה גדול ואין עולם התחתון יכול לקבלו כי אם על ידי אמצעות, ועל כן המדה ראשונה הוא אל, ופעם אחרת שמעתי ששני הויו"ת הנ"ל הם, א' רומז אל הוי"ה העליונה, והב' הוא הוי"ה שכח הפועל בנפעל דהיינו מה שבעולמות התחתונים ודוק, ועל כן המדה ראשונה הוא **אל**, כי **אל"ף** היינו **פל"א** שעולם

העליון מופלא מהתחתון, ואחר כך נמשך ממנו לרצון לעולם התחתון, והמשכות **ו** אל אות כ' נעשה **ל** וכו' ע"ש: (לקוטי אמרים די"ז ע"ד ד"ה לעולם ישנה אדם).

פירוש כ

מדה ראשונה של י"ג מדות הרחמים **אל**, מכוון נגד מדה ראשונה מי"ג מדות שהתורה נדרשת בהן **קל וחומר**, עיין לקמן פ' בהעלותך אות ט' ע"ש:

פירוש כא

אמר האלוהיי רבש"ן **רחום** הוא **גזרה שוה**, כי מי שמרחם משתלשל מחשבתו בתוך המרוחם ואז הוא בשוה עם המרוחם בצערו וחסרונו: (כתבי קודש דט"ז ע"ד).

פירוש כב

ורב חסד. סוד כי חפץ חסד הוא (מיכה זי"ן י"ח) האמור במדות דא"א, ובזעיר אנפין נאמר ורב חסד, ובמקום אחר נקרא זעיר אנפין חסד סתם כמו שנאמר (מיכה זי"ן כ') חסד לאברהם, משל על זה, אדם שהוא מכניס אורח, והוא הנקרא בעל חסד, דהיינו כשרואה [את] האורח מכניסו לתוך ביתו ועושה עמו חסד, אבל אין לו התלהבות וחשקות תמיד להכניס אורחים ולעשות עמהם חסד, ולחזור אחר זה, אלא אם נזדמן לו אורח עושה עמו חסד, ויש שאינו נפסק מרצונו הזה, שהוא חושק תמיד לעשות חסד עם בני אדם, ומחזיר תמיד אחריהם כמו אברהם אבינו עליו השלום שהיה מצטער מאוד [שיהיו] לו אורחים לעשות עמהם חסד, המדה הזו באריך שנקרא רצון, שרצונו תמיד לעשות עמהם חסד, לכן כתיב במדותיו כי חפץ חסד הוא, ורצונו תמיד לעשות חסד, ובזעיר אנפין הוא מדה סתם שאין לו רצון זה כמו באריך אנפין, אך בשעה שא"א מאיר בזעיר אנפין, נקרא אז זעיר אנפין ורב חסד, שאז קיבל מא"א חסדים הרבה: (ליקוטים יקרים ד"ד ע"ד).

פירוש כג

נושא עון. שמעתי ממורי פירוש הש"ס בד"ה (די"ז ע"א) נושא עון חד אמר נושא וחד אמר כובש וכך הוא המדה וכו' ועון עצמו אינו נמחק, וביאר כי אלו ג' קוין חג"ת [**חסד גבורה תפארת**] מתפשטין מן רום המעלות עד התהום מקום הקליפה, וחסד במקום הקדושה למעלה הוא עונג, וכשנתפשט למטה בקליפה הוא זנות, וזהו שאמרו (בספר יצירה פרק ב') אין למעלה מענג ואין למטה מנגע, וקו התפארת בהתפשטו למטה במקום הקליפה הוא הגאוה, וקו הגבורה למטה הוא כעס וע"ז, והוא כשלהבת קשורה בגחלת זה בזה עד למעלה, רק למטה הוא בלי דעת בסוד מאמר חכמינו ז"ל (שבת דל"ג ע"ב) נשים דעתן קלה, שהרשעים הם בחינת נוקבא דעתן קלה עליהם, ולמעלה הוא עם הדעת שנותן דעתו שיתענג יותר בעבודת השם יתברך ולא במקום הטינופת, ובחינת התשובה הוא

הדעת וכו' וכמו ששמעתי האומר אחטא ואשוב כו' (יומא דפ"ה ע"ב), ובזה יובן נושא עון וכו' ועון עצמו אינו נמחק, כי דבר גשמיי ומאוס אינו יכול לעלות למעלה במקום שורש התענוג וכו' וכך הוא המדה, ר"ל מדת רב חסד שהוא התענוג שהוא חסד, התענוג נתלבש זה בתוך זה וכו', וחד אמר כובש וכו' ודפח"ח: (תולדות יעקב יוסף בסופו דר"ח ע"א).

פירוש כד

ביאור מה ששמעתי ממורי ורשמתי ראשי פרקים כי יראתי וכו', פסוק (ירמיה ט') אל יתהלל חכם בחכמתו ועשיר בעשרו כי אם בזאת וגו' השכל וידוע אותי וגו', והקשה מה בחכמתו בעשרו, וביאר כי הוא מדה מגונה המתפאר את עצמו וכמו שכתב בספרא דשלמה מלכא מובא בזוהר (פ' בלק דקצ"ג ע"ב) סימן דלא ידע כלום שבוחי כו', וכשהוא רוצה להתפאר ולשבח את עצמו, והיינו משום שנתפשט מדת התפארת בעולם, וכשמתפשט ויורד עד אדם זה שהוא בקליפה, אז רוצה לשבח ולפאר את עצמו, רק שהוא גנאי לו, ועושה תחבולה לפאר אחרים שיצא מזה תפארת לעצמו, כגון שאומר איש פלוני חכם מאוד שלא נצחו אדם כי אם אני, וכן גבור ועשיר, דזהו שאמר אל יתהלל חכם בחכמתו של אחר כדי שיצא מזה שבח לעצמו, כי אם בזאת יתהלל, שיתן לב שנתפשט מדת תפארת בעולם עד מדרגה אחרונה שנקרא זאת, והחכם יבין שנתפשט מדה זו, השכל וידוע אותי, מה שאין כן הטיפש לוקח תפארת לעצמו וכו', ודפח"ח: (תוי"י בסופו דר"ח ע"ב).

פירוש כה

נושא עון ופשע וחטאה וגו'. שמעתי ממורי פירוש הענין, בחטא ראשון שחטא אדם, נזדמן לו חטא אחר כדי שישוב ממנו, ועל ידי זה יהיה כפרת חטא הא', וכשרואה יצר הרע כך, מתגבר עליו בחטא ב', ומכל מקום השם יתברך מליץ בעדו, [וזהו] על שלשה פשעי ישראל וגו' (עמוס ב':ו') וכאשר חטא ג' פעמים, אז נתלבש נפשו ורוחו ונשמתו בקליפות ר"ל, ועבירה גוררת עבירה, ודרכי התשובה נמנעו ממנו, עד שירוחם משמים, וזהו שאמר הנביא (איכה ג':מ') נחפשה דרכינו ונחקורה ונשובה וכו', כי אחר שנעשה הכל כמישור בעיניו, על ידי כי השמן לב העם (ישעיהו ו':י'), וצריך חיפוש וחיקור שידע שחטא, אז ישוב עדיו יתברך וק"ל: (בן פורת יוסף דקכ"ז ע"ב).

פירוש כו

ביאור הכתוב נושא עון שנושא את העון למעלה מבואר לעיל בפ' בראשית בהגה ל"ד ובפנים אות קס"ז ע"ש:

פירוש כז

אמרו בשם אדוני אבי זקיני זללה"ה, על ש"ס (ר"ה די"ז ע"א) כל המעביר על מדותיו מעבירין לו על כל פשעיו שנאמר (מיכה זיי"ן) נושא עון ועובר על פשע, למי נושא עון למי שעובר על פשע גם כן, ואמר הוא ז"ל המעביר על מדותיו פירוש שעובר עליהם דרך ארעי ומקרה, כמו העברה בעלמא, ואינו משתדל להסיר מהם הרע, ולהגדיל בהם בחינת הטוב בהחלט, רק בהעברה בעלמא, אז לפעמים מזכירין לו ומראין לו איזה חטא ר"ל להזכירו, לאפוקי כשמסיר הרע לחלוטין ועושה מהם בחינת הטוב וכו': (דגל מחנה אפרים פ' עקב).

פירוש כח

פן תכרות ברית ליושב הארץ וזנו אחרי אלהיהן וגו'. בכתבי קודש להרב סעדיא הלוי בעל ספר נוה צדק נמצא כתוב דיש ליזהר שלא לעשות זיווג עם אשתו בלילה שנולד אותו איש [בליל ניטל], ואם לא כן תרדפנו רוח רעה, כי הזמן גרמא שיוליד בן פריץ, וגילה הבעל שם טוב זכותו יגן עלינו כי המשומדים שיש בעולם הן הם שיצאו מזיווג אותו הלילה, ולפי זה סרה מהר תמיהת הנשים שיודעות בבירור שלא נבעלו לגוי, ובניהם נשתמדו ר"ל, דאפשר מאותו הלילה: (ס' שמירת הנפש דט"ז בדפוס מונקאטש תרע"א).

פירוש כט

כל פטר רחם לי וכל מקנך תזכר וגו'. פירש הרב [הבעל שם טוב זי"ע] כשאדם עושה מצוה מתקן כל רמ"ח אברים של קומה הקדושה, ולכן מעורר השפעת רחמים לעולם, והוא נעשה מרמ"ח **רחם**, שבא לעולם רחמים, ואם בהיפך ח"ו שעשה עבירה, הגביר קומת הקליפה ונעשה חרם ר"ל, והענין שיש רפ"ח ניצוצין שצריך לתקן כל אחד ואחד בבחינתו, וכמו שמבואר בכתבי האר"י ז"ל, ואם כן כשאדם ח"ו עושה עבירה גורם להוריד רפ"ח ניצוצין מבחינתו אל הקליפות, וצריך האדם בתשובתו להעלות הרפ"ח ניצוצין, ואם כן צריך להוריד החיות שלו להעלות הרפ"ח ניצוצין, ואם כן נעשה עם החיות שלו רפ"ט ואז נעשה רח"ם לעולם, וזהו שאמר הכתוב כל פט"ר רח"ם לי, והבן: ומקנך תזכר, הוא מורה ענין התשובה, דהעיקר חטא בא לאדם מן התגברות הבהמיות שלו, זהו נקרא מקנך, לכן צריך להעלות הבהמיות שלו למקום הזכירה, להזדכך הגשמיות להכניע להרוחניות הקדושה, ויהיה האדם בסוד הזכר שהוא רחמים, ומכניע הבהמיות, ומשבר התאוות שלו, רק להעלות כל תאוות הראשיות לה', וזהו פירוש וכל מקנך תזכר ודפח"ח: (קונטרס דברים נחמדים בסוף גנזי יוסף).

פירוש ל

בחריש ובקציר תשבות. הכלל הוא שצריך אדם להכין עצמו לעבודת הבורא יתברך שמו, כל חד לפום שיעורא דיליה, והיינו להכין את עצמו בכל בוקר, ולעשות הכנה במעשה המצוות, או בלימוד תורה, כדי שיוכל אחר כך לילך להתפלל לפני קונו יתברך שמו, ועל דרך זה בימות השבוע, היינו ביום ד' ה' ו' צריך להכין עצמו לשבת, כי מי שטרח בערב שבת יאכל בשבת (ע"ז ד"ג ע"א), והוא מה שאמר הריב"ש טוב זצ"ל בפירוש הכתוב בחריש ובקציר תשבות, כי **חרש** הוא ר"ת חמישי רביעי ששי, ר"ל כמו שהחרישה הא הכנה לזריעה וקצירה, כך אלו השלשה ימים שייכים לשבת הבא, להכין עצמו בכל מיני הכנות מה שיוכל לעבוד את בוראו ביום השבת, דהוא הזריעה, ואחר כך בג' ימים שאחר השבת היינו א' ב' ג' יהיה הקצירה, שיקבל כל ההשפעות שירדו לו בתפלת שבת, וכך הם כל ימי השבוע שלשה ימים לפני השבת, ושלשה ימים לאחר השבת ושבת באמצע וכו': (עבודת ישראל אבות פ"א מ"ה).

סליק פרשת תשא בס"ד

ויקהל

פירוש א

לא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת. מהבעש"ט זלה"ה, פירוש המשנה (שבת דמ"ד ע"א) מטלטלין נר חדש וכו' ר' שמעון אומר כל הנרות מטלטלין חוץ מן הנר הדולק בשבת, והוא דנשמת אדם קרוייה נר שנאמר (משלי כ':כ"ז) נר ה' נשמת אדם וחכמינו ז"ל דרשו (רבתי אמור פל"א סי' ד') נרך בידי וכו', ובזוהר הקדוש (תרומה דק"נ ע"ב) כי בשבת יוצאין כל הנשמות מגיהנם חוץ ממחללי שבת, ובזה יובן, מטלטלין נר חדש, ר"ל נשמה הקרוייה נר שלא נתלכלכה בצואת עונותיו מטלטלין ומוציאין אותה מגיהנם בשבת, אבל לא ישן שנתיישן בעונותיו, ר' שמעון אומר כל הנרות מטלטלין חוץ מנר הדולק בשבת, שמחלל השבת, שדולק נשמתו בגיהנם גם כן בשבת מדה כנגד מדה, ודפח"ח:

(כתר שם טוב ח"ב די"ז ע"א, צפנת פענח דצ"ג ע"ג).

פירוש ב

ויעש בצלאל את הארון וגו'. ובמדרש (תנחומא סי' זיי"ן) בשביל ששם צילו של הקדוש ברוך הוא בין שני הכרובים וכו', מעשה מבעל שם עליו השלום, שהיה אומר שיעור כדרכו, והיה אומר בזה הלשון, כי זה הכלי הוא מעפר ויש לו התחברות על ידי אדם,

ואמר, שהחומר הוא חומר פשוט, אך העיקר הוא הצורה, על דרך סוף מעשה במחשבה תחלה, לכן הכלי תקבל מחכמתו, דהינו חיותו של האדם תקבל בחיות הכלי, ויש בהכלי שכל נאצל מהאומן, לכן יכולין להכיר בהעובדא דהכלי כל ההנהגה וטובו של האומן, כי ידוע שבהענף יש כח מהשורש וד"ל, והיה עומד לפניו כד נאה של שכר, והיה אומר, נמצא בכלי זה אני רואה, שהאומן שלה הוא איש בלא רגלים, ונמצא התחברות כלי זה מכח אצילות ושכל, לאפוקי אם מוציאין השכל שלו מהכלי זה, אזי הכלי הזה אין לו שום התחברות, ואחר השיעור לקח תלמיד אחד הכד בידו לעמוד אותו על ספסל ותיכף בעמידת הכלי נתפרד לפירורים כבראשונה:

(כתבי קודש דכ"ו ע"א).

סליק פרשת ויקהל בס"ד

פקודי

פירוש א

אלה פקודי המשכן וגו', יש להבין בפרשה זו שנאמר בפרטות בכל מעשה ומעשה שעשו במשכן וכלים נאמר בכל אחד שעשו כאשר ציוה ה' את משה, דקשה למה לו לפרוט בכל אחד, הוי לו לומר באחרונה דרך כלל ויעשו כאשר ציוה וגו', אלא התורה רמזה לנו רמז מוסר בכללות עבודת השם יתברך ועשיית המצוות, הן שופר וסוכה ופסח ותפלין וכיוצא, שיש בכל אחת עובדא ומילולא ורעותא שהוא המחשבה, וכוונת המצוה והתפלה הוא רבה ונורא, ולא כל אדם גם מבני עלייה יודעים חלק אחד מאלפי אלפים חלקים, שכוונו אנשי כנסת הגדולה בכוונת התפלה, והוא הדין בכוונת המצוות, ובאמת צורך גדול יש לכל אחד מישראל בכל אחד מן שלשה בחינות הנ"ל, כי מן מעשה המצוות נעשה לבוש לנשמה בגן עדן התחתון, ומן כוונת המצוות נעשה לבוש לנשמה בגן עדן העליון, לכך עצה היעוצה, לכלול את עצמו וכוונתו, הן בתפלה והן במצוה, או בכוונת אכילתו בחול, ומכל שכן בשבת בשלשה סעודות דשבת, ישתף כוונתו עם שאר שלומי אמוני ישראל, היודעין כוונת התפלה והמצוה, ועל סוד כוונת אנשי כנסת הגדולה, וכיוצא בזה, וזה סוד שכתב האר"י קודם תפלה צ"ל ואהבת לרעך כמוך, לקיים מצות עשה זו כדי שיוכלל כוונתו ותפלתו עם היודעים לייחד מדות העליונות, ודי בזה: והנה עשיית המשכן היה הכוונה שיהיה מחשבתן על מלאכת המשכן העליון, וכמו שנאמר מקור הוקם המשכן ודרשו (תנחומא נשא י"ח) כי בהקמת המשכן למטה הוקם למעלה, והיינו על ידי המחשבה והכוונה שעשו באיברים הנגלים למטה בגשמי,

ומחשבתן היה ברוחני לבנות משכן העליון שהוא סוד בריאת שמים וארץ וכל העולמות, ולאו כל מוחא סביל דא, לכן בכל פעולה ופעולה של כלי המשכן אמרו בפירוש שאנו עושין על הכוונה שצוה ה' את משה, והוא ע"ד שאנו אומרים קודם עשיית כל מצוה ויהי נועם וכו':

(בן פורת יוסף בהקדמה דף ח' ודף ט' עיין שם)

פירוש ב

המשכן משכן. ובמדרש (רבה ותנתומא סי' ב') שנתמשכן שני פעמים וכו' עיין לקמן פ' בלק אות ו':

פירוש ג

במדרש תנחומא סי' ב' בענין לחיים שאומרים בשתיית היין ע"ש, אמר הרה"ק רי"מ מקאזניץ ז"ל שיש קבלה בידו משם הבעל שם טוב זי"ע שאין לומר לחיים בשתיית שכר שעורים שקורין [ביע"ר]:

(ספרן של צדיקים א' אות ח')

סליק פרשת פקודי בס"ד

ויקרא

פירוש א

ויקרא אל משה וידבר ה' אליו מאהל מועד לאמר. אמר מרן הריב"ש טוב שכל הרפואות למד מפסוק ויקרא אל משה, עיין לקוטי תורה פ' וירא ותבין:

(היכל הברכה ר"פ ויקרא).

פירוש ב

רפואות הבעל שם טוב נשמתו בגנזי מרומים היה רק על ידי יחודים, שהיה. מייחד ומעלה השכינה אל מדת **אין**, וממילא נתתקן למטה גם כן:

(מאור עינים פ' נשא).

פירוש ג

במדרש (תנחומא ריש סי' א') ויקרא אל משה זש"ה (תהלים ק"ג) ברכו ה' מלאכיו גבורי כח עושי דברו וכו', פי' שצריך האדם להיות במדרגה זו, שהדיבור יהיה לו עשייה, ר"ל כשבא אל הדיבור צריך לו לילך דרך זיי"ן מדרגות כי תחלה צריך להיות בבינה לחשוב איך לדבר, ואחר כך צריך להיות דרך אהבה ויראה, ואחר כך דרך התפארת, כשהוא רוצה שתהיה תיבה שלימה אז נצטרפים אותיות, ואז מתפארים בעיניו לדברם

כך, ואחר כך צריך להיות דרך הניצוח, שמנצח האותיות האחרים הרוצים לצאת בנענוע המוצאות מנצח אותם, ומדבר הדבר הצריך לו, ואחר כך צריך להיות דרך הוד, ואחר כך דרך יסוד, דהיינו כשמחשבתו דבוק לדיבורו הוא נקרא יסוד, שהוא דביקות המחשבה בדיבור, ואחר כך בא דרך הפה והוא מלכות, והוא מדרגה התחתונה, וצריך האדם להיות במדרגה זו שיהיה דיבורו נחשב לו למעשה וד"ל:

(כתר שם טוב דכ"ב ע"ב, לקוטים יקרים די"ז ע"א).

פירוש ד

ומן הצאן. סוד צאן כבשים או עזים הם בחינת עליות עולמות, בחינות מלכות, שיש בה הנהגות של דין וחסד, וצאן כלול שניהם, כי כל צאן הוא בחינת יחוד כידוע ממרן אלוהיי הבעש"ט:

(אוצר החיים ויקרא דכ"ה ע"ד).

פירוש ה

אדם התחתון ממוצע מחומר וצורה, שעל ידו יתייחד עולם התחתון בעולם העליון ונעשה יחוד וחיבור ב' שמות הוי"ה אדנ"י גימטריא צ"א מן צא"ן, והשפע מושפע משם והוא התפשטות אות ן', כעין זה שמעתי ממורי זלה"ה, והבן:

(צפנת פענח לפ' תרומה דפ"ט ע"ג).

פירוש ו

אשה ריח ניחוח לה'. רמז שיש במקרא זה לסוד הריח מבואר לעיל פ' משפטים אות זיי"ן, וע"ע פ' בראשית אות ב':

פירוש ז

איתא בגמרא (מנחות דק"י ע"א) נאמר בעוף ריח ניחוח ונאמר בבהמה ריח ניחוח לומר לך אחד המרבה ואחד הממעיט ובלבד שיכוון את לבו לשמים, הובא ברש"י בפסוק ולא יבדיל, שמעתי ממורי קושית הט"ז (אורח חיים סימן א' ס"ק ג') אחד המרבה ואחד הממעיט וכו' למה שוין במכוון וכו', וביאר כי צריך ללמוד ולהתפלל עם מוחין, מה שאין כן וכו', ואם כן אם ממעיט כדי שיהיו לו מוחין לכוון היטב, שוה למי שיש לו מוחין טובים שיוכל להרבות, וזהו שאמרו בלבד שיכוון וכו' ודפח"ח:

(תוי"י חקת דקנ"ו ע"א).

פירוש ח

כי כל שאור וכל דבש לא תקטירו וגו'. פירוש הרמז בשאור ודבש לגבהות שהם מרתיחים ועולים כמו הגבהות שמגביה לב האדם, והם דיני הקטנות, כי קטן רוצה להיות

גדול והדיוט קופץ בראש (מגילה די"ב ע"ב), ואמר הכתוב לא תקטירו ממנו אשה לה', לעבוד על ידי גבהות, רק קרבן ראשית, ר"ל ראשית ההתקרבות להשם יתברך מותר להיות בגבהות, אבל אחר כך, אל מזבח העליון לא יעלו לריח ניחוח, שאין נחת רוח לפניו יתברך שמו בגבהות ח"ו, כי תועבת ה' כל גבה לב [כתיב (משלי ט"ז:ה') ודרשו רבותינו ז"ל (סוטה ד"ה ע"א)] אפילו בכל שהוא:

(כתר שם טוב ח"ב די"ח ע"ב).

פירוש ט

על כל קרבנך תקריב מלח. עיין לעיל פ' יתרו אות כ"ו בפירוש הודו בביאור פסוק ארץ פרי למלחה:

פירוש י

אם הכהן המשיח יחטא לאשמת העם. משל שנשלח בן המלך מאביו ולא היה יכול להחזירו, עד שהוצרך שר אחד לפשוט בגדיו החשובים ולבש בגדי פחותי הערך כדי שיתחבר עם בן המלך שנעשה הדיוט מן פחותי הערך וכו':

והנמשל הוא פשוט, בגדים החשובים הוא כינוי למעשים טובים, על דרך שאמר הכתוב (קהלת ט':ח') בכל עת יהיו בגדיך לבנים וכו', ובגדים פחותי הערך הם דוגמת בגדים הצואים ח"ו, ולא ממש בגדים צואים, והענין הוא כמו שכתוב (אשר נשיא יחטא) [אם הכהן המשיח יחטא] לאשמת העם, כי כל דור ודור ודורשיו הם שורש אחד, כמו משה רבינו עליו השלום עם דורו כן כל דור ודור לפי דורשיו והדורשין לפי הדור, כמו שאמרו בש"ס דערכין (די"ז ע"א), והכי נמי חטא הדור גורם אשמת ראש הדור, כגון כאילו, ששורש אחד להם, ואז כשיורד ראש הדור למדרגתן ולובש לבושי הדור, שהם בגדי פחותי הערך, ואז יש התחברות מה ביניהם כו', ומזה ילמדו גם כן דורות הבאים דרך גדול בעבודת השם יתברך, וזהו שזכרתי וקבלתי ממורי פה אל פה ואי אפשר לבאר בספר ודע והבן:

(תוי"י פ' בהעלותך דקל"ז ע"ג אריכות גדול).

סליק פרשת ויקרא בס"ד

צו

פירוש א

איתא כל העוסק בתורת עולה כאילו הקריב עולה (עי' גמרא מנוחות דק"י ע"א), כשאדם מחדש איזה דבר חכמה בתורה הוא נותן מוחין באותן הדיבורים, מפני שהיו המוחין

בתחלה בהעלם מלובשים באותן הדיבורים, ועכשיו הוא מפשיט אותם מהלבוש, ומתגלים ומתגדלים, וזהו קישוטי כלה, וכן כשהוא מדבר דברי תורה בדחילו ורחימו, הוא נותן מוחין באלו הדיבורים, [ולכן] כל העוסק בתורת עולה כאילו הקריב עולה, מפני שכאשר הוא מדבק באותן הדיבורים ביראה ובאהבה, אז הוא נותן חיות חדש באלו הדיבורים, אף על פי שנתקלקלו מחמת חטאים, אף על פי כן הם לבושין דמלכא, אבל כשהיה בית המקדש קיים והיה מקריב קרבן עולה, היה נותן כח אף בעולם המעשה:

(לקוטי אמרים ד"ג ע"ג, והוא בקיצור בכש"ט ח"ב ד"ג ע"ב).

פירוש ב

אם על תודה יקריבנו. לפעמים יכול להמשיך טובות על ידי הדיבורים שהוא מדבר, למשל אם הוא בשביה, ידבר מאותו ענין ארבעה צריכין להודות וכו' (ברכות דנ"ד ע"ב), וכן כשחולה באיזה אבר ידבר באותו ענין בספירות העליונים השייכים לאותו אבר:

(כתר שם טוב ח"ב ד"ד ע"א, לק"א ד"ד ע"ב)

פירוש ג

במדרש (רבתי פרשה ט') אם על תודה יקריבנו הה"ד (משלי י"ד:ט') אויליים יליץ אשם, א"ר יודן הטפש הזה מתרגם חובתו בפיו, שמעתי בשם הרב האלהיי וכו' הבעל שם טוב ז"ל שהיה מרגלא בפומיה לומר, כל חטא שעושה אדם בלילה מוכרח הוא להגיד בפיו ביום לפני הבריות מה שעשה, אך אזנים אין להם להבין דבריו, וגם הוא אינו מרגיש בעצמו מה שפיו מעיד עליו: ופעם אחת נסע בדרך עם החברייא ז"ל, אמר להם דעו שאותו עגלון בעל נדה באותו הלילה, תמהו ואמרו לא שמענו ממנו שום רמז כל היום, מיד שמו נפשם ולבם לשמוע מפי זה העגלון כל מה שידבר באותו היום עד הלילה, כיון שהגיע סמוך לשקיעת החמה, בא לאיזה אכסניא באם הדרך, וקפץ העגלון להבית, והם הלכו אחריו לשמוע מפיו איזה דבר ורמז מזה הנ"ל, שמעו שאמר העגלון לבעלת הבית, מכור לי יי"ש, ומזגה ונתנה לו ורצה לשתות, אמרה לו המתן עד שאתן לך כוס אחר, כי זה הכוס לא נטבל, השיב העגלון מה בכך שלא נטבל, וכששמעו החברייא ז"ל שמחו והודו לה' כי טוב, (וחלק) [שחלק] מחכמתו לצדיקיו ויראיו, ואז ראו כי דבר ה' בפיו אמת:

(שפתי צדיקים פ' מטות).

סליק פרשת צו בס"ד

שמיני

פירוש א

ויאמר משה זה הדבר אשר צוה ה' תעשו וירא אליכם כבוד ה', איתא בספרא (תורת כהנים שמיני) אותו היצר הרע העבירו מלבבכם, כשם שהוא יחיד בעולם כך תהא עבודתכם מיוחדת לפניו ע"ש, זה כלל גדול, שיהיה לאדם תמיד רק מחשבה אחת בעבודת הבורא יתברך שמו, כמו שכתוב (קהלת ג':י"ד) והאלהים עשה שיראו מלפניו וגו', והמה בקשו חשבונות רבים, שמכח רבות מחשבות מתבלבל, ויחשוב שכל דבר שיש בעולם הכל מלא מהבורא יתברך שמו וכו': ויחשוב שהכל בין עולם הגלגלים בין עולם המלאכים ועולם הכסא, הכל כאין נגדו יתברך, שכולם הם בתוך החלל צימצום אורו, שצימצם עצמו, והכל נעשה בדיבור אחד, ואם כן למה לו לימשך אחר שום תאוה שיש באותן העולמות, שהכל אינו רק דיבור אחד ממנו, ומוטב לדבק עצמו למעלה מהעולמות בבורא יתברך שמו, שהוא העיקר, ולא לדבק עצמו בטפל, וזהו כוונת הזוהר (תרומה דקל"ד ע"ב) זכאין אינון צדיקייא דידעין לשוואה רעותהון לעילא לגבי מלכא עילאה ולאו לגבי עלמא דא וכסופא ביטולא דיליה, שסוף כל העולמות לחרוב, ויחשוב תמיד וידבק עצמו בבורא יתברך מאהבה גמורה שהוא יותר מכל דבר שבעולם, שכל דבר טוב שיש בעולם הכל מושרש בו יתברך שמו:

ויחשוב שאני רוצה תמיד לעשות לו נחת רוח ולעבוד אותו תמיד, ותמיד יהיה מחשבתו דבוקה בעולם העליון בו יתברך, וזהו פירוש הפסוק ברמז (פ' אמור) ומן המקדש לא יצא, וכשיאריך לדבר מעניני עולם הזה, יהיה מחשבתו שהוא הולך מעולם העליון למטה, כמו האדם שהולך מביתו לחוץ ודעתו לחזור תיכף, ובעת ההליכה חושב מתי יחזור לביתו, כך יחשוב תמיד בעולם העליון ששם ביתו העיקרי הבורא יתברך שמו, אף בעת שהוא מדבר בעניני העולם הזה, ויחזור תיכף מחשבתו לדבוק בראשון, וזהו שאמר דוד לשלמה בנו (מלכים א ב':ב') אנכי הולך בדרך כל הארץ, פירוש, כמו אדם שהולך בדרך, ודעתו וחשקו בכל המהירות לחזור לביתו:

(צוואת הריב"ש ד"ט ע"ב, ובראש הנהגות ישרות).

פירוש ב

משל לכפור אם יש גליד גדול ואחר כך הוא קטן, אפילו הכי יכול הנהר לעמוד בכפור, ולעבור עליו, והוא חזק מאוד, אבל אם אנו רואים שהגליד קטן ואינו חזק, מוכח שלא היה גליד חזק מקודם, כן אם אנו רואים שאדם פעם עובד ופעם אינו עובד, בוודאי שלא

עבד עדיין כראוי, שאילו פעם אחד היה עובד כראוי אז היה עובד תמיד:
(צוואת הריב"ש די"ד ע"א).

פירוש ג

לפעמים צריך להסתכל לכאן ולכאן, כדי להדביק מחשבתו בבורא יתברך, מפני חומריות גופו שהוא מסך מבדיל על הנשמה:

פירוש ד

ידביק עצמו בבורא יתברך, ויבקש דבר מצרכי בית, או שיעשה דבר, או ידבר, באותו הדבקות, אף על פי שאינו צריך לעשות ולדבר, כדי להרגיל עצמו, אפילו כשיעשה וידבר דברים גשמיים, שתהיה מחשבתו דבוקה בו יתברך שמו, ושיהיה רגיל בדבקות באותה שעה, וזה כלל גדול:
(צוואת הריב"ש ד"ט ע"א).

פירוש ה

גם לא יסתכל בפני בני אדם, אפילו כשמדבר עמהם, אם מחשבותיהם אינה דבוקה לבורא יתברך שמו, תמיד, כי יהיה לו פגם בנפשו מחמת ההסתכלות, ובבני אדם כשרים שמחשבותיהם דבוקה בבורא יתברך שמו יסתכל דווקא, ויקנה קדושה בנפשו:
(צוואת הריב"ש ד"ו ע"ב, הנהגות ישרות די"ב ע"א).

פירוש ו

כתיב (תהילים מ"ג:ג') שלח אורך ואמתך המה ינחוני, ויכוין בכל עת שהשכינה שהוא מלא כל הארץ כבודו מוליכה את מחשבתו מתתא לעילא בכח גדול, ויבקעו הרקיעים במחשבתו כאילו הם פתוחות לפניו, ויכנס בעולם היצירה ואחר כך לבריאה ואחר כך באצילות, ויהיה יורד במחשבתו למטה ואחר כך יעלה למעלה, ויהיה עולה ויורד במחשבתו כמה פעמים, כי הירידה הוא לצורך עלייה, כי מכח הירידה שירד, אחר כך כשיעלה יעלה במקום גבוה מאוד, והמשל כמו אדם שרוצה לזרוק אבן ומה שמוריד ידו למטה עם האבן יעלה האבן בזריקתו למקום גבוה מאוד:
וכשיעלה במחשבתו בעולם העשייה או ביצירה יכוין שמדבר שם באותו העולם, ודיבורו יוצא מפיו באותו העולם, ויכוין שיש בזה העולם השם הוי"ה לנגדו בי' ספירות, שהם אין סוף לגדלותיהם, וכל מה שילך למעלה יכוין שהוא עולה ומתקרב אל השם יתברך במקום גבוה, כמו דאיתא בזוהר (יתרו דפ"ב ע"א) אינו דומה רגלוי דמלכא לרישא דמלכא, וגם כל היום אפילו שלא בשעת תפלה יעלה עצמו במחשבתו למעלה תמיד, וצריך כח גדול לזה שיוכל לדבק במחשבתו למעלה, ויחזק עצמו בכל כחו, ומתחלה

אף על פי שיוכל לעלות למקום גבוה מאוד, לא יעלה יותר רק לעולם העשייה לתקן שם, ואחר כך לעולם היצירה ואחר כך לבריאה, ואחר כך לאצילות, וזה יהיה בידך לכלל גדול:

(ההנהגות ישרות די"ב ע"ב, כש"ט ח"ב ד"ב ע"ג, לקוטי תהלים בס"ס אור תורה דמ"ד ע"ד).

פירוש ז

ויאמר משה אל אהרן קרב אל המזבח וגו'. ופירש רש"י לפי שהיה אהרן בוש וירא לגשת, אמר לו משה למה אתה בוש לכך נבחרת ע"כ, והוא תמוה משום שנבחר בזה לא יסתלק הבושה מעליו, והנה שמעתי מן אדוני אבי זקיני זללה"ה פירוש על זה, מפני שיש לך יראה ובושה מן השם יתברך לכך נבחרת, כי (תהילים נ"א:י"ט) זבחי אלהים רוח נשברה, וכבר נזכר זה בכתבי האר"י ז"ל:

(דגל מחנה אפרים שמיני).

פירוש ח

ויקחו שני בני אהרן וגו' אשר לא ציוה אותם. מבואר לעיל פ' יתרו אות כ"ו בפסוק יושבי חושך וגו':

פירוש ט

את זה תאכלו מכל אשר במים וגו'. יש קבלה מהבעל שם טוב הקדוש זי"ע במין דגים הנקראים שלייען, או ציגיינר פיש, שלא לאוכלם, שיש עליהם חשש משום שרץ השורץ על הארץ:

(עי' דרכי תשובה סי' פ"ג סק"ז בשם אמרי שפר).

פירוש י

כי אני ה' המעלה אתכם מארץ מצרים להיות לכם לאלהים, שמעתי בשם הבעש"ט זלה"ה, היינו שגם הדברי גשמייות והארציות, שמכונה בשם לכם, על דרך (ביצה דט"ו ע"ב) חציו לה' וחציו לכם, יהיה גם כן לאלהים, בלי שום תאוות עולם הזה:

(מבשר צדק פ' קדושים, ופ' בהר).

פירוש יא

להיות לכם לאלהים. היינו שתראו לעשות הגשמייות כל כך בבהירות, שעל ידי זה תהיה ללכם שלכם גם כן עלייה לה':

(**מבשר צדק פ'** קרח).

פירוש יב

להיות לכם לאלהים. בשם הריב"ש ז"ל, הפירוש, שצריך האדם להסתכל שגם הלכם היינו תאוות ההיתר יהיו לאלהים בלתי לה' לבדו, וד"ל:

(שארית ישראל בליקוטים משער הא', חסד לאברהם לשבועות דק"ח)

סליק פרשת שמיני

תזריע

פירוש א

אשה כי תזריע וילדה זכר. אמרו חכמינו ז"ל, (נדה דל"א ע"א) אשה מזרעת תחלה יולדת זכר כו', דיש שני מיני התעוררות, ענין א' הוא שמתעורר הוא תחלה בתשובה וכיוצא ודבר טוב, ואחר כך מסייעין אותו מלמעלה, כדין (יומא דל"ח ע"ב) הבא לטהר מסייעין אותו, התעוררות ב' שאינו נותן לב לשוב מעצמו בתשובה, או לעשות טוב, כי אם על ידי שמעוררין אותו מלמעלה תחלה אז מתעורר למטה לעשות תשובה, והנפקותא בין שני התעוררות אלו שמעתי ממורי זלה"ה בסוד אשה מזרעת תחלה יולדת זכר שהוא רחמים וכו', והכי נמי כך, אם התעוררות מלמטה תחלה שהוא מיין נוקבין, ואחר כך בא מלמעלה מיין דכורין, הוי זכר רחמים, ובהיפוך הוי דינא:

(בן פורת יוסף בדרוש לש"ת תקכ"א, דקט"ו ע"ג, ובדרוש לשה"ג תקכ"ז, דק"ז ע"א).

פירוש ב

שמעתי ממורי ז"ל כי יש שצריך להתחזק תחלה קודם התפלה וכו', וסרה קושיית הט"ז ודפח"ח, ואז כשהאדם עצמו עושה תחבולה להתעורר בתפלה, נקרא זכר, מוחין דדכורא, מה שאין כן יש שלפעמים מעוררין אותו מלמעלה, שמעצמו נתעורר בבכיה וכיוצא זהו נקרא אשה, מוחין דנוקבא, ואז ח"ו (תהילים ק"ט:ז') ותפלתו תהיה לחטאה, והתקנה לזה שיתחרד האדם בזכרו שלא התעורר מעצמו רק שהוצרך לעוררו תחלה מלמעלה, ויבכה על בכייה ראשונה שבאה מעצמו, ואז נתהפך מיין נוקבין למיין דכירין, ונעשה זכר ודפח"ח:

(תוי"י פ תזריע דצ"ב ע"א).

פירוש ג

וטמא טמא יקרא. ודרשו רבותינו ז"ל (שבת דס"ז ע"א) צריך להודיע צערו לרבים ורבים יבקשו עליו רחמים, בשם הבעש"ט זלהה"ה. מה שאומרים העולם שאחר שריפה ר"ל ווערט מען רייך, כך הוא האמת, מען ווערט באמת רייך, והוא נר"ו אסברה קצת, דאיתא

בגמרא יודיע צערו לרבים ורבים מבקשין עליו רחמים. והר"ז זלה"ה אמר שגעגועים של ישראל הם תפלות, ודרך העולם שיש להם געגועים ורחמנות גדולה על מי שנשרף הונו ר"ל, וחפצים שיתרומם קרנו וכו':

(מדרש פינתס ד"כ ע"ב).

סליק פרשת תזריע בס"ד

מצורע

פירוש א

זאת תהיה תורת המצורע וגו' ועץ ארז ושני תולעת ואזוב, ובמדרש (תנחומא סי' ג') מה תקנתו ויתרפא, ישפיל עצמו מגאוותו כתולעת וכאזוב, והובא ברש"י ע"ש: העצה שיקח למטהר שני צפרים ועץ ארז ואזוב, גבוה ונמוך, שישפיל דעתו מגסות הרוח, כדי שיוכל [הכהן שהוא הצדיק] להעלותו, דשמעתי בשם מורי זלה"ה משל, אדם גבוה קומה מאוד עמד נגד זריחת השמש, שזרחה והקדירה חמה עליו ממש, וחכם אחד ראה מרחוק גודל חמימות אדם גדול הנ"ל שלא מצא תרופה לנפשו להקר במים קרים על נפשו העייפה, מה עשה, בא וישב כנגדו ולקח כלי של מים לעצמו ושתה כל פעם, כדי שיראה ממנו וכן יעשה, רק שזה עם הכלי מים היה קצר קומה, וזה היה קומתו גבוה, והיה צריך להרכין ראשו ולהשפיל קומתו כדי שיקח מעט מים לצמאו, ולא רצה להכניע עצמו שיקח ממנו מים מחמת גסות רוחו וגובה קומתו, כאילו נצרך לזולתו, וזה החכם הבין זה ולא מצא תרופה לו כדי שיקח ממנו מעט מים, עד שהוכרח לזרוק מעט מים למעלה נגד פני האיש הנ"ל, אולי יקח בפיו מעט מים לצמאו, והוא דחק שפתיו זה בזה, שלא יכנוס בפיו מעט מים מזולתו, שאין זה כבודו, וחזרו ונפלו המים לתוך פי הזורק, מה שאין כן זה שלא רצה לקבל עד שמת בצמא. והמשיל זה נגד עיר גדולה של חכמים וסופרים שלא רצו לשמוע ולקבל חכמה ומוסר איך ינהגו בדרכי ה', עד שנסתלק מהם ומהדור, ונשאר דור יתום, והכי נמי דכתיב (ישעיהו נ"ה:ג') שמעו אלי ותחי נפשכם וגו' שהוא רפואה לכל הגוף והנשמה, לשמוע ולקבל מוסר מן החכמים, שהם רופאי הנפשות כמו שכתב הרמב"ם (בפ"ב מהלכות דעות הלכה א'), ומי שלא ירצה לשמוע מוסר עליהם נאמר (משלי א':ז') חכמה ומוסר אוילים בזו עכ"ל, והנגע שבא עבור גסות רוחו כארז, שלא קיבל מוסר, עתה ישפיל עצמו כאזוב, ויקבל מוסר, ומזה רפואתו וטהרת המצורע, והבן: ובזה יובן המשנה (אבות פ"ד) איזה חכם הלומד מכל אדם אפילו מאדם רע, שרואה דבר עבירה בו ולומד ממנו, שמצד אחדות יש בו שמץ מנהו גם כן, וצריך לתקן עצמו

משמץ זו שבו, ואז גורם טהרה לזולתו, וזהו זאת תורת המוציא רע מרעתו, ביום טהרתו של עצמו וק"ל, וכדומה ששמעתי סגנון זה ממורי זלה"ה:

(צפנת פענח דכ"ו ע"ד).

פירוש ב

משל ששמעתי ממורי זלה"ה, מלך אחד ביקש רפואה שיחיה לעולם, ונתנו לו רפואה להרחיק הגאוה וכו', וכל מה שנהג ענוה ביותר נכנס בלבו גאוה יותר, שהוא מלך גדול ועניו ביותר, עד שבא רבו אצלו ולמדו לנהוג מלכות מבחוץ ובקרבו ישפיל דעתו, על ידי שהראה לו בית הכסא שהוא מן האדם וכו' ודפח"ח:

וכן שמעתי פירוש הפסוק (תהילים צ"ג:א') ה' מלך גאות לבש, הא הגאוה מדה מגונה וכו', לכך אמר לצורך הנהגת המלוכה צריך לבוש הגאוה כו':

(צפנת פענח ד"ג ע"ג).

פירוש ג

שמעתי בשם אדוני אבי זקיני על פסוק ה' מלך גאות לבש, שדקדק הא איתא (בגמרא מגילה דל"א ע"א ע"ש) בכל מקום שאתה מוצא גדולתו של הקדוש ברוך הוא שם אתה מוצא ענוותנותו, והיכן נרמז כאן ענוותנותו, ואמר ז"ל שהפירוש הוא כך, ה' מלך גאות לבש, היינו שרק הלבוש הוא גאוה, אבל באמת תוכן פנימיותו כביכול אתה מוצא ענוותנותו:

(דמ"א בדרוש לפורים)

פירוש ד

עוד שמעתי ממורי ביאור מוסר הכנעה נגד הגאוה, למלך שהיו לו שני בנים ושלח את האחד למדינה אחת בכבוד, והאחד שלח בבזיון, כדי שילמד הכנעה וענוה, וכך היה, עד שאחר כך כבש זה עם הענווה יותר מדינות ממה שכבש חבירו על ידי כובד מלחמה, והוא על ידי מעשה רב ודפח"ח:

(תוי"י בסופו דר"ט ע"ב).

פירוש ה

בש"ס דתענית פרק קמא (ד"ח ע"א) וא"ר אמי מאי דכתיב (קהלת י':י"א) אם ישוך הנחש בלא לחש כו' אם השמים נעצרין וכו' מאי תקנתיה ילך אצל חסיד שבדור ויתפלל וכו', ואם לחש ונענה והגיס דעתו מביא אף לעולם, שנאמר (איוב ל"ו:ל"ג) מקנה אף על עולה וכו', והקשה מורי אם הוא חטא והגיס דעתו, העולם מה חטאו, וביאר כי מהראוי שמי שאמר לשמן וידליק הוא יאמר לחומץ וידליק כרבי חנינא בן דוסא (תענית דכ"ה ע"א)

ואם היו כל בני עולם נוהגין בחסידות לא היה פלא על אחד שאמר לחומץ וידליק וכך היה, כי כולם עושים כך, מה שאין כן מחמת שבני עולם הולכין בשרירות לבם הרע, ואין עולה להם זה, כי אם ליחיד בדורו, שאם נענה בתפלה הוא דבר נפלא בעיניהם, לכך מגיס זה דעתו, ואם כן הוא בסיבת דורו ובני עולם, לכך מביא אף בעולם ודפח"ח:

(תוי"י ויצא דכ"ח ע"א, חקת דקס"ב ע"א, רשפי אש פ' בראשית אות י"ד).

פירוש ו

שמעתי ממורי זלה"ה פירוש הפסוק (ישעיהו ס':ב') כי הנה החושך יכסה ארץ וגו', ופסוק (משלי י':י"ב) ועל כל פשעים תכסה אהבה, כי היסוד הוא עיקר ושורש הבנין, ואם היסוד רעוע כל הבנין נופל, כך האדם אם היסוד רעוע, כמו האדם שיש לו גסות הרוח, אז כל מעשיו הטובים נבנו על יסוד רעוע, מה שאין כן ביסוד נכון, גם השנאה ופשע תכסה אהבה ודפח"ח:

(צפנת פענח לפ' תרומה ד"צ ע"א).

פירוש ז

בשם הבעל שם טוב ז"ל, האדם יכול להשיג מה שהשיגו כל התנאים והאמוראים רק הגאות מעכב ואינו מניח להשיג, ועצבות נמשך גם כן מגיאות כי הוא מחשב בעצמו שכפי גודל ערכי שאני איש חשוב מאוד, היה צריך להיות לי התלהבות וכו':

(התנהגות שבס' בית אהרן).

פירוש ח

כשהוא רואה שעבודתו גדולה מחבירו לא יתגאה, כדאיתא באותיות דרבי עקיבא ואל יאמר אני גדול מחבירי:

(צוואת הריב"ש ד"ו ע"ב, הנהגות ישרות די"ב ע"א).

פירוש ט

אל יאמר בלבו שהוא גדול מחבירו, שהוא עובד בדבקות יותר, שהוא כשאר הנבראים שנבראו לצורך עבודתו יתברך, והשם יתברך נתן לחבירו שכל כמו שנתן לו שכל, ובמה הוא חשוב יותר מתולעת, שהתולעת עובד להבורא יתברך שמו בכל שכלו וכחו, והאדם גם כן רימה ותולעה, כמו שכתוב (תהילים כ"ב:ז') ואנכי תולעת ולא איש, ואם לא נתן לו השם יתברך שכל לא היה יכול לעבדו רק כמו תולעת, ואם כן אפילו מתולעת אינו חשוב למעלה, כל שכן מבני אדם, ויחשוב שהוא ותולעת ושאר בריות קטנים הם חשובים כמו חברים בעולם, שכולם נבראים, ואין להם יכולת רק מה שנתן להם הבורא יתברך, ודבר

זה יהיה תמיד במחשבתו:

(צוואת הריב"ש ד"ב ע"ב, הנהגות ישרות די"ד ע"ב).

פירוש י

שמעתי בשם מורי מוסר פרטי הכולל הכל, אם ירצה אדם לגנות שום בריה או שום אדם, יגנה את עצמו, ואם ירצה לשבח שום אדם, ישבח יותר להשם יתברך וכו' ודפח"ח:

הגם כי דבריו מבוארים, מכל מקום נראה לי לזכור פרט אחד מלתא בטעמא, דביארתי (בתהילים ט"ז:ח') שויתי ה' לנגדי תמיד, גם שהוא נגדייות ביטול תורה או תפלה, או שרואה דבר מכוער מחבירו, יתן דעתו שהכל הוא מהשם יתברך לתועלתו, שיראה לתקן ולהטיב מעשיו, כמו ששמעתי מן מוהר"ן שהוא כלל גדול שלא יבלבל אותו שום ביטול, כי האדם יראה את עצמו כאילו בשבילו נברא העולם, ואם היה יחידי בעולם היה סובר שהוא צדיק וישר חסיד ונאמן, מה שאין כן עתה שרואה דבר מכוער מחבירו יבין בדעתו שיש בו שמץ מנהו וכו', אם כן כל גנות שירצה לגנות את חבירו יתלה בעצמו כאמור, ובזה יקיים (פ' קדושים) ואהבת לרעך כמוך שהוא כלל התורה כולה, וההיפוך בשבח, שיתלה כל השבח בו יתברך שמו כו' על דרך שאמר הכתוב (איוב מ"א:ג') מי הקדימני ואשלם, ובסוד (תהילים נ"א:י"ז) אדני שפתי תפתח וגו', אם כן כל השבח של בני אדם הכל משלו יתברך שמו, והבן:

(תולדות יעקב יוסף פ' וישב דל"ג ע"א).

פירוש יא

ועוד כלל גדול כשיחרפוהו בני אדם על עבודתו בתפלה או שאר דברים לא יענה להם אפילו בדברים טובים, כדי שלא יבא לידי מחלוקת ולידי גבהות משבחות הבורא יתברך שמו, ואמרו רבותינו ז"ל (עי' ר"ת שער ענוה פ"ג) שתיקתו של אדם מביאתו לידי ענוה:

(צוואת הריב"ש ד"ו ע"ב, הנהגות ישרות די"ב ע"א).

פירוש יב

הבעל שם טוב אמר שאם לא יהיה לאדם שום פנייה, שיהיה הכל שוה אצלו, בוודאי יזכה לכל המדרגות, שענוה גדולה מכולם, ואפילו ענוה שלא לשמה גדולה מתוכחה לשמה, כדאיתא בערכין דט"ז ע"ב:

(הנהגות ישרות די"ד ע"ב).

פירוש יג

כתיב (משלי י"ב ע"ש) טוב עבד נקלה ממתכבד וחסר לחם, כי אין סימן לעבודת הבורא, רק אם יודע בעצמו כי נקלה הוא בפני עצמו אז הוא במדרגת עבד לו יתברך, ממתכבד

בעיני עצמו, וחסר לחם דהיינו השפע:

(צוואת הריב"ש די"ד ע"א).

פירוש יד

כשאדם עובד תמיד את השם יתברך בכל רגע, אין לו פנאי להתגאות ולאהוב את הגאוה ושאר מדות רעות:

(צוואת הריב"ש ד"ו ע"ב).

פירוש טו

האדם צריך ללמוד גאוה ולא יתגאה, כעס ולא יכעוס, וכן כל המדות, כי האדם צריך להיות שלם בכל המדות שיש להבורא יתברך, ובהבורא יתברך שמו יש דין ורחמים:

(לקוטים יקרים דט"ו ע"ג).

פירוש טז

ולפעמים צריך להראות גבהות בפני בני אדם משום כבוד הבורא, וכמו שאמרו רבותינו ז"ל (סוטה ד"ד ע"א) תלמיד חכם צריך שיהיה בו אחד משמיני שבשמינית, רק שצריך ליזהר מאוד שיחשוב באותה שעה בשפלות עצמו, ויאמר בלבו אני באמת שפל מאוד, ומה שאני עושה גבהות הוא לכבוד הבורא יתברך, שלעצמי אין אני צריך שום גבהות שאני תולעת ולא איש ולמה לי כבוד וגבהות אפילו במחשבה קטנה:

(צוואת הריב"ש די"א ע"ב, הנהגות ישרות דט"ו ע"א).

פירוש יז

איתא בגמרא (תענית ד"כ ע"ב) מימי לא הקפדתי בתוך ביתי, שלפעמים צריך להראות עצמו שהוא כועס, למירמי אימה על אנשי ביתו, (שבת דק"ה ע"ב) אבל בתוך ביתו שהוא פנימיות גופו ונשמתו, לא הקפיד כלל:

(הנהגות ישרות דט"ו ע"א).

פירוש יח

כל גבהות חמור מאוד, וכל פנייה הוא מצד גבהות, וכל מחשבה הוא שיעור קומה שלימה, ופוגם מאוד למעלה, ודוחק רגלי השכינה בגבהותו, כמו שאמר הכתוב (משלי ט"ז:ה') תועבת ה' כל גבה לב:

(הנהגות ישרות דט"ו ע"א, צוואת הריב"ש די"א ע"ב).

פירוש יט

כלל גדול השתוות, פירוש, שיהיה שוה אצלו אם יחזיקוהו לחסרון ידיעה, או ליודע בכל התורה כולה, ודבר הגורם לזה הוא הדבקות בבורא יתברך שמו תדיר, שמחמת

טרדות הדבקות, אין לו פנאי לחשוב בדברים אלו, שטרוד תמיד לדבק עצמו למעלה בו יתברך שמו, ובכל דבר שיעשה, יחשוב בזה שהוא עושה נחת רוח לבורא יתברך שמו, ולא לצורך עצמו אפילו מעט, אפילו אם עשה שיהיה לו תענוג בעבודתו, לא יהיה לצורך עצמו:

(צוואת הריב"ש ד"ב ע"ב).

פירוש כ

כתיב (תהילים ט"ז:ח') שויתי ה' לנגדי תמיד, שויתי לשון השתוות, בכל דבר המאורע הכל יהיה שוה אצלו, בין בענין שבני אדם משבחין אותו, או מבזין אותו, וכן בכל שאר דברים, וכן בכל המאכלות, בין שאוכל מעדנים, בין שאוכל שאר דברים, הכל ישוה בעיניו, כיון שהוסר היצר הרע ממנו לגמרי, וכל דבר שיארע, יאמר הלא זהו מאתו יתברך שמו ואם בעיניו הגון וכו', וכל כוונתו לשם שמים, אבל מצד עצמו אין חילוק, וזה מדרגה גדולה מאוד:

(צוואת הריב"ש ד"ב ע"א).

פירוש כא

יחשוב שהוא מבני עולם העליון, ולא יהיו חשובים בעיניו כל בני אדם הדרים בעולם הזה, כי כל העולם הזה כולו הוא כגרגיר חרדל נגד העולם העליון, ויהיה שוה בעיניו אם יאהבוהו ואם ישנאוהו, כי אהבתם ושנאתם אין כלום, וכן לא ישגיח כלל על תאוות גופו המטונף שהוא צרעת משכא דחויא:

(צוואת הריב"ש ד"ב ע"א).

פירוש כב

ישים עצמו כמי שאינו, כדאיתא בגמרא (סוטה דכ"א ע"ב) על פסוק והחכמה מאין תמצא (איוב כ"ת י"ב), והכוונה שיחשוב כמו שאינו בעולם הזה, ומה תועלת שיהיה חשוב בעיני בני אדם:

(צוואת הריב"ש ד"ו ע"ב).

פירוש כג

שמעתי בשם אדוני אבי זקני זללה"ה, בענין הידוע (בגמרא מגילה די"ג ע"א) הכופר בעבודה זרה נקרא יהודי, ואמר שגאוה נקרא עבודה זרה וכל הכופר בה נקרא יהודי:

(דגל מחנה אפרים בדרוש לפורים).

פירוש כד

ובא אשר לו הבית והגיד לכהן לאמר כנגע נראה לי בבית וגו', הנה ראוי להבין כי המצוות הוא נצחיות מעצמותו יתברך, והוא בכל זמן ובכל אדם וכו', ונ"ל דהאדם הוא עולם קטן, ויש בו ד' יסודות כמו שיש בכללות העולם דומם צומח חי מדבר, והאדם על ידי פגם עוונותיו, הן בעצמו או משורש נשמתו שהיה באדם הראשון וברפ"ח ניצוצין שירדו במאנין תבירין, בד' עולמות אצילות בריאה יצירה עשייה, והאדם צריך להעלות ניצוצי נשמתו הן על ידי אכילתו או תורתו ותפלתו, עד שיברר כל ניצוצין שלו, אשר זהו תכלית בריאת האדם וסוד מספר ימיו, כמו שכתוב (תהילים ל"ט:ה') ומדת ימי מה הוא, כי כמו שצריך לתקן ולהעלות הניצוצין במספר הימים, כך ניתן לו שני חייו, עיין בכתבים מזה, ובעת אשר שליט האדם באדם לרע לו (קהלת ח':ט'), רצה לומר כי העוונות של האדם הם המייסרים את האדם בעצמו, כמו שכתוב (ישעיהו ס"ד:ו') ותמוגנו ביד עווֹנינו וגו', ופעמים שעל ידי עוונותיו נברא אדם להצר לו, עד שנפרע על עוונותיו, ואז מוציא הניצוצין מאדם המיצר לו, ואז אין לו שום חיות לזה המיצר, ומת ובטל מהעולם אחר שעשה שליחותו:

ופעמים שיורדין ניצוצי נשמתו על ידי פגם עונותיו בדומם, כמו בבית, שאדם שפגם שם הוא הדר בבית זה להיצר לו, על ידי ניצוצי נשמתו שיש בעצים ואבנים חומר שטח הבית, מניצוצי נשמתו שירדו שם, עד שהאדם ששם בבית שב בתשובה והחזיר והעלה ניצוצי נשמתו אל שרשן, מן הדומם אל בחינת האדם חי מדבר, וזה נקרא תשובה ששב אל מקורו, כי הכל הוא ניצוצי השכינה, בסוד (תהלים ק"ג) ומלכותו בכל משלה, שקשרה ודבקה אל חי החיים לשרשה, וכמו שכתוב בכתבי האר"י בענף עץ חיים פ' תזריע והובא אל הכהן, כי האורות שיצאו לחוץ ונעשו נגעים שיחזירו למקומן, וידבק במקורו, ועל ידי כן אין כח בחיצונים לינק כשהוא דבוק בשרשו, והוא חזרת האור אל הכהן למקומו בזעיר אנפין וכו' יעו"ש, והיינו ממש כדברינו הנ"ל, ואז נרפא בין בבית בין באדם:

ובזה יובן ובא אשר לו הבית, כי בית זה הוא שייך לו דווקא, שניצוצי נשמתו שם, אשר על ידי פגם עוונותיו ירדו ניצוצי השכינה מן מדרגת חי מדבר, אל מדרגת דומם, ועל ידי הצרות אשר עברו עליו בבית לייסרו, ושב והגיד לכהן, שהחזיר האור ניצוצי השכינה שהוא חלק נשמתו, אל שרשו, וזה לשון והגיד כנודע, וזה שאומר לכהן כנגע נראה לי, רצה לומר, כמו הנגע שנראה לי בעצמי בפגם נשמתי, הוא בבית שלי כנ"ל, ועל ידי חזרת האור לשרשו שהוא הכהן נרפא הנגע, והבן:

(תוי"י פ' מצורע דצ"ו ע"ב).

פירוש כה

ואיש כי תצא ממנו שכבת זרע ורחץ במים וגו'. עין לעיל בקונטרס מאירת עינים אות ס"ג. ולקמן פ' אחרי אות י':

סליק פרשת מצורע בס"ד

אחרי מות

פירוש א

וידבר ה' אל משה אחרי מות שני בני אהרן וגו'. הנה מבואר בזוהר (פ' אחרי דנ"ז ע"ב) כי ב' בני אהרן הם תרי פלגא גופא נצח והוד וכו', וקבלתי ממורי זללה"ה שהם תרי סמכי קשוט בחינת האמנה ודבקות, כמו שכתבתי מזה במקום אחר וכו':

(צפנת פענח דקי"ח ע"א)

פירוש ב

בזאת יבא אהרן אל הקודש. צורך גבוה הוא להעלות מדרגה תחתונה אל העליונה, בסוד בזאת יבא אהרן אל הקודש, וכדי שיוכל להעלותה, צריך לירד תחלה לאותה מדרגה, כדי שיוכל להעלותה, וכמו שזכרנו במשל שר אחד ששינה לבושי בגדי החמודות ולבש בגדי הפחותין, כדי להעלות הבן אל אביו המלך וכו', והנמשל כי אדם שהוא מלגאו הם שלומי אמוני ישראל, ולבושי האדם הם אנשי המוניים מלבר, בסוד (ירמיה ל"א) נקבה תסובב גבר, וצריך לפשוט את עצמו מן מדרגת ובחינת אדם מלגאו, לירד לבחינת לבוש מלבר, כדי שיהיה במדרגתו, אז יוכל להעלותו, כמו שזכרנו בפירוש הש"ס (ר"ה דכ"ט ע"א) כל שאינו מחוייב בדבר אינו מוציא הרבים ידי חובתן יעו"ש, וכמו שנזכר בירושלמי (תענית פ"ב הלכה זיי"ן) שמואל הנביא לבש חלוקן של ישראל ואמר חטאנו וכו' שירד למדרגת לבוש, שהם המוני העם, ואמר חטאנו:

(תוי"י פ' מצורע דצ"ג ע"ד).

פירוש ג

נודע כי עיקר ותכלית הכל בכל עבודתינו בתורה ותפלה וכוונת המצוות וכוונת אכילה לברר ולהעלות ניצוצי הקדושה מתוך עמקי הקליפות, ודוגמתן בעניני בני אדם להעלות אנשי החומר אל מדרגות הצורה, וזהו סוד בזאת יבא אהרן אל הקודש, וכדי שיוכל להעלות מדרגה תחתונה אל העליונה, צריך שיתחבר עם מדרגה ההוא, ואז יוכל להעלותם וכו':

(תוי"י פ' יתרו דנ"ט ע"ג, בן פורת יוסף ד"צ ע"א).

פירוש ד

גורל אחד לה' וגורל אחד לעזאזל. מבואר לעיל פ' בראשית בהגה קכ"ח, ובפ' בא אות א', ובפ' ואתחנן סוף אות ט':

פירוש ה

השוכן אתם בתוך טמאותם. ביאר מורי זלה"ה מופת מובהק שהגאוה קשה מן החטא, כי בכל הטומאות והחטאים כתיב השוכן אתם בתוך טמאותם, משא"כ בגסי הרוח, דרשו בש"ס פרק קמא דסוטה (ד"ה. ע"א) אין אני והוא יכולין לדור בעולם שנאמר (תהילים ק"א:ה') גבה עינים ורחב לבב אותו לא אוכל, ודפח"ח:

(צפנת פענח סו"פ יתרו דע"ו ע"ד, רשפי אש פ' בשלח אות ל"ד).

פירוש ו

שמעתי בשם הבעש"ט זלה"ה שהיה מקרב אף בעלי עבירה ר"ל, כשלא היו בגדלות, ומרחק בעלי תורה שאינם בעלי עבירה כשהיו בגדלות, ואמר שכשהוא בעל עבירה, ויודע מזה שהוא בעל עבירה, ומחמת זה הוא שפל בדעתו, השם יתברך עמו, כי הוא השוכן אתם בתוך טומאותם, אבל בזה אף שאינו בעל עבירה, כיון שהוא בגדלות אין השם יתברך עמו, כי (סוטה ד"ה ע"א) אין אני והוא יכולין לדור עכ"ד, ודפח"ח:

(פרי חיים אבות פרק ד' משנה ד').

פירוש ז

אשר יעשה אותם האדם וחי בהם. מבואר לעיל פ' בראשית בהגה ס' שתכלית הבריאה בחומר וצורה, כדי לזכך חומרו ולעשות מן החומר צורה וזהו וחי בהם וכו':

(והוא מס' תר"י פ' וירא די"ט ע"ד).

פירוש ח

כשיעשה אדם מצות אנשים מלומדה, המצוה הוא יבשה, רק צריך לעשות בלביה וברעותיה כל מצוה:

(ליקוטים יקרים ד"א ע"א).

פירוש ט

מה דאיתא בתיקונים (בתיקון תמני סרי ע"ש) יש מנהון דתליין ברישא דמלכא מנהון בידין וכו', הכוונה, שיש מצוות התלויין ביד, וכן מצוות התלויין בראש כגון התפלין ויראה ואהבה, וכשאדם עושה אותם מעורר למעלה בראש המלכות וביד המלכות וכן כולם, כי באתערותא דלתתא אתערותא דלעילא:

(לקוטים יקרים ד"ג ע"ד).

פירוש י

קודם כל יזהר בכל תנועה ותנועה בעבודתו שיהא בלתי פנייה ח"ו, ולזה צריך התחכמות גדול, עמוק עמוק מי ימצאנה, אם כן אין ברירה רק להיות דבר זה לזכרון תמיד, אל יסיח דעתו ממנה אפילו רגע אחד, והוא דבר הפוסל בהיסח הדעת, זאת ועוד שנית ליזהר בטבילה בכל עת, ולכוון במקוה הכוונה השייכה למקוה, והחוט המשולש לא במהרה ינתק להרחיק את עצמו מעצבות, ויהיה לבו שמח בה':

(צוואת הריב"ש ד"ג ע"א).

פירוש יא

שמעתי ממורי ששכר מצוה מצוה (אבות פרק ד') שאין לך שכר גדול יותר מזה מה שיש לו תענוג ממצוה עצמה בעשותו אותה בשמחה, שהוא מאוד גדול, ואף אם לא היה שכר יותר היה זה עצמו די, מה גם שבאמת יש שכר עד אין תכלית על מצוה שעושין בשמחה:

(תוי"י פ' קדושים דצ"ט ע"ד).

פירוש יב

אשר יעשה אותם האדם וחי בהם. טעם למה כשאדם מדבר דברים בטלים אינו מכביד בזה על הגוף, כי מדברים בטלים אינו בא להגוף שום חיות בהם, כי אין בהם עצמם שום חיות, אבל כשעוסק בתורה בדחילו ורחימו, אז בא מזה חיות גדול אל הגוף ונעשה הגוף מזה כבד ממה שהיה בתחלה, כי תחלה היה נחסר מחיות זה, וזה החיות מכביד על הגוף, כמו האדם אחר האכילה גופו כבד עליו, מפני שחיות בא לגוף מאכילה:

(לקוטים יקרים ד"ה ע"ג).

סליק פרשת אחרי בס"ד

קדושים

פירוש א

בזוהר הקדוש (דס"ה ע"א) דלית לך מלה ומלה דנפיק מפומיה דלא אית ליה קלא, ההוא קלא סליק לעילא וכו' ע"ש, מה דאיתא בזוה"ק לית לך קלא דלא סלקא לעילא, ואמר אדוני אבי זקיני זללה"ה אפילו קלא דמקלא, [זהו] אין אומר ואין דברים (תהלים י"ט) אימתי, בלי נשמע קולם, פירוש כשלא נשמע קולם אז אין אומר, אבל קלא בוודאי סלקא עם הדיבור לעילא:

(דגל מחנה אפרים בליקוטים ד"ה כל המרבה).

פירוש ב

בצדק תשפוט עמיתך. ודדשו רבותינו ז"ל (סנהדרין דל"ב ע"א) הוי דן את חבירך לכף זכות קבלנו ממרן אלקי הבעש"ט זי"ע שפירש הפסוק (תהילים ל"ט:ט') מכל פשעי הצילני חרפת נבל אל תשימני, כשרואה אדם דבר נבלה מאיש רשע, שעבר עבירה חזקה, ידין אותו לכף זכות, כי מצד רדיפת היצר הבוער בו, עושה, ומצד פחיתות חומרו העב, שאינו יודע חומר האיסור, וכל זה וכיוצא בזה, ובזה מציל גם עצמו מדין, כי באמת כיון שרואה דברי נבלה בחבירו, ידע שיש בו בעצמו גם כן מעין דבר זה, שיש עליו דינים ומקטריגים, וכשימצא זכות לחבירו יהיה גם עליו זכות, ובזה שאינו מעורר דינים על איש חוטא, שעושה מחמת התגברות היצר הבוער בו, איזה מעשה רשע, מקיים בזה (בס' משפטים) לא תטה משפט אביונך בריבו, בעת שעוברין עליו נסיונות וריבות ממי מריבה מים הרעים והזדונים, אלא תעורר עליו כל מיני זכות.

ובאמת כל זה נסיון גדול, כי קבלנו שאין נגזר על אדם שום גזר דין, אלא אם כן הוא פוסק בעצמו כן, ובוודאי לא יפסוק על עצמו, אלא מראין לו אדם שעשה איזה עבירה מעין מלאכתו, מלאכת עבירה שלו, והוא פוסק עליו את הדין, וחותם זה הדין על עצמו ר"ל:

(אוצר החיים פ' משפטים דקצ"ג ע"ב).

פירוש ג

ירגיל עצמו לדון את כל הרשעים העוברים לתאבון לכף זכות, כטעם מכל פשעי הצילני חרפת נבל אל תשימני (תהלים ל"ט), שגילה לנו מרן אלקי הבעש"ט זי"ע, שבכל דבר עבירה שרואה ברשעים ידין אותם לכף זכות, כי את עצמו הוא דן, ובכל כחו יחזירם בתשובה, וירחץ אותם מצואת עוונותם, וידע נאמנה שגם אצלו נמצא שמץ דבר מעבירה זאת, אלא שעל עצמו מוצא תמיד זכותים, כך ימצא זכות וחסד על כל ישראל, כי הצד השוה שבהם שכולם צדיקים כולם טהורים כולם ראוים לכל הברכות וכו':

(אוצר החיים פ' תרומה דרי"ד ע"ב).

פירוש ד

מהבעל שם טוב זלה"ה, מכל פשעי הצילני חרפת נבל וכו', דנודע דאם אדם מלמד חוב על איזה רשע, ופוסק עליו את הדין ואומר שראוי הוא שיבא עליו פורעניות כזה וכזה, אזי זה הדין בעצמו פוסק הוא על עצמו, שאף על פי שאין בו עבירה זו, מכל מקום אפשר שיש לו כאילו נעשה עבירה, היינו המתנאה כאילו בא על אשת איש (סוטה ד"ד ע"ב), הכועס כאילו עובד עבודה זרה (זוהר בראשית דכ"ז ע"ב), ואפשר שכאילו שלו הוא חמור אצלו יותר מעבירה עצמו של אותו רשע, כי מדקדקין עליו יותר, מה שאין

כן אם דן אותו לזכות, ואמר שהוא מגושם הרבה, ויש לו חומר עכור, עד שאי אפשר לו לכבוש את יצרו, וכיוצא מן הזכות שאפשר לדונו, אזי מלמד הזכות הזה על עצמו, וזהו שאמר מכל פשעי הצילני בזה שחרפת נבל אל תשימני, שלא אחרף מימי את הנבל, ואלמד עליהם זכות, ובזה תציל אותי מכל פשעי, שזכות זה יהיה עלי גם כן ודפח"ח:

(כתר שם טוב ח"ב ד"כ ע"ב, חלקת בנימין על הגדה ד"ה א"י אנוס).

פירוש ה

בשם הבעל שם טוב ז"ל שמעתי פירוש על המשנה (אבות ס"ב) אל תדין את חבריך עד שתגיע למקומו, שהקשה הלא אמרו רבותינו ז"ל (סנהדרין דצ"א ע"ב) שלעתיד ירכיב חיגר על הסומא הנשמה והגוף וידונם ביחד, כי הנשמה בעצמה אין יכולין לדון שהוא חלק אלוהי ממעל, ובלי הגוף וודאי לא היתה חוטאת, והגוף בעצמו אין יכולין לדון שהוא דומם בלי הנשמה ע"ש, ואם כן קשה איך יכולין לדון את האדם בעולם הזה, כשהוא ישן, והנשמה לבדה הולכת למעלה, והגוף מונח על המטה, והנשמה בלי גוף אינם יכולין לדון כנ"ל, ואם כן איך מצינו עונשין בזמן שאדם חי, ותירץ דבאמת אין דנין אותו למעלה בשום עונש, רק כמעשה דנתן הנביא שבא אל דוד המלך ואמר לו בדרך משל (שמואל ב י"ב:ג') ולרש אין כל כי אם כבשה אחת וכו', והשיב דוד המלך כי בן מות הוא, ואמר לו הנביא אחר כך אתה הוא זה האיש, כן כשרוצים למעלה לדון את האדם על איזה עבירה, מראין לו מן השמים זו העבירה ומעשה זו בסגנון אחר, אצל אדם אחר, וזה האדם הוא כועס על חבירו, ואמר שהוא ראוי שיעלה לו כך וכך, ומה שאמר ודן את חבירו, בזה הפסק עצמו דנין אותו, כי הוא בעצמו היה דן את עצמו בלא מתכוין, ועל כן הזהירו חכמינו ז"ל (אבות ס"א) והוה דן את כל האדם לכף זכות, כי בהיות כשידין את חבירו לזכות, לא יתן פסק על עצמו, ולא ידונו אותו בשום עונש בחייו, וזה שאמרו ואל תדין את חבירך עד שתגיע למקומו, ר"ל דבר זה תדע שאין מראין לך מן השמים מעשה חבירך שתדין אותו, עד שתגיע למקומו ממש, שעשית גם אתה כמעשה חבירך, ומראין לך מן השמים מעשה חבירך שתדין אותו, וכאשר תדין אותו כן יהיה לך, ונמצא שעל ידי זה תמיד תראה שתדין אותו לכף זכות, ובזה תדין אותך בעצמך גם כן לכף זכות ודפח"ח:

(פרי חיים אבות פ"ב מ"ד, ופ"ג מ"א).

פירוש ו

אמרו רבותינו ז"ל (אבות פרק ד') איזה חכם הלומד מכל אדם, כי חכם מכיר את עצמו וחסרונו, מה שאין כן השוטה מכיר אחרים ליתן בהם דופי, ואינו מכיר את עצמו לידע

חסרונו, אמנם יכול כל אדם לידע את עצמו כשירצה, וכמו שכתב רבינו תם בספר הישר שלו שזה יסוד ועיקר וכלל גדול, והוא דכתב בזוהר (פ' פקודי דרנ"א ע"א וע"ב, וכן מפורש בזוהר שמות ד"ו ע"ב) בשער היכלות, כי יש בקדושה היכל זכות ולעומת זה יש בקליפה חובה, וההפרש שיש בין זה לזה, כי בהיכל זכות כשדנין את האדם שם הכל פותחין ומהפכין לזכות, אפילו בדין הרשע, אבל בהיפוך בהיכל חובה הכל פותחין בחובה וכו' יעו"ש, אם כן בזה יוכל כל אדם לידע את עצמו ומדרגתו אם הוא דן את כל אדם לזכות, אזי הוא בקדושה, ששם היכל זכות על שם כך שפותחין בזכות כל אחד, ואם הוא דן את כל אדם לחוב, אזי הוא בקליפה ששם היכל החוב שדנין האדם לחוב, ובזה כתבתי במקום אחר אל תדין את חבירך עד שתגיע למקומו וכו':

(כתונת פסים פ' אחרי דט"ז ע"ג).

פירוש ז

לא תלך רכיל בעמך. מה שרגיל בפי העולם לומר על מי שמדבר לשון הרע עהר האט אויס גירעט, מבואר לעיל פ' בראשית אות ק"ב:

פירוש ח

שמעתי בשם הקדוש והנורא הבעל שם טוב ז"ל שהקשה הלא כמה פעמים הזהירו רבותינו ז"ל על לשון הרע, ואיך אמרו הם בעצמם בגמרא (ב"ב דקס"ה ע"א) רובם בגזל כולם באבק לשון הרע, ופירש הוא ז"ל, שהגמרא מלמדת זכות על ישראל, ואמרו דרך תפלה, רבונו של עולם עד מתי לא תרחם על ישראל להוציא אותם מגלות המר, שכבר נשתקעו כל כך בין הקליפות, ויש להם מסכים גדולים ומניעות גדולות, וכל מה שיתארך הגלות יפלו ח"ו יותר בטומאה לכן מהר נא לגאלינו עכ"ד:

(תולדות אהרן פ' שמות).

פירוש ט

שמעתי מפי קדשו של הרב החסיד ודרשן מפואר המנוח מו"ה יהודה לייב פולנאיר, שאמר טעם על מאמרם ז"ל (ערכין דט"ו ע"ב) שאמרו שלשה נלקים בעון לשון הרע, האיש המדבר לשון הרע ואותו האיש המקבלו ואותו האיש המדברים עליו, שנתקשו בזה כל הקדמונים, וכי מה עשה זה שמדברים עליו לשון הרע להיות נלקה עמהם, ואמר הרב החסיד ז"ל וכמדומה לי שאמרו בשם הבעל שם טוב ז"ל, כי מסיבות הענין המביא לאיזה אדם שידבר לשון הרע על חבירו, הנה המסבב הדבר הזה הוא אותו האיש עצמו אשר מדברים עליו, כמו שאמרו ז"ל בפסוק (איוב ל"ד:י"א) כי פועל אדם ישלם לו, שרצה לומר, החטא עצמו אשר חטא בו האדם הוא המייסר אותו, ורצה לומר, שעל ידי

החטא אשר חטא אז נברא קליפה אחת, והקליפה הזאת בעצמה הוא המייסרת אותו ביסורים כפי ערך החטא אשר חטא, וכן הוא גם כן בדבר הזה, כי הלא נודע שמכל דיבור שאדם מוציא מפיו נברא ממנו איזה דבר, ואם הדיבור הוא בקדושה אז נברא ממנו דבר קדוש, וכן להיפוך אם הוא דיבור שיש בו עבירה אז נברא ממנו גם כן איזה קליפה, אמנם יש מיני דיבורים שאינם לא מצד זה ולא מצד זה, כמו הדיבורים שאדם מדבר שאין בהם צורך כלל לא לגוף ולא לנשמה, או שדיבר איזה דיבורים שהיה בהם איזה פנייה, גם כן נברא מהם רק שאין בהנברא הזה כח מעצמו לייסרו, אך הוא מתדבק באיזה אדם רע, ואז האיש הזה המתדבק בו הוא המדבר בכח הזה לשון הרע על זה עצמו שמדיבורו נברא כח הזה, ולזה שפיר הוא גם כן נלקה לתקן הדיבורים האלו:

(דברי משה פ' משפטים).

פירוש י

מהרב הקדוש האלוהיי הבעש"ט ז"ל, אלו בני אדם שמדברים על צדיק עתק בגאוה ובוז עליהם אמר הכתוב (תהלים נ"ה) שלח ידיו בשלומיו חלל בריתו, פירוש מי ששולח ידו בשלומי אמוני ישראל, היינו צדיקים ואנשים כשרים, זהו סימן שבודאי חילל בריתו, והוא מקרה הוא בלתי טהור וכו', ולזה (תהלים נ') אמר אלהים מה לך לספר חקי וגו':

(שפתי צדיקים בהקדמה, ופ' תזריע).

פירוש יא

איתא בשם הבעש"ט ז"ל פסוק (תהילים ד':ג') תאהבון ריק תבקשו כזב סלה, ריק אותיות קרי ר"ל, זה בא מחמת לשון הרע תבקשו כזב סלה:

(תפארת שלמה תהלים ל"ב).

פירוש יב

הבעל שם טוב נשמתו בגנזי מרומים ז"ל אמר פירוש הש"ס (ברכות דכ"ח ע"ב) יהי רצון שיהיה מורא שמים עליכם כמורא בשר ודם וכו' תדעו כשאדם עובר עבירה אומר שלא יראני אדם, והענין הוא כשאדם רוצה לעבור עבירה ח"ו ומתחבא עצמו בחדרי חדרים נופלת עליו יראה, ומתדמה בדמיונו כאילו רואין אותו ונופלת עליו יראה, כי נודע כי לית אתר פנוי מיני', ובכל מקום הוא חיות הבורא יתברך שמו ברוך הוא וברוך שמו, אפילו בקליפות, וכמו שאמר הכתוב (תהלים ק"ו.) ומלכותו בכל משלה דאם לא כן לא היה הדבר נמצא, ואף בעבירה יש גם כן חיות הבורא נמצא כביכול, אך הרשע אינו רוצה בחיות אשר שם מהבורא יתברך שמו ומפילו ח"ו והבן:

והנה זה שנופלת עליו יראה כנ"ל, הוא שיראה עליונה מצמצמת את עצמה למקום ההוא, לעורר אותו שיפרד משם מן הקליפות ולא יעשנה וזהו חיות העבירה, והרשע ממשיך כביכול הניצוץ הקדוש למקום הקליפה ח"ו, ר"ל, ומה שהיראה עליונה אינה פועלת בו שישוב מן העבירה, הוא, כי ברית הלשון וברית המעור מכוונים יחד, ועל ידי שפגם בברית הלשון יכשל גם כן בברית המעור, ולזה, הרשעים שמלשינים על הצדיקים מטמאין ברית המעור גם כן, וזה גם כן פירוש הכתוב (שיר השירים ב') משגיח מן החלונות מציץ מן החרכים וגו', והוא כמו שכתבתי שהיראה עליונה מצמצמת את עצמה לעורר את האדם, באופן שנדמה לו כאילו אחד מסתכל מן החלונות ומבין החרכים, וזה הגורם לו שיפול בחשכות גדולה, שהחשכות נעשה עב ומצומצם בתוכו כנ"ל, עד שאי אפשר לאור הקדוש לבא בתוכו וכו':

(מאור עינים פ' וירא).

פירוש יג

בשם הבעל שם טוב זלה"ה נשמתו בגנזי מרומים, על פסוק (שיר השירים ב':ט') משגיח מן החלונות מציץ מן החרכים, שהבורא ברוך הוא משגיח מן החרכים, פירוש מצמצם יראתו על האדם שהולך לעבור עבירה בסתר, שכל שעה נדמה לו ומתייירא שלא יראנו אדם, ומדמה בדעתו, ומתייירא כאילו אחד רואה עליו בעד החלון ומציץ מבין החרכים, ועל ידי זה נופלת עליו היראה כאילו אחד רואהו, ואינו יודע כי כביכול היראה עליונה מצמצמת את עצמה לזה האדם שישוב ויפרוש מן העבירה, מחמת גודל רחמנותו יתברך שמו על האדם מצמצם יראתו כביכול על האדם הזה בשפל המדרגה כזו, שעל כן אמר ר' יוחנן בן זכאי לתלמידיו (ברכות דכ"ת ע"ב) יהי רצון שיהא מורא שמים עליכם כמורא בשר ודם, תדע כשאדם עובר עבירה אומר ולואי שלא יראני אדם, שהכוונה הוא כאמור, שהיראה עליונה מצמצמת אל האדם בשעה שהוא פורש לעבירה, ומתלבשת אליו ביראת בשר ודם, ונדמה לו כאילו בכל שעה אדם רואהו בעד החלון, ואם היה לו דעת ואמונה שיאמין שהשם יתברך מעורר עליו היראה העליונה להפרישו, אך שהוא מלובש ביראה חיצונית שלא יראנו אדם, היה נקל לו להחזיק ביראת ה', מאחר שנתעורר עליו היראה מלמעלה, ושיפשוט היראה מלבושין החיצונים ולתפוש העיקר לירא מהשם יתברך ולפרוש מהעבירה:

(מאור עינים פ' בראשית ופ' פנחס).

פירוש יד

הוכח תוכיח את עמיתך ולא תשא עליו חטא. תלמידי חכמים ראשים מוכיחים את העם בשער בת רבים, צריך ליזהר בתוכחת מוסר שיאהב אותם, ומצד אהבה מוכיחם, כמו אב האוהב את בנו שחרו מוסר, וכמו שכתוב (משלי ג׳:י״ב) כי את אשר יאהב ה' יוכיח, וכיוצא בזה, אבל אלו שרוצין להתגדל ח"ו על ידי זה, וכיוצא בזה, כגון להנאת ממון וכיוצא בזה, שאינו לשם שמים, ומעורר בקול, וכמו ששמעתי פירוש הכתוב (תהילים מ״ב:ד׳) היתה לי דמעתי לחם, ושמעתי ממורי שח"ו על ידי זה וכו' וח"ו גורם מדנים בין ישראל לאביהם שבשמים, וכמו שזכרתי בביאור (בפ' חקת) וידבר העם באלהים ובמשה כו' וישלח ה' בעם את הנחשים השרפים, שהם שני מיני מוכיחים, והוא על פי משל ששמעתי ממורי ששלח המלך בנו יחידו מעל פניו, ושלח את שני עבדיו, וחזר אחד והלשין הבן אל אביו וכו', והשני אמר גם כן כדברים האלה, רק שדיבר מצד שהיה צר לו בצער המלך ובנו, שנשלח מעל פניו זמן רב, עד שנשכח ממנו נימוסי המלכות, וכל מכבדיו הזילוהו, ואז נתמלא המלך רחמים וכו', כך יש מוכיח בשער שמדבר בגנות ישראל, וח"ו גורם על ידי זה [קטרוג, כן הוא בכתר שם טוב די"ב ע"ב] נחש הקדמוני וכו', וזהו שאמר וישלח ה' בעם את הנחשים השרפים, ששורפים בארס שבפיהם וכו' יעו"ש, ואם כן פיו ולבו אינן שוין, שמכוון להנאתו ואומר בפיו שעושה למען כבודו יתברך שמו, וח"ו גורם רעה כאמור, שנית שמלבין פני חבירו ולא את עצמו, שנאמר ולא תשא עליו חטא שהוציא עצמו מהכלל, ובאמת שצריך לכלול את עצמו עמהן וכמו שכתבתי הוכח לעצמך כשתוכיח את עמיתך ולא תשא עליו חטא וכו':

(תוי"י פ' קדושים דק"ג ע"ד ודק"ד ע"א).

פירוש טו

הרוצה לפתוח פיו במוסר יש לחוש שידבר סרה על ישראל, כמו (בשבת דל"ג ע"ב) בצאת ר' שמעון בן יוחאי מן המערה בכל מקום שהיה מסתכל היה וכו', ויצא בת קול חזרו למערה כו', אך כשיתן לב וישא קל וחומר בעצמו מה הוא שיושב על הספר מכל מקום בצאתו מהספר וכו' וזהו שאמרו (סוטה ד"ב ע"א) אין מזווגין לאדם אשה אלא לפי מעשיו, אין להתרעם על דורו כי הוא עצמו הגורם, וזהו שאמר הוכח לעצמך ואחר כך תוכיח לחבירך, ובזה לא תשא עליו חטא להשליך עליו החטא ולהוציא את עצמו מהכלל, רק ישתף את עצמו עמהן:

(תוי"י ר"פ וילך דר"ד ע"ג).

פירוש טז

אמר הוותיק איש אלוהי הריב"ש, לצדיק אחד בדורו, שהיה מוכיח לרבים, ואמר לו איך אתה יודע להוכיח, כשכל ימיך אינך יודע מהחטא וגם אין אתה מעורב עם הבריות שתדע מהחטאים שלהם:

(אמתחת בנימין קהלת בראש הספר).

פירוש יז

עוד שמעתי ממורי ביאור מוסר למוכיח שיזהר בעצמו, על פי משל שנכנס חסיד לכרך שיש בה בתי זונות וביקש לחקור מהות אנשי הכרך, אמר אלך אל בית המזיגה ששם רבים מצויים, ויש להבחין מעניני הדיבורים והסיפורים, כי הלשון הוא קולמוס הלב, וכך היה, ששמע שזה סיפר מה שעשה עם זונה פלונית וכן חבירו וכו' עד שחרה לו עד מאוד, וכאשר הרגישו בו שהוא חסיד מפורסם נתנו לו כל אחד ואחד מתנה הגונה שיכפרו פניו במנחה, למחר עשה תחבולות שיתאספו שמה שיקבל מהם מתנות, עד אחר כך עשה כמעשיהם, והנמשל מובן, לכך ישמור את עצמו המוכיח מהכיעור והדומה לו, ודפח"ח:

(תוי"י בסופו דר"ט ע"ב).

פירוש יח

הוכח תוכיח את עמיתך וגו'. פירוש, כשתוכיח את האדם אל תוכיח אותו לנוכח פן יתבייש, אלא תוכיח אדם אחר שהוא נקי מעבירה ההוא, ואז ירגיש אותו האדם שאתה רוצה להוכיח שהוא בעל העבירה בעצם, נמצא שאינו מתבייש בתוכחתך, ופירוש הפסוק הוא כן, הוכח, ר"ל כשאתה רוצה להוכיח אדם מן העבירה תעשה כך, תוכיח את עמיתך, בתורה ובמעשים טובים כמותך, והאדם ההוא הצריך לתוכחה ירגיש במעשיו, ובזה לא תשא עליו חטא ר"ל שלא יתבייש בעל העבירה בתוכחה זו:

(לקוטים יקרים די"ח ע"ב).

פירוש יט

לא תקום ולא תטור וגו'. שמעתי אומרים בשם הישיש א"א הריב"ש על הא דאמרינן (יומא דכ"ג ע"א) כל תלמיד חכם שאינו נוקם ונוטר כנחש אינו תלמיד חכם, ולכאורה קשה הא כתיב לא תקום ולא תטור, ופירש הוא ז"ל דאיתא (בתענית ד"ח ע"א) אומרים לנחש ארי טורף ואוכל זאב דורס ואוכל אתה מה הנאה יש לך הא כל מה שאתה אוכל אתה טועם טעם עפר, ותירוצו אם ישוך הנחש בלא לחש אלא אם כן לוחשין לה מלעילא שימית לאדם זה ואינו עושה כלל להנאתו אלא שליחותא דרחמנא, והנה לפעמים שאחד עושה רע לתלמיד חכם, או מדבר לתלמיד חכם נגד כבודו והיטב חרה לו על שפגם

כבודו, רק שאינו יכול לעשות לו בעד זה שום דבר, רק כשאדם זה עובר איזה עבירה או עושה דבר שאינו הגון, אז מצא בעל חוב מקום לגבות חובו, ונוקם ונוטר השנאה שיש לו מכבר עליו, ומעניש לו על עבירה זו, ובאמת שאין כוונתו לענוש אותו לשם שמים על מה שעשה נגדו יתברך שמו, רק כוונתו לנקום ולנטור בשביל כבוד עצמו, בוודאי זהו לא תלמיד חכם, רק העיקר כשהוא נוקם ונוטר כנחש דווקא, שאין לו שום הנאה במיתת האדם, ואינו עושה בדבר הזה רק לשמים שמלחשין לו מלעילא, כן יהיה כוונת התלמיד חכם, לעשות נקמה בשביל שעשה נגד השם יתברך, ולא בשביל עצמו כלל, וזה תלמיד חכם באמת:

(שפתי צדיקים פ' קדושים, אמתחת בנימין קהלת בפסוק ועוד ראיתי תחת השמש).

פירוש כ

ואהבת לרעך כמוך. בסוד שכתב האר"י לקיים קודם התפלה מצוות ואהבת לרעך כמוך עיין לעיל ר"פ פקודי:

פירוש כא

ואהבת לרעך כמוך וגו'. פירוש הפסוק ואהבת לרעך, ש(כ)מו שאתה תתנהג עם רעך באהבה ואחדות, כמוך אני ה', שאני ה' אהיה כמוך, והוא בסוד (תהלים קכא) ה' צלך שנתבאר בדברי מרן אלקי הבעש"ט, שכמו שאדם מתנהג למטה עם חבירו ורעו, באהבה ובמדות טובות, וכך יתנהג עמו מלך עליון, וכמו הצל, שכל תנועה שאדם עושה כך עושה הצל כנגדו, כן הוא יתברך עם האדם, וזהו ואהבת לרעך, כי כמוך אני ה', להתנהג גם עמך באהבה וכל טוב:

(אוצר החיים פ' קדושים דקע"ב ע"ד).

פירוש כב

בשם הבעש"ט זלה"ה פירוש הפסוק ה' צלך, והיינו כמו צלו של האדם, שכמו שהוא עשיית האדם כן הוא עשיית הצל, כך הקדוש ברוך הוא, באיזה מדה שהאדם מתנהג את עצמו, כך הקדוש ברוך הוא מתנהג את עצמו עם האדם בזו המדה, ואם האדם הולך במדת גדלות, כך השם יתברך מתנהג עם האדם, ואם הליכותיו בעניוות אז השם יתברך גם כן מצמצם את עצמו כביכול, על דרך שאמר הכתוב (ישעיהו נ"ז:ט"ו) אשכון את דכא, וממלא רצונו:

(מבשר צדק פ' פינחס).

פירוש כג

הבעש"ט הקדוש זצללה"ה אמר פירוש הפסוק (תהלים קכ"א) ה' צלך, שהשם יתברך מתנהג אחר מעשיך כביכול כמו הצל שלך, שמה שאתה עושה גם הצל עושה, כן השם יתברך כביכול, צדיק גוזר והקדוש ברוך הוא מקיים:

(ויחל משה תהלים קכ"א).

פירוש כד

לא תעשו עול במשפט במדה במשקל ובמשורה מאזני צדק אבני צדק וגו'. מבואר לקמן פ' בהר כי העוסק במשא ומתן לשם שמים הוא חביב לפני השם יתברך ביותר, והוא יותר חשוב מן הלומד דינים הללו בתורה ע"ש באות ה':

(מס' מאור עינים שבת ד"ה נשאת ונתת).

פירוש כה

ואיש אשר יקח את אחותו וגו' חסד הוא וגו'. אמר הבעש"ט, ואיש אשר יקח את אחותו חסד הוא, הנה מי שהולך אל הערוה ר"ל, הלא הוא מחמת אהבה שבו, הלא האהבה ההוא חסד הוא, המדה שבבורא יתברך שמו, ועתה עושה בזה רעה, ומוריד את האהבה כביכול במקום מטונף:

(מאור עינים פ' מקץ, שמיני, ופ' שלח).

פירוש כו

מבואר אצלינו במקום אחר בשם הבעל שם טוב נשמתו בגנזי מרומים, כי האהבה המלובשת בעריות הוא בבחינת נובלות מן האהבה העליונה, בכדי שעל ידי זה יוכלו לבא לאהבת ה', שמבלעדי זאת לא יתעורר בו המדה ההוא, ועל כן אמרה התורה, ואיש אשר יקח את אחותו, ונמשך למטה עם אותה המדה, איך לא נתן דעתו להבין, כי חסד הוא. פירוש, שהוא נובלות ממדת החסד העליונה, בכדי שעל ידי זה יהיה לו בנקל לבא לאהבת הבורא ברוך הוא, ואדרבה על ידי זה נמשך למטה, ומכריח כביכול רצון וכוונת הבורא ברוך הוא לשנותו וד"ל, ואין לך פגם גדול יותר מזה ח"ו:

(מאור עינים פ' פינחס).

פירוש כז

נודע מרבינו הבעש"ט זלה"ה מה שאמר על פסוק ואיש אשר יקח את אחותו חסד הוא, פירוש, שזה בא מבחינת מדת חסד עליון, אך בהשתלשלות למטה הוא אהבה נפולה בתאוות ניאוף כנודע, והנה התיקון הוא להעלות האהבה הנפולה הזו אל שרשה למעלה לבחינת שורש חסד עליון ממקום שבאה, לכן ערות הארץ בגימטריא חס"ד במלואו **חי"ת**

סמ"ך דל"ת וכו', [ע"ש באריכות] והנה עיקר הכל הוא להאמין ולידע שמלא כל הארץ כבודו, ועל ידי זה הוא מלא פחד ורתת, ונתבטל ממנו כל בחינת הרהור רע וכו':
(שפת אמת בערזאן, פ' וישב).

פירוש כח

ולא תשקצו את נפשותיכם וגו'. ובגמרא (מכות דט"ז ע"ב) המשהה את נקביו עובר משום לא תשקצו, ואמר הרב הקדוש רבינו יחיאל מיכל מזלאטשוב ז"ל, שיש כח להטומאה הבאה מהעצירות, כי פוגם מאוד, וביותר נשמה דקה הוא פוגם ביותר, גם הבעש"ט עשה לו פעולות, ואמר שהכל בא מן עצירות, על כן יראה שיהיה משולשל תמיד, ולא יאכל אלא אם כן היה לו נקיות מן האכילה הראשונה:
(צרור החיים ד"ד ע"א בשם ס' דרכי צדק דפוס ישן).

פירוש כט

ואבדיל אתכם וגו'. וברש"י ראב"ע אומר מנין שלא יאמר אדם נפשי קצה בבשר חזיר וכו', עיין לקמן במאמרים לר"ה ויו"כ אות ל"ו:
סליק פרשת קדושים בס"ד

אמור

פירוש א

ויאמר ה' אל משה אמור אל הכהנים. ובמדרש רבתי (סכ"ו סי' ד') זהו שאמר הכתוב (תהילים י"ט:ג') יום ליום יביע אומר, שמעתי ממורי יום ליום יביע אומר ולילה ללילה יחוה דעת, כי אמרו חכמינו ז"ל (סנהדרין ד"ז ע"א) תחילת דינו של אדם עבור ביטול תורה שנאמר (משלי י"ז י"ד) פוטר מים ראשית מדון וכו', אפס שסובר שיוכל לפטור מהדין עבור טרדת פרנסה ביום, ובלילה שובת מטרדתו, אך דיום החורף מכריעו וכו' וליל הקיץ סותר וכו' וז"ש וכו' ודפח"ח:
(בן פורת יוסף בסופו דקכ"ז ע"ג).

פירוש ב

כתיב (תהילים י"ט:ג') יום ליום יביע אומר, ופירש הבעל שם טוב ז"ל, כי כל יום מתפאר לחבירו במעשה הצדיק שנעשה בו:
(דברי שלום פ' תשא, לקוטי אמרים די"ד ע"ב ד"ה ואתחנן).

פירוש ג

אמור אל הכהנים וגו' לנפש לא יטמא בעמיו. ופירש"י אמור ואמרת להזהיר גדולים על הקטנים ע"ש, כתבתי בהגה במקום אחר, לנפש לא יטמא וגו' להזהיר גדולים על הקטנים, שהוא סוד מאור הקטן ומאור הגדול יעו"ש, והנה אם הקטנים בסוד השמיעה ששומעין לגדולים, נעשה יחוד **אדנ"י** סוד השמיעה והמקבל עם **הוי"ה** סוד המשפיע, ואז הוי שני מאורות הגדולים כשהם בחיבור אחד, וזהו סוד ונתתי שלום בארץ (בס' בחקותי), שעל ידי יחוד הנ"ל הוי שלום בארץ, מה שאין כן בהיפוך כמו ששמעתי ממורי וכתבתי במקום אחר:

(תוי"י פ' ויקרא ד"פ ע"ד).

פירוש ד

ומן המקדש לא יצא. רמז הכתוב לענין עבדות השם יתברך בדבקות מבואר לעיל פ' שמיני אות א ד"ה ויחשוב:

פירוש ה

והבאתם את עומר וגו'. שאלתיו [את רבינו המגיד הגדול ממעזריטש] מה שנאמר בזוהר הקדוש (אמור דצ"ו ע"א וע"ב) שהעומר הוא כמנחת סוטה, ואמר, שהבעל שם טוב זלה"ה אמר כי פעם מרדו בני המדינה במלך ולא ידע מי הוא, ועשה משתה, ומשמחה יצא הכל ונתגלה הכל, והבן:

(כתבי קודש די"ב ע"ב).

פירוש ו

ולחם וקלי וכרמל לא תאכלו עד עצם היום הזה וגו'. הבעל שם טוב שאל בחלומו על חדש בזמן הזה, איך הדין, וענו אותו, שלאחר פטירת הב"ח ציננו את הגיהנם ארבעים יום, מחמת שהיה צריך זה לכבוד הב"ח, ובבוקר עמד הבעש"ט זלה"ה ושלח להביא שכר מן החדש ושתהו, ואמר כדאי הב"ח שמתיר כדי לסמוך עליו:

(זכרון טוב די"ב ע"ד).

פירוש ז

הבעל שם טוב היה מיקל בחדש, ופעם אחד נסע עם ר' יחיאל זצלה"ה כשנעשה רב בהוראדנא, וראה שמחמיר, התחיל גם הוא להחמיר:

(מדרש פינחס החדש אות פ"ג).

פירוש ח

בסכת תשבו שבעת ימים וגו'. פירוש הפסוק בסוכות תשבו שבעת ימים, לפי הפשוט היה צריך לכתוב להיפוך שבעת ימים תשבו בסוכות, אך כך פירושו, אתם בני אדם תראו שבסוכות תשבו אתם במעשיכם את השבעת ימים עליונים, דהיינו הזיי"ן אושפיזין עילאין כנודע:

(ליקוטים יקרים דל"א ע"ד).

פירוש ט

ביום השבת ביום השבת יערכנו וגו'. מה שבמוסף דשבת בקדושת כתר עולין כל התפלות מבואר לעיל פ' נח בעמוד התפלה אות קמ"ח ע"ש:

סליק פרשת אמור בס"ד

בהר

פירוש א

וידבר ה' אל משה בהר סיני לאמר. מבואר לעיל פ' בראשית אות ק"מ שזהו שני מדרגות בהר וסיני ע"ש:

פירוש ב

ושבתה הארץ שבת לה'. מבואר לעיל פ' תשא אות ה' שהארץ הוא רמז להארציות והחומר שבאדם ע"ש:

פירוש ג

שש שנים תזרע שדך וגו' ובשנה השביעית וגו'. יש זיי"ן דרכים שביארתי בשבעת קני המנורה, על פי מה ששמעתי ממורי שש שנים תזרע שדך וגו', [א] שאינו הולך בדרך טוב ואינו מרגיש בו, זהו בנוקבא דתהומא רבה, [ב] שיודע בעצמו שאינו נוהג בדרך טובה מכל מקום הולך בדרך ההוא ואינו מתפלל על עצמו, [ג] שיודע שאין הולך בדרך טובה מתפלל להשם יתברך שיעזור לו, זה עושה יחוד וכו' יעו"ש:

(תוי"י פ' צו דפ"ג ע"ד).

פירוש ד

וקדשתם את שנת החמשים שנה וגו'. סוד שנת החמשים שעולה לכאן ולכאן, שהוא בסוד שער הנ' מחמשים שערי בינה, מבואר לעיל בפ' משפטים אות כ"ג ע"ש:

פירוש ה

וכי תמכרו ממכר לעמיתך או קנה מיד עמיתך וגו'. עסק משא ומתן הוא גם כן עבודה ותורה, כי כמה דינים יש על זה, ואמר הרב הבעל שם טוב עה"ש נשמתו בגנזי מרומים, כי אם האדם הלומד את התורה לשם הבורא ברוך הוא, למשל אם לומד המשנה (בב"מ ד"ק ע"א) המחליף פרה בחמור, הוא חשוב מאוד לפני הבורא ברוך הוא, כל שכן אם עושה הדבר ומחליף פרה בחמור, ומנהיג עצמו בזה על פי התורה, וודאי יותר חשוב עבודה מעולה, כי בכל דבר שיש בעולם הכל לא בראו אלא לכבודו, וכל דבר קטן וגדול אינו מתנהג כי אם על פי התורה, אם לא באומות שמתנהגים על ידי מזלות, ומכל דבר יכול לעבוד את ה', ולהכיר נפלאות הבורא ברוך הוא, ושכל העליון ישיג מתוכו, וגם כן בפשוט, אם מתנהג על פי התורה, דהיינו איפה צדק ומדה צדק ומאזני צדק, הוא גם כן מקיים מצוה, ואמרו ז"ל (קדושין דל"ג, ע"ב) ישב ולא עבר עבירה וכו', ואם כן כשמתנהג כן, אזי הוא עוסק בתורה תמיד, אפילו בשעה שעוסק בסחורה:

(מאור עינים למס' שבת ד"ה נשאת ונתת באמונה, וכ"ה בס' ליקוטי מוהר"ן סוף ח"א ע"ש).

פירוש ו

גאולת עולם תהיה ללויים. פירוש הלויים נקראים בחינת ממוצע, שהוא בחינת הדעת והרוח, כמו שנאמר בשם אדוני אבי זקיני זלה"ה, וכמו שראיתי בכתבי הגאון החסיד מו"ה יעקב יוסף ע"ש, והם גואלים את העולם:

(דגל מחנה אפרים פ' אמור).

פירוש ז

וכי ימוך אחיך ומטה ידו עמך וגו' גר ותושב וחי עמך. מה שיש בלשון זה מליצה להמליץ על ישראל לפני אבינו שבשמים מבואר לקמן במאמרים לר"ה ויו"כ אות זיי"ן ע"ש:

פירוש ח

אל תקח מאתו נשך ותרבית וגו'. מה שתשובת לוקחי רבית, שגם מגוי לא יקח רבית, מבואר לעיל פ' משפטים אות יו"ד בענין מדבר שקר תרחק ע"ש:

פירוש ט

אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים וגו' להיות לכם לאלהים, ופירש רש"י שכל הדר בארץ ישראל אני לו לאלהים וכו', עיין לעיל פ' לך אות ל"ו:

פירוש י

להיות לכם לאלהים. מבואר לעיל סו"פ שמיני אות י' ואות י"א וי"ב ע"ש:

פירוש יא

בזוהר (פ' בהר דקי"א ע"ב) בענין מה שג' אבות תקנו חטא אדם הראשון בשלשה עבירות כו', מבואר לעיל בפ' בראשית אות קל"ח ע"ש:

סליק פרשת בהר בס"ד

בחוקתי

פירוש א

אם בחקותי תלכו וגו' ונתתי גשמיכם בעתם וגו'. נראה לפרש ע"פ פשוטו, דאיתא בגמרא (תענית דכ"ד ע"ב) ר' חנינא בן דוסא הוה אזיל באורחא, אתא מיטרא, אמר כל העולם כולו בנחת וחנינא בצער פסק מיטרא, נמצא בשביל הצדיק פסק המטר, אבל אם בחקותי תלכו תהיו כולכם צדיקים, אז לא יועיל תפלת הצדיק היחיד נגד המרובים, ויהיה הגשם בעתו:

ושמעתי מקשים על האי לישנא, שאמר כל העולם בנחת, למה ליה למימר כל העולם בנחת, היה לו לומר בקיצור חנינא בצער, ועוד ח"ו לומר שהיה הוא מצטער עצמו על נחת העולם:

ונ"ל על פי מה שאמרו רבותינו ז"ל (שם בתענית דכ"ד ע"ב) בכל יום בת קול יוצאה ואמר כל העולם ניזון בשביל חנינא בני וחנינא בני די לו בקב חרובין וכו', נמצא שהיה ר' חנינא בן דוסא הצינור המשפיע שפעו לכל העולם, וזהו [בשביל] חנינא בני, שהוא לשון דרך ומעבר, כשביל זה שהוא מעבר לכל, כן הוא היה מעבר ההשפעות לעולם, ולכך אמר כל העולם בנחת, פירוש, שהנחת בא להם ע"י השפעתי ואיך יהיה ההשפעה אם אני בצער, לא יהיה נחת שלם, ואולי ח"ו לא יהיו גשמי ברכה ונדבה מחמת צער שלי, ואף שאמרו שהיה די לו בקב חרובין, היינו שהיה מספיק עצמו במועט, כי כך מדת הצדיקים, ולא היה לו צער כלל מחמת זה, אבל כאן היה לו צער ממש, ולא היה יכול להשפיע שפע שלימה, וזה היה הצער שלו מפני השחתת העולם, וזה היה עיקר תפלתו שיפסקו הגשמים עכשיו, וכשיבוא לביתו יהיה בנחת להתפלל שירדו כמו שהיה באמת:

(לקוטים יקרים ד"ו ע"ד, אור תורה פ' בחקותי).

פירוש ב

אם בחקותי תלכו וגו' ונתתי גשמיכם בעתם וגו'. יש לפרש על פי רמז המשנה (חגיגה ד"כ ע"ב) חומר בקודש מבתרומה שמטבילין כלים בתוך כלים כו', כי הלא נודע שעיקר עבודת הבורא יתברך שמו הוא הדבקות וההתלהבות בעבודתו יתברך שמו, ובלימוד

תורתו שיהיה בדחילו ורחימו, ומחמת זה יכול הוא לדבק בהשם יתברך כביכול, מפני שהבל הדיבורים מתדבק בהבל העליון, והקול בקול העליון, והדיבור בדיבור העליון, וכן המחשבה, וכמו שאמרו רבותינו ז"ל שהשכינה מדברת מתוך גרונו של משה (עי' זוה"ק פינחס דרי"ט ע"א ברע"מ דאמרו לו דקוב"ה ושכינתי' מליל בפומוי) שמחמת גודל קדושתו ודבקותו בהשם יתברך היה ממש מתחבר עם שרשו, והרי הוא כמו הקדוש ברוך הוא היה מדבר דיבורו של משה, ועל ידי זה נזדכך חומריותו ונעשה איש האלהים, וכמו שכתוב (בפ' שמות) של נעליך שהוא החומריי, וזהו אפשר רמז המשנה, חומר בקודש, כלומר אם תרצה לזכך חומרך שיהיה בקודש העליון, שהוא המחשבה העליונה, אי אפשר (אם לא) [אלא], מבתרומה, פי' שצריך שתרום תמיד עיניך ולבך, ותטהר מחשבותיך ורעיונותיך במחשבת השם יתברך, בדבקות גמור והתלהבות, וזה ידוע שבמקום שאדם מחשב שם הוא גם כן במקום ההוא, ואם כן כשתתמיד ותרגיל עבודתך בכך בוודאי תרום ותעלה במקום המחשבה העליונה אל שרשה, ואז גם חומר שלך יזדכך בקודש העליון כנזכר:

והנה ידוע שהאותיות נקראים כלים, והנקודות הם חיות ונשמות הכלים, והנה האדם כשמחשב איזה מחשבה יהיה מה שיהיה, הוא מחשב אותיות, וכבר ידעת שאם באה זרה, בלימודו או בתפלתו היא אינה מקריות, כי יש עת לכל חפץ, וכמו שכתוב (אסתר ב') ובהגיע תור נערה ונערה, שהוא הניצוץ שנתון בעמקי הקליפות הנקרא נערה שמנוערת מכל טוב, ורוצה להתדבק בשרשה, והגיע עת וזמן לעלות בקדושה, הנה אז צריך האדם להתעורר מאוד מאוד, כי לא לחנם באה זאת המחשבה אם לא להעלותה, ואם לא עכשיו אימתי, כי אפשר שלא יהיה עוד עת ותור הנערה ההיא, כי על פי רוב המחשבה באה מענין הדומה לענין התפלה והברכה, או מענין הלימוד שהוא עוסק:

והוא על דרך משל בן חביב האומר לפני אביו דבר הלכה, והנה אביו מקשה אותו קושיות שונות, ומתעהו מדרך הפשט, והנה אין ח"ו כוונת האב לסתור דברי בנו ולהטעותו, שישאר נבוך ותועה, אך אדרבה האב לחדודי קא מכוון, שיעשה הבן דבר נגדייות נגד הקליפות הקושיות ויתרץ, וידרוך הדרך האמת והישר בפשט ההלכה, וזהו רצון האב ושמחתו, כמו שכתוב (משלי כ"ז:י"א) חכם בני וגו', והנמשל הוא מובן [שהמנסה הוא היצר הרע ששולח המחשבות זרות ובאמת הוא לסיבת שיעלה אותם האדם] כי כאשר באה מחשבה זרה צריך להתעורר מאוד ולהעלותה בקודש, עם אותן מחשבות קדושות שמכוון ומייחד עם הדיבורים שהוא מדבר:

וזהו שאמרו מטבילים כלים בתוך כלים, כלומר כלים הם האותיות של המחשבות זרות, יטבול ויטהר בתוך כלים שהם אותיות הקדושים, ועל ידי זה יתברר הכל לקודש העליון כנזכר:

וזהו אם בחקותי תלכו, ואמרו רבותינו ז"ל (בתורת כהנים ריש בתקותי) זה לימוד תורה, ואמר לשון תלכו כלומר שתלכו תמיד ולא עומדין במקום אחד, במדרגה אחת, אלא שתלכו תמיד, הלוך ועלה ממעלה למעלה בדבקות והתלהבות, עד שתגיעו למדרגה עליונה לדבק מחשבותיכם למעלה בכל העולמות, כמו מי שעולה מעולם לעולם, כענין (חגיגה די"ד ע"ב) ד' שנכנסו לפרד"ס מרוב הדבקות והמחשבות הטהורות וזכות, ואז ונתתי גשמיכם בעתם, כלומר שגם הגשמיים והחומריים שלכם יזדככו, וגם הניצוץ יעלה בעתו ר"ל בעת הצורך שיוכל לעלות, יזדמן לכם המחשבה זרה, בכדי לזכות אתכם להעלות הניצוץ, ולא כשאר בני אדם שבא להם מחשבה זרה מחמת מחשבותיהם שלא מטוהרה מדברים גשמיים, ולא כן אתם ההולכים בחקותי כנזכר, ואם תבא לכם מחשבה זרה תוכלו להעלותה אל הקדושה:

(כתר שם טוב די"ט ע"ד, לקוטים יקרים ד"ז ע"א, אור תורה פ' בחקותי).

פירוש ג

אם בחקותי תלכו וגו'. ובמדרש רבה (ר"ס ל"ה) הדא הוא דכתיב (תהילים קי"ט:נ"ט) חשבתי דרכי ואשיבה רגלי אל עדותיך כו', מבואר לעיל פ' בראשית אות מ"א ועוד שם אות קס"ה ושם בהגה קמ"ב:

פירוש ד

ונתתי שלום בארץ. עיין לעיל פ' אמור אות ג', ולקמן פ' פינחס אות ב':

פירוש ה

לא תגעל נפשי אתכם. שמעתי ממורי פירוש על מה שהקשה הרמב"ן בפ' בחקותי ולא תגעל נפשי אתכם, הא גם כשעוברין רצונו כתיב ואף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם לא מאסתים ולא געלתים וגו', ומכל שכן בעושין רצונו כמו שנאמר אם בחקותי תלכו וכו', ואם כן למה נכתב ולא תגעל נפשי אתכם, וביאר הרמב"ן כי הוא מסודות התורה, אמר ונתתי משכני בתוככם ונפש מן המשכן לא תגעל אתכם לשון הגעלה וכו' יעו"ש:

ופירוש הדברים כי השכינה נקרא אש אוכלה המכלה הכל כשאינה בייחוד למעלה עם אש חוורא עיין במקום אחר וכו', והענין, כי יש ראיה ודיבור ושמיעה והילוך ומשמוש וכו', וכאשר מייחד זה למעלה ולידע שהם אברי השכינה אז מעלה כל המדרגות, כגון כל הדיבורים שדיבר כל היום ההוא יכוון להעלות על ידי דיבורי תורה ותפלה של היום

ההוא, וכן הראיה והשמיעה וההילוך יכוון לעלות ולקשר הגשמיי ברוחניי, מה שאין כן כשאינו יודע זה, אז מכלה כל הדיבור והראיה והשמיעה, וזהו סוד ולא תגעל נפשי אתכם להשחית ולכלות, כמו הגעלה המכלה איסור שבתוך הכלי, והטעם, כי ונתתי משכני בתוככם, לייחד הכל, וכמו שכתב בזוהר (פ' בראשית דנ"א ע"א) ואתם הדבקים בה' וכו', ומכל מקום כלכם חיים וכו', יע"ש ודפח"ח:

(כתונת פסים פ' בהעלותך דל"ה ע"א, בפ"י דע"ד ע"א, ודע"ו ע"ג).

פירוש ו

ואם לא תשמעו לי וגו'. וברש"י ומה אני מקיים ואם לא תשמעו לי להיות עמלים בתורה ע"ש, אמרו רבותינו ז"ל (אבות פרק ד') כל המקיים את התורה מעוני סופו לקיימה מעושר, וכל המבטל את התורה מעושר סופו לבטלה מעוני, ובשם הבעל שם טוב ז"ל שדקדק בזה, דהלא הביטול תורה אינו נחשב לעונש אצל אדם זה שהיה מבטלה מעושר, דהרי היה בידו לקיימה כשהיה עשיר, ואף על פי כן לא קיימה, נמצא דעיקר העונש אצלו מה שסופו להיות עני, ואם כן הי הוי להו לרבותינו ז"ל לומר, כל המבטל את התורה מעושר סופו להיות עני:

וביאר הבעל שם טוב ז"ל, כי האמת וודאי כן הוא, שעיקר העונש אצלו הוא מה שסופו להיות עני, אך שבאו חכמינו ז"ל להורות שנפרעין ממנו מדה במדה, על שפרק מעל עצמו עול תורה, הגם שיהה בידו לקיימה, כיון שהיה אז עשיר, ולכן לא יניחו אותו אחר כך כשיהיה עני שיקיים אחד כך את התורה, בכדי שיהיה עני כל ימיו, כי אם יניחו אותו לקיים אחר כך את התורה בעת שיהיה עני, אם כן ממילא יעשר אחר כך גם כן, שהרי כיון שיקיים את התורה מעוני סופו לקיימה שוב מעושר:

(תשואת חן בליקוטים, שפתי צדיקים פ' תולדות, נוצר חסד פ"ד אות ט).

פירוש ז

אמרו חכמינו ז"ל (אבות פ"ו) בכל יום ויום בת קול יוצאה מהר חורב ואומרת אוי להם לבריות מעלבונה של תורה, שמעתי קושיא ממורי בענין מה שאמרו בש"ס בכל יום בת קול יוצאה כו', וכן מה שנאמר (בישעיה כ"א) אמר שומר וגו' שדרשו (בסנהדרין דצ"ד ע"א) שהוא כרוז וכו' שאם אין מי ששומע את הכרוז למה מכריזין, ואם יש שומע קשה שהחוש מכחישו כי מי זה יאמר ששמע כרוזין מלמעלה, ואף אם ימצא אחד שיאמר ששמע, מי הוא הפתי אשר יאמין לדבריו, ואם כן לאיזה תועלת הוא הכרוז ללא יועיל, ותירץ הוא ז"ל על דרך זה הגם שאין זה לשונו, דאיתא בש"ס (דחגיגה ד"ה ע"ב) ריב"ח הוי קאי קמי קיסר, אחוי ליה ההוא מינא עמא דאהדרינהו מרייהו לאפיה, אחוי ליה

איהו עוד ידו נטוייה וכו', מאן דלא ידע במחוג ליחוי קמי מלכא וכו', ויש להבין זה הענין למה דברו ברמז ולא על ידי דיבור מפורש, וגם לאיזה תועלת מביא הש"ס זה, ונראה לומר דיוצא לנו מזה רמז מוסר בענין הכרוזין של מעלה, שאינו דיבור, כי אין אומר ואין דברים שם למעלה, כי הדיבור הוא גשמיי, וראיה לזה כי מלכותא דארעא כעין מלכותא דרקיע (ברכות דנ"ח ע"א) ואין דרך ארץ לדבר המלך הרבה עם שריו ויועציו, כי אם ברמז, וכאשר גם עתה במלכות ישמעאל הוא כך הנהגתו, וזהו שהודיענו הש"ס שגם הכרוזין היוצאים ממלך מלכו של עולם הוא ברמז, וצריך לידע במחוג רמז הכרוז, והוא על ידי המחשבה שבאין לאדם בכל יום הרהורי תשובה, שהוא מחמת הכרוז, או על ידי שאר דברים הנורעים למי שעיני שכל לו, שלא יהיה מכלל אלו שנאמר בהם (תהילים ל"ב:ט') אל תהיו כסוס כפרד אין הבין במתג ורסן וכו', רק כשנתעורר בעולם איזה פחד ויראה ידעו שמרמזין להם מלמעלה שידבקו בשורש היראה וכנ"ל, וכשנתעורר איזה שמחה בעולם ידבק בשמחת עבודת השם יתברך וכיוצא בזה ישמע חכם ויוסיף לקח ודפח"ח:

(תוי"י פ' ראה דקפ"ג ע"ב).

פירוש ח

שמעתי שהקשה מורי, על מה שאמרו חכמינו ז"ל בכל יום מכריז בת קול אוי לבריות מעלבון של תורה (אבות תרק ו') והקשה אם הכרוז נשמע למה לא ימצא אדם שומע, ואם אי אפשר לשמוע אם כן הכרוז למה, וביאר ז"ל כי למעלה הוא עולם המחשבות, ואין אומר ואין דברים (תהלים י"ט) והכרוז הוא מחשבות והרהורי לב לטוב, ולכך אין רשע שאין לו הרהורים טובים בכל יום, מכח הכרוז, אלא שבבוא ההרהורים הטובים מפנה אותם ומעבירן מלבו, ומפנה לבו לבטלה, ובודאי מתחייב בנפשו, שניתן לו אוצר טוב והוא בורח מהמלך, כמו ששמעתי משל בשם מורי, למלך שהיה ממנה על אוצר ד' שרים ונטלו האוצר וברחו, האחד מהם נתיישב בדעו וחזר מעצמו, הב' נתייעץ עם חכם אחד ודיבר על לבו מה ראה על ככה וחזר, הג' הגיע למקום שדנין בני אדם על כיוצא בזה, וחזר מחמת מורא, הד' לא שב כלל, והמלך לזה שחזר מעצמו נתן לו יותד גדולה, מאחר שנתיישב בטוב שכלו לחזור, מה שאין כן להשני אמר אילו לא מצא חכם שייעצו כך לא היה חוזר, והשלישי שחזר מחמת שראה שדנין לבני אדם, מינהו המלך להיות ממונה שם לראות זה הצער ואמר מורי זה על עצמו וכו' והבן:

(תוי"י פ' צו דפ"ג ע"ג וע"ד).

פירוש ט

בענין הכרוז היוצא מלמעלה שובו בנים שובבים (זוהר נשא דקכ"ו ע"א שבכל יום יוצא בת קול ומכריז וכו' כדלעיל) וכיוצא דקשה ממה נפשך, אם הוא לתועלת למה לא נשמע וכו', הכרוז הוא ענין המחשבה וכמו שכתב בס' מאורי אור כי **כרוז** הוא בגימטריא **ע"ב קס"א** וכו' סוד או"א המחשבה, ולכך אין לך רשע שאינו מהרהר בתשובה מצד שמיעת הכרוז במחשבה, כי למעלה אין אומר ואין דברים (תהלים י"ט) רק במחשבה, ולפעמים הכרוז בפי הקטנים והשוטים מיום שחרב בית המקדש, כמבואר בש"ס פרק קמא דב"ב (די"ב ע"ב):

(בן פורת יוסף בהקדמה ד"ח ע"ג).

פירוש י

ורדף אותם קול עלה נדף. שמעתי מפה קדוש ישראל הצדיק המפורסם מו"ה אורי זלה"ה מסטרעליסק כמדומה שאמר בשם הבעש"ט זלה"ה שזה הפסוק קאי על העוסקין בתורה שלא לשמה, ובפרט לקנתר דנוח לו שלא נברא, וכמבואר בתוספות במס' פסחים פ' מקום שנהגו (ד"נ ע"ב ד"ה וכאן) ע"ש, ולאותן אנשים רודף קול עלה נדף, נדף הוא לשון דף היינו שהדף גמרא רודף אותם ועלה הוא כפשוטו:

(אור צדיקים, ליקוט).

פירוש יא

וזכרתי את בריתי יעקוב ואף את בריתי יצחק ואף את בריתי אברהם וגו'. מהבעל שם טוב, מפני מה אין נקרא אבות כי אם אברהם יצחק ויעקב, וגם זכות אבות לא נקרא רק מהם, ופירש, משום דבחייהם היה עבודתם ותפלתם עבור כל הדור ועד סוף כל הדורות כו':

(אור הגנוז לצדיקים, פ' תצא).

פירוש יב

בשם הבעל שם טוב זלה"ה, דהקשה מאי טעם אין מזכירין כי אם זכות שלשה אבות שהם אברהם יצחק ויעקב ולמה אין מזכירין זכות ראובן זכות שמעון וכו', זכות חנוך ופלוא, אף על פי שהיו גם כן צדיקים גמורים, עוד קשה דמצינו בזוהר הקדוש קצת תנאים שבאו נשמתם אחר פטירתם ללמוד רזי תורה עם רבי שמעון בן יוחאי וחברייא כגון רב המנונא סבא ובנו וכו', וקצת תנאים כיון שמתו לא ראינו שוב שהיו באים לא הם ולא נשמתם, ופירש הבעל שם טוב זלה"ה כך שאותו צדיק שבחייו היה עבודתו ותפלתו תמיד עבור על הדור, אז אפילו אחר פטירתו מחזיק במדותיו, ובא לתקן הדור

על ידי שילמוד להם תורה וכו', וכמו שאמרו ז"ל בזוהר הקדוש (בתיקוני הזוהר תיקון ס"ט) משה רבינו עליו השלום אתפשטותיה עד כמה דרין וכו', בכל חכם וצדיק, מפני שכמו שבחייו היה מוסר נפשו עבור כל ישראל, כמאמרו (בפ' תשא) אם תשא חטאתם ואם אין וגו', כן אחר פטירתו בא לתקן כל חכם וצדיק, ועל ידו מתתקן כל הדור, וכן האבות שפעולתם ועבודתם היה לתקן עד סוף כל הדורות, כמאמר רבותינו ז"ל (במדרש רבה פ' בחקותי פל" סי' ג') אלמלי אכלו וקבלו האבות שכרם בעולם הזה וכו', על כן נזכר זכותם עד סוף כל הדודות, מה שאין כן שאר צדיקים שלא היה פעולתם ועבודתם אלא לתקן את עצמם, על כן לא נזכר זכותם, וגם אין נשמתם באה ללמד תורה עם שאר צדיקים כדי לתקן הדור:

(אור הגנוז לצדיקים כת"י פ' תצא ע"ש באורך).

סליק פרשת בחקותי בס"ד

במדבר

פירוש א

במדרש רבה (פרשה א' סי' ג') וידבר ה' אל משה במדבר סיני באוהל מועד כו', וכיון שעמד אוהל מועד אמר יפה הוא הצניעות, שנאמר (מיכה ו':ח') והצנע לכת עם אלהיך וכו':

שמעתי מה שכתב רמ"א (אורח חיים סי' א') וזה לשונו, ולא יתבייש מפני בני אדם המלעיגין עליו בעבודת השם יתברך, גם הצנע לכת וכו', דר"ל דקאי אדלעיל אימתי לא יתבושש מפני בני אדם כשעושה כן גם בהצנע לכת ודפח"ח, והכלל שיהיה תורתו ועבודתו באמת ואמונה, פיו ולבו שוין, בין כשהוא עם בני אדם ובין כשהוא בהצנע לכת:

(ס' תולדות יעקב יוסף פ' תצא דקצ"ח ע"א).

פירוש ב

מרן הבעל שם טוב הקדוש אמר, הני תרי בדחני שהיו בני עולם הבא (תענית דכ"ב ע"א), היינו שני מיני בדחנות, מי שהוא במדרגה זו שכל העולם משחקין בו, מצד (ישעיה נ"ט) וסר מרע משתולל, והוא משחק בכל העולם, והולך לבטח בעבודתו יתברך, נוכח ה' דרכו:

(רשפי אש השלם אות רי"א).

פירוש ג

במדרש רבה (פרשה ג' סי' א') הקרב את מטה לוי, הדא הוא דכתיב (תהילים צ"ב:י"ג) צדיק כתמר יפרח כארז בלבנון ישגה כו', כי הנה יש שני מיני צדיקים, ושניהם צדיקים גמורים, אך החילוק ביניהם, האחד הוא תמיד בדביקות השם יתברך, ועושה עבודתו המוטלת עליו, והוא צדיק רק לעצמו ולא לזולתו, כלומר שאינו משפיע מצדקתו לאחרים, וזהו הנמשל לארז שאמרו רבותינו ז"ל (שם במדרש) שאינו עושה פירות, שהוא צדיק רק בפני עצמו, ואינו עושה פירות שיחזיר אחרים למוטב ויפרו וירבו צדיקים בעולם, זה אינו עושה, אלא לעצמו ישגה ומרבה שכרו, אבל הצדיק השני הוא נמשל לתמר העושה פירות, וזהו כתמר יפרח, כלומר שהוא מוציא יקר מזולל, ומפריח ומרבה הטוב בעולם, וזהו שאמרו רבותינו ז"ל (ברכות דל"ד ע"ב) במקום שבעלי תשובה עומדים אין צדיקים גמורים ר"ל שזה הצדיק הב' הנזכר הוא הנקרא בעל תשובה, פירוש, שהוא בעל ואדון אל התשובה, כי הוא החזירם למוטב ורבים השיב מעון, וגרם תשובה בעולם, שכרו כפולה ומכופלת הרבה יותר מצדיק הראשון הנ"ל, אף שגם הוא צדיק גמור:

(צוואת הריב"ש דט"ו ע"ב, רמזי תהלים שבס"ס אור תורה).

סליק פרשת במדבר בס"ד

לשבועות

פירוש א

קבלתי ממורי נר"ו [הבעל שם טוב] כשחל שבועות ביום שקבלו התורה בזמן שקדשו על פי ראיה, או ביום זיי"ן לדעת ר' יוסי (שבת דפ"ו ע"ב) שיכוין בשעת אמירת עשרת הדברות שם היוצא מפסוק (תהילים קי"ט:י"ח) גל עיני וכו' [בשילוב שם הוי"ה ב"ה]: כזה **יגהבווה ילהיותה יעהטומה ייההותה** (**יבהבווה**) [**ינהנווה**] **ייהפורה יוהלותה יאהאודה**. (סידור הר"ר שבתי ז"ל).

פירוש ב

בשם מורי נר"ו [הבעל שם טוב] צריך ליזהר מאוד אחר התיקון שעשה בלילה שלא יפסיק בשום שיחה בטילה עד אחר שאמר במוסף קדושת כתר, כי אז עולין כל קישוטי הכלה שעשה בלילה, על כן יזהר מאוד לטהר מחשבתו, על כל פנים עד כתר זה: (סידור הר"ר שבתי ז"ל). סליק

נשא

פירוש א

איש או אשה כי יעשו מכל חטאת האדם וגו' והתודו וגו', איתא בהאר"י ז"ל שבעוד שלא שב, נותן חלילה כח במעשים טובים לסטרא אחרא ר"ל, ובאמת בעזיבת חטא די לזה, ואחר כך כשתהיה אפשר לו יתקן יותר בווידוי וחרטה בפירוש, ובסיגוף אם תהיה אפשר לו, וכן פירשנו (משלי כ"ח:י"ג) ומודה ועוזב ירוחם לשון דרחים רבנן (שבת דכ"ג ע"ב) פירוש, אפשר שיבא לאהבתו יתברך שמו אם מודה ועוזב, כי מקובל עבדות שלו והוא רצוי, אך אחר כך יעשה מה שלבו חפץ בתשובה, וכן שמעתי מספרים בשם הרב ר' ישראל בעל שם ז"ל:

(זכרון זאת פ' בא).

פירוש ב

מה שכח התשובה מתעורר על ידי הניצוצין שנפלו בשבירה כו' מבואר לעיל בפ' בראשית בהגה ל"ד, ושם בפ' בראשית אות קס"ז, ובפ' נח בעמוד התפלה בהגה ע"ו, ועוד מבואר באורך לקמן פ' ואתחנן אות י"ד:

פירוש ג

מה שבחינת התשובה הוא הדעת, מבואר לעיל בפ' תשא אות כ"ג, ועיין בפ' נח בעמוד התפלה בהגה קנ"ב ע"ש, ומה שעיקר תקוני התשובה הוא על ידי צדיקי הדור מבואר לקמן פ' עקב מן אות ס"ו ולהלן ע"ש:

פירוש ד

בזוהר הקדוש (ברע"מ דקכ"ב ע"א) פקודא דא הוא מצות תשובה וכו', וכל מאן דקיים פיקודא חד כדקא יאות כאילו מקיים רמ"ח פיקודין דעשה, דלית פיקודא דלאו איהו כלילא מכלהו רמ"ח, עכ"ל (בדקכ"ד ע"א), והוא על פי החקירה שכתבו הראשונים, שראוי לידע סוד אחדותו יתברך שמו, כי בכל מקום שאני תופס ואוחז בקצה וחלק מחלק האחדות, הרי אני תופס כולו, וכן שמעתי ממורי, והבן, והנה מאחר שהתורה והמצוות נאצלו מעצמותו יתברך שמו, שהוא אחדות האמיתי, אם כן כשמקיים מצוה אחת על מכונה ובאהבה, שהוא הדבקות בו, ותפס במצוה זה חלק האחדות, אם כן כולו בידו, כאילו קיים כל המצוות, שהם כללות אחדותו פרצוף שלם כביכול, וזהו שכתב בזוהר דמקיים מצוה אחת על מתכונתו סגי:

(תוי"י יתרו דנ"ה ע"ב)

פירוש ה

והתוודו את חטאתם אשר עשו וגו'. ענין ווידוי אשמנו ששמעתי ממורי שהמלך בעצמו כסות ולשון שינה ובא לכבוש את המלכה מבואר לעיל פ' בראשית אות קמ"א ושם בהג"ה קי"ט ע"ש:

פירוש ו

שמעתי בשם הבעש"ט הקדוש זצוקלה"ה, פירוש הכתוב (ירמיהו ל"א:י"ט) אחרי שובי נחמתי, ר"ל אם עשיתי תשובה נחמתי, שהקדוש ברוך הוא בוודאי מקבל תשובת השבים, כי ימינו פשוטה לקבל שבים, ואחרי הודעי, ר"ל אחרי שידעתי זאת, ספקתי, ר"ל נופל אנכי בספיקות אם תשובתי נתקבל כי, על ירך, ר"ל ראיתי שיש בי עוד חטא הירך ר"ל, שנלכדתי ח"ו במקרה בלתי טהור:

(מגדל דוד בהגהות).

פירוש ז

פעם אחת בא הבעש"ט למקום אחד, ועשו לו כבוד גדול ואמר להם הבעש"ט, תדעו כי כשמכבדים לאחד, מפשפשים במעשיו בעולם העליון, אם הוא ראוי לאותו כבוד, ולכאורה עושים לו רעה המכבדים אותו, אך באמת מי שנתן לו השם יתברך חכמה בלבו, מיד כשמכבדים אותו מהרהר בתשובה, ומפשפש בעצמו במעשיו, וממילא עושים לו טובה המכבדים אותו, שהביאו אותו לידי תשובה:

(רחמי האב אות ל"ב).

פירוש ח

איש איש כי תשטה אשתו וגו' ולקח הכהן מים קדושים בכלי חרש וגו'. ושמעתי ממורי זלה"ה פירוש בזה, על פי ביאור משנה דאבות (פרק ה') ד' מדות בנותני צדקה וכו', והקושיא מפורסמת וכו', [העתקנו לעיל בפ' בראשית אות מ"א ואחר כך סיים וז"ל]: ואם אין לו דעת להכריע איזה דרך הטוב, ילך לתלמידי חכמים שהם רופאי הנפשות וכמו שכתב הרמב"ם (בפרק ב' מהלכות דעות יעו"ש), ובזה יובן איש כי תשטה אשתו, שהוא החומר והגוף, שעל ידו נטה ושטה מדרך היושר, ואינו יודע באיזה דרך יבחר וכנ"ל, אז והביא וכו' אל הכהן, שהם התלמידי חכמים רופאי הנפשות, וזהו שכתוב ולקח הכהן מים קדושים, הם דברי תורה, בכלי חרס, ר"ל להלביש במשל ומליצה, ויאמר לו תוכחת מוסר שיהיה לו רפואה על ידי מאזני שכלו הקדוש, אמנם אם יתגאה בזה שוב אין דבריו נשמעין, לכך עצה היעוצה מן העפר אשר יהיה בקרקע המשכן יקח הכהן וגו', רצונו לומר שיקח הכהן מדת השפלות כעפר שבקרקע המשכן ויתן אל המים של

תורה ומוסר, ודפח"ח:

(צפנת פענח דק"ד ע"ד, בן פורת יוסף ד"ס ע"ג).

פירוש ט

יברכך ה' וישמרך וגו' וישם לך שלום. אמר הרב הקדוש איש אלוהיי וכו' הבעל שם טוב ז"ל נשמתו בגנזי מרומים (במשנה סוף מס' עוקצין) לא מצא הקדוש ברוך הוא כלי מחזיק ברכה אלא השלום, דהיינו דהשלום הוא הכלי, והברכה הוא הפנימיות, כי אם אין חלונות סגורים בבית, והבית פרוץ למה לי עשרו, הלא גנבים יגנבו דים, ושודדי לילה יבואו עליו, אמנם כשהוא שלם ונשמר מגנבים ולסטים, עושר שמור לבעליו, הרי שעיקר הוא השלום, והוא הוא הכלי שעל ידו יתחזק ויתקיים הברכה והעושר:

(שפתי צדיקים פ' אמור).

סליק פרשת נשא בס"ד

בהעלותך

פירוש א

אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות. רמז שיש בשבעה קני המנורה לשבעה סוגים שיש בישראל מבואר לעיל בפרשת בהר אות ג' ושם בהגה א' ע"ש:

פירוש ב

וזה מעשה המנורה מקשה זהב וגו'. פירש רש"י שהראהו הקדוש ברוך הוא באצבע לפי שנתקשה בה וכו', כתבו תלמידי הבעל שם טוב על הא דאמרו רבותינו ז"ל (מנחות דכ"ט ע"א) דנתקשה משה במעשה המנורה עד שהראה לו הקדוש ברוך הוא מנורה של אש, ומהראוי להתבונן למה נתקשה משה במעשה המנורה יותר מן כל מלאכת המשכן, ועוד יוקשה דהנה השם יתברך יודע תעלומות לב, וכיון שידע הקדוש ברוך הוא אשר משה לא יהיה יכול להבין מתוך האמירה והדיבור רק על ידי ראייה למה אמר לו מתחלה השם יתברך באמירה, למה לא הראהו תיכף מנורה עשוייה, אבל הענין הוא, להיות דמלאכת המשכן נגד מעשה בראשית, וכמו שאמרו רבותינו ז"ל (ברכות דנ"ה ע"א) יודע היה בצלאל לצרף אותיות שנבראו בהם שמים וארץ, ממילא מובן אשר למלאכת המשכן היו צריכין לידע צירופי מעשי בראשית, והנה עשרה מאמרות הן במעשה בראשית, כי בראשית נמי מאמר הוא כמו שאמרו רבותינו ז"ל (מגילה דכ"א ע"ב) ומהראוי להתבונן למה לא נאמר ויאמר כמו באינך, והוא להיות שהוא מאמר עליון שאינו מתגלה, כי בחינת המאמר אצלו יתברך שמו, הוא בחינת שפעו המתגלה אל הנבראין, כדמיון

המשל באדם שיאמרו מגלה לאחרים פנימיות שבו, והנה מעשה המנורה נגד המאמר הראשון בראשית, דלא נאמר בו מבואר ויאמר, שאינו בבחינת גילוי לנבראין, על כן נתקשה משה במעשה המנורה באמירה, והיוצר כל הוא אלהינו, ברצותו שיבין משה שהמעשה המנורה נגד המאמר הראשון דאינו מבואר בו ויאמר כנ"ל, כי אינו מושג, הנה אמר לו השם יתברך באמירה, ולא השיג, אז הבין משה שהוא נגד המאמר הראשון בראשית, והבן:

(בני יששכר בחודש כסלו טבת מאמר ד' אות מ"ט).

פירוש ג

קח את הלוים מתוך בני ישראל וגו'. ענין מעלת הלויים מבואר לעיל פ' בהר אות ו' ע"ש.

פירוש ד

על פי ה' יסעו בני ישראל ועל פי ה' יחנו. מבואר לעיל פ' בראשית אות פ"ח ע"ש:

פירוש ה

ואם ככה את עושה לי. סוד השם המרומז בתיבת ככה מבואר לעיל פ' לך אות י"א ושם בהגה י':

פירוש ו

ואצלתי מן הרוח אשר עליך ושמתי עליהם. מה שראש הדור הוא צינור להשפיע על ידו לאנשי דורו מבואר לעיל בפ' וישלח בהגה ג' מס' צפנת פענח, ועוד ע"ש בפ' תולדות אות ח' ואות ט' ושם בהגה:

פירוש ז

ומי יתן כל עם ה' נביאים כי יתן ה' את רוחו עליהם. ענין השגת רוח הקודש ונביאות מבואר היטב בס' שערי הקדושה למוהרח"ו ז"ל, אמנם בס' זוהר חי על הזוה"ק פ' פקודי דרכ"ט [והוא שם בפ' פקודי דרי"ט ע"ד] כתב שזה הספר נדפס בהרבה טעיות, אבל הוא ז"ל האריך שם בזה הענין על פי מה שמקובל ממרן הבעל שם טוב זי"ע בענין זה, ולפי שהאריך בדבר הרבה מאוד, ואחר כל האריכות עדיין הדברים סתומין וחתומין מאוד מאוד לא ראיתי צורך להעתיק כאן מזה, והמעיין הרוצה לעמוד על עיקרן של דברים ידרשנו במקורו:

פירוש ח

ויקרא את שם המקום ההוא קברות התאוה וגו'. שמעתי מן אדוני אבי זקיני זללה"ה בשם ס' ברית מנוחה קברות התאוה הוא בחינת החכמה, כי שם קברו את העם המתאוים, פירוש, מי שבא למדת חכמה, אזי בטל ממנו כל התאוות מרוב דבקותו בו

יתברך שמו:

(דגל מחנה אפרים פ' מסעי).

פירוש ט

והאיש משה עניו מאוד מכל האדם אשר על פני האדמה. פי' כי יש שני מדרגות, [א'] שמחשבתו תמיד כולה למעלה אפילו בדברים תחתונים, ומובדל מן החומר של התחתונים, מדרגה ה[ב'] אינו מובדל מן החומר כל כך, וזהו סוד (זוה"ק נשא דקל"ת ע"א) משה משה לא פסיק טעמא בגווה, יעקב יעקב פסיק טעמא, כי יש משה לעילא משה לתתא יעקב לעילא יעקב לתתא, לפיכך במשה לא פסיק טעמא כי כולו אחד הן למעלה הן למטה היה אחד, שכולו היה למעלה והיה מובדל מן החומר, ואף על פי כן היה מחזיק עצמו במדת ענוה אפילו בדברים עליונים, מכל האדם אשר על פני האדמה, האדם הוא המחשבה אשר כולה על פני האדמה, ר"ל אפילו מן אותו אדם שהוא כולו למטה היה משה חושב את עצמו יותר שפל ממנו:

(בראש ס' לקוטים יקרים).

פירוש י

ויאמר ה' אל משה ואביה ירק ירק בפניה הלא תכלם שבעת ימים וגו'. ופירש"י ק"ו לשכינה י"ד יום וכו', בשם האלקי רבש"ן מה השיב הקב"ה למשה ק"ו לשכינה, מה השיב לו בדרך דרוש, ותירץ כי בי"ג מדות התורה נדרשת, והראשון בקל וחומר, והוא נגד המדה אל, ומשה אמר אל נא רפא נא לה והשיב הקדוש ברוך הוא המדה קל וחומר כנגדה:

(כתבי קודש דכ"ו ע"א).

סליק פרשת בהעלותך בס"ד

שלח

פירוש א

ויעלו בנגב ויבא עד חברון. פירש רש"י שכלב הלך ונשתטח על קברי אבות ע"ש, ובדורות האחרונים, כשלומדים דברי שום תנא וחכם מדברי הקדמונים, שהדבר ההוא הוא חיות ומוחין שלו, והאדם הלומד ומדבר דבריו, מדבק ומכניס חיות ומוחין שלו לתוך הדיבורים, ונקרא אתדבקות רוחא ברוחא, ולכך מחיה אותו, שמכניס החיות בהדברים, שלכך אמרו (יבמות דצ"ז ע"א) שפתותיו דובבות בקבר, ואפשר לומר כי זהו בחינת השתטחות על קברי צדיקים, כי דיבורי הצדיק שם הוא קבור וטמון החיות

שלו כאמור, וזה הלומד, בהכנסו עם החיות ומוחין שלו לתוך החיות ומוחין של הצדיק שטמן בדבריו, נקרא אתדבקות רוחא ברוחא, ושפתותיו דובבות בקבר, כנודע זה מדברי הבעל שם טוב נשמתו בגנזי מרומים, ונקרא בחינה זו השתטחות על קברי הצדיקים שהן דבריהם שלומד ומזכיר היום הלומד ולכך מחיה מוחין של אותו הצדיק והבן:

(ס' מאור עינים בריש לקוטי מס' שבת).

פירוש ב

ויהושע בן נון וכלב בן יפונה חיו מן האנשים ההם וגו', דשמעתי שיקשר החיות שלו עם חיות הרשעים, וכאשר הרשעים אינם רוצים להתחבר עמו אז נשאר החיות שלו אצל הצדיק, וזהו שאמר חיו מן האנשים וכו':

(בן פורת יוסף לפ' ויצא דנ"ג ע"ג).

פירוש ג

ושעיר עזים אחד לחטת. מה שחסר כאן אות א' בתבת לחטת בחטאת דע"ז מבואר לקמן פ' וילך בהגה ד' ע"ש:

פירוש ד

ועשו להם ציצית וגו'. אותן הקשרים שעושין בציצית בסוף כל חוט וחוט, אמר [הרר"פ מקאריץ ז"ל] בשם הבעש"ט זצ"ל, שלא לעשות הקשרים הנ"ל ביום עשיית הציצית, אך ביום שלאחריו, כדי לחוש לדברי המגן אברהם (סי' י"א ס"ק כ"ג) שלא יהיה כמוסיף על הקשרים וכו':

(מדרש פינחס ד"ל ע"א אות י"ג).

פירוש ה

סיפר אא"ז ז"ל על הבעל שם טוב זי"ע, שהציצית שלו היה להם נפש וחיות ממש, אשר היו יכולים לנענע את עצמם בלי נענוע הגוף, כי על ידי קדושת עשיית המצוה המשיך להם נפש וחיות וכו':

(דברי שלום פ' תבא).

פירוש ו

כשמניח את הטלית יראה את התכלת, פי' שתפול עליו יראה:

(צוואת הריב"ש ד"ג ע"ב).

סליק פרשת שלח בס"ד

קרח

פירוש א

וישמע משה ויפול על פניו. ואמרו חכמינו ז"ל (סנהדרין דק"י ע"א) מה שמועה שמע, אמר רשב"נ אמר ר"י שחשדוהו מאשת איש, שמעתי מן אדוני אבי זקיני זללה"ה, על הא דאמר (בבכורות ד"ה ע"א) משה רבכם קביוסטוס היה או גונב נפשות, להבין זה גם להבין ענין (פ' תשא) והביטו אחרי משה [ע"ש במדרש תנחומא תשא סי' כ"ז למאן דדרש לגנאי] ובפרט שיחשדו אותו באשת איש, ופירש הוא ז"ל, כי מרע"ה נולד שיהיה רשע גמור ויהיה לו כל המדות הרעות, אך שהוא היפך ושיבר כל המדות רעות, והשתדל רק להכניס עצמו במדות טובות, ע"כ, ויש לפרש דבריו הקדושים, כי ידוע בכוונת הקטורת כי **מה"ש** במילואו הוא מספר **מו"ת**, ונמתק ונעשה **האמ"ת** ע"ש, ולכך משה היה כלול בו שני בחינות, טוב, שהוא האמת, ורע גמור שהוא מות, ולכך הם לא הבינו ולא הסתכלו אל האמת, וראו רק הבחינה הרע שהיה בו, והיינו הצירוף של מות המרומז בשמו, ולכך והביטו אחרי משה, היינו שלא הסתכלו רק בחינת אחוריים של משה וחשדוהו גם באשת איש כנ"ל, שהיה נולד בבחינת כל המדות רעות:

(דגל מחנה אפרים פ' תשא ד"ה וראו).

פירוש ב

מאמר הבעש"ט, שכל מה שהיה בבלעם היו חושדין למשה רבינו עליו השלום מפני שכל זמן שלא נגמרה עליית השכינה כאשר יהיה בזמן הגואל צדק, במהרה בימינו אמן, שהוא ביטול הקליפה לגמרי, ובלע המות לנצח (ישעיהו כ"ה:ח'), מוכרחים כל העליות להיות רק במחשבת אדם כשר, והאדם הכשר אי אפשר לו להגיע ולעלות אל שרשו כי אם על ידי שכנגדו, היינו שיעלו במחשבתו, והוא יתעורר מהם לבוראו יתברך וכו':

(פרי הארץ פ' מטות).

פירוש ג

השונאים הם רוחו של צדיק כמו שהיו ערב רב משורש משה, אלא מפסולת הבירור היו, ודברו עליו כל הרעות שבעולם, ויש לנו קבלה ממרן אלקי הבעל שם טוב, שממש חשדוהו באשת איש, כי כל מה שעשה בלעם הרשע שהיה מניצוצי משה רבינו, הכל דברו עליו וחשדוהו, ולכן אל יתמה על צדיק גמור על מה שמדברין עליו ערב רב רשעים גמורים במה שלא היה במחשבתו כלל, כי אין שום דבר במקרה, כי הרבה פעמים מדברין במה שעשו הם בעצמם, והם משרשו ואינן רואין חוב לעצמן, אלא הכל על צדיק אמיתי ולפעמים מגלגול העבר שפגם בכיוצא בזה בדקות גדול, ועל הכל יתן את לבו

לתקן ויקבל באהבה ויבקש רחמים על עצמו ועליהם וימשיך כל טוב:
(נוצר חסד אבות פ"ו ד"ה אחדות השונאים).

פירוש ד

אמר מרן הרב ישראל בן אליעזר, שכל מה שעשה בלעם בפועל כל הרעות, חשדוהו למשה ודברו עליו, כי בלעם היה ניצוצי משה רבינו, אבל אוי להם שזה על ידי רשעות שלהם, ראו זאת בצדיק, כדי שיכרתו ויאבדו:
(נ"מ נתיב אמונה שביל ג' אות כ"ט).

פירוש ה

כגון דא צריך לאודע לחברים העוסקים ביחודו של עולם, אף על פי שאמרו בגמרא (מ"ק די"ח ע"ב) אין אדם נחשד וכו', זהו כשהוא שלא מחמת אויבים ושונאים, אבל אויבים דאפקו לקלא, לית ביה משאש, אף בדבר שלא הרהר בשום גלגול, הרשעים יקטרגו על צדיק ויאמרו, כמו שעשו לרבינו אלקי קדוש מורנו ורבינו אור שבעת הימים הבעש"ט ותלמידו רבינו דוב בער וכיוצא:
ואמר מרן אלקי רבנו אור עינינו המאיר מראש אצילות עד סוף עקבות משיחא **הר"ב ישרא"ל ב"ן אליעז"ר** שכל מה שעשה בלעם וערב רב אמרו על משה, שחשדוהו באשת איש, על רע שלהם, ולא אמרו כל כך בשקר, שהרי בלעם וערב רב שהם ניצוצי נשמתו, כל מה שעשו אמרו עליו, ואין שום מציאות בלתי השם יתברך ויתעלה, וחרפת חורפיך נפלו עלי (תהילים ס"ט:י'), ומשה וצדיקים עוסקים בתיקונו של עולם לתקן הכל, והכל מתוקן לסעודה:
(נ"מ בנתיב היחוד שביל ו' אות ה').

פירוש ו

שמעתי ממורי על פסוק (תהילים פ"ט) על מה שוא בראת כל בני אדם, שהוא שאלה ותשובה ששאל היצר הרע להשם יתברך בעת שהיה משה רבינו עליו השלום עושה כמה נפלאות, אם כן למה שוא בראת שהוא היצר הרע, כי מי פתי יסור לשמוע לו, והיתה התשובה כל בני אדם, שיברא כנגדו אדם בליעל בדמות הצדיק שיהיה מסית ומדיח וכו', כל בני אדם, ר"ל כמו כל בני אדם שהם צדיקים וכו', כי בעת יצירת אדם כשר וצדיק, קודם רדת הנשמה בגוף נעשה למעלה קטרוג שנתעורר הס"ם בטענה שזה יחזיר בני דורו למוטב, ומה יוכל היצר הרע לפעול נגדו, ולמה נברא, עד שנותנין לו כנגד וכו':
(תולדות יעקב יוסף פ' שופטים דקצ"ב ע"ד).

פירוש ז

ויתן את הקטרת ויכפר על העם. סוד הקטורת לבטל המגפה מבואר לעיל פ' תשא בהגה ב' ע"ש:

פירוש ח

ותעצר המגפה. בשם הבעל שם טוב זי"ע, ענין עשב רוט"א שהוא שמירה למגפה ר"ל [כמבואר בס' משנת חסידים במס' תיקון המגפה פרק א' ע"ש] הענין כי רוט"א בגימטריא רי"ו והוא מספר האותיות של שם ע"ב, והוא ר"ת 'רפאינו 'ה' 'ונרפא:

(בארות המים בליקוטים).

סליק פרשת קרח בס"ד

חקת

פירוש א

דבר אל בני ישראל ויקחו אליך פרה אדומה תמימה וגו', נודע מה שאמר הבעל שם טוב ז"ל ששאלוהו על ענין פרה אדומה היכן הוא רמוזה לבא מזה לעבודת השם יתברך תמיד, כמו שלימד הבעל שם טוב זלה"ה שכל המצוות הם נצחיות בשכל, אף שבפועל הם בזמן ובמעשה, מכל מקום בשכל הם תמיד נצחיים, כי התורה הוא אלהותו ואלהותו נצחיות, כמו שאומרים כל תלמידי הבעש"ט ז"ל בשמו, שכל התורה צריכה להמצא תמיד בכל זמן בדרך חכמה ושכל, שיש ללמוד מכל מצוה רמיזתה, ושאלוהו על פרה אדומה שאפילו בזמן בית המקדש לא נהג אלא לעתים רחוקות, כדאיתא במשנה במס' פרה (פרק ג' משנה ה') ומי עשאום וכו', ומה גם שמטהרת טמאים ומטמאה טהורים: והשיב הבעש"ט זלה"ה שזהו ענין הגבהות, שמתחלה אם האדם מתנהג בדרך לא טוב והוא רחוק מהשם יתברך, התחלת תיקונו הוא מצד הגבהות, ושלא לשמה, כמו להתפארות, או בשביל שיזכה לעולם הבא שזהו גם כן גבהות נסתר, שחושב שראוי שישלם לו השם יתברך שכר על מעשיו, וחושב את עצמו שעושה איזה דבר למענו יתברך שמו, ובאמת מצידנו בלתי כח הבורא מה אנו, והאיך יתכן לקבל שכר, רק שמתחלה אי אפשר לבא לזה, וח"ו ישאר בחיצוניות, והותר לו לאחוז בגבהות והתפארות ויעשה שלא לשמה (פסחים ד"נ ע"ב) ומתוך שלא לשמה יבא לשמה, אבל בלשמה צריך להיות זך ונקי מכל סוג גבהות, כי אם יתערב בו גבהות ח"ו תפסול העבודה, נמצא הגבהות מטהרת הטמאים הרחוקים מהשם יתברך, ומטמא את הטהורים שנתקרבו כבר להשם יתברך, שח"ו אם יתערב בהם גבהות יתועב לפני ה':

והענין הזה אפילו בצדיקים שכבר הם טהורים הוא נוהג תמיד על דרך הנ"ל, שצריך להתקרב להשם יתברך בגבהות ושפלות, כי קודם שרוצה האדם להתקרב להשם יתברך על ידי איזה מצוה גדולה ותורה או תפלה, נמצא שעדיין הוא מרוחק, ונמצא שלערך הקירוב שיתקרב ויתקדש אחר כך על ידי העובדא שעתיד לעשות, נקרא עתה על דרך הכינוי טמא ומרוחק מהשם יתברך, ואי אפשר להתקרב להשם יתברך אם לא יהיה לו גבהות, פירוש, דיש קטנות וגדלות בקדושה, ולעומת זה בסטרא אחרא ר"ל, דבסט"א קטנות היינו שהיצר הרע אומר לו אתה אינך ראוי לעשות מצוה גדולה ועובדא כזו, ועל כן צריך שיגבה לבו בדרכי ה' השם יתברך, כמאמר רבותינו ז"ל במשנה (סנהדרין דל"ז ע"א) למה נברא אדם יחידי שצריך לומר עלי העולם עומד כו, דאם לא כן, יאמר לו יצרו שאתה אינך ראוי להתקרב אליו על ידי עובדא זו, לזה צריך להשתמש בגבהות, ושיגבה לבו בדרכי ה' להתקרב דווקא, ובאמת הוא שפלות כמו שאמרנו לעיל, רק שדומה לגבהות נגד היצר הרע שרוצה לפתותו מצד מצוה שמצוה להיות שפל, ואם כן על ידי גבהות זה יטהר, ויקרב את עצמו אל השם יתברך, כשיעשה העובדא של תורה או תפלה או מצוה, ואחר כך בעת העובדא שעושה אז אחר כך, צריך להיות נשמר מכל צד גבהות, וישפיל את עצמו לפני השם יתברך ולפני כל, וזה קטנות שבקדושה, שלא ידומה לו שהוא גדול מחבריו, כשרואה שהם אינם עושים עובדא זו, נמצא הגבהות בשעת מעשה המצוה שאז הוא נקרא טהור, ואז הגבהות מטמא טהורים ח"ו:

והגבהות נקרא פרה, שמפרה ומגדיל דעת האדם, וגם אדומה מצד הקליפה, על כן צריך להשליך אל תוך שרפת הפרה עץ ארז ואזוב ושני תולעת, דאמרינן בגמרא (ובמדרש תנתומא פ' מצורע סי' ג') מי שהתגאה כארז וכו' ישפיל כאזוב ע"ש, ופסק הרמב"ם (בפרק י"א מהל' טומאת צרעת הלכה א') מקל של ארז ארכו אמה, פירוש כנ"ל, שהגבורות וגדלות שיקח לעצמו לעשיית המצוה יהיה מדוד ומשוער באמה ובמדה, ואחר כך תיכף ישפיל עצמו כאזוב, ונקרא זה פרה אדומה המטהרת טמאים וכו':

(כתר שם טוב ח"ב די"ח ע"א).

פירוש ב

יש שני מיני מוסר אחד לתלמידי חכמים ואחד להמוני עם, ולכל אחד צריך לומר לפי בחינתו ומדרגתו וכמו שאמרו בזוהר הקדוש (יתרו דע"ט ע"ב) כה תאמר לבית יעקב ותגד לבני ישראל וכו', שצריך להזהיר על שום פנייה חיצונית לתלמידי חכמים, מה שאין כן להמוני עם שרי, שזהו כוונת חכמינו ז"ל (פסחים ד"נ ע"ב) לעולם יעסוק אדם בתורה שלא לשמה שמתוך וכו', ובזה שמעתי מהרב המגיד מו"ה מנחם מענדל ענין

פרה אדומה שמטמא טהורים ומטהר טמאים וכו' ודפח"ח:
(תוי"י ריש פ' אמור דק"י ע"א).

פירוש ג
וישלח ה' בעם את הנחשים השרפים וגו'. מבואר לעיל בפ' קדושים אות י"ד ועיין לקמן במאמרי ר"ה ויו"כ אות ו':
סליק פרשת חקת בס"ד

בלק

פירוש א
הן עם לבדד ישכון ובגוים לא יתחשב. מבואר לקמן בליקוטי שיר השירים בהגה ב' ע"ש:

פירוש ב
וירא את ישראל שוכן לשבטיו וגו'. ופירש רש"י ראה שאין פתחיהן מכוונין זה כנגד זה וכו', שמעתי בשם הבעש"ט ראה שאין פתחיהן מכוונין זה נגד זה אמר ראוי שתשרה עליהן שכינה (ב"ב ד"ס ע"א), ר"ל כי שני לומדים שמפלפלים זה עם זה, ולפעמים אינם מודים על האמת, רק הם מכוונים לסתור דברי חבירו, אף שיודע בעצמו שצדקו דברי חבירו, אף על פי כן כוונתו בפלפולו לקנטור ר"ל, אבל עיקר הכוונה בפלפול הוא להודות אל האמת, ויקויים בהם מה שאמרו חכמינו ז"ל (באבות פרק ג') שנים שיושבים ויש ביניהם דברי תורה שכינה שרויה ביניהם, והנה הפה נקרא פתח, שמשם הדיבור יוצא, וזהו שאמרו שאין פתחיהן מכוונין זה נגד זה, ר"ל שאין כוונתם בפלפולם להתנגד ולקנטר זה כנגד זה, רק כוונתם להודות על האמת, אמר ראוי שתשרה שכינה עליהם ודפח"ח:
(דודאים בשדה בסופו, לקוטי אמרים דכ"ט ע"ד).

פירוש ג
יש ג' מדרגות חלוקין המבזין זה את זה, והם ג' מיני גלות, כי יש גלות אחד ישראל בין האומות, וכמו שהאריך בזוהר פ' כי תשא דקפ"ח ע"א וע"ב ששאל ההגמון (משלי י"ב:י"ט) שפת אמת תכון לעד, כי הם שפת אמת לכן תכון לעד, שהם בשלוה ובעותרא, ועד ארגיעה לשון שקר, הם ישראל ח"ו, שהיה להם שלוה רק כרגע כו', וכן בפסוק אחיכם שונאיכם (ישעיהו ס"ו:ה') אלו בני עשו דמבזין ישראל, כי בו יכובד שם ה' ולא בישראל, אן הוא אלהכון אן הוא שלותכון וכו', ובאמת לבסוף יבושו כל הנחרים בך וגו' (ישעיהו מ"א:י"א):

ועוד גלות ב' הקשה מגלות א' הנ"ל, והוא, שמבזין עמי הארץ את התלמידי חכמים, שהוא יותר קשה מגלות א', באמרם כי הם שפת אמת, לכך תכון לעד, שהם בשלוה ובעותרא, אבל התלמידי חכמים הם לשון שקר, שכל פסלנות נמצא בהם וכיוצא, ולכך עד ארגיעה הם בשלוה, רק לפי שעה, ואחר כך נדלדלו ונעו אנשי מעשה, ויראי חטא נמאסו, באמרם כי בם יכובד ה' ולא בתלמידי חכמים שבישראל ח"ו:

וגלות השלישי הקשה מכולם, הוא התלמידי חכמים יראי חטא, שסובלין גלות מן תלמידי חכמים שדין יהודאין, כאשר שמעתי על דרך הלצה כי אלו שהרגו את זכריה היו תלמידי חכמים ודפח"ח, כי מה שמבוזין התלמידי חכמים בעיני עם הארץ, הוא על ידי התלמידי חכמים, שמבזין זה את זה, ועל ידי שמבזין עמי הארץ את התלמידי חכמים לכך מבוזין בעיני האומות כנודע, וכן כתוב מפורש בספר חסידים, [ע"ש בסי' ר"ז ובסי' ר"ט]:

וכדי להסיר מכשול מלב העקוב, חותר התנא להשוות המחלוקות שבין התלמידי חכמים, שלא יבזו זה את זה, רק שיהיה מחלוקתן לשם שמים, וזהו שאמרו (במס' עוקצין פרק ג' מי"ב) עתיד להנחיל לכל צדיק וכו' שנאמר (משלי ח':כ"א) להנחיל אוהב"י יש, ר"ל שבשעת הפלפול עם חבריו, יאהב את השם יתברך דייקא ולא את עצמו, דהיינו שיקשט את עצמו בפלפול, שיהיה לו יד ושם בין התלמידי חכמים ח"ו:

(תוי"י פ' ואתחנן דקע"ח ע"ד).

פירוש ד

וישא משלו ויאמר נאום בלעם בנו בעור ונאום הגבר שתום העין, ובתרגום פירש ואימר גברא דשפיר חזי, שמעתי בשם הבעל שם טוב זצלה"ה, דכוונת התרגום הוא כן, דאיתא במדרש (רבתי ריש פ' בלק) הובא ברש"י ז"ל מפני מה השרה הקב"ה שכינתו על גוי רשע, כדי שלא יהיה פתחון פה לאומות, לומר שאילו היו לנו נביאים חזרנו למוטב וכו', וזאת ידוע דלמעלת הנבואה היו צריכין קדושה יתירה, והנה האדם יש לו ה' חושים, חוש הראייה וחוש השמיעה וחוש הטעם וחוש הריח וחוש המישוש, וכנגדן יש לו חמשה חושים רוחניים כמו שכתב (קהלת א':ט"ז) ולבי ראה הרבה חכמה, (מלכים א ג':ט') ונתת לעבדך לב שומע, (ישעיהו י"א:ג') והריחו ביראת ה', וכן יתר החושים (כמבואר במדרש רבה קהלת א':ט"ז בפסוק דברתי אני עם לבי) וצריך האדם לטהר ולקדש את החושים החיצונים הגשמיים, ועל ידי זה חלה הקדושה על חושים הפנימיים הרוחניים, ותחול עליו רוח הנבואה, אכן בלעם הרשע היה היפך מזה, כי טימא את החושים ההחיצוניים, כמו שאמרו רבותינו ז"ל (סנהדרין דק"ה) שבא על אתונו, ועוד היה מעונן

ומנחש ומכשף וקוסם קסמים, והאיך היה יכול לשרות עליו רוח הנבואה, ולא היה זה אפשר מצדו כלל, אבל ההכרח היה עצום מאוד לעשותו נביא, שלא יאמרו האומות אתה רחקתנו כנ"ל, לזאת היה הענין הזה קשה מאוד, כי לא היה עצה איך לעשות עמו, מה עשה הקדוש ברוך הוא, סימהו, וסתם לו אחת מעיניו, ולא היה יכול לחטוא בזה העין, ועל ידי כן חלה הקדושה והנבואה עליו על ידי זה העין שלא חטאה, וזהו שגילה לנו התרגום ופירש על שתום העין דשפיר חזי, רצה לומר מדהיה סומא באחת מעיניו, לזאת היה שפיר חזי הנבואה, אבל אם לא היה שתום העין לא היה בו מקום ודרך לחול עליו הנבואה:

(קהלת יצחק פ' בלק).

פירוש ה

מה טובו אהליך יעקב משכנותיך ישראל. כי תכלית היראה הוא להיות בפנימיות ולא בגילוי רק דווקא בסתר, ולא כנוסח דלעולם יהא אדם ירא שמים בסתר כבגלוי, וזהו פירוש מה טובו אוהליך, פירוש כי היריעות היו לאוהל על המשכן מלמעלה, וטוב הוא להיות אוהל שלך כלומר מלמעלה בגלוי יהיה יעקב, דהוא מדרגה פשוטה, אבל משכנותיך פירוש הפנימיות יהיה ישראל דווקא, דהוא מדרגה גדולה וק"ל, אחר כתבתי זאת שמעתי ממש דברים אלו אומרים בשם החסיד ר"י בעש"ט ושמחתי על זה:

(זריזותא דאברהם).

פירוש ו

שמעתי בשם ר"י בעש"ט זצוק"ל בגמרא (סנהדרין דק"ה) מברכותיו של אותו רשע נראה מה שהיה בלבו לקלל, והקשה מה נראה שהיה בלבו לקלל, ותירץ כי מה שנאמר בברכותיו מה טובו אוהליך יעקב משכנותיך ישראל, ואיתא בגמרא (פסחים פ"ח לא כאברהם שקראו הר ולא כיצחק שקראו שדה אלא כיעקב שקראו בית, והפירוש לא כאברהם שקראו הר שנאמר (הר תחרב) [הר ציון ששמם] (איכה ה':י"ח) ולא כיצחק שקראו שדה שנאמר (מיכה ג':י"ב) שדה תחרש, אבל לעתיד במהרה בימינו יבנה בזכות יעקב שקראו בית, והקשה מפני מה לא נבנה בתחלה בזכות יעקב ולא תחרב, ותירץ כי איתא במדרש (איכה רבתי פ"ד סי' י"ד) שפך חמתו על עצים ואבנים, ואם היה נבנה זכות יעקב ח"ו לא היה נשאר שריד ואיתא במדרש (רבתי פ' פקודי) מפני מה נקרא משכן שנתמשכן שני פעמים, פירוש שלקחו המשכן משכון בעבור ישראל, וזהו פירוש הגמרא מברכותיו וכו', כי כך אמר בלעם מה טובו אוהליך יעקב היינו המשכן שנקרא אוהליך יהיה בזכות יעקב, ועל ידי זה משכנותיך ישראל, פירוש, שאם כן היה המשכון

ישראל בעצמם והבן:

(בסוף ס' אור האמת, ואמרי צדיקים).

פירוש ז

וירא פינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן וגו' ויקח רומח בידו, אמר אדוני אבי זקיני זללה"ה ויקח פינחס רומח בידו, ראה **מם** פרח באויר, ולקח **הר'** והח' **וחיבר ונעשה רמח כדאיתא בזוהר הקדוש (פ' פינחס דרל"ז ע"א), וזהו ענין נבואה על ידי פריחת המ"ם כידוע, לידע כל דבר אם הוא ברור וצלול במחשבתו וכו'**:

(**דמ"א פ' ויקרא ד"ה במדרש רבה**).

פירוש ח

איתא בזוהר הקדוש (דרל"ז ע"א) כי ראה פינחס **המ'** פרח באוירא וכו' ושיתף אליה **ר' ח'** וגם **ו'** ונעשה **רומח** ע"כ, ונבאר זה לפי קט שכלי, כי שמעתי בה ממארי אא"ז כי ראה והבין שמלכות הוא בלא יחוד, והבין זה מעצמו כי האדם עולם קטן, ועשה יחוד וכו', ולהסביר זה בקיצור נמרץ, כי הבין זה מן מחשבות החסד אשר נפלו, והתגבר כארי ע"ד שאמרו (באבות פרק ד') איזה גבור הכובש את יצרו, וזהו מדת הגבורה מדת יצחק שמספרו **ר"ח** ואז עלו ניצוצי החסד משבירתן ונפילתן ונתגלה בחינת החסד על ידי **הו'**, ונעשה בחינת רומח מספר אברהם שהוא חסד, וכן הוא בכל דין ר"ל הוא מפני שהמלכות הוא בלא יחוד, וכשתמצא בחינת חסד בדין אזי נמתק הדין בשרשו, ונעשה בחינת אברהם ועולה הטוב והרע נופל, וכן היה המעשה בנחום איש גם זו (תענית דכ"א ע"א) שאמר גם זו לטובה ומצא בחינת החסד שיש בו, ונמתק ונעשה חסד, והוא שאמר אליהו במעשה שהיה שם מעפרא דאברהם הוא, והיינו בחינת אברהם שהוא חסד, ואז הוא עלה והם נפלו ונשברו ודי למבין, כי יש בכאן להאריך, והמשכיל יבין על פי דברי אדוני אבי זקיני זללה"ה שהריש הוא חכמה וחכמה שורשה גבורה והבן:

(דגל מחנה אפרים סו"פ בלק).

פירוש ט

אמר אדוני אבי זקיני זללה"ה על פסוק וירא פינחס וגו' ויקח רומח בידו, שהבין זה מן מחשבותיו הטהורים, וזהו כלל גדול לעובד ה' בקדושה, והבן, לכן לקח רומח:

(דגל מחנה אפרים פ' פינחס ד"ה צרור).

פירוש י

כתבתי במקום אחר מה ששמעתי ממורי ענין פינחס ויקח רומח בידו, דכתוב בזוהר (פ' פינחס דרל"ז ע"א) חמא אות **מ** וגו', וכשהמלכות בלי יחוד הוא דין אש תכלא, ועל ידי

יחוד נעשה רחמים וכו' והרגיש זה, ומיד על ידי מחשבה זו נעשה חיבור רומח וכו', כי במחשבה זו נתחבר ב' מדות אני ה', שהוא ייחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה ונעשה רחמים וכו, כי ר"ח הוא מספר יצחק וכו', שידעו כאשר עלה על מחשבתן איזה מחשבה זרה, הרגישו שהוא מצד מלכות שאינה ביחוד והוא **מ**' ומיד על ידי מחשבה זו נתחבר **מ** עם **רח** ונעשה **רמח** וכו', ועל ידי האמנה נעשה רומח וכו' שעשה פינחס וכו':

(צפנת פענח די"ח ע"ב ושם ע"ג ע"ש באריכות).

פירוש יא

הנה כל הצרות שבעולם נמשך מן מלכות כשאינה בייחוד עם דודה כמו ששמעתי ממורי זלה"ה וכתבתי במקום אחר כי ה' אלהיך אש אוכלה (פ' ואתחנן), וזה ענין רומח לייחד הוי"ה ואדנ"י וכו':

(צפנת פענח דכ"ב ע"ב).

פירוש יב

שמעתי ממורי פירוש הרמב"ן כי כל הצרות והפחדים הוא מחמת שאין מלכות בייחוד עם דודה וזה סוד רומח וכו' יעו"ש:

(צפנת פענח דנ"ו ע"ב).

פירוש יג

שמעתי ממורי זלה"ה ענין רומח, שכל המלחמות שבעולם וכל המחשבות זרות שבאדם, נמשך מחמת שהמלכות אינה בייחוד עם דודה, וכאשר יתן האדם דעת לזה, אז יראה ורעד יבא בו, ונעשה יחוד יראה עם נורא ויתפרדו כל פועלי און וכו' ודפח"ח:

(תוי"י סו"פ בחקותי דקכ"ז ע"א, דגל מחנה אפרים פ' וישב ד"ה וימאן).

פירוש יד

שמעתי בשם מורי זלה"ה שכל פרעניות שבא לעולם הוא כשאין מלכות בייחוד עם דודה, מה שאין כן בייחוד הנ"ל נמתק הדין ונעשה רחמים יעו"ש:

(כתונת פסים דמ"ו ע"א).

פירוש טו

קבלנו ממרן אלקי הבעל שם טוב שכל זמן שהמלכות **מ** פתוחה אינה בייחוד עם דודה, נמשכין ומתגברין מחשבות זרות ר"ל, וצריכין להעלותן ולקשרן בשרשן, אזי נעשה יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה, בסוד **מם** פתוחה לבעלה במחשבות קדושות, ועיין בזוהר חדש (מדרש הנעלם לשיר השירים) מם פתוחה רזא דנוקבא שלימתא כו':

(אוצר החיים פ' ויקרא ד"ח ע"ג).

פירוש טז

שמעתי ממורי שאמר לאדם אחד תקבל כל הבא עליך בעולם הזה באהבה, ואז יהיה לך עולם הזה ועולם הבא, והשיבו שיתן השם יתברך כח לקבל הכל באהבה, והשיב אמת אמרת:

(בן פורת יוסף דפ"ב ע"ב).

סליק פרשת בלק בס"ד

פנחס

פירוש א

במדרש (בילקוט ר"פ פינחס) אמר ר"ש בן לקיש פינחס זה אליהו, אמר לו הקדוש ברוך הוא, אתה נתת שלום ביני ובין בני ישראל בעולם הזה, אף לעתיד אתה עתיד ליתן שלום ביני ובין בני ישראל, שנאמר (מלאכי ג׳:כ״ג) הנה אנכי שולח לכם את אליהו הנביא וכו' והשיב לב אבות על בנים וכו', ר' אליעזר אומר היסב הקדוש ברוך הוא שמו של פינחס בשמו של אליהו ז"ל מתושבי גלעד, שעשה תשובת ישראל בהר הגלעד, שנאמר הנני נותן לו את בריתי שלום, (מלאכי ב׳:ה׳) בריתי היתה אתו החיים והשלום, נתן לו הקדוש ברוך הוא חיים בעולם הזה וחיים בעולם הבא, ונתן לו שכר טוב והיתה לו ולזרעו אחריו ברית כהונת עולם, עכ"ל:

אמר הריב"ש פירוש הגמרא (עיין בגמרא סוטה די"ד ע"א) הדבק במידותיו, ולא אמרו למידותיו, כי עיקר העבדות הוא שידבק האדם בהפנימיות, והוא החיות של המדות, ולא ידבק בחיצוניות המדות, כי אם הוא מדבק עצמו דרך משל למדת החסד בחיצוניות, אם כן אינו מדובק בגבורה, כי בחיצוניות הם נפרדים, שאם הוא חסד אינו גבורה, אבל בפנימיות כתיב (מלאכי ג') אני ה' לא שניתי ונכלל הכל, אם כן האדם הרוצה לעבוד את השם צריך לדבק בפנימיות החיות של המדות ששם כלול כל המדות, שהחיות הוא אין סוף ברוך הוא, ואם כן בחסד נכלל גבורה וכן בגבורה נכלל החסד, [עיין לעיל פ' שמות בהגה ג']:

ופירש הרב כיצד הוא הכלליות, והוא כי מדת החסד הוא התפשטות ודרכו להיטיב לכל, והוא סוד האהבה כמו שכתוב (בירמיהו ל״א:ג׳) ואהבת עולם אהבתיך על כן משכתיך חסד, אם כן מי שמדבק עצמו בחיצוניות החסד יש באפשר שלא יבחין בין חסד לחסד, ויהיה אוהב לכל בין טוב ובין רע ח"ו, דרך משל, חסד הוא השפעה, ויש השפעה בענין זיווגים, ויש השפעה בענין ממון, ואם ח"ו אינו מבחין ויהיה הכל השפעה שוה לטוב

ולרע, ויכול להיות רשע גמור ח"ו אף שיהיו בו מדות טובות גם כן, וזהו שאנחנו רואים שיש אנשים בעלי צדקה והם הולכים אחרי עיניהם, והוא, לפי שהם בעלי חיצוניות החסד, אבל העיקר לדבק בפנימיות החסד, אם כן נכלל הגבורה בהחסד, והוא כי קו ימין של הגבורה הוא מצמצם השמאל של החסד והוא החסד הרע, שלא להתפשט יותר, אם כן הוא עומד בחסד הטוב, וזהו התכללות הגבורה בחסד:

וכן התכללות החסד בגבורה הוא גם כן בענין זה, כי אם הוא רוצה לעשות גבורה, דהיינו למשל כשהיו הבית דין דנין מיתה לרוצח או לשאר חייבי מיתות, היה הפעולה להמתיק הגבורות, שהיו מתעוררין על ידי הבעל עבירה, שנתן תוקף לחיצונים להשפיע להם מהגבורות, והבית דין המתיקו הגבורות ההם בגבורה שעשו, שחייבו אותו, וממילא היו נכפין הגבורות של בעל העבירה ונמתקו, ובא לחיי עולם הבא, וזהו החסד שנכלל בגבורה, אם כן בכל מקום צריך לקרב הימין ולדחות השמאל, הן בחסד הן בגבורה, וזהו שאמרו (סוטה דמ"ז ע"א) יצר תינוק ואשה תהא השמאל דוחה וימין מקרבת, ולא אמרו דוחה בשמאל, אלא הורו בלשון הזה שידחה את השמאל בכל הענינים ויקרב הימין, והבן:

והעיקר להעלות המלכות שבהפגם מהעבירות, וח"ו תגבורת הדינים שם הם, ואם כן צריך להמתיק הדינים ולהעלותה, וזהו שאמרו לחבר **ה"א** תתאה **בה"א** עילאה, והענין כי כשהמדה ההוא אינה בשלמותה נקראת **דל"ת** דלית לה מגרמה כלום, ומדת תפארת נקרא גימ"ל, וזה ג"ד שאמרו (שבת דק"ד ע"א) גמול דלים, כי כשנקראת דל"ת בלא נקודה שבתוכה אז הוא נקרא גימ"ל, מפני שהטפה עדיין בתוך הוא"ו קשור עמו, ולכך הוא **ג** וכשמשפיע הטפה בתוכה אם כן נקרא הוא **ו** והיא נקראת **הא** עם השפעה שבתוכה, וזהו שאחר ג"ד הוא **ה ו**, והבן:

ואמר הרב כי כשהיו"ד באה בתוכה אם כן נקרא גם כן **אלף**, וזהו חכמה תתאה כמו שהחכמה עילאה נקראת **אלף** כמו שאמרו בגמרא (שבת שם דק"ד) אלוף בינה, והוא, שאל"ף קודם שבאה לבינה נקראת פל"א לשון מופלא ומכוסה, כי לא ידענו מה היה לו, אבל כשנתחברה בבינה נקראת **אלף** לשון לימוד, כי אז ידענו להבין דבר מתוך דבר, אם כן כשבאה היו"ד במדה אחרונה גם כן נקראת אלף, והוא שאמרו (בזוה"ק פינחס דרנ"ח ע"א) על פסוק (משלי ג׳:י״ט) ה' בחכמה יסד ארץ אבא יסד ברתא, כי השפעה הוא החיות והחיות הוא החכמה כאמור (קהלת זיי"ן) והחכמה תחיה את בעליה, ואחר שנקראת **אלף** מתחברת באבות, כי האבות הן הן המרכבה (בראשית רבה פ' מ"ז סי' י') ואז נקראת **אל** כי מתחברת בג' קוין של **ל** שהן האבות, וזהו השפעת הרחמים

למלכות, וגם כשמתחברת בג' אחרונות הוא בסוד יחידות והוא גימ"ל גם כן השפעת הרחמים, ואם כן שני השפעות האלו נקראים ג"ל, וזהו הסוד שכתב האר"י ז"ל בכוונת פסח, שהשם **אמגל** הוא רחמים שהאותיות אמצעיות של אלהי"ם שם **לה"י** מתחלפים באותיות הקודמות להם **כ ד ט** והם רחמים מפני שנעלם הדין עכ"ל, והוא מכוון לזה, שמתחברת המדה הזאת שנקראת אלהים בגימל, והם ג' אחרונות, ואחר כך בלמ"ד והם ג' אמצעיות, אם כן נשפעת ברחמים, וזהו סוד **גלעד** שהדל"ת נשפעת מהזיי"ן ספירות שכל אחת כלולה מעשר וזהו **עד**, ואימתי יהיה זה, כשיהיה **גל** חילוף אותיות **להי**, ועוד שתחבר **גל** עם אותיות **אם** של אלהים שאין להם חילוף הוא בגימטריא **עד**:

וזהו סוד אליהו, פירוש כשנשפעת המדה הזאת ונקראת **א**', כי אם היו"ד הוא צורת **א**, אם כן הוא מתחברת בלמ"ד שהם אותיות **י ה ו** שהם חג"ת והבן, וכל זה על ידי שמעלין המדה הזאת שהוא **הא** אחרונה לה"א עילאה שהוא תשובה ומשם לחכמה שהם תרין רעין דלא מתפרשין ונמתקים הגבורות:

וזהו כוונת פינחס, שאחר שזכה ליו"ד ונקרא ביו"ד פינחס אם כן זכה לאליהו, וזהו שאמר ר' אליעזר היסב שמו של פינחס בשמו של אליהו, פירוש היסב כמו אור המקיף ליו"ד הוא שם של אליהו, כשמתחבר היו"ד עם אותיות **ה ו**. וזהו **אל יהו**, וכל זה בא לו מתושבי **גל עד** שעשה תשובת ישראל הוא המלכות שנקראת תשובת ישראל, להשיב אותה לישראל דלעילא, בהר הגלעד הוא הבינה שהוא לעילא מג"ל הם חג"ת, ולכן המתיק אותם בזה שעשה גבורות בזמרי, תחת אשר קנא לאלהיו הוא אלהות של מלכות, והחזיר אותה לאותיות אליהו, לכך זכה לברית כהונת עולם הוא חסד, שבירר החסד, להיות הכל חסד טוב ולא התפשטות רע, וזכה להיות לו ולזרעו אחריו ברית כהונת עולם שהוא השפעת החסד:

(דברים נחמדים בס"ס גנזי יוסף).

פירוש ב

לכן אמור הנני נותן לו את בריתי שלום. נודע מה שכתב בזוהר (אחרי דנ"ז ע"ב) ובכתבים בליקוטי תורה פ' ויקרא כי נדב ואביהו אינון תרי פלגי גופא דלכך נטל פינחס נשמת שניהם שהם נחשבין לאחד כמו שכתב בזוהר יעו"ש, וזהו שנאמר הנני נותן לו את בריתי שלום וכו', כי נודע על פי ששמעתי מרבותי כי המחבר שני דברים יחד נקרא שלום, ולכך נקרא היסוד שלם כו', ומבשרי אחזה אלהי (איוב י"ט:כ"ו) וגם כן כשיש פירוד בין אנשים, זה האדם המחברן נקרא רודף שלום, וסיבת חטא נדב ואביהו שלא נטלו עצה זה מזה שנאמר ויקחו איש מחתתו שלא היה שלום ביניהם, ופינחס שתיקן זה

וניתתקן על ידי שניתן לו ברית שלום לחברן בחינת נשמת נדב ואביהו לחד גופא וכו':
(תוי"י פ' אחרי דצ"ו ע"ד).

פירוש ג

יפקוד ה' וגו' איש על העדה וגו' ואשר יוציאם ואשר יביאם, כתבתי בשם מורי זלה"ה ביאור פסוק יפקוד ה' איש אשר יוציאם ואשר יביאם, כי ראש הדור יוכל להעלות כל הדיבורים והסיפורים של אנשי דורו, לקשר הגשמיי ברוחניי כמו (בתענית דכ"ב ע"א) תרי בדחי וכו' ודפח"ח:
(בן פורת יוסף דט"ז ע"א).

פירוש ד

יסוד נקרא כל, כי שם נכללו כל המדות העליונות, והוא המחבר כולם ומשפיע למלכות הנ(ק)רא כלה, גם כן לטעם זה שנכללו בה כל המדות גם כן, והצדיק הוא גם כן שמחבר כל המדות, וכמו שכתבתי על פסוק אשר יוציאם ואשר יביאם בשם מורי כו':
(תוי"י פ' לך די"ט ריש ע"ב).

פירוש ה

באדם פרטי מתוך שלא לשמה בא לשמה (פסחים ד"נ ע"ב) והוא מעלה בעצמו את שלא לשמה על ידי לימודו לשמה, ואם אין בחינה זו באדם פרטי, אז יש בחינה זו בראשי הדור, וזהו שאמר הכתוב אשר יוציאם ואשר יביאם, שביאר מורי זלה"ה שיביאם לשיטתו:
(תוי"י פ' אמור דק"י ע"ג).

פירוש ו

שמעתי מהרב המנוח מוהר"ם שיש בעניני בני אדם ד' מיני זיווגים, אחד זיווג פנים בפנים, היינו כשלומד ומתפלל בתכלית השלימות, בחינה ב' בחינת זיווג אחור בפנים, דהיינו כשהוא טרוד בעסקיו ואין לו פנאי ללמוד ומכל מקום חושק תמיד שימצא עת פנוי שיוכל ללמוד, בחינה ג' הוא זיווג פנים באחור, היינו גם כשילמוד ומתפלל מבלבלין אותו מחשבות זרות מחמת טרדתו, ויש עוד בחינה ד' בחינת זיווג אחור באחור, הגרוע מכל שלשה בחינות הנ"ל וכו', מה שאין כן בחינה ד' בחינת זיווג אחור באחור אין בזה תקנה כי אם במה ששמעתי ממורי זלה"ה ואשר יוציאם ואשר יביאם וכו' ודפח"ח:
(צ"פ דפ"ו ע"ג).

פירוש ז

להבין סוד ענין דברי זוהר הקדוש הכל בחכמה אתברירו (עי' בזוה"ק שמות ד"כ ע"א) כי הוא גם באדם התחתון כן, כי על ידי החכמה והשכל שלו מברר הטוב מהרע, כי בלא השכל בוודאי אינו יודע מהו טוב ומהו רע, אך על ידי החכמה והשכל שלו הוא מברר הטוב והתכלית, וזהו ענין גדול, למשל כשבאה לאדם איזה מחשבה זרה בתפלה או בלימוד, וכשמסתכל בעיניו היטב על מחשבה זרה ההוא, יראה כי יש בה טוב ורע, למשל כשבאה לאדם מחשבה זרה של ממון, בוודאי יש לו אהבה לזה ממון, והנה אהבה שרשו בעולם העליון, נמצא האהבה הוא הטוב שבמחשבה זו, אבל הענין עצמו דהיינו הממון הוא הרע שבו, וכשמסתכל בחכמה שלו על מחשבה זו ומעיין בה היטב, ומברר הטוב שבה, נדבק הטוב שבה תיכף בחכמה שלו, כי הם מין במינו, כי שניהם הם מעולם העליון והרע שבמחשבה זרה ההוא נופל למטה, נמצא שבחכמה שלו מברר הטוב מהרע והרע נופל למטה, כי מחמת שאינו משגיח על הרע ונבזה הוא בעיניו, כי זה כלל גדול, שדבר המאוס בעיני אדם נופל למטה:

וכן הוא גם כן באדם, כשאדם מב(ז)ה את עצמו, ונחלט בלבו שאין תפלתו ולימודו חשוב לכלום, ואין נחשב בעיניו עבודתו שהוא עובד, אדם כזה נופל ממדרגתו למדרגה פחותה וגרועה, ובשביל זה הולך אחר כך כמו בלי דעת וחסר שכל בעבודתו יתברך שמו, ונמשל כבהמה נדמה, ורמז לזה (בתהילים ט"ו:ד') נבזה בעיניו נמאס, רצה לומר, כשנבזה בעיניו עבודתו שהוא עובד, אז בעצמו הוא נמאס, ובשביל זה כמה צדיקים וחסידים לפעמים מתפארים בעצמם, והוא מטעם זה, כשרואים את עצמם שאין להם התלהבות כל כך בעבודת השם יתברך ונפלו ממדרגתם, מתפארים בעצמם בפני בני אדם, ומחמת זה באה להם אהבת השם יתברך ויראתו, יותר גדולה, וזהו גם כן טעם מה ששבחוהו התלמידים לר' שמעון בן יוחאי ע"ה בפניו (עיין בזוה"ק ויצא דקנ"ו ע"א, בא דל"ח ע"א, יתרו דפ"ז ע"א, ועוד בהרבה מקומות) כדי שיהיה לו התפארות גדולה, ויבא בשביל זה לאהבה ויראה יותר גדולה, כי בוודאי הרשב"י היה מוכרח להשפיל עצמו במדרגות התחתונים להעלות ניצוצות מכולם, כי בודאי אדם גדול כמותו היה סובל כל העולם, ובודאי מוכרח היה להשפיל עצמו במדרגות התחתונים לסבול הכל, וזהו פירוש הפסוק אשר יצא לפניהם ואשר יבא לפניהם, ונתנו לו התלמידים התפארות שעל ידי זה יבא להתפארות השם יתברך, באהבה ויראה:

(ליקוטים יקרים די"ד ע"א).

סליק פרשת פינחס בס"ד

מטות

פירוש א

סוד שלשה דיינים שבהתרת נדרים מבואר לעיל פ' בא בהגה ו' ע"ש:

פירוש ב

במדרש (ילקוט ר"פ מטות רמ"ז תשפ"ד) זה הדבר אשר צוה ה' זהו שאמר הכתוב (קהלת ה':ד') טוב אשר לא תדור משתדור ולא תשלם, אמר הקדוש ברוך הוא הוו זהירין בנדרים ואל תפרוצו בהם, שכל הפרוץ בנדרים סופו למעול בשבועות, והמועל בשבועות כאילו כופר בו, ואין לו מחילה שנאמר (בפ' יתרו) כי לא ינקה וגו', וכתיב (ירמיהו ד':ב') ונשבעת חי ה' באמת, אמר הקדוש ברוך הוא לא תהיו סבורין וכו' ע"ש:

אמר הרב [הבעש"ט זי"ע] רמז מן התורה לדברי רבותינו ז"ל שתקנו לומר קודם כל מצוה לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה, הוא מן זה הפסוק, זה הדבר, והענין הוא, כי שלמה המלך עליו השלום אמר טוב אשר לא תדור וכו', ולכאורה קשה באיזה אדם מדבר, אם באדם שאינו חושש לתשלום נדר, פשיטא שאסור לידור שהוא בלאו ועשה כדאיתא בגמרא (ע"ש בגמרא נדרים ד"ג ע"ב) ואם באדם שרוצה לשלם הנדר, אמאי אמר טוב אשר לא תדור הא אמרינן (בנדרים ד'ח ע"א) מניין שנשבעין לקיים את המצוות וכו', וגם דוד המלך עליו השלום אמר (תהילים קט"ז:י"ד) נדדי לה' אשלם וכו' וכי עבר דוד ח"ו על זה:

אלא הענין הוא, דכל מצוה שאדם עושה, הוא מתקן בכל הבחינות של נר"ן, עד למעלה בקוצו של יו"ד שהוא טמיר ונעלם, ואם המצוה בעובדא, הוא ענין בחינה אחרונה של המצוה, שהוא צריך לתקן עוד בדיבור ובמחשבה, ואם המצוה בדיבור, זהו ענין אחרונה של המצוה, וצריך לתקן עוד קול ומחשבה, וכשאדם מחשב לעשות מצוה, עדיין אין לו פחד מקטרוג הקליפות כי אין להם אחיזה במחשבה, רק כשהאדם מדבר בפיו לעשות מצוה, אז יש לו קטרוגים לבטל המצוה, מפני שהקליפות יש להם יניקה ממקום הדיבור:

ואם כן על פי זה, כשאדם רוצה לעשות מצוה, ומוכרח לדבר לעשות המצוה, וחושש מפני המקטריגים, לכך תקנו חכמינו ז"ל לומר לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה כו' על ידי ההוא טמיר ונעלם, אם כן עשה הייחוד של המצוה בדיבור ובקול ובמחשבה, עד למעלה שהוא טמיר ונעלם, אם כן אין לו שום פחד מהקטרוג ומניעות המצוה, ולא מפני שום פנייה בעשיית המצוה, כיון שהעלה כל חיות המצוה למעלה, ואינו מחוסר אלא עשיית המצוה שהוא בחינה אחרונה, וממילא אין להם למקטריגים שום כח למנוע ממנו המצוה:

וזהו שאמר הכתוב (בפ' תצא) כי תדור נדר לה' אלהיך לא תאחר לשלמו, אמר הרב [הבעש"ט זי"ע] שהפסוק הוא מבטיח, כי כשיעשה האדם יחוד קודם עשיית המצוה, וזהו לה' אלהיך, בוודאי תהיה בטוח כי לא תאחר לשלמו, כלומר שישלים המצוה גם כן בעובדא, כיון שעשה היחוד בשלימות, וזהו שאמר הכתוב זה הדבר, והוא רמז על הייחוד, כי **זה** הוא יסוד **והדבר** הוא מלכות, ועל זה אמר אשר ציוה ה', היינו שציוה ה' לכל אדם קודם עשיית המצוה, לומר היחוד בשלימות, והיינו איש כי ידור נדר לה', לעשות המצוה, לא יאמר בסתם לעשות המצוה רק לעשות היחוד בשלימות:

ולזה קאמר המדרש זש"ה טוב אשר לא תדור משתדור ולא תשלם, פירוש, משלא תשלים היחוד רק לומר סתם לעשות המצוה, דאם כן יש חשש קטרוג, ולזה טוב אשר לא תדור שלא יאמר כלל, רק לחשוב לעשות המצוה, ואז אין לו שום חשש ממקטריגים אבל באמת אם הוא משלים היחוד בשלימות גמור אזי וודאי טוב יותר, ולא יהיה לו שום פחד ממקטריגים, אדרבה יהיה לו סיוע ועזר לגמור המצוה:

וזהו שאמר דוד (אשלמה נדרי) [נדרי לה' אשלם] פירוש שיהיה הנדר בשלימות היחוד, אבל כשאינו משלים היחוד, זה נקרא פורץ בנדרים, ובא על ידי זה למעול בשבועות שהוא מניעת המצוה שהוא תיקון הזיי"ן מדות שנקרא שבועות, לכן צריך ליזהר להשלים היחוד, בילא"ו:

(דברים נחמדים בס"ס גנזי יוסף).

פירוש ג

מצות עשה לדון בדין הפרת נדרים, נחקק באות יו"ד של שם הויה, בסוד חכם מתיר הנדר, וכו' ביאור הדברים עיקר סוד השבועה בסוד שבעה הבלים של הגוף, ושבעה פעם שבעה הוא מ"ט ימי עומר סוד הבנין קומת המלכות, וסוד **נדר** הוא שער החמשים **נ'** **דר** כולל כל השערים בסוד חג השבועות, חיי המלך, בחינות כתר הכולל הכל, ובחינות כתר עיקר באבא, יו"ד דשם, ומשם בא המצוה לדון דין נדרים ושבועות, והחכם מתיר הקשר, כי ממשיך מוחין חדשים והארות מקיפין חדשים, אשר שם לא נרשם איסור זה, כי הם חדשים, כטעם וחילופיהן בגולם (אבות פרק ה') שאמר מרן אלקי הבעל שם טוב נודע לנו להיות התחלפות כל ההפכיים בגולמא, שהוא העדר שבין הויה להויה, על ידי יו"ד שהוא סוד גולם, בסוד חכם מתיר נדר ושבועה, והוא סוד מצוה זאת שחקיקתה ביו"ד חכמה יו"ד דשמא קדישא וחלופיהן בגלם בחכמה וכו':

(אוצר החיים פ' קדושים דקנ"ח ע"א).

סליק פרשת מטות בס"ד

מסעי

פירוש א

אלה מסעי בני ישראל וגו'. שמעתי בשם אא"ז זללה"ה כי כל המסעות היו מ"ב, והם אצל כל אדם מיום הוולדו עד שובו אל עולמו, ולהבין זה כי מיום הלידה והוצאתו מרחם אמו הוא בחינת יציאת מצרים כנודע, ואחר כך נוסע ממסע למסע עד בואו לארץ החיים העליונה, וכמו שזכרנו (בפ' בהעלותך) בפסוק על פי ה' יחנו ועל פי ה' יסעו, כי הוא בחינת קטנות וגדלות, ע"ש בפירוש הפסוק הנ"ל:

וגם שמעתי מאיש אחד מיוחד, שמ"ב מסעות הוא בחינת הספירה משם מ"ב, שמלילה ראשונה של פסח עד חג השבועות, שהוא השלימות בקבלת התורה, ואף על פי שהם מ"ט יום, כל שבוע הוא בחינה אחד הכוללת כידוע, ושרשם הם מ"ב, והם מרומזים נגד המ"ב מסעות הנכתבים פה:

ובוודאי נכתבו המסעות בתורה להורות הדרך הישר לאיש הישראלי, לידע הדרך הישר אשר ילך בו כל ימי חייו, ליסע ממסע למסע, וידוע שכל המסעות הם בחינות קדושים וטהורים, כמו ששמעתי מן אדוני אבי זקיני זללה"ה בשם ס' ברית מנוחה קברות התאוה הוא בחינת החכמה, כי שם קברו את העם המתאוים, פירוש, מי שבא למדת חכמה אזי בטל ממנו כל התאוות, מרוב דבקותו בו יתברך שמו, ומזה נבין לכל המסעות שבודאי הם בחינות קדושות ומעלות רמות, וכן גם כן תבערה בודאי הוא בחינה קדושה, אך הם כאשר באו למקומות הללו נשתנה הדבר על ידי מעשיהם, ונהפך להם ללא טובה ר"ל, כמו שמפורש בתורה קברות התאוה כי שם קברו (בפ' בהעלותך) וכן שאר המסעות כפשוטן, וכן בתבערה כי בערה בם אש ה', ואם היו נוסעים ובאים למסעות הנ"ל ולא ישנו אותם במעשיהם, בודאי היה מאיר להם כל מסע ומסע באור הגנוז בתוכו, ודי בזה למבין:

והוא שאמר הכתוב אלה מסעי בני ישראל וגו' ויכתוב משה את מוצאיהם למסעיהם על פי ה', פירוש, משה כתב בתורה המסעות איך הם עומדים ברומו של עולם, מתחלת יציאת האדם מרחם אמו, עד בואו לארץ החיים העליונה, כדי שידע האדם הדרך אשר ילך בה על פי ה', [אבל] ואלה מסעיהם למוצאיהם, היינו האיך שינו אותם במעשיהם ללא טובים, ולכך לא נאמר כאן על פי ה', והבן זה, וה' יורנו בדרך הישר והאמת לפניו אמן:

(דגל מחנה אפרים פ' מסעי).

פירוש ב

עוד שמעתי בשם מורי כשהלך בנסיעה הידועה. הראה לו רבו במקום זה היה מרמז הנסיעה שהיו נוסעין ישראל במדבר במסע זו, וכל נסיעת האדם מרומז בתורה וכו', וכן כשנשברה לו הספינה והיה בעצבות גדול, ובא רבו ותמה עליו, והראה לו באיזה עולמות הוא עכשיו, והיו שמות אהי"ה וצרופי אהי"ה וכו', ואז התחזק בלבו למתקן בשרשן כידוע לו וכו' ודפח"ח:

(תוי"י בסופו דר"ח ריש ע"ד).

פירוש ג

ואלה מסעיהם למוצאיהם. מסעיהם נסיעה בדרך, כמו שאמר מהר"י בעל שם טוב ז"ל וכו':

(נועם מגדים).

פירוש ד

ויסעו ממרה ויבאו אלימה וגו'. יש לפרש בזה על דרך רמז, דהנה שמעתי מן אא"ז זללה"ה בשם ס' ברית מנוחה, כי כשרואים איזה תלמיד חכם שיצא חוץ לשיטה ר"ל, ועושה שלא כהוגן, בוודאי שתה מן המים המרים ע"כ, והנה להבין זה הוא ענין רב, אך על פי פשוטו יש להבין זה, כי בתורתינו הקדושה יש מים מתוקים ומים המרים, וראה שכל התנאים והאמוראים והצדיקים מימות משה רבינו עליו השלום, ושיהיו עד שיבא משיח, כולם לומדים מן התורה דרך ישכון אור לעבודת הבורא יתברך שמו, ולהיפך כל האפיקורסים ימח שמם מביאים ראיה מן התורה עצמה להיפוך, ושיש ח"ו שתי רשויות, וכמו כן הרבה ענינים דנזכרים בגמרא מן הצדוקין ע"ש, והיינו שיש בתורה מים המרים גם כן, ואותו שאינו לומד באמת, אזי טועם טעם המרירות שיש בתורה ר"ל, וכשנכנסין בזה הדרך השם יצילנו, אז כבד הדבר מאוד לפטור עצמו מזה הדרך של שקר:

והנה קבלתי **אלים** ר"ת יעקב אבינו לא מת (תענית ד"ה ע"ב) והוא מרמז על בחינת אמת, כי קושטא קאי ואינו בטל לעולם ולכך יעקב שהוא מדת אמת, לא מת, שהוא חי וקיים לעולם:

והוא שמרמז הכתוב, ויסעו ממרה, היינו שישראל הסיעו עצמם מן מים המרים שהוא דרך השקר, ויבואו אלימה, כמו לאלים, היינו לבחינת יעקב אבינו לא מת, שהוא בחינת אמת, וכשבאו לזה הדרך לטעום טעם מתיקות התורה, אז, ושם שתים עשרה עינות מים, היינו שהיו י"ב שבטים, היה כל אחד מוצא בתורה מעיין נובע מקור חכמה, איך לעבוד את השם יתברך ברוך הוא, כל אחד לפי בחינתו, ושבעים תמרים, היינו שזכו לבחינת

סוד גימטריא שבעים, היינו שהשיגו רזי תורה, ויחנו שם, היינו שעל ידי זה היה להם חיות וקיום, והבן:

(דגל מחנה אפרים פ' מסעי).

פירוש ה

והקריתם לכם ערים ערי מקלט תהיינה לכם. בשם הבעל שם טוב, שלשה ערי מקלט הוא הרמז מחשבה, דיבור, מעשה, שצריך האדם לברוח מפני גואל הדם, הוא הס"ם שרוצה לבטל אותם מעבדות הבורא, וצריך להתחזק בעצמו במחשבות קדושות, ודיבורים קדושים, ומעשים טובים, כי אף על פי שעדיין אינם כל כך בהירים וזכים, מכל מקום טוב יותר משב ואל תעשה, כי מכל מקום רעותיה דמריה עביד:

(קדושת לוי בליקוטים דק"ט ע"ב).

סליק פרשת מסעי בס"ד

דברים

פירוש א

אלה הדברים אשר דבר משה וגו'. שהמחשבה אינה מושגת רק לאדם שהוא יודע בדעת מה שהוא מחשב, וממחשבה יצא לקול, וממנו לחמשה מוצאות הפה, וזהו **אלה**, ר"ל **א** אלוף בינה, ממשיך לג' קוים וזהו **ל** מאלה ומשם לחמשה מוצאות וזהו **ה** מאלה (חסר כאן):

(לקוטי אמרים די"ב ע"ב).

פירוש ב

והנכם היום ככוכבי השמים וגו'. פירש"י מהו והנכם היום הנכם משולים כיום קיימים לעולם כחמה וכלבנה וכוכבים, כתיב (משלי ד':י"ח) ואורח צדיקים כאור נוגה הולך ואור עד נכון היום, היינו כי השמש בעצמה מאירה במקומה בשוה בתחלת היום ובאמצע היום, רק המניעה הוא מחמת הארץ המפסקת בין בני אדם ובין השמש, על כן אין האור מתפשט כל כך בתחלת היום, רק מקצת מקצת עד שמתפשט על הארץ, כן הצדיק, הוא בעצמו מאיר תמיד, רק המניעה מחמת המקבלים, והמניעה הוא גם כן מחמת הארץ המפסקת, היינו העולם הזה, כי בני אדם משוקעים בעולם הזה, ועל כן אינם יכולים לקבל אור הצדיק, הוא ענין שאמרו בגמרא (עירובין דכ"א ע"א) על פסוק (זכריה ה':א') מגילה עפה, כד עייפת לה וכו', כד קלפית לה וכו', נמצא כל העולם כולו כזרת אחד מג' אלפים ומאתים בתורה, נמצא שהתורה גדולה ורחבה, רק שהזרת קטן

שהוא העולם עומד בפני מאור העינים, ומונע מלראות אור הגדול של התורה, אף שכל העולם הזה הוא רק זרת קטן נגד התורה, שהוא גדולה מאוד ורחבה מני ים, ולכאורה קשה איך יוכל דבר קטן כזה, להפסיק ולחצוץ בפני דבר גדול כזה, שגדול כמה אלפים פעמים כמותו, כי כל העולם הזה כולו קטן מאוד כנגד התורה שגדולה כנגדו אלפים פעמים:

אך הוא כמשל המובא, כמו מטבע קטנה אם תחזיק אותה נגד עיניך ימנע מלראות הר גדול, אף על פי שההר גדול אלפים פעמים כמו המטבע הקטנה, אך מחמת שהמטבע עומדת נגד עיניו, על כן חוצצת בפני ראיית העינים, עד שאינו רואה הדבר הגדול ממנו כמה פעמים, כן כשמגיע ובא אל העולם הזה נשאר שקוע שם בהבלי עולם, ונדמה לו שאין טוב מזה, והעולם הזה הקטן והמועט, מונע אותו מלראות אור גדול ומופלג של התורה, שהוא גדול כמה אלפים פעמים כנ"ל, והוא ממש משל השמש, שהארץ מפסקת מלראות אור גדול של השמש, אף שהשמש גדול כמה פעמים כמו הארץ, והוא כמשל הנ"ל כמובן:

וזהו ואורח צדיקים כאור נוגה, כאור נוגה ממש, כמו השמש שמאירה תמיד, רק שהמניעה מחמת שהארץ מפסקת כנ"ל, אף שהארץ קטנה נגד השמש וכמשל הנ"ל, כן הצדיקים מאירים תמיד, רק שהארץ היינו העולם הזה, מפסיק, מלראות אור הגדול שלהם, ואף שאורם גדול מאוד, והעולם הזה כולו בכלל האו(ר) קטן ופחות מאוד, נגד אורם הגדול, עם כל זה הוא מפסיק, ומונע מלראות אורם כמשל המטבע הנ"ל:

וכל זה מחמת שהעולם עומד בפני עיניו וחוצץ בפניו, עד שאינו רואה אור התורה והצדיקים, הגדול ממנו אלפים פעמים, אבל אם יסלק המפסיק הקטן מנגד עיניו, דהיינו שיטה עיניו מן העולם, ולא יסתכל על העולם, רק ירום ראשו ויגביה עיניו, ויסתכל למעלה מן העולם המפסיק וחוצץ, אזי יזכה לראות אור הגדול והמופלג של התורה והצדיקים, כי באמת אורם גדול אלפים ורבבות פעמים מכל העולם הזה והבליו כנ"ל, רק שעולם הזה עומד לפני עיניו, ואינו מניח אותו כלל להטות עיניו, להסתכל למעלה על אור התורה והצדיקים, כמשל המטבע הקטנה הנ"ל ממש, העומדת בפני העינים, ומפסקת מלראות הר גדול וכו' כנ"ל, אבל בקל יוכל לסלק המטבע מנגד עיניו, ותיכף יראה ההר הגדול ממנו, כמו כן ממש לענין העולם והתורה שבהעברה בעלמא יכול להעביר העולם מנגד עיניו, אז יזכה לראות אור הגדול של התורה והצדיקים המאירים בכל העולמות כולם באור גדול מאוד, והבן:

וכן שמעתי בשם הבעל שם טוב, שאמר אוי ואבוי, כי העולם מלא מאורות וסודות נפלאים ונוראים, והיד הקטנה עומדת בפני העינים ומעכבת מלראות אורות גדולים:
(ליקוטי מוהר"ן סי' קל"ג).

פירוש ג

והדבר אשר יקשה מכם תקריבון אלי ושמעתיו. דקשה דהוי ליה לומר הדבר הקשה תקריבון וכו' ומאי מכם, ועוד הוי לי' למימר והודעתיו, מה ושמעתיו, ונ"ל דבא להודיענו ענין הקושיא, שהוא קשה להאמין וכי אפשר לשמוע ענין הכרוזין של מעלה שמכריזין בכל יום לעורר לבבות ישראל בתשובה, כמו שאמרו חכמינו ז"ל כמה פעמים מענין הכרוזין בש"ס ובזוהר, לכך אמר והדבר אשר יקשה, המניעה הוא מכם, ור"ל הכרוז נקרא דבר וכו', ואשר יוקשה לכם להאמין שלא נשמע הכרוז לבני אדם, המניעה הוא מכם, שעל ידי גסות ועכירות החומר שלכם הם מסך מבדיל מלשמוע, כמו שכתוב בזוהר (פ' ויחי דרכ"ד ע"א) החרשים שמעו וכו' (ישעיהו מ"ב:י"ח) וזהו שאמר תקריבון אלי, כמו ופרעה הקריב (בפ' בשלח) והיינו שיתקרב לבחינת משה שנאמר (בפ' שמות) של נעליך שהוא בחינת החומר, ולזככו, ואז ושמעתיו, היינו על ידי בחינת אמצעיות דמשה יכול לשמוע וזהו שאמר ושמעתיו:
(בפ"י בהקדמה ד"ט ע"ג).
סליק פרשת דברים בס"ד

ואתחנן

פירוש א

ואתחנן אל ה' וגו' אדני וגו'. אמר הבעל שם טוב זלה"ה כי לכן נקרא אדנ"י מלשון אדנים:
(מנחם ציון בהוספות לפ' יתרו)

פירוש ב

אדני אלהים וגו'. פירש רש"י רחום בדין, עיקר ענין למצוא בדין שורש חסד מבואר לעיל פ' נח בעמוד התפלה אות קנ"ט ושם בהגה קנ"ד באורך, ושם מבואר גם כן איך לעשות צירוף אחר מאותיות הגזר דין:
(והוא מתוי"י פ' נח דט"ו)

פירוש ג

אתה החלות להראות את עבדך וגו'. מבואר לקמן בפ' נצבים אות יו"ד, שכל העבודה שלו בעבודת השם יתברך, היה נראה אצלו שאינו רק התחלה ע"ש:

(והוא מס' אהבת דודים שה"ש פסוק הנך יפה)

פירוש ד

אשר מי אל בשמים ובארץ וגו'. נשמע בשם הבעש"ט זללה"ה, כשהצדיק נקרא **מי** על שם שנאמר ונתתי לך מהלכים בין העומדים האלה, שכשהצדיק עולה תמיד ממדרגה למדרגה, ולא נודע איה איפוא מקומו הראשון, תמיד השאלה עליו **מי** הוא זה שהיה בכאן ולא נודע מקומו, ואחר כך נמצאו דברי פי קדשו בס' מגלה עמוקות:

(תשואות חן).

פירוש ה

ושמרתם ועשיתם וגו'. ובפירוש רש"י ושמרתם זו משנה ועשיתם כמשמעו, צוואת הריב"ש עליו השלום, להיות תמים בעבודתו יתברך שמו עבודה תמה, ועיקר שלא לשכוח הדברים, ועיקר ללמוד בכל יום שיעור מוסר הן רב הן מעט, ולראות תמיד לדבק את עצמו במדות טובות והנהגות ישרות, ושלא יניח שום יום מעשיית מצוה הן קלה הן חמורה, וסימן לדבר (בפרק ב' דאבות) הוי זהיר במצוה קלה כבחמורה, פירוש זהיר מלשון (דניאל י"ב:ג') והמשכילים יזהירו כזוהר הרקיע, ר"ל הנשמה תזהיר ותאיר ממצוה קלה כמו ממצוה חמורה, כי (סנהדרין דק"ו ע"ב) רחמנא לבא בעי:

(צוואת הריב"ש ד"ב ע"א).

פירוש ו

והוא דבר גדול מאוד, כי אז ידע שעשה פעולה ביום זה, שברא מלאך אחד, ואם יש עליו מלאך מליץ אחד וגו' (איוב ל"ג כ"ג), וסימנך (קהלת ח':ה') שומר מצוה לא ידע דבר רע, היינו כשאדם מקבל על עצמו דבר זה להיות עומד על משמרתו מהבוקר עד ערב אולי יזדמן לו מצוה, וזהו שומר, מלשון (פ' וישב) ואביו שמר את הדבר, אזי הסגולה מזה הוא שלא ידע דבר רע, היינו שלא יבא לידי קרי הנקרא רע ח"ו, וסימנך (תהילים נ"ב:ג') חסד אל כל היום, היינו שבכל יום ויום צריך לעשות חסד לאל יתברך:

(צוואת הריב"ש ד"ג ע"ב).

פירוש ז

רק השמר לך ושמור נפשך מאוד. מריב"ש, כאשר גופו חולה גם הנשמה נחלשת ואינו יכול להתפלל כראוי, אף על פי שהוא נקי מעבירות, לכך צריך האדם לשמור בריאות

גופו מאוד:

(צוואת הריב"ש די"ג ע"א, ליקוטים יקרים דט"ז ע"ד).

פירוש ח

כי ה' אלהיך אש אוכלה הוא אל קנא. כתבתי בשם מורי כי השכינה נקראת אש אוכלה וצריך לחברה לאש חיורא וכו' יעו"ש.

(תוי"י ר"פ דברים דקע"ה ע"ד).

פירוש ט

והפיץ ה' אתכם בעמים וגו' ועבדתם שם וגו' ובקשתם משם את ה' אלהיך ומצאת וגו'. שמעתי ממורי משל לסוחר אחד שהיה בים והיה סוער הים והולך למאוד עד סכנת מיתה, אז הסוחר עמד בתפלה שינצל בזכות אשתו הצנועה, והיה שם גוי עובד עבו"ז, ותמה על הסוחר שהתפלל בזכות אשתו, והשיבו שבאמת ראוי להפליג בשבחה, ואמר זה הגוי אני אלך ואפתנה, ואיזה אות אתה מבקש ממנה, והשיב שיש לה טבעת אחת חשוב על ידה ואם יביאנו אז ידע וכו', והסכימו על איזה קנס, שיתן כל אחד סחורתו לזה שכנגדו המנצח, והלך אצלה לפתותה, ולא יכול להתקרב אצלה כלל, וחזר ובא אליה כמה פעמים באמרו שיש לו סוד מבעלה, ולא השגיחה עליו, עד ששכר את שפחתה לגנוב ממנה טבעת זה, בכמה תחבולות שעשה, ועלתה בידו, ובא עם טבעת זה הסימן לבעלה, ולקח הסחורה ממנו, ובא בספינה ריקנית אל ביתו, ובשמוע האשה מביאת בעלה, אז קשטה את עצמה ויצאה לקראתו, בדברי ריצוי ואהבה שהיה ביניהם מאז ומקדם, וכל זה לא נכנס באזניו, והיתה תמה עליו, ולא ידעה על מה ולמה זז מחבתה ואהבתה, ובא עמה לביתה ולבו בל עמו, וסיבב הדבר עד ששלחה מעל פניו בספינה על הים בלי מנהיג, רק הבעל כסות ולשון שינה, כאילו הוא מלח אחד ממנהיגי הספינה לבדו, והלכה בספינה כמה ימים בלי מאכל ומשתה, והתחננה מזה המלח שיתן לה מעט אוכל להשיב נפשה, ואמר אם תנשק אותי אזי אתן לך, וכך עשתה בהכרח, ואחר כך תבעה לתשמיש וכו', ויהי היום באה הספינה לחוף הים, וזרקה הספינה וקפצה ליבשה, וביקשה אוכל, ומצאה שני אילנות אחד שהאוכל ממנו נעשה מצורע, וב' האוכל ממנו נתרפא מצרעתו, ולקחה זה בתרמילה עד שבאה לבית המלך בדמות איש, והוצרך שם לרפואה זו, והיא עשתה הרפואה, ונתנו לה הון רב, וחזרה לביתה, ומצאה לבעלה והתרעמה עליו מה שעשה לה ששילחה מביתו בספינה עם מלח אחד מכוער והוצרכה לנשקו ושאר דבר מכוער עבור גודל צער אכילה וכו', והבעל שמח בלבו על

גודל תרעומותה וצניעותה, וחקר הבעל וימצא הדבר ששקר ענה בה הגוי שגנב טבעתה, ונתברר הדבר, ואז עשו בו שפטים וכו':

והנמשל מובן בכל עניני עולם הזה מימות החורבן עד ביאת משיחנו במהרה בימינו אמן סלה, כי מורי עשה עליית נשמה וראה איך מיכאל אפוטרופסא רבא דישראל המליץ עבור ישראל שכל חוב שלהם הוא הכל זכות, כי כל מה שעושין פסלנות ושאר דברי חוב, הכל הוא כדי שיוכל לעשות שידוך עם תלמיד חכם, או לעשות צדקה וכיוצא בזה, הכל מוכרחים וכו', ואשה צנועה הוא השכינה, בסוד אשת חיל עטרת בעלה (משלי י"ב:ד'), ונתקנא הס"ם ואמר עכשיו שיש להם בית המקדש וקרבנות, אבל אם תרצה לנסותן תחריב בית המקדש ואני אפתנו כביכול וכו', ועל ידי השפחה גנב הטבעת, והוא סוד גורל שני השעירים אחד לה' ואחד לעזאזל, ועל ידי החטא עלה בשמאל וכו', ונחרב הבית, וכמו שכתב הרמב"ן וכו', ושלחה בספינה וכביכול השם יתברך שינה את עצמו בתוך שם קדוש **סא"ל** וכו', וזהו סוד הווידוי תרעומות השכינה אליו יתברך שמו איך שהוכרחה וכו', ואחר כך הוברר הדבר ששקר ענה בה ואז (ישעיהו ל"ד:ו') זבח לה' בבצרה וכו' ודפח"ח, והמשל הזה נוקב ויורד, והבן:

(תו"י פ' שופטים דק"צ ע"ד ודקצ"א ע"א, כתונת פסים פ' קרח ד"מ ע"ג).

פירוש י

ובקשתם משם את ה' אלהיך ומצאת וגו'. מאמר הבעש"ט נבג"מ, ובקשתם משם את ה' אלהיך משם דייקא מבחינה שאתה שם:

(מאור עינים בליקוטים דצ"ד ע"ג).

פירוש יא

אז יבדיל משה שלש ערים וגו'. ענין שלשה ערי מקלט מבואר לעיל פ' מסעי אות ה':

(מס' קדושת לוי).

פירוש יב

קול גדול ולא יסף. מבואר לעיל פ' יתרו אות נ"ו ואות נ"ז ושם בהגה ס"א:

(מס' היכל הברכה).

פירוש יג

שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד, הכוונה של אחד של היחוד של קריאת שמע, לכוון שאין בכל העולם רק הקדוש ברוך הוא שמלא כל הארץ כבודו, ועיקר הכוונה, שהאדם ישים את עצמו לאין ואפס, ואין עיקרו רק הנשמה שבו, שהוא חלק אלהי ממעל, נמצא שאין בכל העולם רק הקדוש ברוך הוא אחד, ועיקר הכוונה באחד שיכוון שמלא כל

הארץ כבודו, ואין שום דבר פנוי ממנו יתברך שמו:

(לקוטים יקרים די"ד ע"ד).

פירוש יד

שמעתי סוד נפלא מסוד הייחוד הגדול הגבור והנורא בסוד אחד דקריאת שמע בדרך רמז גדול, ובסוד התפלה, היאך האדם התחתון והשפל יכולת בידו להעלות מיין נוקבין של ניצוצות הקדושים מתתא לעילא על ידו בכל פעם ובכל רגע לפי הזמן ושעת רצון עד ביאת המשיח, שאז ישתלם האדם בשלימות גדול שאין כמוהו, וידע ויבין לייחד ולקשר קשר ואחדות גדול עד אין סוף ועד אין תכלית במחשבתו דק מן הדק, ויתעלו על ידי יחודו שיעלה כל הניצוצות ונפשות ורוחות ונשמות מסוד מיין נוקבין ולא ישאר מאומה במקום הקליפות ובמקום החושך, ואז יהיו כל המחשבות וחיצוניות דסטרא אחרא בטל ומבוטל כי לא יהי' בהם שום חיות והארה של שום ניצוץ דקדושה כלל וכלל, ולא יהיה שום מות וחולה כלל, בסוד בלע המות לנצח (ישעיהו כ"ה:ח') רק אסוותא תזדמן בעלמא ולא יהיה שום בעל מום בעולם:

גם יחוד זה תיקון גדול לבעל תשובה, הרוצה לעשות תשובה שלימה גמורה בכל לבבו ובכל נפשו ובכל מאודו באהבה גדולה, ולכך נסמכה פרשת אהבה ואהבת, לפסוק של היחוד, גם מקודם ששה תיבות של היחוד אנו מתפללין על אהבת השם יתברך ויחודו, בסוד ויחד לבבינו לאהבה וליראה את שמך וד"ל:

רק נקדים הקדמה אחת שרשיית ואמיתית, מעט הכמות ורב האיכות, ובדבר זה אגלה טפח ואכסה טפחיים, כי עמוק עמוק הוא ומי ימצאנה, אף על פי שהקדמה זו ידועה ומפורסמת ליודעי חן:

ידוע כי כל אחד ואחד מישראל הוא עולם קטן (אדר"נ פ' ל"א), וכן כתב בתיקונין (תיקון ע' דקע"ה ע"א) וזה לשונו, תרי"ג איברין דבר נש מסודרין על סדרי בראשית, ובגין דא אתקרי בר נש עולם קטן כו', ותו התם מאן דאמליך לקודשא בריך הוא על כל אבר ואבר, אתחשיב כאילו אמליך ליה על כל עלמא, דבר נש עולם קטן אקרי, גם דע כי האדם כלול מטוב ורע, ודבר זה צריך האדם לתקן שיתגבר הטוב ותכלה הרע, וזהו בעל תשובה גמור, ואם יעלה על לב נשבר של בעל תשובה ובעל יחוד, שרוצה להתפלל ולקשר עולמות, וליחד יחוד עליון ולהעלות ניצוצות ונשמות בסוד מיין נוקבין, ויאמר בלבו האיך אני אנוש אָנוּשׁ ושפל רוח מכח הרע שנפל בי, לא די עונות ראשונים גם הוספתי חדשות גם ישנות, ומה אפעל ומה אעשה בתפלתינו ובתורתינו ובמצותינו שנעשה, כי אנחנו מלא

בושה וכלימה, ולא זה בלבד, כי גם העונות מפסיקים ומפרידים בינינו לבין אלהינו, ואיך אנחנו רוצים ליחד שמו, רק טוב לישב בדד ולידום:

בכן להשיב הנפשות ורוחות ונשמות לכלים הנשברים ונבוכים ותמהים על עצמם במרירות לבם על מה שעשו נגד בוראם, ובוכים ומבכים אחרים עמם על צרות נפשם ורוחם ונשמתם, המוטבע ומשוקע בין הקליפות, אז יקח עיטא לנשמתו ורוחו ונפשו וגופו השפל:

מקודם יסיר מן מחשבתו ולבו כל הרהורים רעים, ויעזבם בחרטה גמורה, וידבק מחשבתו לעשות מצות עשה מה דאפשר כל ימי חייו, ועוד יתן מחשבתו דבוקה בה' באמונה גדולה עד מאוד, בשעת התקשרות מוחו ולבו באימה באהבה בה', כי הוא מחיה את כולם אפילו הקליפות והחיצונים וכל מדות ומעשים רעים, בסוד (תהילים ק"נ:י"ט) ומלכותו בכל משלה, והחיצונים וכל מדות ומעשים רעים, בסוד (תהילים ק"נ:י"ט) ומלכותו בכל משלה, ומטיב לרעים ולטובים, ואפילו במקום העבירה חמורה שם חיותו, כי אי אפשר זולתו, ובלתי חיותו היה תהו ובהו, אפילו מקום החושך שם יש קצת כחו, בסוד י"א סמני הקטורת, להחזיק דבר החשוך שיהיה בו ממש, או איזה חולשה או מיתה ר"ל בארבע מיתות בית דין, שבוודאי בלתי כחו וקצת חיות, אילו לא היה שם קצת חיותו וכחו של הקדוש ברוך הוא כביכול אז היה כלא היה, והיו בטלים ומבוטלים ומושלכים החשכות והמיתות לנוקבא דתהומא רבה, בסוד (מיכה זיי"ן י"ט) ותשליך במצולות ים כל חטאתם, ולא היו עושים שום רושם כלום, בסוד (ישעיהו כ"ה:ח') בלע המות לנצח, נמצא כשאדם לא יוכל להשתמר מפני יצרו הרע, בכל מיני רע ועבירות שיש בתורה ח"ו ר"ל, אז גורם ונותן כח וחיות יותר לזה כח הראשון שהיה שם במיתה ועבירה ההוא, ומתגברת עליו ורוצה להמיתו ר"ל, ונקרא רשע ומת בחייו (ברכות די"ח ע"ב) מכח אבי אבות הטומאה השורה עליו ר"ל, בכחם הגדול:

אמנם כשאדם משפיל ומכניע עצמו בסוד נקודה קטנה, כאילו יושב כבוש במקום נידוני מיתה ר"ל, מכח זה שהמריד במלכו של עולם, מלך גדול גבור ונורא, ומשם ממקום העמוק והחושך מקום המיתה, נותן ידיעתו ואמונתו חזקה עד מאוד בה' אלהים ה' אחד, בסוד יחוד גדול עד אין סוף ועד אין תכלית, ואפילו במקום המיתה ממש שבו חיותו וכחו, כי אין דבר זולתו וכחו וחיותו, יתברך שמו, ברוך הוא וברוך שמו, ואלמלא היה חלק אלקי ממעל בעבירה זו מתחלה קודם שעבר אותה וודאי היה כלא היה, ולא היה בעבירה זו שום כח להסיתנו למרוד בך ובכבודך הגדול, נמצא בתחלה מכניע את עצמו בשבירת לב בסוד (תהילים נ"א:י"ט) זבחי אלהים רוח נשברה וגו', כדי שלא יקרב

אלהים אחרים ח"ו להיחוד הגדול, ואחר כך מקשר ומייחד וחושב מחשבה זו שהוא אל גדול ונורא, בתכלית האחדות ושלימות גדול עד אין סוף ועד אין תכלית, אפילו במקום הקליפות והעבירות שם כחו ואלהותו כנ"ל, בסוד (תהילים ק"ג:י"ט) ומלכותו בכל משלה וודאי בזה היחוד נעשה יחוד גדול, ורצון וחשק גדול בכל העולמות עליונים ותחתונים, משום כי האדם הזה ממשיך גדלותו והארתו וחיות של הקדוש ברוך הוא בזה המחשבה מאין סוף כביכול קודשא בריך הוא ממש בא עם חיותו, ושהוא חי החיים, למקום נמוך כזה לאקמא ניצוצין דשכינתא:

כי מתחלה היה בסוד **דלית** לשון דלה וענייה, מכח הרע שהיה נדבק בנשמות הללו, כמו שכתוב בזוהר (תיקוני הזוהר תיקון כ"א ותיקון נ"ב), ואחר כך כד אוקמה יתה מעפרה עם הניצוצות הללו, שהיה חיות שלהם במקום החושך, אזי הוא בסוד תשובה בחזרת פנים בפנים, ומעלה הניצוצות בסוד מיין נוקבין, והם רצים ומתלהבים לה', ונאחזים ומתדבקים לחיי החיים, הן החיות של הקליפות שהיו שם מקודם שעברו עבירה, והן חיות שניתוספו בקליפות מחמת שעברו עבירה, הקדוש ברוך הוא וברוך שמו מקבל אותם, כאב את בנו יותר ויותר, בסוד מיין נוקבין, ונמשך אליו סוד **ו** של הוי"ה, וכשנתעברה [**ד**], מן **ו** אז נעשית בסוד **ה** דהוי"ה, ואז נעשה יחוד עליון ורצון בכל העולמות, כפי בחינתו ומדרגתו הגדולה של האדם המיחד:

דרך משל, בת מלך עם בניה הם בשביה כמה שנים אצל מלכות אחרת, ואחר כך נודע למלך ולמלכה ולבנו שבתו בת מלך בצער ובדוחק גדול בשביה, ומתמרמרת על שמרדה עם בניה באביה המלך, ומתאוה הרבה לבא אל מקומה הראשון, מה עשה המלך הגדול עם המטרוניתא, הלך לבית האוצר, ולקח כמה סגולות מלכים ואבנים טובות ומרגליות, ונתנו ליד בן המלך, כדי שילך לבת המלך ולקחת אותה עם בניה בכבוד גדול, רק לתת חלק קטן לאלו האוסרים אותה, כדי שלא ילכו אחריהם עוד, ולא יקרבו לשולחנם עוד כלל וכלל, כדי שלא יבלבלו אותם, ואחר כך תשא אתה את בת המלכה לאשה, עד כאן המשל:

והנמשל אדם הצדיק התחתון, הוא סרסור בין השבויים היקרים וניצוצותיה, ובין הקדוש ברוך הוא, בדחילו ורחימו, שהם סגולות מלכים, שמכונה בשם אבא ואמא, בסוד **יה**, ודי לחכימא וליודעי חן סוד זה, על דרך משל, השתא בגלותא צריכין ליתן חלק גם כן לסטרא אחרא, בסוד י"א סמני קטורת ובסוד שעיר המשתלח, ושעיר ראש חודש, וגם בסוד צפרניים של האשה קודם טבילתה, אבל בביאת המשיח יעשה יחוד לפי בחינתו הגדולה עד סוף כל העולמות, ואז יהיה יחוד וקשר גדול שאין להשיג, בסוד הטבה של

הרצון דלעילא, שאז יתלהב ויתעלה למעלה כל חיות וניצוצות דסטרא אחרא, ולא ישאר מההוא זוהמא כלל בעלמא, בסוד (ישעיהו כ"ה:ח') בלע המות לנצח, ולא יהיה שום אחד מהקליפות, ואין אנו צריכים ליתן להם שום חלק כלל, כי אז הם כלים, ולא כמו השתא שצריך האדם לכוון בסוד **ד** דאחד לקבל על עצמו ארבע מיתות בית דין באהבה רבה ובשמחה, וזה רומז כדי לקבל החיות שיש שם במקום המיתות ר"ל למטה, שיעלה עם חיות האדם ההוא למיין נוקבין למעלה לחיי החיים, כבן העולה ומתדבק לאביו בחשק גדול שלא ראה עם אביו כמה שנים, והגוף ניתן בעד חלק לסטרא אחרא, שלא יתקרב הסטרא אחרא אל הקדושה בשעת היחוד, אמנם לעתיד לא ישתאר בעת היחוד שום ניצוצין בין הקליפות, ויתבטלו מכל וכל בסוד בלע המות לנצח:

ומי שישכיל ויבין עד היכן הדברים מגיעים, ושורש גדול לעבודת השם יתברך ולבעל תשובה גמור, על זאת יתפלל ויבכה ויבקש מהם יתברך, שיזכה אותו שיוכל לכוון דברים עמוקים הנ"ל קודם יציאת נשמתו מן העולם, ולא תטרוף דעתו ח"ו, וודאי מחשבה טובה זו והרהור זה, מביאו לחיי העולם הבא, השם יתברך יצילנו מצרות ומבור גלות יעלנו ויתקיים מקרא שכתוב (זכריה י"ג:ב') ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ, אמן כן יהי רצון:

(חסד לאברהם, בשם הרב המנוח המפורסם סבא קדישא בוצינא דנהורא רבה עילאה ויקירא ר' דוד ממיקלאייב ז"ל, והאמת יורה דרכו ששמע זה מפה קדשו של הרב הבעל שם טוב ז"ל).

פירוש טו

יחוד לכוון על קברי צדיקים, תשים לנגד עיניך שם הוי"ה, ואחר כך תכוון לייחד י"ה בו"ה ביחודא שלים, ואח"כ תשים לנגד עיניך שם הוי"ה בניקוד פתח, ובו תלוי שמות ע"ב ס"ג מ"ה ב"ן סוד מוח **חכמה**. ואחר כך תכוון אהי"ה קס"א קנ"א קמ"ג סוד **בינה**, ואחר כך תכוון ליחדם בסוד יחוד הכולל, כי שם **יוד הי ויו הי** [הוא שם ע"ב] מזלא מוריד מיין דכירין, ושם **יוד הי ואו הי** [שם ס"ג] מעלה מיין נוקבין על ידי נשמה ונשמה לנשמה של הצדיק, ואחר כך יכוון ליחד **יאהה ויהה** בכח שמות ע"ב ס"ג של מיין נוקבין ומיין דכירין של נשמת הצדיק, ואז יכוון שנשתלם יחודא עילאה שם יה תרין רעים דלא אתפרשן, וסדר שמות אלו, **יהוה יה וה יהוה** בניקוד פתח **ע"ב ס"ג מ"ה ב"ן. אהיה קס"א קמ"ג קנ"א, יאהה ויהה ע"ב ס"ג י"ה** סך שמות אלו עולין אלף קי"ח ייחוד שמ"ע ישרא"ל יהו"ה אלהינ"ו יהו"ה אח"ד:

וסוד יחודא תתאה לעורר נפש רוח של הצדיק יכוון **הוי"ה** ואח"כ יכוון ליחד י"ה בו"ה, וישם לנגד פניו שם **יהוה** בניקוד חל"ם עם שמות ע"ב ס"ג מ"ה ב"ן התלוים בו **בתפארת**

ואח"כ כוון לבך בסוד שם אדנ"י **אלף דלת נון יוד** ותכוון ליחד מילואי השמות בכח שם **יוד הא ואו הא** הוא שם מ"ה רוח של הצדיק המוריד מיין דכירין, ובשם **יוד הה וו הה** הוא שם ב"ן נפש הצדיק המעלה מיין נוקבין, ואח"כ תשלבם **יאהדונהי**. ולייחדם על ידי מ"ה וב"ן, נפש ורוח של הצדיק, וביחודא תתאה אתגלי רזא דברית עם הטפה, ותכוון להוריד **יו** רזא דטפה עם השרביט **יו**, ואחר כך תכוון שנשתלם **וה** יחודא תתאה, וסדר השמות **יהוה יה וה יהוה ע"ב ס"ג מ"ה ב"ן, אדני אלף דלת נון יוד מ"ה ב"ן. יאהדונהי מ"ה ב"ן**, וסוד **יו וה** והם עולין ברו"ך ש"ם כבו"ד מלכות"ו לעול"ם וע"ד יחודא תתאה, ויחוד זה מקובל מרב ייבי סבא למרן האר"י והבעש"ט:

(אוצר החיים ואתחנן דמ"ב ע"א יחוד י"ג).

פירוש טז

ואהבת את ה' אלהיך וגו' הקשה מורי מה זה לו יתברך שמו לתועלת שנאהבנו יתוש כמונו אם יאהב למלך גדול ונורא מה זה נחשב לכלום, ושמעתי ממנו פירוש נפלא על קושיא זו, כי בריאת העולם היה על ידי דין שהוא סוד הצמצום כנודע, לכך דיני ויסורי האדם הם גוף אל הנשמה וחיות הרוחניות, וכשאדם מקבל היסורין באהבה ובשמחה שהוא בחינת החיות והרוחניות, הוא מקרב ומקשר ומדבק הגוף אל הנשמה, שהוא החיות הרוחניי, ונתבטל הדין, וח"ו בהיפך דוחה הגוף שלו מן החיות, לכך אמר עצה היעוצה לאדם ואהבת את ה' אלהיך, שהוא בחינת דין, לקבלו בשמחה, ולקשרו אל הוי"ה שהוא הנשמה, על ידי ואהבת והבן ודפח"ח:

(תוי"י פ' עקב דק"פ ע"ג).

פירוש יז

ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך וגו'. מספרים בשם הבעל שם טוב זצ"ל שפעם אחד נפל בדעתו מאוד מאוד עד שנדמה לו שבוודאי לא יהיה לו עולם הבא ח"ו, ולא היה לו במה להחיות את עצמו כלל, ואמר אני אוהב את השם יתברך בלא עולם הבא:

(שיחות הר"ן אות מ"ח).

פירוש יח

ושננתם לבניך ודברת בם בשבתך בביתך ובלכתך בדרך וגו' הבעל שם טוב זללה"ה הזהיר מאוד ללמוד ד' שלחן ערוך בלי שום פירוש, וללמדם עם הקטנים, וכל שכן הגדולים, כי מחמת מניעות לימוד זה התורה משתכחת מישראל, כי אם כשרוצה לפסוק דין אזי יעיין היטב במפרשים:

(כש"ט ח"ב דכ"ב ע"ג).

פירוש יט

העיקר ללמוד בכל יום שיעור בספרי מוסר הן רב הן מעט, מבואר לעיל ריש פרשתינו אות ה' וע"ש בהגה:

פירוש כ

הלימוד יהיה בכח ובשמחה גדולה, וזהו ממעט מחשבות זרות:

(צוואת הריב"ש ד"ו ע"ב ודי"ד ע"ב).

פירוש כא

יחשוב כשלומד מה שאמרו בגמרא (ברכות ח' ע"א) אין להקדוש ברוך הוא בעולמו אלא ד' אמות של הלכה, ויאמר בלבו הלא הוא יתברך שמו צמצם את עצמו ושורה בכאן, וראוי לי ללמוד בשמחה ביראה ובאהבה:

(צוואת הריב"ש די"ד ע"ב).

פירוש כב

יש רחמנות כמו אב על בן, אפילו אם יש לבן כל טוב הרבה מאוד, רק שנחסר לו דבר אחד אפס קצתו, מרחם עליו אביו שלא יחסר לו כלום, וזה נקרא אהבה רבה, אבל הרחמנות שיש למלך על בן כפר, או על שאר העניים, הוא נקרא אהבת עולם, מפני שהם חסרים כל טוב לפיכך מרחם עליהם המלך, מה שאין כן על בנו אף על פי שיש לו טובה הרבה רק דבר קטן חסר לו יש למלך רחמנות עליו, ויש עוד רחמנות ג', והוא רחמנות המלך שיש לו צער מחמת בנו, והחילוק שיש בין רחמנות הא' לשני רחמנות הנ"ל, שהרחמנות הזה הוא תמידי, מה שאין כן הב' רחמנות הנ"ל:

אמנם אם הבן קורא לאביו בשמו, או אפילו הבן כפר קורא אותו בשמו המתואר למלך, כראוי לו, מעורר בו הרחמנות, כך כביכול צמצם את עצמו בתורה, והנה מלבד רחמנות התמידי שיש לו יתברך על ישראל מחמת הצער שלו מכח גודל אהבתם נוסף על זה מעוררים ישראל רחמנותו יתברך בקראם בתורה, ואפילו בן הכפר ר"ל אפילו מי שאינו מבין פנימיות התורה רק קורא אותה בדחילו ורחימו, כי כל התורה שמותיו של הקדוש ברוך הוא, וקודשא בריך הוא ואורייתא חד הוא, (עי' זוה"ק אחרי דע"ג ע"א), וכמו שכשקוראים לאדם בשמו מניח כל עסקיו ופונה לזה שקורא אותו, ומשיב על שאלתו מחמת שהוא קשור בשמו, כך כביכול השם יתברך מצמצם את עצמו בתורה, וכשקורים בתורה אז ממשיכים אותו ומעוררים הרחמים והחסדים, כי הוא ושמו יתברך הוא אחדות:

(לקוטים יקרים ד"ג ע"ב וע"ג).

פירוש כג

ילמוד הרבה שיעורים, ולא הכל בענין אחד שיהיה נראה עליו כמשאוי, רק ילמד הרבה ענינים:

(צוואת הריב"ש ד"ד).

פירוש כד

וכשלומד צריך לנוח מעט בכל שעה, כדי לדבק עצמו בו יתברך שמו, אף על פי שבשעת הלימוד אי אפשר לדבק עצמו בו יתברך שמו, מכל מקום צריך ללמוד, והתורה מצחצחת נשמתו, והוא עץ חיים למחזיקים בה, ואם לא ילמוד יבוטל דבקותו, ויחשוב שכמו בעת השינה אינו יכול להיות דבוק, וכן כשנופלים המוחין שלו, כן לא יהיה בעת הלימוד גרוע מהם, רק מכל מקום צריך ליישב עצמו בכל שעה ורגע דבקות הבורא יתברך:

(צוואת הריב"ש דף ע"א, הנהגות ישרות די"א ע"א).

פירוש כה

כשמדבר צריך שלא לחשוב מחשבה אחרת רק דבקות הבורא יתברך שמו, ובעת הלימוד צריך לחשוב מחשבות הלימוד, ובכח זה דבוק באלהות כראוי, וצריך בכל פעם לעסוק בתורה שהיא עץ חיים למחזיקים בה, אבל כשמדבר רק דברים ויסמוך על הדבקות, יזהר מאוד שלא יפול לפעמים מהדבקות:

(צוואת הריב"ש ד"ד ע"א).

פירוש כו

בדורותינו שאנו במעט השכל, מאוד מאוד צריך להתחזק ביראתו יתברך שמו, ולהתבודד מחשבתו תמיד ביראה ובאימה, ואפילו בעת הלימוד טוב לנוח בכל פעם מלימודו, ולהתבודד מחשבתו, ואף שמחמת זה יתבטל קצת מלימודו, כי לא המדרש וכו' (אבות סו"פ א'), וכמו שאמרו בגמרא (ברכות ד"כ ע"א) דורות הראשונים שמסרו נפשם על קידוש השם מגודל דבקות, נעשה להם נסים, ובדורות האחרונים, אף על פי שלומדים תורה יותר הרבה מראשונים, לא זכו כל כך לנסים, וקל וחומר בן בנו של קל וחומר אנחנו בדורות הללו, שנתמעטו הלבבות מכל וכל, ואם הראשונים כאנשים וכו' (שקלים ד"ח ע"א), פשיטא שההכרח לנו להתחזק באהבתו ויראתו יתברך שמו בדביקות גדול:

(לקוטים יקרים ד"ב ע"ג).

פירוש כז

ועוד כלל אחר שלא להרבות בלימוד בלבד, כי בדורות הראשונים שהיה שכלם חזק ולומדים בקדושה עליונה וגדולה, לא היו צריכים לטרוח עצמם על היראה, שהיראה היתה תמיד נגד פניהם, והיו יכולים ללמוד הרבה, אבל אנו ששכלינו מעט, אם נתבטל מחשבותינו מן דבקות השם יתברך, ורק נלמוד הרבה בלבד, ח"ו נשכח יראת השם מאתנו, והיראה הוא עיקרית כדכתיב (ישעיהו ל"ג:ו') יראת ה' הוא אוצרו, וכמו שכתוב בס' ראשית חכמה (שער התשובה פ"ב) לכך צריך להמעיט קצת בלימוד, ולחשוב תמיד בגדולת הבורא יתברך שמו, כדי לאהוב אותו ולירא מלפניו, ולא יחשוב במחשבתו מחשבות רבות, רק מחשבה אחת כמו שכתבתי:

(הנהגות ישרות די"א ע"א).

פירוש כח

כשלומד צריך ליישב עצמו לפני מי הוא לומד שלפעמים מתרחק עצמו בלימודו מהבורא יתברך שמו, לכך צריך ליישב עצמו בכל עת ובכל שעה:

(צוואת הריב"ש ד"ו ע"ב).

פירוש כט

כתיב (תהלים י"ט) תורת ה' תמימה משיבת נפש, ובשם הבעל שם טוב זצלה"ה שמעתי, שתורת ה' הוא תמיד תמימה ושלימה, שלא התחילו בה עדיין שום אדם בעולם, כי הוא משיבת נפש העוסק בה בכל פעם בחיות חדש, ומי שלומד תורת ה' בתמימות, כאילו לא התחיל עדיין, אזי הוא משיבת נפש:

(ויחל משה תהלים י"ט).

פירוש ל

הכוונה של הלימוד הוא זה, כשלומד למשל מימרא אמר רבא, יחשוב שרבא בעצמו עומד לנגדו, והוא אומר דבר זה, ואז כשיתנהג כן, ימשוך על עצמו החיות מהדיבור שהם האותיות, ואחר כך כשאומר את הדין שאמר רבא אז הוא ממשיך עליו החיות מהבינה, שהוא אומר הדין בשכלו ובהבנתו, לכך יתקשר עצמו וימשיך אליו החיות, וגם שפתותיו דובבות בקבר (יבמות דצ"ז ע"א), וגם מביא גאולה לעולם (מגילה דט"ו ע"א) שהוא הגוף שלו שנקרא עולם קטן והגאולה הוא החיות:

(ליקוטים יקרים ד"ד ע"ד).

פירוש לא

תכלית הלימוד בתורה שבעל פה שהוא דיני איסור והיתר וטומאה וטהרה וכו' וגם מה שאמרו רבותינו ז"ל (עירובין די"ג ע"ב) אלו ואלו דברי אלהים חיים מבואר לעיל פ' בראשית אות נ"ב נ"ג נ"ד ע"ש:

פירוש לב

שמעתי משל ממורי מובא בספרי הגדול פ' נצבים, שפעם אחת תעו סוחרים מן הדרך, ונחו שם לישן, עד שנזדמן להם איש להורות להם הדרך, נזדמן אחד שהוליכם למקום גדודי חיות ולסטים, ויש שהוליכם למקום ישר, והנמשל כי אותיות התורה שבהם נברא העולם, באו בעולם הזה כדמות סוחרים, ותעו מהדרך וישנים, ובא אחד ולומד לשמה מוליך אותן לדרך הישר לדבקן בשורשן, מה שאין כן כשאינו לומד לשמה מוליכן ללסטים ודפח"ח:

(תוי"י פ' שלח דקמ"ג ע"ג).

פירוש לג

ענין מים המרים שיש בתורה מבואר לעיל בפ' מסעי אות ד', ושם בהגה ה' ענין שאמרו רבותינו (בנדרים דפ"א ע"א) שלא ברכו בתורה תחלה, וענין גודל הפגם של הלומד בסם המות של תורה מבואר בפ' בלק בהגה ג':

פירוש לד

ידוע מה שכתב בכתבים ענין לשמה לשם ה להמשיך הארה מיסוד אבא אל לאה שכל ספירותיה ה', ונמתק על ידי זה כל דינין תקיפין יעו"ש, ואני שמעתי בשם מורי כי לשמה הוא לשם התבה והאות עצמה לדבקה בשרשה וכו', ולכאורה הוא כסותר הנ"ל, איברא דבאמת למכוון אחד עולה, כי על ידי המשכת יסוד אבא שהוא הנשמה וכח המחבר לדבק בשרשה כמו שמרמז באות ה' וכנ"ל ואתי שפיר ודי בזה:

(תוי"י בהקדמה ד"ה ע"א).

פירוש לה

שמעתי ממורי טעם (אבות פרק ו') הלומד תורה לשמה זוכה לדברים הרבה, ומה עניינה של לימוד לשמה, וביאר כי כל מעשה בראשית הן דבר קטן או גדול נברא על ידי אותיות ברל"א שערים כנודע, ועל ידי פגם עונות האדם מוריד נשמות קדושים שהם אותיות הקודש ממקום חיותם אל מקום הקליפות ח"ו, הן בדומם או בחי בלתי מדבר וכיוצא, ובתיקון האדם מעשיו ולומד לשמה, היינו לשמה של האות ההוא שהורידה למטה, שעתה על ידי שלומד בדחילו ורחימו מכוון להעלות האות שהוא נשמה ממקום

הקליפות, ולהעלותה ולדבקה בשורשה, והנה ממקום הקליפות עד למעלה למעלה שהוא שורש האותיות, יש כמה וכמה מדרגות לאלפים ולרבבות, ועל כן מעלה כל המדרגות ששורש בריאותן מן האות הזה, עד למעלה בשרשן, אם כן שפיר אמר התנא הלומד לשמה זוכה לדברים הרבה, כי הרבה דברים נעשו מזה האות, ואת כולם מעלה לשרשו [ולכן זוכה גם כן] שנקרא אהוב וכו' ודפח"ח:

(תוי"י סו"פ אחרי דצ"ח ע"א, נוצר חסד פ"ו אות ב')

פירוש לו

קבלתי ממורי שעיקר עסק תורה ותפלה שידביק את עצמו אל פנימיות רוחניות אור אין סוף שבתוך אותיות התורה והתפלה, שהוא נקרא לימוד לשמה, שבזה אמר ר' מאיר (בפ"ו דאבות) כל העוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה ומגלין לו רזי תורה וכו', ר"ל שידע עתידות וכל מאורעותיו מתוך התורה, וידע איך יתנהג בתורה ועבודת השם יתברך, ומלבד מה שרואה עולמות של מעלה, וכהנה שמעתי מפי מורי ודפח"ח:

(תוי"י ויצא דכ"ח ע"ג)

פירוש לז

ובעודו מדבר בתורה ותפלה כו' יהיה מחשבתו דבוקה בו יתברך שמו בדביקה וחשיקה באור פני מלך חיים אור האין סוף שבתוך האותיות, והבן, שהוא כלל גדול בתורה ובתפלה לפי מה שקבלתי ממורי, גם מסוגל זה כשיעשה כנ"ל לבטל הדינין וכאשר שמעתי ממנו ודפח"ח:

(תוי"י פ' ויצא דכ"ז ע"ד).

פירוש לח

כמו שיש באדם חומר וצורה כך יש באותיות התורה חומר וצורה, כי גוף האותיות הוא החומר, ורוחניות הספירות עם אור אין סוף שבתוכו המחיה, הוא הצורה ונשמה אל האותיות, ואל זה יכוון האדם בתורתו ותפלתו, וכמו שכתב בחסד לאברהם נהר מ"ג מפורש וזה לשונו, עיקר הכוונה, כי צריך להמשיך הרוחניות מן מדרגות עליונות אל האותיות שהוא מזכיר, כדי שיוכלו האותיות לעלות עד מדרגה העליונה לעשות שאלתו עד כאן לשונו, וכאשר קבלתי ממורי:

(תוי"י בהקדמה ד"ז ע"ד, בן פורת יוסף לפ' נח דכ"א ע"א ודל"ד ע"ד).

פירוש לט

הלומד לשמה כוונת אהבתו, לדבק את עצמו בעצמות האותיות התורה, שהוא רוחניות חי החיים, ותענוג התענוגים שבתוכו, אור אין סוף, באור פני מלך חיים, וזהו ששמעתי

ממורי ענין לשמה לשם האות עצמו ודוק ודפח"ח:
(תוי"י חקת דקס"א ע"ד).

פירוש מ

ענין הדבקות בו יתברך שמו, הוא על ידי אותיות התורה והתפלה, שידבק מחשבתו ופנימיותו לפנימיות רוחניות שבתוך האותיות בסוד (שיר השירים א':ב') ישקני מנשיקות פיהו, דבקות רוחא ברוחא, וכמו ששמעתי ממורי (בתהילים ס"ח:י"ד) אם תשכבון בין שפתים וכו' וכתבתי מזה במקום אחר:
(בן פורת יוסף דנ"ט ע"ד)

פירוש מא

וכשאומר דברי תורה לפני בני אדם, יקשור עצמו במחשבתו תחלה בבורא יתברך שמו ונשמת חבירו גם כן מקושרת בבורא, לפי שכל אדם אינו חי רק משפעו יתברך שמו, המשפיע לכל הבריות, ויחשוב שאינו אומר אלו הדיבורים רק לפני הבורא יתברך שמו, לעשות לו נחת רוח, ואין אני מדבר זה לפני חבירי, שמה נפקא מינה בשבחו אם ישבח אותי או בגנותו אם יגנה אותי, כל זה הוא מבעל שם:
(הנהגות ישרות דט"ו ע"א, צוואת הריב"ש די"א ע"ב).

פירוש מב

בלימוד לשמה יש שני בחינות, ונקרא בחינה הא' שלא לשמה נגד מדרגה העליונה ממנה וכו', והוא דכבר זכרנו כי התורה נקרא הלכה, כמו שאמרו חכמינו ז"ל (ברכות ד"ח ע"א) אין להקדוש ברוך הוא בעולמו אלא ד' אמות של הלכה, והטעם שנקרא הלכה אמרנו שיש שני מיני לימוד, א' לקשט הכלה שהוא אותיות הלכה, כנזכר בתיקונים, והוא בזוהר חדש לשיר השירים, לכך פליגי תנאי בלשון אסור ומותר, להתיר קישוט זה מכאן וליתן במקום אחר וכו' יעו"ש, ונודע כי קישוטי הכלה הוא על ידי לבושין ותכשיטין טובים, כך הלימוד שהוא על ידי לבושין או לתכלית עולם הבא או לאיזה סיבה שיהיה לו איזה תועלת נקרא דרך לימודו במלבושין, והנה אחר כל קישוטי הכלה הוא תועלת שתמצא חן להתעורר הזיווג ואז אשתללית מלבושין, והוא דיבוק עצמיי, כך יש לימוד לשמה בלי שום תועלת והנאה, לדבק את עצמו באותיות התורה והתפלה, ופנימיותיו לדבק בתוך פנימיות התורה והתפלה שהוא הנשמה של האותיות, ונקרא סוד נשיקין (שיר השירים א':ב') ישקני מנשיקות פיהו, זיווג המעולה זיווג בפה לדבק רוחא ברוחא ונשמה בנשמה, סוד ד' נשיקין הרמוז באותיות הוי"ה, נגד ד' אותיות אהבה וכמו שכתב הרב מוהר"ם קודדוודא בזה יעו"ש והנה שני מיני לימוד הנ"ל צריך אדם השלם

להשלים בכל יום, וכמו שעשה הרב האר"י זלה"ה, תחלה למד הלכה בפלפול כדי לשבר הקליפות וכו', ור"ל כי נודע סוד גלות השכינה הוא מה שהקליפה מלביש את הקדושה ומכסה אותה בסוד (חבקוק א' ד') רשע מכתיר את הצדיק, כמו שכתוב בס' נוף עץ חיים בפ' פקודי בזוהר דף רמ"ב יעו"ש, וזהו שאמר (ישעיהו נ':ג') לבשו שמים קדרות, ואם כן על ידי לימוד בפלפול כדי לשבר הקליפות, ר"ל כדי להסיר לבושי השחרות מהכלה העליונה, ולקשטה בלבושי התורה לבושי הקדושה [זהו בחינה ראשונה של לימוד לשמה], ואחר כך ילמוד בבחינה ב' הנ"ל לזיווג לדבק עצמותו ופנימיותו בעצמות פנימיות התורה בלי שום לבוש, ובזה א"ר יהודה (פסחים ד"נ ע"ב) לעולם יעסוק אדם בתורה שלא לשמה שהוא ציווי, דהיינו שיעסוק בדרך הראשון, הנקרא קישוטי השכינה, שהוא נקרא שלא לשמה נגד הבחינה השנייה העליונה ממנה, דיבוק עצמיי בלי שום לבוש, וזהו שאמר שמתוך שלא לשמה בא לשמה, כי בחינה שהוא בתוך שלא לשמה שהוא השכינה שהיתה מלובשת בתוך הקליפות, בסוד רשע מכתיר הצדיק וכו', עכשיו בא לשמה, שאין לימודו לשום הנאה ותועלת רק לשמה, שמדבק עצמו בפנימיות אותיות התורה בלי לבוש, אבל שאר בחינות שלא לשמה גדול עונו מנשוא:

(תוי"י פ' שלח דקמ"ב ע"ב).

פירוש מג

ענין מה שמצינו בגמרא (שבת ד"ל ע"ב) שקודם הלימוד אמרו מלתא דבדיחותא מבואר לעיל פ' וירא בהגה י"ג, ובפ' וישלח אות י"ד ושם בהגה י' ע"ש:

פירוש מד

כשאדם רוצה להבין איזה דבר ומרבה עצה להטיב הדבר, אז הוא מעלה אותו לעולם המחשבה, וממשיך לעצמו מהחכמה עליונה:

(כש"ט ח"ב ד"ב ע"ג, לקוטי אמרים ד"ד ע"א).

פירוש מה

שמעתי ממורי בלומד דבר עמוק ואינו מבין, הוא מלכות, וכשנתן דעת להבין, וירד לעומקו, אז קישר וחיבר מלכות בבינה ודפח"ח:

(תוי"י וארא דמ"ד ע"ב).

פירוש מו

ענין מה שאמרו רבותינו ז"ל (עיין בגמרא כתובות דקי"א ע"ב. ומפורש בהקדמת תיקוני זהר דכ"ג ע"א) כל העוסק בטל תורה טל תורה מחייהו, שעל ידי הלימוד בל"ט מלאכות בתורה נעשה למעלה היחוד כאילו עסק בו בפועל מבואר לעיל פ' לך בהגה ב' ע"ש:

פירוש מז

מאמר רבותינו ז"ל (חגיגה ד"ט ע"ב) אינו דומה שונה פרקו מאה פעמים לשונה פרקו מאה פעמים ואחד שזה קאי על האחד המיוחד יחידו של עולם מבואר לעיל פ' משפטים אות ט"ו ושם בהגה ט':

פירוש מח

דברי הריב"ש נבג"מ על מה שאמרו (במס' אבות פרק ו') ר' מאיר אומר כל העוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה ולא עוד וכו', והקשה מה הן ההרבה ומה ולא עוד, אכן ידוע דבלימוד התורה וההוגים בה מתדבקים תמיד בהקדוש ברוך הוא כידוע, וזהו האהבה לדבק בו יתברך שמו תמיד, כדכתיב ואתם הדבקים וגו', וכתיב (משלי ח') כי מוצאי מצא חיים, ועוד בחינה שנית יוצאה מן הלימוד ומדברי תורה, שמעלה ניצוצות שנפלו בדומם צומח חי מדבר בעת בריאת עולם ועולים ונאחדים בדיבורה ובהבלה של תורה, ועולים לדבק בשרשם, על דרך דכתיב (משלי ח') ואהיה אצלו אמון, דבאורייתא ברא קוב"ה עלמא (הקדמת הזוהר ד"ה ע"א), ואם כן העשרים ושתים אותיות שבתורה הם חיות וכח כל העולמות ודצח"ם, ובזה הם ניתקנים ועולים, עוד בחינה שלישית נעשה בלימוד שמזכה כל הדיבורים שיצאו מפיו עד הנה בעון ופשע וכו', וזהו זוכה לדברים הרבה וכו':

(קול אריה ברמזי סנהדרין ע"ש).

פירוש מט

מבואר בכתבי האר"י ז"ל כי הריעו לה' כל הארץ (תהלים ק') הוא ר"ת הלכה, ואמר רבינו מוהר"י בעש"ט זצוקללה"ה דאינם מובנים לכאורה דברי האר"י ז"ל על מה זה ולמה השמיענו זה כי הריעו לה' כל הארץ הוא ר"ת הלכה, ואמר הסבר על זה בטוב טעם ודעת, כי נודע דכל ענין מחלוקתם של התנאים והאמוראים היה הכל לשם שמים, ומר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי, רק זה הבין שכך הוא דרך עבדות השם יתברך והשני הבין כי הדרך הוא כך, משל למה הדבר דומה לבוני פלטרין למלך, שבאו והתקבצו הבונים לצייר את הפלטרין, וזה אומר ככה יש לצייר את תואר הבנין וזה אומר ככה, וכל אחד ואחד מכוון לאהבתו את המלך, לעשות בנין היותר מפואר למלכו, כן הם התלמידי חכמים הנקראים בניך (ברכות דס"ד ע"א) ואל תקרי בניך אלא בוניך שהם בונים עולמות בתורתם בשביל כבודו יתברך שמו, וכל אחד משער כפי אמת הבנין שבידו, ולזה אמרו ז"ל (מגילה דכ"ח ע"ב) אל תקרי הליכות אלא הלכות, ואז אם יעשה כן כל הליכתו הוא הלכה לה' ולא למען כבודו ח"ו, ומתי יכול להיות זה, אם האדם אינו לומד בנאוה

והרמת ראש ח"ו, רק בשבירת הלב, ולזה אמר, הריעו מלשון שבירה, על דרך (תהלים ב') תרועם בשבט ברזל לשון שבירה, היינו שישבר בשביל השם יתברך וכבוד שמו את כל הארציות היינו הגאוה ותאוות הכבוד וכו':

(רזין דאורייתא).

פירוש נ

איתא בגמרא (סוכה דכ"ח ע"א) דבר גדול ודבר קטן דבר גדול מעשה מרכבה דבר קטן הוויות דאביי ורבא, וקשה שיקראו ח"ו להוויות דאביי ורבא דבר קטן, כי זה עיקר תורתינו הנאמרה לנו בסיני, אלא הכי פירושו, באמת הן תורה הנגלית והן הנסתרות הכל סוג אחד, כי הכל הולך אחר כוונת האדם, שאם אין כוונתו רק לידע ענינה לבד, אינו זוכה לשום דבר, ועליו נאמר (ישעיהו מ':ו') וכל חסדו כציץ השדה, אבל אם כוונתו שחושק לדביקות השם יתברך, להיות מרכבה לו, ואין לזה דרך כי אם על ידי התורה והמצוות, אזי הן על ידי נגלות התורה והן על ידי נסתרות התורה, יזכה להיות מרכבה לו יתברך שמו, וזהו שאמרו דבר קטן הוויות דאביי ורבא, ר"ל מי שלומד לחידוד ולתענוג ולצורך עצמו, הוא דבר קטן, פירוש, שעובד הוא את השם יתברך בדבר קטן, וכאין הוא שהרי הוא כמי שחושק לדבר חכמה אחרת, אבל מי שחושק להיות מרכבה לו יתברך שמו על ידי לימוד התורה, הוא דבר גדול, וזהו דבר גדול מעשה מרכבה, רצו לומר לעשות עצמו מרכבה להשם יתברך על ידי התורה:

(כש"ט דט"ז ע"ב, ועיין ליקוטים יקרים ד"כ ע"א).

פירוש נא

לימוד חכמת האמת נקרא נסתר, פירוש כי נסתר נקרא מה שאין אדם יכול להשיגו, כמו טעם של המאכל אי אפשר לספר לאדם שלא טעם טעם זה מעולם, שאי אפשר לפרש לו בדיבור איך ומה, ונקרא זה דבר סתר, כמו כן ענין אהבת הבורא ויראתו יתברך שמו אי אפשר לפרש לחבירו איך הוא האהבה בלב, ולכן נקרא זה נסתר, כי הלא כל מי שרוצה ללמוד הספר פתוח לפניו ואינו נסתר, ואם אינו מבין הרי הוא עם הארץ, ולפני איש כזה, גמרא ותוספות גם כן נקרא נסתר, אלא ענין הנסתרות שבספר הזוהר וכתבי האר"י ז"ל הכל בנויים על פי הדבקות האלהית:

(כש"ט ח"ב דכ"ד ע"א, ועי' לק"י דכ"ג ע"ד).

פירוש נב

שאלו להבעש"ט ז"ל מה לעשות לזה שכשהם מחדשים חידושי תורה הם שמחים, ויש להם צער על זו השמחה אולי עבירה הוא, והשיב הבעש"ט מה לעשות, הנה כתיב

(תהילים י"ט:ט') פקודי ה' ישרים משמחי לב הם בעצמם משמחים הלב, וכשהם שמחים במה שעשו קישוטין לשכינה באמת אין רע, ובודאי למצוה רבה יחשב לו:

(בסוף ס' דרכי צדק).

פירוש נג

לא יתכוון בלימודו לשום דבר לא עולם הזה ולא עולם הבא וכו', רק לשם ה עילאה, וכל זה, כשיפתח תחלה שער היראה שהוא ה תתאה, כמו שאמר רבי ישראל בעל שם טוב נשמתו בגנזי מרומים (במשנה אבות פ"ה) הפוך בה והפוך בה ובה תחזי, וסיב ובלי בה, ואחר כך מתמיה התנא ומן ה לא תזוע בתמיה:

(מאור עינים בלקוטים דצ"ב ע"ג).

פירוש נד

אומרים צדיקי קארלין בשם הבעל שם טוב זי"ע, שעיקר לימוד תורה לשמה הוא ללמוד ממנה מדה טובה:

(כן מצאנו בכתבי הרי"מ מקאזניץ ז"ל).

פירוש נה

שמעתי שהבעש"ט הקדוש פעם אחת בא אל פתח בית המדרש, ועמד על הפתח ולא רצה ליכנס לפנים, ושאלו אותו על מה זה אינו רוצה לכנוס, והשיב שאינו יכול כי הוא מלא מתורה ותפלה, והוסיפו להפלאות עליו הפלא ופלא, לאמר, והלא אדרבה בבית קדוש כזה שהוא מלא מתורה ותפלה ראוי יותר לכנוס בו, ואז פתח להם עיניהם להבינם בטוב טעם כוונתו הקדושה, שאין זה מעלה לבית תפלה שיהיה מלא מתורה ותפלה, שזהו מחמת שעסק התורה ותפלה שהעולם לומדים ומתפללים בו לאו איהו בדחילו ורחימו ולא פרחת לעילא (בזוהר נשא, דקכ"ג ע"ב ובתיקוני הזוהר תיקון י') ונשאר הכל למטה, על כן הוא מלא על כל גדותיו תורה ותפלה מפה לפה, ואין מקום לכנוס בו, אבל אם היו לומדים ומתפללים בו בכוונה ובדחילו ורחימו כראוי, היו עולים כל התורות והתפלות למרום, ולא היה נשאר כלום למטה, ואז היה הבית קדושה פנוי, והיה בו מקום מרווח כרצונו:

(באר משה פ' נח, ובס' כת"י תורת משה פ' שופטים)

פירוש נו

ענין מחשבות זרות הבאים לו לאדם בעת שעוסק בתורה ובתפלה, שהם קומה שלימה, ושצריך להעלותם, מבואר היטב לעיל פ' נח בעמוד התפלה אות קט"ז ושם בהגה באורך, ועוד שם במקומות רבים:

פירוש נז

כתבתי בשם מורי זלה"ה בעת עוסקו בתורה ובמצוות לא יחשוב בלבו שהוא עושה כך, רק השכינה העושה זאת, ודפח"ח:

(צפנת פענח דכ"א ע"ד).

פירוש נח

שמעתי ממורי כי העושה מצוה גדולה או לומד תורה הרבה והתפלל בכוונה, לא יכניס בלבו שום התפארות שהוא עשה זאת, כי אם מלכות שנקרא **אני** מן **אדני** היא עשתה זאת, מה שאין כן אם מתפאר לומר שהוא בעצמו עשה זה, אז גורם ח"ו שמסתלק י' מן **אני** ונשאר אן וכו' ודפח"ח:

(בן פורת יוסף דע"ז ע"א, תוי"י קרח דקנ"ד ע"א). ונ"ל שזהו מה שאמרו במשנה (פ"ג. דאבות) מאין באת ולאן אתה הולך וכו', ר"ל כאשר חושב את עצמו לאפס ואין, שיודע שבא מטפה סרוחה, אז מאין באת, מה שאין כן במתפאר שהוא העושה, וזה נקרא הולך היפך ביאה כנודע, אז מסתלק י' ונשאר אן, וזהו שאמרו ולאן אתה הולך, והבן, ואפשר שמעתי זה גם כן ממורי והשם יתברך יודע: (שם בס' בן פורת יוסף דע"ז ע"א).

פירוש נט

איתא בגמרא (סנהדרין דל"ט ע"א) אלהיכם כהן הוא ר"ל שעובד את עצמו, כי מחמת כח הניתן במחשבה מעולם המחשבה ובדיבור מעולם הדיבור האדם מחשב ומדבר:

(שם בס' בן פורת יוסף דע"ז ע"א).

פירוש ס

מה שאמרו רבותינו ז"ל (באבות פרק ד') כל המבטל את התורה מעושר סופו לבטלה מעוני מבוא לעיל פ' בחוקותי אות ו' ע"ש:

פירוש סא

שמעתי בשם מורי זלה"ה ביאור דרש באכסניא של תורה (עיין עיקר הלשון בגמרא ברכות דס"ג ע"ב), דאיתא (בפרק ו' דאבות) הלומד מחבירו פרק אחד או הלכה אחת וכו' על אחת כמה וכמה שצריך לנהוג בו כבוד, וקשה מה קאמר שני דברים בלבד, ועוד קשה היה לנו לומר דיו לבא מן הדין להיות כנדון, ופירש דכשאדם לומד מרב הגון התורה הוא פרה ורבה אצלו, כנודע וכו', וכשלומד מרשע אזי אינו פרה ורבה, אלא כפשוטו כמו שלמד ממנו, ולזה אמר מה דוד שלא למד מאחיתופל אלא שני דברים בלבד, דהיה רשע, ולא פרה ורבה רק נשאר שני דברים בלבד כמו שלמד ממנו, וקראו

רבו וכו', הלומד מחבירו ששניהם צדיקים דאז התורה פרה ורבה, על אחת כמה וכמה שצריך לנהוג בו כבוד, ובזה מתורץ שפתחו באכסניא של תורה שהיו כולם צדיקים וכו':
עוד שמעתי בשמו קצת באופן אחר, כי עשרת הדברות כולל כל התורה, כמו שביאר רבינו סעדיה גאון וכו' יעו"ש, וכמו שנכללת כל התורה בעשרת הדברות כך נכלל כל התורה כולה בתיבה אחת וכו', וכל זה אם נשמת הרב שלומד ממנו שרשו מן עולם האחדות, מה שאין כן אם נשמתו מעולם הפירוד, גם התלמיד שלומד ממנו מקבל ממנו גם כן דברים נפרדים, וזהו שאמר שלא למד מאחיתופל אלא שני דברים בלבד וכו' ודפח"ח:
העולה מזה כי הלומד לשמה לייחד בעולם האחדות, אז גורם היחוד שיהיה תורתו פרה ורבה, ומבשרי אחזה אלוהי (איוב י"ט:כ"ו) כמו ביחוד הגשמיי פרה ורבה בגשמיי כך ברוחניי:
(בן פורת יוסף דכ"ג ע"ד, ודכ"ט ע"ד צפנת פענח דס"ח ע"א).

פירוש סב

שמעתי ממורי ביאור ש"ס פתח באכסניא של תורה וכו', וביאור מה דוד המלך שלא למד אלא שני דברים בלבד וכו', והקשה איך אפשר ללמוד אות, וגם לשון אכסניא של תורה, ושמעתי ממורי ביאור [הדבר] כי יש ג' סוגים א' קירוב הגורם לזיווג, כגון חמשה דברים באשה ערוה קול באשה ערוה וכו' (זוהר פ' נשא דקמ"ב ע"א) וגם שלא להסתכל בבגדי צבעונין של אשה (ע"ז ד"כ ע"ב) וכו', ב' חיבוק ונישוק, ג' זיווג ממש וכו', והנה בשכינה קירוב הגורם לזיווג הוא, כשיש לו עצבות, והולך לדבר עם חבירו לפקח העצבות, וכו', ועל ידי קירוב חברותא, שצריך לדבר עם חבירו גם שהוא צבוע הוא גם כן יחוד הנ"ל וכו', וההפרש בין הלומד מרבו רשע הוא, שאין רק שני דברים, שלא עשתה פירות ונשארו רק שני דברים בפירוד וכו' על פי חקירה, מה שאין כן אם רבו צדיק עושה פירות שפרה ורבה וכו', וזהו שאמרו מה דוד וכו' הלומד מחבירו שהוא צדיק כמותו על אחת כמה וכמה וכו', והעולה מדבריו שנתחבר אות של כל אחד ודפח"ח:
(תוי"י בסופו דר"ט ע"ב).

פירוש סג

שמעתי בשם הבעל שם טוב פירוש המשנה (באבות פרק ב') וכל תורה שאין עמה מלאכה, ר"ל שאינו עושה מעשה ופעולה על ידי התורה בעולמות העליונים להעלות ניצוצים ולהמשיך השפעות:
(דודאים בשדה פ' וישב).

פירוש סד

בשם אלוקיי רבש"ן כל תורה שאין עמה מלאכה סופה בטלה, שאין עושה עם התורה מלאכה, שיכול ללמוד ואינו לומד ואינו עושה מצוה, סופה בטלה:

(כתבי קודש דכ"ד ע"ב).

פירוש סה

כתיב (משלי א' כ') חכמות בחוץ תרונה, פירוש, אם חכמתו חשובה כשהוא עוסק בחכמתו, בחוץ, דהיינו בקליפות, שמעלה משם ניצוצות חכמה זו, אז תרונה:

(ליקוטים יקרים ד"ד ע"ד). סו. שמעתי מן אדוני אבי זקיני זלה"ה, שפעם אחת בא אליו איש אחד, וביקש מאתו שיאמר לו תורה, והשיב לו מזה הפסוק (מלאכי ב':ז') כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו כי מלאך ה' צבאות הוא, ודרשו חכמינו ז"ל (במס' מוע"ק די"ז ע"א) אם הרב דומה למלאך ה' צבאות יבקשו מפיהו ואם לאו לאו, ע"כ, והקשה איך ימצא רב כזה בדור הזה שיהיה דומה למלאך ה' צבאות, גם צריך להבין תיבות יבקשו מפיהו, כי היה נכון לומר ישמעו מפיהו, ואמר הוא ז"ל שכך הוא הפירוש, אם הרב דומה למלאך ה' צבאות, היינו כמו מלאך העומד תמיד במדרגה אחת, כך הוא עומד תמיד במדרגה אחת, והנה יש בחינת קטנות ובחינת גדלות, והוא שאמר, אם הרב דומה למלאך היינו שיש לו בחינת עומד כמו מלאך, אף על פי שזה אי אפשר לעמוד תמיד על מדרגה אחת, כי נופל ל(פ)עמים אל הקטנות, מכל מקום גם קטנות שלו הוא גדלות גם כן לאדם אחר, רק נגד בחינת גדלות שלו הוא קטנות, ולבחינה זו נקרא עומד, היינו שאינו נופל לשפלות ולקטנות מאוד, רק שנחשב לקטנות נגד בחינת הגדלות שלו, כל אחד לפי בחינתו, אז תורה יבקשו מפיהו, יבקשו דייקא, היינו שמותר לשאול ולבקש ממנו שיאמר תורה, כי אינו צריך לחשוב שמא הוא כעת בבחינת הקטנות, ואינו יכול כעת לומר תורה, כי בוודאי לא נפל לבחינת קטנות כזה, שלזה הוא בבחינת עומד רק הקטנות הוא לפי בחינה ומדרגה שלו, עכ"ד: (דמ"א יתרו ד"ה אם את הדבר).

פירוש סו

בדור הזה עקבות משיחא, אמר מרן האר"י וריב"ש זצ"ל, שמצוה לגלות סתרי תורה ורזין עליונים לבער קוצים מן הכרם:

(נוצר חסד פ"ד אות ו').

פירוש סז

הריב"ש זצל"ה, היה מזרז לאנשי מעשה, שילמדו בכל יום בס' תקוני הזוהר:

(דרך אמונה ומע"ר, מהקדמה לס' תהלים).

פירוש סח

פעם אחת היה הרב [הבעל שם טוב זי"ע] מוכיח לאדם אחד על מה שדיבר בקבלה ברבים, והשיב לו איש מפני מה מר גם כן דורש קבלה ברבים, והשיב לו הרב אני לומד

את העולם שיבינו, שבעולם הזה ובאדם גם כן שייכים כל הדברים שנאמרו בספר עץ חיים, ולא שאני נותן להבין את הרוחניי שכתב בעץ חיים, אבל מר דורש כל הדברים ככתבן בספר עץ חיים, אם כן אתה עושה מרוחניות גשמיות, שאין הפה יכול לדבר למעלה בעולם הרוחניי:

פירוש סט

שמעתי מאדוני אבי זקיני זללה"ה. שאביו שלו לקחו בלא דיבור, כמו משה רבינו עליו השלום, ואם היה לוקחו בדיבור היה ממלא בתורתו כל חללא דעלמא, וביער כל הקליפות, והיה מביא משיח:

(בס"ס דגל מחנה אפרים).

פירוש ע

אמר קדוש ה' מוהר"י בעש"ט נ"ע אשר בלימוד ספרי הקבלה יש ליזהר שלא ידמה הדברים כפשטותן, שהעשר ספירות אלקים או אלוקי וכו', וגם שלא יומשך אחר שאר כינויים גשמיים הנזכר שם דרך משל, ואף שמכל מקום אמת דברי המקובלים שבחסד הוא בחינת שם אל וכמו שכתוב (תהילים נ"ב:ג') חסד אל כל היום, וכן אלהים הוא בגבורה וכמו שכתוב בזוהר ובכתבי האר"י ז"ל, הענין הוא, בחינת אור אין סוף ברוך הוא המלובש בכלי החסד וכו' שנתלבש במדת החסד, שיהיה אור וחיות במדת החסד, כמו הנשמה המתלבשת בגוף גשמיי על דרך משל, אף על פי שהגוף הוא גשמיי ואינו מערך הנשמה שהוא חלק אלוהי ממעל, עם כל זה היא מתלבשת בו ומחיה אותו, עד שהוא חי ממנה ממש, ובו ועל ידו משפעת השפעות גשמיות כו', שכל זה לא היה נשפע מהנשמה אם היתה בלי גוף, כי אם על ידי התלבשותה בגוף, ועם כל זה הנשמה משפעת, לא הגוף מצד עצמו, כך על דרך משל נמשך אור אין סוף ברוך הוא ונתלבש במדת החסד ושאר מדות עליונות, ומשפיע בהן ועל ידן עולמות וחיות, בבחינת גבול ומדה, שאילו לא היה מתלבש במדות הנ"ל, לא היה כלל ההשפעה והחיות בבחינת גבול ותכלית, כי אם בלי גבול וכו', והנה אור אין סוף שהוא נשמה לבחינת חסד דרועא ימינא, לו אנו קוראין השם אל, ולא להחסד עצמו ח"ו שאינו רק כלי לאור ולנשמה זו, ועל דרך זה ענין השם אלקים בגבורה, אין ר"ל השם על המדה עצמה, אלא על אור אין סוף המלובש בה כנ"ל. נמצא כל השמות אף ששם זה בחסד ושם זה בגבורה, עם כל זה, כיון שהכוונה וענין של השם הוא לאור אין סוף הוא נשמה לחסד וגבורה, אם כן כולם ר"ל על בורא עולם ממש, אף ששם זה בחסד ושם זה בגבורה, וכמו על דרך משל שנותן המלך מתנה לזולתו, ונתן מתנה מרובה בידו הימנית, ולפעמים נותן על ידי שמאלו, אף

שידו השמאלית אינה הימנית, מכל מקום בכל הנותן הוא המלך, כי אין הידים עצמם הנותנים, כי אם חיותו המלובש בהן ובכל גוף המלך, והרי הכל אור וחיות אחד:

(לקוטי תורה מהר"ב ז"ל, ויקרא)

פירוש עא

יש הרבה שינויים בכל רגע, וכפי השנויים כך ישתנו מאמרים של הזוהר, לפרש אותו בכל יום פירוש אחר, כמו שעושין במתיבתא עילאה דקודשא בריך הוא, בכל יום לומדין ספר הזוהר עם פירוש חדש מן קודשא בריך הוא, כמו שגילה מרן הריב"ש טוב ששמע מרבו אחיהו השילוני ושמע בעצמו במתיבתא דרקיע:

(זוהר חי בראשית דקל"ז ע"א שהוא על זוה"ק ד"ל ע"א, וכן הוא בדגל מתנה אפרים פ' בא ד"ה א"י החודש).

פירוש עב

מה שעיקר לימוד הקבלה ראוי להיות בשבת מבואר לעיל פ' יתרו אות ל"ד ושם בהגה מ"ו ע"ש:

פירוש עג

ובשכבך ובקומך, קודם השינה ישכב באימה ויראה וירגיז וירעד מהבורא יתברך, ולא יבא לידי חטא כמו שכתוב (תהלים ד') רגזו ואל תחטאו:

(לקוטים יקרים ד"ב ע"ב, צוואת הריב"ש ד"ג ע"ב).

פירוש עד

וכשהולך לישן יחשוב הלא המוחין שלו ילכו להקדוש ברוך הוא ויתחזקו לעבודתו יתברך:

(צוואת הריב"ש ד"ג ע"ב).

פירוש עה

בשם הבעש"ט זלה"ה טעם לשינה, שאיתא בשם האר"י ז"ל בכתבים טעמים נשגבים לזה, שהוא בחינת מוחין דקטנות כדי להעלות למוחין דגדלות, והבעל שם טוב זלה"ה אמר דרך משל, למלך שהיה לו בן יחיד יקר מאוד ושלח אותו למלחמה, וביקש ממנו שכל הביזה והשלל שיבוז וישלול ישלח מעט מעט לביתו לאחדים, ושאל אותו הבן הלא יהיה יותר כבוד כשאביא הכל בפעם אחד, אמר האב אני חושש פן ח"ו יבא האויב ויתגבר וישיב ממך הכל לכן תציל לאחדים, והנמשל מובן, כיון שהנשמה מסגלת כל היום תורה ומצוות ומעשים טובים, יש לחוש פן יתגבר היצר וישדוד הכל ח"ו, לכן ניתנה השינה ועולה הנשמה וגונזת שם באוצר המשומר:

פירוש עו

בשכבך ובקומך. וכגון דא צריך להודיע ולהרגיל עצמו לקום בחצות לילה:

(צוואת הריב"ש ד"ג ע"א).

פירוש עז

כשקם בחצות ונופל עליו שינה ילך לכאן ולכאן בבית, וישיר בשירות ותשבחות, ויגביה קולו, כדי להסיר מעליו השינה:

(צוואת הריב"ש ד"ד ע"א).

פירוש עח

יהא זהיר מאוד לקום תמיד בחצות לילה, ואם אינו קם והיה שלא מחמת אונס, הוא למעלה בנידוי ח"ו, ויהפוך הלילות לימים, ויישן ביום כמה שעות כדי שיספיק לו מעט שינה בלילה:

(צוואת הריב"ש ד"ד ע"א).

פירוש עט

יאחוז במדת זריזות מאוד, ויקום בזריזות משינתו, כי נתקדש ונעשה אדם אחר, והוא ראוי להוליד, ונעשה כמדת הקדוש ברוך הוא שהוליד עולמות, וכן כל דבר שעושה יעשה בזריזות, כי בכל דבר יכול לעבוד את ה':

(צוואת הריב"ש ד"ג ע"ב).

פירוש פ

זהו כלל גדול באותה מצוה [אולי צריך לומר מחשבה] שהתחיל בה כשקם ממטתו ילך בה כל היום, ולא במחשבה אחרת:

(צוואת הריב"ש ד"ד ע"א).

פירוש פא

כתיב (תהילים קי"ט:נ"ט) חשבתי דרכי ואשיבה רגלי אל עדותיך, ואמר מרן אור ישראל [הבעש"ט זי"ע] כשאדם רוצה לקום בחצות לילה, והיצר בוודאי יקטרג עליו ויפיל עליו שינה, וכן כל כיוצא באלו ענינים, עצה היעוצה להתעורר לאיזה ענין גופניי, לעשות צרכיו ולעסוק בעניני הגוף, ואחר כך ואשיבה רגלי אל עדותיך:

(נתיב מצותיך נתיב התורה שביל א' אות ד', אור החכמה פ' בחקותי).

פירוש פב

וקשרתם לאות על ידך וגו'. נמצא כתוב בשם רבינו הבעל שם טוב נשמתו בגנזי מרומים, ענין קשירת תפלין של יד, כמו אחד שנחלש מאוד קושרין לו את היד, כדי שיוחזר

חיותו על ידי הקשירה (עיין שלחן ערוך או"ח סימן שכ"ח סעיף מ"ז) כן צריך להיות מקודם התפשטות הגוף וכלות הנפש אל המצוה, ועל ידי הקשירה יומשך חיות חדש, והבן בחכמה:

(נוה הצדיקים שבס"ס שושנים לדוד).

פירוש פג

הנחת תפלין של הרב המגיד מטריסק ז"ל גלוי לכל, שכשהובא לפניו נער בר מצוה לחנכו בהנחת תפלין, הוא ציוה לעשות העניבה אשר בה נכנסת הרצועה של יד לצד חוץ, ולכרוך מצד פנים לצד חוץ, למעלה ממרפקו שלשה כריכות, ועל הזרוע שמונה כריכות, כי כריכה ראשונה אינה במלואה ואינה נחשבת, כדרך שאין חושבין כריכה הראשונה אצל כריכת הציציות, ובכל פעם שהובא לפניו עלם כזה, אמר בזה הלשון, כך אני מניח, וכן הניח אבי, ואבי זקיני, וכן הניח הבעש"ט וכן האר"י הקדוש ז"ל, כמקובל בידם מפי אליהו הנביא זכור לטוב:

(במכתב הרה"ח מוהר"ח מפרשיסחא).

פירוש פד

וכתבתם על מזוזות ביתך ובשעריך. שמעתי בשם הר"י בעש"ט שנכון לקבוע המזוזה בתיק שאינו ברזל, מעין מה שאמרו חכמינו ז"ל (מדות פרק ג' משנה ד') אינו בדין שיונף המקצר על המאריך, ובמזוזה כתיב למען ירבו ימיכם, וגם על כל מתכות, ואיני יודע אם הוסיף השומע מעצמו לגבי מתכות וכו':

(דעת קדושים הלכות מזוזה סימן רפ"ט ס"א).

פירוש פה

היום לעשותם. פירש רש"י ומחר לקבל שכרם והוא מגמרא (עירובין דכ"ב ע"א), בעל שם טוב ע"ה נגב"מ אמר שכר מצוה בהאי עלמא ליכא (קדושין דל"ט ע"ב) כי אין העולם יכול לקבל אור השכר של שום מצוה ושום דבר הגון, כי הוא מאין סוף ברוך הוא, וניצוץ כלול מכולו, והעולם יש לו סוף:

(מאור עינים סו"פ בשלח).

פירוש פו

כמו שביאר מרן אלקי ריב"ש, שבדיבור אחד קטן עם זהירות ודביקות, כל חללא דעלמא אין יכול לקבל שכרה, ועיקר הוא הבהירות וזהירות.

(נוצר חסד פרק ב' אות א').

סליק פרשת ואתחנן בס"ד

עקב

פירוש א

כל המצוה אשר אנכי מצוך היום תשמרון לעשות וגו'. יש כלל אחד גדול, שצריך לדבק עצמו לפנימיות התורה והמצוה, דהינו לקשר מחשבתו ונשמתו אל שורש התורה והמצוה אשר הוא עושה דאם לא כן עושה ח"ו קיצוץ ופירוד בנטיעות, וכאשר קבלתי ממורי וכן מצאתי בחסד לאברהם נהר י"ד וכו':

(בן פורת יוסף דכ"א ע"א).

פירוש ב

ויענך וירעיבך ויאכילך את המן וגו' למען הודיעך כי לא על הלחם לבדו יחיה האדם וגו'. וקשה דההי"ן של שני פעמים האדם מיותרים, והוי לו לומר יחיה אדם, יש לומר דאיתא בס' ליקוטי תורה מהאר"י ז"ל, דהחוקרים הקשו מאין הוא חיות הנשמה, דאין הדעת נותן שיהיה חיות הנשמה מלחם ומאכל גשמיי, ואין לומר דהנשמה יכולה לחיות בלי מזון כמו מלאך, דאם כן מה טעם אם עובר אדם ושוהה כמה ימים בלא מזון ימות ברעב, והמיתה הוא פירוד הנשמה מן הגוף, וקשה מה טעמא תצא הנשמה מחמת מניעת אכילה, כיון שאינה ניהנית ממנה, ונבוכו הרבה בזאת החקירה: **ותירץ האר"י ז"ל שהיו סכלים ולא ידעו בשורש הבריאה, דאמרו רבותינו ז"ל** (אבות פרק ה') בעשרה מאמרות נברא העולם, פירוש, על ידי המאמרות עצמן נתהווה הכל, דמאמרו של הקדוש ברוך הוא מרום וקדוש, ותיכף כשאמר הקדוש ברוך הוא יהי רקיע נתהווה הרקיע, וכמו שנאמר (תהילים ל"ג:ו') בדבר ה' שמים נעשו, ונכנס המאמר ההוא בחיות פנימי להחיות הרקיע כל ימי עולם שיעמוד כמו שנאמר (תהילים קי"ט:פ"ט) לעולם ה' דברך נצב בשמים וכן כשאמר תוצא הארץ דשא ועץ פרי או תוצא הארץ נפש חיה, אותו המאמר היה מהווה הכל, והמאמר הזה הוא חיות פנימי להם:

וכשנוטל אדם פרי או דבר מאכל ומברך עליו בכוונה ואומר ברוך אתה ה', כשמזכיר את השם מתעורר אותו החיות שעל ידו נברא הפרי ההוא כי נברא הכל על ידי השם, ומוצא מין את מינו וניעור, וזה החיות הוא מזון הנשמה, וכל זה במאכלים המותרים וכשרים שציוה הקדוש ברוך הוא להעלותן מגשמיות לרוחניות:

וזהו שאמר הכתוב ויענך וירעיבך, כי המן היה רוחניי מאוד, וההדיוטות לא היה להם קורת רוח ממנו, שעל כן אמרו (בפ' בהעלותך) ונפשינו קצה וגו', וזהו שאמר ויאכילך את המן שהוא רוחניי מאוד, לחם אבירים שמלאכי השרת אוכלים, אלא שנתגשם קצת, כדי שיהיה בו תפיסת יד, לבא לידי כך למען הודיעך, אפילו בזמן שתבא לארץ ישראל ותאכל

לחם גשמיי, שתקדים כבוד נשמתך לכבוד גופך, ולהעלות הכל מגשמיות לרוחניות, כי לא על הלחם לבדו, פירוש בזמן שהוא לבדו גשמיות, בלי התעוררות הרוחני בו, יחיה האדם, פירוש, הנשמה שנקרא האדם בה"א הידיעה, כי הגוף נקרא בשר אדם והנשמה נקרא האדם (זוהר בראשית ד"כ ע"ב), כי על כל מוצא פי ה', כשאתה מוציא השם בכוונה על ידי הברכה שברכת עליו, שעל ידי זה מתעורר בו הרוחניות, ומזה יחיה האדם, שהוא הנשמה, שניזונה מרוחניות המאכלים, כי הקדוש ברוך הוא עשה כן בכוונה מכוונת, שעל ידי שהיה בונה עולמות ומחריבן (רבתי בראשית פרשה ג') נפלו ניצוצין קדושין לד' חלקי הבריאה דומם צומח חי מדבר שראוי לאדם להעלותם:

והמשל למלך שנאבדה לו אבן טובה מתוך טבעתו, והנה עמדו לפני המלך בעת ההוא הרבה מעבדיו ושריו הפרתמים והפחות וסגנים מאנשי מלחמתו עד אין מספר, ועם כל זה לא רצה המלך לצוות להם שיחפשו את האבן הטוב, רק ציוה לבנו יחידו וחביבו שיחפש וימצא האבדה, ויחזירה לאביו המלך, הגם שהיה המלך בטוח בכל אחד משריו ועבדיו שכאשר ימצאוהו יחזירו אותו בשלימות, אף על פי כן לא היה ברצונו שהם יחפשו אותו, כי רצה לזכות את בנו חביבו, וכדי שיקרא המציאה על שמו, ולא עוד אלא שרמז גם כן לבנו חביבו בכמה רמזים מקום מציאותו, כי מתחלה היתה האבדה מדעת המלך מקומה, ועשה הכל רק למען לזכות את בנו חביבו, וכדי שיגיע גם להמלך מזה גודל תפארת ושעשועים מבנו, לאמר ראו כי שום בן אדם בעולם לא היה יכול לחפש למצוא זולת בנו:

והנמשל מובן שתחילת בריאת העולמות היה, כדי לברר הניצוצין קדישין על ידי אומה ישראלית, כמו שדרשו (במדרש רבתי בחקותי פרשה ל"ו) בשביל ישראל שנקראו ראשית, שהם יבררו ממאכלים מותרים וכשרים:

וזהו שאמר ריב"ש על פסוק (תהילים ק"ז:ה') רעבים גם צמאים נפשם בהם תתעטף, פירש בכאן סוד גדול והוא למה ברא הקדוש ברוך הוא דברי מאכל ומשקה שאדם תאב להם, והטעם שהם ניצוצי אדם הראשון, שהיו מתלבשים בדומם צומח חי מדבר, ויש להם חשק להתדבק בקדושה, והם מעוררין מיין נוקבין, בסוד מה שאמרו חכמינו ז"ל (בזוהר פינחס דרמ"ז ע"ב) אין טפה יורד מלמעלה שאין טפיים עולה כנגדה, וכל אכילה שאדם אוכל ושותה, הם ממש חלקי ניצוצות שלו, שהוא צריך לתקן, וזהו שכתוב רעבים גם צמאים, שאדם רעב וצמא להם למה זה, ואמר נפשם בהם תתעטף בסוד גלות, בלבוש ויחשבה לזונה כי כסתה פניה (בפ' וישב), וכל הדברים שהם משמשים לאדם הם ממש בסוד הבנים שלו שנתלבשו, והבן, והשם יתברך רמז להם לישראל בכמה רמזים,

שימצאו האבדה ויחזירו לבעליהם, לאביהם שבשמים, ולא ציוה כן למלאכים ושרפים ואופנים, והאבדה ההוא מדעת היתה כמאמר רבותינו ז"ל (בראשית רבתי פ"ג סי' זיי"ן) שהיה בונה עולמות ומחריבן כנ"ל:

(כתר שם טוב די"ת ע"ב)

פירוש ג

ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלהיך וגו'. שמעתי בשם אא"ז זללה"ה על פסוק (תהילים כ"ב:כ"ז) יאכלו ענוים וישבעו, דאיתא בגמרא (גיטין ע ע"א) לעולם יאכל אדם פחות משליש וישתה פחות משליש, שאם יכעוס יעמוד על מילואו, נמצא מי שיש לו בחינת ענוה שבוודאי לא יבא לידי כעס, אז מותר לו לאכול לשובע, והוא שאמר הכתוב יאכלו ענוים וישבעו, שמותר להם לאכול עד שיהיו שבעים, כי בוודאי לא יבואו לכעס כלל:

(דגל מחנה אפרים פ' בחוקתי).

פירוש ד

ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלהיך וגו' אשר נתן לך. הרב הצדיק ר' שלמה אמר בשם הבעש"ט, אפילו הקערה עם המאכל מונחת על השלחן, אם אין השם יתברך מצוה לאכול אי אפשר לאכול:

(מדרש פנחס החדש אות י"א).

פירוש ה

איתא בגמרא (ברכות די"ד ע"ב) הרוצה לקבל עליו עול מלכות שמים שלמה יפנה, פירוש, יפנה מחשבתו מהרהורים, ואפילו כשהוא אוכל ושותה ישים מחשבתו כדי שיהיה חזק לעבודתו יתברך שמו, וצריך להגביר תענוג הרוחניי על תאוות הגשמיי, ומזה יהיה לו יותר כח מרוחנייות המאכל, וזהו (שיר השירים זיין) מה יפית ומה נעמת אהבה בתענוגים פירוש, שיהיה לך אהבה בתענוגים:

(כתר שם טוב ח"ב ד"ה ע"א, לק"א ד"ה ע"א).

פירוש ו

צריך כל אדם להיות תמיד דבוק בתענוג רוחניי, וגם כשיזדמן לו תענוגים מתענוגי הזמן כמו בשבת ויום טוב, יהיה דבוק בתענוג רוחניי שבדבר ההוא, שהוא החיות של הדבר, ולא לחומריות הדבר, שעל ידי שהוא דבוק בתענוג רוחניי, נזכר אצל השם יתברך, שגם הוא יתברך שמו דבוק בתענוג רוחניי שאין אנו יכולין להשיגו, אבל כשהוא דבוק לחומריית הדבר, כגון עצם המאכל, אדרבה בזה הוא מרוחק מהבורא יתברך שמו:

(כתר שם טוב ח"ב דף י"ט ע"ב, לק"א די"א ע"ד).

פירוש ז

פן תאכל ושבעת וגו' המוציאך מארץ מצרים מבית עבדים, ר"ל שהיה תכלית בריאת האדם בחומר וצורה, שיהיה החומר והגוף משועבד לצורה ונשמה, לעבודת ה', ובגלות מצרים הוא להיפך שהיה הנשמה משועבד לעבד לצורך הגוף שנקרא מצרים, שיש לו מיצר וגבול, היפך הרוחניי שהוא נצחיי, עד שבאה הגאולה והוציא הנשמה מגלות ושעבוד הגוף, וזהו שאמר המוציאך מארץ מצרים מבית עבדים:

(בפ"י לפ' מקץ פן ג' דע"א ריש ע"ג).

פירוש ח

ורם לבבך ושכחת את ה' אלהיך וגו'. אמרו בגמרא (סוטה ד"ה ע"א) אזהרה לגסי הרוח דכתיב ורם לבבך ושכחת, והרב מוהר"ם מקוצי מנה זה מבמצוות לא תעשה, וכתב אשר נגלו אליו האלהים בחלום הלילה, שעיקר אזהרת כל התורה הוא מצוות הזכירה, וההיפוך הריסות התורה ח"ו הוא השכחה, וביאר הוא [רבינו הבעש"ט זי"ע] כי כאשר יש עכירות בדם אז האדם הוא בבחינת אחוריים גימטריא תשכ"ח, כי הזכירה נמשך משמות זכר, והשכחה מאחוריים דאבא ואמא גימטריא תשכ"ח כמו שכתוב בייחודים, וכמו שהוא הבפרטות אדם אחד כך הוא בכללות, שנמשך הגלות מהשכחה, ומהזכירה בא הגאולה, ודפח"ח:

(בפ"י דע"ג ע"א, צפנת פענח דצ"ו ע"ד).

פירוש ט

כל המאמרים בעניני גאוה וגסות הרוח העתקתי לעיל בפ' מצורע, ועוד בפ' אחרי אות ה' ואות ו' ע"ש:

פירוש י

וזכרת את ה' אלהיך כי הוא הנותן לך כח לעשות חיל וגו', ותרגם אונקלוס ארי הוא יהיב לך עיטא למקני נכסין, מצאתי כתוב בשם הריב"ש זצלה"ה זי"ע שאמר על מה דאיתא שהרשעים מלאים חרטות, והקשה אם יש להם תמיד הרהורי חרטה על עבירות שבידם, מפני מה קורא להם רשעים, הרי אמר (בקדושין דמ"ט ע"ב) המקדש את האשה על מנת שאני צדיק ונמצא רשע הרי זו מקודשת שמא הרהר תשובה בלבו, ופירש הוא ז"ל שלא קאי על מילי דשמיא אלא על מילי דעלמא, והפירוש הוא כך, שצריך כל אדם לידע שכל מאורעותיו וכל מעשיו הכל הוא בהשגחת השם יתברך, והוא נותן לו במחשבתו לעשות כל מה שהוא עושה, וכמו שנאמר וזכרת כי הוא הנותן לך כח לעשות חיל, ותרגם אונקלוס ארי הוא יהיב לך עיטא למקני נכסין, נמצא שאין לאדם להתחרט על

שום דבר שעשה, כי הוא היה כך על ידי רצון הבורא יתברך שמו, ואם הוא מתחרט נמצא שאינו מאמין שהכל הוא בהשגחת השם יתברך, על כן הם נקראים רשעים, כי לא כן הוא, אלא הכל הוא על פי רצון העליון (ברכות דל"ג ע"ב) חוץ מיראת שמים:

(דגלי הודיה והמצוה, מצוה ע"ה).

פירוש יא

והיה אם שכוח תשכח וגו'. פירוש שכל מה שבעולם הוא בהשגחתו יתברך, ומכולם בא היראה לאדם, ר"ל שיזכור בהשם יתברך מחמת כל דבר ודבר, נמצא שגם השכחה בא מהשם יתברך לאדם, כי אין שום דבר מלבדו יתברך שמו, וצריך שמהשכחה גם כן יבא יראה לאדם, אך הגורם שישכח גם השכחה, זהו מדרגה פחותה מאוד, וזהו והיה אם שכח תשכח:

(ליקוטים יקרים ד"ד ע"ד).

פירוש יב

ועתה ישראל מה ה' אלהיך שואל מעמך כי אם ליראה את ה' אלהיך וגו'. ואיתא בגמרא (ברכות דל"ג ע"ב) אטו יראת שמים מלתא זוטרתא הוא וכו', אין לגבי משה מלתא זוטרתא הוא ע"ש, שמעתי ממורי ביאור ש"ס אין לגבי משה וכו' והקושיא מפורסמת הא לישראל אמר דבר זה, וביאר דכתב מהרש"א את ה' אלהיך תירא לרבות תלמידי חכמים (ב"ק דמ"א ע"ב), כי אין בור ירא חטא, ועל ידי שהוא תלמיד חכם בא ליראת ה', ושפיר דרשו לרבות תלמידי חכמים וכו', והנה במשה מצינו (בפ' תשא) ויראו מגשת אליו, אם כן כבר נכנסו ליראת תלמיד חכם, אז בנקל יוכלו לבא ליראת ה', וזהו, שאמרו אין לגבי משה מלתא זוטרא, ר"ל מאחר שכבר נכנסו ביראת תלמיד חכם, שהוא לגבי משה שנאמר ויראו מגשת אליו, אם כן מלתא זוטרתא הוא לבא גם כן ליראת ה', שזה נמשך מזה, ודפח"ח:

(תוי"י דר"ח ע"ג).

פירוש יג

ממורי זללה"ה שמעתי ביאור קושיא זו, דאיתא (ב"ק דמ"א ע"ב) שמעון העמסוני דרש כל האתין שבתורה, עד שהגיע לאת ה' אלהיך תירא פירש, עד שבא ר' עקיבא ולימד את לרבות תלמידי חכמים, והקושיא מפורסמת מאי טעמא לא דרש שמעון העמסוני כך, ועיין פירוש רש"י ומוהרש"א בפ"ב דקדושין ובפ"ד דב"ק יעו"ש דפירושו דאי אפשר להשוות שום דבר למוראו יתברך שמו, לכך פירש מדרשא זו, מה שאין כן רבי עקיבא כשהיה עם הארץ והיה שונא לתלמידי חכמים (פסחים דמ"ט ע"ב) והיה מרוחק ממורא

השי"ת ועכשיו שנעשה תלמיד חכם דחיל מרבנן, מקורב למורא השם יתברך גם כן לכן דרש את ה' לרבות תלמיד חכם, כי מורא תלמיד חכם מביאו למורא השם יתברך, והנה ישראל שבמדבר היה להם יראה מתלמידי חכמים, שנאמר ויירא מגשת אליו, אם כן בנקל הוא להם שיזכו הם גם כן ליראת השם יתברך, ובזה יובן אין לגבי משה מלתא זוטרתא, ר"ל מאחר שהיה להם יראה לגבי משה וזכו ליראת התלמידי חכמים, אם כן זוטרתא הוא שיזכו גם כן ליראת ה' והבן, ודפח"ח:

(צפנת פענח לר"פ בשלח ד"ה ע'א, ורמז לזה ג"כ שם דכ"א ע"ד)

פירוש יד

איתא בגמרא (ברכות דל"ג ע"ב) אטו יראה מלתא זוטרתא, אין לגבי משה מלתא זוטרתא, והקשו בהרבה ספרים הקדושים מה בכך שגבי משה מלתא זוטרתא, הלא דבריו היו לכל ישראל ואצלם לא מלתא זוטרתא הוא, ותירץ הבעש"ט הקדוש ז"ל, לגבי משה היינו להם שהיו גבי משה, והוא היה המנהיג שלהם, היה דבר קטן, כי משה רבינו עליו השלום המשיך בחינת יראה לכל הדור ההוא, כי הוא היה המנהיג, ומפיו יצאו אלו הדברים, ולכך היה זה אצלם דבר קטן:

(מצאתי בכת"י גדול אחד)

פירוש טו

ועתה ישראל וגו' כי אם ליראה, ופריך אטו יראה מלתא זוטרתא הוא, ומשני אין לגבי משה מלתא זוטרתא הוא, וכבר נתחבטו בזה כל גדולי הקדמונים, ושמעתי בשם הרב החסיד ר"י בעל שם ז"ל דאיתא בזוהר הקדוש (בתיקונים תיקון ל' ותיקון ל"ג) אית יראת הרוממות ואית יראת העונש, שמפחד מהקדוש ברוך הוא מחמת עונש זה יראת העונש כמאמר חובת הלבבות כל העובד בשביל זה עובד לזולתו, אלא היראה הטובה הוא יראת הרוממות שמתיירא מהקדוש ברוך הוא בגין דאיהו רב ושליט זהו היראה השלימה, וזו היראה אינו מתיירא רק השמים כי השמים אין לו שכר ועונש ועל כן אמרו במשנה (אבות פרק א') ויהי מורא שמים עליכם, והנה מי שהוא במדרגת יראת העונש רחוק הוא מיראת הרוממות, והנה דבר הממוצע בין שני היראות הוא יראה חדשה שמתיירא מתלמיד חכם כדאיתא (ב"ק דמ'א ע"ב) את ה' אלהיך תירא לרבות תלמידי חכמים, ומי שהוא במדרגה שמתיירא מן התלמיד חכם לא רחוק הוא מיראת הרוממות, והנה ישראל היו במדרגה שהיו מתייראין ממשה כדכתיב (בפ' תשא) ויראו מגשת אליו, נמצא לא היו רחוקים מיראת הרוממות, וזהו כוונת הגמרא ועתה ישראל מה ה' אלהיך שואל מעמך כי אם ליראה דהיינו יראת הרוממות, ופרכינן וכי מלתא זוטרתא הוא ומשני

אין לגבי משה ר"ל שהיו במדרגה שהיו מתייראין ממשה הוה מלתא זוטרתא שיגיעו למדרגת יראת הרוממות:
(קהלת משה).

פירוש טז

ועתה ישראל וגו' ליראה וגו'. דאיתא בזוהר (תיקוני הזוהר תיקון ל"ד) כל האותיות הם פנים כנגד אחור מפני שבושים להסתכל בזה, הואיל וכולם מקבלים זה מזה, ב' מאל"ף וכן כולם, וזהו שאמר ליראה **את** ה', שיהיה לך יראה ובושה כמו שיש יראה ובושה להאותיות, וזהו **את**, הם כל האותיות מן א' ועד ת', כשם שהם מתייראים ובושים כך אתה צריך ליבוש ולהכלם ולא להרים ראש נגד המדרגה שעליך:
(ליקוטים יקרים די"ז ע"ב, לקוטי אמרים ד"ב ע"ב, אור תורה).

פירוש יז

ועתה ישראל מה ה' אלהיך שואל מעמך כי אם ליראה את ה' אלהיך וגו'. שמעתי ממורי זללה"ה לבאר ענין קושיית הפילוסוף, מאחר שהקדוש ברוך הוא נקרא נורא למה צריך לצוות בתורה על היראה, הא יבא ממילא, כנודע ממורא מלך בשר ודם שהוא ממילא לא ציווי:
וביאר כי ענין היראה הוא שירא מן העדר כבוד ועושר וחיים וכיוצא, מה שאין כן אחר ההעדר אין יראה, שאם הוא כבר נעדר מהחיים ומת, שוב אין לו יראה מהעדר החיים וכיוצא בעושר ואינך, והנה יראה זו הוא יראה חיצונית שהוא בכל הנבראים, כי העכבר ירא מחתול, וחתול ירא מכלב, וכלב מזאב, וכיוצא בזה יש באיש אחד ירא מחבירו, ולמעלה מזה יש יראה פנימיית יראת הבורא יתברך שמו, אמנם גם יראה חיצונית הבאה על האדם הוא כדי לעורר אותו אל היראה הפנימיית, והוא חסד ה', יד ימינו פשוטה, ושואל ומבקש מהאדם שיתעורר מזה אל יראת ה', וזהו שאמר מה ה' אלהיך שואל מעמך כי אם ליראה את ה' וגו' שהוא יראה פנימיית, וההעדר ביראה פנימיית הוא כאשר מדבק את עצמו אל חי החיים ושם הוא נעדר המציאות, וכאשר אין לו יראה זו, אז ידע שכבר הוא נעדר מהחיים, שכבר מת וכמו שאמרו חכמינו ז"ל (ברכות די"ח ע"ב) רשעים בחייהם קרויים מתים, ולכך אין לו יראה:
ובזה סרה קושיית הפילוסוף, שבאמת אין צריך צווי על היראה כי הוא ממילא, ומה שנאמר מה ה' אלהיך שואל מעמך כי אם ליראה את ה', היינו מאחר שיש מדת היראה בכל הנבראים, אם כן ראוי שיהיה לאדם מעלה יתירה זו שנתעורר מן יראה חיצונית אל יראה פנימית, אחר שיודע שידו יתברך פשוטה לעוררו בזה, וזהו שאמר מה ה' אלהיך

שואל מעמ"ך דייקא וכנ"ל, והבן, והנה אם ידע האדם זה החסד, ואהבת הבורא יתברך שמו עליו בחמלתו, ששלח לו יראה חיצונית כדי לעוררו אל יראה פנימיית אז נעשה מיראה אהבה, שמקבל היראה חיצונית באהבה, ואז נפטר מיראה חיצונית, אך אם כוונתו בזה כדי לפטור מיראה חיצונית, לא מהני כלום, וזהו שהזהירה תורה ואהבת את ה' בכל לבבך, שיהיה בלב שלם כאשר באה יראה חיצונית בנפשך ובמאודך שיהיה בכוונה הראויה וכנ"ל והבן, ודפח"ח:

(צפנת פענח דמ"ט ע"ג).

פירוש יח

שמעתי ממורי זלה"ה כי בחינת היראה הוא מתפשט בכל העולמות ובכל הנבראים, ובשורש כולם הוא יראה פנימיית, יראת הבורא יתברך שמו, אמנם גם יראה חיצונית הבאה על האדם הוא כדי לעורר אותו אל היראה הפנימיית, והוא חסד ה' יד ימינו פשוטה ושואל ומבקש מהאדם שיתעורר מזה אל יראת ה', וזהו שאמר מה ה' שואל מעמך כי אם ליראה את ה' שהוא יראה פנימיית וכו', והנה אם ידע האדם זה החסד, ואהבת הבורא ית"ש עליו בחמלתו ששלח לו יראה חיצונית כדי לעוררו אל יראה פנימית, אז נעשה מיראה אהבה, שמקבל היראה חיצונה באהבה גמורה, ואז נפטר מיראה חיצונית אך אם כוונתו בזה כדי לפטור מיראה חיצונית, לא מהני כלום וכו', ובזה ביאר אין לגבי משה מלתא זוטרתא הוא (ברכות דל"ג ע"ב) כי מיראת תלמיד חכם ליראה את ה' הוא בנקל לבא, ודפח"ח:

(בן פורת יוסף ד"נ ע"א).

פירוש יט

שמעתי ממורי כי כל יראה חיצונית הבאה בעולם בכלל או בפרט אדם אחד, ידע האדם ויתבונן שהוא ידו יתברך שמו פשוטה לקבל שבים, ולעורר אותו על ידי זה ליראה פנימיית ואז מקבלו באהבה ונפטר מיראה חיצונית, מה שאין כן אם מכוון כדי שיפטור וכו':

(בן פורת יוסף דנ"ו ע"ב ודמ"ט ע"ב).

פירוש כ

שמעתי בשם הוותיק הישיש הריב"ש ז"ל (בגמרא ברכות די"ז ע"א) הוי ערום ביראה היינו בלי לבוש, כי יש מי שיראתו הוא בלבוש, בשביל שיחיה, או בשביל עושר וכבוד ושאר דברים, ויש שהוא בלי שום לבוש רק בגין דאיהו רב ושליט (בהקדמת הזוהר די"א

ע"א) וזהו ליראה אותו בגין דאיהו רב ושליט וכו':
(תורי זהב פ' עקב).

פירוש כא

ועתה ישראל מה ה' אלהיך שואל מעמך כי אם ליראה וגו' ולדבקה בו. פירוש, כמו השר אפילו הוא גדול שבכל שרי המלוכה, בעמדו לפני המלך הוא בעיניו כמו קטן, ואינו רוצה שיעשו לו שום כבוד מחמת גדלו ושררותו, כמו שעושים לו כשהוא בביתו בפני עצמו, כי אז עושים לו כבוד ובושים ויראים ממנו, אמנם כשהוא לפני המלך, הוא וכל מדותיו נתבטלו, מפני יראתו ובשתו מפני המלך, וזהו שאמר מה ה' אלהיך שואל מעמך, פירוש שתהיה במדרגת מה, על ידי ולדבקה בו:
(כתר שם טוב ח"ב ד"ה ע"ג, לקוטי אמרים ד"ו ע"ד).

פירוש כב

איתא בגמרא (ברכות דכ"ח ע"ב) הלוואי שיהא מורא שמים עליכם כמורא בשר ודם למשל כשהוא ישן ובא רבו והקיץ אותו בידו, מיד הוא נרתע ומזדעזע לפניו, ומכל שכן כשהשם יתברך מקיצו משינתו שהוא בחצות לילה כידוע:
(כתר שם טוב די"ט ע"ג, ליקוטים יקרים ד"ד ע"ד).

פירוש כג

כי אם ליראה את ה' אלהיך וגו'. מרן הבעל שם טוב הקדוש זצוק"ל זכותו יגן עלינו, אמר, תמה אני עליך, הגוף הנגוף, איך לא התפוררת מאימת בוראך:
(רשפי אש השלם פ' עקב אות פ"ה).

פירוש כד

טעם למדת אהבה ויראה, מפני שאם לא היה לאדם כי אם האהבה של השם יתברך, היה האדם רגיל תמיד עם השם יתברך, וגם היה נטבע באדם אהבה ונעשה לו טבע, אך מכח היראה שעמה הוא ירא לגשת:
(צוואת הריב"ש דט"ז ע"א, לקוטים יקרים ד"ד ע"ב).

פירוש כה

הנה מצינו גם בקליפות קצת יראה משם הוי"ה וכו' ולכן הבעש"ט לא רצה ליסע עם גוי שאינו כו':
(מגן אבות ח"ה דס"ח ע"א).

פירוש כו

אמרו רבותינו ז"ל (ברכות דנ"ט ע"א) על פסוק (קהלת ג':י"ד) והאלהים עשה שייראו מלפניו, לא נבראו רעמים אלא לפשט עקמומיות שבלב, והענין נאמר בשם הבעל שם טוב נשמתו בגנזי מרומים שהשם יתברך חפץ מאוד שיהיו כל ישראל יראים מלפניו, אך מי שיש לו שכל ירא מלפניו בגין דאיהו רב ושליט עקרא ושרשא בכל עלמין (זוהר הקדוש בהקדמה די"א ע"ב) ואם יסלק חיותו ח"ו אף רגע כמימריה היו מתבטלין כל העולמות, ומחמת זה הוא ירא וחרד מאימת השם יתברך עד שכל אבריו נרתעים מפחד השם יתברך ומהדר גאונו [לא כמו השוטים שאומרים על היראה אמיתית שהוא מרה שחורה, שאינו צריך רק נקודה, והבל יפצה פיהם ולא כן ידברו, אבל באמת צריך שיפול עליו אימה ופחד גדול עד שיהיו כל אבריו נרתעים אצלו, ונחזור לענינינו] זהו מי שיש לו שכל, אבל מי שאין לו שכל לירא מפניו יתברך שמו, והשם יתברך אף על פי כן חפץ שיראו מלפניו, לכן מאיים עליו השם יתברך בדבר שיהיה נרתע ונבעת לפי קט שכלו, כגון בשמעו קול הרעם, וכוונת השם יתברך שילך מזה אל היראה העליונה, בחשבו הלא הרעם הוא אחד מגבורותיו של הקדוש ברוך הוא, ואיך לא יירא מהשם יתברך בעצמו, וכן שאר היראות החיצוניות שיש לאדם כגון שירא מהשררה או שלא ימותו בניו, כוונת השם יתברך הוא שיעלה מזה אל היראה העליונה, שידע שאינו ירא רק מהשם יתברך, שהיראה עליונה יראת ה' עצמה נתלבשה ונתצמצמה תוך הדברים ההם כדי לאיים עליו לפי קט שכלו:

(מאור עינים פ' יתרו ד"ה ודע, ושם בפ' שמיני, שפתי צדיקים פ' נח).

פירוש כז

ועתה ישראל מה ה' אלהיך שואל מעמך כי אם ליראה וגו', שמעתי מפי איש קדוש וטהור ר' ישראל בעש"ט ז"ל על פסוק ועתה ישראל מה ה' אלהיך וגו', על דרך משל שהאב מצוה את התינוק שלא ילך בדרך יחף, פן יזיק עצמו ברגליו, הנה זה הוא היראה שאצל האב שלא יכאב להתינוק, רק שהתינוק אינו יודע מזה ורוצה לילך יחף, אך שמתיירא מאביו שאביו יעניש אותו מחמת שעובר על דבריו, ואם כן יראה של הבן אינו שוה ליראה של האב, מה שאין כן כשהבן הוא חכם, ואז יראת האב שוה ליראת בנו, כך הקדוש ברוך הוא ציוה לנו תרי"ג מצות כמאמרם ז"ל (בשלהי מס' מכות) כדי לזכות את ישראל, כי בלתי המצוות אי אפשר לקרב עצמינו לו יתברך שמו, כי אנחנו מגושמים מאוד, ומכח קיום המצוות אנחנו קונים לעצמינו שלימות, וזהו ענין לזכות את ישראל, זכות הוא מלשון הזדככות וכו', וזהו הכוונה בפסוק מה ה' אלהיך שואל מעמך כי אם

ליראה את ה' אלהיך, את הוא מלשון עם, והפירוש שיהיה לך יראה שתיהיה שוה עם יראת הבורא יתברך שמו, שרוצה שלא תחטא ח"ו:

(עץ הדעת טוב בליקוטי שיר השירים).

פירוש כח

הנה תכלית הכל הוא היראה, כי (אבות פרק ג') אם אין יראה אין חכמה ספונה וחשובה כלל, ותכלית החכמה הוא יראה, הגם שצריך לעבוד השם יתברך באהבה ויראה אין צריך לתפוס רק יראה וממילא תשרה עליו אהבת הבורא, כי דרכו של איש וכו' (קדושין ד"ב ע"ב) ובזה הבחינה יבחין האדם את עצמו אם יש לו יראה בשלימות, ונבין זה ממשל, אם אחד מן השרים עומד לפני המלך, ויעבירו לפניו דבר שהוא אצלו הגדולה שבתאוות, שאם לא היה עומד לפני המלך היה מתאוה לתאוה ההוא, ועם כל זה בעמדו לפני המלך נתרחק ממנו תאות הדבר ההוא, והוא מפני שכל כך גדלה עליו הבושה והאימה מפני המלך, עד שאינו רואה את עצמו במדותיו וכולם בטלו ממציאות נגד יראת המלך, וזהו שאמרו רבותינו ז"ל (פסחים ד"ח ע"א) למה צדיק דומה לפני הקדוש ברוך הוא כנר לפני אבוקה, כמו שרגא בטיהרא דלא מהני ואינו עושה פעולתו כלל, כן הצדיקים מדותיהם אינם עושים שום פעולה בתאוות העולם, כי תמיד הם בטלים ממציאותם מיראת הקדוש ברוך הוא:

(כש"ט ח"ב די"ז ע"ד, לק"א ד"ז ע"ד)

פירוש כט

ומלתם את ערלת לבבכם. פירש רש"י אוטם הלב וכיסויו, והקשה הבעל שם טוב למה כפל רש"י דבריו אוטם וכיסוי, ואמר כי מי שלבבו אטום ומטומטם מעבירות, מזה נעשה כיסוי על הלב שלא יקבל דברי תוכחה ומוסר, וזהו ערלת הלב כיסוי הלב:

(**מכתב הרב דמעזבוש**).

פירוש ל

את ה' אלהיך תירא וגו'. ודרשו חכמינו ז"ל (ב"ק דמ"א ע"ב) לרבות תלמידי חכמים, כי כשירא את ה' ומאמין בו, אז הוא דבוק ביראת התלמיד חכם, והתלמיד חכם בהתדבקו ביראת ה', מדבק עמו כל היראות אמיתיות והנמשכים אחריו, ושורש זה אמר אא"ז זללה"ה באמרם ז"ל (ברכות דל"ג ע"ב) אין לגבי משה מלתא זוטרתא הוא, ופשוט כשהם יראים ממשה, אזי היראה מלתא זוטרתא הוא, כי משה היה מדבקן ביראה הפנימית על ידי התדבקם בו, כך נראין לי דבריו:

(דגל מחנה אפרים בליקוטים לפ' תצוה).

פירוש לא

ובו תדבק. בשם הבעל שם טוב ז"ל שלא יצטרך להתיישב את עצמו באלהות, אלא יחשוב כאילו כולו גנוז באור אלהות:

(אור הגנוז לצדיקים פ' וירא ועיין בסמוך אות מ"ב).

פירוש לב

ואיתא בזוהר (עי' ס' בלק דקצ"ה ע"א) דעבד רעותא דמסכנא, ויחשוב שהוא עני, וידבר תמיד בדברים רכים ותחנונים כמו עני, ויתבודד תמיד מחשבתו עם השכינה, שלא יחשוב רק באהבתו אותה תמיד, שהיא תדבק בו, ויאמר תמיד במחשבתו מתי אזכה שישכון עמי אור השכינה, ואם יבא לו תאוות עולם הזה, ירחיק ממחשבתו, ויבזה התאוה, עד שיהיה שנאוי ומאוס אצלו, וירגיז יצר הטוב על יצר הרע ותאותו, ובזה יכניעם, ושלא יהיה לו עצבות כלל כשלא יהיה לו תאוות עולם הזה, אלא אדרבה ישמח מאוד במה שהוא זוכה להכניע תאותו לשם כבוד הבורא יתברך שמו, כמו שאמרו רבותינו ז"ל (גיטין דל"ו ע"ב) ושמחים ביסורין, ובזה, כאשר לא ימשך אחר תאותו אפילו במחשבה ויבזה אותה, יכניע מאוד הקליפות, כמו שכתוב בזוהר (וירא ד"ק ע"ב) ובר לבב (תהילים כ"ד:ד') דלא אימשוך לרעותיה וליבא בתר ס"א:

(צוואת הריב"ש ד"ב ע"ב).

פירוש לג

ענין הדבקות על ידי דיבורי תורה ותפלה מבואר לעיל פ' נח בעמוד התפלה אות פ"ח ושם בהגה ס"א, ובפ' ואתחנן אות מ': ולהתחזק עצמו בדבקות בשעת לימוד התורה מבואר שם בפ' ואתחנן מן אות כ"ד עד אות כ"ח ע"ש:

פירוש לד

ענין הדבקות פירושו הוא שלא יהא שום מפסיק, אז יש באפשרות יכולת הדבקות, כמשל הבעל שם טוב, שבלתי אפשרות החיבור מחתיכות כסף אחת אל אחת על ידי הדבק, כי אם כשגוררין מן עצמיות הכסף מקום הדבקות אז מתאחז יפה אומר לדבק טוב, ונעשה לאחד, מה שאין כן כשיש איזה חלודה או שום מפסיק, בלתי אפשרות להתחבר, וזהו (משלי ב':ד') אם תבקשנה ככסף וכו':

(פרי הארץ פ' תשא).

פירוש לה

שמעתי הקדמה אחת איך שיחשוב האדם לקרב את עצמו אל פנימיות אלהות שהוא נקרא חי החיים, כי האדם אילו לא היו לו החיים מן הקדוש ברוך הוא מאין היה יכול

לראות או לשמוע או לדבר, אלא עין רואה מן שורש העליון הנקרא עין רוחני, המשפיע חיות לזה העין הגשמי, או אוזן דלמעלה רוחניית משפיע שמיעה להאוזן דלמטה הגשמיי, וכן כל האברים בדרך משל, והעליונים נקראים חי החיים, ואורייתא ופיקודוהי וקודשא בריך הוא וישראל חד הוא (עיין הלשון בזוה"ק פ' אחרי דע"ג ע"א), רק העבירות הם הקליפות תתאין, המלבישין את הקדושה, ומסבבין כמו הקליפה את הפרי ואת המוח שבתוכו, וצריכין ישראל להפריד אותם, ולעשות הבדל בין טמא לטהור, ובין איסור להיתר ובין פסול לכשר, שלא תתדבק ח"ו הקליפה ההוא על ידי עבירה הזו התלוי באבר מאבריו, שם ישכון ח"ו הנחש הוא הקליפה וימות ח"ו האבר ההוא ויהיה בעל מום, זה עונשו:

ויזכור ויחשוב האדם ההוא, איך אני יכול לעשות הרעה הזאת, עם החיות שיש לי מן חי החיים באותו אבר, וליתן כח לאבר שבסטרא אחרא ובקליפה, כי אילו לא הייתי מקבל חיות מלמעלה, הייתי כאבן דומם וכמת, ולא היה לי שום תענוג כלל בעבירה שבעולם בלי חיות דלעילא, אלא ודאי תענוג זה שיש לי בעבירה הוא מכח החיות שיש לי מלעילא, כדי לעבוד את בוראי שהוא חי החיים, והשתא ראוי ונכון ליטול קל וחומר מה במקום העבירה והקליפה שהוא מאוס לפני השם יתברך, ונקרא תועבה ושיקוץ, אני מרגיש תענוג מכח חיותו, מכל שכן האיך גדול מאוד התענוג והתאוה כשאני מתדבק עם חיותו בשרשו, שהוא חי החיים, ומשם אקבל יותר ויותר חיות ותענוג עד מאוד, עד אין סוף, כשמתדבק חיותו עם חי החיים, מין במינו, ששם כל ההשפעות וכל הברכות: דוגמא זו ומשל, לעני שיש לו חיות ומזון מצומצם, המתדבק להיות אוהב לעשיר גדול ושררה, והעשיר הבטיחו כשאתה עושה לי חפצי ורצוני, אז אשפיע לך כל החיות, ומזון שיש לי באוצרותי ובמטמנותי, אזי אתן לך, וכל רז לא אניס לך, ודאי איך יש שמחה גדולה ונפלאה יותר מזה, והנמשל בזה, אדם השפל יש לו מעט חיות מצד נפש רוח ונשמה שלו ומלובש בטפה סרוחה גוף עכור וחוטא, והקדוש ברוך הוא הוא עשיר גדול, מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא, וממליך מלכים וכל הממשלות שלו, וכל הגבורות והעשירות וחכמות וחיות מקבלין ממנו כשעושין רצונו, על אחת כמה וכמה שמרגישין בזה העבודה למלך מלכי המלכים כל התענוגים שבעולם, עד שאין הפה יכול לדבר ועין לראות ומוח להשיג תענוג נפלא ההוא, וזהו מכוון במשנתינו (באבות פרק ב') והסתכל בשלשה דברים ואין אתה בא לידי עבירה דע מה למעלה ממך עין רואה וכו', מעין רואה ודאי כמו כשאמרנו, מן חי החיים, ששם עין רוחניית פנימי המשפיע לזה, כדי לעבדו באברים אלו גשמיים לעין דלעילא וד"ל:

עוד משל בזה, למלך שנתן שכר גדול לעבדו, כדי שיעשה רצונו בכל פעם שירצה המלך, והעבד הלך עם שכר זה ועשה רצון מלך אחר שהוא שונא למלכו, ודאי האיך יש מורד במלכו יותר מזה, וחייב מיתה למלך, כך המשל הזה, כשהולך עם החיות מן מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא [שהוא] כדי לעשות רצונו לבד, ומורד לעשות רצון הסטרא אחרא וקליפה ר"ל, שונא כביכול של מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא, ודי בה:

(חסד לאברהם בשם סבא קדישא ר' דוד ממיקלאיוב וניכרין דברי אמת ששמועה זו הוא מפי רבו הבעש"ט זי"ע).

פירוש לו

מפני מה יזכה לדבקות מחמת התבודדות מבני אדם, ומחמת שכותב רזי תורה, ומחמת יחודים כידוע מהאר"י ז"ל, וכשיעשה יחודים יחשוב באותה שעה בגדולתו יתברך שמו כפי כחו, וגם שיהיה זהיר [לקום] בחצות, ולחבר יום ולילה:

(צוואת הריב"ש ד"ט ע"א).

פירוש לז

זהו מדרגה גדולה שיראה תמיד הבורא יתברך שמו בעין שכלו כמו שמסתכל על אדם אחד, ויחשוב שהבורא יתברך שמו מסתכל גם כן עליו כמו אדם אחר שמסתכל עליו, כשיהיה תמיד במחשבה זכה וברורה:

(צוואת הריב"ש די"ז ע"ב).

פירוש לח

ויהיה תמיד בשמחה, ויחשוב ויאמין באמונה שלימה שהשכינה אצלו ושומרת אותו, והוא מסתכל על הבורא יתברך שמו והבורא יתברך שמו מסתכל בו, והבורא יתברך שמו יכול לעשות כל מה שהוא רוצה, אם הוא רוצה מחריב כל העולמות ברגע אחד, ובורא אותם ברגע אחד, ובו יתברך שמו מושרשים כל הטובות והדינים שיש בעולם, שבכל דבר יש שפעו וחיותו, ואין אני בוטח ומתיירא רק ממנו יתברך שמו:

(צוואת הריב"ש די"ח ע"א).

פירוש לט

יחשוב שהבורא יתברך שמו מלא כל הארץ כבודו (ישעיהו ו':ג'), ושכינתו תמיד אצלו, והוא דק מן הדק, והוא אדון כל מעשים שבעולם, והוא יכול לעשות כל מה שאני אחפוץ, ולכך אינו יפה לי לבטוח רק בו יתברך שמו:

(צוואת הריב"ש די"ז ע"ב).

פירוש מ

צריך שיהיה דבוק כל כך, שעיקר ראייתו יהיה בבורא יתברך שמו, ולא שתהיה עיקר ראייתו בעולם ואגב בבורא, לא כן, אלא עיקר ראייתו תהיה בבורא יתברך שמו, כי אין אדם יכול לעשות שום תנועה בלא שפעו וחיותו:

(כתר שם טוב די"ט ע"ב).

פירוש מא

יכול אדם שהוא דבוק בבורא כראוי, להשתדל, בכל דבר שהוא רואה, שיהיה נראה שמסתכל על אותו דבר, והוא אינו מסתכל רק על הבורא יתברך, והעיקר שילך תמיד בשמחה, ובפרט בעת הדבקות, דבלא שמחה אי אפשר להיות דבוק בו יתברך:

(ליקוטים יקרים ד"ג ע"ב).

פירוש מב

מעלה גדולה כשאדם מחשב ומהרהר תמיד בלבו שהוא אצל הבורא יתברך, והוא מקיף אותו מכל צדדיו, ויהיה דבוק כל כך שלא יהיה צריך ליישב את עצמו בכל פעם שהוא אצלו יתברך, רק שיראה הבורא יתברך שמו בעין השכל, ושהוא יתברך מקומו של עולם, והכוונה, שהרי הוא היה קודם שברא העולם, והעולם הוא עומד בבורא יתברך, ואם כן צריך שיהיה דבוק כל כך שעיקר ראייתו יהיה בבורא יתברך, ולא שתהיה עיקר ראייתו בעולם ואגב בבורא, לא כן, אלא עיקר ראייתו תהא בבורא יתברך, וזה האדם זוכה שיפרדו הקליפות מעליו, כי הם מחשיכים ומבדילים בינו יתברך ובין האדם, ומסתימים עיני שכל האדם להסתכל בבורא יתברך, ויחשוב, שהבורא יתברך אין סוף, מקיף את כל העולמות ושפעו יתברך שופע ממעלה למטה על ידי צינורות בכל העולמות, ואנו הולכים תמיד בבורא יתברך, ואין אנו יכולים לעשות שום תנועה בלא שפעו וחיותו:

(ליקוטים יקרים ד"ג ע"ד).

פירוש מג

ויחשוב כמו שמסתכל על דברים גשמיים, כן מסתכל בשכינה שהוא אצלו, וזהו עבודה בקטנות, ופעמים יכול להבחין שיש עוד כמה רקיעים עגולים, והוא עומד בנקודת הארץ הקטנה, וכל העולם כאין נגד הבורא יתברך שמו שהוא אין סוף, והוא עשה צמצום ופנה בעצמו מקום, לברוא באותו מקום העולמות, ואף על פי שהוא מבין כך בשכלו מכל מקום אינו יכול לעלות לעולמות העליונים, וזהו (ירמיהו ל"א:ג') מרחוק ה' נראה לי, שרואה את השם יתברך מרחוק:

אבל כשהוא עובד בגדלותו, הוא מחזיק עצמו בכח גדול, ועולה במחשבתו ובוקע כל הרקיעים בפעם אחד, ועולה למעלה, למעלה מן המלאכים והאופנים והשרפים, וזהו עבודה שלימה:

(צוואת הריב"ש די"ח ע"א).

פירוש מד

פעמים יכול לדבק עצמו שלא בשעת התפלה, למעלה, שיחשוב במחשבתו שהוא למעלה מכיפת הרקיע, ואחר כך יחזק עצמו לעלות למעלה, ופעמים אפילו בשעת התפלה אינו יכול לעלות למעלה, עובד ברחימו למטה, ומכח מה שמדבר בדחילו ורחימו למטה ומדבק עצמו בבורא יתברך שמו, יזכה לעלות למעלה מכל הרקיעים והאופנים והשרפים, ומדבק שם באותו עולם:

(צוואת הריב"ש די"ז ע"ב).

פירוש מה

מתחלה ידבק עצמו בבורא יתברך שמו, למטה, כראוי, ואחר כך יכול לעלות למעלה, וצריך לירד למטה כמה פעמים ביום לנוח עצמו ממחשבתו מעט, ויש כמה פעמים שאינו יכול לעבוד רק בקטנות, ואינו יכול לעלות לעולם העליון:

(צוואת הריב"ש די"ז ע"ב).

פירוש מו

וצריך לעלות ממדרגה למדרגה כשרוצה לעלות למעלה, בתחלה צריך שיהיה במחשבתו לעלות לרקיע הראשון, שהוא מהלך ת"ק שנה (פסחים דצ"ד ע"ב). וירחיב במחשבתו הרקיע על כל הרוחות, שלא יהיה נראה במחשבתו קצר וקטן, רק ירחיב לכל הצדדים, וכיון שהוא עומד שם צריך לחזור במחשבתו לעלות למעלה יותר, ואחר כך עוד יותר למעלה, אבל בפעם אחד לא יוכל לעלות לכל הזיי"ן רקיעים, רק ממדרגה למדרגה צריך לעלות, אבל באמצע התפלה כשדבק עצמו מתחלה כראוי, יכול לעלות לכל הזיי"ן רקיעים בפעם אחד, ובעלותו ממדרגה למדרגה, כשבא לרקיע הראשון צריך לראות ב' דברים, אחד שלא יפול למטה, ואחד שיעלה עוד למעלה, וכיון שהוא ממש במחשבתו ברקיע הראשון, יכול לעלות עוד רקיע עד שיעלה בעולם המלאכים, ואחר כך בעולם הכסא, ואחר כך ישאר בעולם האצילות, שם ידביק מחשבתו בבורא יתברך, וכשרוצה לעלות, מתחלה יראה כדמות אדם וכדמות כלבים, שהם הקליפות שיש בכל עולם העשייה, וצריך לחזק עצמו ולא יתייירא, ולפעמים יכול לדבר למעלה בנשמתו לבד בלי גופו, שיפריש עצמו מגופו, וזהו התפשטות הגשמיות, שאינו מרגיש במחשבתו כלל

הרגשת הגוף וציור זה העולם, רק ציור עולמות העליונים, דהיינו המלאכים והשרפים, ואחר כך כשבא אל עולם האצילות אינו מרגיש רק דק מן הדק, דהיינו אצילותו יתברך, ושם ידע עתידות, ולפעמים בעולמות התחתונים ידע גם כן עתידות ששם מכריזין:

(ליקוטים יקרים ד"ג ע"ג, ועיין בסמוך אות נ"ב).

פירוש מז

צריך שירגיש במחשבתו שהוא בעולם העשייה בתחלת התפלה, ואחר כך ירגיש שהוא ביצירה עולם המלאכים, והאופנים, ואחר כך בעולם הבריאה, עד שירגיש במחשבתו שפרח במחשבותיו גבוה מאוד לעולם האצילות, וכמו אדם שמטייל מחדר לחדר כן יטייל במחשבתו בעולמות עליונים, ויזהר שלא יפול ממחשבתו הגבוה מאוד בעולמות העליונים, רק יחזיק עצמו בכל כח שישאר למעלה במחשבתו הגבוה מאוד בעולמות עליונים במתג ורסן שעשה כמו גדר שלא ירד, וכשרוצה לעשות כן לצורך דבקות בלא שעת תפלה, צריך שלא יהיה שום אדם באותו בית, שאפילו צפצופי עופות יכולים לבטלו, וכן מחשבה של אחר יכול לבטלו:

(כתר שם טוב ד"כ ע"ד).

פירוש מח

כשמדבק עצמו ילך מתחלה בעולם העשייה, ואחד כך יפרח במחשבתו למעלה גבוה יותר, ואחר כך עוד גבוה יותר בעולם המלאכים והאופנים ואחר כך בעולם הבריאה, עד שירגיש במחשבתו שפרח במחשבותיו גבוה מאוד לעולם האצילות, וזה נקרא בזוהר (עי' פקודי דרכ"ו ע"א, רס"ט ע"א, ויקרא ד"ה ע"ב), מחשבה שאין בה מעשה, ויזהר שלא יפול ממחשבתו הגבוה מאוד בעולמות העליונים לירד למטה, רק יחזיק את עצמו בכל כחו, שישאר למעלה במחשבותיו, וכמו שכ(כ)תוב (תהלים ל"ב) אל תהיו כסוס כפרד אין הבין במתג ורסן וכו', שיעשה כמו גדר שלא ירד, ואז כשהוא דבוק כל כך, כשנופל במחשבתו שיעלה במחשבה למעלה בעולמות העליונים לדבק בו יתברך, כמו אדם שמטייל מחדר לחדר כן יטייל במחשבתו בעולמות עליונים, וצריך שלא יהיה שום אדם באותו בית כשרוצה לדבק, שאפילו צפצופי עופות יכולים לבטלו, וכן במחשבה של אחר יכולים לבטלו:

(לקוטים יקרים דט"ו ע"ב).

פירוש מט

לפעמים כשאדם דבוק בעולם העליון בבורא יתברך צריך לשמור עצמו שלא יעשה שום תנועה אפילו בגופו, שלא יבטל הדבקות שלו:

(צוואת הריב"ש ד"ז ע"א).

פירוש נ

בשם הבעש"ט ז"ל, מחמת שאין לנו שכל חזק כמו לראשונים, אין אנו יכולים להחמיר בכל החומרות, שיבוטל הדבקות, מחמת שכלינו החלש, לאפוקי הראשונים היה שכלם חזק:

(הנהגות ישרות די"ד ע"ב, אור האמת ד"ק ע"ב).

פירוש נא

ריב"ש אמר, כשהוא דבוק בבורא יתברך שמו ונופל לו מחשבה מאיזה דבר, מסתמא הוא כך כמו שנופל במחשבתו, וזהו רוח הקודש מעט, גם אמר מכח התורה שלמד היום ואחר כך באותו יום מזדמן לו דבר לעשות, ואינו יודע אם לעשות אם לאו, יוכל להבין מכח אותו ענין שלמד, איך יעשה, ובלבד שיהא תמיד דבוק בהשם יתברך אז יזמין לו השם יתברך תמיד שידע מכח התורה, אבל אדם שהולך בקרי עם השם יתברך, הולך עמו השם יתברך גם כן באקראי, וגם אינו מזמין לו לבושים ואכילות שיש בהם ניצוצות השייכים לשורש נשמתו שיתקנם:

(צוואת הריב"ש ד"ד ע"א, לק"י ד"ב ע"א).

פירוש נב

כשמדבר בדבקות בעולם עליון ואין לו מחשבה זרה, ובאה לו מחשבה כמו נביאות, בודאי יהיה כך, והמחשבה באה מחמת הכרוזים שמכריזין למעלה על כל דבר, ולפעמים ישמע כמו קול מדבר, מחמת שמדבק קול העליון בתפלתו וקול תורתו, וישמע כמו קול אומר עתידות:

(ליקוטים יקרים ד"ג ע"ג).

פירוש נג

כיון שהוא מוסר מחשבותיו להבורא יתברך, שהוא יתברך שמו ישלח לו מחשבותיו מה שהוא צריך לעשות, כמו שכתוב (תהילים נ"ה:כ"ג) השלך על ה' יהבך, והוא רוצה וחושק ומתאוה לאיזה דבר חסידות, מסתמא הוא צריך לאותו דבר, והשם יתברך שולח לו זאת המחשבה:

(ליקוטים יקרים ד"ב ע"א).

פירוש נד

איתא בשם הבעל שם טוב ז"ל, (ישעיהו ס"א:י') שוש אשיש בה', שיש צדיקים שיש להם שמחה, מזה שיוכלו לעשות נחת רוח לשמח הקדוש ברוך הוא:

(תפארת שלמה לשבועות ד"ה כל אשר דיבר).

פירוש נה

אני בעצמי פעם אחד ראיתי הרבי"ש ז"ל בחלום, ושאלתי אותו מפני מה בתחילת עבודתי כאשר נכנסתי אל הצדיקים ללמוד ממעשיהם, והרגלתי את עצמי לעבודת השם יתברך, הרגשתי בעצמי שינוי לטובה מיום ליום, בעסק התורה לשמה ובכוונת התפלה ושאר מעשים, ועתה אינני מרגיש כלל השינוי, ונדמה לי כמו יום אתמול כן היום, וכמו כן יום מחר, והשיב לי בדרך משל, כשהתינוק לומד אותיות א' ב' או סידור או חומש, מדי יום ביומו ניכר השינוי בו שלומד יותר ממה שלמד אתמול, למשל בשבוע העבר למד פרשה אחת חומש ועתה לומד ב' פרשיות, וכיוצא בו, מה שאין כן כשהולך ומתגדל ולומד בעצמו גמרא עם פירש"י ותוספות עם הפוסקים, והוא מפולפל גדול, אין ניכר בו שינוי יום מיומו, אמנם לפי ראות עיני השכל בוודאי מה שהאדם נעתק בגדלותו יום מיומו במדרגה, הוא גדול אלף אלפים פעמים מכל המדרגות שהתינוק נעתק בכל השנה כי המה בקטנות עכ"ל, ודפח"ח:

(עבודת ישראל פ' שמיני).

פירוש נו

ואספת דגנך ותירשך וגו'. ובגמרא (ברכות דל"ה ע"ב) רשב"י אומר אפשר אדם חורש בשעת חרישה וכו' הרבה עשו כר"ש בן יוחאי ולא עלתה בידן כו', מה שביאר בזה הבעש"ט העתקנו לעיל בפ' בראשית אות קע"ה ע"ש:

פירוש נז

וסרתם ועבדתם וגו'. מריב"ש, כתיב (ישעיהו נ"ה:ח') כי לא מחשבותי מחשבותיכם ולא דרכיכם דרכי, פירוש, כי כאשר האדם מפריד את עצמו מהשם יתברך מיד הוא עובד ע"ז ר"ל, ולא יש דבר ממוצע, וזהו וסרתם ועבדתם, מכל מקום אמרו בגמרא (מכות דכ"ג ע"ב) ישב ולא עבר עבירה חשוב כאילו עשה מצוה, וזהו ולא דרכיכם דרכי:

(צוואת הריב"ש ד"ט ע"א).

פירוש נח

הקדושה הוא תכלית השפלות והענוה, כמו שכתבתי במצוה כל שאור וכל דבש לא תקטירו ממנו אשה לה' (בפ' ויקרא), מה שאין כן הקליפות הם שאור וחמץ העולה

בנפיחה, להרים ראש ולהתגאות, וזה המשהו דוחה את האדם מהקדושה אל הקליפות, כמו שכתוב וסרתם ועבדתם אלהים אחרים כמו ששמעתי בשם מורי ש"ן:

(תולדות יעקב יוסף פ' שופטים דקצ"ד ע"א)

פירוש נט

פירוש הכתוב וסרתם ועבדתם, ר"ל כאשר אדם סר מן הדבקות ח"ו יבא לידי ועבדתם אלהים אחרים:

(לקוטי אמרים דכ"ח ע"א).

פירוש ס

מרגלא בפומיה דהרב בעל שם טוב נשמתו בגנזי מרומים זכותו יעמד לנו, על מה שכתוב וסרתם ועבדתם אלהים אחרים, תיכף כשסרתם מאת ה', מיד ועבדתם אלהים אחרים, כי זהו עיקר הדעת לידע שכל כחותיו וחיותו הוא מהבורא ברוך הוא שהוא תקיף ובעל היכולת ובעל הכחות כולם, והוא יתברך מנענע כל הכחות שלו, ותיכף כשסר מדעת זה, נעשה עובד אלהים אחרים, כחות אחרים זולת הבורא ברוך הוא, שאין לו דעת זה שכל הכחות שלו הוא הבורא ברוך הוא:

(מאור עינים ר"פ שמות, סו"פ ויגש ופ' ראה).

פירוש סא

ועצר את השמים ולא יהיה מטר וגו'. מעשה רב שהיה בימי הרב הקדוש הבעש"ט זצ"ל, שפעם אחת נעצרו הגשמים, וגזרו תענית וזעקו בתפלה ובתחנונים הרבה ולא נענו, וראה הבעש"ט את איש אחד מעמי הארץ ופשוטי עם שהיה אומר פרשת קריאת שמע, וכשהגיע לפסוק ועצר את השמים ולא יהיה מטר היה אומרו בכוונה גדולה, ובכי וזעקה הרבה, ושאל אותו אחר כך הבעל שם טוב מה היה כוונתך באמרך הפסוק הזה, והשיב לו שהיה מכוון פירוש הפסוק ועצר את השמים שהשם יתברך יעצור ויסחוט את השמים העליונים, על דרך עצירת הזתים והענבים, ואז לא יהיה מטר כלל למעלה בשמים כי אם שירד למטה הכל לארץ, וכן (בפ' וישב) ואסחט תרגומו ועצרית, ועל ידי תפלה וכוונה זאת נענו כל העם וירד להם הגשם לברכה, שהבורא יתברך שמו הוא הבוחן לבבות ויודע נסתרות, ורחמנא לבא בעי (סנהדרין דק"ו ע"ב) על כן ערבו עליו דברי האיש הזה, יען היו בגודל כוונת הלב, באמיתית ופנימיית כוונתו, וענהו בתפלתו:

(כש"ט ח"ב די"ז ע"ב, באר משה ברמזי שמ"ע).

פירוש סב

ואבדתם מהרה. הבעש"ט אמר שהאדם צריך להיות תמיד בדעה מיושבת, ולא במהירות, וזהו ואבדתם מהרה צריך לאבד את המהירות:

(צרור החיים ד"י ע"א).

פירוש סג

לאהבה את ה' אלהיכם ללכת בכל דרכיו ולדבקה בו. וכי אפשר לדבק עצמו בו והלא אש אוכלה הוא, אלא הדבק במידותיו מה הוא רחום אף אתה רחום ע"כ (עיין הלשון ברש"י כאן ובגמרא סוטה די"ד ע"א), פירוש, כי הנה ראוי לעבוד להשם יתברך בהתלהבות הלב, וזהו הדבקות גמור לו יתברך שמו, וזה אי אפשר להיות תמיד רק מטי ולא מטי, כדרך אש, פירוש, כמו באש אם מנפחין אותו, תחלה הוא מכבה, ואחר כך נתגדל האש, והאש גופא עולה ויורד תמיד מעלה ומטה ומתנענע, כן ההתלהבות הוא במטי ולא מטי, כי תענוג תמידי אינו תענוג, וזהו שמקשה הגמרא הלא אש אוכלה הוא, ר"ל הלא ההתלהבות הוא נפסק ממך, וזהו במטי ולא מטי, וכי אפשר לדבק בו יתברך שמו, ותירץ הדבק במידותיו, פירוש, באותיות, כי זה אפשר להיות תמיד במחשבתו לחשוב באותיות התורה, והתורה הוא לבושו יתברך שמו, ואפילו כשמדבר עם בני אדם יחשוב רק באותיות הדברים ההם כי הם גם כן מהכ"ב אותיות התורה :

פירוש סד

מה הוא רחום וגו'. פירוש כי רחו"ם אותיות חומ"ר, ר"ל כי הקדוש ברוך הוא מרחם עלינו על חומר העכור, ואיך יכול להיות במחשבות דק מן הדק חומר עכור, רק אם מצמצם את עצמו יתברך שמו להיות במחשבתו חומר אז הוא מרחם עלינו, ומהיכן בא הצמצום הלזה, זה בא אם האדם הוא רחום, אז הוא פועל שהקדוש ברוך הוא מלביש עצמו בלבושו, ומצמצם עצמו כביכול ומרחם עלינו, וזהו מה הוא רחום, כי הוא צמצום, וזהו מביא רחמנות, והמדה הזאת נקראת בטעמים שלשלת, שהוא שלשלת הממוצע בין שני דברים, ובנקודות נקרא חולם, כי החולם הוא ממוצע בין הטעמים והתגין, והאותיות נקרא וי"ו כי הוי"ו נקרא (חסר):

(כתבי קודש די"ד ע"ד, אור תורה פ' עקב, צוואת הריב"ש די"ג ע"ב).

פירוש סה

ולדבקה בו. הדבק במדותיו, ר"ל מה הקדוש ברוך הוא משפיע אף אתה תהיה משפיע, איש זכר, דהיינו שלא על מנת לקבל פרס דהיינו כבוד או כיוצא, כי אם עובד על מנת לקבל פרס הוא כמו נקבה שמקבלת, וזהו (ברכות די"ז ע"ב) כל העולם ניזון בשביל

חנינא בני שהוא משפיע ואינו מקבל כנזכר:

(אור תורה פ' עקב).

פירוש סו

ולדבקה בו. וברש"י אפשר לומר כן והלא אש אוכלה הוא אלא הדבק בתלמידים ובחכמים כו', שמעתי ממורי זלה"ה, כי תיקון בעלי תשובה העיקר הוא על ידי גדולי הדור שיכול להעלותו ולקשרו בשרשו:

(תוי"י קרח דקנ"ד ע"ב).

פירוש סז

אדוני אבי זקיני זללה"ה אמר, שעיקר תיקוני התשובה אי אפשר בלא הצדיק, שרק על ידי הצדיק יוכל להתעלות, ואדם הראשון לא היה יכול לתקון כי אם באבות הקדושים כנודע:

(דמ"א פ' שמיני).

פירוש סח

שמעתי בשם ריב"ש ז"ל, שיש צדיקים שמעלים הרשעים מגיהנם בעודו הצדיק בחייו בעולם הזה, בעת שהצדיק מתפלל:

(רב ייבי תהלים ט"ז).

פירוש סט

שמעתי מאא"ז זללה"ה, כי כל עליות של אדם אי אפשר להיות כי אם על ידי ראשי וצדיקי הדור, הן המדות של האדם, הן דיבורים שלו, הכל הצדיק יכול להעלות, ויש שני בחינות בזה, יש אנשים שהצדיק מעלה אותם בתורתו ותפלתו, ויש אנשים שאינו יכול להעלותן כי אם בשיחה שלו, על דרך שדרשו חכמינו ז"ל (סוכה דכ"א ע"ב) על פסוק (תהילים א':ג') ועלהו לא יבול אפילו שיחת חולין שלו יש בו צורך, אף שנראה שהם דברים בטלים, ובאמת הצדיק מעלה אותו על ידי דיבורים לו שמדבר עמו, וכן שמעתי מאא"ז זללה"ה, ולאו כל אדם זוכה לזה, כמו שאמר אא"ז זללה"ה על המשנה (כתובות די"ג ע"א) ראוה מדברת עם אחד ודי בזה:

(דמ"א פ' מצורע).

פירוש ע

ביאור (משנה במס' כתובות די"ג ע"א) ראוה מדברת עם אחד בשוק וכו', וביאור משנה (שבת דע"ג ע"א) אלו אבות מלאכות ארבעים חסר אחת, על דרך ששמעתי ממורי זלה"ה שיש יחודים בדיבור בין בדיבור תורה ותפלה ובין בדיבור עם חבירו בשוק, ויוכל לחברו

ולהעלותו לכל אחד לפי מדרגתו, יש על ידי דיבור דקדושה ויש על ידי דיבור חול, שיש בו גם כן כ"ב אותיות וכו':

(צפנת פענח דע"ו ע"א).

פירוש עא

וגם שמעתי משמו זלה"ה, שאם אדם מוכרח לדבר עם חבירו, או לשמוע מחבירו דברים בעלמא, יוכל להעלותו גם כן על ידי שיתן דעתו כי השמיעה הוא על ידי הנשמה, שהוא חלק אלוהי ממעל, ויכוון לחברה ולייחדה וכו':

(צפנת פענח דע"ו ע"א).

פירוש עב

שמעתי בשם מורי זלה"ה, ענין התחברות להעלותו, אם יש בו מדה אחד שוה לו על כל פנים, אז יוכל לחברו ולהעלותו מצד גזרה שוה אם יש לו שיווי בצד אחד, גם שבשאר הצדדים אינו שוה לו כמו שכתב הרמב"ם, מה שאין כן כשהוא שני הפכיים ממש, אי אפשר להעלותן ודפח"ח:

(צפנת פענח דכ"ו ריש ע"ד).

פירוש עג

גודל מעלת דיבוק חכמים והצדיקים שבדור, אשר מזמן הבעל שם טוב נגלה לנו גודל מעלה זאת, כי מפיהם אנו חיים, גילה לנו הבעש"ט זי"ע, שהפיץ אורו על פני תבל, כי בלתי דיבוק חכמים שבדור, איננו באפשרי להיות קיום לעולם:

(תפארת שלמה פ' חיי ד"ה ועשה חסד, ופ' וישב ד"ה וילכו)

פירוש עד

ידוע גודל מעלת הצדיקים ודיבוק חכמים שבדור אשר מפיהם אנו חיים, וכל הדבוק בהם לא יזנח לעולם וכו', ודבר זה גילה לנו הבעל שם טוב ז"ל בדורו, ומאז כן הוא בכל דור ודור ודורשיו עד ביאת הגואל, כל הדבוק בהם, יש להם עלייה לכל הנשמות, לא ידח ממנו נדח, מאשר זכינו לאור שבעת הימים קדושת הבעל שם טוב, לאורו נסע ונלך להתחבר עמהם כי כן היתה כוונת הבריאה:

(תפארת שלמה אמור, בחקותי).

פירוש עה

הורה לנו הבעל שם טוב זכותו יגן עלינו, והפליא עצה והגדיל תושיה מכל הדורות שלפניו, לרומם כבוד הבורא, להרבות תלמידים, להורות להם דרכי הקדושה וטהרה, בתורה לשמה והכנת התפלה, כאשר עיניו רואות מכל צדיקי הדור תלמידי תלמידיו

אשר מפיהם אנו חיים, וכל הדבוקים בהם יצליחו ויעשו פרי, וכה אמר, כל מי שזוכה להיות משובתי שבת מאוכלי שלחנו, הוא נותן בו סם חיים, להיות בקרבו רפואה, להוושע מכל התאוות, וגם פועל להבא להתנהג בביתו בקדושה ובטהרה:

(תפארת שלמה יתרו ד"ה ויקח).

פירוש עו

בזמנינו העיקר לעבודת השם יתברך, הוא להתדבק אל הצדיקים, כל אחד לפי מדרגתו, וזה הענין פירסם הבעל שם טוב ז"ל בעולם, שכל מי שמפריד את עצמו מהצדיק, ואומר בלבבו מה לי לנסוע לצדיק הדור לבקש תורה מפיו, הלא כמה ספרים קדושים במוסר השכל דרושים לכל חפציהם, בתורה ויראת שמים, אבל באמת אין זה כלום, כי ראיית פני הצדיק הוא מבטל ממנו כל המדות רעות, דהיינו העצלות והעצבות, וכל התאוות רעות רחמנא ליצלן, וגם בצדקה מה שנותן לצדיק זוכה למדות טובות, וכל חסרונו ישלים על ידי דיבוק חכמים, וגם הצדיק מעלה תפלתו למעלה, כי הקדוש ברוך הוא מתאוה לתפלתן של צדיקים (יבמות דס"ד ע"א), שמגלין אלהותו יתברך שמו בעולם, ובזה יבא לשלימות האמיתי, וכמשל בן כפר שרוצה לבא אל המלך ולבקש מלפניו על אדותיו ועל עניניו, אבל אי אפשר לו בעצמו לדבר אל המלך, כי כבד לשון הוא לדבר עם המלך דברים מועטים הסובלים פירוש הרבה וענין גדול, והמלך אינו סובל רוב דיבוריו של בן כפר, לכן העצה בזה לבא אל שר אחד משרי המלך המבין בלשון בן כפר, וגם כן יכול לדבר עם המלך כראוי וכו':

(תפארת שלמה פ' נצבים ד"ה פן, ופ' וילך ד"ה ויכתוב, ובמאמרי ר"ה ד"ה ובכן צדיקים).

סליק פרשת עקב בס"ד

ראה

פירוש א

ראה אנכי נותן לפניכם היום וגו' את הברכה אשר תשמעו וגו'. יש בחינות ברכה וקללה, מצד שאין לו דבקות בפנימיות התורה והמצוות, כי אם על ידי אשה מקושטת, בענינים ניאותין לכל אחד מישראל, לפי בחינתו וחשקו, כמו ששמעתי בשם מורי בפ' ראה, את הברכה אשר תשמעו וגו':

(תוי"י פ' בא דנ"א נ"א).

פירוש ב

ואמרת אכלה בשר וגו'. איתא בגמרא (ב"מ דפ"ד ע"א) אהבה דוחקת הבשר, ר"ל אהבת השם דוחקת ומזככת את הבשר שהוא הגוף, עוד יש לומר שאהבה דוחקת וממתקת את הבשר שהוא דין, כי הבשר בא מסטרא דדינא כידוע:

(ליקוטים יקרים ד"ה ע"ג).

פירוש ג

וזבחת מבקרך ומצאנך וגו' כאשר צויתיך וגו'. עיין לעיל פ' יתרו אות י"ח ואות י"ט ענין בזעם תצעד ארץ:

פירוש ד

מקובל מהצדיקים תלמידי הבעל שם טוב זי"ע אשר לשון הס' שמלה חדשה מסוגל לשו"ב לשמור נפשו ושלא יארע תקלה על ידו, כמו לשון הזוהר הקדוש, וגם השו"ב אשר רגל על לשונו הספר הקדוש שמלה חדשה, אז בעת זבחו זבח, יעמוד לו זכותו של רבינו בעל שמלה חדשה להצילו ממכשול ח"ו:

(הרב דרכי תשובה בהסכמה לשמ"ח מונקאטש תרס"א).

פירוש ה

כי מנסה ה' אלהיכם אתכם לדעת הישכם אוהבים את ה' אלהיכם וגו'. עוד שמעתי ממורי פירוש המשנה (סוף מסכת עוקצין) עתיד הקדוש ברוך הוא להנחיל לכל צדיק ש"י עולמות שנאמר (משלי ח׳:כ"א) להנחיל אוהבי יש, וגם פסוק הישכם אוהבים את ה', (תוי"י בסופו דר"ח ע"ג). ועוד עיין לעיל פ' בראשית אות ב' ענין פסוק זה:

פירוש ו

והראה, אמרו חכמינו ז"ל (חולין דס"ג ע"ב) ולמה נקרא שמה ראה שרואה ביותר כו' תנא עומדת בבבל ורואה נבלה בארץ ישראל, שמעתי [בשם ר"י בעש"ט ע"ה זצוק"ל] פירוש הגמרא עומדת בבבל ורואה נבלה בארץ ישראל, פירוש, אדם שאינו הגון נקרא בבל כי עומדים בשטותים והבלי עולם, ואדם הצדיק נקרא ארץ ישראל, וזהו פירוש הגמרא עומדת בבבל פירוש בשטותים, ורואה על אדם כשר נבלה, והיינו נבלה בארץ ישראל באדם כשר והבן:

(אור האמת דק"ז ע"ב).

פירוש ז

עשר תעשר, **בגמרא** (**תענית ד"ט ע"א**) **אשכחיה ר' יוחנן לינוקא דריש לקיש כו' עשר בשביל שתתעשר כו' זיל נסי כו' שנאמר כו' והריקותי לכם ברכה עד בלי די** (**מלאכי**

ג':י') מאי עד בלי די אמר רמי בר חמא אמר רב עד שיבלו שפתותיכם מלומר די, הקשה מרן הבעל שם טוב הקדוש זצוק"ל זי"ע, דהרי תבת די אינו כלל ממוצא השפתים, ותירץ דבאמת לכך יבלו השפתים מחמת אמירת די תמיד, ולא ישתמשו במוצא השפתים כלל:

(**רשפי אש בליקוטי אגדות אות ר"ג**).

פירוש ח

כי פתוח תפתח את ידך לו וגו'. דשמעתי בשם הבעל שם טוב זלה"ה פירוש הפסוק (תהילים י"ז:ט"ו) אני בצדק אחזה פניך, היינו כי כשאדם נותן פרוטה לעני אזי עושה יחוד, דהפרוטה הוא י' וחמשה אצבעות הנותן הרי ה' ופשיטות ידו של הנותן הרי ו' ובנתינתו לחמשה אצבעות של עני הרי ה' אחרונה יד העני, ועל ידי זה גורם המשכת רחמים כי כסדרן הוא רחמים גמורים, וכל זה הוא כשהנותן מתחיל בנתינת הצדקה טרם הפשטת יד העני, אז השם הוא כסדרן וממשיך רחמים לעולם, ולא כן כשהעני מתחיל בפשיטת ידו לבקש, אז אין השם כסדרן, וזהו אני בצדק אחזה פניך, כשאני הוא המתחיל בענין הצדקה, אז אחזה פניך, שאני גורם יחוד בד' אתוון כסדרן והוא פניך, רחמים, אבל כשאשבעה בהקיץ, ר"ל כשהעני מקיץ אותי בפשיטות ידו לתבוע הצדקה, אז תמונתך, שאין זה רק התמונה של ד' אתוון, לא בפנים, וזהו כי פתוח תפתח את ידך לו היינו שאתה תהיה הפותח ויהיה השם כסדרן:

(מבשר צדק פ' ראה).

פירוש ט

שמעתי בשם הבעל שם טוב זלה"ה, שאמר על מאמרם ז"ל (כתובות ד"נ ע"א) המבזבז אל יבזבז יותר מחומש כו', ולא אמרו הנותן אל יתן יותר מחומש, כי לשון מבזבז הוא לשון ביזה וגזל, כלומר שהוא קמצן בטבעו וגוזל נפשו וטבעו, ומחסר ממונו בשביל השם יתברך, אל יתן יותר מן החומש, אבל מי שהוא ותרן בטבעו יכול ליתן יותר מחומש, לפי מדת טובו וחסדו עד כאן דבריו ודפח"ח:

(אורח לחיים פ' תרומה).

פירוש י

שמעתי בשם החסיד האלוהיי מו"ה ישראל בעש"ט נבג"מ, אשר שאלו אותו למה הוא מפזר יותר מחומש, והוא נגד מאמר רבותינו ז"ל שאמרו המבזבז אל יבזבז יותר מחומש, והשיב הוא ז"ל דלשון מבזבז הוא לשון ביזה, דהיינו מי שאינו נותן בשמחה רק כמו גוזל לנפשו, והוא עושה נגד רצונו, לקיים מצות בוראו, לזה נתנו חכמים שיעור שלא

יתן יותר מחומש, אכן מי שנותן בשמחה ויש לו תענוג מזה שנותן, אין שיעור לדבר, כן שמעתי מפי מגיד אמת, שאמר כן בשם הבעל שם טוב זלה"ה, והנה כבר ידוע ומפורסם אשר דברי האלוהיי הקדוש כל דבריו כגחלי אש, ואפילו שיחות חולין שלו היו סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה ומלין לצד עילאה ימלל:

(וציוה הכהן פרק ט"ו).

פירוש יא

איתא בשם הבעש"ט ז"ל, המבזבז אל יבזבז יותר מחומש (כתובות ד"נ ע"א), היינו מי שסובר שבוזז את עצמו, אבל מי שלבו נכון בטוח שהשם יתברך יתן ויחזור ויתן, ולא ירע לבבו בתתו צדקותיו, הוא יכול ליתן מה שירצה:

(מעשה יחיאל פ' ויצא אות י"ד)

פירוש יב

שמעתי אומרים מאיש אלוהיי מו"ה ישראל בעל שם טוב נ"ע, דכל המצוות שאדם עושה עם פניות, מוטב היה שלא לעשותו כלל, אבל צדקה, אף שאינה מהמובחר כעושה לשמה, מכל מקום עושה מצוה, שמחיה נפש האביון:

(תורי זהב פ' ראה).

פירוש יג

כל תנועה טובה שעושה למטה, מעורר כך במדות עליונות אם לחסד אם לדין, ה' צלך (תהלים קכ"א) כידוע ממרן אלוקיי בעל שם טוב, ואדם נעשה בדמות דיוקן של יוצר בראשית, אם מקיים פתוח תפתח, נפתח מקור עליון להשפיע למטה:

(אוצר החיים פ' יתרו דק"כ ע"ד).

פירוש יד

בגמרא (ברכות ד"י ע"ב) הרוצה ליהנות יהנה כאלישע וכו', והרוצה שלא ליהנות אל יהנה כשמואל הרמתי, וקשה אם כן כיון שהוא דבר הרשות, דהרוצה לעשות כך עושה, והרוצה לעשות כך עושה, אם כן למה ליה לבעל מסדר הגמרא למכתביה, עוד קשה דחדא בבא משתמע מאידך, או סיפא מרישא כיון דקאמר הרוצה ליהנות יהנה כאלישע, ממילא שמעינן דהרוצה שלא ליהנות וכו', או רישא מסיפא:

ופירש [הרב הבעש"ט זי"ע] דהנה העשיר הנותן צדקה הוא עושה מצוה דנתון תתן לו וכו', פתוח תפתח את ידך לאחיך וכו', אבל העני המקבל את הצדקה, לכאורה אינו עושה שום מצוה, אך אם העני המקבל את הצדקה מקבל בכוונה זו, כלומר כיון שאני צריך לקבל, וכגון שאין מעשה ידיו מספיקים לו, שעל זה אמרו (ירושלמי סוף מס' פאה) כל

הצריך ליטול ואינו נוטל הרי זה שופך דמים, ובמשנה (פאה פרק ח' מ"ח) היו לו מאתים חסר דינר אפילו אלף נותנים לו כאחת הרי זה יטול, אם כן כשמקבל העני בכוונה זו כיון שאני צריך ליטול הריני מזכה את העשיר העושה עמי צדקה, נמצא גדול המעשה יותר מן העושה (ב"ב ד"ט ע"א), שהרי העני המקבל יכול לקבל ביום אחד צדקה מכמה אנשים, יותר ממה שהנותן יכול ליתן, וזה אמרו רבותינו ז"ל כן בפירוש, על פסוק (רות ב':י"ט) האיש אשר עשיתי עמו היום בועז, אשר עשה עמי לא נאמר אלא עשיתי עמו, דיותר מה שבעל הבית עושה עם העני העני עושה עם בעל הבית, והנה העני המקבל צדקה לשם שמים ראוי לו שלא לקבל צדקה אלא מאנשים צדיקים, ושיזכו על ידו, אבל לא מאנשים רשעים, כדמצינו באלישע, דמאנשים צדיקים קיבל צדקה, אבל מנעמן לא רצה ליקח, דאף על פי שנתגייר ונעשה גר תושב (גיטין דנ"ז ע"ב) לא רצה לקבל ממנו, דלא היה כדאי שיזכה על ידי אלישע, וזהו פירוש הגמרא, הרוצה ליהנות יהנה כאלישע, פירוש, שיתכוון בלקחו הצדקה כדי לזכות את העשיר הנותן לו, ואם כן לא יקבל צדקה אלא מאנשי ישראל הצדיקים, שהם כדאי לזכות על ידו, ולא יאמר כיון שמצוה הוא ליקח צדקה, על דרך זה, אם כן ירדוף אחר זה לקחת דווקא, על כן אמר שאף על פי כן הרשות בידו, והרוצה שלא ליהנות אל יהנה, כשמואל הרמתי דמצינו שלא היה נהנה מהבריות:

(כתר שם טוב ח"ב דכ"ג ע"א).

פירוש טו

כי פתוח תפתח את ידך וגו' די מחסורו אשר יחסר לו, בשם הבעל שם טוב זי"ע, ר"ת ד'י מ'חסורו א'שר י'חסר ל'ו, הוא עולה בגימטריא פ"ה, וס"ת עולה בגימטריא כת"ב רמז אם אין יכול להושיע לו בפה יתן לו כתב מליצה:

(כן הוא בס"ס ילקוט משה מצפת).

פירוש טז

פסח לה' אלהיך. מבואר לעיל פ' ואתחנן בהגה ט"ו ע"פ יסוד דברי הבעש"ט הקדוש זי"ע ע"ש.

פירוש יז

ושמחת בחגך. ואמרו רבותינו ז"ל (בפסחים דק"ט ע"א) אין שמחה אלא בבשר, עיין לעיל פ' בראשית בהגה ע"ה מה שהעתקתי בשם הבעל שם טוב:

(מספר תפלה למשה בהקדמה).

סליק פרשת ראה בס"ד

שופטים

פירוש א

שופטים ושוטרים תתן לך בכל שעריך. פירוש, אהבה ויראה תתן לך בכל שעריך, בכל המחשבה שלך, מלשון (משלי ל"א:כ"ג) נודע בשערים בעלה:

(לקוטים יקרים די"ח ע"א, אור תורה).

פירוש ב

ובאת אל הכהנים הלוים וגו'. אמר הבעל שם טוב ז"ל, והכהנים הלוים, שכל שפע הבאה הוא בשני בחינות, דהיינו אהבה וצמצום, אהבה, שמחמתה משפיע לעולם התחתון, ובחינת צמצום הוא אותו השפע היורד מעולם עליון לשרות בעולם התחתון:

(אור תורה פ' שמות ד"ה ויפגשהו, לקוטי אמרים ד"ט ע"ב).

פירוש ג

על פי התורה אשר יורוך ועל המשפט אשר יאמרו לך תעשה לא תסור וגו'. בשם הבעש"ט ז"ל, שהט"ז והש"ך הם הפוסקים האחרונים, ועל כן צריך לראות שלא לעבור על דעתם כי אם להחמיר, אבל לא להקל נגדם, כי אם בצירוף איזה טעם, באופן שגם הם היו מסכימים להקל, כגון בהפסד מרובה וכדומה, אבל מכל מקום גם החיבורים שאחר הט"ז והש"ך ח"ו להרהר עליהם מאחר שנתקבלו, ויש הסכם עליהם, נמשך בהם כוח רוח הקודש:

(שארית ישראל שם ברמזי סוכות).

פירוש ד

בשם הריב"ש, שכל החיבורים שהיו עד המהרש"א ועד בכלל, היו ברוח הקודש, וכיון שהוא ברוח הקודש הוא תורה עצמה וכו':

(שארית ישראל שם ברמזי סוכות)

פירוש ה

הריב"ש נבג"מ שיבח את המהרש"א מאוד בגודל צדקתו, עד שאמר שאם היו העולם יודעים מזה, היו לוחכים העפר שעל גבי קברו:

(שארית ישראל בשער התקשרות דרוש ו').

פירוש ו

בתחילת ימי הגאון מוהר"ר יחזקאל מפראג [הגאון בעל נודע ביהודא ז"ל] אמר הבעל שם טוב שהכריזו משמים, הוו זהירים ביחזקאל ותורתו:

(צרור החיים דלב ע"ג בשם הר"י מסקווירא).

פירוש ז

הבעש"ט זצוקללה"ה אמר שהגאון הצדיק בעל נודע ביהודא היה לו נשמה חדשה שלא היתה עדיין בעולם, והיתה גנוזה במרומים עד שבא הוא לעולם: (זכרון טוב דמ"ט ע"ב).

פירוש ח

שום תשים עליך מלך וגו' מקרב אחיך תשים עליך מלך וגו', שמעתי ממארי אבא זקיני זלה"ה, כי המלך אשר בישראל הוא הלב של ישראל, וביאר על פי זה את הפסוק (שמואל א ט"ז:ב') איך אלך ושמע שאול והרגני, ודקדק אמאי היה ירא דווקא על ההליכה, הלא ההליכה יכול להיות בשתיקה, ויותר היה לו לומר איך אשוב ואחזור, אחרי אשר אמשח אחר למלך ויהרגני שאול, וביאר כי המלך הוא הלב של כלל ישראל, והלב שומע פירוש מבין, וזהו שאמר איך אלך ושמע שאול, פירוש, כי הוא עדיין המלך של ישראל קודם משיחת דוד, ושמע פירושו ויבין, למה אנכי הולך, על מה ולמה, והרגני, אבל על החזרה לא ירא, כי כבר יהיה דוד משוח למלך, ולא יבין שאול ולא ישמע, כי בוודאי יעשה הדבר בהסתר:

(דגל מחנה אפרים פ' ואתחנן).

פירוש ט

בשם הבעש"ט, על פסוק ויאמר שמואל איך אלך ושמע שאול והרגני וכו', וקשה לכאורה אומרו איך אלך דהא מנא ידע שאול מההליכה לצורך מה הוא הולך, והכי הוי לו לומר איך אמשח אותו ושמע שאול מהמשיחה וגו', אך הענין הוא שהמלך שהוא בחינת הראש של העולם, יכול לידע מחשבות בני אדם, ולזה לא אמר איך אמשח, שכיון שימשח את דוד למלך, והוא יהיה הראש, תיכף יסתלק אותו הכח משאול לידע המחשבה, אך דעיקר החשש הוא על ההליכה, כי קודם משיחת דוד, עדיין יש לו [לשאול] הכח לידע המחשבה כנ"ל, ולזה אמר איך אלך, עד כאן שמעתי ממנו ודפח"ח:

(תשואות חן פ' תולדות).

פירוש י

תמים תהיה עם ה' אלהיך. איתא בשם הבעל שם טוב הקדוש, תמים, בניקוד הדגש בתי"ו, מורה על נקודת הלב, ר"ל שתהיה תמים עם נקודת הלב:

(דעת משה פ' נח, שופטים, ויחל משה תהלים י"ט וקי"ט)

פירוש יא

יראה חיצונית הבאה לאדם, הוא כדי לעוררו ליראת אלהים, משל למה הדבר דומה לאיש חיל שלוח מהמלך לקרוא לאדם, והוא בכעס גדול ומטיל אימה ופחד, אין לירא

מהשליח, כי אם תיכף ילך למלך לרצותו, וכן אהבה חיצונית הבאה, הוא כדי לעוררו לאהבת ה', משל למה הדבר דומה, לפעמים בא איש מהמלך שלוח לאדם בתנועת אהבה, ומי שהוא טיפש הוא מתענג ומשתעשע עם השליח, והחכם אומר מה לי להשתעשע עם השליח, אלך לשורש אהבה של מלך, וזהו שכתוב תמים תהיה עם ה' אלהיך, והתי"ו גדולה, דלכאורה התי"ו רחוקה מן האל"ף, לרמוז להעלות כל דבר רחוק הן האהבה הן יראה או שמחה ותענוג גשמיי אל האלו"ף הרומז לאלופו של עולם:

(כתר שם טוב די"ט ע"ד).

פירוש יב

תמים תהיה עם ה' אלהיך. פירוש, אפילו כשתעסוק בתורה שנאמר בה (תהילים י"ט:ח') תורת ה' תמימה. וזהו שכתוב תמים תהיה אפילו בעסק התורה, תהיה עם ה' אלהיך, ולא תאמר שהתורה נקראת ממילא תורת ה', רק תשגיח על זה היטב, וזהו ענין שאמרו חכמינו ז"ל במשנה (אבות פרק ג') המהלך בדרך ושונה ומפסיק ממשנתו כו'. דהוי לו לומר ומפסיק ממשנתו, והוה ידעינן דהיה שונה, עוד קשה דאמר מעלה עליו הכתוב ולא מפרש איזה כתוב, ויש לומר דהפירוש הוא שהולך בדרך הישר ואפילו הכי הוא יחידי, שאינו דבוק בהשם יתברך [ממילא אינו מקיים הכתוב תמים תהיה עם ה' אלהיך], ושונה ומפסיק ממשנתו, ר"ל מפסיק עצמו מהשם יתברך מחמת משנתו, דהיינו שבא לו גדלות והתפארות מחמת, משנתו, שסובר שהוא משנתו שלו ואומר מה נאה אילן זה, ועל עצמו אומר כן בלבו כמו שכתוב כי האדם עץ השדה, ואומר על עצמו דהוא אלינא די רבא ותקיף, ומה נאה ניר זה כמו שכתוב (בירמיהו ד':ג') נירו לכם ניר, פירוש, שאומר שמכין לעצמו חלק לעולם הבא על ידי משנתו, ולכן מעלה עליו הכתוב, פי' כתוב הנ"ל [זה שהוא עובר עליו] שנאמר בו תמים תהיה עם ה' אלהיך, וזהו שאמרו מעלה עליו הכתוב הזה שכולל כל התורה כאילו מתחייב בנפשו:

(כתר שם טוב ח"ב דכ"ב ע"ב, לקוטים יקרים די"ז ע"ב).

פירוש יג

במדרש רבתי (פרשה ה' סי' ב') זהו שאמר הכתוב (משלי ו' ו') לך אל נמלה עצל וכו' תכין בקיץ לחמה אגרה בקציר וכו' מה ראה שלמה ללמד לעצל מן הנמלה וכו', י"ל כי הוא רמז אל האדם, כמו שנמלה אין לה מושל ושוטר כן יש ב' מיני אדם, א' הוא רשע כל ימיו, כמו הנמלה שאין לה שום היכר [שוטר ומושל כך אין לו שום היכר] גדולת הבורא יתברך, והמין הב' הוא אשר הולך בדרכי השם יתברך, אך לפעמים נופל ממדרגתו, והחילוק ביניהם הוא, שהראשון חושך לו ולא אור כל ימיו, והב' כאשר יתחזק ויכיר

חסרונו יגביר היצר טוב על היצר הרע כפלים מבתחלה והמשל לשדה, שפעמים הוא כחושה ואינה עושה פירות כל כך, מניחין אותו בורה כדי שיתחזק כחה. וזהו פירוש (משלי י:ה' פסוק ה') אוגר בקיץ, קיץ הוא לשון בור כמו (כתובות דק"ו ע"ב) קיץ המזבח, וזה האדם שהוא אוגר ר"ל מאסף בקיץ בזה עצמו שהוא בטל ובור מעבודת הבורא כדי שיתחזק אחר כך, הוא בן משכיל:

(ליקוטים יקרים דט"ז ע"ג).

סליק פרשת שופטים בס"ד

כי תצא

פירוש א

כי תצא למלחמה על אויבך ונתנו ה' אלהיך בידך ושבית שביו, שמעתי ממורי זלה"ה ביאור פסוק כי תצא למלחמה על אויביך וגו' ושבית שביו, כי על ידי טענת היצר הרע עצמו, בזה כובש את היצר הרע, שאם הוא זריז במלאכתו לפתות את האדם בעברה, כדי לעשות שליחות השם יתברך, כמו שכתוב בזוהר (פ' תרומה דקס"ג ע"א) משל הזונה, מזה יקח האדם מוסר לעצמו, שיהיה הוא זריז במלאכתו, שלא לשמוע ליצר הרע, שהוא רצון קונו יתברך שמו וכו', ודפח"ח:

(תוי"י פ' בחקותי דקכ"ו ע"ד).

פירוש ב

וראית בשביה אשת יפת תואר וגו'. אש"ת ר"ת א'דני ש'פתי ת'פתח (תהילים נ"א:י"ז) כמו ששמעתי מן אא"ז זללה"ה על פסוק וראית בשביה אשת יפת תואר:

(דגל מחנה אפרים פ' בחקותי).

פירוש ג

אשת יפת תואר. אשת ר"ת א'דני ש'פתי ת'פתח, יפת ר"ת פי יגיד תהלתך:

(אוצר החיים ר"פ תצא).

פירוש ד

וראית בשביה אשת יפת תואר וגו' ולקחת לך לאשה. וראית בשביה אשת יפת תואר, זהו גם כן הבטחה, כשיתן ה' בידך את היצר הרע, אז וראית איך שהשכינה שהיא אשת יפת תואר היא בשביה כביכול וחשקת בה לפדותה מן השביה ולקחת לך לאשה:

(דגל מחנה אפרים פ' תצא)

פירוש ה

והסירה את שמלת שביה מעליה וגו'. כבר בארתי בשם אדוני אבי זקיני זללה"ה, כי המחשבות זרות הבאות לאדם [הוא], כי מתאוה הניצוץ הקדוש שבתוך אותיות המחשבה זרה לתיקון, להעלותו לשרשו ולתקנו, וכל המחשבות זרות, בעולמות עליונים, האותיות הם אורות צחות, אלא שירדו למעמקים, ונתלבשו בלבושים צואים, כמו שבירר אא"ז זללה"ה והסירה את שמלת שביה מעליה וכו', שלא ליקח אותם בלבושין המגואלין, רק יראה להסיר ולהפריד מהם הלבושים הצואים, ואז יאירו כשחר אורם:

(דגל מחנה אפרים פ' ויחי בפסוק שמעון ולוי).

פירוש ו

והיה הבן הבכור לשנואה. מה שיש בכתוב זה רמז לישראל מבואר לקמן במאמרים לר"ה ויום כיפור אות ט':

פירוש ז

וכי יהיה באיש חטא משפט מות וגו'. שמעתי ממורי פירוש הש"ס (יומא דפ"ו ע"ב) זדונות וכו', וטעם שנקרא חטא, כי כבודו יתברך שמו מלא כל העולם כביכול, גם מקום החטא והתענוג של החוטא נמשך מתענוג העליון וכו', והנה יש מדה הנקרא חמדה, אשר ממנו יתברך מתפשט לכל הברואים אדם ובהמה וחיות ושרצים וכו', כאשר החוש מעיד על זה, ובכל אחד מהחמדה יש הוי"ה אדנ"י, כי החמדה קודם שנפעל הוא הוי"ה, ואחר הפעולה נברא אדנ"י, הרי ח' מן החטא שהם ח' אותיות של שני שמות הנ"ל, ובתוכו יש טוב גנוז בתוכו הרי אות ט' מן חטא, ואות א' מובלע בו הרי חטא:

והנה יש י"ג מדות שהתורה נדרשת בהן ואחד מהם קל וחומר וכו', והנה על ידי התעוררות זו החמדה מטה, נתעורר מדה זו למעלה בקל וחומר וכו', רק הקליפה של החטא הוא מסך מבדיל, ומפסיק מלהתעורר הטוב למעלה, כי אם אחר ששב בתשובה, ונסתלק חלק הרע והקליפה, ונשאר רק טוב הגנוז, ואז נתעורר גם הטוב שלמעלה, ולכך זדונות נעשו כזכיות, ובלבד שיהיה הזדון לתאבון ולא להכעיס, אז נעשו זכיות, ודפח"ח:

(כתונת פסים פ' בהעלותך דל"ה ע"ב).

פירוש ח

שמעתי מאא"ז זלה"ה, שלכך מובלע א בתוכו (בתוך תבת חטא כדלעיל באות הקודם) להודיע ששם גם כן שורה אלופו של עולם ברוך הוא, מובלע ומכוסה, כי מבלעדו לא

ירים איש את ידו לעשות קטון וגדול:
(דמ"א עקב ד"ה ויש להבין)

פירוש ט

שמעתי מן אא"ז זלה"ה שמלת חטא, אות א שבו אינו ניכר בהברה, והטעם לפי שהרשע בשעה שרוצה לעבור עברה שוכח באלופו של עולם, כמו שכתבתי במקום אחר:
(דמ"א בליקוטים לפ' דברים ד"ה בערבה).

פירוש י

שמעתי מן אא"ז זללה"ה כי חטא אלופו של עולם מסתתר בו, ודפח"ח, והפירוש, כי הא הוא אינה נגלית ואינה ניכרת במבטא, והוא באחרונה, וכן בתיבת טמא ר"ל, גם כן הא מובלע באחרונה, ולהבין זה, כי האדם העובר עברה ח"ו, אז הוא הסתלקות הדעת מעליו, כמאמרם ז"ל (סוטה ד"ג ע"א) אין אדם עובר עברה וכו', ואז הוא מחשב בוודאי שעזב ה' את הארץ, ואינו משגיח בה, כי אם היה יודע ומאמין בזה, שנגד ה' כל מפעליו, שהוא משגיח עליו בכל עסקיו, בוודאי לא היה עובר עברה כלל, אבל באמת הוא בוודאי שקר גמור, כי בוודאי גם שם יש השגחתו מאתו יתברך שמו, כי אם יצוייר העדר השגחתו משם אף רגע אחד ח"ו מיד היה מת באותו רגע, ולא היה כח בו לעשות שום דבר, אך בוודאי שם גם כן הוא הקדוש ברוך הוא, אך בהעלם ובהסתר מאוד, ועל זה מרמז הסתרת אות א' שהוא אלופו של עולם:
(דמ"א פ' אמור ד"ה אלה המצוות).

פירוש יא

וכי יהיה באיש חטא משפט מות וגו'. ראיתי בכתבי הרב החסיד מו"ה יעקב יוסף הכהן בשם אדוני אבי זקיני על פסוק וכי יהיה באיש חטא משפט מות והומת ותלית אותו על עץ לא תלין נבלתו על העץ כי קבור תקברנו ביום ההוא, והקשה הא חטא הוא שוגג, ואיך הוא משפט מות שזה שייך למזיד, וביאר ז"ל כי בחטא של הוצאת ז"ל, אף על פי שהוא שוגג, הוא משפט מות, כי בפעם ראשון מסלק הסטרא אחרא ר"ל ממנו הנפש שלו, ופעם ב' הרוח, ובפעם ג' הנשמה, שמסבב אותו לקליפות שלא יקבל מוסר, הגורם למיתה ר"ל, וזהו שאמר הכתוב וכי יהיה באיש חטא, היינו שוגג כזה שיהיה משפט מות אף שהוא שוגג, והיינו טומאת קרי ר"ל, ותלית אותו על עץ, היינו אף אם תתלה אותו על עץ חיים, לומר לו תוכחת מוסר לא יקבל שום מוסר, לכן לא תלין נבלו על העץ כי אם קבור תקברנו ביום ההוא, כשיזדמן שיהיה בבחינת יום, היינו טהור יומא (ברכות ד"ב ע"א) לזכך את נפשו אז תקברנו, להפריד הפסולת מעליו ודפח"ח וכו', וביאור הפסוק

כי יהיה וכו', שמעתי בעצמי מפי אדוני אבי זקיני זללה"ה:
(דמ"א פ' עקב ד"ה עוד ירמוז והיה עקב)

פירוש יב

אמר מרן הקדוש הריב"ש טוב, האיך יהיה חטא שוגג משפט מות, ואמר דקאי על חטא הכללי שהוא שוגג ואונס מקרה לילה, ולפעמים יארע זה לצדיק גמור בילדותו כמבואר בספר המגיד משרים, וכמבואר בספר החזיונות, ומהיכן יהיה כזה, ולמה תצא כזאת מלפני השם יתברך, ואמר שזה בא מעירוב טוב ורע, חטא אדם הראשון בעץ הדעת, ולפעמים מחמת איזה ניצוץ רע, יהיה נגזר על הצדיק מיתה ר"ל, ובהכרח גוזרין עליו שיארע לו זה החטא ר"ל וינצל ממיתה, כי הרע חלף והלך לו ולקחו חלקם, כי זה החטא קשה לצדיק כמיתה, וזהו וכי יהיה באיש חטא שהוא משפט מות, והומת שקשה לו כמיתה, ומהיכן יהיה כזה, ותלית אותו על עץ, שעל ידי חטא עץ הדעת אירע לו כזה, אבל באמת לא תלין גם לינת לילה את נבלתו נבלה שעשה לא ילין בחטא העץ, כי קבור תקברנו ויעלה הטוב וימית הרע, ביום ההוא, על ידי קריאת שמע שעל המטה, שאז נתגלה הארת עתיקא הנקרא ההוא בהתמשכות וחרב פיפיות הידוע, ומאור הגדול מתים כל הקליפות, כמבואר בפרי עץ חיים, כי קללת אלהים תלוי, עיין לקוטי תורה יחזקאל על מה שאמרו רבותינו ז"ל (רבתי בראשית פכ"א אות י"ב) קין תלוי ברפיון, כי הנוצר מהנוקבא הוא טפה חזקה, כי יוצא הטפה מן הזכר וניתן בנוקבא, ומה שהיה טיפת מים רופפת הוא מצטיירת, ומתחזקת בפרצוף גוף ואברים חזקים, אך טפה היוצאת מן הזכר נקרא קללת אלהים, כי יש לו רבות רעות, אחר שנשאר תלוי באויר, שיוצאת מן הזכר, שמים, ולא נכנס בנוקבא, ארץ, אם כן היא תלויה באויר ואין לה מנוחה, עד שתכנס בנוקבא, בגין שהוא רפוייה ברפיון, וזה סוד קין תלוי ברפיון, כמו שדים שהם תלויים בין שמים לארץ, עיין שם בלקוטי תורה היטב, וכל זה מיסודי מרן הריב"ש במעט תוספות ביאור להבין דבריו המתוקים:
(היכל הברכה פ' תצא דק"ל ע"א, קל"א ע"א).

פירוש יג

הבעש"ט זללה"ה אמר, שלא ידאג אדם על מקרה בלתי טהור, שראה קרי בשוגג בלי שום מחשבה זרה והרהור, כי הוא ח"ו היה חייב מיתה, ועל ידי זה כי יצא ממנו הרע נפטר ממיתה, ובאם לאו היה מת ח"ו, ואמר רמז לזה (בתהילים קט"ז:ט"ו) יקר בעיני ה' המותה לחסידיו, יקר אותיות קרי, הוא טוב לחסידיו, היינו כשבאה לו שלא מחמת הרהור, הוא טוב, שבאם לאו היה אפשר להיות מת ח"ו, אם כן אין לדאוג אלא אם ראה

על ידי מחשבה ח"ו, וכשבאה לאדם מחשבה רעה חלילה, יראה לטהר אותה בהעלותה להתקשרות הבורא יתברך שמו וכו':
(לק"א דכ"ח ע"ד, אור תורה ראה).

פירוש יד

שמעתי אומרים מפה קדוש הרב בעל שם טוב הוותיק החסיד מו"ה ישראל ממעזיבוז, על הגמרא (ברכות די"ט ע"א) דאם ראית תלמיד חכם עובר עברה בלילה, אל תהרהר אחריו ביום שמא עשה תשובה, ומקשה שמא עשה תשובה ס"ד, אלא אימא ודאי עשה תשובה, ופירש על פי דברי תוספות יום טוב (אבות פרק ה') שהקשה על הא דאמרינן עשרה נסים נעשו לאבותינו בבית המקדש, ואחד מהם לא אירע קרי לכהן גדול ביום הכיפורים, דמקשה למה יארע לו קרי, אחר שהיו מזרזין אותו כל זיי"ן הימים, והוא בטהרה כל היום ההוא, ותירץ כי יצר טוב ויצר הרע מתקוטטים זה עם זה, ולזה היה קרוב מאוד להיות הכהן בעל קרי עד כאן, ונמצא לפי זה כשאדם עושה תשובה כראוי ונכון, אזי הוא מסוכן לבל יחטיאנו היצר הרע בחטא קרי, כי המנוצח מחזיק את עצמו בכל כחו, להחטיאו להמנצח, ופירש הרב הנז"ל ז"ל, אם ראית תלמיד חכם שעבר עברה בלילה, ר"ל שראה קרי, אל תהרהר אחריו ביום, ר"ל שמא הוא חייב בדבר שהרהר ביום, ובא לידי קרי בלילה, רק שמא עשה תשובה, ולכך היצר הרע מתחזק את עצמו בכל כחו להחטיאו ודו"ק:
(תורי זהב פ' תצא).

פירוש טו

לא תלין נבל(ת)ו על העץ כי קבור תקברנו ביום ההוא וגו', ראה זאת העתקתי מכתבי קודש אדומו"ר הרב המגיד מקאזניץ זצ"ל זי"ע, והוא מועתק מהבעל שם טוב זצללה"ה זכותו יגן עלינו, וזה לשונו הזהב:
מהבעש"ט, אם צריכין להוסיף על בית הקברות ר"ל ככה יתנהגו, מקיפים תחלה המקום שרוצה להוסיף בשבע הקפות, עם עשרה אנשים לא פחות, בכל הקפה יאמרו בארבעה קרנות מקום ההוספה בתהלים קפיטל ק"ב ק"ג ק"ד, ובישעיה קפיטל מ"ב מתחיל שירו לה' שיר חדש וגו', ובכל הקפה יתחילו מצד קרן דרומית מזרחית, ותיכף בצד אותו קרן יאמרו בתהלים קפיטל ק"ב, ומאותו קרן יקיפו ויאמרו ויהי נועם דרך הקפה עד שיגיעו לקרן מזרחית צפונית, ובצד אותו קרן יאמרו קפיטל ק"ג בתהלים, ומאותו קרן יקיפו ויאמרו דרך הקפה ויהי נועם עד שיגיעו לקרן צפונית מערבית, ובצד אותו קרן יאמרו בתהלים ק"ד, ומאותו קרן יקיפו ויאמרו דרך הקפה ויהי נועם עד שיגיעו לקרן מערבית

דרומית, ובצד אותו קרן יאמרו בישעיה קפיטל מ"ב שירו לה' שיר חדש וגו', ובגמר הקפה ראשונה יאמרו אנא בכח, ויכוונו השם הראשון בפסוק הראשון, וככה יתנהגו בכל הקפה משבע הקפות, ואחר גמר כל הקפה משבע הקפות יאמרו אנא בכח, ויכוונו שם אחד מהשבע שמות, עד שיגמרו השבע שמות בשבע הקפות, וכשיתחילו לעשות מחיצות למקום ההוספה, לא יתחילו מרוח צפונית, וגם לא יתחילו לקבור ברוח צפונית, גם לא יתחילו מכהן, ויהי רצון שיבולע המות לנצח במהרה בימינו אמן סלה:

(זה נדפס בס"ס נר ישראל על ליקוטי ר"ה גאון).

פירוש טז

כי יקרא קן צפור לפניך וגו', **שלח תשלח את האם וגו'**, מבואר לקמן במאמרי ר"ה ויו"כ אות זיי"ן ע"ש:

פירוש יז

והיה מחניך קדוש. מה שזה קאי על כל אברי הגוף מבואר לעיל פ' בראשית בהגה ט', בפ' לך אות מ"א, ובפ' וישלח בסוף הגה ג' ע"ש:

פירוש יח

כי תדור נדר לה' אלהיך לא תאחר לשלמו. מבואר לעיל בפ' מטות אות ב' שזהו הבטחה שמבטיח הכתוב שלא תאחר לשלמו, כשיהיה הנדר לשם ה' אלהיך, ע"ש:

פירוש יט

כי יקח איש אשה ובעלה וגו'. אומרים בשם הרב הקדוש והטהור הבעש"ט נבג"מ זי"ע, הטעם למה בשעת שידוכין שוברין כלי חרס, ובשעת נישואין כלי זכוכית, כי אי אפשר לקרוע התנאים כשם שכלי חרס אחר שנשבר אין לו תקנה, אך אחר הנישואין יכול לפוטרה על ידי גט, דוגמת כלי זכוכית שאף על פי שנשבר יש לו תקנה:

(תולדות אהרן בליקוטים).

פירוש כ

בשם הבעש"ט זי"ע, דכשמכריזין בת פלוני לפלני (סוטה ד"ב ע"א) נאספים כמה זוגים שקרים, ונאחזים ונסבכים בהדי האי זווגא שהכרוז יצא עליהם, וחד בחד כי סביך, אי אפשר לפטרם כל כך בנקל, רק יש שנפטרים מהם על ידי שנדברים זה בזה להתחתן, ומהם יש שנפטרים על ידי שמתוועדים להתחתן, ומהם יש שנפטרים על ידי התקשרות בתקיעת כף, או ראשי פרקים או תנאים, עד שנפטרים מכולם, ואז ימצא מין את מינו זיווגו האמיתי, וישאו זה לזה, כדת משה וישראל:

(דובר שלום אות רל"ט).

פירוש כא

שמעתי טוב טעם בשם הבעל שם טוב למה מותר לשנות בשדוכין, והוא לכאורה מבואר בגמרא (כתובות דס"ו ע"א) דאיתא שם במשנה וכנגד השום הוא פוסק פחות חומש, ופירש"י שדרך הנועדים למזמוטי חתן לשומם יותר משויים לכבוד הכלה, ובאמת לא נמצא היתר לשנות לכתחלה מפני הכבוד בשום מקום, רק בשביל השלום מצינו שגדול השלום שהקדוש ברוך הוא שינה בו (יבמות דס"ה ע"ב), וזהו אם כבר נולדה קטטה בין אדם לחבירו או בין איש לאשתו, ואמר [הבעש"ט] שהוא כדי לתת חלקו דהס"ם, דקשה לזווגם כקריעת ים סוף והוצרכו לשחדם:

(נחל אשכול פ' תולדות)

פירוש כב

שמעתי ביאור ש"ס (עירובין דנ"ד ע"א) האי עלמא כבי הלולא דמיא, כמו הילולא שיש בו כמה טרחות, ותכלית הכל לתיבת לי שאומר החתן להכלה וכו', והנמשל מובן כי תיבת לי הוא שורש הדבקות וכו' יעו"ש:

(צפנת פענח לפ' תרומה פן ג' דפ"ח ע"ב, בן פורת יוסף לשבת הגדול תקכ"ז דק"ט ע"א).

פירוש כג

ושלחה ידה והחזיקה במבושיו וגו'. מה שיש בכתוב זה רמז נפלא לתיקון פגם ברית קודש על ידי נתינת צדקה ובכייה בדמעות מבואר לקמן במאמרי ר"ה ויו"כ אות כ"ג ע"ש:

פירוש כד

תמחה את זכר עמלק וגו'. איתא בכתבי קודש של מרן ר"י בעש"ט הקדוש זצוקללה"ה זי"ע וז"ל, עיקר מחיית עמלק הוא כי מתחלה צריכין למחות שר של מעלה שנקרא גס רוח, כמו שהובא בזוהר הקדוש בכמה דוכתי, וביוצר דקדושה דפ' זכור ע"ש, ואחר כך נמחה עמלק דלמטה:

(כבוד התורה פ' בשלח).

סליק פרשת תצא בס"ד

כי תבוא

פירוש א

והיה כי תבא אל הארץ וגו' ולקחת מראשית כל פרי האדמה וגו', לשון מרן אלוקי, סוד ביכורים חזרת אורות נוקבא לכהן שהוא חסד, כדי שלא יינקו החיצונים ממנה, וביאור דברי מרן, על מה דתנינן (כתובות דק"ה ע"ב) כל המביא דורון לתלמיד חכם כאילו

הקריב ביכורים, מה נשתנו ביכורים דווקא מכל מתנות כהונה, וביאור ענין זה, כי כל פעל ה' למענהו, שהכל ברא לכבודו לברר ניצוצי טהרה שנתפזרו בכל הדברים, וכנסת ישראל עולות עם כל הבירורין, ונעשית מנחה חדשה לה', כטעם קב חדש וקב ישן, ידוע ליודעין, ואיש הדבוק באלהיו, עושה ייחוד שמו בכל דבר שרואה ושומע ומריח וממשש ועל ידי זה אתקשטת השכינה בקישוטין דלא הוו (לשון זוה"ק משפטים דצ"ה ע"א) ויתפרדו כל פועלי און, ונמתק הרע ונתברר הטוב, ורומז בתחתון ועושה בעליון יחוד נורא:

וסוד ביכורים, לסוד הבירורין שנתבררו במחשבה קדושה, להעלות אורות מיין נוקבין דנוקבא לשרשן, שלא ינקו הקליפות ממנה, וכורך עליו גמי בסוד 'גדולים 'מעשה 'י"ה (תהילים קי"א:ב') אבל באמת לאו כל מוחא סביל דא, שיהיה נפשו דבוקה באל עליון, לעשות עם כל הדברים שבעולם יחודים וקישוטים וצירופים, והאל יתברך ברוב אהבתו לעם הקודש, ציוה להביא ביכורים למקדש, ובזה עושה יחוד גדול ונורא, להעלות נפש כל חי, ועל ידי מצוה זאת, נקשרים כל החפצים והעשיות והנאות עולם הזה באל עולם, כי הכל הולכין אחר הראשית כיון שגילה בפעם הראשון שכל כוונתו להעלות נפש כל חי לאל עולם, אזי כל מה שיש לו מפירות ותבואות הארץ, הכל נתקנו ונתבררו, והוא סוד דורן של תלמידי חכמים, והבינהו מאוד, כי יש בכח הצדיק לתקן הכל, וכל מה שיש לאדם הזה נתקן בדורן הזה, וזה היה עבודת הבעל שם טוב זי"ע עם תלמידי תלמידיו, כי לפעמים הצדיק עובד במקום אחד, באיזה יחוד שמו יתברך ובמחשבה קדושה, ומתקן כל עשבי השדה:

(אוצר החיים פ' משפטים דקצ"ט ע"ב).

פירוש ב

ושמת בטנא. אמר אדוני אבי זקיני זללה"ה על פסוק ושמת בטנא, טנא הוא ר"ת ט'עמים נ'קודות א'תוון, (והוא על דרך אמרם ז"ל (ברכות דל"ד ע"ב) אם שגורה תפלתי בפי וכו'):

(דמ"א פ' תבא ד"ה ברוך).

פירוש ג

היום הזה ה' אלהיך מצוך וגו'. פירש"י בכל יום ויום יהיו בעיניך כחדשים וכו', מבואר לעיל בפ' לך בהגה מ"א ע"ש:

פירוש ד

את ה' האמרת וגו' וה' האמירך וגו'. פירש"י שהוא לשון תפארת ע"ש, כתיב (ישעיהו מ"ט:ג') ישראל אשר בך אתפאר, וכתיב (איכה ב') תפארת ישראל, ואמר אלוקיי רב

ב"ש, שהקדוש ברוך הוא אינו יכול להתפאר, כי מי יוכל להבין עצמותו, לכן מתפאר עצמו בבניו, כמו שמתפאר עצמו האב בבניו, כן היה האהבה להאציל בני ישראל, כדי לקבל מהם התפארת, נמצא התענוג נתגלה בזה ההתפארות:

(כתבי קודש דכ"ד ע"ג).

פירוש ה

יככה ה' בשגעון וגו' והיית משוגע וגו'. מה שכתב בזה בסוף ס' בן פורת יוסף ודפח"ח, מבואר לעיל בפ' תשא בהגה י"ט ע"ש:

פירוש ו

תחת אשר לא עבדת וגו' בשמחה ובטוב לבב וגו'. שמעתי ממורי זלה"ה בשם הבעל שם טוב זלה"ה, כשראשי הדור הם בשמחה, הוא מעורר שמחה לכל העולם:

(דברת שלמה פ' שמיני).

פירוש ז

הבכיה הוא רעה מאוד, שהאדם צריך לעבוד בשמחה, רק אם הבכייה הוא מחמת שמחה, אז טובה היא מאוד:

(צוואת הריב"ש ד"ו ע"א).

פירוש ח

גם כל חלי וכל מכה אשר לא כתוב בספר וגו'. שמעתי ממורי פירוש הכתוב כל מכה אשר לא כתובה בתורה זו מיתת ת"ח [כך הלשון במדרש], וביאר על פי משל, שהיו למלך שרים ועבדים, ופעם אחד חטאו למלך אחד מהשרים ואחד מעבדיו, וציוה להכות להשר דרך כבוד, ולעבד שלא בכבוד, לימים שמע המלך שזה השר מתגאה בזה שנלקה דרך כבוד, ואמר להעבד שאני חשוב ממך, אז ציוה המלך להלקותו כמו לעבד, ובזה יובן, דנודע כי על ידי הכאתו בשפתיו במוסר ותוכחה, נקרא מוסר אל המדה רעה של התלמיד חכם, שמצאו בהם הגאוה, וזהו שכתוב מכה אשר לא כתובה בתורה, שיהיה ההכאה בלא פסוקי תורה רק יאמר לו מפורש, דאם לא כן, אלא יאמר לו דרך כבוד, להלביש המוסר בפסוקי התורה והלכותיו, אם כן יהיה זה סיבה להתגאות יותר, לכך מכה אשר לא כתובה זו מיתת ת"ח, שיורד ממדרגתו שזה נקרא לו מיתה, וזהו על ידי מכה אשר לא כתובה בתורה ודפח"ח: (תוי"י פ' קדושים דק"ה ע"ב, ודק"ו ע"ג, וסו"פ פינחס דקע"ב ע"א),

פירוש ט

והיו חייך תלויים לך מנגד וגו'. שמעתי אומרים בשם הישיש וחסיד הריב"ש ז"ל, על פסוק והיו חייך תלויים לך מנגד ופחדת לילה ויומם ולא תאמין בחייך, כי לעולם צריך האדם שימצא בעבודתו להשם יתברך איזה חסרון, או שימצא איזה פנייה, אפילו דקה מן הדקה מאוד, או שלא עשה כתיקונו באהבה ויראה כדקא יאות, ואז כשעובד אחר כך את השם יתברך, במצוה הזאת, יהיה נזהר שיעשה אותה ביראה ואהבה, יותר ממה שעשה בתחלה, ושלא ימצא אפילו פנייה דקה בעבודתו להשם יתברך שמו, ואחר כך יחפש יותר וימצא עוד איזה חסרון אפילו בעבודה זו, כי יכיר גדולתו יתברך שמו יותר, ויבין, שהאהבה והיראה הזו, עדיין לא יצא בה ידי חובתו, כי צריך עוד ליראה יתירה, ואז יכיר גדולת הבורא יותר, ויבין שגם היראה והאהבה הזו לא היתה כדבעי, וימצא גם בעבודה זו איזה פנייה דקה יותר, שלא היה מבין בתחלה על פנייה זו וכעת יבין יותר, וידקדק בעצמו שיעשה בזהירות יתירה, שתהיה זכה וברורה מכל סיג, ונמצא שעל ידי זה ילך ממעלה למעלה כל ימי חייו, כי על ידי זה שימצא בכל פעם חסרון בעבודתו, יהיה נזהר אחר כך שיעשה המצוה בכל פעם יותר בזהירות מבתחלה, מה שאין כן אם האדם סובר בדעתו שיוצא ידי חובתו בעבודתו, ושלא נמצא שום חסרון בה, אפשר הדבר שאינו עובד כלל עבודת השם יתברך רק שהוא מלא פניות ושטות, וסובר בדעתו שעובד עבודה זכה, כי כן דרך היצר הרע, שמסמא את עיני האדם, ומראה לו שעובד כראוי ונכון, ובאמת עדיין לא התחיל מימיו לעשות שום דבר מצוה לשמו יתברך באמת, רק כולו מזוייף מתוכו, והגם שעובד בלי פנייה רק לשמו יתברך, מכל מקום כשאינו מוצא חסרון בעבודתו להשם יתברך, אינו יודע להלוך לעבודה יותר גדולה ויתירה:

וזה כלל גדול שאי אפשר לאדם לעמוד על מדרגה אחת, כי החיות רצוא ושוב (יחזקאל א'), ואם אינו יכול להלוך במעלה יתירה, אז מוכרח הוא ליפול גם ממדרגה זאת, כי אי א(פש)שפר לעמוד על מדרגה אחת, רק או שילך למעלה יתירה, או שיפול וירד ממעלה זו, וזהו שאמר והיו חייך תלויים לך מנגד, חייך היינו החיות שלך שהוא היראה והאהבה לו יתברך, יהיו תלויים לך מנגד, ר"ל כמו שעדיין לא זכית ולא באת אליו, ופחדת לילה ויומם ולא תאמין בחייך, ר"ל שלא תאמין לך שיש לך החיות, אלא יהיה בדעתך כל ימיך שעדיין לא הגעת אליו, ומי לנו גדול מר' אבהו (תנתומא בראשית סי' א') שאמר לפני מותו כשהראו לו י"ג נהרי אפרסמונא דכיא, ואני אמרתי לריק יגעתי (ישעיה מ"ט), כי תמיד היה חושב בדעתו שעדיין לא יצא ידי חובתו בעבודת השם יתברך מימיו, כי

באמת כתיב (איוב ט"ו) הן שמים לא זכו בעיניו, ובמלאכיו ישים תהלה:
(אמתחת בנימין קהלת בפסוק טוב ילד מסכן).

פירוש י

שמעתי אומרים בשם הוותיק הישיש איש אלהים הריב"ש ז"ל משל, שהיין מתחלה כשנותנים השמרים בתוכו להחמיצו, הוא עב, כי עולה בתוכו החרצנים והזגין, ולאחר שהוא שוקט על שמריו ומסנן להיין בצלוחית אחר, ושוהה שם כמה ימים, נופלים עוד שמרים למטה רק שהם דקים ופחותים מהראשונים, וכשיסננו אותו עוד פעם אחרת לצלוחית ושוהה כמה ימים, יפלו עוד שמרים למטה דקים, ופחותים יותר מהראשונים, ולאחר שסיננו כמה וכמה פעמים, מכל מקום יפלו מעט, וידבקו בתחתיות הכלי מעט מזעיר, כן הוא הדבר בעבודת השם יתברך, קודם שנותן אדם דעתו לעבוד להשם יתברך בעבודה תמה, הוא כמשקה היין שאינו זך, ועושה עבירות ומצוות שלא בכוונה רק במקרה, ולאחר שנותן דעתו לעבדו בתמימות זכה וברורה, ופורש את עצמו מן השמרים שלו, שהם הסיגים אשר בתוכו, והולך בדרך הישר איזה זמן, וכשיתבונן אחר כך במעשיו שניים, אז מוצא גם בתוכם פנייות, רק שהם דקים ופחותים מהראשונים, ואז כשפורש גם מפנייות אלו, ומסנן את עצמו מהשמרים דקים שמוצא במעשיו, והולך בדרך היותר נכון מדרכיו הראשונים איזה זמן, וכשיתבונן אחר כך במעשיו האלו, מכל מקום ימצא שם איזה פנייה וסיג, שעושה בשביל עצמו, רק יותר בדקות, כגון בשביל שכר עולם הבא, וכיוצא בזה בדקות, כי היצר הרע אינו מניח לאדם בנקל כל כך, לעבוד עבודה זכה וברורה, וכל מה שאדם בורח ממנו הוא הולך אחריו יותר בדקות:
(אמתחת בנימין, קהלת בפ' ופניתי אני מכל מעשי).

פירוש יא

והתמכרתם שם לאיביך לעבדים ולשפחות ואין קנה. מרן הקדוש הריב"ש טוב, קודם פטירת נשמתו אמר (תהילים ל"ו:י"ב) אל תבואני רגל גאוה ואמר והתמכרתם שם בלבך, לאיביך, שאתה תחשוב בכל עת בלב נשבר, ותחשוד אותך שאתה נמסר ומכור לאויביך ליצר הרע, לעבדים ולשפחות, כי כל מעשיך לקבל פרס בבחינת עבד ושפחה, כל זה תחשוב בלבך, כי והתמכרתם כתיב ולא כתיב ונמכרתם, בלבבכון תחשבון דאתון זבינין, ואז ואין קונה כתיב, לית מאן דיכול לשלטאה עלייכו, עיין זוהר חדש:
ואמר בזה הלשון, ואין קונה, כשתהיה לבבכם נכנע ונשבר ושפל, כי תחשוב בלבך שאתה מלא רע ונמכר ומסור ביד הרע, וכל מצותיך הם לקבל פרס, לעבדים ולשפחות הולכין, ועדיין לא עשית רצון ותענוג לבוראך מימיך, אז ואין קונה, וועט נישט קיין

מאכט אין קיין שליטה האבין אויף דיר קיין שום רע, קיין משטין ומקטרג, אין דיא וועסט דבוק זיין בחי החיים, וזה יצא נשמתו ביום ראשון של חג השבועות קודם התפלה שנת שכ"ר לפ"ק:

(היכל הברכה תצא דקכ"ט ע"ד)

סליק פרשת תבא בס"ד

נצבים

פירוש א

אתם נצבים וגו' פן יש בכם וגו' פורה ראש ולענה. דע שזה ברור, בכל עת שיעבור על מחשבת אדם ענין מר ורע בסתירות אמונה באותו רגע דנין אותו דיני נפשות, או לאו או לאחד מבניו, ולכן יתחזק עצמו מאוד לבטל מחשבות רעות אלו, ויקשור נפשו באמונת אלהי עולם באמונה פשוטה, להאמין ולידע דלית אתר פנוי מיניה, וכמו שהורנו מרן אלוקיי הבעל שם טוב וכל הצדיקים, והוא המחיה את הכל ומהווה את הכל ומשגיח על הכל ודן את הכל, על כל תנועה ותנועה ועל כל דיבור ודיבור, ויעשה כל שעה תשובה בשמחה ובלב טוב לעבוד את בוראו, ובכל בוקר ימסור מודעה שאם ח"ו יסיתנו השטן ויעלה על לבו איזה מחשבה נגד רצון הבורא, יהיה בטל ומבוטל, כי הוא הבל וריק אין בו ממש, במחשבות ושטות העוברין מצד היצר, על חסרי הדעת, ויבטל אותם בכל לבו באמת:

(אוצר החיים סו"פ שלח דק"ו ע"א).

פירוש ב

והתברך בלבבו לאמר שלום יהיה לי כי בשרירות לבי אלך וגו', שמעתי ממורי בענין משל שהיה למלך שלשה אוהבים, ודברו עליהם שאינם אוהבים, וציוה להם שיזונו ויפרנסו כל אחד כלב מחצר המלך, אחד היה חכם ועשה עטרה למלך מהוצאה שהיה ראוי להוציא על פרנסת הכלב, ב' פירנס וזן בדוחק את הכלב שלא ימות, ג' השגיח לזונו בריווח, ועבור זה גירה המלך את הכלב בו, מה שאין כן לזה שעשה עטרה וכו' ודפח"ח:

(בן פורת יוסף בסופו דקכ"ו ע"ד).

פירוש ג

והיה כי יבואו עליך כל הדברים האלה הברכה והקללה וגו', פירש הבעל שם טוב על פסוק כי יבואו עליך הברכה והקללה, על דרך משל התנשאות לאיש משכיל לצער יחשב

מחמת בושה כו':

(דרש טוב דמ"ג ע"ג בשם אהבת שלום)

פירוש ד

ושבת עד ה' אלהיך וגו'. שמעתי מאא"ז זללה"ה, כמו אדם שמביא הנר למקום החושך, שהחושך הולך לגמרי ואינו ניכר כלל, כך כשחוזר בתשובה אף שהיה בתחלה מקום חושך, כשמאיר אור התורה אז החושך הולך לגמרי:

(דגל מחנה אפרים בליקוטים לפ' נצבים)

פירוש ה

שמעתי שיש לאדם עונות מגלגול ראשון או שני, וכאשר מתפלל על החוטאין, אז ניתקן גם עוונות שלו והבן, ודפח"ח:

(ודגל מחנה אפרים בסופו בדברים ששמעתי מפי אא"ז)

פירוש ו

איתא בגמרא (ברכות דל"ד ע"ב) במקום שבעלי תשובה עומדין צדיקים גמורים אינם עומדין, ושמעתי טעם אחד שבעל תשובה יותר גדול, מפני שכבר הכיר חימום והתלהבות עונות, וכשעושה תשובה ועוסק בתורה ובמצוות, עושה הכל בהתלהבות וחשק גדול, מפני שיודע היטב ענין ההתלהבות, מה שאין כן הצדיק שלא הכיר זה מעולם:

ועוד אמר מורי ורבי הטעם, מפני שאצל הצדיק נעשו מעשים טובים ולימוד תורה הרגל, ואינו עושה כל כך בהתלהבות, אבל הבעל תשובה אצלו הוא דבר חדש. ועוד, אם לא יעשה הכל בדביקות יפול ממדרגתו, לכך מן ההכרח הוא לו לעבוד בוראו יתברך שמו בהתלהבות גדולה וכו':

(אור תורה פ' תולדות בפסוק ויגדל האיש).

פירוש ז

בגמרא (יומא דפ"ו ע"ב) היכי דמי בעל תשובה כו' באותה שעה באותו פרק באותו מקום, שמעתי בשם ריב"ש ז"ל שהקשו במתיבתא דרקיע, הלא כשהלך לעבור עם אותה אשה עברה, הלך בחציפות ושחק עם האשה עד שבאו לידי עברה, ועכשיו כשבאו לעשות תשובה, והלך לאותו מקום שהאשה שם הולך בכפיפות ראש בצניעות, כדי למאוס ולשנוא את העברה, אם כן איך הוא תשובה גמורה, שאינו דומה לעשיית העברה, ותירצו במתיבתא דרקיע שבאמת התירו לו וכו':

(רב ייבי בתהלים ל"ו).

פירוש ח

ושב וקבצך מכל העמים וגו'. מאמר הבעל שם טוב נשמתו בגנזי מרומים, שצריך כל אחד מישראל לתקן ולהכין חלק קומת משיח השייך לנשמתו, כנודע שאדם הוא ר"ת א'דם ד'וד מ'שיח, שקומתו של אדם הראשון היה מסוף העולם ועד סופו (חגיגה די"ב ע"א), שהיו כלולין בקומת אדם הראשון כל הנשמות של ישראל, ואחר כך על ידי החטא נתמעטה קומתו, וכמו כן יהיה משיח קומה שלימה מכל נשמות ישראל, כלולא מס' ריבוא, כמו שהיה קודם החטא של אדם הראשון, על כן צריך כל אחד מישראל, להכין חלק בחינת משיח השייך לחלק נשמתו, עד שיתוקן ותתכונן כל הקומה, ויהיה יחוד כללי בתמידיות במהרה בימינו:

(מאור עינים פ' פינחס ד"ה במדרש).

פירוש ט

אם יהיה נדחך בקצה השמים משם יקבצך ה' אלהיך וגו', שמעתי בשם הבעל שם טוב דהכי פירושו, לא מבעיא אם תהיה התשובה כולו לשם שמים אז וודאי הוא טוב, אלא אפילו אם הוא רק מחצה על מחצה, ויש בו בחינה וכוונה שלא לשם שמים גם כן, כגון שאומר במחשבתו הלא אני מיוחס ועשיר ובן טובים ובעל מדות טובות, אם אקבע גם עתים לתורה, וודאי אז יהיה לי שם טוב וכו', ויש בו קצת כוונה לשם שמים, כגון לפרנס מי שלומד עמו, וזהו שאמר אם יהיה נדחך, פירוש, שגם בתשובתך תהיה נדח, ושלא בשלימות גמור, אלא בקצה השמים, פירוש, בקצה אחד יהיה לשם שמים, אפילו הכי משם יקבצך ה' אלהיך, כי מתוך שלא לשמה יבא לשמה:

(אור הגנוז לצדיקים כתב יד פ' נצבים).

פירוש י

שמעתי אומרים משם הישיש הוותיק איש אלהים מו"ה ישראל בעל שם טוב ממעזיבוז על פסוק (ישעיהו כ"ז:י"ג) ובאו האובדים בארץ אשור והנדחים בארץ מצרים וגו', דהאדם שסובר בדעתו שהוא יוצא ידי שמים והוא מאושר בכל דרכיו ואינו מקצר בעבודה, זה האדם הוא אובד ח"ו עדי עד, ואין לו תקומה ר"ל כל ימיו, כי בוודאי עדיין לא התחיל בעבודה ואינו יודע האמת, וימות בלא חכמה, והוא בשקר כל ימיו, מה שאין כן כשהוא צדיק, יודע הוא האמת ומבין רוממותו יתברך שמו, וכל מה שעובד יותר ובא לאיזה מדרגה, מבין הוא יותר רוממותו יתברך שמו, ורואה שכל ימיו היה מקצר בעבודה, ומי לנו גדול ממשה רבנו עליו השלום, שקודם מותו אמר (בפ' ואתחנן) אתה החילות להראות את עבדך וגו', שהיה אצלו כל עבודתו עד עכשיו רק להתחלת עבודה,

וסובר בדעתו שהוא נדח ח"ו ממנו יתברך שמו, ושעדיין לא הגיע למעלת הצדיק, ועל זה אמר הכתוב ובאו האובדים בארץ אשור, היינו אותם שהם בארץ אשור, שסוברים בדעתם שהם מאושרים בכל מעשיהם, אלו נקראים אובדים, והנדחים שסוברים בדעתם שהם בארץ מצרים, ר"ל **מצר ים** שעדיין לא הגיעו למעלתם, אותם נקראים רק נדחים ולא אובדים ודפח"ח:

(אהבת דודים שה"ש בפסוק הנך יפה).

פירוש יא

כי המצוה הזאת אשר אנכי מצוך היום לא נפלאת הוא ממך וגו', כי המצוה הזאת, כולל כל התורה ומצוות ר"ל התשובה והתפלה והיחודים, והמתקת דינים, ולכרות הקליפות ולייחד האורות להמשיך המוחין, לא נפלאת, אינו דבר מופרש ומובדל ממך, לא בשמים, שתכוון הכוונות בשמים ממעל, להמשיך שפע ולייחד האורות, ולא מעבר לים, ללילך לעמקי הקליפות להעלות הנשמות והניצוצין, כל זה הוא כך, כשתכרית המדות רעות והתאוות רעות של נפשך, ותכניע הכל תחת הנשמה, בזה אתה כורת ומשבית הקליפות, וכשתזכך אותך שתהיה ראוי להשראת השכינה, להמשיך עליך אור נועם זיו השכינה, כשתעשה הייחוד בך בעצמך, בפיך ובלבבך, אזי ממילא נעשה היחוד מלמעלה, והוא שורש שהכל תלוי בו, כלל גדול בתורה ועבודה, לכלול את עצמו ונפשו ורוחו ונשמתו באותיות ובמעשים טובים, ממילא נעשה הייחוד שלמעלה והכל שם אל עולם, כל זה מיסודי מרן הריב"ש טוב:

(נתיב מצותיך נתיב התורה שביל א' אות כ"ט).

פירוש יב

לא בשמים הוא לאמר מי יעלה לנו השמימה וגו', **ולא מעבר לים הוא וגו'**. פעם אחת שמעתי ממנו [מאא"ז הבעל שם טוב הקדוש זכותו יגן עלינו] בליל שבת שאמר אלי, בתוך אשר ביאר פסוק מי יעלה לנו השמימה, וחיבק ונישק אותי ואמר שהם ר"ת מיל"ה וס"ת **הוי"ה** ואמר בזה הלשון [דא שווער איך אייך] שיש איש בעולם ששומע תורה מפי קודשא בריך הוא ושכינתיה, לא מפי מלאך ולא מפי וכו', ואינו מאמין בעצמו שלא ידחה מאת הקדוש ברוך הוא ח"ו, כי בקל יכול לדחות לנוקבא דתהומא רבה ר"ל, וסמך על פסוק לא בשמים הוא ולא מעבר לים, ה' יקרב אותנו בימין צדקו:

(דמ"א בסופו).

פירוש יג

צריך לעבוד את השם יתברך בשמחה ובדביקות בהרחבת הדעת, להשיג ממלכות עד חכמה, המחיה את כולם, להשיג מוחין קדושים וחדוותא דשמעתא, כל אחד לפי מעשיו טועם מאור התורה, כי כל דף גמרא ופרק משניות מחיה ממש הנפש, ובפרט ספר הזוהר על כולם, ולעשות המצוות בשמחה ומרוב כל, כי הם ממש חיינו וחיות נפשינו חיות ותענוג ממשי, מרוב כל, אבל על כל מדרגות אלו אינו בטוח שלא יתאחז בו אלהים אחרים, כמו שנעשה לירבעם וכיוצא בו, כי בכל אלה אם יתערב איזה גסות הרוח להתנשא בכבוד, ולמאוס בקבלת חרופין וגדופין, ומכל שכן כשיש בו בטמירו ובסתירו להיות רב ורבי ורבן, והכל נגלה לפני יודע נסתרות, אזי בקל יוכל לדחות לכעס ולגאוה ולשאול תחתית, ולדרכים רעים ומשונים, ולכן באמת כל הצדיקים אמיתיים, אחר כלות נפשם בודקים את עצמם, והם בעיניהם שפלים ונבזים ממש, פחות שבפחותים מכל ישראל, גרוע מכל הגרועים, בוכה ומבכה שמים וארץ עמו, שלא יהיה נדחה מאור פני מלך חיים, כי בקל יוכל לדחות כידוע ממרן אור שבעת הימים האר"י החי [הבעל שם טוב זי"ע] בן אליעזר בן שרה וכו':

(היכל הברכה פ' משפטים דקצ"ט ע"ד).

פירוש יד

הרבה טעות ומטעין יש, על כן לא תאמין בעצמך כלל, אף על פי שתראה אותך עם מדרגות גדולות אהבה ויראה ומוחין קדושים, בהארה נפלאה עד כלות הנפש, מעין עולם הבא, אל תאמין בעצמך כלל, ותמיד יהיה נפשך ולבך מאיך ושפל לפני קונך, כי בקל יוכל לדחות, כמו שאמר מרן אור ישראל אש, דא שווער איך שיש איש בעולם ששומע תורה מפומא דקודשא בריך הוא ואינו מאמין לעצמו שלא יהיה נדחה לנוקבא דתהומא רבה ר"ל, ובהכנעה אמיתיית לפני השפל מישראל ולב נשבר, בטוח הוא שלא יהיה נדחה מאור פניו, ונקודת אנכי, נקודת יהודי שבו, יהיה מאיר לו להוליכו בדרך ישר וכו':

(היכל הברכה ריש פ' ראה דע"ה ע"א).

פירוש טו

ראה נתתי לפניך את החיים ואת הטוב וגו'. מבואר לעיל פ' בראשית אות ע"ח עיין שם:

פירוש טז

לאהבה את ה' אלהיך לשמוע בקולו ולדבקה בו. עיקר ענין הדבקות על פי דרך הקודש של הבעל שם טוב זכותו יגן עלינו, מבואר לעיל בפ' עקב בפסוק ובו תדבק, ע"ש מן אות

ל"א והלאה, וענין הכתוב ולדבקה בו מבואר שם בלשון הכתוב ולדבקה בו מן אות ס"ו ולהלן ע"ש:
סליק פרשת נצבים בס"ד

וילך

פירוש א

ויקרא משה ליהושע ויאמר אליו לעיני כל ישראל חזק ואמץ כי אתה תבוא וגו'. ובפירש"י משה אמר ליהושע זקנים שבדור עמך וכו' אבל הקדוש ברוך הוא אמר ליהושע וכו' דבר אחד לדור ולא שני דברים לדור (סנהדרין ד"ח ע"א), ענין ריבוי המנהיגים שלא יהיה דבר אחד לדור רק ההיפוך שיהיו כולם ראשים ומנהיגים, שמעתי שזהו ברכת אליהו לעיר אחד שיהיו כולם מנהיגים וכו' ואז נהפך מן דבר אחד לדור, לדבר ח"ו או לברד כו':

(תוי"י פ' בא דמ"ה ע"א).

פירוש ב

והסתרתי פני מהם והיה לאכול וגו'. שמעתי בשם ריבש"ט זצ"ל, משל למלך שציוה להכות ולייסר את בנו על שסרח וכל זמן שהמלך השגיח והביט בבנו, היה העבד מתייירא להכות ולייסר את בנו של מלך לפני המלך, גם שציוה המלך, מה עשה המלך, הסתיר פניו מלהשגיח ולהביט בבנו, ואז היה העבד מייסר ומכה את בנו, עד שעשה תשובה וצעק אל אביו. כן הנמשל, כל זמן שהשם יתברך משגיח בבני ישראל, אין בעלי הדין יכולין לשלוט בישראל, כיון שאנחנו נקראים בניו של השם יתברך, לכך נאמר והסתרתי פני מהם והיה לאכול וגו':

(רב ייבי תהלים י"ז).

פירוש ג

ואמר על כי אין אלוה בקרבי וגו'. מבואר לעיל פ' ויגש בהגה ב' עיין שם:

פירוש ד

ואנכי הסתר אסתיר פני וגו'. שמעתי מאא"ז זללה"ה ואנכי הסתר אסתיר, כי כשהאדם אינו יודע שיש הסתרה, בוודאי אינו טוב, שסובר שהוא צדיק גמור ואינו שב בתשובה, אבל כשיודע שיש הסתרה ומרגיש בנפשו, אז הוא נכנע מלפני השם יתברך ומבקש מלפניו, וזהו ואנכי הסתר, פירוש, ההסתרה עצמה אני אסתר, ולא יוודע שהוא הסתרה:

(דמ"א בליקוטים לפ' צו, בפ"י דכ"ח ע"ג, צ"פ ד"ב ע"א ודנ"א ע"ג, כ"פ דל"ה ע"א).

פירוש ה

ואנכי הסתר אסתיר פני וגו'. והוא לכאורה תמיה גדולה, האיך אפשר שהקדוש ברוך הוא יסתיר פניו מישראל חלילה, ואיך יהיה להם חיות ותקומה ח"ו, כי זה כל חיותם, אך דהנה המשל הוא למלך שעשה כמה מחיצות באחיזת עינים לפני היכלו שלא יוכלו לכנוס אליו, ונסתתר שם, ועשה חומות ואש ונהרות, הכל באחיזת עינים, לפני בניו, והנה מי שהיה חכם נתן לב לדבר, איך אפשר שאביו הרחמן לא יתרצה להראות פניו לבניו ידידיו, אין זה כי אם אחיזת עינים, שהאב רוצה לנסות אם ישתדל הבן לבא אליו, ובאמת אין שום הסתרה, והנה מיד כשמסר נפשו ללילך בנהר, נסתר אחיזת עינים ועבר בו, וכן בכל המחיצות, עד שבא להיכל המלך ויש טפש שירא להתחיל לעבור המחיצות, ויש שעובר המים וחוזר מפני החומות ומפני האש, והנמשל ידוע:

והנה מי שמוסר נפשו ועובר בכל המחיצות, ודוחק עצמו עד שבא אל המלך, אז יבא למעלה יותר גדול מקודם, וזהו (בפ' ויגש) אנכי ארד עמך, היינו כשתתן לב ותבין שאפילו בירידה יש גם כן אנכי היינו ההסתרה שנסתתר עצמי ממך הוא גם כן לטובתך, אז ואנכי אעלך גם עלה, היינו שתזכה למעלה יתירה וזהו גם עלה, והבן:

וזהו ה' ההולך עמך תמיד הן בירידה והן בעלייה, אז לא ירפך ולא יעזבך, ותרגומו לא ישבקינך ולא ירחקינך, היינו אפילו כשנסתתר לפעמים, מכל מקום לא להרחיק ממך הוא כנ"ל, והוא שמרמז כאן ואנכי הסתר, היינו כשתתן לב להבין שאנכי הוא בהסתרה כו':

(דמ"א פ' וילך).

פירוש ו

שמעתי משל מאדוני אבי זקיני זללה"ה, למלך שעשה מחיצות רבים באחיזת עינים זו לפנים מזו, וגם סיבב בין כותל לכותל נהרות וגם חיילות רבים מבוהלים, וגם דובים ואריות, ושאר חיות מבוהלים, בכדי שייראו מגשת אליו ולא כל הרוצה ליטול את השם יבא ויטול, והמלך הוא נורא ומלכותו בכל משלה, ואור פני המלך מאיר בכל העולמות וכבודו מלא את הארץ, רק הכתלים והסובבים הם המסתירים את פני המלך, והוא באחיזת עינים, וכרוזים יוצאים כל מי שיבא אל המלך יתן לו המלך עושר וכבוד ויהיה שר אצלו עומד בהיכלו, ומי הוא שאינו רוצה בזה, רק כשבא לחומה ראשונה ורואה כמה ארכה וגבהה, ושאר דברים המבהלים לבבות בני אדם נסוג לבבו אחור, ויש מהם שהולך כמה חומות זו לפנים מזו, ושם יש שרים נכבדים ממונים מאת המלך, מפזרים ממון רב לבא לפנים מן החומות ,ולפעמים אחרי רואו שיש לו כל הון יקר וכביר מצאה

ידו ואוצרות ממון, נסוג אחור, אף על פי שראה כבר שהלך כמה חומות ונהרות, ואין שם פגע רע ואין מים ואין חומה, מכל מקום אחר אשר כל חומה וחומה גבוה ורחבה מראשונה ואיומה כדי להבהיל יותר שלא יקרב מי שירצה אל המלך, אבל לבן המלך אשר מעיו המו אל אביו, וגם רחמי אב על הבן, לקרב אותו לאור פניו, אשר באור פני מלך חיים נצחיים תמיד, ומאור פני המלך מי שזוכה לראותו את זיו פניו מבהיקים ומאירים בכל העולם, וממנו יגורו כל יושבי תבל ושוכני ארץ, כמו בפני המלך בעצמו ורשות בידו להמית ולהחיות, לאסור מלכיהם בזיקים ולפתוח ולהוציא אסירים חפשי בכח אור פני המלך, ובוודאי בן המלך כח האב בבנו בחכמה, וכשבא לחומות ולהנהרות וחיילות ודובים וכל המבהילים ומסתירים את פני המלך, תמה עצמו למאוד, מה זה מלך רחמן כמותך כרחם אב על בנים, תסתיר עצמך בהסתרות כאלו, ואני אני בא, וצועק אלי אלי למה עזבתני, ובכח לבבו הנשבר והבוער לבא אל אביו, מוסר עצמו ודוחק עצמו בכחו, לדלק על החומות ונהרות, ומפזר כל הונו לחיילות הסובבים שמה, ובראות אביו געגועיו ומסירות נפשו, ושועותיו עלה באזני המלך, והסיר האחיזת עינים הללו, וירא כי אין שם חומה ולא שום מסך מבדיל, רק ארץ מישור וגנות ופרדסים, והכלי עונג ומשרתי המלך עומדים בלבושי יקר, וכל מיני מזמרים עומדים, והמלך יושב על כסא מלכותו, והארץ האירה מכבודו, וירא ויפול על פניו ויאמר אהה אדוני המלך ומלכי מה זאת ומה זה אשר הסתרת פניך ממני, הסתרת פניך הייתי נבהל מחיילותיך ומחומותיך ושאר דברים המבהילים אותי, וכמעט אשר אבדתי, ויאמר המלך קום בני חביבי, ויושט לו שרביט הזהב אשר בידו ויחזקהו וילבישהו הודו ואורו ולבושו וכתרו נתן בראשו ואמר לו לא למענך ועליך עשיתי את כל זאת, רק למען נסותך ולדעת את אשר בלבבך, יראתך ואהבתך אלי, ועתה בני אהובי עבור בכל העולם, והנה מהודי נתתי עליך, ואורי על פניך מאירים, ולבושי תלביש, וכתר יתן בראשך למען דעת כל עמי הארץ כי בני אתה, והסתרות ופחדים, הכל אשר ראית, המה כדי שלא יקרבו אלי שונאיך, אשר אינם רוצים בטובתך והמגדילים עליך והמלשינים עליך, ואינם רוצים במלכותך, והמה רוצים לירש את מלכותך, כי יודעים הם כל זמן שאתה חי מלכותם לא יכון בידם, לכן אם יבואו לפני ילשינו עליך במעשים הנעורים אשר הלכת עמהם ואחרי עצתם בבית המשתה, וכמעט היית בכל רע, לולא שמעת עד כה לעצתם הרעה להדיחך ממני, והם ישלטו במלכותי, ועתה בני אל תירא ואל תחת כי אורך אורי, ומלכותי אשר בכל משלה לך הוא, ולך ישתחוו כולם אחרי שובן אלי, ואחרי ראותי גיעגועך אלי, והם לא יבואו לפני לראות את אור פני, כי לא יוכלו, מפני גודל המחיצות והסבובים והפחדים המבהלים, וכטוב

בעיניך תעשה בהם, כל גוי וממלכה אשר לא יעבדוך וצרת עד רדתה, והנמשל מובן: דגל מחנה אפרים בהפטורת תבא

פירוש ז

בתיקונים (תיקוני הזוהר תיקון כ"ו) אני ה' לא שניתי (מלאכי ג':ו') אבל לגבי חייביא אשתני הקדוש ברוך הוא, ואסתתר בכמה לבושין ובכמה כיסויין וכו', אמנם כתבתי לקמן דשמעתי ממורי שאם ידע האדם שהקדוש ברוך הוא מסתתר שם אין זה הסתרה, כי נתפרדו כל פועלי און, וזהו שאמר ואנכי הסתר אסתיר פני מהם, ר"ל שיסתיר מהם שלא ידעו שהקדוש ברוך הוא שם בהסתרה זו וכו', וכיוצא בזה שמעתי ממנו כי ר"ת אמר אויב ארדוף וגו' (בפ' בשלח) ר"ת הם ה' אלפין, ששם אלופו של עולם מסתתר בסוד שם **סאל** וכו' ודפח"ח:

(תוי"י ר"פ בראשית, בן פורת יוסף דקי"א ע"א)

פירוש ח

כתבתי בשם מורי זלה"ה אחר שידע האדם כי אלופו של עולם הוא בכל תנועה וכו' אז יתפרדו כל פועלי און וכו' ודפח"ח:

(תוי"י פ' נח דט"ז ע"ב)

פירוש ט

שמעתי ממורי זלה"ה כי בידיעת האדם שהשם יתברך מלא כל הארץ כבודו, וכל תנועה ומחשבה הכל ממנו יתברך שמו, אז בידיעה זו יתפרדו כל פועלי און וכו':

(בפ"י ד"ע ע"ג, צפנת פענח דפ"ו ע"ב)

פירוש י

הבעל שם טוב הקדוש זכותו יגן עלינו אמר אנכי מצוי תמיד אפילו בבחינת הסתר אסתיר בכמה הסתרות:

(צרור החיים דמ"ב ע"ד)

פירוש יא

שמעתי מהרב המוכיח שאמר משם הבעל שם טוב זצוק"ל, שזו ענין התוכחה ואנכי הסתר אסתיר, שההסתרה גופו אצלו בהסתר, ואינו מאמין על כל פנים באמונה שוודאי טוב גנוז בה, כי כשהוא על כל פנים מאמין באמונה שוודאי טוב גנוז בה, הגם שאינו מבין הטוב, מכל מקום נמתק הדין ממנו, והוא סוד דינא קשיא ודינא רפיא:

ומרגלא היה בפומיה שמאוד אני מפחד ונרתת, מזה ההסתרה הנקראת הסתר אסתיר, יותר מההסתרה גופה:

(תשואות חן פ' ויחי)

פירוש יב

מאמר הבעש"ט ז"ל על פסוק (תהילים צ"ב:י') כי הנה אויביך ה' כי הנה אויביך יאבדו, דאם אדם מאמין דאף בעת צרה ח"ו, שהוא בחינת אויב, יש שם גנוז בחינת ה', היינו רחמים וחסדים, אז בזה עצמו יהיה שאויביך יאבדו ויתפרדו כל פועלי און, דעל ידי אמונה שאין דבר רע יורד משמים, בוודאי יתהפך הדבר לטוב, ומתגלים החסדים נסתרים, שבתוך הדינים הנגלים:

(דרש טוב בענין אמונה בשם תפארת ישראל בשלח)

פירוש יג

בשם הבעש"ט זי"ע, כי הנה אויביך ה' כי הנה וגו', כי ידוע שאין דבר בעולם שאין בו ניצוצי קדושה המחייהו, ועיקר עבודתינו להעלות אותו הניצוץ לשרשו, והאלהים עשה זאת שיהיה מתנגד לקדושה בכדי שיהיה שכר ועונש, וכמשל מן הזונה הכתוב בזוהר הקדוש (פ' תרומה דקס"ג ע"א) וליתן שכר טוב להצדיק אשר עמד כנגדו ברוב עוז ותעצומות להוציא בלעו מפיו, וזהו סיבת מיתתו כשאין בו ניצוץ קדוש המחייהו, וזהו שאמר הכתוב כי הנה אויביך, היינו שנראה שקמים להכעיס פני ה', והוא גם כן מהשם יתברך, ולית אתר פנוי מיניה חלילה, וכך היה רצונו יתברך שמו ויתעלה:

(איל המלואים פ' האזינו, דרוש טוב בענין יצה"ר, בשם באר מים חיים)

סליק פרשת וילך בס"ד

לראש השנה ויום כפור

פירוש א

התקינו חכמינו ז"ל שיהיו תוקעין בכל שנה מראש חודש אלול, כמו שופר המדבר (פרקי דר"א פרק מ"ו), והיינו אם ראשי הדור משפרים מעשיהם כמשה במדבר, להתבודד מראש חודש אלול, אז יעלו ויתחברו עם בני הדור מה שאין כן אם ראשי הדור אינם עושין כך רק הם בגלות היצר הרע, אז ישתדלו העם עבור עצמן, כמו ששמעתי בשם מורי זללה"ה שאמר נגד בעלי תפלות שהם ראשי אנשי המלחמה שראוי שילביש שריון וכו', ואם לאו ישתדל כל אחד עבור עצמו, שאין לסמוך עליהן וכו' ודפח"ח:

(צפנת פענח דכ"ה ע"ד)

פירוש ב

יש שני סוגי מוכיחים ומתפללים בימים נוראים, אחד, המקפיד שיהיה לו חיתוך הדיבור טוב ויפה, שבזה ישא חן בעיני המוני עם ונשים, ואינו יוצא מפנימיות הלב, כמו שכתבתי במקום אחר בשם מורי זלה"ה משל לבן המלך והזונה יעו"ש, ובחינה ב' המקפיד על תוכן הדברים שיהיו מיוסדים על שרשים טובים, והוא מפנימיות הלב גם כן ואין לו חיתוך הדיבור:

(בן פורת יוסף דקי"ג ע"ג)

פירוש ג

שמעתי ממורי זלה"ה משל על בעלי תפלות בימים נוראים, שלא יסמכו עליהם בני העולם רק ישתדל כל אחד להתפלל בכוונה בעצמו, אמר משל פעם אחד היו שני מלכים נלחמים יחד, ומלך אחד היה אדיר ותקיף שהיו לו גבורי חיל מלבושים בשריון וקשקשים וכו', וזה המלך שכנגדו הלך למצוא אנשים גבורים כאלו ולא עלתה לו וכו'. עד שאמר לחילו שלא יסמכו על הגבורים וכו' ודפח"ח:

(בן פורת יוסף דמ"ד ע"ב)

פירוש ד

משל ששמעתי ממורי, למדינה שהיה להם גבור אחד, ובטחו עליו כל בני המדינה ולא למדו תכסיסי המלחמה, כי סמכו את עצמם על גבור המלחמה שהיה ביניהם, ואחר כך בעת המלחמה, שרצה הגבור להכין כלי זיינו, והשונא נתחכם וגנב ממנו כלי זיינו אחד לאחד, עד שלא נשאר לו במה להלחם, וגם אנשי המלחמה שסמכו עליו נלכדו עמו וכו' ודפח"ח, ובזה יובן (תהלים פ"ט) אשרי העם יודעי תרועה, ר"ל כשהעם אינם סומכים על הגבור רק הם עצמן יודעין תרועת המלחמה, ואז באור פניך יהלכון לקראת המלך, ואינן סומכין על הגדולים בלבד וכו':

(תוי"י אמור דקי"ד ע"ד, קדושים דק"ב ע"ב)

פירוש ה

פעם אחת שמעתי ממנו [מאא"ז הבעל שם טוב הקדוש זכותו יגן עלינו] אם היה יכול עוד אחד לומר אל רחום שמך וענינו כמו אני, אזי הייתי מביא משיח: (בסוף ס' דמ"א) ענין המצא לנו בבקשתינו מבואר לעיל בפ' נח הגה קי"ט:

מה שאומרים בתפלת שמונה עשדה קדוש אתה ונורא שמך מבואר לעיל פ' ואתחנן ו' ע"ש באורך:

מה שאומרים בסוף הסליחות מי שענה לכל הצדיקים כו' רחמנא דעני לעניי כו' מבואר לקמן בסוף אות י"א:

פירוש ו

אף אם מסתיר את עצמו בכל השנה, מכל מקום בראש השנה הזמן גורם לזה לפתוח פיו במוסר, וכן שמעתי ממורי מפורש וכו', רק שיהיה המוסר בבחינה ממוצעת, כי הלא יש ג' בחינות, זהב וכסף ונחושת, והנה נחשת הם נחשים השרפים אשר נאמר עליהם (בפ' חקת) וישלח ה' בעם את הנחשים השרפים, מוכיחים המעוררים ח"ו דין על בני עולם וכאשר כתבתי מזה גם כן על פסוק (בפ' קדושים) לא תלך רכיל בעמך וכו', נמצא הם נקראים נחשת לשון נחש, וכמו שאמרו חכמינו ז"ל (במדרש רבתי בראשית פל"א סימן ח' והובא ברש"י פ' חקת) ויעש משה נחש נחשת לשון נופל על לשון:

ויש בחינת כסף שהוא כולו רחמים, מלהתעורר במוסר שהוא קצת דין, וכמו שכתוב (משלי ג') מוסר ה' בני אל תמאס ואל תקוץ בתוכחתו, אבל בחינה ממוצעת הוא זהב, לומר דברים נחמדים, וכמו שכתוב (תהלים י"ט) הנחמדים מזהב וגו', גם שהוא דין כי מצפון זהב יאתה (איוב ל"ז), והיינו לעורר לבבות ישראל שישובו בתשובה אל אבינו שבשמים בדברי כבושים, הנכנע בלב כל אחד ואחד לפני בחינתו, ואז יש תועלת גדול שגורם להמשיך שפע, וכמו שכתוב בתיקונים תיקון י"ט וכו': (תוי"י פ' קדושים דק"ב ע"ג) [התעוררות לעורר רחמים על ישראל]

פירוש ז

כתיב (בפ' תצא) כי יקרא קן צפור וכו' שלח תשלח את האם וגו', ופירשו בתיקונים (תיקון ו' ל"ט ע"ב) כדי לעורר רחמים, דיימא קודשא בריך הוא כל עופא מעורר רחמין על עופין דיליה, ולית מאן דמעורר רחמים על בני, בהאי שעתא יימא קודשא בריך הוא (ישעיה מ"ה) למעני למעני אעשה, אנה קן וציפרין קדישין, רבונא דעלמא אימת תפתח היכל קן ציפור (עיין זוה"ק שמות ד"ז ע"ב ודף ח') ויצא משם משיח מלובש בלבושי נוקמא, אימתי ירוחם משיח, כמו שכתוב במדרש כונן שהוא ביסורין גדולים בשלשלאן דפרזלא, ומלכי בית דוד ונביאי ישראל מנחמים אותו שיצא לחירות, ושלשלאות דפרזלא שעליו מתנתקות, אימת מקימי מעפר דל מאשפות ירים אביון (תהלים קי"ג) ועריכת נר לבן ישי משיחך, אימתי יעמוד מיכאל על ההר ויקרא ובא לציון גואל לשון הפייט בגאולה לשבת ראשון, אחר פסח:

אבינו מלכנו עשה למענך אם לא למעננו אם אין בינינו זכות ואין בינינו צדיקים ובעלי צדקות, וגם אין לנו זכות אבות, כמו שכתוב (בפ' האזינו) לעת תמוט רגלם [ופרש"י]

שתכלה זכות אבות ח"ו, הלא אתה אבינו, ואתה צדיק ובעל צדקה גדול עם כל ברואיך, כמו שאנו אומרים (דניאל ט') לך ה' הצדקה, עושה צדקות עם כל בשר ורוח, וכמו שכתוב (ישעיה מ"ג) כי אברהם לא ידענו כו' אתה ה' אבינו גואלנו מעולם שמך, עשה למען שמך, עשה למען כסא כבודך, עשה למען שכינתך, ואם השכינה וחיילותיה עומדים לפני כסא כבודך, וגם הסטרא אחרא וחיילותיהם, שהם החוחים והקוצים הסובבים השושנה העליונה, הלא וודאי הוא כבודך שתזכה בדין אנחנו ושכינת עוזך, ואל ישמחו שונאינו ככתוב (תהלים צ"ז) יבושו כל עובדי פסל וכו':

רבונו של עולם אין אנחנו מחיילותיו של הס"ם המכונים בשם נגע רע ר"ת 'נפילים 'גבורים 'ענקים 'רפאים 'עמלקים (זוהר בראשית דכ"ה ע"א) אלא אנחנו מחיילות של שכינת עוזך, ואנחנו עוברים לפניך כבני מרון אנחנו מחיילות של בית דוד (ראש השנה די"ח ע"א) זרעו של יצחק, ועקדת יצחק לזרעו ברחמים תזכור, וכמו שכתוב (בפ' במדבר) איש על דגלו באותות לבית אבותם. והרי אנחנו חתומים בכנפי מצות. הכר נא למי החותמת:

כתיב (בפ' בהר) וכי ימוך אחיך ומטה ידו עמך והחזקת בו גר ותושב וחי עמך, אף אם הוא גר או תושב, ואיזהו תושב כשקיבל עליו שלא לעבוד עבודה זרה, ואוכל נבלות, אף על פי כן מצווין להחיותו, אם כן גם אנחנו אם אין בנו כי אם שאין אנחנו עובדים עבודה זרה, כמו שכתוב (תהילים מ"ד:כ"א-כ"ב) אם שכחנו שם אלהינו ונפרוש כפינו לאל זר הלא אלהים יחקר זאת כו', ואם אנחנו כופרים בעבודה זרה, הלא אמרו רבותינו ז"ל (חולין ד"ה ע"א) הכופר בעבודה זרה כמודה בכל התורה, נמצא אנחנו מודים בתורתך ובך, ואף כי גרים ותושבים אנחנו עמך תושיענו, ואף על פי שאיני כדאי ולא ראוי ולא זכאי להמליץ על עצמי כל שכן על אחרים כמאמר רבותינו ז"ל (שבועות די"ד ע"א) יבא זכאי ויכפר על החייב, ואני חייב ולא זכאי, אף על פי כן, הלא אמרו רבותינו ז"ל (סנהדרין דמ"ב ע"ב) אף על פי שהנדון אומר יכול אני לחפש על עצמי זכות כו', כל שכן על כל ישראל:

כתיב (בפ' בחקותי) והבאתי אותם בארץ אויביהם או אז יכנע לבבם וגו', ואנחנו כבר נכנעים מאוד [וכתיב בתריה] ואז ירצו עונם וזכרתי את בריתי יעקב וגו':

כתיב (בפ' שמות) ויהי בימים הרבים ההם וגו' ויאנחו וגו' ותעל שועתם, וגם אנחנו נאנח בשברון מתנים אנחה השוברת חצי גופו של אדם (ברכות דנ"ח ע"ב), ואף כי על חורבן בית המקדש ששנינו בה, מכל מקום צרות חדשות נאנח עליהם, מלאכי מעלה מר יבכיון על דאבוני, אנחנו אין כחינו אלא בפינו, תולעת יעקב (זוהר וישלח דקע"ח

ע"א) משוד עניים מאנקת אביונים עתה אקום יאמר ה' (תהלים י"ב), פירוש כי אם ח"ו תגזור גזרות, כגון עצירות גשמים או רעב, אבל איך תוכל לסבול גודל הרחמנות מאנקת אביונים, כי אינך כמלך בשר ודם שאינו יודע עתידות, אבל אתה רואה ומגיד מראשית אחרית (ישעיה מ"ו) ורואה הרחמנות, ומלך רחמן אתה, על כן עתה אקום [היינו] קודם בא הצרה אקום להושיע יאמר ה', כל שכן שתושיע מצרה שכבר בראה, מתי ינחם את משיח מכל יסוריו שסובל (סנהדרין דצ"ח ע"א), [מתי ינחם את אבלי ציון] ואת אבלי ירושלים ואת העיר האבלה וכו':

(כתר שם טוב ח"ב דכ"א ע"ג וע"ד)

פירוש ח

הבן יקיר לי אפרים אם ילד שעשועים וגו' (ירמיהו ל"א:כ'), למי נפנה, לימין ואין עוזר וכו', האם נמכור את עצמינו לעבדים לאומות העולם, ואילו לעבדים נמכרנו החרשתי, אף על פי כן בנמכר לעקר משפחת גר כתיב (בפ' בהר) או דודו או בן דודו יגאלנו, וקרובי אם אפסו הן אתה נותרת (לשון הפייט בגאולה לשבת חמישי אחר פסח) כדכתיב (בתהילים קמ"ה:י"ח) קרוב ה' לכל קוראיו, גואלי אם פסו הן אתה נשארת (שם בפייט הנזכר) כל שכן שכתבת בתורתך בסוף הצ"ח קללות (בפ' תבא) והתמכרתם שם לעבדים ולשפחות ואין קונה, ואף על פי כן עבדים אנחנו כמו שכתוב (ישעיהו כ"ו:י"ג) בעלונו אדונים זולתך, והרי כתיב בתורתך (בפ' תצא) לא תסגיר עבד אל אדוניו אשר ינצל אליך מעם אדוניו עמך ישב בקרבך וכו' בטוב לו לא תוננו, והרי אנחנו נסים היום אליך, כמו שכתוב (ירמיהו ט"ז:י"ט) ה' עוזי ומנוסי, אליך אנוס לעזרה, לפני כסא כבודך, לא תסגרינו לאדון הצר השר הסורר:

הנה אנחנו עומדים לפניך ולפני כסא כבודך, ונאמר כמו שכתוב (בפ' ויגש) קנה אותנו ואת אדמתינו בלחם, ונהיה עבדים לך, אנא שלחן אבינו, או לבנים שגלו מעל שלחן אביהם (ברכות ד"ג ע"א), אף על פי כן וודאי ה' הצדיק, מה נתאונן וכו' נחפשה דרכינו ונחקורה ונשובה:

מעי מעי אוחילה (ירמיהו ד':י"ט) פי' על בניי יוצאי מעי, קירות לבי הומה לי לבי לא אחריש כי קול שופר שמעה נפשי, דכמו שבעולם הזה תוקעין בשופר, כן בעולם עליון בשופר גדול יתקע, וקול זה השופר שמעה נפשי, לפנים היו נביאים השכם ושלוח, ועתה לא נשאר כי אם קול שופר שמעה נפשי תרועת מלחמה, שבר על שבר נקרא, לא די לנו בשבר חורבן בית המקדש כמו שכתוב (איכה ב':י"ג) מה אעודך וגו' כי גדול כים שברך, אלו הגזרות רעות ועניות, כי שודדה כל הארץ פתאום שודד אוהלי רגע יריעותי,

אין אדם בטוח בחייו ועשרו כמו לפנים בארץ הקדושה, שהיה איש תחת גפנו, ובפרט הולכי דרכים ועוברי ימים:

עד מתי אראה נס אשמעה קול שופר (ירמיהו ד':כ"א) ולא שופר גדול שלעתיד לבא, עד מתי נאמר בקדושה מתי תמלוך בציון כו', אראה נס, אימתי אראה שיקויים הכתוב (ישעיהו י"ח:ג') כנשוא נס הרים תראו כו', אימתי אשמע קול שופר שלעתיד לבא, וגם קול של חצוצרות בבית המקדש, כמו שכתוב (בפ' בהעלותך) וביום שמחתכם וגו' ותקעתם בחצוצרות וגו', ושופר כמו שכתוב (תהילים צ"ח:ו') בחצוצרות וקול שופר הריעו לפני המלך ה', מתי בא משיח, מתי יבנה בית המקדש, מתי נשמע תורה חדשה מפי הקדוש ברוך הוא מחיצה לפנים ממלאכי השרת (רבתי בלק פרשה כ'), מתי נשמע שופר של משיח, מתי יבואו האובדים בארץ אשור וגו' (ישעיהו כ"ז:י"ג):

או יאמר עד מתי אראה נס, נס הוא שפורסין בספינה לרוח לפרוש לעמקי ים, וכן אנחנו גלי ים עברו עלינו וכו', מתי יקויים (ישעיה נ"ח) כל יושבי תבל ושוכני ארץ כנשוא נס הרים תראו, הם אומות העולם הנקראים הרי נשף, כמו שכתוב (ירמיהו י"ג:ט"ז) תנו לה' אלהיכם כבוד בטרם יחשיך ובטרם יתנגפו רגליכם על הרי נשף, ויפרוס הנס לטורדם במעמקי ים, כמו שכתוב (נחמיה ט':י"א) ואת רודפיהם השלכת במצולות כמו אבן במים עזים, וכתקוע שופר תשמעו, שעל ידי זה יבואו האובדים בארץ אשור וכו':

ראיתי את הארץ והנה תהו ובהו ואל השמים ואין אורם, ראיתי ההרים והנם רועשים וכל הגבעות התקלקלו, ראיתי והנה אין האדם וגו' (ירמיהו ד':כ"ד-כ"ה), פירוש, (לא) [הלא כולם] יחרדו כמו ומלאכים יחפזון כשתוקעין בשופר גם בעולם העליון, [ומכל שכן האדם כמה הוא צריך לחרוד מאימת קול שופר]:

(כתר שם טוב ח"ב ד"י ע"ג וע"ד)

פירוש ט

כתיב (בפ' תצא) כי תבא אל הארץ וגו' ואמרת אשימה עלי מלך וכו' שום תשים עליך מלך וגו' מקרב אחיך תשים עליך מלך וגו', ואנחנו רוצים שאתה תהיה מלכנו, ודוד עבדך, כמו שהיום בראש השנה כל באי עולם עוברין לפניך כבני מרון, כחיילות של בית דוד (ר"ה די"ח ע"א), לא תוכל לתת עליך איש נכרי, אין אנחנו רוצים במלכות הרשעה וחיילותיהם, והיה כשבתו על כסא ממלכתו, כי שבעים כסאות יש להקדוש ברוך הוא מעין כסא מלכיות שבעולם, ועל ידי שישראל הם בארצם והם כסאו, על כן ותנשא מלכותך ויכון בחסד כסאך ותשב עליו באמת:

כתיב (בפ' תצא) כי תהיין לאיש שתי נשים וגו' והיה הבן הבכור וגו', רמז בני בכורי ישראל, יכיר לתת לו פי שנים, כהונה ומלכות, אבל באמת איזה ספר כריתות אמכם וגו' הן בעונותיכם נמכרתם ובפשעכם שולחה אמכם (ישעיהו נ':א') ואנחנו הבכור בני אהובה: (כש"ט ח"ב די"א ע"ב) [התעוררות לבקשת רחמים ולתשובה]

פירוש י

כתיב (בפ' בהר) כי ימוך אחיך ומטה ידו והחזקת בו, קחה בידינו כי מטה, אף אם היינו חוטאים, הלא מצאנו כי אתה דן את האדם באשר הוא שם, ועתה אני שם ומתוודה, אם און פעלתי לא אוסיף:

רבונו של עולם אתה אמרת ליונה (יונה ד':י') אתה חסת על הקיקיון אשר לא עמלת בו ולא גדלתו שבין לילה היה ובין לילה אבד ואני לא אחוס על נינוה העיר הגדולה אשר יש בה הרבה משתים עשרה ריבוא אדם אשר לא ידע בין ימינו לשמאלו ובהמה רבה, למה לא תחוס ח"ו, ותרחם עלינו שיש בנו דעת כאדם:

נאמר באברהם אבינו (בפ' לך) והאמין בה' ויחשבה לו צדקה, ועתה חלפו כמה זמני הגאולה ואנחנו מאמינים:

כתיב (בפ' משפטים) כי תקנה עבד עברי שש שנים יעבוד ובשביעית יצא וגו', ובמכרוהו בית דין בגניבתו הכתוב מדבר, ואף אנחנו אם נמכרנו לעבדים, כלו כמה שמיטין ולא יצאנו לחירות, ואם אדוניו יתן לו אשה וכו', ואם אמור יאמר העבד אהבתי את אדוני ואת אשתי וגו', והנה כן הס"ם נתן לנו, ונשים משלו בנו לילית הרשעה בחטא הוצאת ש"ז לבטלה, וכמו שכתוב (בפ' תצא) כי ינצו אנשים וגו' וקרבה אשת האחד וגו' והחזיקה במבושיו [וקצותה את כפרה על ידי נתינת ממון ולצדקה, לא תחוס עיני היינו לבכות], האם אנחנו אומרים אהבתי אדוני ואת אשתי ח"ו, אין אנחנו אוהבים את הצר הצורר הזה ואת השפחה בישא, אנחנו אוהבים אותך כמו שכתוב (בפ' ואתחנן) ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאודך:

(כתר שם טוב ח"ב די"ג ע"א)

פירוש יא

אלו שני ימים דראש השנה הם, מפני כי דיני ממונות גומרין בו ביום בין לזכות בין לחובה, דיני נפשות גומרין בו ביום לזכות וביום של אחריו לחובה (סנהדרין דל"ב ע"א), ויותר מזה עושה לנו אב הרחמן שתלויין עד יום הכיפורים, ועתה בראש השנה יש לנו דיני ממונות ודיני נפשות, מי יעני ומי יעשר, מי יחיה ומי ימות וכו', ואנחנו עומדין לפני כסא דין ומשפט, היש לנו טענות, היש לנו זכיות צדקה וגמילות חסדים:

וכמו שבודקין את העדים בשבע חקירות (סנהדרין ד"מ ע"א) כן נבדוק עצמינו באיזה שבוע באיזה שנה באיזה חודש בכמה בחודש באיזה יום באיזה מקום עברנו עבירות, כי מודה ועוזב ירוחם: (משלי כ"ח:י"ג):

אם נמצאו דברי העדים מכוונים פותחין לזכות (סנהדריך ד"מ ע"א), כן אב הרחמן אף על פי שנמצאו דברי המסטינים מכוונים אף על פי כן פתח לנו לזכות, האם ח"ו מופלא שבבית דין יפתח לחובה, כמו בחורבן בית המקדש שנאמר (איכה ב':ד') היה ה' כאויב נצב ימינו וגו', אלו המיימינים היו בצד, ואין חולקין על מופלא שבבית דין, וזה אי אפשר, אבל בקשתינו שלא תשמע דברי המסטינים, העדים זוממין הסובבים הכסא שהרי אמרו ז"ל (סנהדרין ד"מ ע"א) אמר אחד מן העדים יש לי ללמד זכות וכו', כמי מליצת הס"ם ביום הכיפורים (פרקי דרבי אליעזר פרק מ"ו) וכל שכן לחובה משתקין אותו, שנאמר (בפ' מסעי) ועד אחד לא יענה בנפש, ונאמר (זכריה ג':ב') יגער ה' בך השטן:

היו מאיימין על העדים שלא כדיני ממונות דיני נפשות וכו', דמו ודם זרעיותיו, לפיכך נברא אדם יחידי ללמד שכל המאבד נפש אחת מישראל כאילו איבד עולם מלא, וכל המקיים נפש אחת מישראל כאילו קיים עולם מלא (סנהדרין דל"ז ע"א), על כן נבקש רחמים אחד על חבירו, והדין הוא אם מצאו לו זכות פטרוהו, ואם לאו מעבירין את דינו למחר (סנהדרין ד"מ ע"א), וכן לנו בדיננו בראש השנה:

ואף אם נגמר הדין ח"ו, שנינו במשנה (סנהדרין דמ"ב ע"ב) אחד עומד על פתח בית דין והסודרין בידו וכו', אמר אחד יש לי ללמד עליו זכות, הלה מניף בסודרין והסוס רץ ומעמידו, ואפילו אומר יש לי ללמד על עצמי זכות, ולכן נחפש זכות על עצמינו ועל חבירינו, ונבקשה שיצאו מליצי יושר וינופו בסודרין, הוא הטלית של ציצית, ואפילו אין לנו זכות כי אם קריאת שמע שחרית וערבית ומצות ציצית והסודרין טלית של מצוה, כל שכן שישראל יש להם זכות גדול מאוד, ישראל עמך אשר בך מאמין, וקבלת עול מלכות שמים, אין לנו אלוה אחר מבלעדיך, אם שכחנו שם אלהינו וכו' הלא אלהים יחקר זאת וכו' (תהילים מ"ד:כ"ב):

בסוף הסליחות והתחינות אנו אומרים מי שענה לכל הצדיקים והחסידים והתמימים והישרים הוא יעננו, רחמנא דעני לעניי ענינו, פירוש, אנחנו אין אנו לא צדיקים ולא חסידים ולא ישרים אלא רחמנא דעני לעניי ענינו לתבירי לבא ענינו:

(כתר שם טוב ח"ב די"א ע"ב וע"ג)

פירוש יב

רבונו של עולם, התפלל אתה בעד בניך, כמאמר רבותינו ז"ל (ברכות ד"ז ע"א) מניין שהקדוש ברוך הוא מתפלל כו', כי אתה רחמן ואתה צדיק, כמו שכתוב (תהילים קמ"ה:י"ז) צדיק ה' בכל דרכיו וחסיד בכל מעשיו, ונאמר (איוב ל"ג:כ"ג) אם יש עליו מלאך מליץ, הרי טוב, ואם לאו צריך להיות מליץ, אחד מני אלף, הוא הקדוש ברוך הוא, שהוא אחד מני אלף מן עולם הנקרא אלף חכמה בינה, וזהו שאמר משה רבינו עליו השלום (בפ' בהעלותך) האנכי הריתי את כל העם הזה וכו', אבל [אתה] הרי באמת אנו בניך:

(כש"ט ח"ב די"ב ע"ב)

פירוש יג

נלמד ממשה רבינו עליו השלום מבשר שלנו גואל צדק, כי מי לנו גדול במעשים טובים ממנו, ואף על פי כן כשבא עליו מוטת יד, התחנן כשנכספה נפשו לעבור את הירדן לבוא לארץ ישראל לטובת ישראל, ופשט את ידיו כעני בפתח לפני כסא הכבוד, ואמר רבונו של עולם אין בי שום זכות, תן לי צדקה ומתנת חנם, ראה מוטת ידינו כמו שכתוב (בפ' בהר) כי ימוך אחיך ומטה ידו עמך והחזקת בו, קחה בידינו כי מטה, ונאמר מה אנו מה חיינו מה חסדינו מה צדקותינו, נפשוט ידינו לפני כסא הכבוד ונאמר אין לנו אפילו מנחת עני, אין בנו לא תורה ולא צדקה ולא גמילות חסדים כי אם בידים ריקנות, מהר יקדמונו רחמיך כי דלונו מאד (תהלים ע"ט ח') אבינו מלכנו ידענו כי אין בנו מעשים צדקה עשה עמנו למען שמך:

על כן פותחין עם תינוק ספר ויקרא, כי כל העוסק בתורת עולה כאילו הקריב עולה (מנחות דק"י ע"א), נמצא עתה ישראל כולם ממלכת כהנים, כהני היכן אינון:

(כש"ט ח"ב די"ב ע"ב)

פירוש יד

הנה אדונים קשים שלנו הם עלינו בכעס, אם גם אתה תהיה ח"ו עלינו בכעס אם כן מי יקרבנו, כמאמר רבותינו ז"ל על פסוק (בפ' תשא) ודיבר ה' אל משה פנים אל פנים ושב אל המחנה, ודרשו (ברכות דס"ג ע"ב) שדיבר ה' אל משה שישוב אל המחנה, ואמר לו אני בכעס ואתה בכעס אם כן מי יקרבם:

איה שמחת בית השואבה דאיתא בגמרא (סוכה דנ"ג ע"א) אמר רשב"ג כו' לא ראינו שינה בעינינו, ואיך אנחנו ישינים זה כמה מאות שנים, עורו ישינים וכו':

נאמר במנחת עני (בפ' ויקרא) אשה ריח ניחוח, אין בנו לא תורה ולא צדקה ולא גמילות חסדים, אלא בידים ריקנות כעני בפתח דופק, הלא בצערינו השכינה מצטערת כדאיתא (בסנהדרין דמ"ו ע"א) אמר רבי מאיר בזמן שאדם מצטער שכינה מה הלשון אומרת קלני מראשי כו', אם כן המקום מצטער על דמם של רשעים קל וחומר על דמן של צדיקים:
(כש"ט ח"ב די"ג ע"ג)

פירוש טו

כתיב (בפ' בראשית) ולאשה אמר הרבה ארבה עצבונך והרונך, עד שיקויים (ישעיהו ס"ו:ח') כי חלה גם ילדה ציון את בניה, בעצב תלדי בנים, כמו שכתוב (בפ' וישלח) ויסעו מבית אל, פירוש, מבית אל דייקא, מבית המקדש שנחרב, ויהי עוד כברת הארץ לבא אפרתה, פירש"י לשון כביר ריבוי מהלך רב, ותלד רחל, השכינה שנקרא בד"מ רחל רצונה לילד, ותקש בלדתה, שיקויים כי חלה גם ילדה ציון את בניה, כי בגלות בבל היו שבעים שנה, נגד שבעים קולות, שבמזמור יענך ה' ביום צרה (תהילים כ':ב'), ואחר כך והמליטה זכר, ועתה כתיב (ירמיהו ל"א:ט"ו) כה אמר ה' קול ברמה נשמע, כמה מאה קולות, נהי בכי תמרורים רחל מבכה, לא אמר בוכה אלא מבכה כל העליונים על בניה, וכתיב (ירמיהו כ"ה:ל') ה' ממרום ישאג, שאוג ישאג, מתתא לעילא ומעילא לתתא:
(כש"ט ח"ב די"ב ע"ג)

פירוש טז

כתיב (ירמיהו ד':ו') שאו נס ציונה, לשלוח שם השפלות, העיזו אל תעמונו, כי רעה אנכי מביא מצפון ושבר גדול, עלה אריה, נסתלק מיכאל שנקרא אריה ממליצתו על ישראל, מסובכו, כאיל בסבך בקרניו, כמו שכתוב (דניאל י"ב:א') ובעת ההוא יעמוד מיכאל העומד על בני עמך והיתה עת צרה אשר לא נהיית מהיות גוי עד עת ההוא ובעת ההוא ימלט עמך כל הנמצא כתוב בספר, והיה קשה לרש"י משום דיעמוד מיכאל יהיה עת צרה בתמיהה, על כן פירש רש"י ישתתק כאלם שיראה הקדוש ברוך הוא דן בעצמו ויאמר האיך אאביד אומה גדולה כזו בשביל ישראל, והיתה עת צרה בפמליא של מעלה, וקטגוריא בתלמידי חכמים בזוזי ובזוזי דבזוזי (כתובות דקי"ב ע"ב), למה ישתוק הלא נאמר (בפ' תבא) את ה' האמרת וה' האמירך שלא יחליפם באומה אחרת, בימי יחזקאל כשרצו הזקנים להחליפו באלוה אחר השיב הקדוש ברוך הוא (מדרש תנחומא נצבים סי' ג') ביד חזקה אמלוך עליכם (יחזקאל כ':ל"ג), כן למה ירצה להחליפנו באומה אחרת, יסתכל ויראה ההפרש שבין ישראל הקדושים בכל מיני קדושות, לבין אומות העולם:
(כש"ט ח"ב די"ב ע"ג).

פירוש יז

ואם הפטרן וסניגור משתתק, המנהג שהרשות ביד בעל דין ללחוש לו זכיותיו, איזה הם הזכיות אשר נלחש לו, תפלות ברורות, תלמוד תורה ברורות, תשובות ברורות, צדקות זכות וברורות, אין לנו זכות כי אם מן הקול קול יעקב (בפ' תולדות), קול התורה מתינוקות של בית רבן, הבל שאין בו חטא: תינוקות של בית רבן בכו בכיה גדולה, והתפללו בעד אביכם ואמכם המגדלים אתכם לתורה ולמעשים טובים, בקשו רחמים בעד הטובים שבכם, וזקנים בעלי הישיבות ותלמידי חכמים, שלא יהיו נתפסים בעון הדור, ונגידים, אשר מהם מתפרנסים רבים, שלא יענו, ולא יעדרו ח"ו: אב מוליך בניו בימים האלה לבית הכנסת, אפשר שמוליכו כמו אברהם אבינו את יצחק בנו לעקידה, שיהיה נתפס בעונו, על כן עשו תשובה גדולה והתפללו בעד בניכם:

בקשו לש"ץ שיחוס עליכם, כי הבל פיכם אין בו חטא, כל שכן דמעותיכם, ואף על פי שאינו כדאי להתפלל על עצמו כל שכן על אחרים, כי איני אומר שאני הטוב ח"ו, ואפילו הטוב אין מי יקרא בצדק, איש טוב נמשל כחדק, כשמפשפשים במעשיו, ואף על פי שיש במלחמה גבור, אף על פי כן צריכים העם לעזור לו מכל הצדדים, כן עשו עזר להש"ץ מכל הצדדים ממזרח וממערב ומצפון ומים:

(כש"ט ח"ב די"ב ע"ג וע"ד).

[התעוררות לבעל תפלה]

פירוש יח

איתא ביומא פרק א' משנה ה' (די"ח ע"ב), מסרוהו זקני בית דין לזקני כהונה והעלוהו לעליית בית אבטינס, והשביעוהו כו', ואמרו לו אישי כהן גדול אנו שלוחי בית דין ואתה שלוחינו ושליח בית דין, משביעין אנו עליך במי ששיכן שמו בבית הזה שלא תשנה דבר מכל מה שאמרנו לך, הוא פורש ובוכה וכו', פירוש על שחשדוהו לצדוקי ליתן הקטורת מבחוץ, והנה עתה חרב בית המקדש ואין כהן גדול ולא קטורת, אבל התפלות הקדושות הם במקום קטורת, כמו שכתוב (תהילים קמ"א:ב') תכון תפלתי קטורת לפניך, וראוי שלא תתן מבחוץ אותם יחודים קדושים עליונים דקה מן הדקה הנקרא קטורת, וגם אתה לא תשנה ח"ו, כי אם לא היית שלוחינו לא היינו חוששים לך, כי המתפלל וטעה סימן רע לו (ברכות דל"ד ע"ב) אבל אתה שלוחינו, ושליח ציבור שטעה סימן רע לשולחיו ח"ו (ברכות שם) והרי אתה מפסיד ח"ו לכלנו, כי הכהן גדול היה טעון פרישה זיי"ן, והזאת אפר פרה, כל שכן עתה שהתפלה הוא קטורת שלנו, והרי אנחנו מושבעים ועומדים מן המשנה, מתנאים הקדושים מישראל, מבית דין של מעלה ושל מטה, כמה חרב חדה

מונחת על צואריהם, ומזלם חזי, ואף על פי כן לא ימנעו עצמם מן הרחמים, והם יבכו בלבב שלם:

(כש"ט ח"ב דכ"ב ע"א)

[התעוררות לתקיעת שופר]

פירוש יט

הצופה העולה על המגדל כשרואה איזה דבר אז תוקע בשופר, ועתה עלית על המגדל של בית הכנסת, האם אתה רואה כל המסטינים הסובבים הכסא שאתה תוקע כמו שהיו הראשונים רואים לזמר עריצים להכרית החוחים וכו', על כן נקרא (בפ' פינחס) יום תרועה מלשון מנקש אתרעא (עיין בזוהר חדש פ' חקת דנ"ו ע"ד) כעני בפתח דופק פתחו לי שערי צדק (תהילים קי"ח:י"ט), פתח לנו שערי רחמים, כי בידך מפתח שערי רחמים, זה השער לה' צדיקים יבואו בו (תהילים קי"ח:כ'):

(כתר שם טוב ח"ב דכ"ב ע"א)

פירוש כ

כתיב (ירמיהו ט':ט"ז) כה אמר ה' התבוננו, פירוש התבוננו מה הפרש השנים הקודמות, וקראו למקוננות ותבאנה, ואל החכמות שלחו ותבאנה, ותמהרנה ותשאינה עלינו נהי ותרדנה עינינו דמעה ועפעפינו יזלו מים כי קול נהי נשמע מציון, משכינתא קדישא דאתקריאת ציון (תיקון ו' שבסוף תיקוני הזוהר דקל"ב ע"א) איך שודדנו, בושנו מאוד כי עזבנו ארץ, פירוש, עזבנו ארץ הקדושה ארץ חפץ, ארץ אשר ה' אלהינו דורש אותה תמיד, כי השליכו משכנותינו, את ירושלים ובית המקדש, ואין אנחנו נגד שער השמים שיעלו תפלתינו, והמלאכים מלאכי רחמים מליצי יושר היוצאים מן השופר ומן התקיעה ומן השברים ומן התרועה ומן התקיעה, ומן תקיעה שברים תרועה תקיעה, ומן תקיעה שברים תקיעה, ומן תקיעה תרועה תקיעה, אפשר שישארו ח"ו ולא יוכלו לעלות, ומי יעלה אותם, כמו שכתוב (קהלת י':כ') כי עוף השמים, פירוש, על ידי מה יעופף תפלתו לשמים, ועל ידי מי, יוליך את הקול, פירוש, האדם צריך להוליך את הקול, ועל ידי מה יוליך את הקול על ידי, ובעל כנפים יגיד דבר, פירש ואמר הכנפים בה"א הידיעה שהוא יראה ואהבה דחילו ורחימו שנקראים כנפים וגדפין, (עי' שער היחודים פי"א) וזהו שאמר ובעל הכנפים הידועים יהיה כשיגיע דבר [בתורה ובתפלה] ויהיה בדחילו ורחימו:

אליהו הנביא המלאך, האופן, שיוצא גם כן מן השופר, קר"ק גימטריא אליהו הנביא זכור לטוב, אימתי תבא לבשרנו, אימתי יבא משיחנו, אימתי יבנה בית המקדש ומזבח,

אימתי נשב על שלחן אבינו, אוי לבנים שגלו מעל שלחן אביהם (ברכות ד"ג ע"א, כש"ט ח"ב די"א ע"ג וע"ד)

פירוש כא

כל מי שלא נבנה בית המקדש בימיו כאילו נחרב בימיו (ירושלמי יומא פרק א' הלכה א'), אם כן הנה בשנה שנחרב בית המקדש איך היו במרירות בראש השנה ויום הכיפורים, וכן אנחנו שלא נבנה בהמ"ק בימינו:

(כש"ט ח"ב די"ב ע"ד)

פירוש כב

או יאמר התבוננו וכו', כי יש מסטינים הסובבים הכסא, ובנפש יקיפו עלינו לבלענו חיים, כמו שכתוב (איוב א':ו') ויהי היום, הוא יום ראש השנה (זוהר פ' בא דל"ב ע"ב), ויבאו בני אלהים, הם בעלי הדין, להתייצב על ה' ויבא גם השטן, גם לרבות לילית לפרוש השמלה, והנה אז במצרים נאמר (בפ' בשלח) וישאו בני ישראל את עיניהם והנה מצרים נוסע אחריהם וגו' ויצעקו בני ישראל אל ה', ועתה השטן השונא הגדול נוסע אחרינו עם חיילותיו לבלענו חיים, למה תשתקו, נתנפל לפני כסא הכבוד ונשאל מה יהיה בסופינו: כי על כן יש חרדה ובכיה ערב יום הכפורים לעת ערב שאז שעה אחרונה של עשרת ימי תשובה, וביום הכיפורים לית ליה רשות לאסטוני (יומא ד"כ ע"א), על כן בא השטן בכל כחו לקטרג על כל אדם, ומזלם חזי, על כן בוכים אנשים ונשים וטף, וראוי לעשות כן בכל שעה מעשרת ימי תשובה, דאמרו רבותינו ז"ל (באבות פרק ד') יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה מכל חיי העולם הבא, כל שכן וקל וחומר כל שעה ושעה מעשרת ימי תשובה, והנה היום בראש השנה התחלת עשרת ימי תשובה, הנה יהיה עתה אותה השעה הטובה, ושעת מזל, לעשות נחת רוח ליוצרינו ולבכות בכיה של שמחה, על שזכינו לעמוד לפני כסא כבודו, לפני המלך היושב על כסא רם ונשא, ויכון בחסד כסאו, וישב עליו באמת, ולשמח להקדוש ברוך הוא שמחה גדולה, ועל ידי זה ימתקו מעלינו כל הדינים, ועל ידי זה נעורר, אבינו מלכנו תהא השעה הזאת שעת רחמים ועת רצון מלפניך:

תמכנו יתידותינו בשופר כמאמר חכמינו ז"ל (ר"ה דט"ז ע"א) למה אומרים בראש השנה מלכיות וזכרונות ושופרות, מלכות שתמליכוני עליכם, זכרונות שיעלה זכרונכם לפני לטובה, ובמה בשופר, אין אנחנו יודעים הכוונות כי אם סתם לכוון לקיים מצותיך, שדי עשינו את שלנו, תקיף עשה את שלך, ואל תשב עמנו בדין, על כן נקרא תרועה מלשון

נוקש אתרעא (עיין בזוהר חדש פ' חקת דנ"ו ע"ד) לפתוח לנו שערי תשובה:
(כש"ט ח"ב די"א ע"ד)

פירוש כג

תקעו בחודש שופר בכסא (תהלים פ"א), [ודרשו רבותינו כי] אז מתכסית הלבנה (ר"ה ד"ח עב) ושכינתא קדישתא הרמוזה כנגדה (בתיקוני זוהר הקדוש תיקון מ"ד), כי חק לישראל הוא, כשאז מקבלה חק מזונות בשביל ישראל, הוא משפט ויסורין כביכול לאלהי יעקב, כי עתה בגלות מקבלים שרי אומות העולם ואחר כך ישראל:
(כש"ט ח"ב די"ב ע"ד)

פירוש כד

או יאמר התבוננו וגו' (ירמיהו ט':י"ז) מקושי פרנסות של שנים אלו משנים קדמונים, על כן ותשאנה עלינו דייקא נהי וגו', אף על גב דאמר בזוהר (בתקוני זוהר תיקון ו') צווחין הב פרנסה, זה היה בשנים ההם שפרנסה היה בשופי, מה שאין כן עתה, שעל ידי מניעת פרנסה אי אפשר לעבוד אותו יתברך שמו, ולהחזיק בנינו לתלמוד תורה, על כן תינוקות של בית רבן, התפללו עבור אבותיכם ואמותיכם שיזכו לגדל אתכם לתורה ולחופה ולמעשים טובים:
(כש"ט ח"ב די"ב ע"א)

פירוש כה

מי יעורר את אברהם סבא חסידא הוא ושרה, שנאמר להם (בפ' לך) ואת הנפש, גוים ונכרים, אשר עשו, להכניסם תחת כנפי השכינה, על ידי שלמדו עמהם תורה ועבודת אלהים, ועתה יראה שהיו לוקחין בניו בני בחוניו ושומטין מתחת כנפי השכינה, ללמוד עמהם כתב ולשון וספר פסול של עובדי עבודה זרה, לטמאות הבל פיהם של תינוקות של בית רבן, הבל שאין בו חטא, כי עלה מות בחלוננו (ירמיה ט' כ') באותן הצדיקים שהיו פותחין חלונות הרקיע בתפלתם, בא בארמנותינו, של היכלות עולמות עליונים, להכרית עולל מחוץ, אשר היה חכמתו בחוץ תרונה, בחורים מרחובות, מבתי כנסיות ובתי מדרשות מקום שהיו מרחיבין את ההלכות, אשר בנינו כנטיעים מגודלים וגו' בנותינו כזויות מחוטבות תבנית היכל (תהילים קמ"ד:י"ב), אוריד דמעות עיני עדי יהי כנחל ויגיעו לקברות שני שרי אצילייך משה ואהרן בהר ההר ואשאל היש תורה חדשה בכן נשרפו גוילייך, [וכן לקברי בני דוד ואשאל דוד ושלמה היש בית המקדש חדש וכו']:
(כתר שם טוב ח"ב די"א ע"א וע"ב)

פירוש כו

כה אמר ה' התבוננו וקראו וגו' ותרדנה עינינו דמעה (ירמיהו ט':י"ז), דאיתא בתיקונים (תיקון י"א דמ"ה ע"א) אית היכלין דניגנא דלא מתפתחין אלא בניגונא כמה דאת אמר (מלכים ב ג':ט"ו) ויהי כנגן המנגן וגו', ואית היכלא דדמעה, דלא מתפתחא אלא בדמעה, כמה דאת אמר (בפ' שמות) ותפתח ותראהו וגו' והנה נער בוכה ותחמול עליו, ותפלה בדמעה הוא מרוצה להקדוש ברוך הוא, כמו שכתב בזוהר (שמות די"ב ע"ב, תרומה דקס"ה ע"א) עד דלא יכיל למרחש בשפוותיה, והנה כמו בחורבן בית המקדש דאמר לו קודשא בריך הוא לירמיה לך וקרא לאבות ומשה היודעים לבכות (פתיחתא דאיכא רבתי סי' כ"ד) כן אנחנו נלמוד מזה:

ואמרו רבותינו ז"ל (בגמרא ע"ז ד"ד ע"ב וד"ה ע"א) לא היה דוד ראוי לחטוא אלא להורות תשובה שאם יחטא יחיד כו', והנה כמו דוד אף על פי שאמרו רבותינו ז"ל (שבת דנ"ו ע"א) כל האומר דוד חטא טועה כו', אף על פי כן התענה כ"ב שנים ובכל יום אמר אפר כלחם אכלתי ושיקויי בבכי מסכתי (תהילים ק"ב:י') וכוס דמעות (תנא דבי אליהו רבה פרק ב'), ואנחנו העוברים לפני כסא הכבוד היום, כבני מרום, שאמרו רבותינו ז"ל (ר"ה די"ח ע"א) כחיילות של בית דוד, נלמד מאדונינו דוד לבכות ולשוב מחטאים, וכן רבים, ילמדו מעושי העגל דור המדבר שהן רבים, ועשה אהרן להשיב רבים מעון קשר ידיו בברזל וסיבב מחנה ישראל וצעק ובכה, עד שחזרו כולם בתשובה ובכו עמו, כמו שכתוב במדרש (עיין עיקר הלשון בתנא דבי אליהו רבה פרק י"ג), וכן אנחנו נהיה מקישים אתרעי דדמעה לשוב מחטאינו:

(כש"ט ח"ב די"ג ע"ב).

[התעוררות לתשובה]

פירוש כז

האדם יודע מה נתכשל כל השנה מחשבות זרות בגופו בשעת תורה ותפלה, מי יתן והיה כלי נחושת, ומורק ושוטף (בפ' צו), אבל ח"ו כלי חרס אינו יוצא מדפיו (פסחים ד"ל וצריך שבירה, (תהלים נ"א) לב נשבר ונדכה אלהים לא תבזה:

(כש"ט ח"ב דכ"ב ע"א)

פירוש כח

שלח לו רבן גמליאל גוזרני עליך שתבא אצלי במקלך ובמעותיך ביום הכיפורים שחל להיות בחשבונך (ר"ה דכ"ה ע"א), משל למה הדבר דומה, לבעל חוב שהתרו בו שלשים יום שיזמין מעות, ועשו הכרזה שלשים יום על קרקעותיו, כדי שיתיירא ויזמין מעות

לפרוע לבעל חוב, והלך והביא מוניטא דשקרא, ורצה אחר כך ללות עוד, ונתנו לו גם כן מוניטא דשקרא, כן אנחנו מכריזין בשופר שלשים יום, להביא הכסף לשלם בראש השנה ויום כפור. וזהו הרמז, שלח לו רבן, רבן של כל העולמות, גמליאל, הגומל חסד חסדים טובים, גוזרני וכו' שתבוא במקלך להציל עצמך מיד השטן, והמשטינים, החוחים והקוצים לקדם ברועים ובמקלות (לשון הגמרא ב"מ דצ"ג ע"ב), ומעותיך, שהם מעשים טובים כמו שכתוב (בפר' ראה) וצרת הכסף בידך והלכת אל המקום וגו', כסף שיש עליו צורה של מעשה, וזמן שבא אז באמת, חזרו ולקחו שפע גדול ועושר רב, כמו שכתוב שם ונתת הכסף בבקר ובצאן וביין ובשכר ובכל אשר תשאלך נפשך, אבל עתה כאשר אומרים לא נכחד מאדוני כי אם תם הכסף אל אדוני (בפ' ויגש) פירוש על דרך רמז, אין כוסף למצוותיו, לא נשאר לפני אדוני בלתי אם גוייתינו ואדמתינו, ועכשיו גלינו מארצינו ונתרחקנו מעל אדמתינו, ולא נשאר לנו בלתי גוייתינו, לפשוט צווארינו כיצחק על גבי מזבח, ונאמר קנה אותנו ואת אדמתינו בלחם, וכאשר רואים שאין להם כסף לוקחים מוניטא דשקרא, שהם הכ"ב אותיות התורה שהם מטבע של מלך, ופגמו בכולן, ואומרים הווידוי בדרך א"ב אשמנו בגדנו וכו', זהו הפרעון מוניטא דשקרא, וכשרוצים לחזור וללוות נותנים להם גם כן מוניטא דשקרא, שהם אותיות א"ב של אשמנו מכל עם בושנו וכו' גלה וכו' יופי אדמתינו וכו':

(כש"ט ח"ב די"א ע"א)

פירוש כט

הלא ראש השנה הוא יום טוב, ובמשנה (ר"ה דכ"ט ע"ב) יום טוב של ראש השנה וכו', והוא יום שמחה, על כן אומרים שהחיינו, ומה שכתב האר"י ז"ל לבכות, הוא משום גלות השכינה וכו', וכדי שידיננו השם יתברך לטובה, והוא שכתוב (נחמיה ח':י') לכו אכלו משמנים וכו' ואל תעצבו כי חדות ה' הוא מעוזכם, והבכייה שבוכין הוא בכייה של שמחה על שהחיינו והגיענו, על כן, כיון שהוא יום שמחה ראוי לזכור ירושלים כמו שכתוב (תהילים קל"ז:ו') אם לא אעלה את ירושלים על ראש שמחתי, שקבלנו זה בשבועה ובקללה, כמו שכתוב (תהלים שם) אם אשכחך ירושלים וגו':

(כש"ט ח"ב דכ"ב ע"ב)

פירוש ל

משל שהובא בשם הבעש"ט נשמתו בגנזי מרומים, שאמר להתוקעים ולבעלי תפלות, שפעם אחת איתרמי שהחיות מרדו בארי מלכם, ויקצוף המלך מאוד וחמתו בערה בו, והיו החיות מבקשין עצות ותחבולות לפייסו, ועמד השועל הפקח שבחיות, ואמר להם

להחיות לכו עמי אל המלך, ואני יודע שלש מאות משלים הממשיכים את הלב, אולי אוכל לפייסו בהם, והלכו עמו, ויהי הם עודם הולכים עמו, ועדיין היו רחוקים מחצר המלך, ענה השועל ואמר להם, אל נא אחיי ירע לבבכם, היות שעצתי היה לפייס את המלך על ידי המשלים היפים, ועתה שכחתי קצתן, ויאמרו אליו אולי יתפייס המלך בעבור המשלים הנותרים בזכרונך, והנה בהגיעם לחצר המלך ממש, ענה השועל ואמר להם אל נא ירע לבבכם עלי, היות שנשכחו כולם ממני, אך אף על פי כן לכו עמי אולי יתן השם יתברך לנו רחמים וחנינה לפניו, ויתרצה לשמוע בקול צעקתינו, כי מה לנו עוד צדקה כי אם לצעוק אל המלך, והנה כשמעם הדברים האלה, וישמעו לו וילכו עמו ויבואו אל המלך, ויפלו על פניהם ארצה, ויען השועל ויאמר אדונינו המלך יהיו נא אמרינו לרצון לפניך, היות שמתחלה בושנו וגם נכלמנו להרים פנינו אליך, אך מצד שהייתי בקי בדברי משל ומליצה הממשיכים הלב, לזה משכתים בדברים, ואמרו אלי אחריך נרוצה, אולי תוכל לפייס את המלך בדבריך, ובמשליך הנעימים, וכעת מה אעשה שנשכחו ממני, הנה אנחנו כחומר ביד היוצר ויש בידך להמית ולהחיות, ואנחנו מבקשים את פניך בבכי ובצעקה, ויכמרו רחמיך עלינו ואל תשחיתנו ועשה עמנו חסד חנם, כי כן דרכיך, והנה כשמוע המלך צעקתם ושברון לבם, נתרצה להם ומחל להם, והנמשל מובן:

(אהבת שלום פ' נצבים)

פירוש לא

משל נפלא לפני התקיעות, מלך גדול מלך מפואר ששלח את בניו לצוד ציד, ותעו הבנים מהדרך והיו צועקים אולי ישמע האב, ולא נענו, ואמרו בלבם אולי שכחנו את הלשון של אבינו, לפיכך אינו שומע את צעקתינו, בכן נצעק בקול בלא דיבור, והתיישבו את עצמם שישלחו את האחד לצעוק, והזהירו אותו ראה והבן כי כלנו תלויים בך, כך הנמשל, הקדוש ברוך הוא שלח אותנו להעלות ניצוצות הקדושות, ותעינו מאבינו, ואולי מפני ששכחנו הדיבור של אבינו אין אנו יכולים להתפלל הדיבור, נשלח אותך בעל תוקע שתעורר רחמים עלינו, בקול בלא דיבור, וראה והזהר כי כלנו תלויים בך ראה אנשים ונשים תלויים בך: ואף על פי כן יחזיק עצמו לאין, כי הוא רק כמגריפה ההוא שיש בה נקבים נקבים, ודרך הנקבים יוצא הקול זמר, וכי יתגאה העור במה שיוצא ממנו קול, כך הוא האדם, המחשבה והדיבור וכל המדות שורים בו כבתוך כלי, ומה יתגאה, הלא הוא בעצמו אינו כלום, ואין בו רק מדות רעות, והוא מחוייב לעלות אותם אל הקדוש ברוך הוא, והוא ח"ו מביא את השם יתברך בהם כביכול, ומלביש אותו בקליפות כביכול ח"ו

רחמנא ליצלן, ואם בא במחשבתו שהוא בעצמו עובד את השם יתברך אזי בוודאי הוא גרוע מכולם:

(ליקוטים יקרים ד"מ ע"ג)

פירוש לב

להבין ענין תקיעת שופר על פי כוונת הבעל שם טוב ז"ל, דהנה יש להקדים הקדמה אחת בענין קול ודיבור, והוא אשר אנו רואים בקול ודיבור, שיש בחינת ממוצע בין הקול והדיבור, שאינו בערך הקול וגם לא בערך הדיבור, דהנה אמיתית ענין הקול הוא רק קול פשוט, מורכב מאש ומים ורוח, (כן הוא בזוה'ק תצוה דק"ד ע"ב שמיני דל"ח ע"ב, ואתחנן דרס"א ע"א, תצא דרפ"ג ע"א) ונקרא רוח או הבל בלבד, ואינו בגדר אותיות הדיבור כלל, ובחינת הדיבור הוא דווקא בבחינת הברת אותיות מחולקים, ונמשכים באופנים שונים ומורכבים יחד וכו', ונמצא רחוק ערך מהות הדיבור ממהות הקול הפשוט, שיוצא מהבל הלב, אמנם אנו רואים שהקול והדיבור יש להם חיבור והתקשרות זה עם זה, שהרי הקול הפשוט יוצא בחמשה מוצאות הפה, ומתחלק לאותיות הדיבור, וכמו שכתב בזוהר (פ' ויחי דרמ"ו ע"ב) דקול ודיבור כמו כלל ופרט דפרט צריך לכלל וכלל צריך לפרט וכו', אך הענין הוא שיש בחינת ממוצע המחברם וכו':

(בסידור הרב ז"ל בשער התקיעות ע"ש באריכות גדול ידרשנו הקורא משם)

פירוש לג

כמו שמתערבב השטן בגאולה כלליית דיתקעו בשופר גדול, כך מתערבב בגאולה פרטיית, כמו שכתוב (תהילים ס"ט:י"ט) קרבה אל נפשי גאלה וכמו ששמעתי בשם מורי, שעל זה יתפלל כל חסיד לגאול נפשו מיצר הרע, בפרט בראש השנה ויום כפור וכו' ודפח"ח:

(תוי"י פ' וילך דר"ה ע"ד)

פירוש לד

שמעתי בשם מורי פירוש הפסוק (תהלים פ"א) תקעו בחודש שופר וגו' כי חק לישראל הוא משפט לאלהי יעקב, והקשה דהוי לו לומר תקעו שופר בחודש, והעולה מדבריו כי יראה האדם שיהיה בחודש ר"ל לחודש, שלא יהיה כמו חק קבוע וזהו שאמר כי חק לישראל וכו' ודפח"ח:

(תוי"י פ' צו דפ"ו ריש ע"א)

פירוש לה

נודע שיש הפרש בין תענוגי הגוף הגשמיי ובין תענוגי הנשמה, כי הגוף מצד שהוא בעל גבול ומיצר וסוף, לכן גם תענוגי הגוף כשהוא תמידי נעשה טבע וחק קבוע, ושוב אין לו תענוג, מה שאין כן תענוגי הנשמה שהוא רוחניי שאינו בעל גבול ומיצר, אין סוף ואין תכלית להתענוג ההוא, שהוא קיים והולך תמיד, וזה שדרשו חכמינו ז"ל בספרי אשר אנכי מצוך היום שיהיו בעיניך כדיוטגמא חדשה וכו', שהוא על התענוג חדש שיהיה לו מהתורה ועבודה כל יום והבן זה וכו', וכיוצא בזה שמעתי ממורי תקעו בחודש שופר וכו':

(תויי פ' נשא דק"ל ע"ד)

פירוש לו

הנה אמרו ז"ל על ידי תשובה זדונות נעשו לו כזכיות (יומא דפ"ו ע"ב), כי הנה השב צריך להיות נמאס אצלו הדבר שנכשל בה, כי אף על פי שכאשר עדיין לא חטא אמרו ז"ל (הובא ברשי סו"פ קדושים) אל יאמר אי אפשר בבשר חזיר וכו', מכל מקום כשחטא צריך שיהיה נמאס ממש אצלו הדבר ההוא, וזהו שנעשים כזכיות, שאליהם אין שום יצר הרע, כך להעבירות לא יהיה לו יצר הרע:

(כש"ט ח"ב די"ט ע"ד, לקוטי אמרים די"ג ע"ג באמצע ד"ה ומל)

פירוש לז

קבלתי ממורי, מה שהזהירו חכמי הקבלה בכל מצוה ותורה ותפלה, שיהיה בדחילו וברחימו שהוא אהבה ויראה, מכל מקום בראש השנה צריך להיות היפוך שיהיה היראה יותר מן האהבה:

(תוי"י פ' קדושים דק"ב ע"א)

פירוש לח

על ידי מחשבות זרות, נפסל התפלה ומשליכין למקום פסולי המוקדשין, ואם מתפלל בראש השנה בכוונה, מעלה כל התפלות של כל השנה, שחרית לשחרית ומנחה למנחה וכו':

(תוי"י פ' שלח דקמ"ג ע"ג)

פירוש לט

יש עיכוב להתפלה מלעלות, עד שיתפשט ממחשבות זרות, וזהו שכתב הרמב"ם (בפ"ד מהלכות תפלה הלכה א') חמשה דברים מעכבין את התפלה, ואחד מהם כוונת הלב, וכו', והקשו עליו וכו', ולפי הענין מבואר הוא בפסוק (תהילים י:י"ז) תכין ליבם תקשיב

אזניך וכו', וכמו שכתוב בתיקונים וכו' ובזה כתבתי ביאור (תהילים כ"א:ג') וארשת שפתיו בל מנעת סלה, אולי יכוון פעם אחת בשנה ומתעטפין בתפלה זו כל התפלות ועולין, ובפרט בראש השנה יש סגולה בזה, כנודע:

(בן פורת יוסף דקט"ז ע"ג)

פירוש מ

לתקן כל התפלות הפסולים אשר הם אסורים ביד מלאכים הממונים על זה, והן הנה התפלות המעורבות במחשבות זרות, שכל השנה מסורים התפלות הפסולות ביד הממונים, עד שיתעורר האדם ומתפלל תפלה הגונה, אז מעלה התפלות הפסולות, מהממוונה שנקרא סהדיא"ל למלאך הנקרא סנדלפו"ן, ומוליכה למעלה, ואם לא התפלל תפלה הגונה אזי ממתין הממונה עד [ראש השנה] ויום הכיפורים, וכשיתפלל אז כהוגן אז עולין התפלות הפסולות גם כן למעלה, ואם לאו, הממונה משליכה למקום פסולי המוקדשין, שהוא חוץ לרקיע, ושם אשת זנונים לילית חייבת, ונוטלת התפלות הפסולות ועושין מהן רקיע של שוא ועולה ומשטנת על אותן התפלות ר"ל:

ועיקר לכוון ביום זה בקריאת שמע, שמכוון בה עשרת הדברות, לקבל עליו קבלה חדשה, בפסוק ראשון יכוון דיבור אנכי ה' אלהיך בתיבת ה' אלהינו, ובתיבת אחד דיבור לא יהיה לך, ובואהבת דיבור לא תשא, שהוא מזלזל ואוהב אינו מזלזל, מזוזות ביתך דיבור לא תחמוד בית רעך, ובואספת דגנך דיבור לא תגנוב, ובואבדתם מהרה דיבור לא תרצח, ובלמען ירבו דיבור כבד את אביך, ובלא תתורו דיבור לא תנאף, ובאת כל מצוותי דיבור זכור את יום השבת ששקול ככל התורה כו', ובפסוק אני ה' אלהיכם דיבור לא תענה ברעך עד שקר וכו':

ואחר כל אלה צריך לדקדק להפריד בין הדבקים, ושלא יחסר אפילו אות אחד בקריאת שמע הזאת, ואדם הראשון מריח בכל הקריאות שמע, ואותה שחסר משליך לחדר הפסולים, וחוץ מזה, הכוונות של הקריאת שמע, כי רבים הם:

(גנזי יוסף בדרושים ליו"כ)

פירוש מא

שמעתי בשם הבעש"ט זלה"ה, שביאר (שמואל א א':ב') ויהי לפנינה ילדים ולחנה אין ילדים, כי פנינה רומז לסטרא אחרא ר"ל, כדברי חכמינו ז"ל (ב"ב דט"ז ע"א) שטן ופנינה וכו', וחנה רומז לשכינה, ומתרעם הכתוב על העדר הצדיקים, שאין צדיקים בארץ שיהיו ילדים לשכינה, להיות לה דיבורים במה להתפאר, והעוסקים בבנינה, וילדים של הסטרא אחרא ר"ל שהוא פנינה, רבים המה, כי רבים המתפרצים את מעשיהם ר"ל,

ונעשו ילדים לס"א לבנות קומת הסטרא אחרא בחטאם כו':
(אור המאיר פ' לך)

פירוש מב

שמעתי בשם הבעש"ט זלה"ה ויהי לפנינה ילדים ולחנה אין ילדים, שהכתוב מתרעם על מעשה בני אדם, המתרפים מתורה ועבודה, ואמר ויהי לפנינה כינוי לסטרא אחרא על דרך מאמרם ז"ל (ב"ב דט"ז ע"א) שטן ופנינה לשם שמים נתכוונו, יש ילדים, ברוע מעשיהם נעשו בנים לפנינה, ולחנה הכינוי לשכינה, אין ילדים, כי נרפים הם מעבודת הבורא ואין לה דיבורים להתפאר במעשה הצדיקים לומר (זוה"ק ויקרא די"ג ע"א) חזי במה ברא אתינא לגבך, בהעדר הבנאים לעסוק בבנינה, שעיקר בנינה תולה בכשרון פעולת הצדיקים לערך אחיזת נשמתם בקומת השכינה, ואין לך בושה גדולה יותר מזה, מלבד החטא בעצמו, כי רע ומר לעזוב את ה' ר"ל, אלא עוד זאת שנשלם בסיבתם קומת הסטרא אחרא רחמנא ליצלן:
(אור המאיר פ' האזינו ד"ה זכור)

פירוש מג

פירש הבעש"ט נ"ע בפסוק ויהי לפנינה ילדים ולחנה אין ילדים, שפנינה הוא קליפת נגה, יש לה ילדים, היינו מדות, בזה לעומת זה, אהבת זרות ויראות זרות פן יחסר לחמו וכדומה, ולחנה מלכות דקדושה אין ילדים שהם אהבה ויראה:
(מגן אבות ואתחנן דמ"ב ע"ב)

פירוש מד

כבר נהגו כל ההולכים בעקבות הבעל שם טוב, לתקוע ל' קולות אחר קריאת התורה, ול' קולות על סדר הברכות בלחש, ול' קולות על סדר הברכות בחזרת התפלה, וי' קולות בקדיש קודם תתקבל:
(משמרת שלום סי' מ"א אות זיי"ן)

פירוש מה

עיין בפרי עץ חיים בכוונת ראש השנה ענין השינה בר"ה, אמר האלוהיי רבש"ן כי בראש השנה כל המחשבות של האדם שהיה לו כל השנה מחשבות טובות מתעלים למעלה, ומקבלין התחדשות שיקבלו בהירות גדול, שהמחשבה יבורר יותר, כמו אחר השינה שהמחשבה יבורר, ומחשבות רעות המבטלין מחשבה הקדושה קודם השינה והם הדינים ינסרו עתה, עד כאן: ואמר כל מה שיפול לאדם מחשבות בראש השנה הם הכתיבה, הן לטוב הן שפל ח"ו, והמחשבות רעות צריך להמתיקם ולעשות מלחמה עם

היצר הרע שהוא מפיל במכוון המחשבות האלו, וימתיקם בשם ע"ב, או במסירת נפש:
(כתבי קודש דכ"ב ע"ב)

פירוש מו

פעם אחת עמדתי לפניו במוצאי ראש השנה, וסיפר האיך מתנהג שם, וסיפר שעומדים שם לפני המלך המשפט אבות העולם, ומסופק אני אם אמר כל השבעה רועים עם אברהם יצחק ויעקב, ומגישים הזכיות של ישראל, וגם משה רבינו עליו השלום עומד שם, והוא כמו סרסור פונה אנה ואנה ומכניס הזכיות, ורואה בחכמה ובמחוג שלא יבואו המקטריגים והעונות ח"ו, זה תוכן דבריו, אף על פי שהוא בשינוי לשונו הטהור מעט, ואחר כך שאל אותי אם מעשה יפה הוא מה שסיפרתי:
(דגל מחנה אפרים בסופו)

פירוש מז

פעם נאמר (בישעיהו נ"ה:ו') דרשו ה' בהמצאו קראוהו בהיותו קרוב, ואמרו רבותינו ז"ל (יבמות דק"ה ע"א) שזה קאי על עשרת ימי תשובה, ופעם נאמר (בפ' ואתחנן) ובקשתם משם את ה' אלהיך ומצאת כי תדרשנו, וכמו שכתוב (שם בפ' ואתחנן) אשר לו אלהים קרובים אליו כה' אלהינו בכל קראינו אליו, הפירוש הוא דהנה היום בזמן הגלות הוא בנקל להיות נענה בתפלה ולהשיג רוח הקודש יותר מבזמן הבית, כמשל המלך כשהוא בבית מלכותו אי אפשר להתקרב אליו כל כך כמו כשהוא בדרך, שאז יוכל להתקרב אליו כל מי שרוצה, אפילו בן כפר שאינו הגון לבוא לפניו ולדבר עמו, כך היום בגלות, כשהאדם מחשב בדביקות השם יתברך ברוך הוא, אזי שורה עמו ושוכן אצלו, בכן ראוי לאדם שירחק עצמו מן התאוות ומחשבות זרות בכדי שלא יפרד ממנו יתברך, רק יעשה כל מעשיו לשמו יתברך שמו:
וזהו הרחק משכן רע (אבות פרק ה') ר"ל ממי ששוכן אצלך הרחק את הרע:
(כש"ט ח"ב ד"ה ע"ב, לק"א ד"ו ע"ב)

פירוש מח

בערב יום הכיפורים רצו לבטל ישיבת האנשים עם הקערות, מחמת בלבול תפלה, וציוה הבעל שם טוב שלא לבטל, וסיפר הבעש"ט, שפעם אחת נתקשרו הקליפות ר"ל כו', ועל ידי הקשקוש עם המעות בערב יום הכיפורים נתפרדו הקליפות כולם:
(מדרש פינחס החדש אות נ"ה)

פירוש מט

על כן יש בכייה והתעוררות גדול לכל אדם בערב יום כפור לעת ערב כי אז בא השטן לקטרג על כל אחד בכח גדול, מפני שהוא שעה אחרונה של עשרת ימי תשובה, דביום כיפור לית ליה רשות לאסטוני (יומא ד"כ ע"א), על כן נתוודה ונפייס את התורה שמרדנו בה, כי מודה ועוזב ירוחם (משלי כ"ח):

כי על כן פתח הקדוש ברוך הוא את התורה בבי"ת, ולא באל"ף שהוא לשון ארור, וב' הוא לשון ברכה (בראשית רבה פרשה א' סי' י'), נתוודה כמה ברכות לא ברכנו בכוונה, וגזלנו אבינו שבשמים כביכול, כי הנהנה מעולם הזה בלא ברכה מעל וגוזל (ברכות דל"ה ע"א), על כן פתח התורה בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ, בראשית הוא לשון ברכה שעיקרו מלך העולם, שמים וארץ הוא עולם:

אם יש לך ח"ו גזר דין שיש עמו שבועה אנחנו מתירין לך, כמאמר רבותינו ז"ל (ב"ב דע"ד ע"א) [היה לך] להתיר לו נדרו:

(כתר שם טוב ח"ב די"ב ע"ד)

פירוש נ

במשנה (יומא דס"ז ע"א) חציו קשור בסלע וחציו בין קרניו, שלא יכוף השעיר ראשו ולא ידע אם הלבין הלשון, ויהיו כל ישראל עצבין, הנה עתה שיש ספק אם הלבין הנה אנחנו בחושך ועצבות, מי יודע למי חתך הדין ראשו או בניו או פרנסתו, מעכבי פתקין עד אחתימו, יבקשו רחמים, כמה חרב חדה מונחת על צואריהם ואף על פי כן לא ימנעו עצמן מן הרחמים:

(כתר שם טוב ח"ב די"ג ע"א)

פירוש נא

שמעתי מבני הוותיק כ"מ יעקב נ"י ששמע ממוהר"ר נחמן נ"י אב"ד דק"ק קאלימייע יצ"ו בשם מוהר"ר ישראל בעל שם טוב עליו השלום, טעם שקורין יום שאחר יום הכיפורים "שם השם יתברך" שהוא מצד שפוסקין אז לומר המלך הקדוש, ואומרים מאז והלאה האל הקדוש:

(אשל אברהם מבעל דע"ק או"ח סי' תרכ"ד)

סליק בס"ד

האזינו

פירוש א

האזינו השמים ואדברה וגו' שחת לו וגו'. ובפירוש רש"י, כתרגומו חבילו להון וכו', שמעתי ממורי בשם הרמב"ן, כי החטא והעונש באין כאחד:

(צפנת פענח לפ' יתרו דס"ד ע"א)

פירוש ב

שמעתי ממנו משל, למלך שנהג לכנוס בין עניים לפקח בעסקם, ואחד היה משיב תמיד, כל מה שאדם עושה בין טוב ובין רע הכל עושה לעצמו, וחרה למלך על שאינו מחזיק לו טובה ומשיב לו כך, וציוה לעשות תרנגול מפוטם בסם המות ונתן לו, והשיב גם כן כך, ולקח העני זה התרנגול לביתו שהיה בקצה העיר, והצניעו, לימים בא בן המלך עיף ויגע מצידת חיה ועוף, וביקש מעני זה שבא אצלו, ליתן לו שום דבר מאכל, ונתן לו תרנגול זה לאכול, וכשרצה לאכול אמרו הרופאים שעמו בדוק תחלה, ובדק ונמצא סם המות, ובא הדבר לפני המלך, והתנצל העני שהוא ממנו, ואז הודה המלך שהאמת אתו, והמוסר היוצא מזה וכו' ודפח"ח:

(תוי"י בסופו דר"ח ע"ג)

פירוש ג

ראו עתה כי אני אני הוא וגו'. זה מבואר היטב לעיל בפ' וילך בסוף הגה ג', ובפ' בראשית הגה י"ד:

פירוש ד

אני אמית ואחיה וגו'. ורבותינו ז"ל אמרו (פסחים דס"ח ע"א) מכאן תשובה לאומרים אין תחיית המתים מן התורה, שמעתי ממורי דיש בכתבי שאלות ותשובות של הרמב"ם, ששאלו ממדינה אחת אל הרמב"ם, וחתמו על שאלה זו כמספר ע' אלף, ילמדנו רבינו, מאחר שאין תחיית המתים מפורש בתורה רק [שדרשו כן] בש"ס, אם כן גם לנו יש לדרוש ולהוכיח איפכא וכו', והרמב"ם לא רצה להשיב בעצמו, וציוה לתלמידו מהר"י אבן תבון לכתוב תשובתם, ותוכן ענין תשובתם הוא זה:

אבאר לכם, מאחר שנמשך לכם ספק זה, אם כן אין נשמתכם נמשך מבני אברהם יצחק ויעקב, רק מאנשי סדום ועמורה וכו', כי יש נשמות הנמשכים משמים וארץ ושבעה כוכבי לכת וכיוצא וכו':

והנה יש לשאול על עיקר הבריאה, הא כל מעשה בריאת עולם לצביונן נבראו, כדרשת חכמינו ז"ל (חולין ד"ס ע"א) [שהובא ברש"י] בפסוק ויעש אלהים, ואם כן מה טעם

לא רצה ארץ להיות בחינת שמים, וצריך לומר שלא ניתן דעת זה לארץ, שידע בחינת שמים וזכותו, שיתאוה להיות בבחינת שמים, והטעם, כי גם בחינת ארץ צריך להיות בעולם, וכיוצא בזה בכל הנבראים, וזה שאמרו בצביונן נבראו, וגם בבחינת אדם צריך שיהיו כת רשעים וכת בינונים וכת צדיקים, כי יתרון האור מן החושך, עיין מזה במקום אחר, ורצה לומר שנמשך תועלת מהחושך, שממעשה הרשעים נודע מעלת הצדיקים, וכל אחד מהם נבראו לצביונם ורצונם, וכי תימא אם כן תקשה לכם קושיית הבחירה עם הידיעה, הנה מאחר שאתם כופרים בדרשת חכמינו ז"ל, אם כן איך אתם משיגים ביאור קושיא זו:

והנה נפש האדם הוא דם הנעשה מברירת המאכלים, ויש כמה מיני בירור, בתחלה על ידי שזורקת המרה טפה במאכל שבתוך מעיו לברר הגס והעב, ונעשה צואה ויוצא לחוץ, בירור ב' יוצא למי רגלים, בירור ג' נעשה זיעה, בירור ד' נעשה שערות וצפרנים, בירור ה' הדם נבלע בכבד ובטחול וכו', ומבחר הדם נכנס בלב ואחר כך במוח, ומזה נעשה השכל והדעת, ומדבריכם שנראה שאתם כופרים בדברי חז"ל, אם כן נראה שלא נזהרתם מאכילות איסור ודברים טמאים, והשכל והדעת שלכם נמשך להכריע אל הטומאה, כי ממנו נעשה, ואם כן איך תוכלו להכריע בשכל שלכם נגד רבותינו חכמי התלמוד אשר רוחב לבם היה רחבה מני ים, ותדעו נאמנה מאחר שירדתם לספק זה וכפירה זאת, תדעו שהפרעניות קרובה להם, וכך עלתה להם, שבא עליהם מלך אחד והרגם והשמידם, ורצו להשתמד ולא קבלו אותם, מאחר שכפרו בתחיית המ(ת)ים, והאומות מאמינים גם כן בסוד הגלגול ותחייה, כמו שכתוב הפילוסוף וכו', ומעט מזעיר נמלטו להרמב"ם וחזרו בתשובה:

(צפנת פענח דס"ד ע"א)

פירוש ה

שמעתי מאא"ז זלה"ה על מדינה אחת, ששאלו במכתב להרמב"ם ז"ל על תחיית המתים, לומר להם מן התורה, ומה שדרשו חכמינו ז"ל בגמרא מן הפסוקים, אמרו שיש לדורשם באופן אחר, ולא רצה להשיבם הוא בעצמו דבר, אך אמר לתלמידו ר' שמואל אבן תבון שישיבם, וזה תוכן דבריו בקיצור נמרץ על פי חכמת הטבע:

כי מכל מיני מאכל ומשקה נעשה דם, ומהדם יורד אל הכבד, ומהכבד עולה הברירות אל הלב, ומהלב יורד המובחר והדק אל המוח, ושם שורה השכל והחיות של האדם, ומי ששומר עצמו ממאכלות המותרות, והאסור והטמא, נעשו דמיו צלולין וטהורין, ויש לו לב טהור, והמוח והחיות שלו הוא חיות טהורה, להשיג אמיתית החיות שהוא אלהות

של כל העולמות המחיה את כולם, ומי ששומר את עצמו יותר, ומקדש את אכילתו על פי דרכי ה' ותורתו, נעשה מזה בנין אב, והוא השכל לכל רמ"ח אבריו, ומתקדשים ומתטהרים, וכן להיפך ח"ו נעשה בנין אב שכל עכור ומעופש בדיעות זרות, וחיות שלו נעשה בחינת מת, והוא אבי אבות הטומאה לכולם, ורמ"ח אבריו נטמאים, וטמא טמא יקרא לכל דבר, ונעלם ממנו אמיתות החיות שהוא אלהות של כל העולמות, ונטמא, ונופל לדעות זרות ואלהים אחרים, הם אלילים אלמים מתים, וזבחי מתים יקראו להם, לכן התנאים והאמוראים ובעלי המדות וחכמי המשנה, הם שמרו נפשן שלא יתגאלו בפת בג המלך הזקן וביין משתיו, ולכן האירו אור שכלם, והיה שורה עליהם רוח הקודש לפרש כל מאמר סתום בדת תורתינו הקדושה, כי שרתה עליהם כח אלוהי אשר הוא יתברך שמו ואורייתא כלא חד (עיין הלשון בזוה"ק פ' אחרי דע"ג ע"א), ואור נשמתם גם כן הוא חוט המשולש אשר לא ינתק לעולם ולעולמי עולמים:

אבל אנשים הללו בוודאי טמאים, ונטמא דמם, ומשם לבם ומוחם שלהם נתטמטם, במאכלות האסורות והטמאים, ולכך החיות שלהם נוטה למינות ואפיקורסות, ולא יוכלו לקבל מתיקות נופת צוף דברי מאמר חכמינו, הבנויים על פי שכל אלהי עולם ומלך עליון, והואיל והעיזו פניהם ויצאו לחוץ, פתאום יבא עליהם הכורת, וכרות יכרתו אותם וכל אשר להם, וכך עלתה להם, כי לא היו ימים מועטים, עד אשר בא עליהם מלך גדול, והרג אותם וביזזו כל אשר להם, עד כאן תוכן דבריו:

(דגל מחנה אפרים פ' עקב)

פירוש ו

שמעתי ממורי זלה"ה בשם כתבי הרמב"ם, שהשיב תשובה למדינה אחת שכפרו בתחיית המתים, ותשובתו נצחת להם כי השכל נעשה מברירות הדם וכו':

(צפנת פענח דצ"ו ע"ד)

סליק פרשת האזינו בס"ד

לסוכות

פירוש א

רבינו הבעל שם טוב הקדוש זכותו יגן עלינו בעת שתקע אהלו של תורה בפה מעזבוש היה אז במחנינו רבנים גדולים מתנגדי הבעש"ט ז"ל, והלכו בחג הסוכות להבעש"ט, ואמרו אשר הסוכה של הבעש"ט אינה כשרה על פי דין תורה, והבעש"ט ז"ל התווכח עמהם אשר סוכתו הוא כשרה, והניח ראשו על ידו על איזה רגעים ואחר כך פתח את

ידו ונמצא בה פתקא מחתיכת קלף, והיה כתוב בו, סוכה זו של הרב ישראל בעש"ט כשירה נאום מט"ט שר הפנים:
והפתקא הזאת נשאר בירושה אצל נכד הבעל שם טוב ז"ל, הוא הרב הקדוש מסדילקוב ז"ל [בעל דגל מחנה אפרים], והיה כאשר נזדמן איזה חולה רחמנא ליצלן, והלכו לבעל הדגל ז"ל, ציוה להניח הפתקא תחת מראשותיו של החולה, וכאשר עשו כן נתרפא החולה תיכף, וכן היה שתי שנים, שהניחו הפתקא תחת הכר של כל חולה ר"ל ונתרפא, ובכל משך השתי שנים לא נעדר שום אדם שם בעיר, ואחר כך נזדמן שהניחו פעם אחת הפתקא אצל איזה חולה ונעלם הפתקא, ואמר בעל הדגל על זה, שנתגלה לו מן השמים שאין ניחא זאת, כי הילודים למות (אבות פרק ד') על כן התפלל על זה שיקח מאתו בחזרה הפתקא, ושמעתי מאנשי אמת ששמעו מפי הרב הצדיק מוהר"ר יוסקי נכד הדגל ז"ל שראה בעיניו הפתקא אצל זקינו בעל הדגל ז"ל:
(במכתב הרב דמעזבוש הרימ"ד)

פירוש ב
הבעל שם טוב זי"ע זצללה"ה לא היה יושב בסוכה בשמיני עצרת:
(עיין לעיל במאירת עינים אות ט"ז)
סליק בס"ד

וזאת הברכה

פירוש א
וזאת הברכה וגו'. מה שהשכינה נקראת זא"ת ונקראת א"ת מבואר לעיל בפ' נח בעמוד התפלה בהגה צ' ע"ש היטב:

פירוש ב
וללוי אמר וגו'. רמז הפסוק וללוי אמר, פירוש, וללוי אדם שהוא דבוק בהשם יתברך, אמר, פירוש הקדוש ברוך הוא בעצמו אומר לו התורה ואינו צריך ליגע הרבה:
(לקוטים יקרים דל"ב ע"א)

פירוש ג
ישימו קטורה באפך וגו'. מה שעתה בזמן הגלות התפלות הקדושות הם במקום קטורת, וראוי שלא ליתן יחודים הקדושים שבתפלה מבחוץ כו', מבואר לעיל במאמרים לר"ה ויו"כ אות י"ח ע"ש:

פירוש ד

וימת שם משה עבד ה' וגו'. ופירש רש"י אפשר משה מת וכו' עד ומשה כותב בדמע (ב"ב די"ד ע"א), הנה לכאורה מאמרי קודש אלו אין להם שחר, כי הנה רש"י ז"ל מקשה בפשיטות אפשר משה מת וכו', כי אי אפשר לומר שמשה היה חי בשעה שכתב וימת שם משה, כי זה וודאי אי אפשר לומר שהיה חי וכתב וימת, נמצא על כרחין מוכרח לומר שהיה מת ונמצא מקשה רש"י ז"ל שפיר אפשר משה מת וכתב וכו', ואם כן קשה מאי מתרץ רש"י משה היה כותב בדמע, וכי משום שכתב בדמע ניחא, הלא הקושיא במקומה עומדת האיך כתב וימת משה ועדיין היה חי:

אמנם כן הוא, כי הנה לכאורה יפלא בעיני כל, הלא התורה קדמה אלפים שנה קודם שנברא העולם (מדרש רבה בראשית פ"ח סי' ב') ואם כן קשה האיך נכתבו אז בהתורה כל הסיפורים הקדושים מעניני בריאת העולם, ומעניני אדם וחוה ונח ואבות הקדושים, ושאר דברים מן בראשית עד לעיני כל ישראל, הלא עדיין לא נתהוו אז אלו הדברים, וביותר קשה הלא המיתה באה לעולם בשביל חטא אדם הראשון, ואם לא היה אדם הראשון חוטא לא היה מיתה בעולם, וזה ידוע שהבחירה ניתנה לאדם, ואם כן האיך נכתבו בתורה מאז ומקדם עניני מיתה כגון וימת פלוני, או אדם כי ימות באוהל והלא עדיין לא חטא אדם הראשון, ואף שהכל צפוי מכל מקום הרשות נתונה עיין ברמב"ם ז"ל ובתוספות יום טוב (במס' אבות פרק ג') והבן שם:

אמנם האמת כן הוא, כי התורה הקדושה בבריאתה נבראה רק בתערובות אותיות, היינו אלו האותיות שישנן בתורתנו הקדושה מן בראשית עד לעיני כל ישראל לא היו נצרפים אז בצירופי תיבות כמו שאנו רואים היום כמו בראשית ברא או לך לך מארצך וכיוצא, רק האמת הוא שכל אלו התיבות מתורתנו הקדושה היו מעורבין בתערובות, ובכל עת וזמן שנתהווה איזה ענין בעולם, אז נצטרפו אלו האותיות ונתהווה צירופי תיבות ונתהווה סיפור זה הענין, כגון כשנתהווה בריאת העולם וענין אדם וחוה, אז נתקרבו האותיות זה לזה ונתהוו אלו התיבות המספרים הענין הזה, וכן כאשר מת פלוני או פלוני אזי נעשו צירופי תיבות וימת פלוני, וכן הוא בשאר הדברים, שבשעת התהוות המעשה, מיד נעשה בהתורה צירופי תיבות מהאותיות כפי זו המעשה, ואם היה נתהווה מעשה אחרת אזי היו מתהווים צירופים אחרים באופן אחר, כי התורה הקדושה הוא חכמת השם יתברך ואין לה סוף, והבן:

נמצא כמו כן כאשר הגיע עת מיתת משה, ואז כבר היתה התורה כולה בצירופי תיבות מן בראשית עד וימת שם משה, כי בעת הזאת, כל המעשים הללו כבר נתהוו, רק מן

וימת שם משה עד לעיני כל ישראל עדיין לא נצטרפו האותיות בתיבות, כי עדיין היה משה חי, רק מחמת שמוכרח היה שמשה יכתוב גם מן וימת שם משה עד לעיני כל ישראל מטעם שנאמר (בפ' וילך) לקוח את ספר התורה, והיתה צריכה להיות שלימה, וגם מטעם שנקראת על שמו כמו שכתוב (מלאכי ג':כ"ב) זכרו תורת משה עבדי, על כן מה עשה השם יתברך, היה אומר למשה האותיות שנשארו מן וימת שם משה עד לעיני כל ישראל כמו שהיו מעורבין עדיין בלא צירופי תיבות, ומשה היה כותבם כך, ואחר כך כשמת משה מיד נצטרפו אלו האותיות, ונעשו התיבות מן וימת שם משה עד לעיני כל ישראל, ונמצא שכל התורה כתבה משה, ושפיר נאמר לקוח את ספר התורה ושפיר נקראת על שמו, כי באמת הוא כתבה בשלימות מן בראשית עד לעיני כל ישראל:

וזהו שכתב רש"י ז"ל, הקדוש ברוך הוא אומר למשה, התורה מן וימת שם משה עד לעיני כל ישראל, ומשה היה כותב, אמנם כדי שלא תקשה קושיא הנ"ל האיך היה כותב וימת הלא עדיין היה חי, על זה מפרש והולך שהיה כותב בדמע, ודמע הוא לשון תערובות כידוע, כמו (בגיטין דנ"ב ע"ב) המדמע, או תרומה מדמעת, וכיוצא בהן בש"ס הרבה, והיינו שהקדוש ברוך הוא אמר לו למשה התורה אות באות, כפי שהיתה מעורבת, והוא כמו כן היה כותבה אות באות בתערובות, ואחר מיתתו נתהוו הצירופי תיבות מן וימת שם משה עד לעיני כל ישראל, ושפיר נאמר לקוח את ספר התורה ושפיר נקראת תורת משה, והבן:

(פתגמין קדישין מס' גאולת ישראל)

פירוש ה

אמרו רבותינו ז"ל (ב"ב די"ד ע"א) ששמונה פסוקים שבתורה משה כתבן בדמע, שמעתי בזה בשם הרב הגדול מוהר"י בעל שם טוב ז"ל שהכוונה בדמע לשון עירוב, כידוע מלשון הגמרא (גיטין דנ"ב ע"ב) המדמע, והיינו מה שהיה בזה צירופים אחרים, כי אין התורה הקדושה חסרה אות אחד, רק שבחייו היו צירופים אחרים וכו':

(מחזה אברהם פ' ברכה)

פירוש ו

ולא קם נביא עוד בישראל כמשה וגו'. מובא לעיל פ' בהעלותך בהגה ד' ע"ש:

פירוש ז

לעיני כל ישראל. סוד אות **ל** שהוא נגד תלת מוחין, ג' אבות, ג' ראשונות, מבואר לעיל פ' וארא בהגה א', ובפ' יתרו אות י"ב, ובפ' פינחס אות א' ד"ה ואמר הרב, ושם בהגה ד' ע"ש:

וסוד תיבת ישרא"ל מבואר לעיל פ' בראשית אות ד' ושם בהגה ד' ע"ש:
סליק פרשת וזאת הברכה בס"ד

מגלת אסתר

פירוש א

להביא את ושתי המלכה לפני המלך בכתר מלכות וגו', ובגמרא (מגילה די"ב ע"ב) ובלבד שתהא ערומה, שמעתי בשם הבעל שם טוב זללה"ה, ותוכן הדברים דברי קודש, כי בחינות הקליפות אין להם בחינות המציאות בעולם, כי אם דרך הלבשה באיזה בחינה, וכיון שאמר המלך להביא את ושתי, המורה על קליפה, שכנגד אסתר שבקדושה, וציוה להביא את הקליפות ערום בלא לבוש, ולכן לא באה, כי מאין לה לבוא, שאין לה שום מציאות, בלתי אמצעיות ההלבשה, והענין עמוק, ולאו כל מוחא סביל להבין את דבריו הקדושים:

(אור המאיר)

פירוש ב

ידוע שהיצר מלביש את עצמו במצוה, שזה ידוע לו שכשיאמר לאדם לעבור עברה בוודאי לא יציית אותו, לכך מלביש את עצמו בלבוש מצוה, וזה הלבוש הוא ליצר לפנים, שיש לו על ידי זה פנים להסית אותו, כי בלא זה אי אפשר לאדם לבא לידי עברה, כמו ששמעתי בשם הרב הקדוש אור עולם ריב"ש, ז"ל שציווה המלך אחשורוש לושתי לבא ערומה ולא באה, והבן:

(תולדות אהרן פ' מקץ)

פירוש ג

ואת שבע הנערות הראויות לתת לה מבית המלך. סוד ענין שבע הנערות הובא לעיל בפרשת ויגש אות א' ועיין שם בהגה ב' שהוא סוד האמור בסמוך אחר אות זה:

פירוש ד

ובהגיע תור נערה ונערה לבוא אל המלך וגו'. לעיל פ' בחקותי אות ב' מבואר סוד הענין, שקאי על הניצוצין קדישין הנתונים בעמקי הקליפות, ולפי ששם הם מנוערין מכל טוב נקראים נערה, אבל צריכים להתאמץ להוציא אותן ממאסר, ולהדביקם בשורשן, וזהו לבא אל המלך עיי"ש:

פירוש ה

הנה ידוע כי כל למה שאדם רואה או שומע אינו במקרה, רק בכל מקום יש ניצוצות קדושים ואותיות קדושים, וחושקים ומתאוים תמיד לשורשם, כל אחד רוצה וחושק להתדבק מעין כיוצא בו, כמו אהבה לאהבה והתפארות לתפארת וכיוצא בזה, ואם האדם מעלה אותה אז שכרו גדול, כי עת לכל חפץ, וכמו שכתוב ובהגיע תר נערה ונערה, כי זאת המחשבה נקראת נוקבא, שרוצית לקבל קדושה, על דרך משל, אחד שראה איזה מלחמה וסיפר לאדם צדיק וצדיק זה העלה אותה במחשבתו להשם יתברך, נמצא זאת המחשבה היתה בין עמקי הקליפות, כדמיון הראשון שראה המלחמה בין הגוים, וכאשר סיפר לחבירו, נעשה מעשייה דיבור, ואחר כך בא לידי מחשבה:

(לקוטי אמרים דל"ב ע"א)

פירוש ו

ובזה הנערה באה אל המלך. ידוע מאמר הבעל שם טוב הקדוש על פסוק ובזה הנערה וגו', שקאי על העמוד מגן עדן התחתון לגן עדן העליון, וזהו על ידי המצוות שהם תר"כ עמודי אור:

(בכתבי הגאון הקדוש מוהר"ם מליובאויטץ שנדפס בס' צרור החיים דל"ח ע"ב)

פירוש ז

וימי הפורים האלה לא יעברו מתוך היהודים וגו'. לא יעברו לעולם, ונזכרים ונעשים ממש בכל דור ודור, כמבואר בשם אדוני אבי זקיני זללה"ה:

(דגל מחנה אפרים בדרוש לפורים)

פירוש ח

הקורא את המגלה למפרע וכו' (מגילה די"ז ע"א), אמר הר"י בעש"ט נ"ע, הקורא את המגילה למפרע, פירוש, שסובר כי אז היה הנס ולא עתה, לא יצא:

(דברי שלום פ' בא דל"ג ע"ג)

סליק בס"ד

שיר השירים

פירוש א

שיר השירים אשר לשלמה, במדרש, זהו שאמר הכתוב (קהלת י"ב) ויותר שהיה קהלת חכם וגו', ר"נ אמר תרתין וכו' לפלטין גדולה שהיו בה פתחים הרבה וכו', א"ר שילא

לקיתון גדול שהוא מלא רותחין, ולא היו לו אוזן להטלטל ובא אחד ועשה לה אוזן וכו', אר"ח לבאר עמוקה וכו' ע"ש:

הקדמה אחת מובאה בספרים ומטו בה משמיה דרבינו אור ישראל וקדושו מוהר"י הבעש"ט ז"ל, בענין מה שעינינו רואות לפעמים, שיש איזה חומרא ותמיהה בתורתנו הקדושה, הן בנגלות הן בנסתרות, עד שהחכם מישראל צריך לשום לבו לחקור ליישב הדבר, ולפעמים צריך לדרוש זמן כמה שבועות, ואחר כך יראה שחכם אחד פשוט ישיג מעצמו דבר זה בלי חסרון כלל רק בשלימות כמו החכם הגדול שהשיג על ידי גודל הטורח והעיון:

ואמר על פי משל, כלי זהב מרוצף באבנים טובות שהוא נחמד למראה עד מאד, עמד במקום גבוה בראש פינה, ובלתי אפשר היה להורידו מחמת גודל הגובה, וכל אדם יחשוק מאוד לראותו היטב אבל הוא בלתי אפשרי מחמת גובהו, שאין יד האדם משגת להורידו, ובא חכם אחד בגודל התחכמות פעולותיו והורידו והעמידו על השלחן, ואחר כך כל אדם רשות ויכולת בידו ליקח הכלי בידו, ובשביל זה רחוק יהיה בינם ובין החכם, שהם מחזיקים הכלי בידם אחר שהחכם הורידו, ולו עיקר השבח שהורידו:

כמו כן כל חידוש בתורה הוא אור גנוז בשמי מרומים, בתחות כורסיא דמלכא קדישא, והחכם הראשון, לגודל קדושתו ששט למעלה למעלה למקום האור והורידו למטה, ואחרי כי הורידו למטה ואמר אותו חידוש, אזי נקל לכל אדם להשיגו, אחרי שהאור הוא בעולם הזה, עד כאן דברי פה קדוש מוהר"י בעש"ט ז"ל:

(נועם מגדים פ' אמור ופ' פינחס)

פירוש ב

ישקני מנשיקות פיהו כי טובים דודיך מיין. מה שרמוז לסוד דבקות רוחא ברוחא באותיות התורה והתפלה מבואר לעיל פ' ואתחנן אות מ', ועיין לעיל פ' בראשית אות קל"ד שזהו התענוג היותר גדול כשמדבר עם המלך מלכו של עולם פנים בפנים בסוד ישקני מנשיקות פיהו ע"ש:

פירוש ג

שמן תורק שמך על כן עלמות אהבוך. שצריך לפעמים להלביש התורה בלבושין כדי להכניס בלבבות בני אדם כו', מבואר לעיל פ' נשא בהגה ד' ע"ש:

פירוש ד
אם לא תדעי לך היפה בנשים צאי לך בעקבי הצאן. מה שיש בזה רמז ברואה חסרון זולתו, שירגיש בעצמו שיש בו שמץ מנהו, ושצריך לתקן חסרונו, מבואר לעיל פ' בא אות י':

פירוש ה
לסוסתי ברכבי פרעה דמיתיך רעיתי. מה שיש בזה רמז למחשבה זרה הרוכבת על הדיבורים של תורה ותפלה, שהוא פרעה הרוכב על הסוסים, מבואר לעיל פ' נח בעמוד התפלה אות צ"ט ושם בהגה ע"ב:

פירוש ו
תורי זהב נעשה לך עם נקודות הכסף. רמז שצריך לדבר דבורי תורה ותפלה בדחילו ורחימו, תורי זהב היינו דחילו עם נקודות הכסף רחימו, מבואר בפ' נח בעמוד התפלה אות ס"א:

פירוש ז
ודגלו עלי אהבה. ובמדרש (פרשה ב' סי' ד') אמר הקדוש ברוך הוא וליגלוגו עלי אהבה, ואמר הבעל שם טוב ז"ל על זה משל לתינוק שאביו אוהבו מאוד, ומבקש דבר מאביו, אף על פי שהוא מגמגם מאוד בלשונו ואינו אומר כראוי נהנה אביו מאוד וכו', מבואר בפ' נח אות ל' בעמוד התפלה:

פירוש ח
שמאלו תחת לראשי וימינו תחבקני. מה שיש בכתוב זה רמז, שכשמזדמן לאדם ביטול תורה או תפלה, שידע שהוא ידו יתברך שמו, שדוחה בשמאל כדי לקרבו בימינו, מבואר בפ' נח בעמוד התפלה אות קל"ה:

פירוש ט
דומה דודי לצבי וגו'. מה צבי זה רץ וחוזר לאחוריו (זוהר שמות די"ד ע"א). ואמר אלקי בעל שם דוד הוא התענוג, מלשון דד המשפיע ומקבל, ב' דלתי"ן רומזין על ב' בחינות נוקבא, ועל ידי אמצעית ו הוא נק' [נראה שצ"ל ו"ק] והוא דוד:
(כתבי קודש דכ"ד ע"ג)

פירוש י
דומה דודי לצבי וגו'. מה צבי רץ ומחזיר לאחוריו וכו' (זוהר שמות די"ד ע"א), דוד"י הוא התענוג מלשון דד, כמו דד שהוא משפיע ומקבל, והב' דלתי"ן רומז על ב' בחינת

נוקבין, ועל ידי אמצעי שהוא ו, היינו ו' קצוות והוא דו"ד:
(אור תורה ברמזי תורה לשיר השירים)

פירוש יא

משגיח מן החלונות מציץ מן החרכים. מה שיש בזה רמז לדיבורי תורה ותפלה, שהאותיות נקראים היכלות, והקדוש ברוך הוא כביכול מצמצם את עצמו לשרות עם האדם על ידי אותיות התורה והתפלה, מבואר בפ' נח בעמוד התפלה אות צ"ו:
ומה שיש בזה רמז למה שהיראה העליונה מצמצמת את עצמה, לעורר את האדם הרוצה לעבור עבירה ח"ו, שיהיה נדמה לו כאילו אחד משגיח עליו מן החלונות ומציץ עליו מן החרכים, כדי שיתיירא לעבור, מבואר בפ' קדושים אות י"ב וי"ג:

פירוש יב

אם תעירו ואם תעוררו את האהבה עד שתחפץ. מה שיש בזה רמז לאדם הבא להתפלל על איזה דבר, שלא יכנוס עצמו בעובי הקורה בהכרח, מבואר בפ' נח בעמוד התפלה בהגה מ"ח:
יג. מי זאת עולה מן המדבר. הרמז שיש בזה שצריך האדם לכוון את המחשבה שנקראת מי עם הדיבור שנקרא זאת, בעת שהוא עוסק בתורה ובתפילה, מבואר בפרשת נח בעמוד התפילה בהגה מ"ח:

פירוש יג

צאינה וראינה בנות ציון. מה שבעת שישראל מתפללים שהוא הייחוד של ישראל עם הקדוש ברוך הוא כביכול, קלא נפיק צאינה מי שאינו ראוי לייחוד זה, וראינה מי שהוא ראוי לזה, מבואר בעמוד התפלה אות ק"ב:

פירוש יד

נופת תטופנה שפתותיך כלה דבש וחלב וגו'. מה שיש כאן רמז, שהשם יתברך כביכול שומר ושוקד על שפתי האדם לנשקן בשעה שהוא מדבר בתורה ובתפלה, מבואר בעמוד התפלה בהגה קכ"ט ע"ש:

פירוש טו

אני ישנה ולבי ער. מה שיש בכתוב זה רמז על השם **אנ"י** הנזכר במשנה (סוכה דמ"ה ע"א) אני והו, מבואר לעיל בפ' בשלח בהגה י"ח ע"ש:

פירוש טז

פשטתי את כתנתי איככה אלבשנה וגו'. רמז שיש בכתוב זה לצדיק שאחרי עלותו למעלה, חוזר ויורד להעלות עמו מדרגות התחתונים, מבואר בפ' בראשית בהגה ס', ובפ' לך אות ח':

פירוש יז

מה יפית ומה נעמת אהבה בתענוגים. רמז שיש במקרא זה שראוי לאדם שמכל התענוגים שבעולם, יבא לאהבת השם יתברך שהוא עיקר התענוג, מבואר בפ' תרומה אות ה' ושם בהגה, ובפ' עקב אות ה':

פירוש יח

חדשים גם ישנים דודי צפנתי לך. מרן הבעל שם טוב הקדוש זצוקללה"ה זכותו יגן עלינו, אמר, חכמות חדשים וגם ישנים, דודי זה הקדוש ברוך הוא, צפנתי לך בשבילך, ושאלו אותו הלא רבינו אומר תורה, והשיב כמו השופך לחבית, והיתרון נשפך ממילא מחמת שהוא ממולא על כל גדותיו וכו', וכן במדות רעות ח"ו, כשנראה, בוודאי יש בפנימייות יותר:

(רשפי אש השלם אות ק"י)

פירוש יט

מי יתנך כאח לי יונק שדי אמי אמצאך בחוץ אשקך וגו'. כי אהבה שבין איש לאשתו הוא בסתר, אבל אהבה שבין אח לאחות הוא בגלוי ובשוק, מבואר לעיל בפ' לך בהגה אות ל"א ע"ש:

סליק בס"ד

מגלת רות

פירוש א

עיניך בשדה אשר יקצרון. פירוש, דכתיב (משלי כ"ב:ט') טוב עין הוא יבורך, עין נקרא חכמה, ובאמת ההסתכלות הוא מדרגה התחתונה של החכמה, ומי שהוא טוב עין דהיינו חכמה טובה, כשהוא מסתכל בדבר מביא ברכה באותו דבר, כי כשמסתכל בדבר, יודע שהדבר ההוא כאין נגדו יתברך, דהיינו שהוא באמת אפס ואין בלתי אלהותו יתברך השרוי בתוכה, דהיינו כח הפועל בנפעל וזולתו הוא אפס, על דרך דכתיב (בפ' בשלח) ונחנו מ"ה, על ידי ההסתכלות כזה ממשיך חיות יותר לאותו דבר מאלהותו יתברך, וזה טוב עין הוא יבורך לאותו דבר, וכן להיפך מי שהוא רע עין, כשהוא מסתכל

על הדבר ההוא ומתמיה עליו, דהיינו מה נאה דבר זה, ועושה אותו דבר לדבר בפני עצמו, והוא נרגן מפריד אלוף (משלי ט"ז, כ"ח) שעל ידי הסתכלותו, נפסק אותו דבר מהשורש, ומהחיות דהיינו האלהות, כידוע שההסתכלות עושה כלי, ועל ידי זה בא עין הרע רחמנא ליצלן:

(לקוטי אמרים די"א ע"ג)

פירוש ב

שם האיש אשר עשיתי עמו היום וגו'. עיין לעיל פ' ראה אות י"ד ענין כוונת המקבל צדקה:

סליק בס"ד

מגלת איכה

פירוש א

בשבת חזון המנהג בו כשאר שבתות השנה, אפילו כשחל בו ט' באב, וסעודה שלישית נהגו לאכול עם כל בני ביתם, ולאכול דגים ובשר, כך נהגו ההולכים בעקבות הבעל שם (משמרת שלום סי' מ' אות א' ובהגה)

פירוש ב

כל רודפיה השיגוה בין המצרים. הבעל שם טוב הקדוש אמר על הפסוק כל רודפיה השיגוה בין המצרים, מפני שימים אלו הם ימי השבירה, וסטרא אחרא ר"ל גובר, ומי שמתחזק בה' בימים אלו ומתגבר על היצר הרע, ומפשפש במעשיו, ובפרט בקדושת יסוד הקדוש, משיג השכינה ביותר בימים אלו, וזה ברור למי שמשגיח בזה בימים אלו, וזה גם כן פירוש (ירמיה ט"ו) אם תוציא יקר מזולל וגו':

(זכרון שמואל פ' פינחס)

פירוש ג

נתנני ה' בידי לא אוכל קום. מה שמקרא זה הוא רמז מוסר לאדם המתפלל שלא יכוון בתפלתו לצורך תועלת עצמו רק לתועלת השכינה, מבואר בפ' נח בעמוד התפלה אות קכ"ד ואות קכ"ו:

פירוש ד

השליך משמים ארץ תפארת ישראל. מה שמדת התפארת מתגלה בעולם על ידיהם של ישראל, מבואר לעיל בפ' תבא אות ד' ע"ש:

פירוש ה

חשב ה' להשחית חומת בת ציון נטה קו. רמז על קו הוי"ו העובר בין שני יודי"ן שנתעקם ונעשה א, שכל זמן שהקו הוא ישר הוא רחמים גמורים ועולה בגימטריא הוי"ה כזה יוי, וכשנתעקם הוא דין, מבואר בפ' ויצא אות י"ז:

פירוש ו

זאת אשיב אל לבי על כן אוחיל וגו'. רמז במלה זאת שקאי על השכינה שנקראת זא"ת, מבואר לעיל פ' נח בעמוד התפלה בהגה צ' ע"ש:

פירוש ז

חדשים לבקרים רבה אמונתך. והפירוש לפי שחדשים לבקרים שאתה מחדש בכל יום תמיד מעשה בראשית לכן רבה אמונתך, מבואר לעיל בפרשת לך בהגה מ"א:

פירוש ח

מפי עליון לא תצא הרעות והטוב. מבואר באריכות לעיל בפ' מקץ בהגה ד' שהרע אינו רק לבוש שהטוב מתלבש בו לפעמים, וכשהאדם זוכה חוזר הטוב ומתגלה אליו ע"ש:

פירוש ט

נחפשה דרכינו ונחקורה וגו'. כי אחר שנעשה הכל כמישור בעיניו על ידי כי השמן לב העם, צריך חיפוש וחיקור שידע שחטא, ואז ישוב אליו יתברך, מבואר לעיל פ' תשא אות כ"ה:

פירוש י

במדרש בפתיחתא דאיכה רבתי (סי' ב') הלוואי אותי עזבו ותורתי שמרו, שפעמים שומע השם יתברך בתפלתו של האדם אפילו בדבר שהוא נגד רשות התורה כמו גנבא במחתרתא כו', מבואר לעיל פ' נח בעמוד התפלה אות ק"ס:

פירוש יא

שם במדרש (בפתיחתה כ"ה) ענין הבת קול שובו בנים שובבים, מבואר לעיל בפ' בחקותי שזהו הרהורי תשובה שבאים בלב האדם, ע"ש באורך בהגה י"ד, ובפנים מן אות זיי"ן והלאה ע"ש:
סליק בס"ד

מגלת קהלת

פירוש א

יתרון האור מן החושך. שמה שהאור ניכר הוא מצד החושך, כמו החכם שניכר מצד הטיפש, והצדיק ניכר מצד הרשע, והתענוג ניכר מכח הנגע והיסורין כו', וכן היתרון שבא מן החושך עצמו כשזה נעשה כסא לזה, בין מן חושך של עצמו ובין מן חושך של זולתו, והיתרון שבא מזמן החושך לזמן האור, הכל מבואר לעיל בפ' בראשית בהגה כ"א, ובפנים מן אות מ"א והלאה, ושם באות ע"ג, ובאות קנ"ט:

פירוש ב

החכם עיניו בראשו. שהראש של כל דבר הוא חיותו וכח הרוחניי שלו, וזהו מעלת החכם כשיודע להתדבק בכח הרוחניי שבכל דבר, שהוא השם יתברך המחיה הדבר ההוא, מבואר לעיל בפ' לך סוף אות י"ד:

פירוש ג

והאלהים עשה שיראו מלפניו. שמסבב סיבות להביא את האדם לידי יראה חיצונית משררה או מרעמים כדי שיבא מזה ליראה פנימיית, מבואר בפ' עקב אות כ"ו:

פירוש ד

ושבח אני את המ(ת)ים שכבר מתו מן החיים אשר המה חיים עודנה. מה שיש בזה רמז וניצוצות הקדושים, שעל ידי תורה ותפלה של האדם הם שבים למקורם ומתדבקים בשורש החיות, מבואר בפ' עקב בהגה כ"ח:

פירוש ה

כי אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא. ר"ל באותו טוב יש שמץ חטא מצד איזה פנייה וכיוצא וכו', מבואר לעיל פ' לך בהגה ס"ג:

פירוש ו

והמה בקשו חשבונות רבים. הכלל שיהיה לאדם תמיד רק מחשבה אחת בעבודת הבורא יתברך שמו, אבל על ידי שהמה בקשו חשבונות רבים, מכח רבות מחשבות מתבלבל, מבואר לעיל ר"פ שמיני, ועיין בפ' ואתחנן אות כ"ז:

פירוש ז

כל אשר תמצא ידך לעשות בכחך עשה, שכל העשייה יהיה בכח"ך, היינו לחבר המעשה עם המחשבה, מבואר באריכות בפ' בראשית מאות קע"ט והלאה, ולהעלות אנשי העשייה אל המחשבה מבואר בפ' לך אות ז':

פירוש ח

ומלט את העיר בחכמתו. על ידי שיקשור עצמו למדת החכמה, מבואר לעיל בפ' עקב בהגה נ"ה:

פירוש ט

כי עוף השמים יוליך את הקול ובעל הכנפים יגיד דבר. ר"ל כי עוף השמים, פירוש על ידי מה תעוף תפלתו של אדם לשמים, יוליך את הקול, היינו שהאדם צריך להוליך את הקול, ועל ידי מה יוליך את הקול על ידי, ובעל הכנפים, הכנפים הידועים שהם יראה ואהבה דחילו ורחימו שנקראו כנפיים וגדפין, וזהו אם יגיד דבר, שדיבורים שלו בתורה ובתפלה יהיו בדחילו ורחימו, מבואר לעיל במאמרים לר"ה ויו"כ אות כ' ע"ש: